adalet ağaoğlu

Damla Damla *Günler* III

1983-1996

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Adalet Ağaoğlu, 1929'da doğdu. Ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesi'de tamamladı. Ankara Üniversitesi DTC Fakültesi'nin Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1950). Açılan bir sınavla Ankara Radyosu'na girdi; burada ve kuruluşundan sonra TRT'de çeşitli görevlerde bulundu (1951-70). TRT Radyo Dairesi Başkanlığı'ndan, kurumun özerkliğine elkonulması sonucu istifa etti. Öğrencilik yıllarında başladığı yazarlığını 1970'ten sonra başka hiçbir işle paylaşmadı. Radyo ve sahne oyunlarını romanları, öykü, deneme kitapları ve günlükleri izledi. Ağaoğlu, Cumhuriyet dönemi edebiyatımızın en önemli modern klasiklerinden biridir.

Yapıtları:

Oyun: *Bir Piyes Yazalım* (1953, oynanmış, basılmamış); *Yaşamak* (1955-56, radyo oyunu, yayınlanmış, basılmamış); *Evcilik Oyunu* (1964); *Tombala* (1967); *Çatıdaki Çatlak* ve *Sınırlarda* (1969, iki oyun); Üç Oyun: *Bir Kahramanın Ölümü, Çıkış, Kozalar* (1973); *Kendini Yazan Şarkı* (1976); *Çok Uzak Fazla Yakın* (1991); *Duvar Öyküsü* (1992); "*Fikrimin İnce Gülü*" –Oyun (1996). *Çağımızın Tellâlı-Radyo Oyunları 1952-1971* (2011).

Roman: *Dar Zamanlar Üçlemesi: Ölmeye Yatmak* (1973); "*Fikrimin İnce Gülü*" (1976); *Bir Düğün Gecesi* (1979); *Yazsonu* (1980); *Üç Beş Kişi* (1984); *Hayır...* (1987); *Ruh Üşümesi* (1991, Oda-romanı); *ROMANTİK Bir Viyana Yazı* (1993).

Öykü: *Yüksek Gerilim* (1974); *Sessizliğin İlk Sesi* (1978); *Hadi Gidelim* (1982); *Hayatı Savunma Biçimleri* (1997).

Anı-Anlatı: *Göç Temizliği* (1985, Anı-roman); *Gece Hayatım* (Rüya-kabus anlatıları, 1991), *Damla Damla Günler I-II, III*, 2007.

Deneme: *Geçerken* (1986); *Karşılaşmalar* (1993); *Başka Karşılaşmalar* (1996); *ÖYLE Kargaşada BÖYLE Karşılaşmalar* (2002); Yeni Karşılaşmalar (2011).

Seçmeler: Adalet Ağaoğlu, *Okurunun Yazarı*, Hazırlayan: Sefa Kaplan (1993, 2006)

Nehir Söyleşi: Adalet Ağaoğlu kitabı, *Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasısın*, Söyleşi: Feridun Andaç (2001).

Yayına Hazırlama: *Güner Sümer Toplu Eserleri* I-II Cilt (1983).

Ayrıca basılı olan ve olmayan çevirileri vardır.

Ödülleri: *Üç Oyun*, 1974 Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü; *Yüksek Gerilim*, 1975 Sait Faik Hikâye Armağanı; *Bir Düğün Gecesi*, 1979 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü, 1980 Orhan Kemal Roman Armağanı, 1980 Madaralı Roman Ödülü; *Çok Uzak-Fazla Yakın*, 1992 Türkiye İş Bankası Edebiyat Büyük Ödülü (Tiyatro); *ROMANTİK Bir Viyana Yazı*, 1997 Aydın Doğan Vakfı Roman Ödülü. 1995, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat (Edebiyat) Büyük Ödülü.

Unvanlar: TÜYAP Onur Yazarı (1994), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Fahri Doktora Unvanı (1998), ABD OSU (Ohio State University, Humane Letters) Edebiyat Fahri Doktora Unvanı (1998).

TÜRK EDEBİYATI

ADALET AĞAOĞLU

DAMLA DAMLA *GÜNLER*

III

(1983-1996)

Genel Yayın: 1227

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASKI: MAYIS 2007, İSTANBUL
II. BASKI: MART 2012, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-086-2

BASKI
KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ NO: 123 KAT: 1
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 16053

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Günlük

damla damla günler

III

(1983-1996)

ADALET AĞAOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

TÜRK EDEBİYATI

ADALET AĞAOĞLU

DAMLA DAMLA

GÜNLER

III

(1983-1996)

Genel Yayın: 1227

GÖRSEL YÖNETMEN

BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASKI: MAYIS 2007, İSTANBUL

II. BASKI: MART 2012, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-086-2

BASKI

KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

DAVUTPAŞA CADDESİ NO: 123 KAT: 1

TOPKAPI İSTANBUL

(0212) 482 99 10

Sertifika No: 16053

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL

Tel. (0212) 252 39 91

Fax. (0212) 252 39 95

www.iskultur.com.tr

Günlük

damla damla günler

III

(1983-1996)

ADALET AĞAOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

"Her yazar ötekini geçmişe itip,
onun oradaki durumuna acımak ister."

Elias Canetti, İnsanın Sılası*

---

* Yazarın 1942–1979 notlarından seçmeler, Çeviren: Ahmet Cemal, İyi Şeyler Yayıncılık, 1996.

DAMLA DAMLA

Günler

III
(1983-1996)

Yeniköy ve Büyükdere Günleri

*

Köyün Yenisinden
Derenin Büyüğüne

9 Kasım 1983, Perşembe

Avrupa Boğazı'nın iki köy iskelesi arasındaki mekik dokumalarım bitmek üzere. Taşınmaya bir türlü hazır olamamış evin içine değil, dışına bakarak yeni coğrafyama alışma talimi yapmaktayım. Yeniköy'den artakalan sarı defterin son sayfalarına bir yandan iç dökerken, Sarıyer'in Büyükdere'sine ayrılmış defterle de el sıkışmaktayım. Oysa bu gece de Yeniköy'de uyunuyor. Taşıyıcılarla yarına söz kesildi. Buraya sabah erken geldim. İki saatten fazla geciken Kerem Usta'ya bağırıp çağırdım; perdeciye sadece bağırdım. İstekleri üstüne dörtnala Sarıyer çarşısına gidip geldim. İhtiyaçları: boya, tel, çivi, fırça, perde makarası. Perdeci bari makaralarını kendi getirseydi! Börek-

çileriyle çocukluk, ilkgençlik Sarıyer'lerini hatırlatan çarşıda makara bulunamadı. Yatak odası içiyle dışıyla komşuların gözaltında. (Gözaltı der demez 12 Mart sonrası romanıyla Çetin düştü aklıma. Çetin Altan. *Büyük Gözaltı.*) Beynim özgürlük falan diye çın çın öterken de buyur 12 Eylül'lere! Aradan üç yıl geçti ama "unutmayın beni!" buyrukları yetmedi, bitmedi...

Sarıyer dönüşümde arsız bir yağmur. Kıyı caddesi ve çıkmaz Bülbül Sokak sel altında. Üstüm başım ıpıslak... Perdeler asılamadı. Kerem Usta'm da: "Boyanın ilk katı daha kurumamış, beklemeli; artık yarına," deyip sakin sakin çıktı gitti. Turgut Özal ruhu yavaş yavaş her köşeye sinmede... Şu Yeniköy yapsatçısı tarafından dolandırıldığımızdan beri her şey ters gidiyor. Belki de kaçak inşaatçının yüzünü görüp içimizi boşaltamadığımız için bize öyle geliyor...

(...) Gece:

Kerem Usta'ya bağırmamdan hiç hoşnut değilim. Buraya, Yeniköy'e dönmeden önce evine telefon ettim; kızı çıktı. Babasından özür dilediğimi söyledim. Yeni yerin bir iyiliği telefonuyla satılmış olması. Evet, döngeri Yeniköy'deyim. Ben döndükten az sonra, Halim de bürodan döndü. Son zamanların en ferahlatıcı haberi. *Güner Sümer, Toplu Eserleri I* çıkmış. Sağ olsun Ferit, Halim'e göndermiş; bana çok ince, içime dokunan bir mektubu eşliğinde. Duygulandım, ağladım; mektubu saklayacağım. Büyükdere defterimin arasına koydum. Yarın taşınırken bir yere sıkışıp kalmasın da... Kitap güzel olmuş. Kapağı nefis! Güner sağ olsaydı, severdi herhalde.

10 Kasım 1983, Cuma

Kerem Usta, Abidin Usta, Arman Usta, Ercan, Figen, Faruk ve Yunus; Murat, Hasan, Hüseyin, Davut, İsmail Ustalar; Nazire, Fahire, Fikriye Hanımlar; Bülent Bey, Cavit Bey, Ahmet Bey'ler, ayrıca da pırıl pırıl şık arabasıyla gelip giden 'Alamancı'larımızdan muslukçuluk uzmanı 'Avrupa Kemal' Efendi'miz, beyaz eşya bayii. Her birinin bir altındaki, bir üstündeki yardımcıları: gizli işsizlik. Yeni eve yerleşiyoruz. Elbirliğiyle Atatürk'ün ölüm günü selamına durduk durmadık derken, üst üste iki kez Tuzcuoğlu eşya taşıyıcıları kadrosuyla buluştuk. Terliyorlar. Su istiyorlar. Halim önceden almayı düşün(düğüm) su bidonuyla Kocataş içme suyundan taşıdı. İTÜ'den meslektaşı patron Nafiz Yürekli'nin mühendisi işçileşti: Milletimizle bütünleşmekteyiz de, köşeyi dönmeciler sınıfından tüpgazcılık krallığının afrası tafrası, aradaki mesafeyi açtıkça açmakta. Çıkmaz Sokak'tayız. Adıyla ve sanıyla... Sokağın çocukları da, kapıcınınkiler dahil, krallığın kutsal buyruklarına amade! Gönülden bağlı militanlar!.. Ustalar, çıraklar akın akın gelip gitmekteler. Bu kadar çok çalışana rağmen o kadar ağır yürüyen işler, o kadar çabuk akıp giden zaman ve... vee...

O kadar da hızla artan ödemeler... Yatak odası perdeleri asıldı. Yarın Büyükdere'de yatabileceğimizi umuyoruz. Ustalardan birinin yaptığını öteki bozmakta. Bakalım... Devletçilik güme gitti, özelcilik de becerilemeyecek gibi: Yahu, yarını nişanlamış bir plan-projeniz yokken niye darbeliyorsunuz cumhuriyet meyvesi meclisimizi? Görün işte; silah gücüyle yıkmak kolay, ama yerine

daha iyisini yapmak zor; çünkü darbe çok pahalı; hesapsız kitapsız özgürlük gibi... Orgeneralli falan bir düğünü romanımıza sokarken peşine yüzbaşıdan bir yazarın takılıvereceği aklının köşesinden geçmedi.

Ya, gör işte: Eski kitabın yeni toplanması kararı. Beni savcı masasına gönderen omuzları demirlilere alkış tutan sivilinden kadın-erkek yazarlardan sözümona soldan aydınlar...

Ertesi gün:

Taşındık. Yataklar yapıldı; gerisi öylece durmakta: Büyüklü küçüklü kitap kolileri. Hepsini ilerde çalışma odam olacak olan odaya yığdık. Bitkiniz. Generallerimiz ısmarlama senatolarıyla iyice güçlü-kuvvetli! Buna "peki" demiş millete de bu layık. Aziz Nesin Bey, canımın içi, yorulmaz yurttaşımız, demokrasi ve düşünce özgürlüğü peşinde yüz yazarçizeri bir arada koşturayım diye diye, hastalandı işte... En ince damarlarıma kadar çaresizlik duygusunun istilası altındayım.

Kasım:

Baştabya'da, II. No.lu askeri mahkemede 'Barış Davası'nın karar duruşması. Gidip geldik. Ankara'dayken Uğur Kökden'le yazışıyordum. Buraya gelir gelmez de bir kere konuşabildim. İstanbul'a göçtüğümüzü biliyor. Kimler göçmedi ki?.. Üniversitelere asker eli konması; atılanlar, terk etmek zorunda bırakılanlar... Darbe ısmarlaması YÖK. Aydınlanmanın yüksek rütbelisi, rütbenin asıp kesmesi!

Hepimiz 'ekmek kapısı' İstanbul'da birikmekteyiz, ama burada Ankara'daki gibi değiliz. Orda kimin nerde olduğunu bilirdik; burda, Anadolu göçmenleri gibi, 'ortak' bir mahallemiz de yok; herkes bir yanda ve içine kapalı. Suskunluk... Suskunluk. Mahkeme kapılarında 'yasal buluşmalar' olabiliyor, olursa... Toplumun okuryazarlarının barış isteği yüzünden suçlanması. Tutukluluk. 11 aydır, karar duruşması beklenmekte. Baştabya'da duruşmayı beklerken tutabildiğim notlara bakıyorum.

Şöyle: Barış Derneği üyelerinin buralarda böyle, tutuklu olarak yargılanması, yüzkarası, isyan ettirici bir durum! Bir süredir ortalıkta sanıkların tutuksuz yargılanacakları haberi dolaştığı için, burda, biz ziyaretçiler, aileler çoluk çocuk, hepimiz şimdi başlayacak karar duruşmasında sevinç dolu bir bekleyiş içindeyiz. Ne de olsa, denmekte, artık seçimler yapıldı, ısmarlama mısmarlama bir senato ve nerdeyse yüksek sesle tek başıma 'Hayır' oyu kullandığım yeni anayasa!.. Darbeye toplumun yüzde 90'dan fazlası 'Evvvvvet! demişken... Bilmiyordum. Baştabya çok uzakmış. Halim: "Ben seni bırakayım, işe gideyim," dedi, nizamiye kapısında da bıraktı; ama işte şimdi yanımda. Arabayı park eder etmez koşup gelmiş arkamdan. Merak. Kuşku. Böyle duyguların ruhlarımıza yerleşip kalmışlığı artık... Hüviyetlerimizi birlikte gösterdik. Ziyaretçi kartlarını yakalarımıza taktık.

Çantalarımız orda alındı. Üstümüz başımız arandı. 12 Mart'tan alışkanlıkla bu sıkıdenetim bana çok doğalmış gibi geldi... Mahkeme saat 10.00'da başlayacaktı. Saat 11.00'e doğru basketbol sahasına benzeyen, dört yanı camlı tepesi sıra sıra ampullü bu yere, duruşma salonuna alınmış bulunuyoruz. Mahkeme makamından yukardaki sı-

ralara oturtulduk; bekleşiyoruz. Sanıkları görebilmenin sabırsızlığı içindeyiz. Sanıkların yerleri bize karşı, tabii heyete de... (...) İşte, tutuklu sanıklar? Sanık lafı, kalemimin ucunu iterek dökülüyor. Aşağıda, kürsü karşısındaki yerlerini aldılar. Mahmut Dikerdem, büyükelçi zarafeti içinde; füme rengi takım elbisesiyle. Gri mavi gömleği üstüne uyumlu renklerde kravatı. Siyah iskarpinleri, kolunda zarafetle taşıdığı siyaha yakın yağmurluğu. Prostat derdi çektiğini bilmekteyiz; canı yanıyor mu acaba? İse de, hiç belli etmiyor. Orhan Apaydın. Gözlükleri, ince uzunluğu, gözaklarına oturmuş sarılığa karşın sporculara has dinamizmiyle aynı Apaydın. Eski Belediye Başkanı Ahmet İsvan, eşi Reha İsvan: Siyah tayyörü, siyahbeyaz yeleği, gümüş grisi bluzu, kadınsı kravatı ve ceketinin yakasında apak bir güvercin broş. Ortadan ayrılmış saçlarının iki yanında birer tutam ak meç var. Gri, siyahımsı ya da koyu zeytin yeşili file çorapları, aynı tonda mokasenleri, siyah, deri eldivenleri. İçeri en üstte siyah, çok güzel kesimli mantosuyla girdi. Boynunda başları yerli yerinde duran mink atkısıyla(?). Sahi, ne denir kürkten bu boyun dolağına? Her neyse işte, Reha Hanım öyle şık, diri ve güzel ki... Bir gelinin nikâh tanığı sanki. Kemal Anadol; kırmızı kravatı, kara bıyıkları, sağına soluna takılmaları. Bence, 'dışarıya' karşı şenlik bip bipleri yollamaktalar!.. Uğur Kökden. Biraz gerilerde. Her zamanki gibi: Sessiz, durgun, için için birtakım notlar düşmekte diyebilirim. Erdal Atabek: Ayrı renklerde ceket pantolonu, dağınık saçları, bir kasaba eczacısını çağrıştıran tontonluğu onun. Tam bu sırada, en uç tarafa kelepçeli getirilen Konuk Kitabevi sahibi. Ufak tefek. Balıkçı kazağı üstüne palto giymiş. Yine yakın arkadaşlarımızdan (Gü-

ner'den bize kalan güzel insan) -fıkrası bol- Hüseyin Baş; Lacivert takımıyla. Ya mavi dik yakalı kazağıyla Ali Taygun, az ötesinde ise Mustafa ve Gencay Şaylan? Ali Sirmen. Ali, genç, ağırbaşlı, hepsi gibi başı dik duruşuyla... Hani sanki duruşmayı protesto etti-edecek...

Bekleşiliyor. Bekleşiyoruz... Saat 12'ye yakın. Savcı ve hâkimler yerlerini almaktalar. Soluklar tutulmuş: Ayağa kalkıyoruz...

Geceyarısı:

İçine bilmem ne yaptığımın mahkemesi! İçine bilmem ne ettiğimin evi! Umutlar suya düştü. Dava tutuklu sürecek. Uçmaya hazır kanatlar aşağı düştü. Sabah karar duruşmasında umutla bekleşiyorduk. Bir yandan da içimden, ailesinin Reha Hanım'a getirdiği valizler aynen, açılmadan geri gelecektir mutlaka, diye geçmekteydi. Hâkim, geçen celsede bulunamayıp son savunmalarını yapamayan Orhan Apaydın'la Ali Sirmen'e sırayla sözverdi. Apaydın, sanıklar sırasından kalktı, tahta bariyerlerin önüne, savunma kürsüsünün bulunduğu yere gitti. Önüne mikrofon konuldu. Hâkim: "Son sözünüzü söyleyin." dedi; sanki jüri idam kararı vermiş de... Aynı ton. Orhan Apaydın, yargıcılar heyetinin arkalarında yüksekteki Atatürk portresi altında yazılı "Adalet Mülkün Temelidir" sözünün Atatürk'e ait olmadığını, bunun mülk-i Osmanî'nin bir deyimi olduğunu söyledi ve: "Adalet mülkün değil, ulusun, vatanın, toplumun temelidir." dedi. "Adalet çürür-yozlaşırsa toplum da çürür ve yozlaşır." Kararın bildirilmesi duruşmasında -heyet hazır bir kararla sanıkların önüne gelmişken- sanığa son sözünü sormanın

biçimsel bir tutum olduğunu, gerçekle bir ilişkisi bulunmayacağını; formalite yerine gelsin diye verilmiş bir 'hak'mış gibi verilen böyle bir hakkı kullanmayacağını, yani 'son söz'ünü söylemeyeceğini, belirterek geçip yerine oturdu. Hâkim bu ifadeyi tutanağa geçirtirken değişik biçimde dikte edince, Orhan Bey itiraz etti; sözlerinin tutanağa doğru geçirilmesini istedi. Yargıç, Apaydın'ın mahkeme heyetine parmağını sallaya sallaya tehdit ve hakaret yollu konuştuğunu iddia etti. Ortalık gergin. Yargıç habire suça teşvik peşinde. Dinleyicilerde yaygın kanaat böyle. Apaydın yeniden söz alıp, mahkeme heyetine hakaret etmediğini söyledi. Yargıç da ondan kendi sözlerini tutanağa kendisinin yazdırmasını istedi. Öyle oldu. Ali Sirmen'e sözverilince, o da heyetin nasıl olsa verilmiş bir kararla duruşmaya geldiğinin altını çizerek son söz ve isteğinin kararın olumlu ya da olumsuz bir an önce gerekçeli olarak bildirilmesi, temyiz süresinin de uzatılmaması olduğunu söyledi. Mahkeme heyeti, aralarında görüşmek üzere duruşmaya on dakika ara verildiğini açıkladı; dışarı çıktık. Ortalık buz gibi.

Çaylar içildi. Uzak yakın dostlarla buluşup görüşmüş olduk. Piyangodan 'bize' ne çıkacak acaba gerginliği içindeyiz. Avukatlar fazla umutlu değillerdi. Barış Derneği üyelerini 'Yurtta ve Dünyada Barış' istedikleri için suçlayan bir mahkeme heyeti!.. Dakikalar, saatler akıp gitti. 12.30'da on dakikalığına ara verilen duruşma heyeti, saat 13.30, 14.30'lar oldu, hâlâ ortalarda yok. Heyet yerini saat 16.00 sularında yeniden aldı. Uzun bekleyiş. Bu bile başlı başına bir işkence!..

Yine de sanık yakınlarına bir neşe hâkim. "Yıldıramayacaksınız" anlamında. Buradan mahkemenin gidi-

şatı üstüne çeşit çeşit gülünçlükler yakalamak mümkün. Aziz Nesin boşuna deyip durmuyor: "Bizde mizah yazarı olmak çok kolay; her yanımız gülünç-gülmece..." diye. Bu türden bir üretkenlik sırasında nerdeyse mahkemeden beraat kararı çıkacağına inanmaya başlamıştık. Oysa başta Mahmut Dikerdem, tutuklu sanıkların büyük bölümüne 8'er yıllık, beş-altısına da 5'er yıllık hapis hükmü verildi ve orada tutuklanmalarına da... Dehşete düştük. 'Lanet'leme duygularım ayyuka çıktı. Uğur'un, Mustafa'nın ve diğer birkaç sanığın beraatına bile sevinemiyoruz. YURTTA SULH, CİHANDA SULH'muş! Buyurun bakalım. 'Mülk' de ne 'mülk'müş ya! Halim: "Utanç duyuyorum," dedi. Sustu. Abdülhamit döneminden daha baskıcı, çok daha geri bir uygulamanın yakın tanıkları olduğumuzu düşünüyorum. Tutuklanacaklar, nerdeyse bir yıldır bu zamanı zaten tutuklu bekleyenler. Tutuklandılar: Reha Hanım'ın iki büyük valizi, İsvan ve oğlu tarafından içeri mi taşındı, geri mi götürüldü; anlayamadım. Boş getirilip arabalarda bekleşen çanta ve torbalar geri götürüldü. Bir başka ziyaretçi ise hiçbir şeysiz: Salt gözyaşları onunla. 8 yıllığına tutuklananlardan barış yanlısı birinin karısı... Yağmur yağıyor. Büyükdere'deki ilk günlerden birinin ertesi güne bağlandığı zaman. Ev çok soğuk. 12 Eylül Anayasası'na karşıyım. MGK denen egemen 'parti' şu yasayı çıkartıyor, bu yasayı kaldırıp konduruyor; bir de "no:15" diye sözümona geçici bir madde. Darbe kendini haklı çıkarmak için milleti anarşist-terörist muamelesine tabi tutmakta... Hep, hep... İki yıllık sıkıyönetim yetmemiş... Barış Derneği nasıl anarşist, terörist olabilirmiş??? Ev çok soğuk.

Suskunluk mu beni bu kadar titreten?.. Yanıtları bilinen sorular bolluğu mu üşütüyor beni yoksa?..

21 Kasım, Pazartesi

On gün önce taşındık; haftasonları elbirliğiyle çalıştık; hiç yerleşemedik.

Hayat bu evde pek kolay olacağa benzemiyor. Karşımızda, Büyükdere körfezinde balıkçı tekneleri kaynaşıyor. Eski mesire yerlerinden Çayırbaşı'nda denize ağlar atılıp çekiliyor; bol balık. Çepeçevre koruda sonbaharın renkler cümbüşü. Yukarda yağmur dolu bulutlar yanıp tutuşup sönüyor, kararıp aydınlanıyor; erguvan rengine el sallayarak sarımtırak griliğine çekiliyor. Manzara burada sahiden nefis! Fakat ev pek kullanışsız. Buna katlanılır; alttaki villa tipi ev sahibi komşuların, cinayete kurban gidiliyormuş gerilimi yaratan çığlıkları olmasa! Her sabah biri ötekini, geceyarısı da öteki birini katlediyormuş gibi. Manzaraymış falan, insanın burnundan geliyor.

Geçenlerde bir gece Aachen'dan Nurhan telefon etti. *Sen Ey Kutsal Işık* adındaki uzunca hikâyemin Almancası basılıp çıkmış. Arkadan Berlin'deki Kudret'ten bir telefon: Kitabın oradaki dağıtımı yapılmış. *Ağrı Dağı Efsanesi*'ni bestelemiş de, müzik programına katılması için Zeliha Berksoy'la konuşmamı rica ediyor. Zeliha'yı aradım. Koşullar elverirse *Ağrı Dağı Efsanesi*'ni okumaya gideceğini ilke olarak kabul ettiğini söylemişti; ama Kudret de tam anlamıyla 'oturaklı' değil ki. Benim ise, iyi dinleyicilik dışında müzik dünyası ile bir oturup kalkmışlığım yok ki... Bakalım neler olacak. Günlerdir gazete bile okuyamıyorum. Hâlâ daha bir çalışma yerim yok. Ki-

taplarım hâlâ koliler içinde. Arman Usta, taka taka mutfak dolaplarının kapaklarını takıp yine ortalardan yokoldu. Banyo ve mutfağa tüpgaz bağlattık; sıcak suyumuzu sağladık. Altımızdaki 'villa'nın kaçak katından, dar sokağın yanı başımızdaki 'kaçak mimarlık' apartmanından odun-kömür bacaları tüttükçe tütmekte. Hani Ankara'nın kirli havasından kurtulacağımızı umuyorduk? Hani burası çok sessizdi? Dıştan bakınca "mutlaka öyledir," dedirtiyordu hani? Yatak odası araba park yerinin tam üstünde, ayrıca dar sokağın köşebaşında. Girip çıkan kamyonların manevra köşesi... Yanıbaşında da gecekondu evin üç tekerlekli motosikleti; çıkmaz dar sokağı inim inim inletmekte... Haftada bir gidip gelecek yardımcımı buldum. Nazire. Çok çocuklu genç bir dul; fazla güçlü kuvvetli; annemin ta Nallıhan'dan beri saklayıp geldiği iki eski nefis lambayı tuz buz eyledi. Yine de ona dalkavukluk etmekten vazgeçemiyorum. 'Emeğe hak' derken emek idmanı bol, güçlü kollarıyla beni pireye çeviriyor.

*

Geçen cumartesi gecesi Ahmet Cemal ve Selim İleri ile Ahmet Oktay'lara yemeğe çağrılı idik. Ahmet'ler, Ankara'da, 12 Mart'ları da birlikte yaşadığımız arkadaşlarımız. Ressam Tülay'ın sofrası yine nefis. Tablolarında çok kendine has bir dünya var: Hani sanki ağaç kabuğunu, taşı, taşlaşmayı sorgulamanın, yüzleri okumanın resmi. Ticari değil. Felsefi... Ancak insanların bu tabloları duvarlarına asmaları, 'nobranlıkla araları çok iyi imiş' izlenimi verebilir; oysa Tülay hiç de öyle değil. Selim'i sarıp sarmalayan her kadın, vericiliği bol bir melektir. (Benim gi-

bi, desem mi, demesem mi?) Önceki gün, Halim işten dönerken bana iki kitap getirmişti. Biri, romanda yepyeni bir ad: Latife Tekin: *Sevgili Arsız Ölüm*. Hemen okudum. Farklı, farklılığı sahici bir yazar. Kendiliğinden öyle. Baştan sona bir pırlanta! Kullandığı anlatı yolu burdan öteye nereye, nasıl açılır; izlenmesi lazım. Merakla bekleyeceğim. Ankara'dan Ayla Kutlu, geçerli yollar, kullanışlı mekânlar üstünde. Kitabı bana pekiyi gelmedi. *Sevgili Arsız Ölüm*, İlhan Başgöz'ün derlediği *Manilerimiz*'e dönüp bakmak hevesi uyandırdı bende ya da folklorla haşır neşir olunmasının yöntemini kurcalamak... Son otuz yıllık kütüphanem neredesin? Ahmet Cemal, Kafka üstüne bir deneme yazısı istemişti; dönüp dolanıyor, Kafka'larımı bir türlü bulamıyorum. Alıntısız deneme olur mu?

Bugünkü günümü: **Arayıp Duran / Bulamayıp Ağlayan** başlığı altındaki şu çizimimle bitireyim bari:

(Bu seferkini sakın karalama ya da sayfayı yırtıp atma!) Böylece dursun varsın.

23 Kasım, Çarşamba

Sürekli yağmur yağdı. Evden hiç çıkmadım. Evi yerleştirmekle falanla da hiç uğraşmadım. Okuryazarlığıma yeniden kavuşmuşum gibi geldi bana. Bir tankerin Boğaz'da iki beton baca arasından süzülüp gidişine bakıp duruyorum. Latife, olumsuzluklardan nasıl da olumlu bir hayat bulup çıkarmış... Cinler-periler âleminden zekice buluşları iç içe dokuyup nasıl da aydınlık, güleryüzlü bir dünya yaratmış! Bu, söylenmesi edebiyata aykırı da olsa, tam bir 'otobiyografik' anlatı.

Bulutlar yırtıldı. Güneş körfeze vurdu. Az sonra sevgili Zeliha Berksoy'u *Anna'nın Yedi Günah*'ında seyretmeye, dinlemeye gideceğim. Paralelimizdeki apartmanın soba boruları kötü kokulu kömür dumanıyla canımıza okumakta. Sahibi yaşlıca bir bey. Bahçenin döküntülerini toplayıp düzenliyor. Atık fayans parçalarını kırıp kırıp kendine mozaik bir 'yolluk' yapmaya çalışıyor. Mozaiğinin içinde beton, kiremit, renkli plastik parçaları da var. Arada pırıldasın diye herhalde, birtakım tenekeleri de parçalamaya kalkması var ki; dişlerimi gıcırdatıyor.

Bülbül Sokak denen çıkmaz mahallemizde olumluyla olumsuz doruk noktada! Kolilerden birini daha açsam da Kafka'yı arasam... Öyle ya, Ahmet "Çağdaş Gerçekçilik Açısından Kafka" diye bir yazı ısmarlamıştı; aklıma gele gele Kafka'nın şu sözü gelip durmakta: "Bir şeyi tanımaya başlamanın ilk işareti ölmek isteğidir." Nerdeydi bu lafı, bilemiyorum. Ölümü İstemek: İntihar.

İnsanın kendi iradesiyle tek başına gerçekleştirebileceği yegâne şey! Birden *Üç Beş Kişi*'min Kısmet'i geldi aklıma. Bu aynı zamanda *Üç Beş Kişi*'nin sonu: Kısmet'i ailesinden, yerinden yurdundan koparıp Eskişehir istasyonundan trene attım. Arkada kalan 'üç beş kişi'ye *bağışlanmayı dileyen bir gülümseme* ile 'bakarken' içinden: Okuduğum *bütün romanlar sahici bir başlangıçla bitsin*, diye geçen Kısmet. Giden trenin vagon kapısı önünde, eli kapı tokmağına uzanmış Kısmet. Kendini kendi elleriyle VAR EDECEĞİ bir hayat -varla yok arasında- en sahici başlangıçla biten... Epeyce beklettikten sonra: "Hadi bakalım, artık yayımlansın bari"lere gelip Remzi'ye nihayet verdiğim yeni romanım. Bir ayağı eski, ötekisi yeni Başkent'teki Eskişehir'de mukim taşra töresi; kimlığin

öğütücüsü tutukevi. Burada kalınsın mı, burdan 'hiçbir şeysiz' çıkılıp gidilsin mi? Köyden kente göç hızlı, ama taşranın 'köklü ailesi' içine kapalı, gözlerden saklı bir sıkışıkta... Remzi'nin Erol Erduran Bey'i Avrupa seyahatinden artık dönmüş olmalı. Gelince romanımı dizgiye vermiş olacaktı. Ben de bu arada kapak üstüne düşünedurmalıydım. Kapak? Canım, yazı kapak yapıp geçsinler işte. 'Resimli olsun da ucuzuna olsun'lara geleceğine... Kısmet ana rahminin nemli kaygan karanlığına doğru kayıyor; şimdi ölüyor ya da asıl şimdi doğuyor. "Bir sabah uyanacağım; bakmışım yatağımda böceğim," demiş ya Kafka. Kısmet. Yakın arkadaşı Kardelen. Annesi Fitnat Hanım. Kardeşi, taşra prensi Murat. Dayısı, taşra beyliğinden sanayi krallığına geçişi 'milli sermaye' mantığına yaslanarak sağlama yoluna vurmuş Ferit Sakarya; bu sermaye umudunun Kısmet'e kocalık kisvesi altındaki dilencisi Orhan ya da Doğan... Romanın görünür figürleri. Ferit Sakarya, Kısmet, Kardelen, hele hele Türkân Hanım karakterleri... Yerle gök-gerçekle düş arasında; varolmakla yok etmek ve yok saymak arasında parçalanmışlıklarıyla. İstanbul'un Osmanlı'yı tüketmiş mirasyedi artıkları bunlara dahil, hepsi, hepsi... Varlarken yoklukları arasında kırıla döküle kendilerine yabancılaşmışlıklarıyla; bu karnavalın eleştirel hokkabazı, şimdiyi çöpe atıp yarını sahiplenirken, Kısmet'in sevdasına kükreyip boşalan Ufuk'lar, Engin'ler... Eyy benim canımın içi kuşatılmış Kısmet; kaç bakalım nereye kaçabilirsen!

Eli hızla giden trenin vagon kapısı tokmağındadır: Açabilip atlayabilecek mi, açamayıp kalacak mı? "Yapamayıp/Edemeyip"ler sığınmacılığının zaferi mi yoksa olup olacağı? Şööyle başımızı uzatıp bir bakalım; geride hak-

kı yenmeyecek üç beş kişi kalmış mı, kalmamış mı? Varsa, özür dileyelim bakalım onlardan.

*

Yine çalışmayan rezervuar. Yine gelmeyen tüpgaz. Yine kilidi kırık sokak kapıları (2 adet. 75 metre karelikleri içerden birleştirilmiş katın ayrı ayrı kapıları ve iki daire parası aylık aidat...)

Kaç zamandır sokağa kapıları açık bırakıp çıkmaktayım. Belki *Üç Beş Kişi*'nin ilk bölümünün sonuna, işte şu Murat kısmına eksikliğini hissettiğim bir cümle eklemeliydim. Bölümün sonunu bile isteye boşlukta bıraktım... Basılmadan önce gidip bir daha baksam mı? Şöyle bir cümle koyabilirim pekâlâ: "Siz vurun kırın, ama benim artık yarın sabah erkenden Kısmet'i garda karşılayabilme özgürlüğüm var ya, siz ona bakın."

Yayınevime gitmekle evde kalmak arasındayım.

(...)

28 Kasım

TÜYAP II. İstanbul Kitap Fuarı. Geçen yılki ilk açılışa Ankara'dan gelmiştim. Bu sefer çağrılılara ilk özel açılış ayın 25'inde olup, genel açılış da ertesi gün olmuş bulunuyor. Bugün yine oraya koştum; çok kalabalıktı; coştum. Okurlar stantlar arasında, omuz omuza. İşte böyle: Hayatın bir anlamı var.

Remzi Kitabevi 1 Aralık'ta 'kitap imza günü/saati' koymuş bana. Okurla karşılaşmak iyi ama, vazife gibi; "adın, soyadın?" de, bas bir imza geç. Alerjime iyi gelmiyor bu mesele; kaşınmıyorum ama, utanıyorum.

2 Aralık

Dün. Okurlarım. Çoğunluğu gençlerden; gençler, gençler. Yaşıtım erkekler var, yaşıtım 'kadın yazarlar' yokla var arası... Akşamın saat 8'ine kadar geldiler; kimisi çekinik, kimisi atılgan; beni okumuş olarak geldikleri sorularından belli. İşin en iyi yanı da bu. Yoksa, sahne sanatçısı değiliz ki, nerde görüp konuşacağız velinimetimizle? Adını bilemediklerime içimden geldiği gibi, "velinimetim değerli okura," diye imzalayıp durdum; gülüşüp söyleştik. İyi de, okura sorumluluk duygum omuzlarıma bindikçe bindi.

12 Aralık '83, Pazartesi

On gündür tek satır yazmamışım buraya. Bir çalışma köşem olabilmesi ise artık hemen hiç yakın görünmüyor. Arman Usta, yine kaçıp gitmiş Bodrum'a.

Durumu olduğu gibi kabullenip mutfak masasına yerleştim; Halim de ağır bir griple yatağa. Geceleri kendi içime kaçma fırsatı yakaladıkça Ahmet Cemal siparişi "Günümüz Gerçekliği ve Kafka" denememi yazıp bitirdim. Yazko'ya selam vermek bile içimden gelmiyor, ama bu, Ahmet'in editörlüğündeki *Yazko Çeviri* dergisi. 'Çeviri'olunca Yazko'nun olmuyor sanki; Ahmet hatırına bulduğum bir teselli deliği ya da dileği... Bundan önceki 'geçmiş' günler, özetle:

— Orhan Pamuk'un yeni romanı *Sessiz Ev*'i de bu arada okudum. Romandaki bütün kişilerin yazarın nüktelerine kurban edilmesi ve sentezin 90'lık babaanneye yük-

lenmesi kitabın aksayan yönleri. Yine de *Sessiz Ev,* beni heyecanlandırdı. Hatta bu yazarda benden etkilenmişlik kokusu bile almaktayım. Bu arada Orhan'a karşı bir ihtiyatlılık payı var içimde. İlk romanından sonra onunla Akademi Kitabevi'nde karşılaşınca edindiğim izlenimi silip atabilmiş değilim. Beni evine kadar çıkardıydı; konuştuk, birbirimizi tarttıydık: 'Bu çocuk aile sofrasındaki en iyi parçayı kapıp alıveren sevimli oğlanlar gibi,'sinden bir şey geçmişti içimden.

Yazınsal anlamda, iç konuşmaları ayrı yazı karakterleri falan kullanmadan belirtmek için üstünde çok durduğum ve *Yazsonu*'ndan sonra bu son romanım *Üç Beş kişi*'de daha durulmuş bir bilinçle kullandığım iki nokta üst üste'leri Orhan Pamuk'un *Sessiz Ev*'inde benimseyip rahatça kullanmış olması; bu lütuf beni basbayağı sevindirdi; doğrusu şaşırtmadı da değil. O bana, benim kitaplardan hiç söz etmedi.

Vedat Türkali'nin *Mavi Karanlık*'ını yarıladım; ama bitirebileceğimi sanmaz oldum. Anlatıda ekonomi arıyorum; uzun uzun, okurun elinden düşünce üretme ve yaratı hakkının alındığı anlatılara her gün biraz daha yabancılaşıyorum.

Roman yazmaya geçerken 'bilinen' anlatılarda karşı olduğum şeylerden biri de buydu zaten. Hem sonra günlük, günübirlik politik tartışmalar, ayaküstü çözümlemelerle 'politik roman' yazılmış olmayacağı ne zaman anlaşılacak? Hele bu 'fikirlerin' Bodrum sarhoşlarının ağzından bize ciddi ciddi aktarılarak 'benimsetilmeye' kalkışılması... Yazarın okura tepeden bakışı rahatsız edici.

Tutsaklar. Off, ne kadar kolay yazıyor bazıları; kendilerinden ne kadar kolay hoşnut kalıyorlar!.. Aylâ, ken-

di başını yine kendisi yemekte. Ortalıkta bu kadar da 'ortalama' durmayı becermek... Aldırma. Değmez...

— Sanat *Olayı* dergisi çıktı. Attilâ İlhan'ın gencecik *Mavi*'cilerin başına geçtiği yılları düşünüyorum da... Heyecan verici. A. İlhan "önü ilikli edebiyat/edebiyat dergiciliği" anlayışını yokuşun doyumsuzlar makalesine havale etmesin de, gerisi selamet.

Bak işte, Yazko'nun gökgörmedik devrimciliğini 12 Eylül önünde düğmelerini ilikleyerek bir müfterinin derin devlet kalemiyle 'hallettiğini' unutamadım hâlâ! Eyy unutulamaz 12 Eylül! Yazko: Yazarlar Kooperatifi'lik 'ya gel ve sev-ya git ve öl!' devrimi!

Hazır hayattayken şu başkahraman 'Fatma İnayet' eliyle *Göç Temizliği*'ni yapmalı, yazmalıyım. 'Hayatım roman'lara kinaye, bu anıların kurgusal anlatısı üstüne **Anı-Roman** etiketini koymalıyım. 'Anı–Roman' türü, senin edebiyata yeni katkılarından biri olsun: 'Fikri Mülkiyet Hakkı!' Peki, Ankara'daki çalışma odamı göçe hazırlarken tuttuğum notlar nerde? Sandık sepet ortasında şimdilik sadece aklıma yazdıklarım var; iyisi, kötüsüyle derin çizgiler...

Güner Sümer, Toplu Eserleri-II çıktı. Bu cilt onun tiyatro oyunlarının toplamı. Bu ciltlerin yayımlanmasında Ferit'in yakın ilgileri olmasa, sarsıntımın altından kalkamazdım. Bu arada Güner'in bende olmayan ve Suna Selen'in fazla acıtıcı biçimde 'gizlediği', getirip vermediği geride kalanları... Bunların avukatı Demir Özlü kasasında bulunduğunun anlaşılmasından doğma şaşkınlığımı hâlâ yenebilmiş değilim. Hep ürpermekteyim... Bir de ben tuttum, 'önsöz'de hem Suna'ya, hem Demir'e teşekkürler edip durdum.

Geçen perşembe Ada Yayınları'na gidip Güner'in yakın dostlarına, ilgililere ikinci cildin de gönderilmesi için Ferit Edgü ile yan yana oturup çalıştık. Bir kâğıda şöyle bir şey yazıp, altını da imzalayıp Ferit'e verdim. Büyük bir incelikle benden böyle bir şey istemediği halde, işte yani, bu da olabilir, yayıncıya gerekebilir diye...: "Güner Sümer, Toplu Eserleri *derleme ciltlerini, mirasçısı oğlu Sinan Sümer'e ve gelecek kuşaklara armağan ediyorum; çalışmamdan herhangi bir hak talep etmiyorum. Bütün yan kullanımlardan doğacak haklar eşi ve oğluna aittir.*"

Benim açımdan bunca doğal olan, içimde bir saniyelik bir takıntı tedirginliği yaşatmamış, sadece kederin kucağında sarsıla ede, kardeşimin eserlerini yarına aktarmaya özenmiş bir niyeti, bu biçim altında kâğıda dökmek, imzalamak...

Bu ihtiyacın doğmuş bulunması..........................

Ferit'in duygudaşlığı ferahlatıcı..........................

12 Aralık

Aziz Nesin iyileşiyor. Doktorları Özdemir Coşkun ile Gencay Gürsoy'un çok değerli dikkatleri altında ayağa kalkabilecek. Çapa'ya ziyaretine gittim çekinerek; öyle sıcak bir dostlukla karşılandım ki!.. Geleceğe umudum geri geldi. Usta mizahçımızın güzel direnişi hele! "Bak gör, konuşuyor ve yürüyorum işte," deyip beni yolcu etmeye kalkışmaları yok mu; yanından içim ferahlamış döndüm.

Kassel'den ressam Mehmet Güler, geldi. Bu evde yemeğe ilk konuğumuz o ve karısı Meryem oldular. Mehmet de *Sedat Simavi Resim Ödülü*'nün yarısına değer gö-

rülmüştü. Ben de Kassel'deki stüdyo evinde bütün çalışmalarını görme sevinci yaşamıştım. Her şeyden konuştuk uzun uzun.

Hemen yine Kassel'e döndüler. Onlar döner dönmez yine Almanya'dan *Sen Ey Kutsal Işık* adlı kitabımın Almanca ve Türkçesi yayımlanmış. Essen'den bir haber geldi. Kitabın yayını üstüne *Cumhuriyet* gazetesine kısa bir yazı gönderilmiş; yazı yayımlanmamış. Hani yani, 'bileyim' diye aramışlar.

Köşekoltukçu Oktay Akbal'ın bunda bir parmağı olabileceğini seziyorum, ama 'kol kırılır yen içinde'lere uyup gıkımı çıkarmadım. Ev zaten başına yıkılıyor ve sen ev kadınlığını hiç mi hiç sevemiyor, benimseyemiyorsun.

Cuma günü İzmir'den sevgili dost Mehmet Doğan gelmiş; onunla Kireçburnu'nda *Set*'te buluştuk. Karısının ölümü ile annemin kaybı birbirine oldukça yakın zamanlara düştü. Mehmet'e gidip eşinin odasına anemonlar bırakmıştım; annemin yatağına da, böyle bir çağrışımla anemonlar bırakırken derinden bir acı ortaklığı yaşadım Mehmet'le.

Ahh, erkekler! Onlar zayıf mı zayıf; gidene ne kadar bağlı olsalar da evlerinde karısız duramazlar: Değerli Mehmet Doğan'ın yeniden evlenmeyi düşünüyor olmasını bir suçmuş gibi ifadeye çalışması... Bu da yiyip içmelerimizin tuzu biberi sanki: Hayli sıkıntılı bir itirafı, erkek türünden yazarımızın. Derken, yeniden bol bol şiirimizin gidişatından konuştuk. Şiirimiz? Hem çok verimli, hem hiç. Hemen hemen hiç.

Sinan'ı epeydir göremedim. Suna'nın gel-gitlerinde şu kadarcık mantık bulmak kolay değil.

(...)

Dün, bir ara güneş açtı. Ortalık öyle güzeldi ki! Körfezin üstü pırıl pırıl. Çayırbaşı koyundaki balıkçı tekneleri, mavileri-kırmızılarıyla suda nefis tablolar çiziyorlar; hele balıkçıların şu ağ çekişleri... Bülbül korusunun renkleri başka bir cümbüş. Kışlık ateş çiçekleri renklenirken solgun sarı, yaşlı ve yaslı kızıl yaprakların üstlerine düşüşüne bakarken Haşim'den:

'*Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden/eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak*'ı mırıldanıp durdum. Evimizin içine tütüp duran şu soba borusu olmasa, korunun sonbahardan kışa devrilişinin hakkını mis gibi verebilirim.

Cumartesi günü Halim'le Fassbinder'in *Maria Braun'un Evlilik Öyküsü* adındaki filmini gördük. (Filmin adının 'öyküsü' ile öztürkçeleştirilmesi insana bu film, o film değilmiş duygusu veriyor ya, neyse...) Savaşın Almanlara yaptığı ettiği... Almanların insanlara yapıp ettikleri dışında bir davranış: Savaş-yücelik-boşluk. Savaş-alçaklık-ahlak tartışması. Savaş-sevgi-aşk senfonisi: Peki, kimdi asıl sevmesini bilen? Maria Braun mu, Fransız patronu mu? Kocası mı yoksa? Yaaa, böyle işte: Amaç mülkiyet hırsına dönüşünce ortalıkta kala kala: "Miras kimin olacak?" sorusu kalıveriyor

Ertesi gün. Sabah erken: Filtre kahvemi içtim. Çamaşır makinesinin çalışıp çalışmadığını kontrol ettim.

Erol Erduran Bey yeni romanım *Üç Beş Kişi*'nin kapağını ne yapacak acaba? Kime yaptıracak? Kitap dizilmeye başlandı mı? Fuar'daki imza günü sırasında, bir yığın patırtı arasında bunları hep konuşmuştuk; henüz herhangi bir ilerleme görülmedi. Bende de kabahat çok. Bir kitabımı yayınevine verirken oyalandıkça oyalanıyor; ver-

dikten sonra da artık benim işim bitti, deyip; elim koynumda oturup duruyor; hiçbir şeyiyle ilgilenmiyorum. Ama bu normal değil mi? Yaratmak yazara, basıp satmak da yayınevine ait değil mi? Yazılacak şey yazılırken yazardan başka kaygısını çeken başka biri var mı ki???

17 Aralık '83, Cumartesi

İşte yine günün takvimi tam takım.

Sinan'ı bekliyorum. Geçenlerde annesi telefon etmiş, bu haftasonu getireceğini beyan buyurmuştu... Hâlâ ses soluk yok.

Dün Erol Bey'e telefon ettim, nihayet. Romanımı o kadar istekle ve ısrarla almışlardı, ama daha dizgiye başlanmamış. Kapak için de herhangi bir girişimde bulunulmamış. Kâğıt yok. SEKA yine kâğıt vermiyormuş. Kâğıt fiyatları artacak diye, yayınevlerine tahsisi durdurmuşlar. Devlet bunu yaptığına göre, gel de Büyükdere-Sarıyer küçük esnafına bozul, onları kına dur. Bunlar da, cam fiyatları her gün artıyor, artacak filan diye diye, nerdeyse iki aydır gelip bizim merdiven başı kapısının camlarını takmıyorlar. Geliyor, ölçü alıyor, fiyat söylüyor, el sıkışılıyor; gidiyor ve bir daha görünmüyorlar...

Tek şey istiyorum: Bütün bu tedirginlikler bitsin; oturup nüfus kâğıdımdaki ilk adım olduğunu ta ortaokula kaydım yapılırken öğrenebildiğim Fatma İnayet'li anı-roman *Göç Temizliği*'ni yazayım.

Anıların şimdiye kadarki yazılış biçimi bana göre değil. Notlara, belgelere, çağrışımlara dayalı bir anı kitabı için, yeni bir 'inşa yolu' bulmalıydım; bulmuş durumdayım. Ne çare, buluşumu hayat içre kılamadım gitti.

(...)

Aziz Bey'i asıl yoran, öncülük ettiği 'Aydınlar Dilekçesi' girişimi. Kendi kendimize 'aydınlar' rütbesini takınmak, böyle üstten bastırmak onun da içine sinmiyor ama, TBMM'mize ya da Başbakanlık'a verilecek 'demokrasi, düşünce özgürlüğü isteme' dilekçemize, durmadan kelimelerle uğraşan bizler, tuhaf ya, daha uygun bir başlık kondurulabilmiş değiliz.

(...)

13 Aralık, Behçet Necatigil'in ölüm yıldönümü günüydü. Eşi sayın, sevgili Huriye Hanım'ı bundan bir gün öncesinde Yeniköy'deki Aleko'muzda balık yemeğe çıkarmak istemiştim; fakat kendileri bizi, Behçet Bey'in kendi evinde hem ödül töreni, hem de anma günü yemeğine çağırdılar.

Bu yılın *Necatigil Şiir Ödülü* Refik Durbaş'ın. *Çaylar Şirketten*'i için. Seçiciler kurulundan Kâmuran Şipal, üyelikten çekilmişler. Onun yerine ben seçilmişim.

Kabul etmesem şiiri kadar kimliğine, kişiliğine de hayranlık duyduğum Behçet Bey'in anısına saygısızlık edermişim gibi geldi; ona layık seçimler yapıp yapamayacağım ise ayrı bir kaygım. Toplantıya, seçici kurul üyelerinden Oktay Akbal da gelmemiş; kimse duymasın, buna pek sevindim. Bana ettiği haksızlığın sebebini bir türlü kavrayabilmiş değilim. Öteki seçici kurul üyeleri; Hilmi Yavuz, Fethi Naci, Edip Cansever de karılarıyla oradaydılar. Edip ve eşi Mefharet'le birlikte çıktık. Gecenin bir saatinden sonra bizi Bebek, İnşirah Yokuşu'ndaki evlerine çağırdılar; sabahın üçüne kadar konuşup gülüştük Çokça da Ankara'daki 12 Mart'lı gecelerimizin şiirine yaslandık. Edip'in şiire slogan sokulmasına tepkisi, tam da tep-

kilerin tepkisi!.. Huriye Hanımlarda elbette kızları, damatları ile Demirtaş ve Doğan Hızlan da vardı. Anılar, anılar, güzelim fıkralar…

Behçet Necatigil: Ustalığını bağırmayan bir usta. Hocalığını 'yok'muşa getirebilmiş bir hoca. Şiirlerini yayına hazırlayan Hilmi Yavuz'a ne mutlu. Onun öğrencisi olma şansına ermiş.

Hiçbir şairden ayaküstü dillendirebilecek dizeler tutamam aklımda; ama Behçet Bey'den hemen şimdi kaç dize var dilimin ucunda: '*Solgun bir gül oluyor dokununca*'dan '*Masalar olmalı/yalnız gelenler için*'e ya da '*Aslında ölüler biliyor bu şeyleri/sağlardan soruluyor*'a ya da '*Kalın kâğıtlarda çöplerimiz/Çocuklar görüp imrenmesin*'lerin hikmetlerine kadar.

Onun *Eski Sabah*'ından "Ev"lerinin "Eşya Gücü"ne takılışım hele: '*Güçsüzüm eşyalara/Kırılsa, bir şey olsa/Nerde yapacak adam/Git gel yalvar!//Kırılsam insanlara/Çaresi var/Çekil yalnızlığa/Güçtür aynalar.*'

Ah bugünler, benim git gel yalvardığım adamlar…

Dayanamadım. Uzanıp "Filigran"ını okuyorum: '*Kimi kâğıtlar/Aydınlığa tutsanız/Çizgi, resim, bir şekil/Ya da gizli mürekkeple yazılmış/Boş görünen sayfa/Okunur ısıya yaklaştırınca//Kimi şiirler/Okunur arkasında/Kendi ateşiniz varsa*'

(Yeniköy defterinden artakalan bu sayfaları ille de Behçet Necatigil anısına saygıyla bitirmek istiyorum:)

Geçtiler kolayca aşkları, evleri
Geçer sandılar.
Neydi mutluluk,
İster sandılar.

Onlara göreydi
Çağrılmadan gittiler.
Çağrıldık, ne değişir,
Gider sandılar.

Saygı - - yakınımızdaydılar
Bildikleri halde gizlerimizi
Sormadılar, (incelik) ama biz
Sorsunlar, anlatalım, bekler sandılar.

Dokundular bazıları, sustuk, saygı.
Hüznü bir gül gibi düştüğü yerden
Aldık, çekildik, herkes varken
Koklar, okşar sandılar.

Ahh, **Bile/Yazdı**'lar, ahh **Beyler**

*

1984

Üçüncü Dalga

5 Ocak 1984, Perşembe

Geçen yılın son ayının son günleri gibi, bu yeni yılın ilk gününde de içimden hiçbir şey yazmak gelmedi. Peki, bugünde ne var? Alwin Tofler'in *Üçüncü Dalga*'sı yine var. Kaldığım yerden okumaya devam ediyorum. Köpekler uluyor. Uygarlık denizinin yeni dalgası kabara kabara yükseliyor. Tarım toplumunun üstüne yürüyen endüstri dalgası, besbelli ki her şeyin üstünü örtecek. Bütün değerler bilinen ölçülerinin dışına fırlayacak, ama ikinci dalga henüz bütünüyle çekilip gitmedi, ağıp dağılamadı. Sınırdayız. Tam ağma ânını yaşıyoruz; üçüncü dalga uğultularla kulaç atmada; yükselmekte. *Seyret ki yerin/Bu yer değildir.* Dalganın yükselmesi demek, kırılması, kırılıp dağılması demek. Parçalanış.

22 Aralık'ta babam öleli tam 7 yıl olmuştu. Derken Yıldız Kenter'in 35. sanat yılını kutlamıştık. Yıldız'ın sahneye ilk adımını attığı günü hatırlıyorum da, 'üçüncü dal-

ga'nın yükselişi, zamanın göreceli değişimlerinden doğma merakımı büsbütün kışkırtmakta... Dalgalanan değerler. Peki, ya zaman?..

Sevgili Yıldız enerji dolu. Öyle ki sanki enerjisinden birkaç oktav da ses telleri kapıp tüketiyor. Fark etmez. Yıldız olağanüstü bir oyuncu. Müşfik'le İstanbul'da tiyatro sanatı adına direnişleri alkışlanmalı... Ya kuliste durup, kendisi olabilmiş sessiz kahramanı Şükran? Şükran Güngör! Gerçekte onun asıl güzel sanatı, Yıldız'la Müşfik'in tiyatroya, memleket tiyatrosuna katkılarında bir aksama olmasın diye, onlara hem ruhen, hem bedenen sağladığı dayanışma.

Günübirlik sloganları aşmış, aşkınlığın âşığı sanatçısı Şükran'a 'tutucu' gözüyle bakanlar da az değil; hay yeni Jön Türkler hay! Durun hele. Hele her kelimenin hakkını vere vere, vurguları yerli yerine koya koya onun gibi bir 'hüzzam'dan çalın da görelim.

Bu arada Halim'le çarçabuk bir Yalova yapıp döndük. Osman Şahin, 12 Eylül tutuklularından. Onu cezaevinde, annemi de annemsiz evinde ziyaret edip geldik. Osman'ın sevinçten, heyecandan dili tutuldu. Yazdığı bir yazının tek cümlesi için 16 aydır hapiste. Her sözcüğüne yirmi günlük hapis düşmekte...

Benim *Yüksek Gerilim*'in ikinci baskısı yapılacaktı, hâlâ yapılamadı. Bu arada *Milliyet*'e uğrayıp *Milliyet Sanat*'a yazdığım yazılara son vermek istediğimi bildirdim. Erol Bey'in onca ısrarına karşı verdiğim *Üç Beş Kişi*'nin yayını da beklemede hâlâ. Canım, romanın encamını sormayı bile istemiyor. En iyisi Tofler'in kitabını bitirince kendimi *Göç Temizliği*'ne adamak... Fatma İnayet'in göze-

timi altındaki anılarımı yazmalıyım. (Bir 'kadın yazarın' anılarını hayattayken yayımladığı görülmemiştir. Görülmemişse görülür. Söz meclisten dışarı olunca öpüp başlarına koyanlardan yerli 'kadın yazara' karşı birkaç parmak sallanır, bir iki tokat patlatılır, olur biter. Romanda klasik, hatta modern anlatıyı altüst etmek istediğin *Ölmeye Yatmak*'ı yayımlatmayı nasıl göze aldınsa, bunu da göze almalısın. Özgürlüğün bedelini roman kahramanların Aysel ve Tezel'den, hatta Ömer'den biliyorsun nasıl olsa...)

Yılın sonlarında Deniz Türkali'nin *Her Şey Satılık* diye 'avangart' Marksistlik etme uğruna sahnede yırtınışlarına bakıp kaldım. Deniz 'göze almayı' ucuz sanmış!.. Memet Baydur'un bana önden okuttuğu *Limon*'nun DT'de sahnelenişi üstüne ilerde bir gün ayrıca durmam iyi olacak. Memet, Nairobi'deki Goethe Enstitüsü'nde ders veriyormuş. Sanırım sinema üstüne. Babası Suat Bey, oyunun ilk temsilinde yerlerini almış seyircilere birer adet gül sundu. Ben hariç.

Üçüncü Dalga: Değerler değişimi. Topraktan, tahıldan fabrikasyona geçiş. İlim ve teknolojinin egemenliği derken insanın kendini kaybedişi... Çaresizlikten doğma belirsizlik. Ufku nişanlayan plastik camdan gözlükler çöpe. Değişim bilinci...

Ben de kendimde bir değişim yaptım. *Üç Beş Kişi*'nin kapağı şöyle artık işinin ehli birinin elinden çıksın, alacak verecek hesabını tükürüklü mor kalemle küçük defterine yazıp duran kasaba esnafının yerine politik-ekonomik bilimci geçsin diye, Bülent Erkmen'e ricaya gittim. Büro-

sunda rastladığım iyi şair Süreyya Berfe'nin de desteğiyle ricam kabul gördü. Bu yeni kendimi hazmetme zamanım.

Kitap dediğin içiyle olduğu kadar dışıyla da sanat eseri olmalı. Teselli deliği.

(...)

Atillâ İlhan'la buluştuk. Ankara'da, Bilgi'de çalıştığı zamanlar yanına uğramaya çekinmiştim ama, gereksizmiş. Bana çok zarif, efendice davranıyor. *Sanat Olayı* için, yakın arkadaşı olmam dolayısıyla Sevgi Soysal üstüne bir yazı yazmamı istedi benden. İnsanın ölmüş olan yakın bir arkadaşını yazıya dökmesi o kadar güç ki...

7 Ocak, Cumartesi

Üç Beş Kişi dizilmeye başlanmış. Provalar geliyor. Yine 12 Eylül tutuklularından Yalçın Küçük tahliye edildi. Telefonla konuştuk. Bu ayın 25'inde davası var. Gelecek. Asıl kaygım, aynı koğuştaki devrimcilerin Yalçın'ı fazlasıyla pohpohlayarak tamamıyla tanrılaştığına büsbütün inandırmaları.

Milliyet Sanat'a yine yazdım. Romain Gary'den çevrilmiş *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı* romanını okumaktan doğdu bu. (Anasının hayatı...) Yazımı belki de yayımlatmam.

(...)

Toffler içimi dışımı aydınlattı. 'Kırılma ânı' başlıca sorunum olup çıktı. Yanı sıra *Buddenbrook Ailesi*'ni okudum. Orhan Pamuk *Cevdet Bey ve Oğulları* ile böyle bir aile romanı yazmak istemiş besbelli. Onu okurken sıkılmamıştım, ama *Buddenbrook*, romanda klasik anlatıdan

daha da uzaklaştırdı beni. Kronolojik sıralanmış 'gerçekler'... Bense son romanıma bir zaman boyutu daha kattım. Olmasından korkulanı olmuş gibi, bir şeyin olmasının çok isteníşini de son anda oluyormuş gibi yazdım. Korkulanla özlenenin an'lık ifadesi.

Pazar sabahı:

Dün akşam kendimden gizli olarak içi kaymakla doldurulmuş bir kuru kayısı attım ağzıma. Demek, durum kötü. Apaçık yaşlılık belirtisi. Son on günde iki kilo birden almışım.

Kıyıda herkes istavrit avlıyor. Akın var akın/rakının vakti yakın...

*

Yerleşememe

12 Ocak, '84

Çalışma düzenim berbat. Neyse ki, Halim işteyken mutfak masasını kullanabiliyorum.

Adalet'in Fatma İnayet'le buluşup ayrılmaları çevresinde dönüp dolaşıyorum.

Önceki gece başlayan yağmur süreklilik kazandı. Tek ayak üstünde durduğunu sandığım evin damı akıyor. Özellikle antrenin tavanı. Taa Alanya, İncekum'lardan taşıtıp getirdiğimiz masif sandığımızın üstüne iri damlalar düşmekte: tık... tık... tık... Salonun bir köşesinde yükselen tabut büyüklüğündeki çıkıntı, apartmanın kalorifer bacası imiş; yapıyla uyumu sağlanamamış ol-

malı, çünkü orası da tavana yapıştığı yerden akmakta. Sessiz gizli sızıntılar…

Dün, sandığın üstüne içinde beziyle bir tas koyup bacanın eteklerine de top top gazete kâğıtları döşedikten sonra, Sinan'ı Galatasaray'ın orta kısmı demeye gelen Ortaköy'deki okulundan almaya gittim. Gece bizde yattı. Okulda, yatılıda. Haftasonu bize gelince çok neşelendi. Müthiş de heyecanlı. Sevdiği yemeklerden hazırlamıştım; (kokoreç hariç, orası Ortaköy, kokoreççisinden paketle teneffüs saatlerinde okula gelir) keyifle yedi. Gece yatarken yastığının bir yanında *Küçük Prens* (onu okumuş bile), öte yanında *La Fontain Masalları*, boyun teybi de kulağında…

Sinan'ı iyi görmek bana da iyi geldi. Kendi kendine soyunması, çoraplarını güzel güzel katlaması, kendi kendine giyindiğini bize -yan gözle bakarak- 'ispata kalkması' öyle dokunaklı ki…

Erken kalktık. Saat 6. Hava nerdeyse karanlık. Yağmur şarıl. Saatin sekizinde

Halim Sinan'ı arabaya atıp doğru yine Ortaköy'e. Türkçe kitabı yastığının altında kalmış. Halim yarın Cezayir'e gidiyor. Valizini hazırlamalıyım.

Ertesi gün:

Halim gitti. Günüm *Üç Beş Kişi*'nin prova düzeltileriyle geçti. *Buddenbrook Ailesi* de bu aralarda yükseldi ve çöktü. Yağmur dindi. Akşamüstü Büyükdere'ye kadar yürüyüp döndüm. Yarın Cağaloğlu'na doğru uzanmamak için düzeltileri Erol Beylerin Levent'teki aile evlerine götüreceğim. Remzi babanın eşi Hacer Anne'yi

de ziyaretle yeni dizilenleri alıp geleceğim. Hacer Anne beni gerçekten iki kızının yanına koydu. Annemin kaybını öğrenince, "Bundan böyle bana 'anne' diyeceksiniz," dedi. O kadar içtendi ki, bu yakınlığını seve seve bağrıma bastım.

Hacer Bengi Hanım. Remzi babayla işe ilkin kırtasiye dükkânı açarak başlamışlar. Sonra Cağaloğlu'ndaki ünlü Remzi Kitabevi, yukarda, Nuruosmaniye arkasındaki yayınevi. Nejat Ebcioğlu ile Erol Erduran damatları, Hacer Anne'nin oğulları. Hacer Hanım hâlâ daha Cağaloğlu'na gidip geliyor; kitabevinde kasiyer sanki. Nasıl sayıp sevmezsin onu... Beni eve arabasıyla Erol Bey'in eşi Yüksel getirdi. Evi çevreleyen koruyu pek sevdi. Kitapsızlıktan, rafsızlık ve dolapsızlıktan hâlâ depo halini muhafaza eden 'çalışma odama' birlikte güldük de güldük. Çünkü ona marangoz hikâyelerimizi dallı budaklı anlattıkça anlattım. Anlattıkça ferahladım. Gece *Üç Beş Kişi* provalarının başına çöktüm yine. Hayret içindeyim. Gittikçe seviyorum bu romanı.

15 Ocak, Pazar

Soğuk ama güneşli bir gün. Sabah kıyıda yürüdüm. Dün, Maslak'ta pazar alışverişi de yaptım. Orada çeşit be çeşit ürünleriyle Paşabahçe dükkânı, yanında da pek modern ve temiz bir 'shopping center' var: Pabetland. Kadın giysileri, seçme ev eşyaları satılıyor. Gönlüme göre şeyler bulabiliyorum. 'Kadın meraklarına has' alışverişler için evimize en yakın nokta da Maslak'taki buraları... Dönünce çöktüm yine *Üç Beş Kişi* düzeltilerinin başına. Yılların Remzi'sinin bir düzeltmeni yok galiba.

(...)

Öff, iyi de şu arabesk fırtına nerden patlak verdi şimdi? Yalnız ruhum değil, beynim de çatlamakta...

Ertesi gün. Gece:

Bu sabah yine dizgi düzeltileri. Öğleyin fırlayıp minibüsle Şişli'ye, Atıf Yılmaz'ın yeni filmi *Seni Seviyorum*'u görmeye gittim. Türkân Şoray ile Cihan Ünal oynuyorlar. Cihan'ı tiyatro oyunculuğundan tanıyoruz da, beyaz perdede özellikle Devlet Tiyatrosu sanatçılarının hiç rolleri olmaması kararım pekişti. Tiyatro seyircisinin gözüne gözüne vurgulanan her şey, kamera önünde büyüdükçe büyüyor. Yakın ve uzak planlar... Sinemamızın daha da büyük kraliçesi olmaya aday Türkân Şoray'a da ortadaki havaya uyum sağlamak düşmüş ki, hiç olmamış. Sahneyle perdenin birbirini böylesi yabancılaması sonucu sinemadan "aynı suda iki kez yüzülemez," diye diye çıktım. Filmin en iyi yanı Türkân Şoray'ı 'avlanması şart kadın' terazisinde tartmaması. Alınınca verilemeyecek olan? Belki...

Bugünlerin ana konusu Latife Tekin. Hep aynı oyun: eleştirmenlere ait 'edebiyat yarış-yarıştırma alanımız' yeni bir oyuncak buldu.

Kendini dik tut sen Latife Tekin. Sakın ortalarda fazla dolanma. Otur yaz. Yıllar önce bana da: "Bir kadın yazar olarak..." diye başlamışlardı. Cinsimizden kabul gören bir iş çıkmışsa, başlarına umulmadık yerden taş düşmüş gibi olurlar. İlle de bir 'suçumuzu' arayıp bulmaya büsbütün yatkınlaşırlar. Seni de Marquez'e benzettiler işte. Onat keşke bu oyunda rol almasaydı. Yine de o ve Murat Belge bu gidişatı önlemeye çalışmaktalar ki, en çok buna sevinmelisin.

17 Ocak, Salı

Yazko dergisi batmış. Sevindim, diyemiyorum. Adlarının hemen baş üstünde taşınması manevrasındakilerin bu zafiyetlerini alt edememiş 'Sosyalist İncegül Bayram'larımızın ticarette de başarısız kalışlarına şefkat duyuyor, üzülüyorum. Fatma İnayet: Saçmalama. Ben: Efendim? Fatma İnayet: Sen asıl iftiracıyı omuzlayan kadından yazara baksana!.. Ben: Bakmıyorum. Mideme iyi gelmiyor. Bulantı... Fatma İnayet: Bu döküntüler ne olacak peki? Şu notlar falan?..

Haa öyle ya:

"Büyük Temizlik". Yok yok. "Göç Temizliği" olsun adı. Birikintilerin, artık eşyaların büyük temizliği...

Parmaklarım karıncalanıyor.

*

Halim'in işyerinden telefon ettiler. Pazar günü dönüyormuş. Demek ki bu sefer on günde bitecek şu ayrılık. Bakalım Suudi Arabistan'dan, Cidde ve Medine'den ne haberler getirecek. Yoksa Cezayir'den mi?

Gece. 23.30:

Yağmur hızlı. Sürekli. Antre tavanı çatı kapağından yine akıntı yapıyor. Buranın iki numaralı marangozu Abidin'in kebapçı dükkânları üslubunda yapıp kapı üstüne koyduğu ızgara tutmuyor. İkide bir başıma düşüyor.

İki ayın içinde yaptırabildiklerimizden geriye sağlam tek şey kalmadı. Parkeler açıldı; mutfak kapakları tutmu-

yor. Tuvalet başını billur kâse gibi kullanırsak su kaçırmıyor. Avcı, fotoğrafçı, jeolog, antropolog ve möble tasarımcısı Faik Bey'in 'İzmit tesisleri'nden gelen birkaç parça kitaplık, çanaklık, vesairelik eşyası da zaten daha ilk günden ters takılmış camı, tutmayan, çıt çıt açılı açılıveren kapaklarıyla 'iş görmekte'... Perdeler yarım. Çoğu yerde yok. Olanların da her bir ucu birbirinden farklı düdük çalmada. Tuhaftır, yine de kırk yıldır bu evde oturuyormuşuz gibi bir yerleşmişlik duygusu kazanmış bulunuyorum. Yüzlerce kitap, dosya, plak kutularda, sandıklarda durup durduğu halde. Bir valizde havlular, bir başkasında iç çamaşırları, birinde de kazak ve hırkalar yetip de artıyor bile.

Ferah Site'sinin işgalindeki çıkmaz Bülbül Sokak'ımıza gelinceee: Yaya kaldırımı falan yok, ama sokak Arnavut kaldırımı taşlarla döşeli. Üç büyük ağaç adıyla anılan site apartmanlarının çatılarından aşağı sarkan borularından dosdoğru betonluk kıyılara, parke taşlarına akan yağmur sularının sesi, bana dört bir yanı çağlayan bir evde yaşıyormuşuz duygusu vermekte. Sokaktan gelip geçenlerin ayak sesleri ise zaten içeriye gizlice birileri daldı da koşturmakta gerilimini ayakta tutmakta...

Bülbül Sokak Melodisi: Her an değişiyor. Halı tokmaklamaları, araba motorları, iki adım karşımızdaki Karadenizli müteahhitten mimarın 'home-made' apartmanı pencerelerinden, Vehbi Koç Bey'in korunun görünmez eteklerindeki müştemilatında mukim annelerin: "Yavuuuz! Hakaaan! Kız Ayşeeee, dön geri, dön geri, karışmam haaaa! Bak Hacer bi patlatırsam görürsün!!" benzeri arabesk havaları, ya hele kralların kralı Tüpgazcı Baba'mızın kapıcı evlatlarını dahi esir etmiş, astığım astık, kesti-

ğim kestikçi oğlu! Bir karış altımızdaki villanın kurt köpeği ulumaları hele?.. Araya karışıp giden güzel, içe dokunur sedalar da var: Körfeze demir atan tekneler, şilepler, sis düdükleri, mutfak ve tuvalet pencerelerinin baktığı koruluktaki otların, ağaçların hışırtıları, damlaların yapraklara düşüş ve akışları... Şu an ortalıkta çıt yok da damlaların sesini ondan duyabiliyorum. Baharı bekliyorum. Bakalım bülbül ötüşleri, anlatıldığı gibi, 'hepsinden üstün' mü gerçekten?

Şurda burda rastladığım tanıdıklar: "Nerde oturuyorsunuz?" diye sorduklarında artık kem küm etmiyorum. Kısa ve kesin: "Küçük Türkiye'de," diyorum.

18 Ocak,

Yağmur azaldı. Sarıyer'deki balıkçı(mıza) kadar gittim. Kendime iki adet kefal alıp geldim. Yanında tek rakı. Bol sulu. Bir tek daha; etti tam rakı. Gevşedim.

(...)

Memet Baydur'dan, taa Nairobi'lerden yaban öküzlü bir kart gelmişti. Romanın düzeltilerini filan bir yana itip ona şunları yazdım: (...) Burada 'sevgili insanımız'a sert bakışlar fırlatarak değerli Burhan Arpad'ın İstanbul'u ve Boğaziçi'ni kurtarma eyleminde militanlık da ediyorum. Anlıyorsun ya, gerçek bir ihtilalci gibi gasp ettiğimiz bu yerlere ne kadar çabuk ve 'köklü' yerleşmek istiyorum.

Buraları benden birkaç yıl önce, Belediye tarafgirleriyle birlikte zapt eylemiş bulunanları mümkün olan en kısa sürede dehlemeye çalışıyorum. Yazık ki, biz istilamızı gerçekleştirene kadar ne çok doğurmuşlar; nüfusları nah

şu kadar. Biz iki nüfuslu küçük bir Cumhuriyet olarak, bu Çin İmparatorluğu ile nasıl baş edeceğiz? Bütün bu bol nüfus fazlasıyla gürültüye patırtıya, eğlenceye de öyle düşkün ki, inan bu da karnı geniş Semra Özal yüzünden! Başlarımızın üstündeki eşleri Turgut Özal'ın da öyle 'hodri meydan!'ları var ki, ister istemez aklıma hep Fellini'nin *Sekiz Buçuk* filmi geliyor. Sakın 'halk ihtilali' nihayet olmuş olmasın??? Filmin toplumcu kahramanlarından Fabrizio'nun eski yakın dostlarından biriyle hesaplaşması vardır hani? Marx öğretisini, 'devrimciliği' ve tarihi suçlar, ama öteki de bu hesaplaşma sırasında sarsıcı bir öfkeye kapılır ya hani?

"İşçileri de tüketim ekonomisinin kölesi yaptınız! Parti marti diye diye kendi doyumsuzluklarınızı onların üstünden harcadınız..." gibi şeyler haykırır, aklımda kaldığına göre... Gerçi sen bunların hepsini kare kare, kelime kelime çok iyi bilirsin yaaa... Ahh, sevgili Memet, sen dışarda, uzaktasın hep! 'Halkımız'la aramız gittikçe açılmakta. Değer kargaşası. İstanbul'a göç çoğaldıkça, yabancılaşma da arttıkça artmakta... "Halkımız kurtulsun, kurtaralım köylümüzü, efendimizi" diye diye popülizmin batağına battık. İyi işte. Buyur bakalım; birlikte batmaktayız...

Bir çalışma odam olursa gönderdiğin 'Öküzgözü'nü karşıma raptiyelerim artık. Ben bana: Boş ver. Bu satırları sakın postalama. Huzurunu bozma. *Limon*'u yeter ona.

20 Ocak, Cuma

Huriye Necatigil Hanım'dan mektup. Ne kadar ince, ne büyük kadın. Eşinin ölüm yıldönümünde evinde verdiği yemeğe katıldığımız için teşekkür ediyor. "Onur ver-

diniz," diyor. Utanç içindeyim. Onur, onların onuru. Necatigil'lerin yanında ben neyim ki? Hiç. Hiç.

Üç gün sonra:

Üç Beş Kişi'nin kapağı hâlâ yapılamadı. Prova düzeltilerini yapıp bitirmek derdiyle kaç gündür başımı hiç kaldırmadım.

Halim, pazar günü, öğleden sonra geldi. Dönüşte bir gün Cezayir'de, bir gece de Paris'te kalmış.

Dün, artık dışarda olan Yalçın Küçük'ü görmeye Baro Han üstündeki Çatı'ya gittim. 8 aydır tutukluydu. İstanbul'a davası için geleceğini bildirmişti. Avukatı Gülçin Çaylıgil'in çabaları tarife sığmaz. İçeri atılmış o kadar çok sosyalistin davasını üstlendi ki... Çatı'daki masamız hayli kalabalıktı. Konuşmalar dağınık. Bir tek Gülçin Hanım'ın sevilesi suskunluğu. Yalçın, saçsız, sakalsız. Başında da yün bir takke. İlk ağızda bana yabancı biri gibi geldi. Anlatıyor. İçerde sürekli kendini 'gözetlemiş'. Yoksa 'gözlemiş' mi? Açlık grevinde ölümle yüz yüze gelişi. O duyguyu yaşaması. Bunu biliyorum. Çankaya'dan inerken üstüme silah sıkıldığı zaman... Yine de pek az 'aynı şeyi' herkes çok farklı yaşar. Ölümün algılanışı. Ölümle yüz yüze gelişler yenilip içilerek konuşuluyor. Ölümü tanıyor falan değiliz, onu seyrediyoruz.

Bunu *Çök Özel Küçük Şeyler* hikâyemde ele almaya, anlatmaya çalışmıştım. Kafka neden bunalıyor, niçin korkuyordu, biliyor musun? Ya İsrail kurulursa??? diye mi? (Ölümü hissediyorsun, ama aynı anda bakkaldan tuvalet kâğıdı almayı unutmuyorsun.) Bende olan buydu. Kendini seyretmeyen ölümü de seyretmiyor: Yaşıyorum.

(...)

Yayınevim *Üç Beş Kişi* için eski anlaşmaların aynısını koydu önüme. İmzaladım.

Yazarın beş yüz bin kazandığı kitaptan yayınevi de beş yüz bin kazanmazsa o işi yapmazmış. Eh, sermayeyi korumak şart da, artı emekler hakkı ne olacak? Yayınevi editörünün yapacağı işi ben yaptım. Hem yeni yaratıdan oldum, hem de hayattan... Erol Bey'e, "Benim; 'lerle .... dört noktalarım dizgide yoktu, ben hepsini koydum," deme cesaretini bile gösterdim. O da güldü. Yine olmayacakmış, çünkü bunlar ve 'a' üstü şapkalar imla kılavuzunda yokmuş; kurşundan hurufat da ona göre yapılmış... Eee, benim metnimin ses akışı ne olacak? Lâ'sı, sî'si eksik olacak, do do, re re filan gibi gidecek demek ki...

Yayıncım yeni romanım için ne iyi, ne kötü dedi. Yeni bilgilerimden biri de bu: Eleştiri ve okur katında notu verilmeden önce yayıncı yazarın yüzüne karşı not vermez. Bu arada ilk hikâye kitabım *Yüksek Gerilim*'in ikinci baskısı yayına hazırlanmış. İşte yayınevinin yazarına iyi notu bu.

(...)

Elektrik kesildi.

26 Ocak, Perşembe

Önceki gece elektrik hiç gelmedi. Kalorifer yanmadı. Ertesi sabah, hava poyrazdı. Evin içinde iki papirüs 'ağacımın' yaprakları bile pır pır edip durdu. Ben de pır pırlanmaya başlayınca kendimi sokağa attım. Minibüse atlayıp Yeniköy'ümün alışık bulunduğum kahvesine girdim. Artık adı kesinkes *Göç Temizliği* olan anı kurgulayışla-

rının müsveddesi defterime, kitabın gizli kahramanı Fatma İnayet'le alışverişlerimi de yazıp çizip durdum. Çantamda bir de Suzanne Brögger'in *Beni Aşktan Koru*'su vardı; yüzüne bile bakmaksızın çalıştım. Dönüşte Kireçburnu'na kadar yürüdüm. Saat biri geçti, acıktım. İlyas'ın önünde biraz durakladım; kilo alıyorum diye başımı silkeleyip irademe hâkim oldum.

İlyas'a öğleleri bir iki müşteri gelir. Bazan hiç. Çok sessizdir. Soba yanar. Kareli masa örtüleri vardır. Ev gibidir. Evimizden iyidir. Kireçburnu fırını da mis gibi kokular salmakta. Oranın çöreğine böreğine de direndim. Halim aklıma geldi; üzüldüm: Ankara'da annesi tam anlamıyla 'yaşlılık hastalığı'na tutuldu. Oğlunu bile tanımıyor(muş). İşte, başıyla sonuyla hayat...

Geri dönüp İlyas'a otursam mı? Yaşlılık hastalığı, acıkınca kendine hâkim olamamakla mı başlar acaba? Canım ne olacak, buranın bir iki tane leziz köftesinden yerim, bir de salata... Kaçamak tarafından, kısa zamanda olur biter. Olmamışa gelir. Bir iki ay içinde hemen yakın dostum olan Ali, bugün orda değildi. Çatalca'ya gitmiş. Yerine çakır gözlü bir garson gelmiş. Soba yanıyor. Tek müşteriyim. Mönümü değiştirmedim ama, yanına bir tek votka ekleyiverdim. Hem de taze domates suyuyla...

(...)

Evdeyim. Brögger'in kitabından evli, köylü, eşcinsel, feminist kadınlar olduğunu öğrenip şaşakalıyorum. (...) Kapitalizmi ortadan kaldırma hakkı herkese tanınamazmış ama, kendi adına herkes çekirdek aileyi ortadan kaldırma hakkına ve fırsatına sahipmiş. (s.46). Bu cümlenin altını çizdim. Fikir ilginç gelmedi değil, ama kimse bu hak ve fırsatı kullanabilmiş de değil. Bütün kadınlar evlilik pe-

şinde. Sözler, sözler... Düşünsene, ne derdi baban: "Dır dır dır... Hepsi de lâf-ü güzâf! Boş laf, boş!.. Çalışacaksın kızım, çalışacaksın. Bir şey yapacaksın! Yapmadan olmaz!.."

Tabii bunun ardından biz, bütün çocukları 'Ateş düştü şalvara' anlamını gündeme getirmeden durmamışızdır. Kahkahalar yemek masamızın tabak çanaklarında çınlamakta... Öyle özlemişim ki babamı...

Öteki ben, bana: Dır dır dır. Suçlusun. İki kültür arasında sıkışıp daralmayı kırklarına kadar bilemedin, hissedemedin!

Somut hayat karşısında sözler bazen ne kadar güçsüz gözüküyor gözüme. Oysa bütün işim, hatta hayatım kelimelerlc... *Beni Aşktan Koru.* "Şu anda soru işaretlerinin bile çoğalması az şey değildir." Tedirginliğime meslektaştan Brögger'in S.47'sindeki cevabı bu. Peki, bellek ne olacak? Birkaç yıl önceki bir filmde Benito Cerano'nun asılırken: "Bunlar insan değil, hayvan! Çünkü bellekleri yok," diye haykırışı çınladı kulaklarımda yine.

Bir yığın ev işi. Halim'in seyahatinden gelen kirli çamaşırlar. Yıka. Ütüle. Daha dün yepyeni süveterine sıçrattığı yağ lekeleri... Dergiler. Eleştiri yazıları, sessizlikten doğma kötü tınılı metinler, Yalçın'ın telefonu: Yarın bana gelmek istiyor.

Göç Temizliği. Nesnelerin, lekelerin, kırıkların, yapışkanların bugüne taşıdıkları...

1 Şubat '84

Ayhan'ın doğum günü. Hayatta kalan tek erkek kardeşimin. Ankara'da.

Annemin ölümünden doğma büyük kederin altından kalkamayışımız uzaklaştırdı bizi galiba. Yoksa 12 Eylül ve sonrası politika mı? Onu arasam mı? Hepsi değişir dönüşür, kardeşlik kalır, falan desem mi? Yeni adresi bildirsem mi? Benim iki yaş küçüğüm; ilk-ortaokul yıllarımızın en eski, en 'köklü' arkadaşım. O da 55'ine girdi baksana.

Abuk subuk günlerim. Sıkıcı gecelerim. Ayhan'a sığınmaya kalkmam bundan olmalı.

(...)

Bu arada çok güzel bir akşamımız oldu. Taa, Anadolu yakasında oturan Tanyeri ve Ferit Erkman'la Rumelihisarı'nda, Han'da buluştuk. Tanyeri çok canlı, neşeli. Onunla Moskova gezimizde tanışmıştık. Ferit de benim *Yüksek Gerilim*'in ilk baskısının kapağını yapan grafikçimiz. Tanyeri anaokulu açacağından bahsetti, sonra ilkokula doğru götürecekmiş. Pırıl pırıl, güzel, sevgi ve güven dolu bir gece yaşandı.

Suna, Sinan'ı birkaç gün için bana bırakacakmış. Kendine göre vardır bir sebebi.

10 Şubat

İki yıl önce şubat başlarında kalp yetmezliğinden hastaneye kaldırdığımız annem, on gündür orada iyiye gidiyordu. Hep yanındaydım. Hastaneden çıkarmaya hazırlanıyorduk. Bu ayın 15'i sabahında gidiverdi.

Haftasonu/hafta başı, üç gün Sinan'la olduk. İkimiz *E.T.*'yi seyrettik. Çok sevdi filmi. Onunla baş başayken dostluğumuz çok iyi. Halim'in Paris'ten ona getirdiği tırmanan, tırmanırken farları da yanan cipe bayıldı. Hep onunla oynadı.

Sinan gidince Doğan Hızlan'ın siparişini yerine getirdim. *Gösteri* dergisine *Limon* oyunu üstüne yazıyı yazdım. Hâlâ daha bana yardımı dokunacak bir kadın bulamadım. Yine de eve yemeğe Salah Birsel'le Jale'yi, Ahmet Oktay'ları ve tabii Selim'i de çağırdık. Geçen gün burda yine Arman Usta vardı. Kalorifer kapaklarını taktı; mutfağın yarım kalan kısımlarını da bitirip gitti. Bitmediyse de 'bitti' demek işime geliyor.

Sokakta, sitenin en yukardaki apartmanında oturduğunu söyleyen çok kibar bir hanımla tanıştım. Kendisine Nazire adında bir temizlikçi gelip gidiyormuş; boş günü olup olmadığını soracak ona. Bu güzel ilgiye nasıl teşekkür edeceğimi bilemedim.

Şubat

Dün gece Hadi Çaman'la Yüksel Gözen'in oynadıkları *Hayvanat Bahçesi* ile

(buna *Yalnızlar Parkı* adını koymuşlar) Sinan'ın babası Güner Sümer'in *Baba ile Oğul* oyununu seyrettik. Hoş bu da başka bir 'yalnızlar parkı' ya...

Güner'in bunu Paris'te yazar yazmaz Vavin'le Alésia metro istasyonları arasında bulunan Nouvel Orléans otelindeki odamda bana okuyuşunu hatırlıyorum da!.. Gözyaşlarımı tutamamıştım. İyi ki toplayıp yayımlatmışım Güner'in eserlerini.

Selim'in yeni romanı: *Yalancı Şafak*. 'Seni Kalbime Gömdüm' senaryosuyla kadın kahraman Belma'nın yazmakta olduğu 'Gurbet Diye Bir Kadın' romanı alışveriş halinde gidiyor. Kadeh adlı meyhanede toplanan kalabalığa bakınca, yazarı ne derse desin, bu pek 'gerçek-

çi' bir roman. Kadeh kalabalığı, Zeynep-Zafer ve Belma-Orhan ilişkisi bunalımları, genel bunalıma bir gönderme olabiliyor mu? Kararsızım. Benim de kendime göre bir aydın sorum ve sorunum var ki, orda yalnızım ve öyle kalmaya mahkûm hissediyorum kendimi.

20 Şubat, Pazartesi

Sigarayı azaltmaya çalışıyorum. Hiçbir şey okuyamıyor, yazamıyorum.

Perşembe akşamı Dostlar Tiyatrosu'nda Genco'nun oynadığı *Galileo Galilei*'yi seyrettim. Çok iyi. Kusursuz. Dekor, kostüm... Her sahne bir 17. yy. tablosu sanki.

Galileo'nun kızına "Gece nasıl?" sorusunun yanıtı: "Aydınlık." Hiç de gelişigüzel verilmiş bir yanıt değil bu. Müzik de aydınlık: Hareketli ve ironik. Alaycı. "Yazık o toplumlara ki kahramanları yok," der öğrencisi Angelo. "Yazık o toplumlara ki, kahramanlara ihtiyacı var," diye yanıtlar Galileo da.

Ölmek mi, ödün verip yaşayarak –gizlice de olsa- gerçeği aramaya, aydınlığı sağlamaya devam mı? 12 Mart ve 12 Eylül şiddeti, baskısıyla aydınların içine düştüğü ikilem tragedyasını omuzlayan çok yerinde bir seçim bu oyun. Tam zamanı. 12 Eylül budamalarıyla Galileo Galilei'nin sözümona 'ödün verişi' üstüne sayfalarca yazabilirim: Günümüzün sorunu. Boğan, tıkayan sorunumuz.

12 Eylül darbesi sonrası, *Milliyet Sanat*'ın 1 Aralık 1981 sayısında Ferit Edgü, yüzbaşı rütbeli bir yazarın, *Bir Düğün Gecesi* gibi sahiden sevilip benimsenmiş romanımı kirleterek gözden düşürme manivelasına karşı "Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi*'nde A. Huxley etkisi arayan-

ları ancak ruh doktorları paklar," diye yazmıştı da, boğulma halimden çıkıvermiştim. 'Birleşmiş Yazarlar' dergisi *Yazko* 'söz hakkı' yutturmacısıyla kirletmeye kucak açmışken hem de, başka bir yazar tepkisini gösteriyor Mina Urgan gibi. Sahici aydınların varlığı. Beni boğuntudan çıkaranlar. Unutman mümkün değil tabii. Bu arada, olup bitenlere karşı havaya bakanlar...

27 Şubat.

Hava pırıl pırıl. Güneşli. İkinci cemre düşmüş. Telefonu kesmişler. "Niye?" diye sormayı gereksiz buluyorum: "Cemre düştü de ondan," yanıtı alabilirim.

Halim Ankara'ya gitti annesini görmeye.

Üç Beş Kişi nihayet çıktı.

Memlekette köy nasıl kasabalaşıyorsa İstanbul başta, öteki taşra kentleri de öyle kasabalaşıyor. Türkiye kasabası. Halit Ziya da, Yakup Kadri de romanlarını yazarken kentin kendisiyle hesaplaşıyorlardı. Giden kentle gelen kent arasında değişimleri Doğu-Batı kalıplarına oturtuyor, işleri bitiyor. Bunu en iyi yapan da Peyami Safa'dır *Fatih Harbiye* romanıyla... Nâzım Hikmet'le takıştılar diye adını anan olmuyor. Bizim coğrafyamız: Köyle kent arası. Ne köy, ne kent. İkisi arası; ortalama. Memleket büyük kasaba. Ortalama hayatlar.

Şimdi İstanbul'dayım. Boğaziçi'nde oturmaktayım. Kalksam, Sarıyer çarşısına gitsem, orda ne buluyorsam, kalkıp Hopa çarşısına yollansam, orda da aynı şeyi bulacağım. Hopa çarşısında olmayan kitapçı Sarıyer'de de yok. Bir tek var, ama o da okul kitapları, din kitapları ve ucuzundan kırtasiye falan satmakta. Kısacası *Üç Beş Ki-*

şi'mi buraların da, oraların da kitapçı vitrinlerinde göremeyeceğim.

Sen de kalkar Cağaloğlu'na gidersin, Remzi Kitabevi'nin vitrininde görürsün. Nejat Ebcioğlu da yok ki. O olsa, çoktan eve göndermiş olurdu. Niye uzaklaştı Remzi'den acaba?

*

Göç Temizliği Zamanı

28 Şubat '84, Salı

Dün gösterinin ve 'göstermenin' yerini almış 'anlatma' üstünde düşünüp durdum.

Bu ayrım, bilinç düzeyinde, bilinçakışı yoluyla gerçekleştirdiğimiz 'zaman'ı da kapsadığı için, zamanın anlık değişim ve dönüşümlerini anlatmanın yolları, yazardan anlatıcıyı bilinçakışına girerek 'her şeyi bilen tanrıyazar' olma durumunu ortadan kaldırmaya yetmiyor. Bilinçaltını okumanın grameri için farklı puntolar kullanmak, içten geçenlerin altlarını çizmek vb.ler yeterli değil. Hatta bu zorlayış, böyle bir gayret çok suni... Yapaylığın yapaylığı...

Zamanın halleriyle, değişim dönüşüm aktiviteleriyle, fiil çekimi yollarından giderek oynamak gerek. Olmamışı olmuş, olmuşu asla olamamış halleri içinde zamanlamak...

Üç Beş Kişi'de dura kalka gerçekleştirdiğim şey bu işte: Olması çok istenenle olmasından çok korkulan şeyler 'şimdi'de yaşanmaktaymış gibi... Romanın bir yerlere ulaşıp ulaşmadığından hiç haberim yok. Telefon iki gündür kesik yine.

5 Mart, Pazartesi

Dostoyevski'leri yeni çevirilerinden yeniden okuyorum. Ergin Altay hayli okunaklı çevirmiş. Bunlar asıllarına en uygun çevirilermiş, deniyor. Özellikle şiirler, romanlar yazıldıkları dilde okunabilmeli ki...

Budala'yı duygu ve ruh coğrafyası dışında, akıl kanalımdan geçirerek okumuş olduğumu görüp, şaşkınlıktan şaşkınlığa düştüm. Yepyeni bir budala.

Fakat asıl şimdi, içinde yaşadığımız bugünlerde *Ecinniler* yeniden yeniden okunmalı. Kıstırılmışlık zamanımız, 'kahraman' ve 'hain' kolaycılılığımız. 'Hoşgörüye' yer kalmadı.

Kendimi öldürmekten korkuyorum, çünkü kahraman sayılmaktan korkuyorum, bile diyemeyişlerimiz. Kurtuluş deliği: İntihar etmeyeceksek içelim bari!.. Hah hah hah........... En iyisi 'höh höh hööh!.. Memet'le yazışmalarını düşün: Güner'i. İlişkilerdeki bozukluk, yozlaşma. Okumuş yazmışlar yalnızlığı. Üniversiteler. Ne özerklik var, ne özgürlük. Boyun eğmişlik. Tek avuntum *Ecinniler* olup çıktı.

19 Mart, Pazartesi

Epey gecikerek Prof. Berna Moran'ın *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* kitabını okudum. Mina Hanım gibi o da İngiliz Edebiyatı öğretim üyesi, ama romanımızın 1970'lerden bu yana farklı bir biçimde hayatiyet kazanması olgusunu anlamlandırma ihtiyacını da hissetmekte demek ki...

Berna Bey, romanımızda Doğu-Batı sorunsalı izleği çerçevesinde Ahmet Mithat'tan başlayıp Tanpınar'a kadar on yazar seçmiş. Eleştirel yaklaşımı bu sorunsal açısından. Değerlendirmelerinde bazen üstü örtülü, bazen açık bir alaycılık görülüyor. Örnek diye seçtiği yazarların her birinden birer roman incelenmekte.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın okuru 'yüksek felsefeye çekmek' isteği, hemen hemen bütünüyle Moran'ın ironik yanını beslemiş görünüyor. Ahmet Mithat Efendi, Recaizâde Ekrem, Peyami Safa yarattıkları Batı taklitçisi 'züppelerle' alay ederlerken, Berna Moran Doğu-Batı ikileminde yeşererek züppelere aşkınlık gösterip okuru, züppeyi ZÜPPE yapan gelenek göreneklere dikkate doğru çekme gibi bir felsefeyi ti'ye almaktan neden çekinsin ki?

Sadece bu nokta bile, asker darbesi, o baskı-bu şiddet hiç olmamış gibi yapıp birbirlerini yiyip bitirmekten geri durmayan yazardan 'aydın' takımımızı tarif eylemekten hiç de uzak değil.

Halide Edip'e gelince: Onun 'saçmalıkları' da Berna Bey'in eleştirel bakışından kurtulmuş değil. Eleştirel yaklaşımında olumlu yanlarla olumsuzluklar, Moran'ın İngilizceden çeviri diliyle 'saçmalıklar' iç içe, gri alanlarıyla birlikte ele alınmakta.

Ne övgü, ne yergi: Yaklaşımcının saptamaları. Halide Edip'in yazarlık konumu onun genellikle omuzlarda taşınan *Sinekli Bakkal* romanıyla ele alınmış. Yazar ilk defa burada çeşitli abuk sabuklukları, çelişkileri gösterilerek ele alınmış. Dokunulmaza dokunmak.

Gerçekten de, İspanyol-İtalyan Pelegrini ile İslam'dan Türk Rabia'nın evlenişini, Batı ile Doğu'nun iyi/olumlu yanlarının sentezi olarak yorumlayan 'ince-

lemecilerimize' karşın Moran, bu görüşün, bir sentez durumunun romana yaslanarak temellendirilemeyeceğine işaret ediyor. Romana bakarak böyle bir görüş inandırıcılıktan çok uzak. Romana yaklaşan yazar, karşı görüşünü inandırıcı kılıyor. Çok değerli bir çalışma bu. Ama ele aldığı romanların karakterleri yanına, aynı izleği daha kucaklayıcı başka romanlar, roman karakterleri eklenebilir.

Sabırlı ol Adalet. *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*'ın II. ve hatta III. ciltleri de olacakmış. Demek edebiyatımızın temel sorunsalı, dönemselliklerivle de ele alınmakta...

Ahmet Cemal çevirisinden Canetti'nin *Sözcüklerin Bilinci* adlı deneme kitabı gözümü açtı; beynimi zenginliklerle donattı. Hele "Speer'e Göre Hitler" ile "Yazarın Uğraşı" başlıklı yazıları: Hitler'e 'yakın' mimar Speer'in yapı projelerine göre, Berlin 1950'ye kadar Firavun piramitlerini andıran görkemli yapılar, eni 50 m., boyu 3 km. tutan caddeler ile Roma'nın Coliseum'undan daha büyük bir genişlikte kapalı salonlarla donatılmış olacaktı. 'Hitler felsefesi' ve 'Hitler'in kendini büyük görme hastalığı' Speer'in bu projelerinden yola çıkılarak mimlenebilir. Mimar'ın mizah duygusuna hayranlık duymamak da mümkün değil. Çok az yazarın, yazarak yaratı üstüne söylediklerine yakınlık duymuşumdur. Canetti'nin "Yazarın Uğraşı" denemesinde ortaya koydukları, benim uğraş yolum sanki. Çok etkilendim. Kitabı bana getiren Selim'e teşekkürler.

Keşke, böyle bir soruna eğilirken Canetti kadar inandırıcı olabilseydim. Hoş, bunu yapsak da, bizim dünyamızı etkileyemeyiz. Çünkü biz bize inanmayız.

İstanbul'a yerleşmeye çalıştığım bu zaman içinde S. İle-

ri bana sık sık ve çok anlamlı, değerli kitaplar getiriyor. Sabahları telefon konuşmalarımız olmakta.

Fakat yazar arkadaşıma birkaç yıl öncelerinde duyduğum derin, çentiksiz güvende bir eksilme olduğunu düşünüyorum da... Hani sanki, bana süslü püslü, duygu yüklü 'sunduğu' yalanlardan özel bir tat alıyormuş gibi. Ya da, kim bilir belki, her saniye yaşadığımız yalanların yanında benim 'yalancılığım' çok masum kalır, demeye getiriyor. Bunun bilincindeyse, o zaman neden sevgi, sevecenlik noksanlığından bu kadar çok yakınıyor? 12 Eylül, öncesi-sonrasıyla kızları analarından, babaları oğullarından, aileleri ailelerden, şehirleri şehirlerden uzaklaştırıp paramparça eylemedi mi?

Çok acıklı: S. İleri ile dostluğumuz eskisi gibi 'sahici' bir dostluk değil artık. Ama işte şunu bile yaptık: *Gösteri* dergisi için -istek üstüne- karşılıklı bir söyleşi numarası yaptık. O bana yeni romanım *Üç Beş Kişi* üstüne sorular sordu; söyledim. Ben onun yeni eseri *Yalancı Şafak* üstüne sorular sordum; söyledi. Neden 'numara yaptık' diyorum sanki? Pekâlâ iyi sorular-sorunlar ve pek anlam yüklü yanıtlar çıktı ortaya. Aa, canım, 'numara' dediysen, edebiyat eleştirisinin de dumura uğradığı, kendisini dahi unuttuğu bu zamanda, denize düşüp çırpınanlar benzeri, buldukları tek kalas olarak, birimiz ötekine, öteki berikine sarıldı; 'kurtulduk': yazıyor, yaşıyoruz, demeye getirdin. Nitekim fotoğraflarınız da çekildi.

Adına nihayet *Göç Temizliği* dediğim bir **Anı-Roman** yazma peşinde olduğumu biliyor.

Yankı'daki röportajında galiba buna değinmiş. Çıkmasında çok acelem varmış izlenimi veren bir değini. Ne demeye gelir bu? Acelem varmış; amma garip şey!

Ben "Greta Garbo Burnunu Karıştırıyor" ile "Karasineğe Cenaze Töreni" adını verdiğim başka bir hikâyenin peşindeyken...

Bende birileri gibi herkeslere ballandıra ballandıra anlatıp durmadığım tasarı çok!

Aynı gün. Geceyarısı:

Dün Sinan'ı hemen hiç tanımadığı babasının doğum gününde aradım. Kızılcık olmuş; karantinada. Bana bir Atlas, bir kutu da Ananas kompostosu ısmarladı. Önümüzdeki hafta bize gelecekmiş; karantinadan çıkacakmış.

Halim, İstanbul'a geldiğinden beri işinden memnun değil. Şimdiden emeklilik hayatı sayıklamaya başladı. Yeni romanlar çıkıyor. A. İlhan'ın *Haco Hanım Vay*'ını benden önce Halim okumaya başladı. Dün birlikte Emek Sineması'nda gördüğümüz film: *Faize Hücum.* Hayatın pahalılığından ötürü günübirlik bir atış.

Yine de Zeki Ökten'in seviyeli bir çalışması. Bunda, Emekli Kâmil Bey rolündeki Genco'nun payı büyük. Nefis oynuyor. Filmin en başarılı yanı, tiplemeleri galiba.

Sinemamızda hâlâ daha 'karakter' yok. Tip'lerdeyiz. Zeki ve Güler'i görüp kucaklamalıyım. Güler Ökten, İstanbul günlerimde güzel dostluğundan sevinç duyduklarımdan biri; en başlarındaki.

Dünden beri bahçıvanlar ortancaları, gülleri budamaktalar. Kuru otlar ayıklanıyor; çiçeklerin, ağaçların diplerine gübreli toprak atılıyor. Bu sabah güzel bir bahar güneşi patlak vermişti. Boğaz'ın Büyükdere'sinde ilkbaharı erkenden yaşamaya başlayacağımızı sandım. Yeni mahallemin bütün sırtlarına tırmanma, sokaklarına girip çık-

ma planları kurdum. Kalender'in oralara doğru Halim'i bir bahçe duvarı üstüne oturmuş, sigara içerken görmeyeyim mi? Yüzü çok sarıydı. Hiç de işine varmadan önce kış güneşinin tadını şöyle bir çıkarmaya karar vermiş gibi görünmüyor.

(...)

Berna Moran kitabında, hepsinden daha ayrıntılı olarak Tanpınar'ın *Huzur*'unu çözümlüyor. Tanpınar'ın anlatıcı yazarı, her şeyi bilen tanrı'lıktan çıkarmak için üçüncü tekil ağzı da kullanarak bulduğu yöntemi, romanın şu bölümü üstünde gösteriyor. Yazar Boğaz'ı uzun uzun betimlerken, birden Mümtaz'ın Nuran'a söylediği Boğaz'daki aydınlık bahsine bağlanıyor ve demek ki az önce verilen betimleme yazara değil, Mümtaz'a aitmiş: Onun kafasından geçenlermiş.

Fakat roman kurgusunda zaman ve mekânın kullanımı bahsinde yazarı tanrı'lıktan çıkarma yolunu aramış bütün yazarlarda, hatta Joyce'da ve Woolf'ta olduğu gibi Tanpınar'da da bir eksiklik var. Hatta iki. Birincisi, her şeyi romanın 'merkez göz'ü merceğinden görüyoruz ki, bu mercek okurca değil yazarca seçilmiş bir göz merceğidir; yazar rolünü üstlenmiştir. (Kemal Tahir'in kişisel görüş ve düşüncülerini roman kişilerinden birine-ikisine yüklemesini düşünsene...)

Yine gerçeğin boyutu tek yanlı, bütün boyutlara söz hakkı tanınmadığı gibi, zaman bütünlüğünde dünden ve şimdi'den öteye bir 'yarın', gelecek boyutu yok. Anılar, çağrışımlar; bunların 'şimdideki' yankılanması. Tek kitabını okumadığım V. Woolf'a benzetilip duruyorum; *Mrs. Dalloway* dilimize çevrilmiş, Ankara'da bulup okumuştum. Yani aynı eksikliği görmüştüm. Woolf yazarı or-

tadan çekmiş, her şeyi Mrs. Dalloway adındaki merkez kişisine bırakmış, ama beyninde, gırtlağında takılı kalan 'şeyleri', şu düş ve düşünceleri kusmayı yan kişilerden birine, Septimus'a yüklemekten kendini alamamış. Tanpınar'ın roman anlatısında zaman gerçeğiyle uğraşmasının en açık kanıtı *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün sembolik Halit Ayarcı'sıdır; yazar, zaman ayarcısı bu merkez gözle kendi saatinin ayarını yaparken bireyden topluma uzanır; mükemmel! Lakin zaman değişimlerine tanınmış bu özgürlük, sonuçta 'mış gibi' bir özgürlüktür: "Mesela tedük" demeye gelir; hâlâ daha klasik sisteme tutukludur. Tutuktur. Tek yanlıdır; çünkü resmidir. Romanı ilk okuduğumda bunları böyle düşünmüştüm, ama Moran'ın *Huzur* çözümlemesini okuduktan sonra, artık ikisini de yan yana yeniden okumalıyım.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nü ilk defa 1965'lerde falan okumuştum. *Huzur*'u yine o sıralarda, ikinci defa da iki yıl önce... Joyce ve Woolf'u, -ayıp veya değil- '80 başlarına kadar, hiç bilmedim. On yıl öncesine kadar da roman kurgusu, anlatısı üstüne tek satır düşünmüşlüğüm yoktu; ancak kendini romantik ve klasik anlatı çerçevesinde pek az da olsa sorgulamış Atılgan, Tanpınar, der demez Oğuz Atay (Atay, diyorum ama, *Ölmeye Yatmak*'ı *Tutunamayanlar*'dan önce yazmış, fakat daha sonra yayımlatabilmiş bulunuyordum) gibi yazarlarımızın arayışlarından da doğma farklı sorgulayışlarım onlara karşı da boygöstermeseydi, düşündüklerimi uygulama cesareti bulmuş olmazdım belki de. Merkez kişinin tek gözünü, tek merceğini zaman, mekân ve bireyleri kuşatan dış koşullar bağlamında çok mercekli, çok boyutlu halde verebilmek için her romanın birer de-

ney tahtası değil miydi Adalet? Gele gele: "Pekâlâ, işte merkez kişi, işte dik bakalım Ömer'i, -özellikle *Ölmeye Yatmak*'ın başkişisi Aysel'i değil.- Düğün taraflarından oldukça 'bağımsız' Prof. Ömer'i düğün kalabalığının orta yerine elinde bir içki kadehiyle ve böylece gördüklerini, işittiklerini, duygularını, düşüncelerini, orda olan ve olmayanlarla birlikte çoğalt, çoğalttıkça da artan yansıma ve yankıları bütünle nasıl bütünleyeceksen!.. Son sayfayı özellikle boşlukta bıraktığın zamanı dahi bütünlemeye mecbursun; çünkü roman gerçeği demek, bütünlük demek!.."

BÜTÜNLÜK.

Orkestranın bir konçerto çalmasını düşün. Tek notanın yankısını, yankının başka notaları çağırmasını, onların da ötekileri ayaklandırmasını vb.yi düşün! Roman bu işte. Çokseslilik. Bireyin çokseslilikte kendini bulması. Uyumlu bütünlük.

22 Mart, Perşembe

Özet: Halim ölmek istedi. Sonra ben ölmek için yanıp tutuştum. Derken o, geride dertlerle, cenazeyi kaldırmak sorunlarıyla kalakalacak olan beni düşündüğü, ben de onun elleri böğründe çaresizliğini görüyormuş gibi olduğum için ölmekten vazgeçtik.

Halim işini değiştirsin. İstanbul'un II. Boğaz Köprüsü'nde çalışması teklifi var, diye bir şey çıtlatmıştı. Bir daha anmadı. İşte artık neresi olursa, o iş 'yerini' değiştirmeli, ben de *Göç Temizliği*'ni yazmanın başına geçeyim bari.

İşte, planı programı hazır. İşte:

Ankara'daki ev; içinde 22 yıl çalıştığın odan. Kitaplar, dergiler, kopya kâğıtları, bunlarla fazladan çıkarılmış kopyalar; neler neler...

Bütün bunlar eşya (ev) taşıyıcılarının kolilerine toplanacak.

Topluyorsun işte...

İşte: Bu kadar zaman ortalarında dönendiğin raflar, dolaplar, yastıklar...

Karşında, ufkunda bütün Ankara; önünde Polonya Elçiliği ve Kuğulu Park'ınız.

İşte bir kart. Yere düşüveren bir fotoğraf. Baban ve Halim, Abant'ta. Bir ağacın altı.

İşte arkadaşlarının sık sık başına çöreklendikleri küçük alçak masa, içki kadehlerinin masada bıraktığı iz. Şu leke işte. Bir de sigara yanığı.

Aa, ne bu? Kuru otlar. *Wild Flovers* kitabının sayfalarını şişirmişler. İdare lambası koleksiyonundan bu odaya kayanlar. Teli kopuk ut. (Ut çalarken bir âşığın atında, onun beline sarılarak köye kaçan teyzen.)

Upuzun bir diken. Kitap değilse de zarf açacağı olarak kullandığın. Antikasından şu küçük tahta kutu: "Nâzım Hikmet bunu Bursa cezaevindeyken yapmış," diye Güner verdiydi. Onun böyle, bu türden yalanları boldur. Bir de: "Sait Faik'in Burgaz'daki bir odun oyucusuna, kiraz dalından yaptırdığı ağızlık bu, al sigaranı şuraya tak da öyle iç içeceksen; belki bir parça yazarlık bulaşır sana da..." diye diye vermişti şu ağızlıkla pipo arası şeyi...

(...) Abin gitti. Güner gitti. Baban gitti. Annen gitti. Annem. Hâlâ ellerinin, boynunun kokusunu duyuyorsun şu küçük divandaki dantel kılıflı yastıkta. Elişi. Tığişi.

(...)

Bana ördüğü, verdiği her şeyi öpüp koklamak istiyorum. Ailede benden başka hayatta kalan tek kişiye, kardeşim Ayhan'a sarılmak istiyorum. Karısı Serpil'le dertleşmek, onunla hep annemden konuşmak istiyorum.

Annenin ölümü.

Peki, aile üyelerini birbirine anneler mi bağlamış oluyor? Yoksa çocuklar anneyi üzmemek için mi, olduğundan fazla sarmaş dolaş yaşarlar?..

Göç Temizliği için her şey hazır. Ancak, ben düne ait başkalarına şimdiki gözümle bakarken, kitaptaki bana ve anlatıcı ben'e kim şimdiki ben olarak bakacak? Anıların oyunbazlığından kim kurtaracak yazarı?

İnsan kendini ancak kendisiyle aşabilir. Öteki kendim, yani icabında karşıma geçip ben'i sorgulayan ben olmadan yazılmamalı bu **Anı-Roman**.

(...)

Buldum! Ortaokula kaydım yapılana kadar bilmediğim öteki adım!

Hadi, bir kahramana ad yakıştırır gibi, beni bana göstermeye sıvanacak iddia makamı sahibinin adı Fatma İnayet olsun!..

Bakalım ne kadar yüzleşebileceksin Fatma İnayet'le. (Aziz Nesin'in *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*'ı gibi bir şey.)

Kitaptan 'Göç Temizliği' diye sözaçmaya alışmış gibisin. Fakat bak, bak işte Fatma İnayet, dizgi hatası olarak 'Göz Temizliği' diye basılıverirse ya? Hadi onu geçelim, 'Göt Temizliği' diye çıkarsa ya? –Aslında anıların bazısına bu pekâlâ uygun düşerdi yaaa!!!!!

Farkında mısın? Belaya davetiye çıkarıyorsun. Var mısın?

Varım öteki ben sözcüsü Fatma İnayet. Varım yahu. Bela dediğin şey kötü niyetten doğduğu kadar iyi niyetten de doğabilir. 'Kürtlük Belası', 'Türklük Belası' olabileceği gibi, tersi de olabilir pekâlâ. 'Çakır Göz', 'Takır Göl' de olabilir. Burdan gidersen saymakla bitmez.

Yasalara değer biçmek de niyete bağlı değil mi? Şu 'Barış Dava'mıza bir bak hele! Yargımız 'barışsever'leri 'barışsöver'ler yapıp çıktı.

27 Mart, Salı

Haldun Taner'i 70'ine bir kala bağrımıza bastık. Çok iyi oldu. Dün gece, yaş gününü kutlama toplantısında hepimiz ne kadar coşkuluyduk. Bir yazarın daha yaşarken saygı sevgi gürlüğüne tanık olduğunu görmek müthiş heves verici. Program bitiminde sımsıcak, sımsıkı kucaklaştık Haldun'la. İTİ'de, tiyatromuzu yurtdışında tanıtma koşturmalarımızda nasıl yakınsak, yine öyle. Her zamanki efendice muzipliği ile: "Adalet, bu bana yaşlılığın nimeti," dedi. Kalbinden rahatsız olduğu için, 'ölümü' geldi aklıma. Belki bir gün, 30'undaki çok yönlü bir yazarı, sanatçıyı da bu kadar olumlu, böylesi bir hayranlıkla değerlendiririz...

Dün geceki saygı programında bir şeye hep takılıp duruyor program sunucusu Mete Akyol. Haldun Taner'in Berlin'de Almancası yayımlanan *Şeytan Tüyü* adındaki hikâyesinin yayımdan sonraki serüvenine değindi: Hikâye okundu. Şöyle bitiyor: "(...) Her şey iyi hoş da emmim, yaz sıcaklarında bu post içinde dolaşmak beni çok terletiyor. Zor şey... Yine de memnunum. Çünkü bu post içindeyken Almanlarla daha iyi anlaşıyorum; daha iyi ilişkiler içindeyim..."

Çoğu Alman olan dinleyiciler buz gibi kesiliyor. Ortalıkta soğuk bir hava esmekte; derken TV vericisi önüne, Türkçe yayınlardaki bir yetkili atılıyor; belki de işçi temsilcilerimizden biri şunları söylüyor: "Bitişin böyle olmasının anlamı şudur yani: Karşılıklı birbirimizi daha iyi, insanca tanıyabilmemiz için bir çağrıdır bu hikâye. Yoksa siz değerli Almanlara öyle bir şey yakıştırılmış değildir." ve bu çizgide açıklama üstüne açıklama... Mete de: "Gördüm, anladım ki, Avrupa da artık bizim değerimizi biliyor, insanlık haklarında öncülük ediyoruz," gibilerden bir yorumda da bulundu. Batı'ya karşı işte bu kadar aşağılık duygular içindeyiz...

Haldun'a baktım. Serin serin gülümsemekte. (Burda kimsenin derdi olmamış bir hikâye, 'orda' ille sevilsin, çok çok alkışlansın ezikliğine duyduğu şefkatten olabilir.)

Benzer bir şey, "*Fikrimin İnce Gülü*"nün Almanca yayınından sonra, bir TV yayınında benim de başıma gelmişti. Kitabın TV'deki tanıtımında, sanırım 'Türk işçilerinin konumuyla ilgili önemli bir kişi: "...Frau Ağaoğlu'nun bu romanını dikkatle okuyalım. Yazarımız, Max Frisch'in dediği gibi, 'İşçi istedik, insan geldi.' sözünü, romanında çok iyi gösteriyor," demiş. Yayıncım Ahmet Doğan, bana bunu böyle bildirmişti. Sevinemedim. Günün siyasal koşulları, 'Müslüman-Türk' işçi çalıştırma bağlamında yapılmış bir 'değerlendirme' bu. Bayram'ı 'Bu Bayram' yapan şeylere, kapitalist değerlerin insanı kendine dahi yabancılaştırdığı olgusuna değinseydi, beni 'iyi bir yazar' olarak gördüklerine inanır, memnun olurdum.

Başta çok sayıp sevdiğim, fakat sonuçta acıyla bir yana koyduğum Memet Fuat olmak üzere *Yazko* dergisinin yayın kurulu üyelerinin hepsini birer Bayram gibi gör-

mekten kendimi alamıyorum. Darbeden 'kurtuluş'larını, şöhrete 'tırmanışın' yollarını bir müfteride görebilecek kadar kendilerine yabancılaştıkları için... Onlara 'sözde devrimciler' denmesin de ne densin?

Bugün yine iç dökme günüm. Yoksa, yaşananlardan yarın adına tanıklık etme sorumluluğunu taşıma ateşimin çıkma günü mü bugün? **Anı-Roman'**a başlamış gibiyim.

(...)

Az önce, bu ayın dergilerini karıştırdım. Hemen, kızları Ayşe ile Selma'nın Sayın Behçet Necatigil üstüne anılarını aktardıkları yazıyı okudum. Necatigil'ler varken, güzellikler de var. Birden temizlenmiş hissettim kendimi.

Son iki gündür bahar. Günışığı sanki cilalanmış yaprakların üstünde pırıl pırıl. Bu sabah Tarabya'ya kadar yürürken, yol üstündeki küçük güzel bir 'yalı evi'nin ön bahçesinde çiçeklerine bakan, sulayan ak saçlı, melek yüzlü hanımefendiyi gördüm yine; ne hoş. O da beni gördü bu sefer. Gülümsedi. Yüzüme kan çıktığını, pembeleştiğimi hissettim. "Güzel bir sabah değil mi? Yürüyün, yürüyün." dedi. "Çiçekleriniz ne güzel," dedim ben de ona. "Siz ne güzelsiniz," demek istemişken.

Tahta parmaklıklar arasından bana üç kök sardunya uzattı. "Bunları dikin evinizde, saksıya dikin, hemen tutar, korkmayın..." Sardunyalı balkonları sevdiğimi nerden biliyor?.. Ahh, hanımefendi, teşekkür ederim, demek az gelir. Ne desem, ne desem? "Yalnız mı oturuyorsunuz efendim?" Yalnız değilmiş. Oğlu, gelini, iki de torunu varmış. Hepsi işinde, okullarında. Akşam yemeklerinde bir araya gelirlermiş... Yayınevimden dönerken hep akşamları 18.10 vapuruna atladığım zamanlarda gördüğüm aynı bey geliyor gözlerimin önüne. Belki de odur oğlu...

Sardunyalarım. Çiçekleri ateş kırmızısı.

Hep seveceğim bu güzelin güzeli büyükanneyi. Bana şunları göz kırpa kırpa anlatmayabilirdi pekâlâ. "Siz ne iş yapıyorsunuz kızım?" sorusuna çekine çekine: "Yazarım efendim, işim yazmak," cevabı verince anlattı: "Öyle miii? Siz mi? Yazarsınız ha? Demek Hüseyin Rahmi gibi. Bilirsiniz herhalde. Hüseyin Rahmi Gürpınar. Rahmi Bey. Onunla arkadaş olmuştuk. Arkadaşımdı. Her yaz şurdaki otele gelirdi; Tarabya'ya. Çay İçerdik. O hem yazar, hem yün örerdi. Bir de eldiven örmüştür bana, hiç unutmam."

İstanbul, denirse buna denir işte. Boğaziçi dersem buna derim… Ben daha ta lisedeyken ölmüştü Hüseyin Rahmi. Yaşadığı Heybeliada'nın mezarlığına gömülmüş. Onunla çay içmiş bir hanımefendinin benimle konuşması ne demek?

"*Mürebbiye*'yi bilir misiniz? Ya onun hani şu *Billûr Kalb*'i vardır ya, onu?" Karşılıklı hih-hih-hih'leşiyor, gülüşüyoruz. Çehov kahramanlarıymışız gibi geliyor bana. İç dünyam dirildi:

Anı-Roman'ını yaz. Her şeyi yaz at, yaz at.

Hiçbir şey götürme yanında. Öte yan'a çok hafif git. Tüy gibi hafiflemiş git!

31 Mart, Cumartesi

Üç Beş Kişi hiç yayımlanmamış gibiydi ama, yankılar gelmeye başladı. Önce telefonlar, sonra mektuplar, derken ilk yazı: Füsun Akatlı'nın (Soyadı Altıok değil artık; Metin'den boşandı da… Ankara'da, hepimiz bir arada, ne kadar iyi idik.).

Burda da Füruzan bin yaşasın! Beni telefonla, karşılıklı iki 'kadın yazar' olarak ilk kutlayışı *Üç Beş Kişi* için. Füsun'un romanı olumlu karşılayışı da çok iyi geldi bana. "...Adalet Ağaoğlu'nun son romanı ÜÇ BEŞ KİŞİ: 'Okuduğum bütün romanlar sahici bir başlangıçla bitsin isterdim.' cümlesiyle bitiyor. Bu, romanın ana kişilerinden Kısmet'in, bir yaşam diliminin bitiminde ve bir yenisinin eşiğinde, '(dönüp) geriye, çoook gerilerdeki üç beş kişiye, bağışlanmayı dileyen bir gülümsemeyle (bakarak)' içinden geçirdiği bir cümle olduğu kadar, okura, yere düşürmeden yakalaması için, dört ucu bükülü bir gizli name belki..." diye yazmış. Füsun'un okur duyarlığı kadar, şiirler, romanlardaki 'atıfları' atlamadan mimlemesi de hedefini bulduğu düşüncesinde olduğuma göre, Kısmet'i son cümle eşliğinde yere düşürmeden yakalamasından ötürü içimde güzel bir ferahlama oldu tabii. 'Gerçek devrimciler'imizin Ferit Sakarya karakterinden ötürü beni 'dönek' silahıyla 'vurmaya' hazırlandıklarını sezer gibiyim. Kurguda, anlatıda yaptığım yenilikler umurlarında olmayacak, ama romanın bildiklerinden farklı bir iş adamı gömleği ile sahneye çıkardığım Ferit Sakarya'sını alıp alıp başıma çalacaklar galiba... Ahmet Oktay kutluyor, lakin sesi kaygılarla dolu. 'Roman kişilerinden hemen hepsinin yolunu gözlediği, bir kurtuluş yolu diye baktığı Ferit Sakarya' kötü bir ikilem içinde bırakmış gibi Ahmet'i. Bakalım. Sevda Şener'in beni coşkuyla kutlayan, kitabın hemen her ilmeğinden dikkatle tutan mektubu, sevinçten gözlerimi yaşartmadı desem, yalan.

İştee!.. İşte bazı fısıltılar: Meğer Eskişehir'in bu Ferit Sakarya'sı tam tamına aynı şehrin Mümtaz Zeytinoğlu'su imiş! Hali, tavrı, ilişkileri; hepsi tıpatıp uyuyormuş.

Zaten ben de onun sevgilisi imişim. (İkimiz de evli olduğumuza göre, bu 'sevgililik' teşhisinde bir kayırıcılık var doğrusu!) Biz iki 'sevgili' hep Bodrum'da 'mavi yolculuklara' çıkarmışız. (Ahh, nerde o günler! Keşke herkes gibi ben de bir kerecik çıkmış olsaydım günümüzün modası şu mavi yolculuğa. Yollara düşüp arayıp bulsam da, 'ulusal ekonomi'ci Mümtaz Zeytinoğlu'nun yüzünü bir görsem. Merak içindeyim.)

Fakat fısıltıların en güzeli şu: Meğer solcu, sosyalist diye bilinen, hakikaten de öyle olan bendeniz, sola ihanetle birden Turgut Özal ekonomisinin şakşakçısı olmuşum. Romanı onun özel sermayeci sistemini desteklemek amacıyla yazmışım! (Bu da, belini üç yılda doğrultabildiğim bir romanın üç gecede yazılıverdiği bilgisine sahip olanların keşfi...) Günübirlik siyasetin nabız atışına göre yazsak edebiyatçı değil, köşe yazarı olurduk.

Gece:

Körfeze bakıyorum. Kireçburnu-Kefeliköy kıyılarının bir dizi ışığı sarı, mavi, turuncu, uzunlamasına düşmekte körfezin dingin suyuna. Denizde sandallar: Suluboya bir tablo. Kendimi 'Ferit Sakarya'lık su gözünden fışkıracak saldırılara karşı hazırda tutuyorum. Aynı zamanda ilk defa şimdi, *Üç Beş Kişi*'nin yayımlanmasından doğma yükten kurtulmuş hissediyorum. Yazı makineme takılı kâğıtta ise Fatma İnayet bana habire el etmekte: Son hafta, özellikle bol güneşli son üç gündür tek satır yazmadın şuraya. Canımı sıkmaktasın!

Kıyıda sabahları çok erken saatlerde yürünmeli. Yoksa gürültü, patırtı; turist otobüsleri.

Halim'le erkenden yürüdük.

Üç gün önce Osman Şahin telefon etmişti. Yalova cezaevinden çıktı. Kendisini orada görmeye gidişimizi bir türlü unutamıyor.

Cezaevi'nden çıkan gençlerden biri Oktay Akbal'a: "Köşe yazılarınızda amma da abarttınız kendi üç aylık gece yatısı tutukluluğunuzu! Siz ne yaşadınız ki," diye yazmış. Çok haklı. Oktay Bey de, yine köşesinde bunu: "Ben de zaten bir şey yaşadım, demedim ki," diye yanıtlıyor. Güler misin, ağlar mısın?

Doğu'daki, Güneydoğu'daki cezaevlerinde, Kuzey'i Güney'i ile Anadolu'da binlerce genç, çoluk çocuk sahibi babalar, onları arayıp duran analar, dedeler… İşkence, ne çok katliam! En azından böyle zamanlarda insan kendini biraz kıyıya çekmeyi bilmeli değil mi? Oktay Akbal köşesinde onun kendi 'gözaltını' yazıp durmasından kimse sıkılıp bıkmamalıydı; bıkıldı. Peki, üniformalı yazarı baş tacı etmesinin sırası mıydı?

Cumhuriyet gazetesi de artık tam bir fırka sanki. Nil'in, daha bebeğini öpüp koklayamadan tutuklanmış eşi Semih'in yıllar sonra -hele şükür- çıkarıldığı duruşmasındaki sözlerinden tek cümle verilmez, ama *Cumhuriyet* ailesinden ya da 'tümen'inden birine dokunulsa, yaygara, kıyamet. Çünkü onlar ünlü, bilinen kişiler. (Değerlerini bilenler çok iyi biliyor. Kurtuluş umudunu askere bağlama balonunun bir tekmede patlatılması…)

Havalar çok güzel. Burada ne kadar iyi yetişiyor saksı çiçekleri. Şimdiden boyları nerdeyse tavana varan papirüslerimiz. İki adet. Birini Ankara'da bir okurum armağan etti. Şöyle, bir karış boyunda, çöp gibi bir şeydi. Hüseyin Rahmi ruhlu, onun arkadaşı güzel, beyaz saçlı hanımın armağanı sardunyaların yaprakları arasında dolaşıyor; güreldikçe güreliyor dallar...

Sabah erken yürüdüm. Hanımefendiyi bahçeye açılan büyük camlı kapıdan gördüm. İçerdeydi; seslenip rahatsız etmedim artık. Bebek'e, Boğaz'ın Avrupa'sına indim. Sarıyer'den bu yana kıyının tek kitapçısı Türkü'ye girdim. Sahibi genç kadın, Sema, *Üç Beş Kişi*'nin çok iyi satıldığını söyledi. Burda, Şilebezinden 'bohem'lik espride çok hoş giysiler de var.

Romanımın iyi sattığı haberi üstüne kendime dokuma kumaştan bej renginde hafif, ceket-bluz arası bir şey armağan ettim. Havalı gibiyim. Yaz mevsimine hazırım. Ankara'da yakın arkadaşlarım, hem de komşum Artizan'dan, Bilge'nin daha cesur dokunuşlu, resim galerisiyle uyumlu yaratılarından bir elbisem de var, biliyor ama bulup giyemiyorum. Sandık sepet hâlâ açılamadı.

Türkiye'de yazar olmak:

Gelecek kuşaklar bunun 'eskiden' ne anlama geldiğini bilmeliler.

Kendi adıma ben bu dünyada epeyce çirkinlikler, az ama çok büyük güzelliklerle karşılaştım. Çeşit çeşit 'yasaklara' karşın, yazmak. Yürek acılarına direnerek yazmak. 'Hiçbir şey' denmeye geldiğini bile bile yazmak. Yazarlık meslekten sayılmadan yazmak. Soyadının sürekliliğini sağlayamadan yazmak. 'Evlilik adıyla' yazmak zo-

runda kala kala yazmak. Eve, çoluğa çocuğa ekmek götürebilecek geliri sağlamadığını bile bile yazmak. Yazdığını saklamak. Saklaya-saklana yazmak. Küçük bir kitapçı, 'iyi satıyorsunuz' dedi diye, koşa koşa masanın başına dönüp, orda boynu bükük durup duran 'yarım iş'i bitirmeye sarılmak. Usta iken 'hain'den, küçük iken 'büyük'ten sayılmak. Yaratının ateşine yakalanıp 'yasak'ları dikkate alamamaktan ötürü sopalanmak Sansür kadar, otosansürün üstünden gelerek yazmak. Büyük yorgunluğuna karşın yorgunluk yokmuş gibi yazmak; gerilimden, dahası depresyondan ancak yazarak çıkmak.

Canetti'nin deyişiyle: *İnsanın değişme yetisini sürekli harekete geçirmek için ölesiye yazarak çabalamak.*

9 Nisan

Yazar Lillian Helman'dan *Güneyli Bayan* oyunu. Dilimize çeviride en güç şeylerden biri de "Mrs." ya da "Madame"lara "hanım" mı, "bayan" mı; "Mr." ya da "Monsieur"lere "bay" mı, "bey" mi, "efendi" mi deneceği? Tabii bu roman, hikâyelere, filmlere ad olmuşlar için daha büyük bir sorun. Madame Bovary'yi radyo için sürekli oyun (dizi) yaparken düşünüp kalmıştım. Topluma, popüler anlamda halka açık bir yayını ikide bir "Madam Bovari" diye mi yapmalıydı, "Bayan Bovari" diye mi, "Bovari Hanım" diye mi? Eser adı *La Dame aux Camelia* olanı, *Kamelyalı Kadın* diye çevirmek mümkün; Ibsen'in *Hedda Gabler*'ı ise tabii ki sadece *Hedda Gabler*'dir. *Rebecca* da, hatta işte *Rebeka.* Fakat *Monsieur Verdoux* ne olacak? "Sayın Verdoux" mu, "Verdoux Bey" mi, "Bay Verdoux" mu?

Lillian Helman hayatında da, Mc Carthy mahkemesi önünde yalnızca 'kişisel namusuyla' direniyor. Oyunun adı "Güneyli Helman" olabilirdi pekâlâ. Tanıtımdaki 'kişisel namusuyla direniyor' lafından çok rahatsız oldum. Işık Yenersu 'gerçek bir KİŞİ'yi oynuyor. Kendini yapıp çatmış BİREY'i yani. *Güneyli Bayan* Helman birey namusuyla direniyor, denmeliydi. Ama denemez. Çünkü solcu kafalarda 'birey' bireysel demeye gelmektedir hâlâ daha...

Sloganlar ise solun namusunu fena bozmaktadır.

10 Nisan

Sis.

Serin.

Öğleüstü sis açıldı. Güneş çıktı, fakat soğuk.

Taze kabak yemeği yaptım. İki kaşık yedim.

25 No.lu Sarıyer-Eminönü otobüsüne bindim. (40 No.lusu da aynı)

Cağaloğlu'nu tırmandım. Yayınevine gittim. Erol Bey'le uzunca bir konuşmamız oldu. *Üç Beş Kişi*'den hoşnut. Yankılar sürekli iyi gelmekte. Bol bol okunmuş, çok sevilmiş Fakir Baykurt'un 12 Eylül'le, TÖS'ün kapanmasıyla sessizliğe terk edilmesi bana fena dokunuyor. Remzi'de kala kala tek yazar kalmışım gibi; bu da beni üzüyor. Yarın sen de silinir gidersin Adalet, diye düşünüyor, hani sanki bunu aklımda tutarak avunuyorum.

Remzi'den Cassier'in *Devlet Efsanesi*'ni aldım. Önsöz Necla Akat'ın. Burdan çıkardığıma göre: Cassier'in üstünde durduğu sorunun derdine bendeniz kırk yıl önce bakmışım. İşte şu 'insanın kendini örgütlemesi' mesele-

si. Kimliğini kendinin yaratması, yapıp çatması sorunu. Paz'ı da şimdi daha iyi anlıyorum.

Tam zamanıma rastladı bu kitap.

17 Nisan, Salı

Atılımcı Mustafa Kemal Ağaoğlu'nun yeni bir girişimi daha:

Dün akşamüstü Bilsak'ın açılış kokteylinde bulunuldu. Bilim-sanat kurumu ya da kulübü gibi bir yer. Sıraselviler ile Cihangir arası bir apartmanın üst katı. İstanbul'un eski ve 'yeni' yazarçizerleri orada... "Yazko" macerasına benzemese bari. İlk romanını ilgiyle, hatta sevgiyle okuduğum gencin en genci yazarlarımızdan Latife Tekin'i şöyle yandan tanır gibi oldum; yanına varıp yüzüne doğru eğilerek -astığı astık kestiği kestikçi eleştirmenimiz Fethi Naci ile konuşuyorlardı da- "Sizi kutlamak istiyorum Latife Hanım," demek istedim, ama nafile! Beni görür görmez fırlayıp gitti. Sonra da geri dönüp son kerte mesafeli: "Özür dilerim Adalet Hanım, kadın yazarların çoğu öyle üstten, kötü kötü baktılar ki bana, sizi görünce korktum!" dedi. Ne demek bu? Fethi Naci'den korkmuyor da, benden korkuyor!.. Vah zavallı çocuk vaah, adı yazara çıkmış her kadını çiçek değil, böcek diye görmeye başlamış demek! Bunu atlatacak; onu ben 'korktuklarıyla sarmaş dolaş olurken de göreceğim ömrüm vefa ederse... Bu tuhaf hareketine hâlâ daha anlayış göstermeye çalışıyorum; tuhaf bu ya, elimden gelmiyor. Sanki ürktüğü kendine mahsus dişi meclis, beni daha da beter 'karşılamamış' gibi... Aralarından, hem de tam 12 Eylül'ü takiben beni Huxley araklayıcısı ilan ederek yazarlık na-

musumla oynamayı hedeflemiş üniformalısından yüce Türk yazarına derhal dayanışma verip: "Benden de şunu arakladı, bunu arakladı," deme keyfini yaşamışı bile çıkmamış gibi...

Bilsak'ta hem yenilip içilecek, hem seminerler, konferanslar, sergiler, tiyatro gösterileri gibi aktiviteler olacakmış.

(...)

Bugünler asıl canımı sıkan, sosyal demokrat bürokrat yazar Neruda'nın Nâzım Hikmet'ten kat kat fazla omuzlarda taşınması. Değerler birikiminde tek başına 'ulusallık' gibi bir derdim yok. Ama, geçeyim Neruda'yı, kendi yetenekli değerlerimize kuşkuyla yaklaşarak Batı'nın ortalama yazarları önünde, hiç tartışmasız birer dahilermiş gibi eğilinmesi giderek müzminleşmiş durumda. Şu Batı dünyası karşısındaki aşağılık kompleksi hastalığımız meselesi...

20 Nisan

Sanki edebi değerler üstündeki homurdanmalarıma bir cevap: Michel del Castillo'dan *Çağımızın Çocuğu.* **Tanguy.** Selim getirmişti. Okurken hep höykürerek ağlamak istedim. Ağlattığı için mi değerli bulmaktayım Castillo'yu? Tanguy'un perişan hayatı, toplama kampları, sahipsizlik; derinden duygulanışım bundan olabilir. Aslında filmler, hikâyeler; bu anlamda hepsi kat kat bilindik şeyler. Ama beni altüst eden, Tanguy'un yaşayarak öğrendikleri. Yaşama bilgisi: Hayatın çelişkiler yükü. İspanya devrimcisi anne, başkalarını kurtarmak için önündeki çok somut, çok çok yakın bir başkasını, -çocuğunu bile demek istemiyorum- görmezden gelebiliyorsa...

Tanguy'un bu kayboluştan edindiği bir şey var: acıyı tanıyan, soyut değil, somutta herkesin Firmin, Sebastiano, Guy, Peder Pedro gibi adları olan ezilen, acı çeken, yine de en yakınındakini görmezden gelemeyen 'insan'ı görmekten doğma bilgisi: İnsan kalmak; öyle olmak. Castillo'nun bir kitabı daha var bende: *Karar Gecesi.* Henüz okumadım.

Sinan'ın okuluna gittim. Flüt dersinden çıkıp geldi. Boynuma sarıldı.

Okula alıştı artık. 23 Nisan programı yaptık. Oğlanı memnun görmek rahatlatıcı.

Ertesi gün, marangoz telefon etti. Akşam dolap kapaklarını ve rafları getireceğini söyledi. Ne gelen oldu, ne giden. Arıyorum. Yok. Sinan okulundaki 23 Nisan töreninde bir şarkı söyleyecekmiş. Nedense İngilizce. Kadıköy çarşısında annenin seçimi üstüne, çok şirin bir blucin takım alındı. Yelekli. Tişörtler, çoraplar, iki çift pabuç. Amerikan kültürünü hızla giyinmekteyiz. Özal önderliğinde 'başlar göğe ermekte...'

Göç Temizliği'ni ya yazamadan gidersem, diye bir derde yakalandım. Sinema Festivali başlıyor. Fatma İnayet'le vuruşma faslını sinema günlerinden sonraya bırakmalıyım.

27 Nisan, Cumartesi

Güner Sümer'in son nefesini verdiği gün. 7 yıl oldu.

Sinema günlerinde görebildiklerim:

A. Tarkovski'nin *Nostalghia*'sı. Wim Wenders'ten *Hammett*. Lillian Helmann'ın mükemmel polisiye yazarı dostu Hammett. Marksist diye bilinen Daniel Hammett'in

polisiye çerçeveye oturtulmuş ironik bir hayat hikâyesi bu film.

Bu arada İtalyanların Üç Kardeş'i, *The Fratelli*, ki bana çok yakın gelenlerden biri. Francesco Rosi'nin bu filmini kendi hayatımın resmiymiş gibi izledim. Annenin ölümü. Geride kalan babanın hiç eskimemiş bağı karısıyla, özlem, hüzün. Kardeşler arası duyarlık yüklü uzaklıklar: Çok Uzak Fazla Yakın'lıklar... Yıllar sonra yine bir oyun yazma isteği bende. Sahne oyunu.

Ankara'da olsam Güner'in mezarına gitmek isterdim. Gitmemek de isterdim...

*

Attilâ İlhan'ın *Haco Hanım Vay*'ını nihayet okudum. Notlarım:

- İşgal öncesi İzmir'inde azınlıklarla bazı Türk 'kompradorlarının' işbirliği.

- Bu işbirliği çerçevesinde ya da dışında Feridun Hakkı'nın savaşta 'azan cinselliği.

- Haco Hanım'ın eşcinsellik -'zürefalık'/sevicilik- hikâyesi...

Benzeri kışkırtıcı cinsel çözümleme figürleri de, Şâm-ı Şerif de hiç yakın ilgimi çekmedi.

Dil ve Türkçe kullanımı: O dönemin kibarlar çevresinde bol kullanılan Fransızca lafların, kelimelerin Türkçesini de vermiş A. İlhan. Çoğu 'foot not' halinde, bazısı parantez içinde... Bu da bir garip. Tentürdiyot gibi çok yaygın, dilimize yerleşmiş bir Fransızca adın Türkçesini veriyor da hiç yaygınlaşmamış 'degradé'nin Türkçesini vermiyor. Arapça, Acemce kelimeler bol. Zamanın dili

havasını vermeye yardımcı tabii, ama hepsi de tırnak içinde. Sonra, dilimize iyice yerleşmiş, çok yaygın Arapça bir söz, kelime tırnak içine alındığı halde, hiç yaygın olmayan bir başkası öylece söylenip geçilmiş. Böylece 'zamane dili'nin dengesi bozulmuş oluyor.

Yazarın tutkusu: Çok sık kullandığı çarpıcı betimlemelerden bazı örnekler: "Kasap satırı gibi bakışlar...", "Rakı mavisi bir sis...", "Alıcı kuş bakışlar..."

İyi de, bütün bunlar bir de bakıyorsunuz köyden çıkma Haco Hanım'ın da 'ifade-i meramı' olup çıkıveriyor. Şairden yazar Haco Hanım vay!..

Ayıp ettin. Attilâ İlhan bu: Hikmetinden sual olunmaz. Aa, baktım, öteki ben=Fatma İnayet, omuzbaşıma dikilmiş, beni silkelemek ne kelime, sarsıyor, sarsıyor: Sen git *Göç Temizliği*'ne bak. 'Kadın cinsinden yazarlar derdini içine gömüp, fırsat buldun mu, erkek cinsinden yazarı açıkça küçümsüyor, hatta buna can atıyorsun.

Öyle olsun bakalım.

Evet, evet: 27 Nisan, Cumartesi.

Güner Sümer gideli 7 yıl oldu. Yarından sonra gömülüşü. Mezarlık. Cebeci. Basıniçi olsaydık, anılırdı. Ya da basını 'uyarsaydım'. Olurdu. Yapamadım. Eşi dururken, olur mu, bilmem...

*

Burada
Bu Yeni Mahallemizde/Her Çeşidi Sesin

'İşte'ler:

1. Karmaşık kuş ötüşleri. 2. Gittikçe kısa kesen bülbüller. 3. Martı çığlıkları. 4. Yırtınırcasına kedi miyav-

lamaları. 5. Köpek ulumaları. 6. Korunun gerisinde burdan görünmeyen gecekondu mahallesinin görünmeyen camisinden: Günde beş öğün sesi çirkin, tonalitesi bozuk genç müezzinin ezan sesi. 7. Büyükdere'deki Ermeni kilisesinden belli belirsiz işitilen çan sesi. 8. Vapur düdüğü. Tanker vuut'laması. Taka pat-pat-pat'ları. 9. Tersane onarımının ses hazinesi: Demir atma, halat çekme, zincir salma... 10. Piyasa Caddesi'nin karmaşık trafik senfonisi. 11. Bülbül Sokağı cazı: Fren sesi, patinaj sesi, motor ısıtma vınlamaları, çıkmaza has manevralar, lastiklerin sürtünmesi sesi, yanık lastik kokusu refakatinde. 12. Tüpgaz dağıtıcısının pikabına doluların şangırtıyla indirilip, boş tüplerin küt küt fırlatılmaları. 13. Vehbi Koç yalısı arka müştemilatına bitişik 'gündüzkondu villa'dan, oto-tamir atölyesinden motor prova Eroika!.. 14.Sokağın parke taşlarına boşalan, yağmur yağmazken de, sağanak varmış izlenimi yaratan balkon yıkama çağlayanı. 15. Eyvaaah, yine komşunun kurt köpeği, atladı birine, atladı!..

(Es)

... 16. Ne güzel, koru ağaçlarının uğultusu. Ihlamurların fısıltısı: Dağ başında ıssızlıktasınız. 17. İnek böğürmesi. Horoz ötüşü, tavuk gıtgıt'ları. Pitoresk senfoni. 18. Yine kuş sesleri. Bülbüller. Denizin hışırtısı hatta. Ara. Gündoğumu: 19. Deli oyuncakçının çirkin ötüşlü düdüğü. 20. Demircinin demirden vuruşları: "Demirciii-i!". 20. Çocuk cıvıltıları sokakta, anneler camlarda: "Yavuuuz! Len pis Ertan, döverim haaa!" Arif'in topu, Melâhet'in işvesi: "Futbolcuya bak sen!" der demez, Bülbül'deki yeniyetmelerin ayakucu toplarını güm güm du-

varlara atışları. 21. Apartmanın su motoru: Gerine gıcırdaya hız alıp gümleyerek yerine oturuşu. Defalarca. Eşyalarda titreşimler. 22. Titreşimlerin isyankâr sesi. 23. Alt kattaki siniri havada, takunyalı hanımın iki kat iniş çıkış havası. 24. Özel şoförün araba teybinden sokağa armağanı arabesk ve Ferdi Tayfur nağmeleri. 25. Alttaki yatalak kaynananın hüznâver iniltileri. Torunların okul şarkıları: Tin-tan ton! Tin-tan-ton! 26. Çıkmazdaki, biri hariç tapusu alınmamış üç buçuk apartmandan üçünün adı: Çam. Çınar. Ceviz. 27. Betonları sarmalayan ağaçlardan dökülen yaprakların, düşen palamut ve kozalakların sesine kulak vermek iyidir. Ihlamurları baltayla budayanları görmek, hele buna ses çıkarmak kötüdür. Tehlikelidir. Bu da: "Şimdi vururum seni haa!" yanıtını almış bulunmaktan edinilmiş bir bilgidir. Ihlamurlar çiçek açtığı zaman dalları kesip yere atmak, atılanlardan çiçekleri torbalara, çuvallara doldurmak görmezden gelinmelidir. Bu, beş nüfuslu yoksulların ekmek parasıdır. O halde, hiç susmayan 'güzelim' kurbağa vıraklamaları dâhil, say say bitmeyecek yeni İstanbul'dan olma küçük Türkiye'ye ait hiçbir falsoyu notalamayacaksın. (İyi ki kulak tıkaçların var.)

Pazar:

Güner'i gömdüğümüzde mezarını papatyalarla örtmüştük. Üstü her ölüm günü papatyalarla donanmış olmalıydı. Unutmuyorum.

Güneşli bir gündü. Hava ılıktı.

Şimdi nedense baharlar daha soğuk. Üşütücü.

Carlos Saura: *Carmen.*

Hayatla yaratının, sanatın içiçeliği.

Prosper Mérimée'nin uzun hikâyesinden ya da librettosundan Bizet nağmeleri. (Mérimée'nin tarihe ve zamanındaki burjuva hayatının sıradanlığına taşlamalı bakışını sakın unutma, artık adı sık geçmese de! Saura filmini görmeye giderken kalkıp baktığın sözlükten hatırlamadın mı Stendhal'in yakın arkadaşı olduğunu?)

Saura, Bizet'nin *Carmen*'indeki Jandarma Don José rolünü filmde bir dansçıya vermiş. Yönetmenden Don José Carmen'le oyun alışverişinde: Nefis bir gösteri. Olağanüstü. Akıllı bir gönderme. P. Mérimée'de Don José düzen koyucu ve koruyucu değil miydi? Burada da yönetmen dansçı olmuş, 'o' da olmuş işte: Düzen yaratıcısı ve koruyucusu. Böyle bir örtüşmeyi başkaları da fark ettiler mi acaba?

Sinema günlerimiz boyunca yine Saura'dan *Kanlı Düğün,* J. L. Goddard'ın *Çile*'si üst üste gördüklerimden. Süha Arın'ın *Kula'da Üç Gün* belgeseli, bir düğün süresince eski ve yeni töreleri iç içe, çelişkiler ışığında ekrana taşımış. Sevdim.

Peter Stein'ın Gorki'nin *Les Estivants*'dan (*Yaz Konukları*) yaptığı film açıkça gösterdi ki, günümüz sineması zamansal boyutlarda tek boyut içine düşürülmüş geri dönüşlerle, flashback'lerin sağladığı sözümona değişken bir boyutla yetinememekte artık.

Sinema, dün-şimdi-gelecek bağlamındaki zaman boyutlarını sözle, diyaloglar ya da anlatıcı kahramanla anlatmaya 'yan çizip' **gösteriyor.** Zaman değişimlerinin izin-

deki değişimler, bilinç ve bilinçaltı dokunuşlarıyla gösterilmekte. *Üç Beş Kişi*'de bunu fiil çekimleriyle oynayarak bütünlemek istedim. Olmasından çok korkulan, hiç istenmeyenle olması pek istenen 'şey'ler sanki tam o anda olmuş, yaşanıyormuş gibi kurdum kuruşturdum. Sinemanın elinde zamanı 'gösterme' avantajı varsa, anlatının elinde de kelimelerle, fiillerle oynaşmak var.

Maskeli karnavallar yaratmak.

Yazsonu'mun bu anlamda iyi bir filmi yapılsa amma sevinirdim haa! Romanı daha yazarken filmini çekip durmuşluğum var. Hiçbir hikâyemin, romanımın beyazperdeye aktarılmasını düşünmedim. Hayal etmedim. *Yazsonu* başka!..

Ankara'dan tanıdığım *Yazsonu* hayranı Gökçin buraya gelmişti. Stein'ın filmine birlikte gittik. Scola'nın *Varennes Gecesi*'ni sonraya bıraktım, Gökçin'le çay içmeye oturduk. *Üç Beş Kişi*'den konuşmak istedi. Romanı geç okuyabilmiş, ama okumuş.

"Ne tuhaf, romanın her bölümündeki ana kişiler hep 'Tek Adam' peşindeler sanki," dedi. "Bu bizim insanlarımızın terk edemediği bir şey. Tek kurtarıcı gelsin ve o adam kendi adlarına her şeyi düzene soksun. Bu olgu *Üç Beş Kişi*'de, özellikle Ankara'daki okur-yazar sınıfının, aydın takımının Çankaya'da Azra'nın evindeki toplantı sahnesinde hafif alaycı, ironik biçimde yansıyor. Ferit Sakarya'nın yaşadığı ikilem, sol ideoloji uğruna işlerine gelivermiş gibi sanki..."

Romanın radikal feministlere de çok anlamlı bir yanıt olduğuna da değindi.

Bu değini beni acılaştırdı mı nedir: "Öyle olsaydı 'köklü taşra ailesi' kadınlarının 'gizlice ezilenlerden' oldukla-

rı için en ezilen kadınlarımız olduğuna küçük bir not düşülürdü. Kardelen adı, geniş biçimde kullanıma sokulmakta, ama ne onun, ne Kısmet'in ne annesi Türkân Hanım'ın hayatlarına olduğu gibi, kadınların Osmanlı artığı göçkünlerinin hayatlarına de şöyle bir göz atan var. Ret ya da kabul; çıt yok." dedim, çıktım... (Solun yenilgisini deşifre eden her dokunuş, bilmezden gelinince, yokmuş gibi oluyor sanki...)

Gökçin, güç beğenir okurlardan. Yeni yayımlanan kitabım üstüne olumlu şeyler söyledi, ama bu tanışıklığımız hatırına olamaz mı? Okur en sahici fikrini, burun buruna oturup çaylar içilirken yazarın yüzüne karşı söyleyebilir mi? Bir yandan da vefalı bir okurum olarak onu düş kırıklığına uğratmadığım izlenimi edinmekten memnunum tabii.

7 Mayıs, Pazartesi.

'84 Sinema Günleri'ne ilgi hayli yoğundu. Bazı filmlere yer bulmak bir sorun. Bu, sanatçı, öğrenci, memur, yazarçizer takımının düzeyli, çağdaş bir sinema sanatına ne kadar aç olduğunun bir göstergesi. Ticari sinemalarda doğru dürüst bir şey yok. TV zaten hiç; bu yayına baştan mahkûm. Videosu olan evinde kendi seçimine göre bir yol tutturmuş gidiyor. Sinema sanatında yeni arayışları, yepyeni deneyimleri bilmek isteyenler için güzel bir fırsat iki haftalık bu sinema şenliği. Filmlerin Türkçeleşmemiş ya da Türkçe altyazılı seyredilmesi, çevirilerin yetersizliği, ses ayarının bozukluğu, efekt ve müziklerin konuşmaları örtmesi işin olumsuz yanı. Bu TRT'nin sözlü yayınlarında özellikle böyle.

Ses uyumu düzenleyicisi de toptan yok mu oldu nedir? Tonmayster'ler nerde? Ankara Radyoevi'ne ilk adımımı attığım zamanlarda (1951) gördüğüm, hem müzik sanatının, hem söz sanatının, hem tonalite ilminin büyük uzmanı Nurullah Taşkıran'larımız nerelerdesiniz?

Öyle filmler oldu ki orijinali Almanca, alt yazılar İngilizce ve anında geçilen Türkçe çevirileri...

Gözümün kör, kafamın kazan olduğu zamanlar. Fakat Fassbinder'in *Maria Braun*'unda Schygulla, fiziği ve oyununu iç içe dokumuşluğu ile bir harika. Ününü bu filmle sağlamış zaten.

(...)

Ev iki gündür çok soğuk.

Sinema şenliğine kendini kaptırıp ihmal ettiğin Fatma İnayet'i hal ve hoşnut eylesen de, artık şöyle bir huzura kavuşsan... Hadi peki cenaze şenliğine yenildin. *Göç Temizliği*'ni yap bitir bari...

Nereye baş çevirsen, hoyratlık.

Hoyratlık baskınlaşmakta.

Dert Dökme Defterleri'nde saklanman, masalları büyülerinden eksiltmekten başka ne anlama gelebilir ki?

10 Mayıs '84, Perşembe

Erguvanlar çiçek açtı. Dışarısı pırıl pırıl. Koç yalısı ile Osmanlı'dan kalma Rus Konsolosluğu yazlık köşk ve yalısının –deniz hamamı yıkıksa da yerinde- korularının kucaklaştıkları sınırda hiç görmediğim bir ağaç var. İstanbul'da üç ya da dört adetmiş; adı silinmiş fakat anısı kalmış bir hazret Afrika'lardan bir yerlerden getirmiş fidanlarını. Sonradan Bebek yokuşunda da gördüm ikincisini.

Bizimki geniş 'manzara penceremiz'in içine düşeni pembe beyaz, iri petalli çiçekler içinde. Çiçeklerin ömrü on beş-yirmi günmüş. Gür yapraklı ağacın adını bir türlü öğrenemedim; 'gelin ağacı' adını verdim.

Karadenizli yapı ustasından mimar bey, atıklardan, kırık yarıklardan yarattığı arka bahçe mozaiğini sürdürmekte. Kapısı buraya açılan ve yalnızlığını durmadan çoğalan kedileriyle paylaşan yaşlı, titrek bir kadının oturduğu yer katının kapı ve pencere önleri mozaik döşenmesinden ihmale uğradı nedense. Anlayamadım.

Hava aydınlık, fakat hayatlarımız is pas altında. 'Aydınlarımız' işi neden bu kadar oluruna bıraktılar, sorusu bile yanlış. Kim YÖK'e emir kulu olmak ister ki. Darbenin darbeleri hâlâ sürmekte... Ekmeğin aslanın ağzında olması gözle görülür, elle tutulur halde.

Çağdaş Eleştiri dergisinde Ahmet Oktay'ın *Üç Beş Kişi*'m üstüne uzun, emek verilmiş bir incelemesi var. "Herkes Ferit Sakarya'nın peşinde" gibi imalarını da saygıyla karşılıyorum. Yine de bir edebiyat eleştirmeni olarak Ahmet'in de Ferit Sakarya'nın peşine takılıp gitmiş olmasını yadırgıyorum. Roman'ın Özal ve 12 Eylül darbelerinden hemen sonra doğmuş olmasının bu yaklaşımlarda payı var galiba. Kitabımdaki öngörülerim doğru; zamanla anlaşılacak ki dosdoğru. Romanımın 'yayınlanış zamanı' ise yanlış. Lakin, günübirlik tartılara ayak uydurmak yaratıcının işi değil yazık ki. Durum komik. Ta 12 Eylül öncelerinde başladığım romanı, hayatın engelleriyle vuruşmalarım nedeniyle ancak Turgut Özal'ın Başbakanlığı sonrası bitirip de yayımlatmasaydım ne olacaktı? Edebiyattaki arayışlarımın yarattığı değişimleri, asker darbesi emirerlerinin 'zaferi' demeye gelen '80 son-

rası değer değişimlerine' bağlamak tüylerimi diken diken etmekte. *Bir Düğün Gecesi* romanımla yaptığım yaramazlığın, 'işlediğim suçun' cezası derinden derine hâlâ sürmekte belki.

27 Mayıs kucaklanabilirdi; kucaklanmıştır da. 12 Mart'ın astıkları kestikleri göz önünde, biliniyor. Adıyla sanıyla 'şunlara şu oldu, bunlara bu oldu...' denebiliyor.

Ölümleri bellek defterinin yükünü hafifletmiş olabilir; 'Artık olmayanlar' akıllarda da olmayabilirler. (12 Mart İZLERİ unutulabilir.) Fakat 12 Eylül, toplumun tamamını topa tutmuştur. Analar babalar çocuklarının ölü mü, diri mi olduğunu hâlâ bilememekteler. İneklerini satıp yol, yatak parası edinerek oğlu, kocayı, gelinin eşini, eşin kardeşini değişik tutukevlerinde bulabilmeyi uman yakınların, adları-sanları belli değil. Çoklukta yokluktalar. 12 Eylül unutulamaz. Unutulamamalı. 27 Mayıs, 12 Mart, ama asıl, asıl-asıl 12 Eylül 1980'i, maddi manevi bu toplu kıyımı bilmezden gelen tarihler tarih sayılmamalı. *Yazar cinsinden kendi halinde bir T.C. üyesinin vasiyetidir.*

Prof. Gürsel Aytaç'ın inceleme yazısında; "Yazarın şimdiye kadarki tutumunda bir 'sapma' *Üç Beş Kişi*" cümlesinde kullandığı 'sapma' sözü, besbelli yine ideolojik bir yaklaşımla anlamlandırılmış ki, başlığa, hem de kapağa alınmış. Oysa Aytaç, yazısından çıkardığım kadarıyla romanın kurgusunda farklı bir biçim kullandığımı söylemekte. Şimdiye kadar izlediğim yoldan başka bir güzergâh seçtiğime işaret etmekte.

Alman edebiyatından edindiği bilimsel yaklaşımlarını zaman zaman bizim edebiyatımız için de bir değerlenme ölçütü olarak kullanır Gürsel Hanım. Bu kullanım hem

olumlamak için geçerlidir, hem olumsuzlamak için. 'Sapma' sözü, Ferit Sakarya'yı, romanımızda yaygınlıkla işlenen küçük büyük kapital sahibi, iş adamı, tuzu kuru (yağlı-göbekli, duyarsız, cahil, pis, durmadan geğiren, eli sopalı kötü, lanet) gibi olumsuz figürlere karşın, (yakışıklı, bilgili, sanata sanatçıya yatkın, karizmatik) olumlu bir figür, hatta karakter olarak verişim, gri renklere boş veren sekter solun suçlayıcılığı bakımından işine yarasa da, edebiyat anlamında olumlu bir saptama. Edebiyat çevremizde öngörü yasak ya da gereksiz. Ya da bunu kendilerinden önce 'öteki'nin görebilmiş olması rahatsız edici. Yeğeninin gözü kara tutulduğu, 'Osmanlı artığı' ve 'hafif müzik' şarkıcısı kendine has 'kurtarıcılığı' namına yatağa attıktan sonra parasını ödeyip gidişine dikkat edilseydi, kim bilir incelemeci ve eleştirmenler Ferit Sakarya'nın o kadar da temiz ahlaktan olmadığını görürlerdi. 'Erkeksi alışkanlıkların' ve 'bey'lik ahlakının genlerden o kadar da kolay silinip atılamayacağı ayırt edilebilinirdi.

Ahmet Oktay bir yana, 'Aydınlıkçılar' büsbütün kızgın Ferit Sakarya gibi bir roman kişisi ortaya atmama. Ekonomi 'bilgisinden' yoksun, taşralı sermayenin Marmara çevresindeki 'yeni mahallelerine' dikkat isterim. Ferit Sakarya kültürü ile mor kalem elde, okul defterine alacak verecek hesabı tutan dinci-milliyetçi alaylıdan birikimin çatışma noktası bu. Tam romanlık bir çarpışma ânı. Osmanlı çökmüşlerinin, Osmanlı'yı israf ettikleri gibi, Cumhuriyet'i de israf edişlerinin anlamına neden hiç değinilmemekte peki? Neden olmasından kaçılanla, olması çok isteneni şimdi, -şu anda- oluyormuş gibi yazmakla anlatıda zaman boyutuna yaptığım katkı bu kadar sınır dışı edilmekte?

Varsa yoksa Ferit Sakarya! Tartısı da, elde hazır terazinin olmayan gramajları yerine kavunu karpuzu kefeye atı atıverdikleri taşlarla tartma......

Doğu ve Güneydoğu'nun on köy sahibi 'Ağa'larının hesabını Yaşar Kemal'ler görmeli. Kentlere göçün olmadığı zamanların çetelesini tutmuş yazarlar...

Ağa'lar enselerine binip durdukları ırgatlarını silkeleyip kente geldiler. Orda iş hanı, burda sucuk fabrikası; tek telefonlu alım-satım yeri, derken; ırgatlarının TBMM'de vekili. Derken derken, al sana ihracat, al sana ithalat. Çıktıkları yere yatırımlarını, işyeri açanlarını gördüğümüz yok. "Darbe!" dediler; oldu bitti maşallah! Bunları Yaşar Kemal'in nefis destan döktürmelerine havale edişim çaresizliğimden...

*

Şaşkınlık/ Çaresizlik /Belirsizlik

11 Mayıs

Sahi ya, bu arada Yaşar Kemal, Mitterand'ın elinden Légion d'Honneur Nişanı'nı almaya Paris'e gitmiş. Tevekkeli aslan yazarımıza havale mavale diye tutturmuşum.

Törendeki demecine bayıldım. Paris'e gitmeden önce ve giderken: "İnsanımızı orada burada vurup duran Ermenileri bu kadar yürekten destekleyen, onlara sürekli yardım eden Fransa'dan böyle bir nişanı nasıl kabul eder de alırsın?" gibilerden kendisini sorgulayanlara cevaben o da: "Sanat ayrı şey, politika ayrı şey," deyip çıkmış. Beri yanda *Cumhuriyet*, gazetesinin kendi geçmişini gökle-

re çıkarmakta bulunan eklerinde Yaşar Kemal'in "BU" Yaşar Kemal 'olma' yıllarına değinirken, onu zamanın politik merceğinden değerlendirirken öve öve bitiremiyor. Hani yani tek başına "sanatı büyüktür, yazarlığı eşsizdir" denmiyor da, politik tavrı, baskılara karşı duruşu yere göğe konulamıyor. Şöhretin yolu: Politika! Baskı görmek. Dayak yemek.

Oyundu, romandı yazıp dururken 12 Eylül darbesinden bir tekme de bana düştü; "*Fikrimin İnce Gülü*"ile Milli Savunma'yı, askeri, jandarmayı küçük düşürüyormuşum diye dava edildim, roman toplatıldı. Küçük kardeşim, benimle uğraşmasına vesile olan lanet kanserin kurbanı Güner Sümer, höh-höh-höh... diye güle ede omzuma şap şap şap vurarak: "Hadi sen de 'yazar'lardan oldun artık!" demesin mi? 'Sanat başka-politika başka' öyle mi Yaşar Kemal?

Ah, yazarlığınla ortaya döktüklerini millet duyup bilsin diye TRT kanallarını bir nebzecik değerli adına açtırmaya canımı feda eylediğim, dilinden bal damlayan destancım benim! Senin üstüne üstüne varılması politikanın eseri değil mi ki, Mitterand'dan Légion d'Honneur'ün politikadan ari olmuş olacak?..

'Sosyalist' Mitterand'ın elden kaçan oylarını geri alabilme manevralarından ne haber? İnandırıcılığını yitirmiş solculuğuna lehim atma; iktidarda kalma meselesi...

Avrupa! Bir yandan silah satarlar el altından, ekonomilerini ayakta tutarlar; öteki elleriyle 'bakın işte baskıya uğramışlara hümanist yaklaşımımız dipdiri ayakta' gösterisinde 'ezilmiş yazarcıkların' yakasına rozet takarlar. Solun popülizmi: 'Sol'umuzun kendini sorgulaması gerekli: En önemli meselelerinden biri bu.

(...)

Aziz Nesin öncülüğünde düşünceyi ifade hakkının tümen tümen ellerden alınmasını protesto anlamında hazırlanarak imzaya açılan 'aydınlar dilekçesi' yüzlerce imza ile yetkili makama sunulacak. Aziz Bey bana: "Dilekçeyi Ankara'ya birlikte götürelim," demişti. "Seve seve. Tabii. Ama Cumhurbaşkanı'ndan falan sayıp da Evren Paşa'ya götürmesek bunu," dedim de, gülüştüydük. "Başta söylediğiniz gibi, TBMM'ye götürelim. Ne zaman isterseniz hazırım, gelirim." Aziz Bey Ankara'da kendine yeni bir 'özgürlük hücresi' açmış. Hani sanki çalışmalarını sürdürebileceği bir hava deliği. "Ankara'da, Tahsin Saraç gözetimindeyim. Dur hele, biraz daha düşünüp yoklayalım, randevu gün ve saatini ayarlayalım. Dilekçemizi verme zamanı da önemli. Ben seni ararım," demişti; hiç ses çıkmadı.

Geçenlerde Halim'le Valikonağı Caddesi'ndeki bir kahvede karşılaştık Aziz Nesin'le. Yanında tanımadığım bir kadın vardı; yine de sordum: "Ankara'ya gitme tasarısı ne oldu acaba? Randevu mu alınamadı? Sizden haber çıkmadı da. Ne zaman gideceğiz?" Aziz Nesin'i hiç olmadığı kadar yorgun-bezgin gördüm. "Başbakan'dan haber çıkmadı Adalet, olmadı. Meclis Başkanı'ndan bir randevu alınabilse gidilecek, gidilecek ama, alınamadı ki. Anında çağrılırsak Ankara'dan Tahsin'le gidilir artık. Asıl mesele, dilekçemizin ses getirebileceği bir yer ve zamanda sunulması..."

Barış davası hakkındaki çaresizlikten doğma, hani artık 'alışılmış' bir suskunluk. Düşüncelerinden ötürü haklarında dava açılanların, içeri atılanların yargılarının tamamlanması, düşünceyi ifade özgürlük haklarının tanınması için atılan adımlara, dayanışıp örgütlenmeye konan

engeller, 'sıkı denetim'ler karşısındaki çaresizlik. Dört yıldır yoğunluğu azalmayan, artan bir baskı. Boğucu. Her yoğurdu üfleyerek yeme bir alışkanlık olup çıktı galiba. 'Kendimizi ispat' peşindeyken Yaşar Kemal'in Légion d'Honneur'ü de dert olup çıktı işte. Başta *Günaydın* gazetesi, basın, Mitterrand'ın bu eşsiz 'taltifi' üstüne soruşturma da açmış bulunmakta. Nedense yazarçizerlere uluslararası politik ilişkilerin mahiyeti üstüne sorular sorulmuyor da, her şey olup bittikten sonra yazarımızın Mitterrand'dan Napolyon Commendeur Nişanı alması makbul mü, değil mi, diye soruluyor. Bu gerginlikte Asala katliamlarının payı büyük; Fransa'nın da Ermeni dertlerine, Osmanlı'dan öç alma tutkularına sıcak kucak açması...

Ta fakülte sıralarından arkadaşım, 1950'ler itilip kakılmışlarından Yılmaz Çolpan'ın Paris'in Champs Elysée Caddesi üstünde vurulması; geride eşinin iki küçük kızıyla kalakalması... Buna karşılık ABD Ohio State Üniversitesi'nde burslu öğrenciler olarak tanıştığımız Aruz'la eşi Hıraç'ın parmaklarıyla göğsümü dürte dürte "Sen Ermeni katili bir Türk'sün! Sen anamı babamı sürgün eden, ailelerimizi öldürüp yersiz yurtsuz bırakanlardansın!.." diye tutturmaları... 26–27 yaşlarındayım; şaşkınlıklar içindeyim; ağlamaklıyım. Türkçe bildiklerini bizden üç ay boyunca saklamış, Bağdat ve Beyrut'tan gelme üniversite arkadaşlarımızın bu tonlarını unutmak isteyebilirim; ama 12 Eylül'den beri tutukevlerinde, işkence altında yerle yeksan eylenmekte olanların aklımdan çıkması mümkün değil.

Hele Erguvan'lar, Boğaz kıyılarında hızla ve boydan boya bütün çiçeklerini açmışken! 'Gelin Ağacı'm inadına çok güzel.

(...)

Mitterrand, *İnce Memed*'e bayılıyormuş. Neden acaba? O zamanlarda olsaydık Aruz'un bu soruya cevabı: "Türklerin eşkıya yapısını çok iyi anlattığı için." olurdu herhalde. Ben de ona şimdiki ben olarak: "*İnce Memed*'de çok, ama çok güzel anlatılan eşkıyalık değil Aruz, aşkın ya da cinsel özlemin gücü. Düşünsene, İnce Memed, onca sömürülmesinin, itilip kakılmasının sırasında değil de, Hatçe'ye duyduğu hasret, hem de cinsel istek gelip kapıya dayandı mı, buna engel konunca -anasının öldürülmesini dahi unutarak- somut eyleme geçebiliyor." diyebilirim.

Batı okuru *İnce Memed*'i egzotik bir tat aldığı için sevmekte, der dururdum ama, acaba çoktan sanayileşmiş, insanları git gide makineleşmiş bir toplumda kadına duygusal tapınma, aşk adına başkaldırısından doğma eşkıyalık daha mı çekici gelmekte?.. (Hele feminizmin yaygınlaşıp zafer zillerini çalmaya başladığı bu zamanlarda!)

Irkçılıkmış, kök-kökenmiş bir yana, duygusal çöküşe karşı 'erotik' şahlanış hepsinin üstünde.

Geceyarısı:

Günler, aylar, yıllar... Türkiye, koğuşlarında 'insan yığınları'yla kocaman bir hapishane. İmparator, baron ve dükler'imizin demirbaş yeniçerileri denetiminde... İşveren sendikaları aziz, işçi sendikaları pis. Biz dışardakiler: Havasız. Sessiz.

12 Eylül 'Anayasası'nda delerek, oyarak bazı hava delikleri açmalıyız.

Eyy yurtdışında saklanmaya –yaşamaya- gidenler, sizler nasılsınız? 'Siyasi sığınmacı' vizelerinizi aldınız mı; Légion d'Honneur şerefimize rağmen, hâlâ daha sığınamadınız mı yoksa?

(...)

18 Mayıs,

Cuma. Hava deliği mi? İşte buyur. Ohh, ne iyi geldi. Önceki gün Ankara'dan vefası bol, dostluğu sıcak Sevda Şener geldi. Evimizi beğendi. Sevda sokağa sessizlik bile getirdi. Huzur içindeyim. DTCF Tiyatro Araştırmaları Bölümü'ndeki sıkı denetimli derslerinden konuştuk. Bildiğim dinginliğiyle *Üç Beş Kişi*'nin yapısal çözümlemesini de yaptı bana; edebiyat metinlerinin bu anlamdaki analizini ondan öğrendim. Tiyatro oyunlarının zaman-mekân-söz ve ses bağlamı ötesinde bir şey. Tahsin Yücel Bey'in Fransız edebiyatı dersleri derken, (sanırım doktora tezi) 'göstergebilim' ya da 'yapısalcılık' yöntemine eğilmesini yakından izlemeli, günübirlik edebiyat tartışmaları çerçevesinde edebiyat dergilerine parça bölük taşıdıklarıyla yetinmemeliydim. Belki de Fransız dilbilimciler tarafından çatılmış bir çatının bizde -yerlinin yerlisi malzemeyle, öztürkçe kelimelerle, 'taptaze kavramlarla'- çatılması ürkütüp de buralardan yaynıttı beni. Anlayabildiğim kadar, bu yöntem toplum ve doğa bilimlerinde olduğu gibi dil, edebiyat, sanat için de geçerli. Çeşitli alanların birbirini etkilemesi, içine geçmesi ve değişimlere yolaçması yani... Bu yöntem şu insanı o insan yapan, bu toplumu o toplum yapan 'alışverişleri' sorgulama yöntemi.

(...)

Çarşamba günü Bostancı'da, Salâh Birsel-Jale Birsel evinde buluşuldu. Füsun'la Sevgi Sanlı da geldiler. Teker teker oraya buraya dağılınırken Ankara'da bir türlü yapılamayan buluşma nihayet burada yapıldı. Dertleşildi. Hayatlarımız hakkında karşılıklı raporlar verildi; iç yüklerimiz azaltıldı.

Daha önce Sinan'ın okuluna gitmiştim. Birlikte okulun yanındaki kırtasiye/ oyuncak dükkânına gitmemize bayılıyor. Tepesinde çocuk başları, kuşlar, tüyler bulunan kalemler onun şimdiki tutkusu. Bu sefer ucunda çıngırağı bulunan dev gibi bir kalem aldık. Kitaplara baktık. *Pal Sokağı Çocukları*'nı okumuştu. Yeni bir baskısını gördük, onu istedi; sonra hemen cayıp Orwell'in *Hayvan Çiftliği*'ni seçti. Keyfimiz yerinde; okula, derse koştuk. 'Teneffüs' diye bilinen bahçeye çıkarılma saatlerini gayet iyi öğrenmiş bulunuyorum.

Ahmet Oktay'ların evi Sinan'ın Göztepe ilkokuluna çok yakın. Anadolu yakasına geçmişken, bir koşu, onlara da uğradım. *Üç Beş Kişi* üstüne yazdığı yazısından konuştuk, tartıştık. Yine de hâlâ daha salt Ferit Sakarya'ya bağlanmış tek yanlı yaklaşımını kavrayabilmiş değilim. İşin güzel yanı oturup yüz yüze paslaşabilmemiz. Tülay, *Yalancı Şafak* romanının kapağı için yaptığı yeni bir Belma'sını gösterdi bana. Küçücük odasında, yığın yığın çerçeveli çerçevesiz tabloları arasında –son kerte sıkışık bir durumda- çalışmakta.

Birsel'lerde bizim çıkmaz sokağın ses bolluğunu anlatmaktan elbette geri durmadım. İnsanlarla buluştukça tek konum bu olup çıktı nerdeyse. Ses'lerin listesini yaptığımı söyledim; Salâh Bey çok ilgilendi; listeyi kendisine gönderip gönderemeyeceğimi sordu. Göndereceğim tabii ki.

Bülbül Sokak'ın kötü orkestrasından çıkma marş, sonat, senfoni ve konçertolarına kulak tıkaçlarıyla karşı durulabilmesi üstüne herkesi şaşırtmam lazım.

İşte Fatma İnayet kötü, aşağılayıcı bir tebessüm fırlatmakta yine: İçerdekilere ve yakınlarına acıma duygusu o kadar baskınlaştı, öyle yaygın ki, bundan kendine de bir pay çıkarmak istemektesin sen! Psikiyatri sedirinde yatmıyorum, çekil git başımdan! Hem canım, dikkat: Sana bile dayanmaktayım ya 'öteki ben'im Fatma İnayet; *Göç Temizliği*'nde ilk süpürüp atacağım kendinsin, bunu sakın unutma!

29 Mayıs, Salı

Geçen cumartesi Vasıf Öngören'i gömdük. Ölümü 14 Mayıs. Amsterdam... O da 12 Mart'lar yetmemiş gibi, 12 Eylül 'göçerleri' arasında. Buralardan diri git, oralardan ölü gel. Kardeşi, Diyarbakır'daki köylerine göçmüştü. Şairimizden Veysel'siz bir cenaze; ama öteki kandaş, hukukçu Ferit Öngören –şükürler olsun- Vasıf'ın tabutunu yüklenenlerin başında.

Brecht tutkunu Vasıf'ın yasına biraz 'yabancılaştırma' sedası katmadan olmaz ki: Aylardır birbirini görmeyen bütün yazarçizer, sanatçı arkadaşlar cami avlusunda. Kokteyl partilerimizin şimdilik sonuncusu. Aynı zamanda da benim İstanbul'da mesleki bir 'iş bağlama'mın birincisi. Cenazede, ayaküstü iş teklifi aldım, iş!

Teklif sahibi pek yakışıklı, pırıl pırıl pırıldayan bir genç adam canım. Ellerimizde kadehler eksik olsa da, bu genç adam yanıma gelmiş olup, kendisini tanıttı: Aa, taa Ankara'larda, Çağdaş Sahne'de ilk deneme filmi gösterilmiş-

ti de, ordan bir fikrim var. Filmi, şöyle 'aydın takımına' aitmiş hissi veren, Yeşilçam'a üstten bakan bir filmdi. Yönetmeni, cami meselesi bittikten sonra ne yapacağımı sordu. Ezik büzük: "Eve döneceğim efendim," dedim ben de. "Sizi ben götüreyim," dedi o da. "Nasıl olur, uzaktayız," dedim ben de. "Sorun değil, arabam şurda," demesin mi?

Kırmızı, yepyeni bir araba. Kendisi de yeni. Konuşa gülüşe eskitmeye başlamak lazım. Atla bakalım: Yakınlarda gördüğüm Genco'nun Galileo'sunu öve öve bitirememişimdir... "Hele oyunun dekoru, Genco'nun kostümü, ışıklandırma hele!.."

Hay Allah, bütün bunların sponsoru kendileriymiş meğer! Solcu sanatçılara omuz veren yeni iş adamı. Yepyeni. (Eyy, Ferit Sakarya, sen nerelerdesin? İşte buradasın, buradasın işte! Meğer sen Galilei Galileo'nun dekorlarını dahi sırtında taşımışsın! Meğer *Milliyet Sanat*'ta Zeynep Oral'ın yanı başında arada bir yazan, Robert Kolej'li hanımın da eşiymişsin. Adı Deniz olmazsa, olmasın varsın.

Ha *Üç Beş Kişi*'nin seramik sanatçısı, tercihan Robert ya da Amerikan kolejli ve herkese mesafeli Deniz'i, ha aynı eğitimden gelme *Milliyet Sanat* yazarı. Romanımın Deniz'i de okuryazar memleketsever işadamı eşi, bu da. Sosyalizm kazandı! Eski Ağa'ların oğulları sayesinde 12 Eylül'den kârlı çıktı!!! TİP'in ektiği tohumlar... İkinci Tip Başkanı Behice Hanım keşke çıkıp gitmeseydi... Dünkü ağaların, beylerin oğulları kültürümüze, sanatımıza, ulusun aydınlanmasına nasıl sahip çıkma yolundalar bir görebilseydi!..

Pırıl pırıl kırmızı bir Mercedes içinde Maslak yolunu kat etmekteyiz. "*Fikrimin İnce Gülü*"nün Bayram'ı nerdee, beni evime en zarifane biçimde götüren sanat koru-

yucusu, tiyatromuza, sinemamıza perde gerisinden usulünce tuz atan kişi nerdeee... Böyle gideduralım, bir yandan da 'öteki ben' Fatma İnayet göğsümü dürtüklemekte: Kibarlığa çabuk yenilirsin sen; gevşeme bakalım, gevşeme. İşte Ferit Sakarya, deyip durma. Selmin'i hatırla; ihtiyatlı ol!.. Adam gözünü ve gönlünü dekor boyadığı gibi boyayıp, elini nah şöyle bir sallayaraktan çıkıp gitmesin sakın! Hani yani, köklü ailenin genç üyesini şarkıyla markıyla baştan çıkmaktan 'kurtarmak' için, dayı pozunda altına alıverdiği 'artist'le işini görür görmez, önüne papeller atmış, 'tamam, oldu' diye nasıl çıkıp gittiğini yazmıştın ya, öyle?..

Şu en gaddar savcıdan beter iç sesim, beni utançlardan utançlara atmakta. Lanet olası 'öteki ben', nasıl böylesine kuşku kumkuması olabiliyorsun? Kendine güveni sıfıra inmiş pis mahluk!

Meğer genç film yönetmeni işadamının benden istediği, sinemamıza katkıda bulunma gibi halisane bir şeymiş. *Yazsonu* romanımdan üst düzey bir film yapmak istermiş. (Hah, şimdi de Fatma İnayet utansın işte! Adamın kendisini arzu ettiği hayali içindeydi; bozum oldu işte!) Oysa, adı geçen romanım(ız) bir film yapımı için kendilerini o kadar güçlü çağırıyormuş ki, benden buna izin istiyormuş.

Neee, *Yazsonu* filmi ha? İşte tam bağrımdan vurdunuz beni çok sevgili, pek değerli yönetici. (Zaten Galileo'ya omuz vermesi baştan sona iyi bir puan değil mi?) Her şeye rağmen iç yüzümü de, iç sesimi de ele vermedim tabii. Ne olsa ben *Yazsonu* filmini hayalen zaten çekip durmaktaydım. İyi de, film 'fiilen' nerde, ne zaman, neyle olacakmış?..

"Tek şartım var: Romanınızın senaryosunu siz yapacaksınız. Yazacaksınız. Bundan başka hiçbir şey düşünmeyeceksiniz. Mekân da romandaki mekânı olacak, Side-Alanya arasında çekilecek. Bütçesi hazır. Senaryo en geç bir ayda bitmiş olmalı. Sizden dileğim, izniniz ve bu. Lütfen ..."

Bizim köpek havlamasına boğulan geniş terasa kurulmuşuz; bunları konuşmuş, anlaşmış bulunuyoruz. Arada bir: "İyi ama, ben *Göç Temizliği* adını verdiğim bir kitap üstünde çalışıyorum, hemen yapamam ki..." gibilerden korunma lafları telaffuz ettiysem de, genç adamın heyecanlı ısrarı dorukta. Eylül ayında çekime başlayabilmeliymiş. Başta senaryo, her şey buna göre hazırlanmalıymış.

"Gayret edeyim bari..." demiş bulundum. Anlaşmanın tek delili, el sıkışmamız. (Hani kasaba pazarında kurbanlık koyun alınırken, yük atı satılırken olduğu gibi...) -Parantez içi bu cümleni buraya, defter sayfalarını geri çevire çevire bütün olup bitenlerden sonra eklemektesin, sakın unutma!..-

(...)

'Aydınlar Dilekçesi' de geçen hafta Aziz Nesin ve Tahsin Saraç eliyle ilgili mercilere sunulmuş bulunuyor.

Bu niye böyle gerekti acaba? Bilmiyorum. Olması gerekiyordu, oldu. İmzalayanlar 1.860 kişi. Halim de imzalayanlar arasında.

Askeri savcılık hemen ifade almaya başladı. Pazartesiden bu yana Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir kentlerinde, ülkede demokrasinin gerçekleşmesinden sözaçabilmek adına dilek ve önerilerin altına imza atanların 40'ar-50'şer kişilik gruplar halinde ifadeleri alınmakta.

Dilekçenin altında 'sol' bir örgüt parmağı aranıyor; gülünç oluyorlar; çünkü örgütlenmek ne demek, dernekleşmek bile yasak. İbrahim Tatlıses'in imzasına dahi gerek görülmüş bir 'aydın dilekçesi'nde gizli bir örgüt parmağı aramak!!! Tatlıses mi, buyrun işte her yerde açıkseçik, bangır bangır halkının hizmetinde, yükseldikçe yükselmekte.

Ve... Dünden beri Evren Paşa, Manisa-Nazilli gezilerinde öfkeli öfkeli nutuklar atıp durmakta: "Bunlar aydın maydın değil! Bunlar vatan haini! Satılık bunlar!"

İspat et, denememekte: Suskunluk. Ismarlama Cumhurbaşkanı'nın en hafif suçlaması, 1.860 kişiden birinin bile memleket gerçeklerini bilmemesi, uykularda düş görüp durmaları üstüne. Hızlarını alabilmiş değiller: "Bir şair vaktiyle memleket dışına kaçtı; komünistlere sığındı; onların uşağı oldu; vatanına ihanet etti. Bu mu aydın, bu mu?" diye haykırmakta paşa hazretleri.

Alanı dolduranlardan bol bulamaç alkışlar... O kalabalıklardan kimse çıkıp da: "Bütün suçu insani değerlerden, güzellikleri yaratanlardan, emekten yana olup haksızlıklara karşı şiirler yazmaktan ibaret bulunan bir şairini 'bu vatan' niye yıllarca hapishanelere tıkıp da hayatı burnundan getirdi?" diye sormayacak mı? Sormayacak. Çünkü beyni ne kadar tutukluysa dili de o kadar tutuklu.

Evren Paşa bağırıyor: "Memlekette demokrasi vardıır!"

Amma da var. Son hakkımızı, anayasal dilekçe verme hakkımızı kullanıyoruz, savcılığa buyur ediyorsunuz. Biz Selimiye'den çağrıldık. Halim'le gidip ifademizi orada vereceğiz. Aramızdan 'valla bilmiyorduk, billa yanıl-

tıldık'lardan kimse çıkmasın da, gerisi açık: 'Her şey gerektiği gibi olur.' *Yazsonu*'mun üstünde gezinirken yürüttüğüm cümlem.

(...)

Bütün gece romanın filmini çekip durdum. Sahneleri kare kare çekmekteyim ama Roma-Bizans zamanlarını bu kıyılarda göstermek, ocağın alevlerinde baharat kervanlarını görüntülemek mümkün olabilir mi acaba? Doğu Akdeniz kıyılarının dününü şimdiye eklemlemek en derin isteğim.

4 Haziran, P.ertesi

Göç Temizliği çalışmamı büsbütün bıraktım. Geceleri, el ayak çekildikten sonra gün atana dek 'senaryo yazma' dersimi çalışmaktayım.

Sinan cuma günü karne aldı. Derslerinin hepsi "P.İyi". Bir süre bende kalacak. Birkaç gün sonra bizde kalmasına hesap kesildi. Çocukların çoğunun elinde birer plastik tabanca. Sinan'ı bu oyuncaktan soğutmayı başardık. Karnesine armağan olarak şu elektronik oyuncaklardan birini istedi. Uzay ve futbol aracı arasında bir süre gidip geldikten, kararsız kaldıktan sonra 'Western Bar' denen bir oyunun oynandığı şeyi seçti.

Cumartesi günü Ferit Edgü bize geldi. Öğle yemeğini birlikte yedik. Sohbet ettik. Güner'i andık bol bol.

Dün Boğaziçi Üniversitesi tiyatro kolunun hazırladığı Max Frisch'in *Çin Seddi*'ni seyrettik. Gençler çok başarılı. Heyecanlandım. Çoktandır görmediğim Elâ Güntekin başta, birçok arkadaş oradaydı. Yazarlar, gazeteciler...

Selim İleri... Fethi Naci'nin *Gösteri* dergisindeki yazısında, onun romanı *Yalancı Şafak* için, burda yazarın

cinselliği satış adına kullandığını öne sürerek "Pazar ola" deyişine öfkeli. F. Naci sözde "Adalet'in de canına okuyacağım," diyormuş. (Duymamıştın; yine duymamış ol, olabilirsen.) O, şu, bu... Yazko meselesi ve çeşitli biçimlerde çiğnenen haklara tanıklık bana iyi geldi: Çiğnenişlerin küçük ayrıntıları içimi işgal edememekte.

6 Haziran

Dün gece, sabahın ikisine kadar *Yeni Gündem*'i inceledim.

Siyasal Cephe'de: ANAP'ın incelenmesi.

Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Keçeciler, Aydın Köymen'in sorularını yanıtlamış. Keçeciler: "Bizi -ANAP'ı-Prens Sabahattin çizgisinin devamı olarak görebilirsiniz." demiş. Yani: "Biz eski parlamenterlerden hiçbirinin devamı değiliz. Biz hem milliyetçi muhafazakârız, hem sosyal adaletten yanayız. Ekonomide özel teşebbüsten yanayız. Bu ilkelerin bir arada bulunması bize göre önemli bir yeniliktir." Demek Prens Sabahattin'in federatif devlet yapısı ilkelerini dışta bırakarak öteki ilkeleri benimsemekle 'önemli bir yenilik' getirilmiş olunuyor? Demek sağı solu, yukarıyı aşağıyı benimsemek toplumu toptan kucaklamak oluyor? Amma manevra haaa...

Yeni Gündem'in kapak manşeti: **"Prens Sabahattin'den Turgut Özal'a"**

Kökü derinde kapitalizm. Yaşasın piyasa!.. Buna, ileriyi geriyle tarif mi desem, ne desem, bilmem ki. Şaşkınım. Oku bakalım. Dış siyaset: İsrail'in kutsal terörü. (İsrail de bir çeşit Prens Sabahattin'in devamı galiba.) Tecim, tecim, tecim. Çıkar terörü, çıkar terörü. Demek 'İsrailler' bile dününü bu kadar unutabiliyor.

Çiçeği burnunda gazetede dikkatimi çeken bir şey de Asaf Savaş Akat bakışı. *Alternatif* adlı kitabını okuduktan sonra büsbütün dikkat kesilir oldum yazılarına. Makalelerinin birkaçını önceden okumuştum. Kitapta bazı sözlerinin altını çizdimse de ders çalışır gibi şöyle özetleyiver: "Solun tarihi kökenleri yöneticilerde değil, yönetilenlerde aranmalı," diyor "...Aydınların, günlük siyasadan, siyasi kadrolardan gelen 'sol-içi kutuplaşma' çağrılarına aldırmadan, eleştirel –ve asıl özeleştirel- yeteneklerini koruyacak şekilde bağımsızlıklarına sahip çıkmalarını," öneriyor. (Bu güzel. Aynı şeyi düşünüyorum ama, burda da bağımsızlığın sorumsuzlukla eşanlama getirilmesi tehlikesi yatıyor.) Bu tehlike herkes için geçerli değil tabii; genelde. Genel anlamda 'aydınlarımız' açısından, tam da artık "...bu kadar yorgun, deneylerinden yıpranmış, hatta bezgin ve karamsar oldukları" bir zamanda bağımsızlık, ilgisiz kalmaya, kopmaya bir mazeret olamaz mı? En ikirciklendiğim şey de 'birey-bir kişi olmanın' yollarının gelip bireyselliğe dayanması. 1980 sonrası gençlerin yazdıkları, bu yeni kuşağın yaşama biçimleri 'eskilerin –daha iyi bir gelecek adına- vıdıvıdılanıp durmaları'ndan yaka silkmelerine işaret etmekte. Akat'ın ne demek istediğini biliyorum: "Ey aydınlar, itilip kakılmayı, 'Evren'ce aşağılanmayı' göze al. Sorgulayıcı olmaktan cayma. Yanıt ara, bul, öner. Durma!" TRT serüvenimden sonra, kendime çizmeye çalıştığım yol, böyle bir yol. Çoğu zaman yanlış anlaşılıyorum, hatta dışlanıyorum. Yine de anlaştığımız kişiler olduğunu biliyorum, ama artık ve yazık ki bu benim için *Cumhuriyet* gazetesinden Oktay Akbal'lar olamayacak. 'Aydın' namı gereğinde 'özür dileyebilmeyi bilme' hasletini de için-

de taşımalı. Yazko yayın kurulu, yok işte Erol Toy gibiler kadar, Akbal'lar da hesabı doğru verebilecek aydınlardan değiller.

Ama işte durup dururken ortaya çıkıveren Ali Bulaç. "... Biz öznel gerçeği ve özel şartları olan bir gemide yolculuk yapan sorumlu insanlarız. Eğer gemimiz batarsa, hepimiz batar gideriz," diyor. Sorunu 'aydın'ımızın yerli kültüre yabancı kalmasında buluyor: "Bugünün ANAP'ı ne ki. Yerli kültüre yabancı kalınmasının aydını kendisine bile yabancılaştırdığı görülecektir; şaşkınlıktan şaşkınlığa düşülecektir," demeye getiriyor. Popülist yaklaşımın alnına iğneler değil, çuvaldızlar batırıyor gibi...

Batı her şey demek değil, tamam; ama Bulaç'ın görüşüyle de buluşamadığım bir şey var: Batı 'korunmuş' değil ki. Dokunulmaz değil ki. Batı'nın da bir aynası var ve onun 'her şey' olmadığını asıl bu aynadan yansıyanlardan gördüm ben. Bu arada Cemil Meriç cahili olmaktan ise yeniden yeniden utanmaktayım.

7 Haziran, Perşembe

Cağaloğlu. Öğle yemeğini Erdal Öz'le birlikte Gazeteciler Cemiyeti'nde yedik. Yanlış anlamadımsa Cem Yayınları'ndan ayrılıp kendi yayınevini kurmak istiyor. Cem'in Arkadaş çocuk kitapları tek başına o kadar üstüne yığılmış ki, boğulmuş. Anladığım kadarıyla Ankara'daki kitapevinde okurla el ele yaşanan duyarlığı arıyor, özlüyor; hayli de tasalı. Zaten başından az şey geçmedi. Hepimiz 12 Mart artığıyız; asılan gençlerin soluğu fazlasıyla Erdal'ın yüzünde. Deniz Gezmiş'le 'hemzaman' hapis.

(...)

Remzi Kitabevi'ne de uğradım. Remzi Baba'nın eksikliğini ben bile hâlâ hissediyorum, ama eşi annemin ölümünden sonra "Bana anne de yavrum, ben senin annenim," dediğinden beri onu saymaktan öteye çok, çok seviyorum.

Erol Bey bana iyi haberler verdi. *Üç Beş Kişi*'nin ilk basımı tükenmek üzereymiş. Yeni basımı hazırlanıyormuş. Yeni kapakla hem de. Ferit Erkman yapıyor. Ne iyi, artık kapağın kimlerin eseri olduğunu biliyorum.

Koşa koşa Eminönü'ne indim. 18.10 Sarıyer vapuruna yetiştim. İstanbul'da yaşamanın en sevdiğim yanlarından biri bu. Vapur Sarıyer iskelesine yaklaşırken güverteden mutfak balkonundaki Halim'e el sallıyorum ki, işte bu tam bir keyif tamlanması ya da tam tam tam'lanması...

11 Haziran

Cumartesi, haftasonu tatilinde Halim'le Yalova'ya gidip geldik. Annemin geçen yazdan beri hiç açılmamış evi. Ankara'dayken, ölümünden çok sonra evi bir kere açmış, atılacakları atmış, tabladaki ağızlığına dahi dokunamadan kapıyı kapayıp çıkmıştım. İki yıldan fazladır bu ikinci 'tavaf'. Yattığı yatak, taktığı perdeler, ördüğü örtüler, başucu masasında benim mektuplarım, yurtdışı dolaşmalarımdan gönderdiğim kartlar... Tekini atmamış. Yalnızlıklarında açıp açıp okuyordu belki.

.........İyi değilim.

Hayat önümüzde yaşanan her şeyiyle öyle derin, derinlemesine derin dururken, edebiyattan, insanları, insan hayatlarını yazmaktan bazen tiksiniyorum. Edebiyatı suç-

luyorum. En büyük yazarın bile, hayat adına ya çok az, ya da çok çok fazla konuştuğunu düşünüyorum. Hayatın tam kendisini değil.

(...)

İşte Mehmet Eroğlu'nun romanı: *Issızlığın Ortasında*. Yeni bir yazar. Değişik bir coğrafya, Ayhan gibilerle değişik tipler... Anlatının yalanları. Sahtekârlıkları. "Çalacaksan değsin bari," demişler. Bu hayat hırsızlıklarında kısmen değenlerden...

Ertesi sabah:

Yalova'dan dönüşümüzde yeni evimizin yeniden ısmarlanmış dolap, kitap raflarını daha ilk adımda yarı bırakıvermiş 'emekçi kardeşimiz'in: "Marangozhanem Göztepe'dedir," diye verdiği yerini arayıp sorduk. Bulduk da. Fakat yarım oda büyüklüğündeki möblehane mühürlü. Sağa sola, şu usta nerede, bu mühür ne, falan diye soracak olduk. Dolandırıcılıktan hapse tıkılmasın diye kaçmış; kimse nerde olduğunu bilemezmiş. Omuz silken silkene.

Bize: "Ben işte kitaplıklarınızı ısmarlayacağınız möblecilerin işçisiyim; benimle görüştüler; isteklerinizi bir öğrensem," diyerek kravatlı, takım elbiseli gelmiş, biz de duvarları göstere göstere ne biçim raflar dolaplar istediğimizi hem de çize boza anlatmıştık. Elbette bu meselenin kaça mal olacağını birlikte gidip möblecinin sahibiyle konuşsak, demeye sıra gelince, son derece bilinci yerinde bir gülümsemeyle: "İnanın hem siz, hem kendim için konuşuyorum. Şimdi onlara gitseniz, feci pahalı bir fiyat söylerler size. Bu işi yapan yine ben kendim olacağım, onlar

maliyetinin çok üstünde pahalı pahalı satacaklar, aradaki değer arttırmalarından bana bir kuruş pay düşmeyecek. Bence siz bunlara hiç dönmeyin; malzeme ve işçilik hakkımı bana verin, size şu fiyata yapayım; onlar aradan çıksın; işi direkteman ben yapayım," demişti. Ohh, işte böyle: Dayanışarak el ele sömürgeci sermayeye dersini vereceğiz, oh! 'Direkteman'ını işitmezden gelince gözümüze öyle inandırıcı görünmüş olmalı ki, bütün sol'umuzun emeğe saygı damarı ayağa fırladı. Yine de Şişli'nin oradaki büyük möbleciye 'gizlice' uğrayıp işçimizle 'gizlice' alınan ölçülere göre şu kadar etajer, bu kadar dolabın ne kadar zamanda kaça yapabileceklerini öğrenmek istemiştim. Öğrendim de: Efendi işçimizin önerdiği fiyatın üç misli ve zamanı da, ne zaman biterse o zaman. Vay vicdansız sömürgeciler vaaay! Ertesi günü hemen işçimiz arandı tabii. Böylece de işte, olanlar öyle oldu: Hem Arman Usta'nın kurup gittiği iki kapaklı dolabın biri takılmış, öteki hâlâ gelememiş kanadı da, örnek olsun diye, elden çıkmış bulundu, hem de çalışma odam olacak olan odanın kitap rafları umudu uçtu gitti; avans olarak derhal sunulan 200'ün dışında "malzemeler için" diye rica edilen 500 liracığımızla birlikte...

Özel sermayenin ayak sesleri böyle geliyor. İşitemedin mi? 'Hayat değişiyor...'

Artık bunları düşünmüyorum bile. Beni asıl düşündüren, bir sır. Çözemediğim şey şu: Neden "sözüm söz" diyene her seferinde kesinkes inanılır? Bu esrarın düğümünü bir türlü çözemiyorum. "Neden olacak; budalalıktan işte" de diyemiyorum. Bunu kabullendiğim anda günümüzün tek saniyesi, tek bir canlı hücremizle birlikte asla ve kat'a güven altında bulunmaksızın 'yaşama' anla-

mına gelir ki, bu da içine çekildiğin bataklıkta karın doyurmaya çalışma zilleti değilse, ne?

20 Haziran

Sardunyalarım, papirüslerim, Afrika menekşelerim, saksıda papatyalarım, yine saksılarda nane, dereotu, maydanozlarım.

Her sabah dosdoğru başlarına koşarım. Gözlüğümü takıp tek tek yapraklarına bakarım. Çiçeklerden önce yapraklar... Sardunyaların katmerli pembelerinden yeni diktiklerim tutmuş mu? Bakalım kırmızılar kaç tomurcuk daha vermiş. Şu taze sürgünü de koparıp, kopuş yerini dişlerimle ezerek şuraya diksem... Kuru yaprakları ayıklayıp atmalıyım. Sardunyalarımı çoğalttıkça çoğaltmaktayım.

İşte böyle. Sabahları tam bir saat onlarlayım. Derken, kendimi emekli olup teselliyi saksılarında bulan yaşlı kadınlar manzarasında görerek hemen masa başına geçmekteyim. Bu zaafımı sağdan soldan körükleyenler de olur. Mesela yıllardır yerleştiği taa Stockholm'lerden kalkıp gelmiş, operamızın eski figüranlarından ve THY'nin çevirmen hosteslerinden Ayten'in: "Senin hep böyle yazmanı istiyoruz; böyle yazmanı istiyoruz. Okuruna karşı sorumlusun," demesi...

Geçenlerde bir akşam Galileo Genco ile *Yazsonu* yapımcısı gelmişlerdi; yanında sanat yazarı eşiyle. Tiyatrodan, sinemalardan, edebiyattan, her şeyden konuşuldu; filmden hiç sözaçılmadı. Proje demlenmede herhalde. Nezaketen "Senaryo nasıl gidiyor?" diye sormadı bile filmin yapımcısı... Fethi Naci, Ferit Sakarya'nın izini yakalamış-

tı kendince. Yoksa haklı mı? Zeytinoğlu fabrikaları nasıl solup sörpüdüyse, yeni işadamlarımızdan sponsorcu film yönetmeni de mi sermayeyi heba eyledi? Öteki ben: Yapma canım. Dur hele bakalım!..

Bu sıralarda *Eleştiri* dergisinde, yepyeni tiyatro eleştirmenlerimizden birinin, Bilgesu Erenus'un Hammett'tan esinlenmecilikle yazdığı *Güneyli Bayan* (Lillian Hellman) oyunu üstüne eğilmek ihtiyacı duyup: "Galileo'nun yapamadığını Güneyli Bayan yaptı," gibi bir fikir beyan eylendiğini gördüm. Yok efendim, Galilei Galileo baskıya karşı direnmemiş, 'teslim!' deyip çekilmiş de, ABD güneylisi Lillian, Mc Carthy falan demeyip mükemmelen direnmiş! Bildiğini okumuş.

Şu yeryüzünde minik kuşu koskoca bir zümrüd-ü anka diye kabul ettirme becerisini iyi kıvıran bir kavmin de yaşadığını gel de düşünme. Bunu yazan tiyatro eleştirmeni 'dayanışmacı'lıkta usta; kavmince iyi güdümlenmiş, kuşku denen cetvelden yoksun biri olmalı.

Neyse, neyse... Şu veya bu. Neyse.

Bugün çok sevinçliyim.

Erkenden bu notları da düştükten sonra alışverişe çıktım. Doğru Büyükdere pazarına. Yeşilçam'ın figüran oyunculuğundan emekli kılınmış Nubar Terziyan yine kıyıda, Rus konsolosluk yalısının karşısındaki deniz hamamının orada, havlusunu kanepeye atmış denize giriyordu. Saçlar ak, göbek fırlak, ama güneşle dostluğu tam bir aşk. Direniş buna derim ben. Öyle de bir hoşgörü havası estiriyor ki, Terziyan'ın yanına atlayasım geldi. Şöyle, güzelcene selamlaştık. Büyükdere köyüne devam.

Pazardan salata, soğan, kırmızıturp falan alıp dönmektesin. Saatin 11.00'lerinde ne gördün? İşte şunu: Kır çiçekleri tarlasını hayal ettiren yaşlı bir kadını.

(günlük defterine tarafımdan çizilmiş resim)

Onun açık renk güneş gözlükleri arkasındaki her şeyden iğrenen bakışlarını. Dudakların acılı bükülüşünü. Fakat giyimi kuşamı tam böyle evet: Başında mosmor çiçekli, sarı hasır şapka. Çiçeklerle uyumlu mor dudak boyası. Boynunda pembe kurdele. Kurdeleye dizilmiş, derisi güneş yanığından soyulmuş açık bağrına sarkan iri iri turuncu boncuklar, elde beyaz rugan çanta; üstünde çağla yeşili, emprimeden karpuz kollu giysi, Bacaklarında yemyeşil çoraplar, ayaklarda altın rengi, yani sarı lame ayakkabılar; yüksek ökçe, bilekten bağlı.

Ölçe biçe, yaş: 65 dedim. İkinci defa: "İşte direniş!" diye geçti içimden ve hiç gülmedim. Takma kirpiklerinde eflatun rimel vardı. Kıyı yolunda ayakları burkularak yürüyor, her şeye, herkese meydan okuyor. Peşinde bir sürü aç kurt varmış da sanki, bunların hepsine meydan okuyor.

Silkiniyorum. Kırmızı turpları ince ince kesiyorum.

23 Haziran

Garip bir şey oldu. Arman Usta'nın alelacele ilk yapabildiği şeylerden biri: Salon denilen yerin tek başına ve en uzun iki kapılı duvarın, kapı üstleri dahil, tavana birleştiği hatta boydan boya çektirdiğim üç buçuk metrelik,

iki sıralık raf işte... Kitap odası yapılmadığına göre, burasını kullanıma sokmalıyım artık.

Kolileri sökmeye başladım. Dışarı çıkardıklarımı kıyı köşe dahil, merdiven üstüne tırmana tırmana kendime göre bir metotla bu raflara dizmekteyim. Eski 1 liralık Varlık kitaplarına pek el atamıyorum artık; demek ki bunlar en tepeye, en kıyıya. Fransızca kitaplar onların bir altında olabilir. Klasik müzik plakları yerinde dursun, Fransızca şarkı plakları da albüm albüm Léo Ferré'ler, Georges Brassens'ler, Prévert, Aznavour, Bertolt Brecht ciltleri de hele şurda kalsın, derken bunların arasından farklı bir cilt fırlayıp yere düşmesin mi? Peşi sıra ben de indim, baktım: *L'Audace* (Edition Dnipro, Kiev, 1975.). Demek buna hiç değer biçmemişim. Ötekilerin arasına sıkıştırıvermişim. Fakat işte o, "ben varım!" dedi.

Yere oturmuş, iç kapağına "Paris, 1974" diye yazışıma bakarken "on yıldır okumamışım bile," diye geçti içimden. Dolaştığım sahafların nimeti, salt Fransızca oluşundan ötürü ötekilerin arasında kaybolmuş işte derken, yukardan pat diye bir kitap daha düşmesin mi başıma! Garip olan bu işte. Başıma değil, ama günlüğümün içine mecburen düşmüş bir parça: *Chopin et George Sand A Majorque.*

İşte bunu okumuştun. Canım, bu ünlü âşıkların Mallorca'ya gidip orada yaşadıklarını biliyorsun zaten; (ya lisedeyken seyrettiğin *Ölümsüz Aşk*!) üstelik de Sand'ın değil de, torunu Aurora Sand'ın anılarından derlenmiş bir kitap bu, demeden... 1960'taki bir La Cartoixa yayını. Sand'ın oğlu Maurice'in daha 17 yaşındayken annesiyle birlikte gittiği Mallorca'nın özellikle Valldemosa ve şapelini gösteren nefis gravürleri de havi.

Bunu Paris'in 'les bouquinistes' dedikleri eski kitaplar pazarından kapışımın nedeni ise, okurunun iç kapağa ince uçlu bir kalemle "Valldemosa, Majorque, 21 Mai 1967" tarihini düşmüş bulunması; kimi zaman benim de yaptığım gibi. (Picasso imzası da böyle elime geçmişti, ama onun yeri de, okuyanı da belli: "Şair Paul Eluard için". Hem de imzasının üstüne şairin portresini çizmiş. Kim bilir bu belki de Pigalle'de, Moulin Rouge çevresindeki meyhanelerinden birinde ya da Montparnasse'ın Coupole'unda kafayı çekerlerken olmuş bir iştir. Aragon da oradadır; Elouard'ı görmezlenirken Picasso'yu da içinden "delinin teki" diye mimlemiştir.

Okunmuş ve atılmış kitaplar, bunu okuyanın nasıl biri olabileceği tahminlerine seni sevk etmesi bakımından çekici olmadı mı hep? Maurice'in gravürlerine gözünü kısıp bakadurduktan sonra hemen gider, Chopin'le G. Sand'ın ilk oturdukları villadan çıkarılmalarıyla (baronesliği tepmek kolay mı, artık takma adlı kadından yazar Sand Hanım?) yaşamak zorunda kaldıkları taştan, rutubetli, veremden hasta Chopin'in sağlığına pek de uygun olmayan küçük şapelin köyü Valldemosa'yı Mallorca adasına ait bütün İspanyolca haritalarda aramaya koyulur; gravürlere hayat katar, manastırın arkasındaki küçük tepenin ne tepesi, önündeki ağaçların ne ağacı olduğunu keşfe çıkarsın. Haa bak, burası mezarlık; muntazam sıralanmış serviler buna işaret, dersin. Manastırda Chopin ve Sand'ların yaşadıkları küçük odadaki dört sandalyenin duvar dibine niye öyle yan yana dizildiğini düşünür, zihnine bizim köy, kasaba evleri de sandalyeye kavuşunca bunları hep duvar dibine sıralarlar ya, notunu düşersin. Manastır odasının duvarında tablolar asılıdır; bak işte biz-

de buralara kilimler, geyikli halılar asılıdır, gibi kıyaslamalara girişirsin.

Küçük bir kapı arka bahçeye açılmakta. Chopin de herhalde orada güneşlenmeye çıkarılmaktadır. Gözleri yarı kapalı, dizlerindeki nota defterine kim bilir belki de ilk piyano konçertosu bestesini notalamaktadır.

(...)

Kaç yıl önce Tanpınar'ın *Mahur Beste*'sini okuduktan sonra, romandaki eşyaları tek tek notlamış, bunlarla bir 'Behçet Beyefendi Müzesi' kurmayı düşünmüştüm. Okurlardan olma bir grup izleyici müzeyi dolaşırken romanı da sayfa sayfa çevirerek bitirmiş olmalıydılar. Kuntay'ın *Üç İstanbul*'u büsbütün kışkırtmıştı beni: 'Üç İstanbul Sergisi' ya da 'Adnan'ın Roman Galerisi' diye bir deneme... Ölüm-kalım-göç-ev-bark; hepsi bunların önünde; bunların önüne geçmekte. Halim'in annesi, Cumhuriyet'in ilk kadın avukatlarından ve Mevhibe İnönü hayranlarından Müjgân Hanım hasta... (Habersizce Ankara'daki evden kaçıp İzmir'e gidivermiş. Geçmişi aramaya mı gitmişti acaba ve bulamamış mıydı?) Eşi Nafi Bey'le bir nişanlılık fotoğrafı var ki, oğlundan çaldım. Müjgân Hanım bir sandalyenin üstüne tünemiş gibidir; sevgili Nafi Bey ayaklarının ucuna diz çökmüş, bir eli şakağında nişanlısına bakmakta: Gizli aşk, açık hayranlık. Bu fotoğrafı en değerli 'mülk'lerimden, diye saklarım. Sahi, hangi kutudaydı bütün bu eski fotoğraflar?..

23 Haziran, gece

Kendine gel, delirme! Delirmek çağdışı artık, intihar ise -din gibi- sol'un da ayıbı!

Ayıp olmasın diye yaşayamayıp ayıp olmasın diye öle-memek: DARALMA.

Daha bak, neler zaman dışı artık (ya da neler 'out'):

Toplum için inlemek. İnsan için üzülmek. Sözünde durmak. Dayanışma. Dostluk. Güven duygusu. Aile ocağı. Sorumluluk. Borcunu ödeyememekten utanmak...

Zaman aktıkça 'out' değerler listesi de uzamaya başladı.

(...) Sabah:

Bu satırları karalasam mı? Boş ver. 'Boş vermek' 'in'...

Hadi kalk şunları nereye yerleştireceğine, çivi çakılmaz 'yeni duvarlarının' hangisine nasıl asacağına bak: Avni Arbaş'ın mavi üstüne dolanmış iki aptal ve popülist balığını gösteren seramik çanağı. Nereye koysam? (Sevgili komşunuz canım Artizan'ların minik galerisindeki Avni Arbaş sergisinden almıştın hani? Hani sonra Avni, Bilge ile Ertan'larda kalırken, tenhalarda buluşmuştuk da hem Paris '68 olaylarının esin kaynağı 'protesto yürüyüşleri' gravürlerinden, bir de tabii asla terk etmediği Milli Mücadele atlarından konuşmuştuk. Güner'le Paris buluşmalarından...)

Ah güzelim Artizan'lar, Orhan Peker'in karanlıktaki mor kumrularından beni iyi ki haberli kılmıştınız. Keder kuşları. Orhan'ın koyduğu ad değil bu tablosuna, bizim koyduğumuz ad. Bilge ile Ertan erkek kardeşlerimden ikisinin üst üste kaybedildiğini bildiklerinden, bu duyarlıkla, "gel kumrulara 'keder kuşları' diyelim," demişlerdi. Bunu şuraya asabilirsin işte. Burhan Uygur'un benim

idare lambası koleksiyonumu gördükten sonra yapıp armağan ettiği *Lambalı Kadın*'ı. Hemen nerdeyse kırk yıllık camlı büfenin durduğu duvara, yanına...

(Büfeye şişeleri gövdelerine uydura uydura dizdiğin lambalar kaç gününü aldı...)

Metin Eloğlu'nun *Göç*'ü, Fahir Aksoy'un naifin naifi, kendini duvar kilimi sandıran köy işi *Balık*'ı, Tülay'ın ve Tuncay Betil'in nefis armağanları, benim Panthéon'dan kaldırdığım (bir-iki asır öncesinden kalma) karakalem Hugo'm!

Bunlar bugün dursun. Çalışma odası olacak olan odayı beklemek mecburiyeti var.

(...)

*

Temmuz

(...)

Bugünler en çok Gorki'nin *Les Ennemis*'sini (*Düşmanlar*) düşünüyorum. Fakat oradaki 'tehditkâr' kabile, Zakhar ile ortağı Mikail Sknobotov'un çiftliklerinin dibinde kurdukları fabrikanın işçileridir. Peki biz? Hangi çiftliğin sermaye birikimiyle ne gibi yatırım fabrikaları kurduk da, işçilerinden 'tehditkâr' bir kabilemiz olabilecek? İşçi diye köylüyü Almanya'ya, Fransa'ya kışladık; kalanları Adana, Bursa, İzmir ve nihayet İstanbul'a göç eylediler.

Bizim 'vahşi kabile'lerimiz artık mafya kulları lümpenlerimiz!..

İşte bir yanımız yalı artığına arka bahçesiyle el koymuş lüksün lüksü gece kulübü, öte yanımız 'ıhlamur

ağaçları çiftliği'ni talana uğratan, eğer kendilerine "yapma, baltalama ağaçları," diyen biri çıkarsa, sırıtık sırıtık: "Yani seni mi yapayım?" hamlesinde bulunan kabadayılarımız. Buralarda onlara Çingene deniyor ki, bu büsbütün küçük mafyacılığın gizli dümeni. Arada sıkışıp kalmışız. Çaresiziz. Bu çaresizlik durumunun bir tek anlamı var: Sadece zavallıyız. Bir yeri-yurdu yok ki arada sıkışıp kalmışların. Gorki'ye dil çıkaran yeni moda 'vahşi kabile'lerden yeniyetme bir çocuk, uyarıya karşın: "Keserim de, satarım da! Ihlamur çiçekleri bizim ekmek paramız. Bülbül korusunun ağaçlarını kesip kesip yerine şu apartmanlarınız kurulurken iyiydi de, biz üç kuruşluk ekmek parası diye ıhlamur çiçeklerini toplarken mi kötüyüz" deyince susup kaldım. Sınır çizgisi.

Eşik. O yana ait değilsin; bu yana da. Zaten postacı, daracık çıkmaz sokağın sağ yanı Sarıyer, sol yanı da Büyükdere'dir, diye dağıtmakta mektuplarımızı. O kadar değil. Şu yanımız kent bilgisi yerli yerinde Ermeni, bu yanı uygarlık namı altında göre göre kan davası görmüş Karadenizli...

(...)

Günlerimi 'yazamadım, yazamıyorum,' diye inleyerek geçirmem bir kaçış. Yazmak yaşamakmış! Sahtekârlık kokan bir laf bu. Yazmak, ne yaşamayı ne de ölmeyi göze alamayanların, benim gibi kararsız korkakların sığınağı. Kafaların minder altına sokuluşu. Bir yerimiz yurdumuz, bir memleketimiz olmadığını bile bile, 'varmışız' gibi yapıyoruz.

'Vahşi Kabile'nin gittiği yer de, gideceği yer de belli. Ya sen, ya siz?..

"Bu bir seçim yapma çağıdır," demişti Brecht. Darbenin üstünden nerdeyse dört yıl geçti. 'Aydınlar Dilekçesi' falan da boşa gitti. Şimdi suskun solumuza Brecht lafını hatırlatsam, içlerinden birkaçı gaddarca öne atılıp: "Biz çoktan seçimimizi yaptık. Gazinolarda gülüp oynayan patronlardan yana değil, 'vahşi kabile'den yanayız," diyeceklerdir. Ben de içimden, büyük gangsterlerin küçük gangsteri sizin olsun, diye homurdanıp iç geçireceğim. Öyleyim. YÖK kurbanı ilim bilim insanlarımıza kala kala medya ve reklam kapıları kalmış değil. Canına can katıp araştırma merkezlerinde, dernek kurma imkânsızlığından vakıf çatısı altında, -arana kovalana- düşünce üretimlerini dirençle sürdürenler var. "Bittik" demek ayıptır.

4 Temmuz, Salı

Arabalar telli güllü, zurnalı defli Sarıyer, Rumelikavağı'na doğru, denize tepeden bakan türbeye, Telli Baba'ya akıp duruyor. Nikâh öncesi mi, düğün sonrası mı neyse, düğün alayları, arabalarının önünde bayrak da asılı olarak gelin getirip götürülmekte. Telli Baba'dan 'hayırlar' dilenecek, çalılarına çırpılarına duvak parçaları, gelin telleri bağlanacak. "Hayırlısıyla birer erkek evlat, âmiin!"lere Ferdi Tayfur nağmeleri... Köyün kent gösterisi.

Bu, milletimiz değil mi? Bu milletimizden değil miyiz? Değilsek, neyiz?

Dini bayramımız yok. Kurban kesenimiz de çok şükür yok. Doğulu kandil gecemiz yok, Batıya, İsa'ya has Noel'lerimiz de yok; sarhoşlaşmaya yatırımcı yılbaşı ge-

celerimiz var da, Telli Babalı, Necmettin Erbakan'lı, Konyalı yürüyüşlerimiz, dualı âminli nikâhlarımız yok, Batı o kadar dayattığı halde bir Mevlana düğünümüz gibi Şam'ın şekerini yiyip içmelerimiz de yok. Peki, manevi ihracatçılarımız? Kalas'ından var da, bakır ve alüminyum yok. İşçilerimiz olsa bari, dedik; Haziran'lar, Haziran kıyımları oldu; biz de kıyımların seyircileri olduk; 24 Ocak 1980 kararlarımız oldu. Tanıklığınla bin yaşa Hulki Aktunç: *Kurtarılmış Haziran*'ını yazmış oldun.

Vee oralardan bu yana bana kala kala *Üç Beş Kişi*'nin okuna okuna 24 Ocak kararları gözlüğünden okunması kaldı. 1979'ların sıkıdenetimli bir gecesinde, sokağa çıkma yasağı başlamadan önce, 'kurtarıcı' sanılan Ferit Sakarya dahil simgesel birkaç kişinin soluk soluğa kendilerini kendilerinden bile 'saklama' telaşı görmezden gelinerek... Hem aynı yerde, aynı caddeler, sokaklar, istasyonlarda ayrı zamanı yaşamak, hem apayrı yerlerde ve zamanlarda olmak.

Dün edebiyat eleştirileri ciddiye alınırdı. Bugün 'ortak telaş'ta bile anlaşma yok.

Romanımdaki etkileyiş mi? İşte özeti: Kardelen var, Kısmet yok. Ferit Sakarya olmasın, varsın; Türkân Hanım da hiç olmamış olsun. Kadın haklarına duyarlıkları bol özgür kadınlarımız nerdesiniz?

Anlatının boyutları kimseleri ilgilendirmeyecek mi?

Oysa *Bir Düğün Gecesi*'nde tek zamanı, tek anlatıcıyı çoğaltmak sana yetmemişti. Ömer'i düğün salonunun bir yanına dikip objektifini düğün kalabalığının hem dış yüzünde, hem kalabalıktan her birinin içinde dolaştırmak yeterli gelmemişti. Zamanda bir boyut eksikti: Gelecek boyutu. Düşlerin ve hayallerin gelecek boyutu.

Ölmeye Yatmak'ın "Düş yoksa ne olabilir ki?" sözü dirilik kazanmalıydı. Bunun fark edilmesini, şu kaostan öteye, katastrofik dönemde umup beklemen senin saçmalığın. Geçmişte 'in' olan değerler, bugün artık ölçü-ölçekleriyle birlikte 'out'tur.

Gece.

Bütün gün kulaklarıma tıkaçlar koyuyor, gürültüden patırtıdan kaçtığımı sanıyorum.

Aslında hoş bir gündü. Gürültü patırtı 'terörüne' kulak tıkaçlarımla karşı koyarak okuyabildim, hatta yazabildim.

Ay büyüyor. Ihlamur kokuları baskınlaştı. Sadece mutfak balkonuna yakın ıhlamur ağaçlarındaki 'gizli kapkaççılar' ürkütücü. Gecenin bu saatinde. Halim ise Kars'ta. Çok kalmaz döner ama, şu tıkırtılar...

5 Temmuz, Pazar

Akşamüstü (az önce yani) değerli Huriye Necatigil ile buluştuk. Yeniköy'ün deniz üstündeki eski kahvesinde oturduk. Hiç unutmak istemeyeceğim harika bir buluşma. Bir yandan Huriye Hanım gibi inceliklerle yüklü, aydınlığına karşın çok, ama çok alçakgönüllü insanlar artık tükeniyor, derken, bir yandan da, henüz daha varlar işte; onlardan gözümüzü hiç ayırmadığımız takdirde insanlık kendi mezarını kendi elleriyle kazmaktan kıl payı kurtulabilecek, heyecanını yaşadım.

Behçet Necatigil hep bizimle. Her derdimizin, sorunlarımızın, ikilemlerimizin, umut kayıplarımızın, umutla dirilişlerimizin anahtarı onun şiirlerinde. Çoğumuzun

korktuğu, "Evde Zaman Aşımı": *(...) Aldığın karbon kâğıt/Uçmuş ruhu beyaz/Çürür ev onar onar/Damla damla muslaklar ansızın laçka (...)*

Yine de, yine de: Söyleriz. "Şairler": *Ne gördükse iyi kötü/Ömür biter biz hâlâ/Söyleriz.(...)Ne biter/Ne kalır geçmiş kitaplarda/Ölümden sonra da/Söyleriz.*

Ya da. Evet, peki eyy "Eşya": *(...) Önce umursanmazken/Başlanırsa toplanmaya eşya,/Umutlusunuz/Uzun yaşamalardan. (...)*

'Ansızın' defterini çantamda taşıdığım adı *Göç Temizliği* olan nesirden 'söyleriz'im benim. Necatigil'in "Yaz"ında geçen "Öğreti" şiiri orada mutlak imdadıma koşmalı. Çaresizliğime şifa.

11 Temmuz,

Ankara'da aydınlığıyla kuşatıcı dost Bedrettin Cömert'in 1978'de 'gizli güç' uşaklarınca vuruluşunun 6. yılı. Ya ertesi yıl şubatın soğuğunda arabasında kurşunlanan Abdi İpekçi? Sözümona Ağca diye biri tutuklandı. Bir dediği bir dediğini, bir yaptığı ötekini tutmayan manyağın teki. Kaçtı mı, kaçırıldı mı, belirsiz. Bilinemez katillerden bilinebilen biri gel de 'açıklamasın', 'ölümlerden sonra' da...

15 Temmuz, P.ertesi

Geçen hafta Aachen'dan Nurhan, Kassel'den Mehmet Güler geldi. Bu arada Tiyatro Festivali başladı. Dostça ama pek koşturmalı günler oldu. Herhalde bu nedenle Kassel'in sakinliğini, oradaki yürüyüşlerimin rahat-

lığını özledim. Nurhan, Aachen'de bir iş bulmuş, çalışıyormuş ama yaz tatiline bereket, deyip Kars'ı, Van'ı, o yöreleri görmeye gidecekmiş; yanılmıyorsam 'Ermenistan'ın keşfine de çıkacak. Rumelihisarı açık hava temsillerinden *Lysistrata*'yı seyrettik. Festival oyunu, ama prodüksiyonu ortalama bir şey. Daha sonra gördüğüm, Yıldız'ın tek başına oynadığı *Ben Anadolu* Güngör'ün yazdığı bir oyun. Tarihin çeşitli dönemlerinde, Mezopotamya kadınından, Kibele'den kalkıp Anadolu kadınları önünde eğile eğile Cumhuriyet kadınına kadar gelen 'kültürel bir kadın'ımız resmigeçidi. Güngör'ün oyun yazarlığındaki 'arkeolojik kazıları', dilimizi de mükemmel kullanışıyla alkışlanmayı hak etmekte. Yıldız aynı kostüme ekleyip kaldırdığı küçük ayrıntılarla öyle bütünlüklü bir oyun oynuyor ki, sağ olsun. Şehir Tiyatrosu'nda *Hırçın Kız* var. Engin Uludağ yönetiyor. Yüz kişilik bir kadroya hâkim olmak kolay değil, fakat Engin aksatmıyor. Oyun kadrosunu derleyip toparlamış; ironik yanı ortaya çıkarmış, bu nedenle de sekter feministlerin Shakespeare'i topa tutmalarını sağlamıştır herhalde, diyebilirim.

(...)

Memet Baydur Kenya, Nairobi'den sık sık ve güzel yazıyor. Sina hamile imiş. Bebek hayattaki yerini eylülde alacakmış. Memet'in mektuplarını beklediği sıklıkta yanıtlayamıyorum. Hele *Yazsonu*'nun film yapılma tasarısını öğreneli beri durduğu yerde duramamakta. "*Yazsonu*'nu film yapacak kimse yok bizim sinemamızda. Senaryosunu da benden başka kimse yazamaz," deyip sayfa sayfa senaryo önerisi gönderiyor; tartışacak vaktim olmuyor; hem utanıyorum hem de kızıyorum

Memet'e. Bir başka mektubunda: "Ama bak, *Üç Beş Kişi* sinemaya mükemmelen uyarlanır, fakat bunu yapacak da Mikhalkov gibi bir yönetmen olmalı; unutma senin romanların içinde benim tümüyle tutulduklarım *Yazsonu, Ölmeye Yatmak, Bir Düğün Gecesi*'ne şimdi eklenen biri de *Üç Beş Kişi.*" Bir türlü benimseyip sevemediğim "*Fikrimin İnce Gülü*" için Paris'te Abidin Dino'nun karısı Güzin Hanım, "Bu en iyi romanınız," demişti de pek şaşırmıştım. "Olabilir, herkes kendi fikriyatına müstahaktır," diye yazmış da, derhal leb demeden leblebisini anlayarak gülme krizine yakalanmıştım. Sahi, Memet'e yazıp: "Senin senaryo önerin de kendi fikriyatına layıktır," desen ya? Yok, en iyisi, "yapımcı zengin gençten işadamı batmış galiba," desen de, bu arada emeklerinin de batışına sevinse...

Haziran başlarında Nairobi'ye postaladığım mektubumu henüz almadığı anlaşılıyor; şimdi bu kim bilir ne zaman eline geçer. Gönderdiği 'komik' kartlar büsbütün cevapsız kaldı. Yazışma tarihlerinde ipin ucu kaçmış durumda.

20 Temmuz

İki gün sonra pazar. Halim'in doğum günü. Ona verilebilecek en güzel armağan imdada yetişti. Erol Erduran, Remzi'ye çağırmıştı. Gittim. *Üç Beş Kişi*'nin ikinci baskısı çıkmış. İlki dört haftada tükenmiş. Yayınevim durumdan memnun. Ben, romanımın 'Özal ekonomisi'ne yapıştırılmaya kalkışılmasından üzgün... Taşranın 'zaman atlama' sancılarını insanın sokağa çıkma yasağı sancısıyla bütünleştirmek uğruna kitabın 'mimarisi-

ne' gösterdiğim özeni düşüyorum da! Roman günübirlik politikaya yem ediliyor.

Yeni baskı Halim'e iyi armağan olur, dedim ama o, İzmir'e, annesinin bakımda olduğu Karaburun'a gidecek. Belki pazartesi gider. Umarım Müjgân Hanım'ı daha iyi durumda görür.

Yazsonu'nun yeni basımı için Faruk Ulay Londra'dan romana sevgisine bağlı olarak yaptığı kapak resmini göndermişti. Bir basamağı kırık merdiven. Yayınevi uygun görmüş. Kullanacaklarmış. Faruk'a bildirmeliyim.

Az önce Füruzan telefon etti. Önümüzdeki hafta buluşmaya çalışacağız.

22 Temmuz, Gece:

Halim'in doğum gününü Emirgân, Abdullah'ta baş başa yemek yiyerek kutladık.

Şarap içtik, dil balığı ve en irisinden ızgara karidesler yedik.

Hayat arkadaşım: "Doğum günüm bu kadar yüklü bir faturaya değer mi Adalet?" dedi. Ben de dilekçesine: "Değer, değer!" yanıtı verip imzayı bastım. En iyi birbirimize takılmalarımıza hâlâ gülebiliyoruz.

Temmuz sonları:

Üç gündür durmadan yağmur yağıyor. Çatıyı yaptırmıştık. Yine akıyor.

Yaz yağmuru değil, güz yağmuru. Arkadaki ateş dikenleri kışlıklarını giyinmekte. Çiçekleri ya da meyve-

leri kırmızı, turuncu, iri iri leblebi gibi. Yağmurlu günleri severim. Burada daha çok seviyorum. Oyun çocuklarının acımasız gürültü patırtıları azalıyor.

*

Ağustos '84-Ocak '85
Sayıklamalar

4 Ağustos

Halim'i bekliyorum. Hâlâ dönemedi. Geçen günkü yağmurlardan sonra telefonlar dört gün boyunca çalışmadı. Karaburun'dan İzmir'e indiği zaman telefonla aramışlar, sonuçsuz. Salı günü telgraf çekmişti: "Annemin hastalığı nedeniyle ancak haftasonu gelebileceğim," diyor. Acaba annesinin yaşlılık hastalığı daha mı arttı; yoksa öldü mü, ne oldu? Bir türlü ilişki kuramadık. Ayrı ülkelerde yaşasak bu kadar kopuk kalmazdık. Büyükdere postanesinden halasını, oğlu Şakir'i aramaya kalktım; onlar da yazlıkta olmalılar; yanıt yok.

12 günlük yalnızlığımda tuhaf bir şey oldu. *Bir Düğün Gecesi*'nin devamını yazma heyecanına kapıldım. Bu sefer pat diye konmuş bir ad: Cenaze Şenliği. Mezarlıkta, bir gömülme töreninde geçiyor her şey; gömülenin gözünden izlenecekler; görülüp anlamlandırılacaklar. Bir '*düğün gecesi*'ne, bir '*cenaze töreni*' pası. Gole gol: Doğum-Hayat-Ölüm. Üçleme. (Kısırdöngü)

Üçlemenin her biri 'dar zamanlarda, kapalı sınırlarda daralmalar' içinde özgürlük arayışı dönencesinde. İlk ikisinde olduğu gibi izlek kendime göre belli; ama 'Cenaze Şenliği' mimarisi şimdiye kadar arayıp bulduğum kurgu-

larda olamaz; farklı olmalı. Önceki eğlenip gülünmek üzre 'toplanılmıştı', bunalımlı bitti. Bu, ağlanıp sızlanma, kederlerden kederlere düşme toplantısının neşesi bol, keyif derecesi yüksek kokteyl partisi.

(...)

12 gündür cenaze törenine katılanları, mezarlığın havası suyuyla bir göz kırpımı zamana yerleştirme hamlelerim: Proje üstüne proje. Hiçbiri sonuç vermedi. Hevesimden vazgeçemedim de...

6 Ağustos, P.ertesi

Kireçburnu'ndaki seracıdan bir saksı petunya aldım. Şenlikli olması gereken cenaze romanı kasvetli bir hal aldı. Bıraktım. Akşamüstü, mutfak balkonuna eğreti biçimde uzatılmış kalasın ucuna bir baykuş kondu. Oradan kalkıp cam önüne yerleşti, burnunu cama yapıştırıp bize baktı. Baykuşlar viraneliklerde dolanmaz mı?

Ertesi sabah, Selim (İleri) telefon etti. Yazıyoruz-yazamıyoruz falan derken, ayıbı mayıbı bir yana koyup, kendisini bile görmek istemeyecek kadar karanlıklarda olduğumu söyledim.

11 Ağustos, Cumartesi

Tolstoy okuyorum. *Diriliş*. Yazık ki ya da iyi ki artık böyle romanlar yazmanın anlamı yok. Yazılmayacak! (Bu hikmetim "Bizde bir tek Dostoyevski çıkmadı," diye yazan F. Naci'ye taş olsun.)

Dün Sinan'ı "Tepum" denen bilgisayarla eğitim yerinden veya kursundan aldık. Çıkışta çocuklara bakıyorum,

Sinan'a bakıyorum; Güner'in oğlu tam da 'kargaya yavrusu kuzgun görünür,' meselinin kanıtı. Öteki çocuklara göre Sinan en zekisi, en güzeli, en dengelisi, en neşelisi; tutkusu, sevgisi en yerli yerinde olanı. Sonra şaşırıyorum. Doğduğundan bu yana bu kadar çok yer ve yatak değiştiren çocuk az görülmüştür. Pışpışlandığı kucaklar çeşit be çeşit. Hani çocuklar düzenli yaşarlarsa ruhsal dengeleri yerli yerinde olur(muş)du?

Sinan'la dostuz. Karar verdik: Ben onun hem halası hem arkadaşıyım. Bugün de onu Halim'le matematik kursuna götürüp getirdik. Neşesinde eksilme olmaması iç rahatlatıcı bir şey. Ama sokağımızda mukim oto-tamircisinin onarımı altındaki küçük antika arabanın direksiyonuna geçme ısrarında azıcık eksilme olsa, gürültüsü ciğerime oturan bu komşuya dalkavukluk etmek zorunda kalmayacaktım.

Deniz ve yüzme düşkünü oğlan, kurstan sonra sitenin havuzunda yüzdü. Bana suda tepeüstü durma, takla atma gibi hünerlerini başarıyla gösterdi.

Hava sisli puslu. Yine de yarın, okul tatili bitmeden önce Sarıyer'den motora atlayıp, bize en yakın Karadeniz plajı Büyük Liman'a doğru açılmaya karar verdik.

14 Ağustos, Salı

Parkmış, plajmış; buralara pazar günleri gidilmemeli. Her yanda kendin pişir kendin ye medeniyeti. Kırlarda-dağlarda akıl alıyor da, denizin burnunun dibinde et kemirmek, köfte yoğurmak deniz suyunda deterjanla çamaşır yıkamak gibi bir şey. Denizdeki çıplak çocuklar, donlu babalarla kıyıda pide kızartıp et kavuran giyinik an-

neler ve dekolte ablalar arasındaki hoparlörlü diyaloglar bu müzikli oyunun Brecht'yen tamamlayıcıları...

Sinan epeyce yüzdü, ama yağmur bastırınca motora sığınmak zorunda kaldık. Yağmur, dalgalar olsun varsın. Ne de olsa Sinan giderken yaptığı gibi dönerken de, sahibinin kontrolü altında motorun direksiyonunda! Sallana ede iskeleye yanaştık. Motorda bizden başka bir müşteri daha vardı; kucağı bebekli çocuk kadar bir anne. Torbasında bezini ya da mamasını aramak için: "Şunu bir dakka tutar mısınız teyze?" diyerek kucağıma bırakıverdiği evladı işeyivermesin mi; ıslaklığıma ıslaklık katılmış bulundu.

Sarıyer iskeleden eve kadar koştuk ve tabii sulara batıp çıktık.

Ev. Bizde soyunup kurulanma faaliyeti. Sıcak duş. Ihlamur. Sıcak çorba.

Sinan'ı dün sabah Halim bürosuna götürdü; annesi oradan geri aldı.

Bugün annemin Yalova'daki evine, yani kucağına sığınıp çalışmaya gömülecektim, Arif Keskiner benden yarın *"Fikrimin İnce Gülü"* romanımı film yapma teklifi getirme randevusu istedi. Yanında Cengiz Bey adındaki prodüktör de olacakmış.

Aziz Nesin Bey'in nerdeyse 'nefretle karşıladığı' *Otobüs* filminin yönetmeni Tunç Okan'ın şiddetli bir arzusuymuş bu. *Otobüs* ilgimi çekmişti; İsviçre'de bir yerde çene-diş cerrahlığı yapmakta olduğu haberiyle ise hiç ilgilenmemişim.

Otobüs üstüne *Yürüyüş*'te düşünceyi ifadenin SUÇ sayılmasına kinaye 'özgür yapımın iyi sonucu' diye bir yazı da yazdıydım.

Aziz Bey'in bu yönetmene o kadar karşı oluşunun nedeni ne acaba? Filmi hiç beğenmemesinin ötesinde, hatta dışında bir tepkiydi onunki. Bir şey olmalı...

*

Geçerken

17 Eylül '84, Salı

Hayat okyanusunda çürük bir tahta parçası yakalamışım; buna tutunup dalgaların sürüklediği yerlere doğru sürüklenip gitmekteyim. Böyle hissediyorum. Uykularıma dalan, rüyalarımı işgal eyleyen bir çırpınış: Bu ev değilse de, buna benzeyen bir yer; bembeyaz duvarlardan silme sular aktığını görmekteyim; sağa sola koşuyor, çırpınıyor, suların nerden nasıl geldiğini anlamak istiyor, bulamıyorum: "Bir şey yapmak gerek! Bir şey yapmak gerek!" diye haykırarak uyandım. "Ohh, bugün pazarmış!" diyen okul çocukları gibi, "Ohh, rüya imiş!" diye bir gevşeme, rahatlama hali bende. Yine de kalkıp evin duvarlarına elimi sürmeden edemedim.

(...)

Geçenlerde yayınevime uğradığımda Erol Bey, denemelerimi, edebiyat üstüne yayımlanmış-yayımlanmamış yazılarımı derleyip kitap yapar mıyım, diye bir teklifte bulunmuştu. Ben de ona ucundan kıyısından biraz *Göç Temizliği* tasarımdan sözaçtım. Ne olacağı hâlâ belirsiz *Yazsonu* senaryosuna yazık ki başlamış bulunuyordum. Denemelerimi elden-gözden geçirmek daha işime geldi galiba. Böylece, şu 'çalışma odamdan' hâlâ mahrumluğum zamanında, hiç değilse sağda solda itilip kakılıp

duran dergi, gazete, defterlerdeki yazılarımı 'korumaya alırım' da bunlardan 'kurtulurum' gibi bir düşünceye kapıldım; hemen giriştim.

İlk denemeler kitabıma *Geçerken* levhasını astım bile. Aslında kim bilir belki de yazarlık anılarımdan doğma **Anı-Roman**'ımın bende yarattığı sarsıntılardan kaçmak istedim. Anılarımın güzelliğini huzursuz kılan, ikide bir bunların arasına dalan, 'öteki ben' Fatma İnayet denetimine karşın beni buruk, öfkeli, hatta 'öç alıcı' iklimlere savuran çirkin saldırılar. 'Yapanlar yaptıklarıyla kalsın'ların edebiyat, yaratı arenasına da egemen oluşuna karşı kapıldığım çaresizlik haline katlanamayışımdan kaçmak... *Cenaze Şenliği*'ni zihnimden silip çıkarma nedeni de sadece bu olabilir. 'Aydın'lar meselesiyle hesaplaşmana yeni katkıları, iç fırtınanın dinginleşmesine bırakmalısın.

Geçerken. Evet. Bu sıralarda içine saklanabileceğim, durup sakinleşebileceğim tek doğal mağara bu.

(...)

Geçerken'i hazırlıyorum. Hiçbir yere gitmiyorum. Kimseyi görmüyorum. Zaten o kadar az kimse var ki sahiden görmek istediğim. Bu arada Halim, bir haftasonu acele Yalova'ya gidip geldi. Annemin evinde camlardan içeri su doluyormuş. Alt kattaki iyi komşu bey telefonla bildirmişti. Halim onun yardımıyla cam altlarını macunlatıp geldi. Bir haftasonu da ben gitsem, derken İzmir'e yolculuk çıktı. İzmir Fuarı'nda *Cumhuriyet*'in desteği altında kitap imza günleri için... Oradan Bodrum'a gidecek, Bodrum Sanat Kooperatif'inin konuğu olacakmışız.

12 Mart'tan bu yana Bodrum yel değirmenlerini haklamaya giden gidene...

Mutfak, konuk tuvaleti ve bunların daracık uzun bir balkonla bağlandığı küçük 'çalışma odası' camları yamaçtaki çamlara, ıhlamurlara ve ateşdikenlerine bakar. Apartmanın girişinde antika bir çeşme, arka bahçeye doğru gümrahlıkla uzanan ortancaları sulamak içindir. Sulamak içinmiş yani. Bütün yaz ne su gördü buraları, ne bakım. Eve bağlanmakta büyük rol sahibi idiler; göz göre göre ölüme terk edilmişliklerine kahroluyorum. Kapıcının ağzında sigarası eksik değil. Karısı ve çocuklarıyla birlikte karşı blokta birilerinin özel emrindeler sanki. Arkalarının 'sağlam yerde' olduğundan kuşku yok.

Sarıyer çarşısından upuzun bir hortum aldım; tuvalet duşunun musluğuna bağladım, pencereden hortumu uzatıp ateşdikenlerini, zakkum ve gülleri bari kendim sulayayım, dedimse de alt kattan da, kapıcı karısından da kıyamet koptu. Alt katın penceresine su akmış, kapıcının karısı da girişteki çeşmenin yanındaki ortancaların üstüne de boydan boya çamaşır ipi gerip hemen hiç sıkılmamış pike mike, büyük boy çamaşırlar asmış. Deterjanlı sular çiçeklere damlayıp durmakta. Çamaşır ipi bütün yaz mevcuttu ama geride, arka bahçedeydi. Sokağın öteki bloktaki köşedönmecide çalışan faşizan devrimci kapıcı karısı bizim buraya çamaşır asarken sardunyaları(mızı) çiğneyip durmuş; güzelim sardunyalar(ımız)dan umudu çoktan kesmiştik. Yok artık. Demek yamaçtaki güllerden de umudu kesmek gerekiyor. Koridor gibi incecik arka balkonumuz kimse tarafından görünmez. İç çamaşırlarını asıvermek için büyük bir nimettir; ancak alt katımız ay-

nı biçim balkonunda ızgara köfte yapma alışkanlığında olduğu, "haber verin de çamaşırı köfte gün ve saatlerinizde asmayıvereyim," ricalarıma cevaben don gömlek asılmış gün ve saatlerinde bol bol ızgara köfte yapması, çamaşırların kebapçı kokularından kurtarılması için yeniden yıkamak mecburiyetinin doğması sebebiyle bu şans, şu güzel imkân üstüne de soğuk su içmek gerekti. Çimen ve çiçekleri savunma hortumunu ise çoktan derleyip toparladım, ama nereye koyacağımı bilemedim.

Buldum! Sosyalizm memlekette doygunlar, gözü toklar, "gökgörmedik'lik etmeyecekler" tarafından icra-yı sanat eylenmeli. Güngörmüş özel sektör mü? Pekâlâ; şimdiye kadar her yan ve şeyleri nah şuraya kadar doymuş olanlardan olsun da, her şeylerini efendi efendi verimli yatırımlara, milletinin eğitimine, sağlığına, tatiline, aşkına, meşkine, kısaca insanca yaşaması adına eşit eşit bölüştürsün. Demek ki arayıp da bulamadığımız asli şey: Göztokluğu!!!!!! (Haydaa Adalet, filmi de, bandı da tersten sarıyorsun! Kopacak, dikkat...)

Saat 12.45

Gecenin bu saatinde günlüğe yaza yaza bunları yazıp durmakla hiç hafiflemiş değilsin. "İşte hayat böyle oldu; işte burası Türkiye," deyip geçmelisin, diye diye ancak Cumhuriyet'in 'Batı uygarlığına ulaşma' hedefinin ulaştığı yer, bu yer mi, diyebiliyorsun. İç ezikliğin...

Ezilmiş sardunyalar, 'faali meçhul' cinayetler... İnsanımızın yaşama hakkını dahi savunamamış gideri bol 'milli savunma'lıklar. (...) TSK bütçesi TBMM'de hop diye onaylanır; böyle gelmiş böyle gider.

İzmir Fuarı'ndaki kitap imza gününe, rastlantı bu ya, Füruzan'la aynı uçakta gittik. 'Eski tüfek'lerimizden biri de uçaktaymış. Lütfedip yanımıza geldiler. Eski tüfek 'ilk komünist'ler diye bildiklerimize uzaktan uzağa saygı duydum. Yan yana düştüğümüzde ise, sosyalizmi 'mantıken' derinliğine sahiden hazmetmiş bir ikisi dışında ümit damarlarımı beslemiş o destanlık büyünün bozulur gibi olduğu zamanlarım var. Daha iyi bir gelecek, eşitlik, demokrasi yolunda daha donanımlı bir insanlık 'yaratma' adına attıkları her adımda çektikleri unutulmamalı; hiçbiri saygıdan eksik kalmamalı duygumun platonik bir hayranlıktan ibaret olup çıktığı zamanlarım. Darbe üstüne darbe, 12 Eylül mezalimi derken bu çilekeşler sanki birden ortaya çıkmış insani zaaflarıyla kendi içlerinde parçalandılar. Birbirlerini çelmelediler: Sol yenik. Yenikliği üstlenememek. Kendisi dışında bir suçlu aramak; yoksa yaratmak. Bana uçakta yanı başına oturma şansı vermiş o 'eski tüfek'imizin kısık sesle, lakin öfkeden kıpkırmızı kesilerek başlayan Nâzım Hikmet kötülemesi; yetmezse bir başkası...

Kendilerinin asıl canına okuyan 'kadınsızlık'ları mı oldu acaba? Nâzım'ın beden ve ruhunu doyurmuş hisli ve güzel kadınlarını o kadar sık dillerine doladıklarına göre?

Solcu, komünist yazarımız, benim gibi sol'un sonradan görmelerini bilgilendirmek mi istedi acaba, yoksa güldürmek mi?.. Günümüzde çok okunan, en çok tartışılan Kemal Tahir'den sözaçılmış oldu; öfkesi ya da heyecanı büsbütün körüklenen yaşlı yazarımız: "Kemal Tahir mi?.. Bırakın onu canım. Çapkınlığı da nerden çıkmış! Hapiste kadınları en iyi o yazmış ha? Adapazarı mahpushanesindekiler bal gibi bilirler: Kadın milletini hiç sevmezdi

Kemal Tahir; onlardan fellik fellik kaçardı. Çapkınlık ona mı kalmış; hıh!.."

Elbette şaka ediyordu canım, ya da kadınların Kemal Tahir'e duyduğu ilgiyi kıskanmış olabilir, gibi şeyler geçti kafamdan. Genelliyor muyum acaba; bilmiyorum ama benim kuşağımın erkeklerine kadar da süregelmiş bir kadın sıtması, nasıl desem, işte bir kadın nostaljisi hastalığı var onlarda. 'Davalarına' içerden yaklaşımları da, dönüp dolaşıp belden aşağı bir muhavereden fırlayan bir muharebeye dönüveriyor. Rahatça yaşanamamış, eksik kalmış bir cinsel hayat ilkin genlerindeki 'erkeklik şan ve şerefini' silip süpürmez mi yani? Yenilginin öfkesi. Kurtuluşun kendine ait kadının temiz, ötekininkinin ise pis olduğu kalkanında aranması. Vatanı kurtaran okuryazar takımı, kadın diye bula bula Namık Kemal'in *İntibah*'ından başlayıp *Vatan Yahut Silistre*'sinden bulup çıkmadılar mı? Kendi tabirleriyle 'mahallenin âşüftelerinden'. Ah keşke onların da bir adet Tanpınar'ın Nuran'ından olsa...

Kabataş Lisesi'nde edebiyat öğretmenleri 'kurtarıcılığı' derinlerde sessiz, çok alçakgönüllü Behçet Necatigil değildi ki. Şöyle usul usulundan ya Ömer Seyfettin, ya Ziya Gökalp! Ve bunların ekini milli'cilik kürsüleri (...) Cumhuriyet'in 'eski tüfek'leri acaba edebiyatımızın, romanımızın üniformalı kahramanlarına özel bir pertavsızla şöyle bir bakmışlar mıdır, diye hep merak ettim; etmekteyim.

Hani mesela, *Sultan Hamit Düşerken*'le *Üç İstanbul* romanlarına bakıp da, İttihat ve Terakki'nin kaç ateşli üyesinin toz konmaz avcılarıdır derken, bir üst sınıftaki kadınların avı ya da kadın şefkatinin sığınmacısı oldukları kafalarını hiç kurcalamış mıdır? Kurcalamış da, 'kol kırılır yen içinde' kapısından mı kaçmışlardır yoksa?

Her iki romanda da dava, birer yalı ya da konak kadını olan Belkıs ya da Nimet uğruna unutulmuştur. Bu kadınların kendilerine 'erkeklikleri' için ilgi duyduklarını sanan subaylar, süvariler vb. salt o dönemdeki siyasal güçlerinin başrolde olmuş olduğunu görünce yıkılmışlar, bu sefer de artık kendilerine 'yan çizen' 'asi kuvvetler'e katılma özlemiyle yanıp tutuşmuşlardır. Adnan, üst katmandan çıkarcı bir kadının, Süheyla'ya karşı Belkıs'ın 'erkekliğini yüceltici' ilgisine kanmasaydı geleceği kim bilir ne kadar değişik olurdu: Türkiye Cumhuriyeti'nde bir bakan ya da Genel Kurmay Başkanı falan olurdu herhalde. Veya yeni başkentin yeni bir bankasının genel müdürü... (Y. K. Karaosmanoğlu'nun cumhuriyet heyecanı altında yazılmış *Ankara*'sı.) Edebiyatı bırak, tarihe tutun mu diyorsun eyy Fatma İnayet? Eh öyleyse sor bakalım: Mustafa Kemal Paşa, saraydan Safiye Sultan'a talip oluyor; talep olumlu karşılanmıyor. Enver Paşa Naciye Sultan'ı istiyor; cevap bu sefer olumlu; evlilik gerçekleşiyor. Sor bakalım: Ya tersi olsaydı? Kuzeydoğu'da, Rusya, Gürcistan, Ermenistan'la tutuşmalar nasıl gelişir, devran nereye varırdı acaba?

Gördün mü? Olgunlaşmış koşulların, tarihi şu ya da bu yana ağdırması için fazla bir şey gerekmiyor: Geminin beş dakika erken ya da geç kalkması. İşte hepsi bu. 'Eski tüfek'lerimizi nereye koyabileceğimiz ise, meçhulden şimdiye çıka çıka çıkabilmiş hallerinde yazılı: Eski meçhuller?.. Ah kendilerine sorulsaydı!

(...)

İzmir yolculuğundan nerelere uzanmışım ben de canım. Yani işte "mesela teduk." (Başmüfettiş: Gülünçsün. Kendi gözünden de kendine gülünç. Aklın ermiyor, var-

sayıyorsun. Cevap: Edebiyat, özellikle roman 'uydurmak' değil mi yani?)

İmza sorumluluğumuzu yerine getirdikten sonra Füruzan, genç şairimiz yazarımız Osman, 'eski' edebiyat öğretmenlerimizden Erdoğan Aytekin, (Cumhuriyet konukevinde geceyarısı aç ve yorgun bizlere yedirecek içirecek bir şeyler bulamamış Salih Bey, karısı hariç) ben, bir otobüse bindirilip Bodrum'a yolcu edildik. Füruzan'la yan yana otobüs yolculuğumuz tam anlamıyla iki 'Leylazede' yolculuğu oldu. Eski dost-yeni düşman'larımız ilk kez baş başa konuşuldu ve bu defter burada kapatıldı.

Bodrum

Tatil. Bayram. Bodrum Festivali. Yeme-içme. Konuşup gülme ve... Zeki Müren konseri. Bodrum belki de tarihinin en kalabalık dönemini yaşamıştır. Dörtbir yandan 'özgürün özgürü' milletimiz Zeki Müren'e aşkını göstermeye koşmuş.

Oteller, pansiyonlar, evler tıklım tıklım. Çok sıcak. Su yok. Pislik bol. Bizler ayakta 24 saat boyunca okurluk harareti düşük milletimize şirin görünmek için elimizden geleni yaptık; Zeki Müren'imiz sayesinde bazılarımız birkaç kitap imzalattık. Başlıca velinimetimiz, erkekten erkeklerin deyişiyle 'yumuşak'lardan Zeki'miz oldu.

(...)

Sevgili şiir tiryakimiz Mehmet H. Doğan ve otuz yıllık karısı Ülker'in kaybından sonra uğradığı uzun ve derin kaybolmuşluğundan çok şükür çıkmış gibiydi. Yeni karısı Engin'le buluşmam beni en çok sevindiren şeylerden biri oldu. Kalabalıktan öyle bunalmıştım ki, beni kapıp 'daha sakin yer' diyerek Gümüşlük'e götürdüler.

Denize girdik. Balık yedik, şarap içtik. Bol bol dertleştik. Hiç bilmiyordum; Mehmet'in Ülker kaybının üstüne bir de yirmi yıllık dostu Fethi Naci ile bağları kopmuş. Herkes birbirini yitiriyor. Ya daha buluşup görüşmeye fırsat bile çıkmadan kaybedilmiş meslektaşlar? Kitap imzalama sırasında 'bana illetliğini' her fırsatta belli eden hemcins yazarımızla yan yana oturtulduk; akşam yemeğinde de aynı masada bulunduk. Ona neden o kadar yumuşak davrandım ki? Bunu artık büsbütün hak etmemişti. Bir hikâyesindeki terziye **pijamanın bacaklarını biçtiren** yazarımız, bütün o, her şeyi bilirliğiyle sana, önceden değil de *Bir Düğün Gecesi*'nin hayli sevilmesinin ardından, hem de yazarına iftira atıp çamur fırlatmış o dergide gayet saldırgan bir üslupla Türkçe dersi vermeye kalkmamış mıydı? Kendini bir an, kasabadan çıkıp Ankara'da ortaokula başladığında başöğretmen çocuğu kılıklı çocuklar seni yine itip kakmaktalar sandın! İyi ama artık olgunlaşmış olmalıydın. Ne yaptın? Tutup masada hoş hoş şeyler anlatıp durdun. Kadehini onunkiyle de bal gibi tokuşturdun. Oysa başöğretmen kızından yazarımız sana hâlâ daha tepeden bakıp durmakta. Yazar kimliğine 'katil' vasfı yüklemekte beis görmeyen, her şeyi en iyi bilir yazarımızla bu ilk yüz yüze buluşmanda o kadar alttan alıcı davranmamalıydın. Onu hiç de iyi tarafından düşünmezken iyi düşünüyormuş gibi yaptın.

Bu İkiyüzlülüğünü neden sonradan fark etmiş bulunuyorsun ki? El cevap: Pişmanım.

Tesellim: Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*'ındaki adsız ve "henüz tükenmemiş bir kuşağın" temsilcisi olan tip gibiyim: Şimdi "...Nevskiy'e çıkacağım, cadde boyunca yürüyeceğim, tam da, karşıdan o kendini beğenmiş su-

bay kurumlu kurumlu gelirken ona yol vermeyeceğim, kıyıya çekilmeyeceğim, omzuna çarpıp geçeceğim, dönüp özür dilemeyeceğim, dimdik yürüyeceğim...” Sonra: “...İlerici düşünceleri yaymak için karnı aç, ayağı çıplak yollara düşer, gericileri Austrlitz’de (Auschwitz) kırıp geçirirdim; sonra marşlar çalınır, genel af ilan edilirdi. Papa, Roma’yı bırakarak Brezilya’ya gitmeye razı olurdu; sonra bütün İtalya onuruna Como gölü kıyısındaki Bargez köşkünde -bu olaylar için Como gölü yerinden alınıp Roma’ya getirilmiş olurdu yani- büyük bir balo verilirdi. Arkasından da fundalıklar arasında bir olay geçerdi vb...” Anlatıcının burada bir ‘olay’ dediği; birini alıp ötekini bırakmak, kadınlarla aşna fişne etmek, soyunup kocadan gizli sevişmek, olmazsa yeni bir kahramanlık örneği göstermek, meçhul kalacak bir cinayetin işlenmesi gibi şeyler...

Dosto’nun ‘yeraltı’ kişisi, bütün bunları ‘şurdan-burdan, ozanlardan, şiir ve romanlardan kaptığı hakiki hayat sahnelerini istediği gibi bozup değiştirerek yapar’; yazar yani. –Hayalen yani.- Ben de işte, nerdeyse tam dört yıldır o kadından yazarımızı şayet bir yerde görürsem, şöyle tepeden tepeden hiçleyici bir tavır takınacağımı, yetmedi, elâlemin içinde rezil rüsva eyleyeceğimi hayal edip durdum da, ne oldu? Ona karşı kardeş kardeş, gayet mütebessim, hatta şefkatli bir yakınlıkla kadeh tokuşturdum. Çünkü bizi konuk eden Sanat Evi sahipleri tarafından kültürümüze katkı sağladığımız günün onuruna kadeh kaldırmaya davet edilmiş bulunuyorduk. Yazarlara ne olursa olsun; kitaplar bin yaşasın! Hepimiz bunları birer Kur’an-ı Kerim’imiz saymaktayız.

Dostoyevski'nin *yeraltı* kişisi hep bir kahraman olmayı düşler ya? Genelev kızı Liza'ya bakarken birden Balzac'tan *Goriot Baba*'yı tarif etmeye başlar. Kızlarına düşkün babayı; onu ve ailesini över de över. Ama bilir ki - yani biz okurlar biliriz ki- hayatta önüne geleni ezip geçenlerle, kendini tartışmasız beğenmişlerle kurmaca roman kahramanları başa çıkamaz. Beri yandan o kadar çok kitap okuduktan, onlar ve her şey üstünde o kadar çok düşündükten, ince eleyip sık dokuduktan sonra, ötekiler gibi olmak, onların bencil metotlarını kullanmak da mümkün değildir. Biri *yeraltı* kişisini sevmelidir. Böylece; tam olduğu gibi alıp bağrına basmalıdır. Belki Liza, ha? 'Liza'yı kurtarma' düşü, Liza'nın 'kendini kurtarması' düşüyle nasıl da birbirine karışır!..Gelgelelim Dostoyevski bize *Ecinniler*'i yazmış, *Cinler*'i de göstermiştir. Petroçin'i de... Tolstoy'un *Diriliş*'indeki Prens Nehliyudov'un özveri tutkusunu anlamamız bile, kişinin 'yeraltını' bilip anlayabilmemize bağlı. Sözde Tolstoy'un da hiç umurunda değildi toplum ve günlük siyasa. Ama bireyin iç dünyasına eğildi mi, o tutukevlerinin ezilmiş kişilerini, onları bu onlar yapan düzeni gösterip eleştirmemesi de olanaksızdı artık. 'Rus Devrimi'nin aynasına 'epik' derinlik.

(...)

Bodrum kalesinde Sen Jan Şövalyeleri gibi giyinmiş **Bodrum Güneşi Zeki Müren** konserine Nuh'un Gemisi'ne doluşur gibi doluşan insanları da görmeli, bu küçük hayat zamanını da yaşamalıydım. O kalabalıkta içeri nasıl girebileceğim bizim gibi davetliler için bile bir bilmece. Fakat girdim: Toplumun ve onu güden devletin kültürel seçimini 40 yıl boyunca adım adım *Kayıp Mektup* parçası gibi her telden çalan, inleyen, kargışlayan, kükreyen,

sinen ve yeniden inleyen bir uzun nağmeye getirip koyan ses sanatçımızı dinledim. Ona neden kızıyorlar kızanlar?

Az önce 'getiren' dedin ya, bu doğru değil. Zeki Müren, toplumun kültürel hayatının hangi doğrultuda yoladığını, devletin değişimlere sağır, yani olmayan kültür politikasının her adımda ne doğuracağını sezen, zamanlamasında hiç yanılmamış biri! Bodrum Kaymakamı ona 'bir asırlık' altın bir saat armağan etti ve "Sizin isteklerinizi emir telakki ederiz," dedi. Zeki Müren, yöneticiye bunu dedirtiyorsa, ardındaki yığının, inleyen nağmeler sürüsünün desteğiyle verdiği güçten ötürü dedirtiyor. Sevgili arkadaşım Mahmut Öngören *Cumhuriyet*'teki yazısında onunla kibar kibar alay ediyor. Ah bu biz salak aydınlar! Müren adına kıyametlerin koptuğu bugünde, 'biz de bari beş kişi bir araya gelip Balıkçı'nın mezarına çiçek koyalım!' naifliği. Halikarnas Balıkçısı'nın mezarına kaç kez çiçek konulmuştur. Balıkçı'yı Koruma Derneği kurulmuştur. Kimsenin okumadığı dergilerde pafta pafta aşk dolu yazılar yazılmıştır. Ama Zeki Müren'in 40. yıl konserinde Balıkçı'nın adını andığı zaman kopan alkış, derneğin hiçbir aktivitesinde kopmamıştır. 'Halka rağmen bir şey yapılmalı'. Tamam da, halka rağmen olduğunu bilerek, kilim milim diye popülariteye kavuk ve kuyruk sallamadan, 'mış gibi yapmadan' yaşayabilmenin yalnızlığını göze alarak. Buna katlanarak.

'Aydın' denen kimse, kitle kültüründen kopuktur. Bunu bil ve Zeki Müren kazanımları yolundan bir şöhret gücünün olmasını isteme. 'Aydın' denilen cinsten bir yazar olarak sizlerin yaşama hakkı sabır dolu bir etkinlik. Popüler kültürü bil, anla ve oynayacaksan insanın bilinç düzeyini bir parmak yukarı çekebilmek için oyna. 12 Ey-

lül'ün suskun ya da sürgün aydınlarımızdan, -ilericilerimizden- kim ağzını açsa, hemen hemen: "Yaktın ülke kültürümüzü Müren!" gibi bir şey söylüyor. Sıkı duralım. Gözümüzü açıp bakalım: Yakılıp yıkılmış 'ülke kültürü' İbrahim Tatlıses hâkimiyetine amade görünmekte.

'Küçük Türkiye'min kurtarılmamış vatanındaki arabesk dumanlar tüttüren Ferdi Tayfur ocağını söndürecek olan da bir inşaat işçimiz...

(Halk devrimi gerçekleşmiştir.) İspanyol ve Rus konsolosluk koruluklarının tepesindekiler, geceleri kona kalka üstümüze doğru yürümektedirler. Ev(imizin) temizliği için gelen Nazire, annemin çeyizi olarak Osmanlı'dan kalma iki büyük gaz lamba(larımı) tuzla buz etmiştir.

(...) *Geçerken* (...)

Bodrum'dan sonra Mehmet H. Doğan'lar bana yine büyük destek verdiler. Mehmet arabasıyla Kuşadası'nda bıraktı beni. Liseden bu yana hiç aşınmamış arkadaşlarım tarafından yazlık evlerinde nefis bir dinlenme terapisine yatırıldım. Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Ahmet Muhip Dranas'lardan tut, Orhan Veli'lere kadar en seçme şiirleri, Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olup Ankara diş protez mamulleri satıcısı 'davalarına bakan' Yaşar Özbayraktar'dan daha güzel okuyan olamaz. Necatigil'in *Solgun Bir Gül oluyor/dokununca*'sını ilk kez ondan dinlemiştim. Cehaletimden mahcubiyetler içinde, sahici Ankaralılara mahsus Etlik'in bağ evlerinde. Hele o Ankaralının Ankaralısı, özel fırından çıkmış kuzu sarması ziyafetleri! Yaşa Fahire! İyi ki liseden sonra girdiğin Hukuk Fakültesi'ni boşlayıp, daha birinci yılından tavlayıvermişsin Yaşar'ı. Ya senin, bağ meyvelerinden elceğizin-

le yaptığın reçeller... Ağırnaslı'lar, İbrahim-Sevim Ünal'lar (ki Dış İşleri'nde olup Roma, Paris, yok Kanada falan derken bunlardan pek de nasiplenemememişlerdir) ve biz, Ayhan Sümer'ler Sümer'den Adalet'ler, bahar der demez kuzu sarması; güz der demez üzüm ve reçel ganimetlerine üşüşmüşüzdür. İzmir, Kuşadası, dön geri İstanbul derken, Ankara burnumda tütmeye başladı. Yaşar'ın bağ evlerinde şiir okuyuşlarını öyle özlüyorum ki...

Aradan günler geçti: Oturup *Aşkım ve Başkaldırım Ankara* diye bir yazı yazdım. Denemelerim arasında *Geçerken*'e koymayacağımı bile bile. Belki *Göç Temizliği* çalışmamda yerini bulur, belki hiçbir yere sığmaz: Değişimden yana üç genci asan, 'Gazi Çiftliği'ne (yani işte Balgat'a) giden yol üstünde, bir tarlada TİP sempatizanı ya da çalışanı yedi genci vurup-'vurdurup' geçen, çaresizlik hastalığına yakalanıp beni benden utandıran Ankara! Ankara, Cumhuriyet çocuklarının aşkına ihanet!..

En iyisi Uğur Mumcu'nun *Sakıncalı Piyade* karnavalının maskeli oyunlarına katılmak. Parodiye yüklenmenin zamanı. Takliden yansıtmak. *Bir Düğün Gecesi*'inde Ömer'le Tezel'e el ele verdirtip bunu böyle yaptırmaya çalıştım, Harbiye marşıyla düğün halkına tango oynattırdım, ama romanın yayınından sonra anladım ki en en en büyük tabu(muzu) cahilane bir cesaretle dürtüklemiştim. Öyle miiii? Öyleyse sen de gel beri: "*Fikrimin İnce Gülü*"n toplanıp atılsın çöpe, mahzenlere sen de buyur 142-159.'lar biçerdöverlerin kepçeleri ucundan!.. Yürü! Nereye? Mahkemeye!.. Arkandan da itsin seni yüzbaşıdan bir vatansevici, herkeslerden en en en temiz bir muhbir!.. Muhbirler hep 'en temizdir', unutma.) Yetmez; bir de onun yazar aileniz içinde en kolay bulunurlarından olan

'boş alanların kullanımına' aday bir avuç doyumsuzun desteği: (Fırsat bu fırsat!!!) Eyy vatan, gözyaşların dinsin, yetişti işte onlar!..

Büyükdere günlerine açılmış şu kalın mı kalın lise defterin bitmek üzere, sen hâlâ, mesleki yozlaşmaların hesabı peşindesin.

Kuşadası terapisi, Etlik bağları, kuzu sarmaları, o güven dolu dostluklar derken, döngeri, hem de Mina Urgan Hanım'ın aydın namusunun ne demeye geldiğini gözler önüne sermiş tavrına, incelemesine rağmen yazar kimliğini harcamak üzre kurulmuş komplonun peşindesin. Besbelli: "unut gitsin," diyemeyeceksin. Evet, bütün ipuçlarını birbirine ekleye ekleye ancak şimdi 'komplo' diyebiliyorum.

21 Ağustos

Başyargıcım 'öteki ben' Fatma İnayet de olmasa, Anı-Roman'ım *Göç Temizliği* şiddetli bir kusmuk leğeni olup çıkacak. "Cenaze Şenliği" tasarım, yavaş yavaş kendine bambaşka bir yatak bulmuş gibi. Bakalım. *Bir Düğün Gecesi*'nin devamına sarılmadan önce, bütün diğer takıntılarından temizlen. Mide sıkıntılarından kurtul ve sıvan: Çalış çalış çalış!

1 Ekim, P.ertesi

Tek satır yazamadan geçen günler. İstanbul'a döndükten az sonra Arif Keskiner, bu sefer yanlarında Tunç Okan da olarak çıkıp geldi. *"F.İ.G"nün* film olması meselesi.

Senaryoyu yönetmen kendisi yapacakmış. (Yol romanı zaten senaryo gibi. Ama öyle ya, firma sahibinin akrabası olan yönetmen tabii ortak bütçelerini kollayacak. Benim zaten senaryo meselesiyle uğraşacak halim yok; daha ilk senaryo denememden de kurtulmuş değilim. *Yazsonu* önerisi yeniden canlandı nasılsa.) Arif ekibinin önerisi işime geldi doğrusu. "Sansürden geçmesi falan, çekime başlamak gecikebilir," dediklerinde içlerini ferahlatmak üzere atıldım: "Yoo hayır, öyle bir takıntı olamaz artık; çünkü romanın ve benim beraatımız kararı çıktı. Bilirkişi raporu üstüne alınmış bir 'temiz' kararı bu. Bende. Bir kopyası de sizde dursun isterseniz."

Hem, sansür diye tutturdular, hem de benim bu cankurtaran simidime sarılmaya pek istekli görünmediler. Yaşar Kemal, eksik olmasın kulağımı çekmişti: "Adalet, dikkat et, anlaşmayı uzun süreli imzalama. Kısa tutulsun, yani iki üç yıl, bilemedin dört yıldan fazla sürmesin çekim. Yoksa başka kimseye veremezsin romanın filme uyarlanması hakkını." Teklif sahipleri: "Süre on yıl için olsun," falan dedilerse de ben içimden 'bak işte bugünler tek satır yazamıyorsun ama, iyi işkadını oluyorsun,' diye diye, Yaşar'ın öğüdüne sarılıp çekilme süresini dört yıla düşürdüm. Anlaşmaya bir bu, bir de romanın 'ana fikri değiştirilemez' maddesi mutlaka konacak. Yani gösterimden önce benim onayım şart.

Arkadan İstanbul Devlet Tiyatrosu Müdürü Can Gürzap, beni davet edip Güner'in tek kişilik (kadın karakter) oyunu *Hüzzam*'ı bu mevsim sahneleyeceklerini, sahneye Serpil Tamur'un koyacağını bildirdi. Ama bir ricaları vardı: "Kardeşiniz Güner sağ olsaydı, metin üstündeki ba-

zı fazlalıkları kendisi görür, öyle sahneye koyardı. Anısına büyük saygımız var, ama acaba yönetmen ve oyuncu gerekli görürlerse hep birlikte bir metin çalışması yapar mıydınız? Besbelli Güner yazıp öylece bırakmış." Güner'in toplu eserlerinin II. cildi oyunları üstüne oldu. Bana ulaşması ne ölümünden önce kendisinden, ne de sonra evinden oldu. Büyük bir düşüncelikle Nisa Serezli verdi *Hüzzam*'ı. Güner demek ki, Mahpeyker'i oynasa oynasa en iyi Nisa Serezli oynar, diye düşünmüş; ona vermiş. Güner Sümer anısına ilk defa sahnelenecekse, iyi ya; metin çalışmasını bir de ben göreyim, isteniyorsa; kaçamam.

(...)

Eve dönüşümden az sonra alerjim 'nüksetti'. İlkgençliğimden beri her seferinde biçim değiştirerek beni belimden vuran alerji olabilecek bütün haşmetiyle yine belirdi. Yetmedi, bir de diş ağrısı. Onu az önce çektirip geldim. Diş tedavisi. Alerjinin türünün teşhisi için hastane hastane git gel. *Hüzzam*'la başlayan çaresizlik duygum, hastalığın kollarında büsbütün baskınlaştı.

5 Ekim

Sokağımızın canavar ordusunun azalmasına okulların açılması da kâr etmedi. Bu sabah insanı canından bezdiren korkunç gürültülerine ansızın birdenbire cam kırmaları da eklendi. Terasa fırlayıp baktım: İçlerinden üç canavar, salt oyun olsun, keyif çıksın diye söke söke bağrında çukurlar açtıkları Arnavut kaldırımdan yine söktükleri taşları, hemen yanı başımızdaki terk edilmiş balıkçı kulübesinin camlarına indiri indirivermekteler. Artık dayanamadım. Dokuz ay on günlük sabrım meyvesini ver-

di; delirmiş gibi yanlarına indim: "Görüldük! Görüldük!" diye bağırdı içlerinden 7-8 yaşlarındaki bir piç kurusu. Hepsi kahkahalarla: "Bu sefer polise verirler bizi!" neşesine boğuldular. Derken yürüyüşleri: Biri kovboy yürüyüşünde, ikisi Petroçelli, bir başkası Komiser bilmem ne…

"Neden kırıyorsunuz kulübenin camlarını?" El cevap: "İşteee…" "Başkasının malına mülküne zarar vermenin kötü bir şey olduğunu bilmiyor musunuz?" Bir ağızdan: "Biliyoruuuuz…" "Neden yapıyorsunuz peki?" "İşteeeeeeeee!"

Sahibi suçluyu ararsa, bana sorarsa, 'bilmiyorum,' diyemem ki. Gördüm, biliyorum. En iyisi bunların ana-babalarının kim olduğunu bulmak, onlara gidip camları ödemelerini söylemek. Birinin evini buldum. Karşıma annesi çıktı; Ona, şöyle şöyle, şöyle diyemeden kadın "sana ne?" deyip kapıyı yüzüme kapamasın mı? Bunları 'böyle böyle böyle' buraya döktürürken, kendimi pek mükemmel gösteriyormuşum gibi utanç içinde kalıyor; eğriye doğru demenin yaşarken başka yazarken bambaşka ağırlıkta olduğunu düşünüyorum. Yazmak, yazanın kendini cilalamasına dönüşmemeli.

Gerçekçilik iki mahalle arasının tam sınır çizgisindeki çıkmaz sokaktan ibaret değil.

Roman nedir? Sık sorulan bu soru karşısında bu türden anlatı için kesin, katı kurallar konmasından yana olmadım hiç. Dönem dönem başına ne gelirse gelsin, bunlar yaratı hayalinin genişliğini gösterir; ayakta kalabilmek için olanak bolluğuna sahip. 'Roman' diye damgalanmış her kitap o kadar da keyfi bir özgürlük kullanımı değil. Olanaklar 'özgürlüğüyle' boğuşmak; işte romanı çetin ceviz yapan bu.

Berci Kristin Çöp Masalları'nı dün okuyup bitirdim; okurken de fiillerin tek zamanlı çekimiyle anlatılmış bir gecekondu 'tarihine' –bu o kadar daraltılmış *Milano Mucizesi*'ne –roman etiketi yapıştırmış yayınevi editörünü sigaya çekmekten kendimi alıkoyamadım.

(...)

2 Kasım'da bin bir serüvenle Büyükada'ya yollanıp Sinan'ın doğum günü pastasıyla armağan olarak ısrarla isteyip durduğu arabasız araba direksiyonunu kendisine ulaştırdık. Sevindi mi, sevinmedi mi; pek anlayamadık.

Cumartesi TÜYAP'ın 3. Kitap fuarı açıldı. Ertesi gün benim de 'kitap imza saat'lerim vardı. Valla hiç ummazdım; epey okurum geldi. Yayınevimle de konuştuk. Bu imza günleri biraz yakışıksız. Aynı masaya dört yazar dizeceksin, hani şöyle malının başında müşteri bekleyen işportacılar gibi; sana çok müşteri gelir de, yanındakiler sinek avlıyorlarsa utanç içinde kalacak, kahrolacaksın. 'Kitap okuma alışkanlığını topluma kazandırmak gerek; idealist ol ya da aşkınlaş! 'Aşkınlaşmak'mış. Bu da bana kös dinlemişliği, duyarsızlığı çağrıştırmakta. Anlaşıldı, masada dokuz kiloluk karpuz misali bekleşip durmaları görmezden gelemeyeceksin. Yazarlar, hem yazıyor hem de kitabı sevdirmek yerine ondan korkutmak yıkımında bulunan kamu görevlilerinin topluma borcunu bedavadan ödüyorlar.

'Öteki ben': TÜYAP'ı alkışlamak gerek. Bak, devletin yapmadığını sizin de namınıza onlar yapıyor işte. Yalnızlıklarıyla baş başa yazarlar, okurlarıyla tanışıyor, bunu da pekâlâ seviyorlar... Öteki O: Omuz silkme, omuz silkme! Kaç delikanlı iki üç kitabını birden almış, imza için önüne koyarken içlerinden "size hayranım" diyenler de çıkınca zevkten bayılıyordun ama; yaa!"

Canımın içi, baba adayı Memet Baydur Nairobi'den mektuplarını sürdürüyor. Arada da çok muzip kartlar gelmekte, Sina'nın hamileliği şöyle şöyle, gayet iyi gitmekte derkeen: 20 Eylül günü yazdığı kesin olan mektubu bana daha yeni ulaşmış bulunuyor. "Sina topaç gibi bir oğlan doğurdu," diye yazmış. Adı Yunus olmuş. Oğlan babalığını hak etmek için olmalı, Kenya Halkla İlişkiler Sinema Enstitüsü'nde haftanın beş günü ders vermelere koşturuyormuş. "Hayatın Yeni dönemi!"ymiş aile babamızın. Hani yakınıyor sanmayayım diye, hemen eklemiş. Bu yeni hayatının en keyifli yanı Yunus'la oynaşmakmış......

Başta Sina, hemen yazmalısın onlara. Yunus'a bir nazar boncuğu yerine ne göndersen ki?

Kenya'da Kenyalılar değil, Kikuyu, Kamba, Masai gibi kabileler varmış. Ayrıca da daha kalabalıkça bir Müslüman ve Hindu grubu... (Unutma, yakında bunların hepsi tam tam-zam zam ede ede birer devlet olacak, sonra da nükleer silah Hindularda mı, Müslüman Türkilerde mi, diye savaşa girişeceklerdir.

7 Kasım

İlhan Erdost. Ölümünün 4.Yılı.

Çok sevgili, değerli yazar, kitabevi sahibi, kardeşimin de taa Mavi'ciler döneminden beri arkadaşı Muzaffer İlhan Erdost'un kardeşi. 1980'de gözaltına alındığı Mamak Askeri Cezaevi'nde dövülerek öldürüldü. Yazar kardeşler. Sol ve Onur Yayınları. Muzaffer'in kahırlardan kahır beğenemediği yıllar; bula bula tek soluklanma yolunu kitap dünyalarına İlhanİlhan adını vermesi... Gözaltına alınıp aylar-yıllarca mahkeme edilmelerinin sebebi?

Evlerinde Engels'in *Doğanın Diyalektiği* kitabını bulundurmaları! Diyalektik? Buyursun faşizan kafalar: Yaşasın İlhanİlhan! Yaşasın 4. TÜYAP Kitap Fuarı!..

(...)

Hava bugün bulutlu, kapalı. Sevdiğim bir güz aydınlığı. Çocukların okulda oldukları saatlerde buraya ısındığımı anlıyorum.

Dün akşamüstü, balıkçı motorları körfeze demirlediklerinde, olağanüstü bir aydınlıkta gördüm onları. İyi çekilmiş pastel bir film. Çam ağaçlarını ve altımızdaki deniz görünümümüzü kesici villanın duvarını sarmış kıpkızıl güz sarmaşıkları. Biri de arkadaki ateşdikenine sarılmış. Tuvaletin penceresinden görünen yanardöner bir allık, defneler, çınarlar, yarı ölü zakkumlar arasından bizi, daha doğrusu Halim'i her sabah selamlamakta. Tuvalet ve tıraş takımı orda.

Halim geçen hafta Ankara'ya giderken: "Hayatımın en şiirsel tuvaletini yapıyorum," demişti. Hem de kuş sesleri arasında. Bülbüller? Haa, onları sabaha doğru kalktığımda işitebiliyorum...

Ertesi akşam:

Dünkü gibi; hem sis var, hem mehtap. Boğaz vapurunun kederli düdüğü. Gece: Halim Ankara'dan döndü...

Memet'e kafadan mektuplar yazadurayım, bu sabah Kenya'dan Yunus'un fotoğrafı bile geldi. Hem tek, hem Büyükelçiliğimizdeki sessizce çalışkan annesi, hem Kenya Sinema ve Televizyon profesörü yazı ve kültür avcısı babasıyla kucakta. Yunus iki aylık oldu bile, hâlâ yazacak, dünyaya hoş geldin Kenya vatandaşımız, diyeceğim. Hadi otur, şimdi yaz artık.

14 Kasım, Çarşamba

Dört gündür hemen hemen hiç dışarı çıkmadım. Gece gündüz *Yazsonu* senaryosu. Bıraktığım yerden devam. Çünkü genç işadamından 'producer', telefon, ziyaret falan ve özür dileyiş. Biten eylüldeki çekim projesi için birtakım engeller çıkmış ama, yaz gelir gelmez sarılacakmış tasarısına. Artık her şey hazırmış. "Yeter ki siz verin senaryoyu..."

Dün akşam da AKM'de *Hüzzam*'ın ilk temsili yapıldı. Bir çeşit prova.

16 Kasım, Cuma

Hüzzam'ın basına, çağrılılara galasından dönüş: Gece saat 01.45.

Osmanlı saray artığı Hakkı Paşa torunu ve günümüzün 'dangıl-dungul' holdinglerden birinin santral 'memuresi' Mahpeyker'in, şimdiki hoyrat kentleşmede adım adım tarihin sahnesinden silinişi. Gençliği boyunca gerçekle, zor yaşamla hiç yüz yüze gelmemiş bir hazır yiyici takımının üyesi, şimdi üstünü bastıran hoyratlıkta ayakta durabilme savaşı. Dram. Kâh hıçkırıksız kederlendiren, kâh kahkahasız güldüren bir oyun. Tiyatronun en sevdiğim nabız atışlarına örnek bir oyun.

Tomris Oğuzalp oynuyor. İyidir Tomris; rolünün hakkını veriyor; izleyiciyi etkiledi, tek kişilik oyunun peşinden sürükleyebildi ki, kolay değil.

Perde kapanınca selama yazarın oğlu, 6-7 yaşındaki Sinan'ın çıkarılması, bu duygu sömürüsü (Serpil'le annenin benden gizli manevraları...) beni mahvetti. Yer yarıl-

sa, içine göçseydim. (...) Susmalıyım. *Göç Temizliği*'ni nasıl kurtarabilirim? Kendimi?

20 Kasım, Salı

Gece. Çok iyiyim. Günboyu Büyükdere'de, Piyasa Caddesi'nin kara yanını, bütün ara sokaklarını (mahallenin tarihini) keşfe çıktım. Şimdiye kadarki gezintilerim bölük pörçüktü. Şöyle, pazarıydı, harabe halindeki iskelesiydi, kaptanlıktan emekli Selahattin Bey'in karısıyla birlikte aile işletmesi 'kadın berberi'ydi derken gelişigüzel dolaşmalar... Selahattin Bey'e dönüşte uğradım tabii; Şurası İtalyan kilisesi, burası da Ermeni kilisesi değil mi, diye sordum durdum.

Doğrusu asıl bugün yaşadım eski Büyükdere'yi. Babamın bizi Beyaz Park'a getirişlerini, (hatırlıyorum annem çiçekli bir hasır şapka giydirmişti bana); çok daha sonraları da buranın çakıllığında, Tıp Fakültesi öğrencisi abimle tango, rumba, vals oynayışlarımızı ise aramadan buldum. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın benim sardunya kraliçemle çay buluşmasından sonra, fildişi renkte ketenden fötr şapkasını başına koyduğunu, at arabasında Büyükdere deniz kıyısı tenezzüh yolu üstündeki Kömür iskelesini atlayıp, Mesar Burnu'nda kıvrıldıktan sonra Sarıyer iskelesinde inişini; Eminönü'ne gidecek Şirket-i Hayriye vapurunda şapkasını çıkarıp eski kaptandan yazar Mehmet Rauf'un *Eylül* romanının gizli aşk yalısını alaycı bir tebessümle selamlayışını yaşadım. Yenimahalle'deki *Eylül* yalısını "mutlak budur," diye diye, (1900 başlarında inşa edildiğini ayrıca farz ederek) önceden keşfetmiştim zaten. Hüseyin Rahmi'yi adasının yolunda bırakayım da, artık döneyim geleyim bakalım en sahici Büyükdere'ye:

Bizim sokağın başındaki otobüs durağının adı da Meser Burnu idi. Caddenin eski adı. Çabucak değişti. Caddenin yeni adı, yine eskiye saygı Piyasa, daha yeni adı da üç blokluk siteden önceki gazino, piknik ve sinema mahalline saygı, Bülbül oldu. Buraların yepyeni ahalisinden biz, caddenin altı ayda üç nüfus kâğıdı değişimine tanıklık edenlerdeniz.

Bülbül'den çıkışta sol yan, çeşmenin ağzına odun tıkılmış Kocataş Suyu'nun vaktiyle sahipleri olan 'Mardin'lerin Kocataş yalısı. Yalının çatısı durmakta. Kesme camlarının bir kısmı da yerli yerinde, ama ahşaplar dört bir yanından dökülmekte. Esrarengiz. Geleni gideni yok. Sürekli kapalı. Tiyatroda bir rastlayışımda Betül Mardin'e soracak oldum; bütün açıklığını bir yana atıp, yalıya yaraşır bir esrarengizlikle el salladı: "Miras meseleleri, miras meseleleri... İşte," diyerek. Buradaki Osmanlı zamanının Tarabya'sı bir yana, derenin denize dökülme 'vadisi' Çayırbaşı çimenliklerinde yenilip içilip arabalarında ya da sandallarında 'piyasaya' çıkan hotozlu, yarım peçeli hanımefendilerine, hele Rus-İspanya, İngiliz ve Fransız elçiliklerinin yazlık yalılarındaki balolara şöyle bir ah'larvah'lar etmek istiyorsan Salâh Birsel Bey'in *Boğaziçi Şıngır Mıngır*'ını yeniden okumanın keyfine varacaksın. İşte işte, baloların ilki, komşun sayılacak kadar yakınındaki, korusunda avcıların ava çıktığı şu Rus yalısında olmuş. Koru, Vehbi Koç'un eşi Sadberk Hanım için aldığı beyaz, bakımlı yalının arka bahçesini kucaklamaktadır. Ruslarınkinin boyası rutubetten ve bakımsızlıktan dökülmüş; devrimlerinin tutumlu ekonomisi çarlık zamanının şaşaasını silip süpürmüş gibi... Hoş zaten tapusu Rusya'da mı, bizde mi; belli değilmiş.

Çayırbaşı'na doğru az daha inerken, bizim bülbül çıkmazından çok farklı, çünkü çook içine kapalı çıkmaz sokağın yan yana biri ahşap, biri beton iki küçük evin ayartıcı sakinliğine yine iç geçirdim. Sanki çevrelerindeki yeşilliğin bekçisi bu evler, kim bilir belki de Piyasa'daki yalıların vekilharçları, arabacıları falan içindi, müştemilattandı bunlar. (Hani Londra'da krallığın baron, dük, kontlarının at arabaları, ahırlarının günümüzde küçük küçük villalara dönüştürülmesiyle ortaya çıkmış bir mahallesi var ya?..)

Sadberk Hanım Müzesi, Vehbi Bey'in eşinin ölümünden sonra, onun anısına ve bütün fincan, tabak koleksiyonlarını, halı ve sandık eşyalarını muhafaza için açılmıştır. Müdürü, Kültür Bakanlığı'nın tayinleri çerçevesinde Topkapı'daki görevinden buraya alınmış ve Ankara'dan şairimiz Sabahattin Batur çıkmasın mı? İlk rastlaşmamızda: "Müzenin en üstünde, yani çatı katındayım. Geniş bir yazıhanem şurası, girişte; ama kendi kütüphanem çatıda şimdi; Manzara nefis. Çıkıp çıkıp gelmelisin," demişti. Her zamanki sıcak dostluğu yerli yerinde. Birçok şeyin avuçlardan kayıp gittiği şu dönemde az şey mi Sabahattin'in tam kendisi olarak kaladurması?.. (Nubar Terziyan, yaz kış dalıp çıkmakta denize. Yine kendi yerinde.) Onu görünce dosdoğru İtalyan kilisesine gireyim dedim, ama sair gün, kapalı. Cumartesi ya da en iyisi pazar 11'lerde gelmeliyim ki Katolik cemaatiyle tanışabileyim. Bir de Ermeni kilisesi var; yerini biliyorum, fakat Hançerli Çavuş Sokak'ın epey yukarısında. Pazaryerinden kalkıp dik bayırı tırmanırken en aşağı yüz yıllık Rum ve Ermeni apartmanlarından bugünlere kalanlarına –tabii Karadeniz'den mimarlara müşteri 'ahali'nin eline geçmeden önce- iyice

bir bakmış, tanımıştım. Daha yukarda Topçu Karakolu'nu yatay kesen Mektep Sokak'taki ahşap konaklar, küçük evler... Saydım; bunlardan dördü dipdiri ayakta durmakta hâlâ. Yeşilçam filmlerine 'yoksulluk mekânları' diye bedavadan omuz verdiklerinden eminim. Karakol şimdi artık ilkokul olarak kullanılmakta. Tepenin üstüne vardığıma göre, buradaki Topçu Karakolu'nun denizden çıkıp gelecek 'dış düşman'a gözcülük etmek üzre kullanıldığının aklına gelmesi DGM'lik bir suç mudur acaba?.. Aşağıda, Çayırbaşı, Kefeliköy'ü takiben Kireçburnu'nu da geçtikten sonra Tabyaaltı'ndaki terk edilmiş ince uzun taş yapının (eminim Ermeni taş işçilerinin eseridir) Balkan Savaşı sıralarında Ruslara karşı 'tetikte durulduğuna işareten' bir askeri kışla imiş. Sevgili Niyazi Ağırnaslı askerliğini burada yapmış ya; onunla birlikte buraları şöyle bir tavaf eylemiş bulunuyorduk. Gencecik küçük kızının 12 Eylül kurbanlarından üç günlük eşi hâlâ daha tutuklu; Niyazi de bütün ilerici avukatlar gibi sürekli bu davaların peşinde girdileri çıktılarıyla boğuşurken, askerlik günlerinin hülyalı ışığını bu karanlık zamanımızın Boğaz kıyılarında aramaya çıkışı, bende çok dokunaklı, fazla acı ve acıtıcı bir damla olarak kalmış. Yine sallandım.

(...)

Büyükdere çarşısı, yaygın, kocaman Sarıyer çarşısına göre 'butik' denebilecek küçük küçük dükkânlar çarşısı. Cam-çerçeve, soğan, patates, mum, kibrit, sele zeytin, tenekede beyaz peynir gibi günlük ihtiyaçlar ki, aradığım her şeyi en kestirmesinden burdan almak bana iyi gelmekte. Çuvalında patates soğan, önünde gazete satan dükkânın tek satıcısı emekli bir öğretmen. Bir göz kırpışta anlaşabildiğimiz yakınlıktayız. Fakir Baykurt'un iki kızın-

dan Sönmez'i Ankara'da 68'lilerimizden Erdoğan'la evlendirmiştik. Üniversite bitirmekti falan derken onlar da 12 Mart-12 Eylül arası İstanbul'a göçenlerden. Bülbül'ün tam girişindeki bir yalı apartmanın ilk katında oturuyorlar. İki küçük oğulcukları var. Genç karı koca, Büyükdere'nin en Büyükdere olan yerinde bir kitap-defter, kırtasiye ve dilekçecilere dilekçe, vergicilere vergi makbuz kopyası çıkarma dükkânını işletiyorlar; kitap almaya gelenler sadece öğretmenlerden birkaçı, ama okullu müşteriler mecburen hayli iyi. Erdoğan'ın yeri benim iç dökme yerlerimden başlıcası. Çünkü ne olsa onun annesi babası eski Sarıyerlilerden. Fakir'le 12 Mart sonrası yerleştiği Almanya'dan bir dönüşünde buluşabileceğiz.

Çarşının girişine en yakın kilise, İtalyan kilisesi. Bülbül'lü evimizin karşısındaki sözümona apartmanın giriş katında oturan derli toplu, uygar halli, kendisine bir bakışta ısındığım dul hanım kilisesine her pazar gider. Kıt kanaat geçiniyor olmalı, ama hep alçakgönüllü bir şıklıkta ve hiç yakınmasız. Yaşlı annesini güneş şemsiyesi altında kiliseye taşıyan da kendisi.

Köyün içinde dikkatimi ilk günden çeken şey şu olmuştu: Çarşıya girdikçe daralan yolun deniz tarafında bir cami var. Mehmet Hüdâvi Tekke Camii.

Cami çevresinde içten içe bir homurdanış havası esmekte gibi gelmişti bana. İlk defa bugün, köyü, eskisi yenisiyle yaşarken burnuma böyle bir koku daha güçlü çalındı. Buna karşın Mektep Sokak'a çıkarken dünden bugüne artakalmış apartmanlar (üçünün de üstünde işlemeli mermer kurnalarıyla hamamlar varmış) gibi Mektep'teki o güzelim ahşap evlerle dolu mahallenin insanları da, hani sanki akşamüstü utlarına eşlik etmekteler; barış için-

de kurutmaya astıkları bembeyaz çamaşırları, efil efil. Arka bahçelerini okşarcasına sulamaktalar. Mis gibi toprak kokusu. Oralardaki Türkler de okumuş yazmışlarından ve 'ötekilere' bilgiçlik taslamak diye bir halleri yok; güngörmüşler. Hiç okula gidememiş küçük esnafı, ayakkabı tamircisi, kömür taşıyıcısına kadar birbirleriyle uyumlu içsel zenginlikte, şiir dolu bir huzur âlemi yaratmışlar sanki. Ermeni'si, Rum'u, Türkü; birbirlerini karşılıklı bir kültürel etkileyiş: İstanbul tarihinin büyük kazanımı. Sarıyer böyle değil. Çarçabuk 'sınıf değiştirme' hırsıyla eski alışkanlık direnişi arasındaki sınırın öfkeli savaş alanı orası.

Mektep Sokak ve çevresindeki ahşap evlerden ikisi yazık ki sözde onarılmış: Asal dokusu yokolmuş, plastik dönemimizin iyi birer belgesi olup çıkmışlar. Ötekiler cumbaları, 'rumbaları'yla Büyükdere halkının koruması altında henüz.

Mahallenin şimdi artık seksen-doksan yaşındaki Bülent Abi'si mesela: "Camisi, namazı, cenazesi, düğünü, sünneti, kurbanıyla burda el ele hepsi vardı; ta 1920'lerde bile piyasada poğaçacı ve çörekçinin, taze-kıtır halkacının, kâğıt helvacının peşinde şortlarıyla koşan genç kızlarımız buna dahil. Kıyıda ahşap olarak kala kala bir tarih bilimcimiz Uzunçarşılı'nın yalısı kaldı. Koca yalı oda oda yazlıkçılara kiralanıyormuş. Gelini tam bir hanımefendidir; kendi hallerinde. Uzunçarşılı'nın iki de kız torunu var; sessiz sedasız kibar genç bayanlar; tanıştınız mı?"

O böyle konuşuyor, ben dar ama itiş kakışsız kaldırımda hızlı hızlı çarşı içine doğru yürürken, arkamdan bir sesin: "Heyy, kız! Kız karı, geç arkama!" diye bağırdığını

yeniden işitir gibi oluyorum. Hatırlıyorum: Dönüp bakmıştım; kara cüppeli, sakallı, başı kirli takkeli, yaşlı bir adam. Bastonlu, eli tespihli. Başıyla arkasını işaret etmekte: "Geç arkama, geç!" Öfkeli, diyemiyorum; kızgın. Çok kızgın. Hocaymış; önüne geçmişim. Bu, asla ve kat'a olamazmış. 'Başı açık çıkmak' yetmiyormuş gibi, bir de bu haaa! diyormuş meğer. 'Muş' değil, bundan daha tehditkâr bir 'uyarı'!.. Bülent Bey şortlu kızları, Uzunçarşılı Ailesi'nin tarihten süzme incelikteki kadınlarını anlatıyor, ben bu sahneyi kaygıyla yaşıyorum.

24 Kasım

Halim'le aramızda genel anlamda büyük düşünce farklılıkları olmadı. Olmuyor. Fakat benim için düşünceyle duyguyu birbirinden ayırmak, ayrı kaplarda tartmak git gide güçleşmekte. Düşünceler bakımlı; duygulanım ayrıntıları bakımsız. Böyle olunca geriye günlük, pratik şeylerin tekdüze ilişkiler baskını, dolayısıyla baskısından fazla bir şey kalmıyor: Bir evi birlikte yüklenmek gibi. Pratik-teknik dayanışma: Biten et-ekmek-peynir tedariki, Vim almalı, akşam ne yenmeli? Şofben onarımı. Ekmeği ben alırım, tavuğu da hazır Levent'ten geçerken sen oradan alıver. Yumurta var mı? Malatya'ya gideceğim. Ne zaman? Günü belli değil. Ben erken yatıyorum, iyi geceler. Günaydın, sen erken kalkmışsın. Dam aktı yine. Hay Allah, bu kaçıncı çatı ustası! Tamamı sökülüp yeniden yapılmalıymış. Öteki daire sahipleri katılmıyorlar. Yaa, evet. İçecek su bidonu boş mu? Kalanını ben su şişelerine boşalttım, bidonu alıyorum. Bir de yukarı taşımak... Benim öteki yağmurluk nerde? Ara-

banın freni bozuk. Malatya köprü inşaatı biraz zorluyor. Vah vah. Nafiz'de işler durgun. Yaa??? Senaryo nasıl gidiyor? Çalışabildin mi? Elektrik kesildi. Ütü yarım kaldı. Tüh tüh tüh... Hay Allah, çiçekçiden sana çiçek getirecektim, arabayı park edecek yer bulamadım. Bunlar ne? Memet'ten mektup geldi. İşte *Yazsonu* senaryosu için onun kendi önerisi; kocaman bir tomar. Aferin Memet'e. Nasıl buldun? Olmaz böyle böyle... Anahtarı aldın mı? Akşam kaçta buluşuyoruz? Dişçiden çıkınca sen bana uğra. Yok canım, sen eve gel; değişirsin. En iyisi çıkmayalım. Ali Poyrazoğlu çağırdı; Gidelim. Ali'nin oyununu severim. Ben de özlemişim. Dişçinin faturası geldi mi? Ödendi ya. Fatura lazım. Yarın spagetti yapsam? Yok, yapmayım daha iyi. Evet şişmanlıyoruz. Düğmem koptu. Yaa, kopmuş!..

Fatma İnayet: Farkında mısın? İki kişilik bir oyun yazıyorsun. Ben: Bırak kalsın. (Hepsi bu kadar değil tabii. Okuduğumuz kitaplar üstüne kıyasıya tartışmalar var. Barış-Disk davalarından, Özal'ın yine halkı baştan çıkarıcı saçmalıklarından da bol bol konuşuyoruz. Günlük hayatın vıdıvıdıları, birlikte gittikçe az kalan zamanımızı elimizden çalıp gitmiyor mu? Evet: **Ev**'ler. Tabii: **Ak ve KÂRE**'ler. Umutlar ve sınırlar. Evet:) İkili hayat. Yan yana birlikte yaşlanırsınız; bir park kanepesinde el ele oturan müşfik ve tonton bir yaşlı çift olursunuz: Halim'in huzuru: (Bu onun hayalidir.) "Düş yoksa yaratı da yoktur," diye yazan kendin değil miydin? Uykularım: Uykuyla uyanıklık arasında. Hem bir film seyrediyorum, hem filmin içindeyim. Çeşitli ifadelerde çeşit çeşit yüzler görmekteyim. Hüzünlü, çaçaron, arsızca gülen, sadistçe göz belerten yüzler...

Minibüse bindiğimde bütün yolcuları kurbanlık koyunlar gibi görüyorum. Yüzülmüş, içi dışa fışkırmış organlarıyla görüyorum. İşkembe, bağırsak, mide, kalp...

Dur. Sus artık, sus... yazma.

Bir yazar günlük defterine bile bu kadar fazla konuşmamalı.

*

Alıntılar-Kırıntılar Derken

2 Aralık, Pazar

1985'e bir adım kaldı.

Defteri karıştırıyorum. Bir yılın alıntıları, sıkıntılı bir incelemecinin kötü seçilmiş sayfa altı notları gibi geliyor. Kırıntılara anlam katmayan alıntılar. Kısacası yıl dökümü: Büyükdere. Yerleşememe. Yeni semtte küçük tanışmalar, büyük şaşkınlıklar.

Güner Sümer Toplu Eserleri II de yayımlandı. *Hüzzam* oyunu sahnelendi. Kitaplar, duvarla tavan arasına çektirdiğim üç metrelik rafa sıralananlar dışında hâlâ kolilerde.

Duvarları kazdırarak elektrik tehlikesine karşı içerden çektirdiğimiz kablolara güvenimizin sıfırlanışı. Çünkü çok yağmurlu bir gecede TV yerleştirdiğimiz kitap dolusu odayı su basmış, kontak atmış, elektrikler sönmüş, el lambasıyla nerde ne olmuş derken, kontak mahalline el atmış, bir radyatör altında incecik bir kablo ucu bulmuş, yangından ve canımızdan olmanın eşiğinden nasıl kıl payı kurtulduğumuzu anlamış; ertesi sabah getirdiğimiz Adil Us-

ta'dan, duvarların içine kablo değil, en incesinden elektrik teli hattı çekilmiş olduğunu öğrenmişizdir.

Halim ağır bir grip geçirmiş; çok şükür ondan da sağ salim kurtulunmuştur. O zaman zarfında sipariş üzre yazdığım Kafka yazısı bitirilip Ahmet Cemal'e teslim edilmiştir. *Yazsonu* senaryosu da ikinci bir ısrarın sonunda gece gündüz uyunmadan uçlandırılıp işadamından prodüktörün makamına bildirdikleri şekilde teslim edilmişse de, kendilerinden yine ses soluk çıkmamıştır: Hayat okulundan ısmarlama işlerde 'avans' diye bir 'önlem'in şart olduğu öğrenilmiştir.

Üç Beş Kişi yayımlanmış, kısa bir sürede 8.000 üstünden ikinci basıma geçilmiş, yayınevi yazarından memnun kılınmıştır. Armağanım: *Geçerken* denemeler toplamının basımı ile *Göç Temizliği* Anı-Roman'ımın basımı. (Anı-Roman, edebiyat türlerine yepyeni bir katkıdır! 'Hayatım roman' diye diye hayatlarını kronolojik bir sıralamayla yazanlara kinaye...) Epey nazdan sonra, giderek oldukça ilerlemiş bir çalışma bu Anı-Roman. Objelerin ve şeylerin dili çözülmekte.

'Kim vurdu'ya getirilmiş aydınlarımızın katillerini sorgulayışlar, anıları önünde eğilişler, 'Aydınlar Dilekçemiz', Barış Davası beklentileri, yeni meçhul cinayetler: Sigorta atmasıyla ölçülemeyecek koyulukta karanlıklar...

Kurucuları arasında bulunduğum TYS'nin yeniden hayata kavuşması: Yazık ki yıpranarak. Yozlaşarak mı denmeli acaba?

(...)

Dün, *Yaşarken ve Ölürken* deyip, romana yeniden bir göz attım. Yazarı bir 'özeleştiri' yapıyor gibi. 'Yarı aydın' ortamını sergilerken, anlatıcı kahramanın sözleri(dir) kis-

vesi altında, realitenin 'ödül sayısını bile değiştirmeye hiç gerek görmeden: "...Sanat-edebiyat çevrelerinde hiç kimse, bir başkasının, kendinden başka ikinci bir kişinin öne çıkmasına kolay kolay alkış tutmaz. Sözgelimi ben de, anlattıklarımın yaşandığı günlerden bir yıl önce, üst üste üç ödül almış bir romancı yüzünden epey yıkılmıştım. Hem seçici kurul üyelerini, hem de romancının kendisini nefretsiz düşünemiyordum.(...)" –Gerçekteki 'gizli nefret'in bir roman anlatıcısı tarafından dillendirilmesi yolundan nefret sahibinin kendini avutması...

İşte bana göre salt biten yılın değil, 1980 sonrası zamanın dökümü: Harcama ve harcanışlar.

Pişmanlık mı? Hayır, bu değil. *Her şey olması gerektiği gibi olmaktadır.* Yılsonu ya da *Yazsonu.* Geçmişten pişmanlık duyma; yinelemekten kork.

(...) *Gece:*

Halim Malatya'da işi bitince doğru Ankara'ya gitmişti. Telefon geldi. Kızkardeşi Gönül epeydir rahatsızdı. Anneleri yatarken onun da teklemesi. Bakım, analiz. Derken.........

Yazması güç. Kanser çıkmış. Beynim karıncalandı. Halim'i koruyamama sıkıntısı. Çaresizlik. Gönül'ün kızı Müjen daha sekiz-dokuz yaşında. Henüz hiç tanıyamadan kazada kaybettiği baba, artık kendini bilmez halde bir anneanne, kanserin kollarında geleceği belirsiz bir anne. Hepsi aynı çatının altında.

Yunan tragedyaları bunun yanında grotesk karnaval gibi kalır. Ahh, öyle ya; işte direniş, işte karnaval!..

(...)

5 Aralık

Aziz Nesin'in 70. yaş gününü kutladık. Müjdat Gezen'in bütün sevimliliği üstünde; geceyi diriltt ikçe diriltti. Vali ve Belediye Başkanı'nı da çağırmışlar. Beyler, programın yarısında salonu terk etmekte beis görmediler. Biz de Zülfü'nün konseriyle baş başa kaldık. Aziz Nesin eserlerindeki anlam yüklü mizahıyla çok yaşasın; boşverişe yabancılığı, dinamizme yakınlığı hepimize örnek olsun.

7 Aralık, Cuma

Arka arkaya büyük ustalarımızla buluşmak, konuşup görüşmek bana çok iyi geldi. Behçet Necatigil Şiir Ödülü bu yıl Oktay Rıfat'a. Ödülle onların başı göğe erecek değil ama, kuşaktaşları şairlerle adlarına konmuş anma toplantılarında bulunup buluşmaları tam bir şiir zarafet ve ziyafeti. Tören'e Halim de gelmişti; yeni büyük sorunuyla yüklü, yine de avundu sanıyorum.

Oktay Bey eşi Sabiha Hanım'la birlikteydi. Ankara Kız Lisesi'nde hocam olan Sabiha Hanım'a hayranlığım. Tatil saatlerinde onu almaya lise kapısına gelen Oktay Rıfat'a aşkım. Necatigil anısıyla aynı masada oturmaktayken Oktay Bey'e aşkımı itiraf ettim. Çünkü: "Şiir aklın dışında kalan şeyleri anlatır," demişlerdi. Hocama olan hayranlığım ile şaire olan aşkımın şiirini, kendilerine özgü bir soylulukla kabul ettiler.

11 Aralık, Salı

Sabahın onundan akşamın beşine kadar çalıştım. Saat beşte Balkan Naci İslimyeli'nin yeni atölyesini görme-

ye gittim. Balkan Naci'nin resim dünyası çarpıcı değil, -iyi ki- çıldırtıcı ve bayıltıcı da değil, -çok şükür- fakat ayıltıcı -ne iyi-! İşte o kadar iç âlemi olan bir kavrayıcılıkta. Issızlıkta ıssızlık. Yapayalnızlıkta yalnızlık. Çevrim ve döngülerde bağımsızlık: Figür ve obje ilişkileri yanı sıra insanın objesizlikle, bomboşlukla ilişkisi: Maskeli balo. Siyahilik beyazlığa, aklık karaya vurmuş. Bu vuruşmada 'hilali' ışık renkleri.

Plastik sanatların, resmin uzmanı değilim ki, ressamın gizlenmiş üslubunu açık bir tarife sığdırabileyim.

Balkan Naci'nin arayışçı sanatı beni etkiliyor. Şimdilik hepsi bu.

Atölyesinden o ve eşi –kimya mühendisi- Sezen'le çıkıp Costa Gavras'ın *Missing*'ini (*Kayıp*) görmeye gittik. 'Kayıp' çok yakınımızdan olunca gözler açılır; arayış kesintisiz. Uzaktayken bütün o kimlikleri belirlenemeyen ölüler -cuntanın kurşuna dizdikleri- depolar dolusu serilmiş yatarlarken bile ne kadar soyutturlar! Hiç olmamış gibidirler. Çok sevdim Gavras'ın filmini. Bize uzak (soyut) gelen her mezalimin aslında herkese, hepimize –ve seninkilere- dönük bir kışkırtı olduğunu haykırışın gerekli yerine ulaştığını ummak istiyorum. İzleyicilerin sanat yoluyla gerekli mesajı almaya yatkın bulunanlardan olması o kadar önemli değil. Şunu merak ediyorum: Acaba Gavras kimdir, hayata ve sanata yaklaşımları nasıldır'lar üstüne en küçük ön ilgisi olmadan *Missing*'e şöylece girivermiş biri 'Baba'daki (Jack Lemon) değişimi görmüş müdür; ona katılıp kendisi de değişmiş midir?

12 Aralık, Çarşamba

Büyük sağanak. Korunun ıssızlığında büyüyen yağmur sesi. Geceyarısı. Bunu seviyorum. İçimde müthiş bir yazma, yaratma isteği. (...) Senaryo, *Geçerken, Göç Temizliği* gibi aranağmelermiş, şu, bu: Geçti, bitti. Kelimeler, nokta virgüller, esler ve peslerden olma yeni bir konçertonun bestesine hazırım. **Aydın intiharları ve geleceğin başkaldırısı** izleğinin aksisedalarını 'kaydetmek' zamana bağlı.

Üçlemeye çağrı. Düğünde görünmeyen Aysel'i sahneye davet etmeliyim. Cenaze şenliğinin gelip dayandığı yer burası: Mezarlar örtülür.

Aralık 15:

Evlilik: 30. yıl. İki kişi bir arabayı eğri büğrü yollarda otuz yıldır sürdük durduk. En iyi öğretici olan şey yol arkadaşlığı değil mi?

İşte 30 yıllık yolculuk. İkimiziz: Tanıdık. Bildik. Anladık. İki yaşlı ve tek be tek yan yana; bir parkın bir kanepesindeyiz: İyiyiz. Halim'e güzel şeyler söylemek istiyorum.

31 Aralık,'84
Yılsonu.

Derler ki: "İnsan kendisinin ne olduğunun farkındaysa, gerçekte o değildir."

Örnekse, ben çok akıllıyım, deyip duran, bunu göstermek için elinden geleni yapan kimse budalanın biridir; duyarlı olduğunu sanıyorsa, bencilin tekidir. Özverili olan

biri, özverili olduğunun bilincinde değildir; olamaz. Özellikle hassasiyet ve özveri konusunda bilinci olunmadan 'olunan' şeyler gerçektir.

Durmadan, "Aah ortalıkta çok sevgisizlik var; öyle yalnızım ki," diye yakınanlardan bilhassa çekinilmelidir. Bunlar kendilerinde eksik olanın hastasıdır. Sevmek anlamaktır; 'ötekini anlamak' denen şey de mazoşistlere pek yabancıdır. Onları ancak kırkından sonra bile kendisini kucağında pışpışlayacak anneler paklar. Aradıkları budur. Bulamadıkça halini anlayanları, arayışlarını ucuz müsvedde kâğıdı sayarlar: "Yok, bu olmadı, karala. Şu tutmadı, buruştur at. O buna sığmadı, yırt gitsin."

1985

*

Kar-Mehtap-Asfalt

3 Ocak 1985, Perşembe

Geçen yılın son gecesi Sinan yerine Selim'le Ahmet Cemal geldiler.

Biraz içtik, çokça sohbet ettik. Ahmet'in *Üç Beş Kişi* üstüne yaz aylarında *Cumhuriyet*'te yayımlanan yazısının başlığı: "Tutuk İnsanlar-Kekeme İlişkiler" değilmiş meğer. Aslını armağan etti bana. Başlık: "Üç Beş Yıkım-Üç Beş Kişi".

Bunu kim niye değiştirdi acaba? Bilinmiyor. 'Kekeme ilişkiler,' romanda geçen bir söz. O kadar söz arasında yazının başlığına rağmen seçe seçe bunu seçmeleri düşündürücü. Bu işte gazetenin bir kötü niyeti olmasın? İse de: *Cumhuriyet*, darbecilerin olsun. Oraya yakışan artık Oktay Akbal'ın sevgili yazarı üniformalılar türünden bir yazar. Kimseler dönüp bakmazken, '80 darbesinin hemen ertesinde kendileri general elinden bir ödülle kutlanmış bulunmaktadır.

Militarizme helal olsun; militaristler sevinsin; dokunulamazlara dokunanlardan uzak dursun(lar) yeter.

Ahmet'in bana moral veren yazısında en çok şu satırları bağrıma basmıştım: "*...Yakın geçmişimizin tarihi, sanırım birkaç kez, belki pek çok kez yazılacak, ama yazın düzeyinde bir tarih ve toplum çözümlemesi olarak Adalet Ağaoğlu'nun* Üç Beş Kişi*'si, özgünlüğünü ve gücünü hiç yitirmeyecek....*"

11 Ocak, Cuma

Sabah gözümü açtım: Hiii, kar! Kar yağmış. Korunun ağaçları birer Noel ağacı. Denizse ölü... Buzlukta dondurulmuş bir ejder. Acıklı. Güzel. Ağaçlarsa, hem neşeli, hem güzel. Bakmaya doyamıyorum.

Biten tüpgaz, düşen demir, temizlikçi için yemek, ne yapsam ki, derken bile pırıl pırılından bir yenilenme duygusu.

Geceyarısı:

Kıyı yürüyüşümden şimdi döndüm. Akşamüstü kar yağışında da çıkmıştım ama, geceninki bambaşka. Mehtap var. Büyüleyici. Karlar inci mavisi. Hem dağ başındasın hem büyük kentte.

Asfalt yol, rahat kaldırım, şurda deniz, burda koru. "Hem kar, hem mehtap, hem deniz, hem asfalttasın," diye bir şarkı tutturmayayım mı? Döndüm. Evde aynı nakarat...

(...)

Erol Erduran, kitaplarımın yeni basımı için önden biraz ödeme yaptı. Video alsak mı? Olsaydı, bir de kar yağışlı film kaseti bulunsaydı amma olurdu haa... Hadi ar-

tık yatalım dedik; mahalle çocuklarının kartopu oynayacakları tuttu gecenin bu saatinde; anneleri babaları dahil; bağrış çağrış. Tam da pencerelerin altında. Başımızı uzatıp bakalım, dedik; böylece rahatsız olduğumuzu anladılar; kartopu çığlıkları çoğaldı. Onları rahatsız eden sessizlik düşkünü yazarlığım. Bu onlara gülünç geliyor.

24 Ocak, Perşembe.

Şiddetli lodos.

Çok sevdiğim arkadaşım, TRT'cilikten sırdaşım Oktay Arayıcı'yı kaybettik. Dün gömdük. 49 yaşında. Oyun yazarı. Yayıncı. İki yıldır kanserle boğuşuyordu. Ölümün hiç mi hiç yakışmadıklarından Oktay. Sesinin, diksiyonunun güzelliği. Sesiyle kalıyor anılarımda.

Ertesi gün:

Video geldi; kuruldu. Kar başladı. Koruda kargalar ötüyor; biri kanadını mutfak camına çarptı. Martılar çığlık çığlığa. Yavru uçurma zamanları da değil ki, neden acaba? TV: Etiyopya'da açlık. Afrika'da açlık.

20. yy sonunda insanların insanları aç koyması, utanç verici. Sarıyer balıkçısının yanındaki Urcan balık lokantasının girişindeki selelerden birine ıstakozları dizmişler. Tanesi 200 lira imiş. Mezelik. Afrika'da açlık. Ankara'daki hastalarımız iyi değil: Halim bakmaya gitti.

1 Şubat.

1982'nin 1 Şubat'ı. İkinci oğlu Ayhan'ın doğum günüyken annemizin kalp yetmezliğinden yatağa düştüğü

gün. Üç gün sonra hastaneye. Orada da on güncük yattı. İyileşti, iyileşti artık, eve çıkaracağız derken; gitti. Ah Ayhan, annem hâlâ rüyalarıma giriyor; sözde diriymiş.

(...)

8 Şubat

Üç gündür çantamda Michele Barrett'in *Women's Opression Today: Problems In Marxist Feminist Analysis*'ini dolaştırıp duruyorum. Bakalım yüzyılın başlarından beri dünyayı saran ve sarsan feminist akımdan Marksist pertavsızıyla o ne demekte?.. Bir satırı gözüme çarptı; "dur bakalım galiba bu konuda Barrett'le anlaşabileceğim," sezgisiyle hemen altını çizdim: "...Cinslerarası ayrım, çeşitli tarihsel dönemlerde ve çeşitli sınıflar açısından ele alınıp incelenmelidir. Radikal feministlerin başarısızlığa uğramalarının nedeni, kadının ezilişini salt erkek hâkimiyetine bağlamış olmalarından ileri geliyor. Erkek tarafından ezildiği kabul edilen kadın, çeşitli toplumsal yapıların, çeşitli tarihsel dönemlerin ve çeşitli sosyal sınıfların neden oldukları farklılıkları hesaba katmıyorlar. Bu etkenler o kadar değişik ki, her koşul, her tarihsel dönem ve sosyal sınıf açısından kadının durumu ve -tabii mutlaka erkeğinki de- cinsler arasındaki bütün ilişkilerde farklılıklar göstermekte. ..."

Ohh, çok şükür, Amerikan Koleji eğitiminin Amerikan hayatından etkilenmiş öğretisi militanlarının baskısından kurtulmuş gibiyim. 'Çok yanlı kadın sorunu'nu tek başına erkeğin --onu o yapan şeyler hiç hesaba katılmaksızın- canavarlığına bağlayan 'tuzu kuru, okumuş yazmış kadınlarımızın' çoğunluğu karşısında ses çıkarmaktan korkar olmuştum. İki üç yıl önce Ankara'da bir der-

gi, 'yine 8 Mart uluslararası kadın günü' münasebetiyle Barışçı Kadın izleği çerçevesinde bir yazı yazma ricasında bulunmuştu; ben de yazmasına yazdım, ama kadının doğuran cins olması hesabına göre kendisine barış meleği tacının takılması pek naif bir genellemeden başka bir şey değildir. Savaş, paranın gücünün artarak devamı hırsından çıkar; 'savunma' gücü de satınalınmıştır ve vatan milleti 'savunma uğruna' kadın çocuğunu hem savaşa gönderir, hem silah fabrikalarında mermileri ticaret kutularına yerleştirir. İktidardaki kadın da tehlikelidir; vatan ve milletini koruyup kurtarma, soyunun sopunun kılına dokundurmama uğruna atına atlar, harmanisine sarınıp kılıcını çeker, diyerek; isteyen Mezopotamya tabletlerine başvurabilir, diye kanıtlar bile göstererek... UNESCO'da çalışan ve BM normlarını tartışmaya bile izin tanımayacağı anlaşılan 'aydınlık' bir kadınımızdan beni azarlayan, hizaya çağıran bir tepki gelmiş; yazısı aynı yerde yayımlanmıştı.

Erkekleri elinden gelen her şeyle asıp kesen Stella'mız yetmiyormuş!.. Barrett'in inceleme kitabını onlara tavsiye etmekten utandım; çünkü bu sefer ben de savaşı 'dışardan' kazanmış olacaktım; oysa ben ondan önce de vardım; hikâye ve romanlarımı hep o 'çeşitli boyutlar'ın sorgulanmasından kaçmaksızın yazdım.

Michele Barrett'le buluşmak düşüncelerime zenginlik kattı.

21 Şubat,

Sekiz gündür kar hiç ara vermeden yağmakta. Yerlerde kar yüksekliği 30 santimin üstünde. Önceki gün buza çekti. Saçaklardan buzlar hançer gibi sarkmakta. Kar

izleri hemen örtüyor. Geçenlerde Balkan Naci ile karlarda yürüye yürüye Sarıyer'e kadar gittik. Oradan zincir takmış bir taksiye binip, iyi havalarda benim hep yayan ulaştığım Hisar köyüne uçtuk. İskele yanındaki balıkçıya oturup iki şişe beyaz şarap yuvarladık. Duvarlar camdan: Seradayız: dört bir yanımıza kar yağmakta, dalgalar köpüre köpüre gelip iskeleye vurmakta. Daha ne olsun! Spor yüklü bir keyif. Balkan yeni sergi çalışmalarından, ben de benim aranağmem Anı-Roman'dan demler vurmaktayız.

Sanat ve edebiyatın birbirleriyle ve diğer disiplinlerle ilişkileri, üstünde en fazla durmamız gereken konular. Böyleyken bizim hayatlarımızda konuşmaların çoğunu günlük siyasanın kaplaması kaçınılmaz bir şey olup çıktı.

(...)

Politika yanı sıra, anıları yazmakta gerçekten dürüst kalabilmenin güçlüğünden sözaçtık. Bakıyorum, anılarını yazanlar hiç hoşlanmadıkları, hatta 'nefret' ettikleri kimselerden gayet dostane bir şekilde sözaçma yolunu seçiyorlar. Ya da salt 'iyilikle' anabilecekleri kimseleri 'anıyorlar'. Pek çoğu da sanki kendini yüceltmek için yazmakta hayatını. İçinde tek 'gizli ses', bir yargıç, bir savcı yokmuş gibi.

Kim bilir. Belki de gizlinin gizlisi bir 'ajan provokatör'ün işidir bu...

Bir yazımda "Kimse, hele bir yazar **kendini** asla yazamaz," demiştim. Gerçekten öyle. Uğranılan haksızlıklara karşı hiç dışlanamamış 'infial' de, kendini kendinde alıkoymaya büyük yardımcı.

(...)

Balkan Naci, Halim, Sezen, İzmir'den gelen Samim Kocagöz'ün oğlu Fadıl, arkadaşı Sezer, hep birlikte Uludağ'a

Kirazlı Yayla'ya gidilmesi projesinden sözaçtı. Orada, üniversitelilere has bir yatakhane varmış. 8–9–10 Mart günleri orada olmamız karara bağlandı.

29 Şubat

Bu ayın 12'si Halim'le baş başa Ankara Süreyya'sında nişanlandığımız gündü (1954). Bu sefer kalkıp yine baş başa Rumelihisarı'ndaki Han'ımıza gittik; rakı içtik. Ertesi gün Halim doğru Malatya'ya. Elimde ise bir demet nergis. Bahar kokusu hâlâ sürmekte. 12 Eylül'le Karayolları'ndan kızağa çekilme mühendisimiz bu karda kışta nasıl dönecek, diye kaygılanıyordum, ama orası günlük güneşlikmiş.

Bu haftasonu eve kapandık. Kar ve buz. İşe gidilemiyor. Bizim için ender bir şey: Öğle yemeklerini birlikte yemekteyiz. Yalnızken öğle yemeği diye bir şey aklıma gelmediğinden bu 'yeni şey'i yadırgıyorum. Fakat, kara karşı iyisinden birer bardak kırmızı şarap içmek hiç de fena değil. Elmasını soyup dilimlemek 'ev erkeğine' ait.

Dün 'videomuz'un başına kurulduk. 6 kısım tekmili birden BBC yapımı *The Brideshead Revisited*'i seyrettik. Bu hafta Bebek'e inip de aldığım filmler arasından *Dantellière* (*Dantelci: Isabelle Huppert*) ile Truffaut'nun *La Femme d'à Côté*'si ("Komşu Kadın" ya da "Yandaki Kadın") dışında pek dişe dokunur bir şey çıkmadı. Visconti'nin *Conversation Piece*'i hariç tabii.

Bir profesörün (Burt Lancaster) incelikle anlatılmış geçmişi. O, 'eski'nin beysoylusunu simgeliyor; Sofia Loren ve çocukları da 'yeni değerler'i.

(...)

İyi oldu. Eve kapalı geçen bugünlerde *Göç Temizliği*'ni rayına oturttum gibi. 'Öteki ben' Fatma İnayet çok işime yarıyor.

8–10 Mart '85
Uludağ. Kirazlı Yayla.

Yatıp kalkacağımız yer eskiden verem sanatoryumuymuş. Taş bir bina. Kare biçimli. Ortada avlusu. Dağda kar nefis; güneş silme beyazlığı ışıldatıyor. Gece, gelir gelmez dans bile ettik. Geçen ay boygösteren kulak zonklamalarım azalmadı. Artmadı da. Yattığımız bu taş bina hâlâ lisol kokuyor. İşte o hastane kokusu. Oysa burası belki elli yıldır hastane değil artık. Yine de dün gece uykumda hep bu kokuyu duyarak, ara ara acaba bu sefer ben neremden ameliyat oldum, diye sordum durdum kendime. Oramı buramı yokluyor, serum şişesi, hortumlar filan aranıyordum.

*

Mart-Aralık

Tasarı Bolluğu/
Hollanda-Londra
Yolculuğu

20 Mart '85

Mai ve Siyah/Lamia, Ahmet Cemal
Handan/Handan, Refik Cemal
Aşk-ı Memnu/Bihter, Adnan Bey, Nihal, Firdevs Hanım, Behlül
Sinekli Bakkal/Rabia, Vehbi Dede, Pelegrini

Kiralık Konak/Seniha, Hakkı Celis, Naim Efendi
Sodome ve Gomore/Leylâ, Necdet
Yaban/Ahmet Celâl
Üç İstanbul/Adnan Bey, Belkıs, Süheylâ
Sultan Hamid Düşerken/Nimet, Şefik Bey
Huzur/Mümtaz, Nuran
Çalıkuşu/Feride, Kâmuran

Bütün bunlar ne olacak? Bunlar 'hayatım roman'ı kasten 'romanım hayat'a çevirecek. Üstelik de roman falan değil, bir sahne oyunu olacak.

Bu kadro, kahramanı olmuş oldukları romanlardan seçilme diyaloglarıyla sahnede yaşayacaklar: Topluma sorumlulukla bireye sorumluluk arasındaki çelişkiyi sürü kişi çatışmasının sorgulanmasına taşırken, tarihsel koşulları sergileyecekler. Oyun yazarlığından elimi yıkadım; tiyatroya küstüm sanıyordum. Bu tasarı beni ilk gözağrımdan özür dilemeye itmekte. Fakat bu tasarının gerçekleşmesi için bütün bu romanları yenibaştan ele alıp taramam, ortak izlek çerçevesinde yeni bir yorum sağlamam gerekiyor ki, buna ömrüm yetmez. Hadi ömrün yetti, diyelim, bundan önceki **Aydın intiharları ve geleceğin başkaldırısı** tasarını bile gerçekleştirmeye gücün yetecek mi peki?

Çok yaşamak gibi bir derdim hiç olmadı. Ömrüm otuzumda bitmeliydi; kendime ancak bu kadar yaşama hakkı tanımıştım; bir katını yaşadım ve yaşıyorum. Ölüm korkum yok. Bunu baş meselesi yapıp çıkanlardan değilim; yine de şu bir iki fikrimi hayata geçirmeyi istiyorum. İnsanı yarına bağlayan şeyler, insan sayısı kadar çok. Çok fazla.

*

Karadeniz'den Boğaz'a bir tanker, bir motor, bir şilep akar. Sahil muhafaza motoru bunu Sarıyer önlerinde karşılar, önüne düşer, Büyükdere körfezine, Liman Kontrol'e çeker. Günde defalarca tekrarlanan bu akış, tam altımızdaki villanın kaçak katın, hatta bacalarının üstünde seyretmektedir sanki.

Deniz araçları kıyıya bakan yapıların tavanlarından geçmekteler.

Ertesi gece:

Mayıs'ta Hollanda'ya, Amsterdam üstünden Utrecht'e çağrılıyım. Sözverdiğime pişmanlık duyuyorum; ama oradan Londra'ya fırlama düşüncemi çöpe atamıyorum. Son gidişim Güner'in kanser ameliyat ve tedavisi için. O zamanları mı tavaf eylemek istiyorum, nedir?

28 Mart.

27 Mart: Dünya Tiyatro Günü. Böyle bir günü kutlamak ya da büyük bir sanat adamımızı anma toplantısı beni ne kadar coşturur, nasıl da bana yozlaşma dışı temiz bir yerlere kavuşmuşum duygusu verirdi. Çoktandır kim ne için anılıyor, ne hangi nedenle kutlanıyor; kimler hangi sebeple görmezden geliniyor; emekleri unutulmuşların haklarını kimler en hak etmeyene layık görüyor? Terazi bozuk. Her şey karmakarışık.

Sanatçıyı, bu ülkeyi çağdaşlığa yöneltme öncülerini 'hain' ilan etmiş Evren Paşa, nasıl olup da Darülbedayi'nin 70. yılında milletin yıldızı olup çıkıveriyor? O millet ki hâlâ daha çocuklarının hangi hapishanede bulabilecek-

lerinin arayışı peşinde. Öyle de, darbe anayasasını olabilecek en büyük çoğunlukla alkışlayıp "Evet"leyenler de onlar değil mi? Paşa hazretleri Cumhurbaşkanlığı'na güç bela ulaştırılan dilekçemizi imzalayanlar hakkında dava açılmasını gerekli görmüşler, evet hem de bunlar 'hain'dirler diyerek.

'85 yılının dünya tiyatro günü, çok değerli oyun ve hikâye yazarımız Haldun Taner'in senaryosu üstünden kutlandı. Yazık ki geçmişimizden bir tek oyun yazarımızın adı anılmadı. İstanbul Şehir Tiyatroları'nın 70. yılı kutlanırken, tiyatromuza büyük katkıları her zaman başımızın üstünde duran Muhsin Ertuğrul hocamızın sanat hayatının anlatılması başlarında Darülbedayi'nin ilk yerli oyun yazarı Musahipzâde Celâl'in adı anılmadığına göre, sonraları oyun yazarlığımızın gelişimine çok farklı katkıları bulunan Haldun Taner'in dışındakilerin adlarının anılmamasını doğal karşılamalıyım. Asıl kaygım 'unutkanlıklarımızın' git gide doğallaşması.

SODEP'in, 'Anayasal Bir Kuruluş Olarak TRT ve Kurumun Tarafsızlık İlkesi' panelinde de daha 12 Mart öncelerinde TRT'nin özerkliği uğruna verilen çabalara hiç gönderme olmamıştı. TRT'nin özerkliğinin bir yana konması 'doğalmış' gibi olmuş, toplantı yarı hamasi, yarı popülist bir taşra siyaseti ağzıyla sürmüştü.

Basın da toplantının manşetini "Metin Tüzün SODEP'e kaydoldu," diye verdi. Çok değerli, özerk, tarafsız gerçek bir bilim adamı olan sevgili Erdal İnönü'nün, omuzlarına tarihinin ve tarihimizin biçtiği bu seviyesi tartışılır siyasal ağırlığı taşıması çok zor olmalı. Sorumluluk duygusundaki büyüklük özveri dolu bir kurbanlık istiyor demek

ki. Kendileri sanki onulmaz bir hastalığı yükleniyormuş kadar üzgünüm.

(...)

Dün gece videoda *Under The Volcane*'ı seyrettik. Albert Finney'in olağanüstü güzel oyunu. 1938'lerde, Meksika'daki müstafi ayyaş diplomat: "İntihar etmeyeceksek içelim bari!" Benden. *Bir Düğün Gecesi* Tezel'i.

Hoş geldin. Aferin sana.

31 Mart, Pazar

Halim bu sabah yine Malatya'ya gitti. Nafiz firmasının orada yaptığı salt köprü ve yol değilmiş meğer. Barajmış. Polat Barajı.

Dün öğleden sonra Niyazi Ağırnaslı'ya bizim buralarda, yolda rastlamış, birlikte gelmişlerdi. Ne kadar sevindim. Fakat Niyazi geçen yıla nazaran daha yorgun, yaşlanmış görünüyor. Yükü büyük. Damadı Semih hâlâ içerde; mahkemeler de mahkemeler...

Bu akşam Beril Eyüboğlu geldi. J. M. Coetzee'den çevirisi *Barbarları Beklerken* kitabını getirmiş bana. Coetzee hep İngilizce yazıyormuş. Bunun için Güney Afrikalı (Cape Town) bir yazarın bile bize kadar ulaşabilmesi kolaylaşıyor. Ne yapsak? Dünyaya sesimizi duyurmak için İngilizce mi yazsak? İngiliz-Fransız sömürgelerinden olmadığımıza göre Batı'lı misyonerlerin kanatları altında dillerini 'göbekten' öğrenmişliğimiz yok(!). Artık taşra burjuvazisinden Robert Kolej'yen babaların evlatları İngilizceyi ana dillerinden daha iyi yazarak birer Coetzee, Marquez, birer Angela Carter, Doris Lessing olurlar; sesimizi dünyaya onlar duyururlar. Coetzee, Marquez diyorsam,

bu yazarlar da şöhretlerini iş bilir babalarının 'komprodorluklarına' borçlular. Aklı fikri yerli yerinde görünen İlhan Selçuk'umuz durmadan 'Törkiş komprodorlarımız'dan bahsediyorsa da, bu artık olsa olsa Özal'ın açtığı yoldan, bu yolun da Menderes'inkine kıyasla epey Doğulu taşralısından olur.

Benim Ferit Sakarya'm arada kalıp sıkışmışlarından. Oğuz Atay 'tutunamayanlar'ın bu cephesine bakmalıydı; Turgut Özben falan deyip 'Albayım'a selam çaktıysa da, müntehir Selim Işık kaybını arayıp tararken James Joyce'un kulesine çarptı. Hani Mayakovski'nin aşk kayığının Batı kıyısına çarpması gibi... (No comment!)

Ertesi gün:

Yağmur var. Bütün gün *Barbarları Beklerken*'i okudum.

Sınır kasabasındaki yargıcın ağzından anlatılan öykü, özellikle o an'daki durum ile doğa, nesne ve insan ilişkilerinin betimlenişi bakımından pek içe işleyici... İmparatorluğun Afrika sınır boyunda ayaklanma, başkaldırı korkusuyla göçerlere uyguladıkları işkenceler... Gel de 12 Mart öncesinde Doğu, Güneydoğu Anadolu'da Kürtlere yapılan sivil-asker baskısını, 'gizli düşman'ın silaha sarılması kuşkusuyla kaz ayağı yürüyüşlerine iteklenmelerini falan düşünme!.. Güngör Dilmen ve Zehra ile sivilin sivili koşulları altında yaptığımız gezi sırasında, mesela Siverek'te toprak damlarından jandarma dipçikleriyle çıkarılan insanları gözlerimle görmüştüm. Ahmet Arif şiirine sarılmazsın da ne yaparsın? (*Devrim*'e yazdığım bu gezi notlarım kayıp.)

Korkuya dayalı ve korku yaratan 'coup d'Etat'larla barış (!) sanki uyum sağlanmış gibi oluyor; tam karşıtı başkaldırıyı körüklüyor. Milletle iç içe yaşamış Kürtlerimizden düşman yaratmak buna denir işte. Boş alanın kullanımı yolundaki Kuzey Irak kışkırtıları da cabası!..

Sabaha doğru:

Rüyamda abimi, babamı, Güner ve annemi gördüm. Ter içindeyim. Kalkıp gördüklerimi bir bir yazdım. Şimdi işte.

Mart Ayının Son Gününde Özetle Bakalım

10 Nisan

Adı 'Aydınlar Dilekçesi' kalan dilekçeyi imzalayanlardan mahkemeye verilenler arasındayım. Savunma avukatı, karşı tarafın tek yanlı tanıklarına karşın bizim de, tanıklığımız gereği, ifademize başvurulacağını söylemişti. Bugün için duruşmaya çağrılmıştım. Gittim. Daha önceki gibi dilekçeyi bilerek, isteyerek imzaladığımı, düşünce özgürlüğüne el koymak bugün yine olsa, yine aynı şeyi yapacağımı söyledim. Salt 'aydın' sıfatıyla değil, sade bir vatandaş olarak Anayasa'nın 74. maddesindeki anayasal hakkımı kullandığımı, kullanacağımı ifade ettim. Nadir Nadi Bey de aynı gün ve saatte çağrılıymış, hastalığı nedeniyle gelemedi.

Yalçın (Küçük), *Yeni Bir Cumhuriyet İçin* kitabı davasının duruşması için Ankara'dan gelmiş; bizim duruşmadan çıkınca Bilgesu Erenus'la Selimiye'ye gittik. Yal-

çın'la orada görüştük. Gülçin (Çaylıgil) onun da avukatı. Yardımcısı Necla Hanım'la nasıl koşturuyorlar yıllardır; bilenler biliyor. Bitip tükenmeyen 'siyasal davalar'. Salt "Barış istiyoruz," salt düşünce özgürlüğüne bağlanarak yazı, kitap yazdıkları için kitapları toplanıp yakılanlar, dava edilenler, hüküm giyenler... Tutuklunun 'yasal hakları'nı bile daha ta baştan yok saymalar...

Gazeteci arkadaşların, tutuklu ya da gözaltında avukatların avukatı Gülçin. İşte bir Selimiye günü daha. Duruşmaya getirilenleri, duruşmadan götürülenleri görüyorum; bilekleri kelepçeli gençler. Kaç kuşaktır binlercesi; hep kelepçeli; hep demir parmaklıklar arkasında. Üstelik bugün dışarda hava öyle güzel ki! Açlıktan gebermekte olan birinin önünden mis kokulu yemek tabakları geçiriliyor sanki.

İşte işkence...

Düşünmek istemiyorum ama, Nil Ağırnaslı'yla Semih'in kızı iki yaşında. Babasını ilk kez bu yaşta, hapishanede gördü. Dahası: Semih'in babası gibi annesi de yeni evli oğulları hapisteyken öldüler. Yanılmıyorsam, Zeynep'in doğumunu görmeye yetişebilmişlerdi. Yeni hayatın da koruyamadığı kadar acı ve merak içindeki analar-babalar-eşler-sevgililer-çocuklar... Semih kızını görünce ne oldu, neler hissetti kim bilir? Gülsün mü, ağlasın mı?

(...)

Tutuksuz yargılanan Yalçın, gece treniyle Ankara'ya dönecekti. O vakte kadar o, avukatı, Bilgesu ve ben Çengelköy'e gidip kıyıda, bildik balıkçıda oturduk. Dördümüz ayrı yapıda, ama askeri yargıyı değerlendirmelerimizle aynı kafadayız derken, çınarın altındaki güneşli-gölgeli nisan günü, bizi magma haline getirdi; bütünleştirdi.

Selimiye'ye varmadan önce Göztepe'de okulunda Sinan'ı görmeye gitmiştim. Bahçede oynuyorlardı. İkimiz de çok sevinçli oluverdik.

17 Nisan

Hollanda'ya göçenlerden Utrecht'e yerleşmiş bulunanlar beni çağırdılar. Bir kültür merkezi kurmuşlar; burdan yazarları çizerleri çağırıyor; aradaki kopukluğu aşmaya çalışıyorlar.

İçlerinde eğitimle, bilimle uğraşanlar da bulunduğu söylendi. Şairimiz Özcan Yalım'ın karısı Ülkü'nün kardeşi Özden bunlardan. Özden'le eşi, *İlke* adında bir de dergi çıkarıyorlarmış. Kültür Evi'ne Rasa deniyor. 9–14 Mayıs tarihleri arasında düzenleyecekleri kültür festivalinde bir konferans vermem, yazdıklarımdan parçalar okumam, kadınların eğitim atölyesinde kendileriyle tanışıp konuşmam isteniyor. Gurbet'çilerin çağrısı. "Geleyim," demiştim, ama sonra baktım, pasaport sürem bitmiş. Uzatılması gerekiyor. Büyük sorun. Elimden düşmeyen sigarayı bırakma kararındaydım; dünü tek sigarayla atlattım; bugün püfür püfür; eski hamam eski tas. 'Öteki ben', Fatma İnayet: Çünkü sigarayı bırakma kararın sahici bir karar değildi!!!

Bitmek üzere. Neymiş bitmek üzere olan? *Saz-Caz-Düğün Varyete* adlı roman.

Ertesi gün. Saat 12.15:

Bitti. Kulak tıkaçlarımı çıkardım. Hâlâ çalışan müzik setine Puccini'nin *La Bohème*'inden bir arya koyacakken,

hemen cayıp, Verdi'den *La Traviata* seçme aryalarını koydum. Son aryada Alfredo, büyük pişmanlıkla gelip yataktaki eski sevgili 'düşmüş kadınla' "Ah! Violetta, ah! Violetta" düetine girişecek, Violetta'nın içten, soylu "Elveda"sı 'taşra namusu'nu yere sermeye yetecektir. A. Dumas Fils'in *Kamelyalı Kadın*'ı kaç biçimde diriltilmiş, kaç şekilde kullanılıp atılmıştır ya da notalar kanadında göklere uçurulmuştur.

Saz-Caz-Düğün Varyete'nin sende yaptığı çağrışıma, çağrışımın etkisine bak! O kadar yakınken ne kadar bıkkın bir uzaklaşma! *La Traviata*'yı 'Türkiye Opera Topluluğu'na oynatan bu romanlık parodiyle bütünüyle senli/benli olman gerekmez miydi? Böyle olmadı; ironisine tam yakınlaştığın anda, romandan kopup durdun...

Geçenlerde Halim'le 'check-up'a gitmiştik, doktorlara 'yaş altmış, iş bitmiş' dedirtmek için. Yanında bir hasta, hastalığını ballandıra ballandıra anlatırsa bayılıveren ve beni kaygılara gark eden Halim, güzeeel, turp gibi çıktı. Bende lüzumsuz bir şey, rahimden küçük bir parça alınıp kontrole sokulması meselesi çıktı; Güner 'işinden' doğma tecrübelerime binaen bunu işitmezden geldim; ama bir başkası kafamda bir sürmenaj hali tespit edince, kabul buyurdum. -Fatma İnayet: Hem de gururla. Kendini sahici yazar'lardan biri olarak hissettirdiği için!..- dedi galiba o hiç sevmediğim alaycı kahkahası eşliğinde. *Saz-Caz*'ı okurken romandan ikide bir uzaklaşmam belki de şu 'sürmenaj' halimden dolayıdır. Bu bir yana, insan sanatta, edebiyatta parodiye başvurulma durumuna daha ilk adımda doygunlaşmaz mı?

Bir roman diyelim; işte artık sayfalar uydurulmuş rol değişimleri üstünden yürüyüp gidecektir.

Buluşun kötüye kullanımı; harcanması da mümkün. Biçimle öz arasındaki farklılıktan doğan gülünçlük de... Bu yoldan trajikomik bir etki yaratma dümeni, hele tiyatroda, kişiler sahnede birer kez değişik kılıkları içinde göründükten, erkek kadınmış-kadın erkekmiş gibi yapıldıktan sonra, tekrarı avlayıcı olamamakta artık. Yineleme, etkiyi tüketmiş olur. İşte, ne bileyim; Bay Hüsnü'nün Kont d'Orsigny kılığında görünmesi, İbrahim Tatlıses'in Baron Douphol rolüne çıkması, işte mesela Tomris'in Zelda'yı oynaması, mesela mesela bizzat yazarın kendisini bir süredir Proust ya da Dostoyevski kılıklarına büründürmesi, *Cin*'lerden (*Ecinniler*) *Geçmiş Zaman Peşinde*'ye, oradan da *Cin*'lere karışması........ filan merakın asaletini zedelemiş olmuyor mu o? Eğer sürmenaj değilsem, aklım başımdaysa, gülünçleştirmenin etkisi, gücünü yeni bitirdiğim bu romanda sürekli koruyamamak da, diyeceğim. Herkes iç yaşamına aykırı bir kılıkta bir kez göründükten sonra kanıksama boygösteriyor. Çünkü oynayanlar da, aşağıdan izleyenler de 'aynı' kişiler. Anlatıcı kendi komik anlatısına, anlattıkça kendisi gülüyor gibi. Brecht'yen bir 'kendine yabancılaşma' sağlanmak istenmiş olabilir. Ama sağlanamamış.

Parodinin meyvesi ikiyüzlülük bir kere keşfedilmişse, keşfedilmiştir. Tekrarı leziz, yani kandırıcı olamaz. *Yaşarken ve Ölürken* yazarının karşısına her gün biri Tuna Suna kılığında çıkılsa, ne yapardı acaba? Tuna Suna'yı yaratan kendisi olduğu halde? Kundera'nın *Varoluşun Dayanılmaz Hafifliği*'ndeki (şiddetin karşısına seks oyunlarını diken, şiddetten böyle 'kaçan') Thomas ve Sabina'nın içine düştükleri gülünçlüğün artık büsbütün inandırıcı kılınamaması gibi, yazar da yarattığından gizlice yaka sil-

ken figürlerden biri olup çıkardı herhalde. Romanda parodik anlatımı kullanayım, memleketin siyasal/kültürel/toplumsal hayatındaki değer kargaşasını böyle, bu yoldan 'götüreyim' derken, belki de yazarın 'gösterme özgürlüğünün' bedelini ödemekten yazarın kendisini korumak için de bulduğu bir yoldur.

Roman-Parodi/Parodi-Roman meselesi, zihnimin sorgulamaktan cayamadığı bir yük olup çıktı. 1980 sonrasında edebiyatın gündemden düşürülmesi bazı yazarlarımızda 'silinmeye' karşı bir telaş rahatsızlığı mı yaratmış bulunmakta acaba? Silgi, aslına rücû için kışkırtıdır. Telaşa gerek yok.

(...)

25 Nisan, Perşembe

Dün pasaportumun süresini uzatmak üzere Vilayet'te gidilmesi gereken yere evrakıyla birlikte gittim. Bunları yerine ulaştırabilmek için ayakta tam üç saat dikildim. Bir kuyruktan öteki kuyruğa. Hiçbir yazarın hiçbir imza gününde bu kadar 'halktan kuyruk' olmamıştır. Bitmez bir yurtdışına çıkış kuyruğu. Evrakın tesliminden sonra Cerrahpaşa'ya, Ruhi Su'yu ziyarete gittim. Bugün ameliyata giriyor. Öyle dingin ki, ameliyattan dipdiri ayağa kalkacağı duygusu edindim.

Dün yine Sultanhamam'ı ve 'marpuççular'da babamın elinde dolaştığım günleri hatırladım; yine burnumun ucunda kumaş dükkânlarının naftalin kokusu...

Kapalıçarşı'da tesadüfen bir möbleci-ceviz sandık dükkânı gördüm; annemin 1940'lar falan olmalı, bunun gibi bir yerden ceviz sandık seçip alındığı günü, babamın

aceleciliğine kadar her şeyi ayrıntılarıyla yaşar gibi oldum. Bu ceviz sandık, annemizin kaybından önce de titizin titizi kardeşim Ayhan'ın giriş katındaki mağaza öteberisinin durduğu dairede durmaktaydı. İstanbul'a taşınma hazırlığında sandığı boşaltıp bakalım derken, içinden giyilmeyen, tertemiz saklanmış elbiseler, erkek için yünlü iç çamaşırları, atkılar falan çıktı. Tevhide teyzeme bütün bunların ne yapılabileceğini sordum. Kaç yıl öncesinden beri babaevine yardım için gelip giden ve aklı bir karış havadalığını sevdiğimiz Cemile'ye vermemin iyi olacağını söylemiş; gardırobunda askıdaki giysilerini de yine annemin en yeni valizleri içine yerleştirip Nallıhan'a, Melâhat teyzeme gönderebileceğimi; onun gereğini yapacağını önermişti: Öyle yaptım. Ayhan'a hayli utana sıkıla haber vermiş; valizlerin Nallıhan'a gönderilmesi meselesini de yine onun omuzlarına yükleyip çıkmıştım. Hay Allah, bu işleri hiç bilmiyorum; her sıkıştıkça Tevhide teyzeme başvuruyorum.

Oğlu Çoban, gelini Emel, üniversite için çocuklarıyla birlikte burdalar. Teyzem Ankara'da pek yalnız. Telefonla görüşüyoruz.. Komşuları, eş-dost derken hiç canının sıkılmadığını, bir şeye ihtiyacı olmadığını söylüyor. Ayhan'ların kendisini sık arayıp sorduklarını, bundan memnun kaldığını anlatıyor. Hiçbir zaman hayattan tek bir şikâyetini görmedim ki onun. İkinci büyükannem ise efendilerin efendisi Bayram Bey'in kanatları altında korunmakta.

Annemin ölümünden önceki hayatımızı öyle özlüyorum ki. *Hadi Gidelim* hikâyemi anneme, 'acılarını bile bir güzelliğe dönüştürebilen herkese' diye sunmuştum; kitap yayımlanamadan o gitti.

Kapalıçarşı'dan alınma ceviz sandık, onun bana bütün armağanları, el örgüleri, Osmanlı'nın üç etek ve bindallı çeyiziyle birlikte burada, yanımda. İşte yani, çalışma odam olması karara bağlanmış da hâlâ olamamış depo odada. Tam da bunları yazarken Ayhan'la Serpil burnumda tüttü. Tevhide teyzem bu yaz buraya gelecekmiş. İçimi dökmeye bu defter yerine ona koşarım artık. Çocuksu damarlarım kabardı yine. Bir büyüğüme cır cır cır cır şımarmalıyım.

(...)

Michèle Barrett: *Women's Opression Today: Problems In Marxist Feminist Analysis.* Biraz atlayarak da olsa okuyup bitirdim. Soruna çok yönlü yaklaşımları ile -bu konuya eğilmelerinde bütün dertleri hemen hemen cinsel hayattan ibaret olan Jong'lardan, Brögger'lerden sonra- yüreğe de, kafaya da iyi gelen bir inceleme. Son yıllar sık sık, "galiba erkeklere en fazla düşkün olanlar erkek düşmanı feministler; kadın haklarına ve eşitliğine en fazla kafayı takanlar onlar" diye gizlice homurdanıp durmalarıma bir günah arkadaşı bulmuş gibiyim. Kadınlıktan başka şikâyeti bulunmayanları uyarabilir Barrett.

27 Nisan, Cumartesi

1975 Mayıs'ı abim, '76 Aralık'ı babam, '77 Nisan'ı Güner, '81 Şubat'ı annem, geriye kaldık Ayhan'la ben, diye diye Büyükdere-Yeniköy boyunca sabah yürüyüşü. Tarabya'yı geçince Kireçburnu'na doğru inerken İngiliz Konsolosluğu bahçıvanı Cemal koşup geldi; kaplıca müşterileri dostlukları gibi dostlarımdan biri, motor kaptanlığından konsolosluk çayır, çimen dadılığına nakil. Meğer

bana 'tam ekip dikme zamanı' diye çiçek fidanları, menekşeler, küçük bir saksı içinde de bir kök 'melisa' verecekmiş. En değerlisi buymuş. Eve artık minibüsle döner dönmez hepsini ekip diktim. Fırtına çıktı. Gazetelere bakmak yerine, işte:

Orwell, *1984*. Taa, 1949'lardan -sanki tam bugün için-bana seslenmekte:

Şimdiye sahip çıkarsan
Geleceğe de sahip çıkarsın.
Geçmişe sahip çıkarsan
Şimdiye sahip çıkarsın.

THY'den telefon:

Utrecht'e gidiş-dönüş biletim gelmiş. Taksim acentesine gidip almalıymışım. Gittim aldım; ama pasaport hâlâ yok ortalıkta. Vize için Ankara'ya gidilmeliymiş. Büsbütün cefa!.. Şimdiyi geçmişin sahipliğine bırakamaz mıyım Mr. George Orwell? Yoksa daha uzağa, Burma'daki polis ofisi masanıza mı havale ettirsem? Hoş siz de sömürgeciliğe has görevinizi *Burmada Günleri* sayfalarıyla geleceğe fırlatıp atmışsınız ya?

İki Gün Sonra. Geceyarısı:

Yaşa Müşfik! Kenter'liğinle bin yaşa. Sanatının ve vefakârlığınla dolu dünyan hep böyle zengin kalsın.

Akşamüstü Mimar Sinan Üniversitesi Tiyatro Bölümü'ne gittik. Güner'in *Bozuk Düzen* oyununu Müşfik'in yönetiminde, öğrencilerinden izledik. Çok güzel oynandı. Güner görse ne kadar sevinirdi. Tiyatro dünyasında

Güner Sümer'i ölümünün sekizinci yılında anan tek kişi, öğrencileriyle birlikte, Müşfik oldu.

Sanatçı dostunu yaşattı.

5 Mayıs, Pazar

Geçen hafta salı-çarşamba-perşembe günleri Ankara'daydım. Pasaport, vize işleri. Pasaport yine takıldı. Ya 'Aydın Dilekçesi' davasından ötürü, ya da "*F.İ.G.*" kitabımın toplanması davasından beraatımın tamimi yapılmamış. Taşra kitapçılarından toplandığı, iki yıla yakın satılamadığı malumum ama beraat kararı var artık. Karar taşranın ilgili makamına bildirilememiş olabilirmiş. (Ulaşsa ne olacak, zaten zorla ayakta duran kitabevleri 'toplanmış bir kitabı' çatı altlarında bulundurmaktan çekiniyor olabilirler; fakat İstanbul, Ankara Emniyet Müdürlükleri neyi araştırıp bulamıyorlar hâlâ? Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü'ndeki bir görevli, "bakalım, araştırıyoruz; siz yarın yine gelin Adalet Hanım," dedi hiç azarlamadan. Umut yolu açık, ama cumaya yetişmezse vize yolu da kapalı demektir. Halbuki 10 Mayıs'ta Amsterdam üstünden Utrecht'te olmam gerekiyor.

Ankara'da iki gece Gökçin'de kaldım. Annesiyle Kuğulupark karşısında oturur onlar da. Pencerelerinden benim 22 yıllık çalışma odamın camına bakıp durdum. Parkın, Polonya Büyükelçiliği bahçesinin ağaçlarında tomurcuklar patlamak üzere. İşte şu filizi yeşerti. Havuzunda baş başa kalışlarımızda bol bol konuştuğum 'ithal malı' kuğular...

İlk işim Cebeci mezarlığına koşmak olmalıydı; öyle oldu. Sümer aile mezarlarının o kadar güzel bakımlı olu-

şu, apaçık yine tek başına kardeşim Ayhan'ın eseri. Doğrusu hayli derin bir utanç duydum; bu konulardaki beceriksizliğim oranında 'Halim köyünden olmak' mecburiyetinin ürünü çaresizliğime hem güldüm, hem ağladım ve o hızla nazlı-nazenin büyükannemiz Seniye Hanım'ı, elbette onun alçakgönüllü koruyucusu Bayram Bey'i, benim başdanışmanım Tevhide teyzemi ziyarete koştum.

Ankara'da bir taşla beş kuş vurulabilir: Bir günde beş kapı çalınabilir. Her yer birbirine o kadar yakındır ki, saygı, sevgi ziyaretleri parmak eksiltmez kendinden, berrak içtenliğinden...

Yirmi yıl önceleri olmalı; bana İstanbul'dan bir röportaj için gelen genç gazeteci, Ankara'da nasıl yaşadığımı, burda oturmayı sevip sevmediğimi sormuştu da şevkle: "Ankara çok iyi bir çalışma odasıdır, zamanınızı çalmaz," diye yanıtlamıştım.

Bunu anımsadım ve bu düşüncem daha da pekişti: Liseden beri yakın arkadaşlarla da buluşabildim mesela. Ya Alageyik ve Emin Mahir'in küçük oğulları Can'la kavuşmam!.. Akıllarından, bilgilerinden, zarafetlerinden büyük lezzetler devşirdiğim Alageyik ve Emin Mahir. Hele Emin Mahir Balcıoğlu'nun ince mizahından besili, fikir dolu keyifler... Can'ı başdostum ilan ettim, hem de baştanıtım ajanım. Çünkü evlerine çıkarken asansörde rastladığı komşusuna beni gösterip: "Yazar Adalet Ağaoğlu'dur kendisi efendim; bize geldiler," demesin mi? Hani nerdeyse önünde selama durun diyecek. Bir yazara vurdusuz-kırdısız verilebilecek en büyük ödül. Yenilenmiş pasaportum haftanın bitiminden ancak bir gün önce verildi; vize işi buraya kaldı.

İki gün sonra:

Bir de baktım, konsoloslukta bekleniyorum. Emin Mahir ardımdan buraya bir telefonla bana vize verilme meselesini çözüme bağlamış olmalı. Mükemmel bir sürpriz. Biliyorum o, dışişleri ailesine yakın. Hem nasıl kederli anılarla dolu bir 'yakınlık'. Amcası, Madrid büyükelçimiz iken onu görmeye giden babası, yengesiyle birlikte bulundukları arabada –herhalde Asala tarafından- vurulanlardan. Sefire nişan, ona isabet -ikili yıkım-. Fakat Emin Mahir bundan hemen hiç konuşmaz, hiç ağlayıp sızlamaz. Olan olmuş, çekilen çekilmiştir.

Konsolosta bekleyen benim şu vize durumuyla ilgilenmeyi düşünmesi: Ona nasıl teşekkür edeceğimi bilemedim. Bilemiyorum.

Tam da Utrecht biletini iptal edecekken, Hollanda vize işi oldu bitti. Hiç değilse beni oraya davet edenler adına teşekkür edebilsem. Edemezsin, çünkü Emin Mahir'in duyarlı yaklaşımına denk düşecek bir kelime, bir şey yoktur. Ne demişti düşünsene: "Bir yazarın, ülkemin bir yazarının kuyruklarda bekletilerek zaman yitirmesi bizim yüzkaramızdır. Büyük ayıbımız." Hem artık 'düz yoldan' gidilemezmiş. "Bu bitti," dedi ve haklı çıkmış olmasından utanan da yine kendisi.

*

Utrecht ve devamı gezi programım şöyle:

9 Mayıs 1985: İstanbul'dan Amsterdam'a uçuş
10–13 Mayıs, Hollanda, Utrecht
14–20 Mayıs, İngiltere, Londra
20–27 Mayıs, Fransa, Paris

Utrecht, 10 Mayıs, Cuma
Hotel Ouwi. Sabah.

Dün gece bu otel odasında üstümdekilerle uyudum. Ne diş fırçası, ne gecelik... Tek ve küçük çantam, Amsterdam Havaalanı Shipall'da kayıp. Bu saate kadar hâlâ da bulunup gelmedi. Dün beni Yeşilköy'e, uçağa Halim getirdi. Akşam yemeğinde bana: "Bak eğer orada çalışabileceğin bir oda, bir ev bulursan kal istersen. Dönünce burda çalışamayabilirsin. Çünkü Müjen'i buraya yanıma almak istiyorum," dedi. Böylece, 30 yıl sonra, sanki ilk defa imiş gibi tek başınalığım tek başına alınmış bir kararla noktalandı. Onu anlıyorum, fakat hak veremiyorum.

Yok, tam tersi: Ona hak veriyor, ama anlayamıyorum. Annesi, kızkardeşi... İkisi de ölüme yolcu; geride 11 yaşında kalakalan, babasını hiç tanıyamamış Müjen.

Öyle yorgunum ki, kendi hakkımda bile bir kararım yok.

Canım sabahın bu saatinde yabancı bir otel odasında bir kadeh içki istiyor. İlk defa oluyor bu.

Dün Amsterdam'da beni Türk bir karı-koca karşıladı. Zehra Alptekin ve eşi. Valiz teslim yerinde çantam çıkmadı; buluruz, dediler. Başvurulacak yere ihbar edilip doğruca kendi evlerine gidildi. Yenildi içildi. Çağrıyı yapan Opern Bibliothèque'den kimseyi görmeden 3. sınıf dedikleri bu otele getirildim; pek iyi sayılmazmış ama, pazar günü Papa geliyormuş da bütün oteller doluymuş. Ben de pat diye düşüp gelmedim ki. Papa geliyorsa ben Papa'dan daha mı az önemli biriyim yani? Hem oraya buraya: "Defol Papa! Sana ödeyecek vergimiz yok bizim!" diye yazıp yumruk sıkarlar, hem bütün odalarını Papa bir

yana, dünya kadar Papacılara verirler... Dün çok geç saatte 'Kültür Haftası'na şöyle bir uğradığımızda on yaşlarında bir çocuk bir mikrofon yakalamış, sokakta oyun oynuyormuş gibi gayet atılgan bir sesle galiba bir türkü bağırıp çığırıyordu.

Tanışmalar; sağdan soldan sorular... Zehra Hanım'ın eşi Sevinç Bey hep gülüyor. Meğer onda gülme hastalığı varmış. Kendisi söyledi. Garip ve çok hoş bir adam. Bir antikacı dükkânı sahibiymiş; herkesi tanıyor. Herkes de onu. Gülmeleriyle ben de gülme krizine tuldum; anlaştık.

Utrecht, 11 Mayıs

Çantam bulunmuş. Otele gönderildi. Nihayet soyundum. İki gündür ilk. Duş ve yeniden giyiniş. Öğleye doğru Özden ve İnanç'la *İlke* dergisine gidildi. Editör Mehmet'le tanışırken tam sürpriz: Festivale İsveç'ten gelmiş şairimiz Özkan Mert'le buluşmayalım mı? Yazışıyorduk, kim daha iyi dünya vatandaşı, diye her gittiğimiz yerden birbirimize dünya yurttaşlığı nispeti atıp duruyorduk, posta kanalından. Kısmet Utrecht'i keşfimiz üstüne imiş... Dergide birçok göçmen şair ve yazarımız da vardı. Gurbet şarkısı onların milli marşı...

Festivalde bizim günümüz bugün. Hepimiz yarısı Hollandalı yarısı Türk bir topluluğa edebiyatımızdan sözaçacağız. Çetin'in sık sık söylediği gibi Türke Türkü tanıtacağız.

Batı kapısı kapalı...

Yine keçiliğim mi tuttu nedir 'bizimkilere' (göç edebiyatına inat) tuttum, yeni edebi numaramdır diye *Üç Beş*

Kişi'den iki sayfa okudum. Burda Kadın Merkezi de varmış; onlara *Bi Sevmekten Bi Ölümden* hikâyemi okursam iyi olurmuş; Özden'in tavsiyesi. Çoğu okuma yazma bilmiyor; toplantılarına kucaklarında bebekleri, ellerinde çocuklarıyla gelirlermiş; eh artık bu daha bir başlangıçmış...

Almanya'dan Fakir'le Adnan Binyazar'ı da çağırmışlar. Gelemiyorlarmış. Paris'ten çağrılan şair ve yazarlarımız yol masrafı fazla geleceği için katılamıyorlarmış. Felemenkçeye çeviriyi Roland adında bir Ermeni yazar yapıyor; o kadar içten, öyle kendini vererek koşturuyor ki. Bir başka soru cevap toplantısında çeviri işi Türkoloji'den bir genç kıza verilmişti ama, kızcağız benim Türkçeyi hiç anlayamadı; imdada yine Roland yetişti. Oysa *İlke*'de de çok işi var onun.

Geceyarısı

Yemeler içmeler gayet keyifli geçti, ama aklım hep bu odaya kapanacağım, yatağa uzanabileceğim zamanda.

Akşamüstüne doğru Adnan Berlin'den, Nurhan Karacak da Aachen'dan aradı. Nurhan ille trenle Aachen'a hareket etmemi istiyor, yolda o bilmem ne istasyonunda aynı trene atlayıp Aachen'a kaçıracakmış beni. Nurhan henüz Türk ırkı düşmanı kesilmemiş ve pek de kesileceğe benzemeyen Ermenilerden. Keşke Aachen dilekçesini kabul edebilsem!..

Burda, kanalın kıyısında mağaza biçimi lokantalar var. Akşam yemeği onlardan birinde yenildi. Dün Özen beni yine kanalın orada, köprü üstünde sakin bir İtalyan lokantası var, oraya 'kaçırmıştı'. Bir günde iki

kilo almış gibi hissediyorum kendimi. TV için çekim aynı köprü üstünde oldu; fakat az önce buranın Yeni Haber demeye gelen Nieuws Blat adlı gazetesine bir röportaj yapıldı. 'Röportajcı'nın adı Yam Hegeng imiş. Sorularına: "Sayın Gülten Dayıoğlu..." diye başladı; yarı yolda benim Gülten Dayıoğlu olmayıp ben olduğumu anlayınca adamcık kızardı bozardı, ben de sözümona şirin şirin gönlünü almak işini işledim: "Üzülmeyin, böylesi daha iyi canım, bir yerine iki 'kadın yazarımızın' adını birden öğrenmiş olacak okurlarınız." Keh keh keh... Neyse bu arada Esin Afşar'cığım Paris konserini verir vermez koşup geldi de, onun Yunus Emre, Ruhi Su, Nâzım Hikmet, Mevlana dahil şiirli sazlı müzik ziyafetiyle gözler kültürel zenginliğimize çevrilmiş, kulaklar Esin'in sesine dikilmiş oldu.

12 Mayıs, Pazar

Papa Utrecht'e geldi. Biz de sabah gezintiye çıkıp etrafa baktık. Çoğu punk olan protestocuların yolları nasıl tıkadıklarını, "Gel kıçımı öp Papa!" yazılı pankartlarını gördük. Kütüphanede, 'yabancılar için yazılmış eserler' bölümü müdürü Okko Lems'le kanal kıyısındaki bir kahvede oturduk. Özkan Mert de bizimle oldu; göstericilere fazla bakamadım. Çünkü Kadınlar Merkezi'ndeki konuşmam için hemen kalkmam gerekti. Yollar tıkalı. Papa yüzünden toplantıya biraz geç varabildik.

Gerçekten de, içerisi çoğu çocuklarıyla gelmiş annelerle dolu. Pazar gününü özellikle bunun için seçmişler bence. Konuşmamı alışkanlıkla herhalde, çocuk ağlayışları arasında dinlediler; ben de hemen karar de-

ğiştirip *Akşamüstü* adındaki hikâyemi okudum. Hiç beklemiyordum; Özden'le İsveç'ten gelmiş Gülseren gözyaşları içinde kaldılar. Gülmenin salgınlığından çok daha salgındır ağlamak. Toplantıya koşup gelmiş çok çocuklu anneler de gözyaşlarına boğuldular; ben de için için: "İyi ki Sevinç Bey burda değil!" diye sevinip durdum.

Gülseren daha sonra İsveç, Türkçe Yayınlar Radyosu adına benimle bir konuşma yaptı. Oradan çıkıp Özden'lerin yemyeşil bahçesinde zurna olana kadar bira içip 18.00'da Rotterdam garında olacak trene koştum. 40 dakika gidip geleceğim; çünkü TİP'e el konulmasıyla yurtdışında bir memleketin kanatları altında korunmaya gelenlerden Yavuz beni orada bekleyecekti. Makinist-işçi Yavuz. İlk haberi bana 1973 yılında Niğde cezaevinden gelmişti. Bir mektup: *Ölmeye Yatmak* romanımı kutlamakta. İşte bir yazara iyi ödüllerden biri de bu; tutukevinde okunuyor, okuyan da düşüncelerini o zor şartlar altında bile oturup bildiriyor. 'Görülmüştür' damgasıyla yazara ulaşıyor!.. Yavuz'la '80 baltasına kadar 'çok şükür artık' tanışmış, çeşitli fırsatlarda görüşmüştük; bu seferki buluşmamız unutulması olanaksız anılardan biri. Garda on dakikalığına buluşuyor; ne diyeceğimizi bilemeden birer tas kahve içiyoruz, o hâlâ soluk soluğa işyerine, ben yine geldiğim yere dönüş trenine: Bir daha görüşebilecek miyiz acaba?

Niğde cezaevinden Rotterdam garına. Nerdeyse beş yıl önce bir gece sessizce bize gelip, sessizce çekip gittiği zamanki Halim'le "bir daha görebilecek miyiz acaba?" bakışmamızı hatırlayıp duruyorum: Anıların dirilişi.

Gece. Saat 22.00

Dönüş: Utrecht garındayım. Otele gitmek istemiyorum henüz. Kafeteryadan bir fincan siyah kahve alıyorum yine; bir köşeye ilişiyor; ağlıyorum.

Barış davası da hâlâ daha sürüyor, diye geçmekte içimden. Çıkanlar çıkmışsa da, kalanlar kalmakta... Ali Sirmen, Hüseyin Baş. Keyif faslı Ali'nindir artık.

13 Mayıs, P.ertesi:

Hâlâ Utrecht'teyim. Oysa Londra'da olmalıydım. Sabah erken kalkıp çantamı toplamışım, hiç huyum değilken 55'imde ilk defa sabah kahvaltısına inip bir masaya kurulmuşum. Biletlerden sorumlu Mehmet kardeşimin Amsterdam-Londra uçuş biletimi getirmesini bekliyorum. Saat 10.30 falan olmuş, bekliyorum. Derken bilet yerine Mehmet Okur'dan bir telefon geldi. Uçaklar doluymuş. Bugün buradan kendilerinin armağanı bu biletle hiçbir yere gidemezmişim. Bir yanlışlık olmuş. Canım sıkkın. Sevinç Bey'lerin üstüne kaldım. O bile gülemez oldu. Özkan nereye neyle uçmuş, belli değil. Çantayı geri aç, soyun, Halim'e telefon et: Ettim. Londra yarına kaldı, deyince benim yerime o öfkelendi. Londra'ya yarın için ancak akşama doğru bir saatte yer bulunabilmiş. Oysa Virginia Woolf'ların ünlü mahallesindeki bir otelde yer ayırttığını söyleyen yılların dostu Ruth, akşam saat 18.00'lerde orda olmamı ısrarla tembih etmişti. Bloomsbury beni kabul edecek mi bakalım?

Londra, 14 Mayıs, Salı

KLM'den bilet aldım. Burdayım. Cartwrights Gardens köşesindeki Hotel Crescent'e ancak akşamın yedisinde varabildim. Neyse, geç kaldınız, odanızı verdik, falan demediler. Ruth keseme kıyamamış; hayli ucuz bir oda; iyi diyemiyorum, çünkü duşu dışarda, hem de merdivenle bir kat aşağıda. Aman olsun; saatli dakikalı hazırolda duracak değilim ya?

Keşke daha erken gelebilseydim. 'Bloomsbury Yazarlar Mabedi' üyelerinin sık sık şöyle bir çıkıp dolaştıkları Yazar Bahçeleri'nde şöyle bir tur atabilirdim. Yarına. Uçak indi; doğru küçük çantamı kapıp otelime koşmaya... Olmadı işte. Çantam yine kayıp! Bulundu ama, çok zaman geçti. Taksiye adresi verip beni oraya en yakın metro ağzında bırakmasını söylediğim halde Euston'u bırak, beni taa Charring Cross'ta bıraktı. Hava da çok yağmurlu. Trafik berbat. Yeni bir taksi bulana kadar öyle ıslandım ki, eşek sıpasına döndüm. Son günlerde her şey ters gitti.

Saat 02.00

Tam soyunup duşa inmeye hazırlanıyordum; telefon. Dün işte, Ruth saatin altısından beri beni arayıp durmuş: Geldin mi? Geldim. İyi, Allah'a şükür, ben de hemen geliyorum seni bize götürmeye. Özellikle eve çok yakın bir otelde ayırttım odayı sana; iyi mi, beğendin mi? Hemen geliyorum. (Ona hal-i pür melalimi anlatmaya kalkıştımsa da boş.) Kocası Yakup, Atatürk Lisesi ve ODTÜ mezunu. UNESCO'da çalışmakta. Hemen Türkiye'ye uç-

ması gerekmiş, ama üç oğullarından ilki Cem Ankara doğumlu, ötekiler Henry (yani Hayri) ve Adam (yani Adem) sofra başında, dört gözle beni beklemekteler... Sonuçta işte, mahalleleri Islington'daki üç katlı eski bir İngiliz evinde, sıcak bir aile sofrasında buluştuk. Şimdi çok yorgunum, bodrum katındaki stüdyonun nasıl güpgüzel bir yemek odası haline getirdiklerini, daha önce günlerimizi, Güner'le Egerton Gardens pansiyonu ve hastanedeki günlerimizden sonra kanserin ışın tedavisi sırasında bir süre orda kalışını düşünmek bile istemiyorum. 1976 yılı Londra'mız. Yine Egerton Gardens'ı bir tavaf isteğim depreşti, ama her yer, her şey şimdi o kadar çok acıtıyor ki canımı...

(...)

Telefon. Ruth: "Uyandırdım, biliyorum. Yakup telefon etti de... Halim'e Ankara uçağında rastlamış; acele annesinin yanına gidiyormuş." Ne tesadüf! Yakup burdan İstanbul'a, ordan Ankara'ya uçacak ve ilk rastladığı tanıdık Halim olacak. Annesi çok mu ağırlaştı acaba? Ruth, her zamanki gibi vefalı, iyi dostum benim. İngiltere Ankara Büyükelçiliği'nde taptaze, gencecik çalışırken Yakup'a vurulup ırkmış, dinmiş hiç mi hiç aldırmadan İngiliz ailesinin şusunu busunu yerle yeksan eyleyip sevdanın hakkını nikâh bile kıydırtarak verebilmiş Ruth ki, Ankara'da ressam Cemil Eren'in bodrum katındaki seramik fırınında yaptığı kilde levrek ziyafetinin lezzetini de hiç unutmamıştır. Ben de onun bu akşamki rengâhenk sebze türlüsünü unutmam herhalde.

Sebzeye öyle susamışım ki.

Ertesi Sabah:

Halim'i annesinde buldum. O hep aynı imiş, ama oğlunu kocası sanmış.

Gönül'ün kanseri birden yayılmış; doktoruyla acilen Glascow'a gidiyorlarmış da, ondan koşup gitmiş Ankara'ya. Akşama dönecekmiş. Ne bungunluk...

Elim çenemde, kalakaldım; çaresizlik... Bu da berbat bir illet, derken yağmur durdu, birden güneş çıktı. Ben de çıktım. Forster'ın, Virginia Woolf ve yayıncı kocasının parkta 1920'lerden kalma ayak izlerini arandım; şu kahvede mi otururlardı ki, kulüpleri neresiydi?.. Faydasız. Kendimi Egerton Gardens'a atmış buldum. Ama burada artık o eski, tek tek odalı pansiyonlar yok. Burası bugün orta sınıftan İngilizlerin en gözde yeri. Eskiler satılıyor, onarılıyor; apartotel ya da soylu yerine küçük burjuvadan kimselerin bakımlı özel evleri oluyor.

Geceyarısına kadar açık olan şarküteri hâlâ Brompton Road'daki köşesinde aynen durmakta. Bu bile kasvetimden biraz sıyrılmama yardımcı oldu. Knightsbridge'i caddeboyu yürümedim; otobüse bindim. İşte yine Hyde Park Corner'dayım. İşte yine Green Park. Sallanıyorum. Kendi kendime oyunlar icat ediyorum: *Bir Düğün Gecesi*'nin Tezel'i buralarda Thames'ı bile gören büyük tarihi bir otelde birkaç gün kalmış olacak. Romanımda öyle yazıyor. Kaldı bile: 'Ülkemde Akdeniz kıyısıdır diye, türlü carıltı-itiş kakış arasında bir ay tatil yapacağıma, aynı paraya üç gün böyle bir otelde kalırsam mükemelen başımı dinlerim,' diye diye... Bak işte, sen de ülkende bir aylık bir tatil hiç yapmadın, hep bilmediğin yabancı yerlerin sakin köşelerine kaçtın, ama kraliyetin o

soylu otellerinden birinde hiç kalmadın; işte şimdi tam zamanı Adalet, çık şu Crescent'in bohem odasından, kirişi Gloucester'ın ya da Park Lane Hotel'in odalarından birinde kır gitsin. Onlarda değilse, Kensington Palace ya da belki St. James's Palace'da, Lincoln's Inn'de falan bir gece geçir. Döviz möviz derken rezil ve sefil oluyoruz canım! Ne diyorsun sen, ekonomik kurtuluşun için onca çabalamış Ruth'u düşünsene!.. Senin bu 'ihtilal'in ona karşı ne kadar ayıp olur... Senin kuşak ayıp olmasın diye yaşayamayıp, ayıp olmasın diye ölemeyenlerden (intihar) değil mi?

Hem canım TRT'de görevliyken BBC'nin davetlisi olarak Kensington Palace Hotel'de bir hafta kalmıştın ya? Gökgörmediklik etme. Canım o resmi bir şey; her dakika sustada durmaktaydın, unuttun mu?

Tarihiliği yine böyle sahici olan saray-otellerden birinde bir gece kalıp 12 Eylül'den dışarı 'kaçkın' arkadaşlarımla, ressamlarımızla bir akşam yemeğinde orada buluşmamız projemi Paris'e ertelemiş bulunuyorum.

(...)

Bir anda National Galery'yi gezmeye karar verdim, sonra dönüp Victoria&Albert Museum'un birinci katını hızlıca dolaşıp çıktım. Serpil'e Viktoryen giysiler sergisinin birkaç kartpostalını almayı unutmadım. O, böyle 19. yy kadın kıyafetlerini görmeye bayılır(dı). Hâlâ öyle mi acaba?

British Museum'da İngiliz suluboyaları sergisi varmış, işte bu 'Aquarelle'leri mutlaka görmeliyim.

Trafalgar'da, havuzun karşısında basamaklardan birine oturmuş punk'lara bakıyorum. Kirli tişörtleri, renk renk boyalı kırpık saçları, yüzlerini inatla Picasso'va-

ri boyamaları falan beni artık şaşırtmıyor. Yine de National Galery'nin dışı içinden daha ilginç. Punk'ların dünya nimetlerine sırt çevirdiklerini sanıyordum. Pejmürdeliği sahiden başarabilmek de belli bir sanayi, bu sanayinin epeyce bir tüketimini gerektirmeli, çünkü tel tel boyanmış saçlar, kollardaki demir halkalar, yüzlere öyle garip şekiller vermeler ne kadar çok zamana ve tüketim malına, ne kadar çok para istemekte kim bilir. 'Özgürlük pahalıdır' diye yazmıştım bir romanımda, ama oradaki kastım özgürlüğün manevi bir fiyatıydı; bunlarınkinin gideri basbayağı somut. Punk, kendi pazarını kendisi yaratmış ve bunun hem avcısı, hem avı haline gelmiş. Beri yanda iki Amerikalı yaşlı kadın Trafalgar'da iki çok cılız punk kızın fotoğrafını para karşılığında çekti. Fotoğraflarını çekeceklere bilet kesiliyor. Kesiyorlar.

16 Mayıs, Perşembe

Bond Street'te kahvedeyim. Trafalgar'dan ayrılmadan, alanın burnunun dibindeki büyük kitapçıda V. Woolf'un *The Waves*'ini görür görmez alıp buraya koştum.

Az sonra pazar ya da pazartesi günü için Paris'e gidiş rezervasyonunu yaptıracağım. Bakalım bizdeki İngilizce kültürleri yüksek olanların benim Woolf etkisinde kaldığım görüşleri isabetli mi, değil mi? Yazık ki *Dalgalar*'ı hemen okuyamayacağım, çünkü bilet işinden sonra tek başıma bir Thames turunu (yepyeni ve mosmodern inşa edilmiş Her Majesty's Theater'ını ilkin dışından keşfetmek üzere) tamamlayıp girişinde Kesibe ile buluşacağım. Kesibe, Alageyik'in yakın arkadaşı. Onunla şu gün,

şu saatte, şurda diye bir anlaşmamız var. Bu kültür merkezinde Degas'nın gravürleri sergisini gezeceğiz. Saat oldu 10.30. Hemen bilet işini halledip, Thames Embarquement'ta bir motora atlamaya koşmalı... Kesibe ile saat 12.00'de buluşacağız. Akşam yemeğinde Merih'le Nuri Çolakoğlu'ların konuğuyum. Nuri, TRT'den ve 68'ler kuşağından en genç ve en sevgili arkadaşlarımdan biri. 12 Mart darbezedelerinden. Hapiste tırnaklarının sökülmesi, afla çıkışında yine Radyo-TV ailemizden hamile karısı Sezi'nin ona bir oğul armağan edişi... Aradan dört beş yıl geçmiş ve ben şimdi BBC-Türkçe servisinde çalışan Nuri ile sözleşmişim! Gece ayrılırken herhalde yine: "Bir daha görüşebilecek miyiz acaba?" denecek. Elbette, elbette; ama bu sefer de kim bilir ne zaman ve nerede? Nuri akşam 19.30'da beni otelimden alacak. Kent merkezinden uzak, ama yemyeşil, sakin bir mahallede otururlarmış.

Saat 17.45. Hotel Crescent.

Odamdayım.

Thames turumu yapabildim de, belki Kesibe ile randevuma yetişemem diye, ne balıkçıların orada inip Tower of London semtini görebildim, ne taaa ötelerdeki Greenwich Village'ından 1957'lerden kalma anılarımı tazeleyebildim. Bindiğim motorla geri döndüm. Kesibe'ye daha yarım saatim vardı ve fakat motorun turist rehberi dehşetti!.. "...Şimdi solunuzda Londra'nın erkekler okulunu görüyorsunuz. İngiltere'nin en üstün, en zeki, benim gibi en ünlü kişilerini yetiştiren okul bu okuldur...", "... Şimdi sağınızda 80 milyon dolara mal olmuş Her Majesty's

Theater'ı, Londra'nın bu en yeni ve en çirkin yapısını görüyorsunuz. Gözlerinizi kapayabilirsiniz. Degas sergisi var, artık iyice açın gözlerinizi, çünkü biletler çok, ama çok pahalıdır!.." Bu kadar matrak bir nehir gezisinden sonra kocaman bir kesekâğıdı 'frites' yeme de yanında yat. Tesellim: Canım, bu senin öğle yemeğin işte; fazla sayılmaz...

Sergilenen gravürler ilginç bir yöntemin ürünü olmalı. Degas, bakırı, pirinci çamsakızıyla sürterek yapmış galiba bu gravürleri. Ancak ressam adaylarını, resim öğrencilerini besleyebilecek, onlara çekici gelebilecek bu yeni 'bilgilerimiz' ne bende, sanırım ne de Kesibe'de öyle aman aman bir heyecan yaratmadı. Ancak büyük sanatçının o minik, minicik bronz balerin heykelleri! Bunların önünde-başında hayranlık çığlıkları atıp durdum. Hele o tek ayaküstü denge! Dengenin bütünlüğü... Allah'ım, balerinin vücut titreşimlerini nerdeyse duyuyor, görüyordum. Bronzun canlı teni, atardamarları...

Kesibe, Yakup Kadri'nin yeğeniymiş; bilmiyordum.

Gece:

Oteldeyim. Önümde Nuri'lerin meyve tabağından kaptığım bir elma. İçimde ise bir burukluk. Oysa güzel bir semtteler; her şeyleri var işte. Evleri, arabaları. Bana göre çok pahalıya mal olmuş nefis bir ziyafet sofrası. Her şeyleri var; sofradan zengin bir sevgi, özlem, yakınlık ikramı büsbütün sevindirici. Yine de içimdeki şu burukluk. Boğazımda bir yumruk. Yuttuklarım, yutamadıklarım. Şimdi farkındayım. Anlıyorum: Merih'in de, Nuri'nin de darbeyle yaşananlara rağmen çok iyi olduklarını bana il-

le ispata kalkışmalarındaki gayretten doğmakta bu ağlama ihtiyacı. Savrulmuş bir 12 Mart gençliği. Tanıştıkları vandallık; aramızda bir fark atmıştır. Farklıyız. Doğal bir bütünleşmeden uzağız.

17 Mayıs, Cuma

Paris'e Amsterdam üstünden pazartesi günü uçuyorum.

Öğleyin Ruth'la buluşup *Amadeus*'u görmeye gittik. Milos Forman pek Holivudyen bir film yapmış. Sonterini/Mozart. Yaygınlık/Derinlik. Pekâlâ ama salt Mozart operalarının izinde pek 'spektaküler' bir film olmuş. Zamanımızın müşteri oltası: Kör kör parmağım gözüne = Gösteri sanatı(!). Konçertolara, piyano parçalarına pek yüz verilmemiş. Yeni dalga: 'Opera duyarlığı'. Artık bu moda.

Akşamüstü Ruth'tan ayrılıp eski Royal Haymarket Tiyatrosu'nda, saat yedideki Harold Pinter'in *Old Times*'ını izlemeye gittim. Üç kişilik bir oyun. Liv Ullmann (Anna), Michael Gambon (Decley), Nicola Pagett (Kate). Oyunu David Jones yönetiyor. Deniz kıyısındaki bir evde karı-koca, bir de eski bir kadın arkadaş arasında geçen oyun için *The Guardian*'ın tiyatro eleştirmeni şöyle demiş: "*Old Times*'ı izledikten sonra insan Brecht'in şu cümlesini hatırlıyor: *Alone together, so much lived all together.* (Fazla birlikte yaşamak/birlikte yalnız kalmak.) Brecht'in sözünü 'şiirmiş gibi' çevirmek istedim; böyle bir şey oldu. Hiç de fena olmadı vallaaa.

Yakup bu akşam Türkiye'den dönecekti. Onun getireceği haberleri bilmek istiyor muyum? Yok, istemiyorum.

Dün akşam Yakup bizi Trinity denen bir yerde değişik -yani bana göre değişik-bir lokantaya götürdü. Yanımda getirdiğim tek şık elbisemi ilk defa dün gece giydim. Lacivert üstüne çiçekli ipeklim.

Halim'e, Güner'e, kanser ve kanserlere hiç mi hiç dönmek istemiyorum, derken kendimi en üstün kaliteden bir İngiliz yemeği lokantasında buldum. İyisi kötüsüyle tek 'tip' yemek: Sheperd's pay. Tam da açdoyuran, çobanböreği. Rüstik. Fırından çıkma, sıcacık. (Damağım annemin kirdeli kebabını arandı.) Yakup ve Ruth'la her şeyden konuştuk, çok da güldük. Kırmızı şarap işe yaradı. Güner'in yanlarında kaldığı zamanın üstünden atladık; içtim. Halim'den haberler aldım; içtim. Onunla dün geceki konuşmamızı hatırladım, içtim. Annesi bunamış, kardeşi kanser. İçtim. Meğer Gönül Londra'ya Glascow üstünden gelmiş, şimdi burdaymış. Nerdeymiş peki? Ruth bütün yakınlığıyla: "Bak, istersen yarın elçilik yoluyla görümceni bulabilirim sana?" diye ısrar etti; içtim. Güner'li deneyimim ışığında: "Hayır, istemem" dedim ben de ona. Yarın ne olacak? Hiç düşünemiyorum. Müjen ne olacak? Hiç düşünemiyorum. Halim'in "Sen kendine bir yer bul," deyişini ise, şaraba rağmen unutmuş olamıyorum.

Unutmayı bir hatırlayabilsem, diyor Melih Cevdet Anday bir şiirinde.

Ben de *Bir Düğün Gecesi*'nin Tezel'ine mi, yoksa kardeşime mi bardak kaldırıp için için: *İntihar edemeyeceksek içelim bari*, diyorum?

(...)

Gündüz vakti çarşıları dolaşmıştım. Çorabım kaçmış. Çorap aldım. Euston metro istasyonu kitapçısından *Folling in Love* adında bir kitap alıp, odama kapandım; bir solukta okumayayım mı? Çoktan unutulmuş saflık, temizlik, doğallık. Şu çıkarsız duru ilişki bu kadar güzel anlatılabilir. Filme de alınmış. Zaten bir senaryo/roman bu. Sanki ben de okurken romanı kare kare filme çekip durdum.

Aynı gün, Pazar. Saat 03.00

Sabah erkenden kalktım. Duş yaptım; yine yattım. Dünkü şarap yorgunluğunu üstümden atmak üzere iki kahve ve iki şişe su içtim. Dirilip yarınki yolculuğa hazırlığımı tamamladım. *The Waves*'i epeyce okudum. Yarıyı geçtim nerdeyse. Gerisini akşam odaya dönüşüme bırakmıştım. Az önce bitti işte.

Öğleden sonra metroyla çok yakınımdaki British Museum'a yollandım. İngiliz suluboyalarında aklım takılı kalmamalıydı. Sergiyi gezdim ama yine en fazla Turner'ların önünde durdum. Suların o yarı aydınlığı ve köpüren bulutların gel-git ışın kırılmaları... 1976'da Turner'ları Güner'le National Galery'de seyretmiştik. Hayatlarımızın bilinmezliğine bir yanıt mı bu suluboyalar, yoksa bu benim 'kendi zamanlarım'a uygun vehimlerim mi, bilemiyorum. Turner hayranları fazlasıyla bol; bunu da kıskanıyorum. O artık beni sardığı kadar 'başkaları'nı sarıyor olamamalı, demekteyim ama bunun da izahı yok. Resimden anlamam, bir kitabı anlatır gibi anlatamam. Hissederim o kadar. Tabloların gizli sedasını işittiğim de olur.

Suluboya tablolardan sonra biraz Çin porselenleri, biraz Firavun mezarları, mumyalar, Mısır tabutları, Çin'in Ming dönemi sanatı, derken; yorgun düştüm. Kahve içtim, jambonlu sandviç yedim, bir paket kraker alıp buraya geldim. Saat 19.00 falan olmalı; biraz BBC'ye bakıp hemen yattım. Ama işte kalktım. Uyuyamadım. Yazdım.

The Waves'i bitirdim. Romanın tekniğini ta baştan keşfetmiştim ve Woolf bütün bunları benden öğrenmiş duygusuna kapılmış olsam da, esinlenme meselesini savunu torbama gönderip kararı sabırla finale bırakmıştım.

Kitapta öyle kabataslak, hatta 'ilkel' diyebileceğim bir bilinçakışı anlatısı var ki!.. Ben olsam Jimmy'nin, Louis'nin, Bernard'ın içinden geçenleri, akıldan kayanları bu kadar okurun kafasına vura vura yansıtmazdım. Üstelik Woolf'un bilinçaltı okumalarında, olması çok istenenle olmasından çok korkulan zamanların boyutu yok. Hem yani anlatıcı, yazarın fikirlerini kahramanlara dağıtmakla 'tanrı yazar olmak'tan kurtulmuş mu oluyor? Asıl olan romanın her kişisinin, her yerinin, her ayrıntısının, kısaca her her şeyinin birbirine çarparak yankılanmalarından bir bütünlük çıkarmaktır. Nota yerine söz 'besteci'sini her şeyi bilen tanrı durumundan çıkaracak olan bu. 'Her şeyi bilen tanrı', romanı çokseslilikle bütünleyebilen yaratının okuru, izleyicisi olabilmeli...

İşte yine anlatının büyük sorumluluğunu kendi üstüme çekmekteyim. Olsun varsın; ne yapabildiğini biliyor, yapamadıklarının da peşini bırakmıyorsan zaten 'yazar'lığın sorumluluk yükünü yüklenmişsindir demeye gelmez mi bu?

(...)

Ruth yarın sabah beni Russel Square'den yolcu edecek. Underground'lar grevde.

Heathrow'a giden yeraltı treninin açık olacağı umuluyor.

Paris, 20 Mayıs, Pazartesi

Ne akla hizmet, böyle bir charter biletiyle yollara döküldüm ki... Amsterdam'dan aktarmalıyım; akşamın sekizinde oradan hareketle onda buraya demir atabildim. Sanki Londra-Paris arası değil de, Ankara'dan kalkıp Hong-Kong'a inmişim ya da San Francisco'ya... Oysa Ruth'çuk sabah erkenden gelip, beni ve küçük çantamı havaalanına götürecek yeraltı treninin ağzına kadar taşımıştı. Ne bilsin trenin de grevde olduğunu...

(...)

Montparnasse'taki otel(im)de yerimi ayırtmıştım, fakat intihar etmiş şair arkadaşım Hubert Dumas'nın kabilesinden Françoise, orasını iptal ettirip bana evinde kucak açmış bulunmakta... O ve Micheline Alanya-İncekum'da bizde geçirdikleri tam Akdenizli tatillerinin borcunu ödemeye çalışıp durmaktalar; bir de tabii aramızda Hubert anısı var. Françoise'ın kocası, bankacılıktan emekli ressam Jean Gauthier. Onların en geç saat 10'da yattıklarını bile bile gecenin 11'inde yataklarından kaldırdım. Çünkü bagaj teslimde çantam yine çıkmadı. Başvurum, aramalar-taramalar... Doğrusu Amsterdam bu seyahatimde benim için uzak bir taşra kentinde ikamete zorunlu kılınmış siyasi mahkûmların her akşam uğrayıp 'burdayım' dedikleri polis karakolu gibi bir yer olup çıktı. İnerken 'burdayım' çıkarken, işte çantam, diş fırçam,

pijamam burda, tamam mı? Gidebilir miyim? Siyasal mahkûm. Eh artık Ataol (Behramoğlu) ile buluşabilirim; aramızda fark kalmadı.

Şimdi bu notları döktürdüğüm yer, Jean'ın stüdyosu. Duvara yaslanmış küçük-büyük tablolar, bir köşede de boyalar, palet ve fırçalar arasındayım; çalışırken kendisinin uzanıp dinlendiği bu divanda yatacağım söylendi. Françoise'ların evi ezbere bildiğim Montparnasse Bulvarı'nın Duroc yönünde. İçi bana biraz eski İstanbul apartmanlarını hatırlattı; Gümüşsuyu'ndakiler gibi, ama dıştan bakınca geniş bir avluda. Bu kadar gecikmemden ötürü özellikle Jean'a karşı utanç içindeyim. (Maddy'yi hiç sormadım.)

Ertesi Gün:

Jean da suluboya çalışıyor. Tablolar, boyalar arasında mışıl mışıl uyumuşum. Kalkınca kendimi çok ünlü bir ressamın modeliymişim gibi hissettim. Bu cesaretle erkenden hem Ataol'a, hem Dino'lara telefon ettim. Komet'i artık yarın aramalıyım. Ataol'dan, başta kardeşi(miz) Nihat olmak üzere, herkesi toplamasını istedim. Akşam Café de Cluny'de buluşmaya sözleştik. Daha sonra Palette'e gidermişiz; eh evet, herkes ordadır zaten.

Oh ne iyi! Ömer Uluç da burdaymış: Hem kaçkınlar, hem sürgün ve kaçaklar koalisyonu.

St. Michel'e doğru inerken St. Germain'deki 'bankama' uğrayabilirim; Stockholm'deki bir sinema şirketinin "*Fikrimin İnce Gülü*" romanımın film çekimi için ödeyeceği (aracımız: Ayten Kuyululu) avansım gelmiş mi, gelmemiş mi, diye bakabilirim pekâlâ. Gelmişse ne âlâ... Fır-

layıp tarihi künyeli bir saray-otele ve 12 Eylül darbesinden kaça kaça Paris'e 'sığınmış'larımızla birlikte faşizmi maşizmi orada ti'ye almaya!.. İnadına Paris'in Belle Epoque'unu bir defalık atmış-yetmiş yıl sonrasına, bugün'ümüze taşımalıyız biz...

12 Eylül der demez "*Fikrimin İnce Gülü*"nü toplamışlar; 159. maddeden yargılanmışım, iki yıllık ha girdim-ha çıktım'lar akabinde, romanımın bilirkişi raporuyla bağra basılmasına dahi izin verilmeksizin peşime bir darbe yüzbaşısı takmışlar; arada Ataol'un uzun 'Barış Davası' meselesi, Nihat'ın şeysi falan derken 'yazarlığımızın tadını çıkarmak' hakkımızı gecikmiş bir karnavalla kutlamalıyız... Son günlerimin en güzel hayali.

Bakmışız, Ömer'le Nihat bile dost olmuşlar!.. Ama herhalde yazar sınıfımızdan her dem taze Nedim Gürsel'in her yerde'liği eksik kalır. Kalmasın canım; aman eksik kalmasın; o da bulunsun: Karnavala her şey lazım.

22 Mayıs, saat 02.00

Yanılmamışım. Kahvede Ataol'la birlikte Nihat da vardı. Nihat Behram. *Halkın Dostları*'ndan bu yana genç dostlarım; İstanbul'da buluşmalarımız... Aylar, yıllar: Coşkuyla kucaklaştık. Biralar, kahveler; az ötede St. Michel metro ağzı ve... pat: İşte orada, de Cluny'de Nedim Gürsel! Onunla Ankara'da Füsun ve Metin Altıok vasıtasıyla ilk tanıştığım Mülkiyeliler Birliği karşısındaki kahve nerde, Cluny ya da şairlerden Jacques Prévert'e selam- Chateaubriand'lar, hele hele Saint-Germain'li Lipp, olmadı Bonaparte kahveleri falan nerdeeee. Nedim gelince, önümüze Fransızcası yayımlanmış bir kitabını koydu. Kitabı bi-

ze gösterirken söylediklerinden Nihat nedense sinirlendi. Bizde pek lafı edilmemiş birkaç hikâyesini bir araya getiren kitabın adı: *Les Lapins du Commendant*. Messidor diye bir yayınevinden çıkmış. 'Aksi gibi' pek de güzel bir kapağı var. Yazarını, Nihat'taki gerginliği falan unutup basbayağı heyecanlandım. Sayfaları tek tek çevirdim. "Bozkır", "Kentler". Böyle iki bölüm: "Komutanın Tavşanları", "İstanbul Sevgilim", "Haliç'in Kıyısında", "Montsouris Parkı", "Köprü" gibi hikâyeler... Birkaçını dergilerde okumuşluğum var. Yenilerini okumam için herhangi bir kışkırtısı olmayan iz ve izlenimlerim... Yine de yazara soruverdim işte: "... şunlar, şunlar bizde ne zaman, nerde yayımlanacak Nedim Bey?"

"Herhalde bizde yayımlanamaz. Sakıncalı bulunur. Zaten İlk kitabım toplatıldı. Sizin de başınıza geldi ya, ben Türkiye'de sakıncalıyım da, davası falan..." Yüzüne karşı içimden 'herkesin başında aynı bela, sizin farkınız nedir' filan deyip durmama rağmen, özel kaygısını dile getirmeyi daha sürdürecek gibiydi, ama Nihat sözünü kesiverdi:

"Seninkinin toplatılma nedeni 'müstehcenlik suçundan' Nedim! Adalet Hanım'ınkiyle bir tutma kendini. Seninki müstehcenlikten, onunki 141 ve 142., daha beteri 159. maddeden!.." Kendimi *Yazko Edebiyat*'ın cezası verilmiş gibi hissediyorum, içimden üstü kapalı bir "ooh" yükseliyorsa da, bundan utanıyorum. Dilim dolana dolana: "Canım Nihat'çığım, ha o nedenle, ha bu nedenle; kitap toplama 'icraatı' özgür düşünceyi soluksuz bırakmak değil mi?.."

Sonradan, Nedim gidince açıkladı Nihat: "Öfkemi hoşgörün; her şeyin üstüne bu adama da, onun gibile-

re de illet oluyorum. Yasaklıymış! Herkesle tuzu kurudur onun. Her yerde bir eli, beş parmağı... Üstelik kendi tarlasından başka hiçbir yere yağıp damlamaz. Bulduğu olanakları sıkı sıkı kendine saklar; kimsenin derdiyle ilgilenmez... Ulan bari siyasal yiğitliğe el koyma!.. Çaldığı kapılarda, yok siyasal kaçakmış da, yok memleketine dönemezmiş de... Batı'nın gözüne girmenin, yolunda ilerlemenin başlıca formülünü kullanma... Evet, bari kendini siyasal kahramanlardanmış gibi sunup durmasın!.."

Sahiden Nihat bunlara tanıklığından ötürü olmalı, basbayağı sinirli... Kardeşinin bu kadar öfkelenmesine Ataol'un canı biraz sıkılmış gibi. O, bu gurbet ellerde, şu sürgün ya da kaçak psikolojisi içindeki herkesin birbirine yakın durması, dayanışıp anlaşması gereğine inanıyor. Nihat da -bana göre gittikçe sevimlileşen başkaldırısıyla- "Sürgün ya da kaçak ise, bütün o darda kalmışların hepsiyle dayanışırım, severim hepsini, hepsini kollarım, ama çıkar kapılarıyla devamlı uyumda bir adamı niye tutup, neden seveyim yahu!" deyip çıktı. Dar zamanların dar gömleklerinde sıkılıp, boğulup durmaktayız. Bir hava deliği, bir hava deliği!.. Hâlâ 'karnavalımız' hayaliyle ben dertlere deva aramaktayım. Projemle övüne övüne Ataol'lardan bu değişik buluşmamız adına bir gün kavillememizi istedimse de o, paramı cebimde saklamamı, çünkü perşembe ya da cuma akşamı Palette'te buluşulup oradan da bir restoranda hep birlikte şen çocukları oynayacağımızı söyledi.

Üstelik daha evlerine götürecekmiş beni; öyle ya, Ludmilla ve çocukları görmeye...

Söz kesildi.

Bankaya ona göre uğramalıyım. Françoise beni daha erkek kardeşinin başhekim olduğu hastaneye götürecek: Beynimin kafatasımda fındık kadarmış gibi tıngır mıngır edip durmasına bir teşhiste bulunulması için. Epeydir bu böyle: Başımı sağa eğiyorum, tıngıır, doğrulup sola eğiliyorum mıngıır; silkeliyorum tıkır tıkır tıkır. Beynim kuruya kuruya küçüldü galiba... Epeydir böyle.

(...)

Paris'e ilk gelişimde 22 yaşımdaydım ve nedense Odéon hep St. Michel bulvarının alt yanında değil de, üst yanında sanırdım. Metroya bilet alacak kadar bile param yok; hep yayayım. Yukardaki Cluny sokağından çıkıp bulvarı aşağı iniyor, tamam işte Cluny Müzesi şurası, Odéon Tiyatrosu da burası... Dönüp dolaşıyor; tiyatronun kapısından içeri dalmak üzere yine yukarılara çıkıyorum... Yanından geçer gider, Luxembourg'u da hep ve yalnızca yukarı doğru Montparnasse–Quartier Latin köşesindeki Danfert Rochereau İstasyonu'na kadar uzanır sanırdım. Bu sefer Sorbonne yönünden nehre inerken her şeyi yerli yerine (milimetre sapmadan) koyacağımı biliyorum, ama eski izlenimin bende hep öylece kalmasını da seviyorum. Hele arada *Molière* filmini gördükten sonra.

Françoise akşam yemeğini evde, birlikte yememizi istemişti. Sekize doğru eve döndüm, sofrada genç, güzel, her şeyle uyumlu bir Alman kızı buldum. Verona. Tavan arasındaki tek odayı elimden almış. Oysa ben oraya çıkarım, Jean'ın stüdyosuna kavuşmasını sağlarım, diye düşünüyordum. Verona, Aachen'da okuyormuş; ona hemen Nurhan'ın adresini verdim. Hepimiz "Evet, dünya küçük," dedik.

Erken yatılıyor. Yarın sabahın köründe Barbizon'a, empresyonist ressamlar köyüne doğru yola çıkacağız. Jean'ın orada da küçük bir 'kooperatif dairesi' varmış. Paris'e Fontainebleau Sarayı'nı geçtikten sonra 40 km. uzaklıktaymış. Zaman zaman bulutlu, ama ılık, güzel bir bahar havası yaşıyoruz.

Paris, 22 Mayıs '85, Çarşamba

Jean'ın arabasıyla Barbizon yolculuğu.

Ovalık yerlerden, Fransa'nın 'tahıl ambarı' denen yerlerden geçtik. Paris'in güneyinde, Fontainbleau Sarayı'nı gezmeliydik ilkin. Öyle yapıldı. Bu görkemli sarayda 15. yy.dan başlayarak bütün asırların izleri var; adım adım. Eklenen bölümler, onarılmış daireler üstüne üstlük. Jean açıklamalar yaptı. Françoise Louvre kurslarına gidiyormuş; yakında uzmanlık belgesini alacak. Jean 60'ını geçmiş, hâlâ araştırıyor, soruşturuyor ve suluboya güzel doğa tabloları yapıyor. İçlerinde bu sarayın çevresi de var. Biz içerdeyken yağmur atıştırdı, ama çıkınca güneş yüzünü gösterdi; Barbizon'a güneşli girdik.

Jean'ın burda iki dairesi bulunuyormuş. İlk karısı bunlardan birinde ölmüş. Çocukları buraya gelip gidiyorlarmış.

İşte güzelim sessizlik, dinginlik. Fontainebleau ormanları burdan büsbütün esrarengiz görünmekte. Empresyonistlerin köşesi ormanın bir ucuna düşmekte. Köyü dolaşıyoruz. Bir köşebaşında eski, ahşap görünümlü bir ev. Burası Georges Sand'la Chopin'in birlikte yaşadıkları yermiş. Alt kat şimdi kahve/meyhane. Bir sokağın üstünde de bir zamanlar ressamların, artistlerin, yazarların kaldık-

ları 'han.' Duvarlarda onların, bu arada Rousseau'nun, Millet'nin yaptıkları tablolar. G. Sand'ın kaçamak ve Chopin'i sürekli çalışmaya zorladığı evde besteci piyanistin ince hastalığı artmış olacak ki, daha sonraları ikisi Mallorca'da ve nerdeyse yok-yoksul; Akdeniz güneşinden yararlanma hayatı içindedirler...

Paris'e dönüşümüzde ben Londra'da romanını okuduğum *Folling in Love* filmini görmeye gittim; sanki Georges Sand'ın Chopin'e aşkına selam duracakmışım gibi... Romana uygun bir film olmalı; çünkü filmi kare kare ben de çektim seyirci koltuğumda. Çıkınca Saint–Germain'de biraz dolaştım; Kitapçı La Hune'a girip çıktım; önündeki satıcı barakasından (kiyosk, derler) bir *Magazine Littéraire* aldım.

Saat 23.00:

Evdeyim. Hemen şimdi yatacağım... Yarın sabah Françoise beni hastaneye, doktor abisine götürecek.

Benim şu beynimdeki uğultu ve takırtılar-tıkırtılar arttıkça artıyor. Pek acayip bir şey.

Ertesi gün. Gece:

Sabah sabah Françoise'la hastaneye, doktora görünmeye gittik. Sert, fazla kesin ve ciddi, kısacası suratsız bir doktor. Ama mesleğinin çok iyilerindenmiş. Beni suratında 'méprisant' –aşağılayıcı- bir anlamla inceden inceye muayene etti. Kulak, burun, boğaz tek tek kontrolden geçti. Sonra da hemen aynı kesinlikle tak-tak-tak sonucu bildirdi:

1. Beyin tümörü yok. 2. Kulağın birinde yaşa oranla çok hafif bir sağırlık. Geriletilemez ama vereceğim ilaçla olduğu yerde tutulabilir. 3. Sinir sistemi yorgun. Yalpalamakta. Bu çok önemli. Fiziksel olarak fazla hırpalanmış. Sinir uçları aşınmış. İki kere belkemiği ameliyatı geçirdim efendim; çok ağrılı olduğu için... Haa, tamam tamam; sizinki acı yorgunluğundan değil, zihin yorgunluğundan. (Anlamadım; çıldırmanın bir basamağı olmasın bu?) 4. Vereceğim ilaçları bir ay alacaksınız. Bir ayın sonunda iyilik duymaya başlamanız gerek. Fakat ilaçlara üç ay daha devam edilecek. İyileşme olmazsa, çevre değiştirin, üzüntülerden, gerilimlerden kaçının. Bünyeniz bu türden streslere karşı çok duyarlı bir halde. Yüklenmeye ise hazır değil; zayıftır zayıf!..

Ah yarabbi, öğütler bir yana doktorun bu askeri tavrı beni gerdikçe germekte... O da az hassas değilmiş!.. "Bana ya inanır ve ilaçları muntazaman alırsınız, bana inanmadınız, sevmedinizse kendi derdinizin çaresine kendiniz bakarsınız. İşte reçete. Çıkın hadi!.."

Galiba Françoise'ın doktor abisi, 'bizim gibilere' Pis Türk diyenlerden......

Kızkardeşi utanmış gibi, boş vermemi, onun, ailesinin içinde bile böyle olduğunu söylemeye çalıştı. Birlikte eczaneye gittik. Reçetede üç çeşit ilaç var. Yanlarından ne zamanlar nasıl alacağım yazılı... Eczane de tam bir aylık verdi ilaçları zaten; istersen yut, istersen at. Doktor ücreti yüksek olduğu gibi ilaç paraları da çok tuttu. Yanımdaki para bitti; artık bir an önce 'bankama' gidip Stockholm film şirketinin avansını 'çekmek' şart oldu. Fakat önce eve dönüldü. Françoise süslenip bir toplantısına koştu; ben de biraz dinlenip süslendim, püslendim; Rue de

Rennes üstünden St.Germain'deki bankanın yolunu tuttum. Başka ne yapabilirdim? Yapabilirdin, yapabilirdin...

"*Fikrimin İnce Gülü*"nün Almanca yayınından ötürü Ahmet Doğan'ın yatırdığı telif hakkından 600 mark kadarını bankada bırakıp gerisiyle birlikte yine bu romanın filmi için Stockholm film şirketinin ödediği avansın hepsini çekmeyebilir; bunları katlayıp cüzdanına koymayabilir, cüzdanı da sırt çantana atıp geçmeyebilirdin.

23 Mayıs, Perşembe
Geceyarısından sonra:

'Sabah çok iyi kalktım. Bir günde ilaçların faydasını gördüm mü acaba? Yok canım, Ataol inansa da, inanmasa da hayalimi gerçekleştireceğiz. Her şey hazır!.. Bu akşam saat altıda o beni yine Cluny kahvesinden alıp evlerine, yemeğe götürecekti. ...cekti' diye yazmaktayım içim yana yana. Kahveden alınmasına alındım; evlerine gidilmesine gidildi, çocuklara çikolatalar falanla buluşulmasına buluşuldu; bol bol da kırmızı şarap içildi. Kendim, kendi kadehlerim için 'teselli niyetine...' diye diye. 'Avuntu...' diye diye.

Ludmilla ile Ataol gün boyu yaşadıklarıma inanmayacaklar diye ödüm patlamıştı. İnandılar; hatta Ataol, başıma gelenden dolayı kendini suçladı ne hikmetse!.. "Ahh, ah Adalet yahu, seni uyarmalıydım. Çanta kapıp kaçma işinde metrolar en büyük tehlikedir; zamanı tam hareket saatine göre ayarlamaları yok mu, tut tutabilirsen... Öyle, öyle. Söylemeliydim bunu sana; uyarmalıydım... Evet, tabii, suç metroda değil, bende..." Metroda çaldırmadım ki Ataol'cuğum, 'Şeyde' işte, sırtımdan. (???)

Hadi bankadan paranın çoğunu çektin, ne diye sırt çantana atıyorsun? Hadi bu çok doğal, bunu böyle yaptın; tamam ama şunu da yapabilirdin pekâlâ: Büyükdere evinizin temizlikçisi Nafiye'nin: "Eh abla, gelirken bana bir eşarp getirirsin artık..." dilekçesini bilmezden gelebilirdin. Onu da geç, Rue de Rennes aşkını bir yana koyup Raspail bulvarını alabilirdin; Rennes üstündeki 'halka açık' mağazada dağlar gibi yığılmış eşarplar arasına dalmayabilir; Nafiye'ye bir yerine üç olsun bari; kaç paralık şey ki canım..." demeyebilir; şu renk mi iyi, yoksa bu rengi mi beğenir tereddüdünü o kadar uzatma suçunu da işlemeyebilir, en azından Nafiye'nin temizlik memizlik derken senin gözünün nuru gaz lambası koleksiyonunun en değerlilerinden üç parçasını tuzla buz etme suçunu aklına getirebilir, eşarplarını bir yana fırlatıp öç alma duygusunun zaferini tanıyabilirdin sırt çantandaki cüzdanını çaldıracağına!.. Son iki yıldır dış gezilerimin sadık yoldaşı öyle de kullanışlı bir sırt çantası ki!.. Nasıl olur da kendi üstüne dönerek kapanan mandallı kapağı o kadar sessiz açılabilir de, ta diplere kayan cüzdanım oradan çekilip alınabilir? Nasıl hiçbir şey hissetmemiş olabilirim? Çanta bunu bilhassa yapmıştır! Öç alma zaferini o kutlamış bulunmakta...

Doktora bak: Ben öyle her şeye karşı fazla duyarlı olmayacakmışım! Hitler Paris içlerine kadar dayandığında, direnişçileriniz falan filanlarınızla ne hallere düştünüz bilmiyor muyum? Ya üç askeri darbe daha yaşamış olsaydınız, bütçenizi 'Milli Savunma'nıza filan yatırı yatırıverseydiniz, geçtim üçüncü dünya müşterilerinizi, kendiniz bile kapkaççı kesilirdiniz! Gerilime düşmeyecekmişim! Kırk yılda bir elime keyfini çıkarabileceğim bir yazarlık hakkı geçmiş, o da gitti işte!

Geri, eve koştum. Françoise'a anlattım. Mağazanın adını verdim; hemen polisi aradı. Adımı, cüzdandaki kartlarımı falan, hepsini sıraladık. Araştıracaklar... Ev sahibim umutlu, ben pek değilim.

Büyük tarihi buluşmalı karnaval projem suya düştü. Cüzdanda artakalan paralarım, yazarlık kartım falan yokolmuş ama –Allah'tan- pasaportum, banka cüzdanım anahtarlar falan boynumdaki torbada. Saat altıdan önce metroya atlayıp. St.Germain-des-Près'ye, Rue de Four köşesindeki bankaya, Crédit Lyonnais'ye varmalı, geride bıraktığım marklarımı hemen çekmeliyim. Dönüşe kadar parasız pulsuz başka ne yapabilirim ki? Ataol'u bekletmemeli, tam saatinde orda olmalıyım.

Banka'ya vardım; kapalı. Meğer dünkü gün, saat 16.00'da kapanırmış. Derin çaresizlik.

Banka bekçisine yalvar yakar olmalık... Bu iyi adam halimi görünce dedi ki: "Siz en iyisi Gare de Lyon'a gidin. Çok acele edin. Orası saat 18.00'e kadar açık kalabilir, hani yolcular falan için..."

İnsan mecbur kalmayagörsün, aşmayacağı dağ yok!.. Aferin sana Fatma İnayet! Yetiştik yahu... 600 yerine 500 markım cebimde, kendimi kutluyorum. Aynı anda *Göç Temizliği* kitabım düşüyor aklıma. Hemen eve dönmeliyim, 'Anı-Roman'ımı hızla çalışmaya koyulmalıyım. Karnavalın battıysa da, yarın Palette buluşmanız var ya!.. (Kimseye muhtaç değilsin.) Ne kötü bir tecrübe! Ne berbat bir ders!

24 Mayıs, Cuma

Ataol'larda gecenin bir saatinden sonra Nihat da bize katılmıştı. Öyle çok güldük ki! Yıllardır bu kadar yü-

rekten hiç gülmemiştim. Lakin şaraptan yorgunum. Bugün Grand Palais'de Renoir sergisini görmeye gideceğim. Baharın en ayartıcı günü de bugün.

Öğleüstü:

Renoir'ın piyano çalan güzelim kızları. *Yıkanan Kadınlar*'ı, *Le Clown*'u (soytarı kılıklı çocuk) ;hele hele *Kentte Dans*'ı, *Moulin de la Galette Balosu, Kurbağalık*. (Tablolarının Türkçe adları bana aittir...) 1912 tarihli *Cagnes'da Çamaşır Yıkayan Kadınlar*'a göz koymadan edemezdin ki canım! Ya şu 1872'lerden gelme *Deli Rüzgâr* tablosu... Fırtına, demek istemiyorum, hayır. Sanki küçük bir esintiyle yeşili gümüşsü yaprakların griliğe dönüşmesi, zeytin ağaçlarının neftilikten filiziliğe, bu yeşillikten de kar yağışlı kadifemsi pırıltılara geçişleri. Işığın doğa üstündeki oyunları ya da bu oyunların usul usul sönüşü. Sönüş: Dinginlik.

Rembrandt'ın etkisi hep sürüp gitmekte işte: Vermeer'i düşünsene. Sevgili Bedrettin Cömert'in ağzından 'doğayı yansıtma yöntemi' sözü düşüvermesin mi zihnime! *Sanatın Öyküsü* kitabı; başım sıkıştıkça sayfalarına atladığım, hiç de sıkıcı olmayan resim sanatı dağarcığı; tıpkı Cömert gibi ufuk açıcı yorumları onun.

Renoir, resim sanatında doğanın ışık oyunlarıyla dirildiğini yansıtma yöntemini benimsemeseymiş tabloları çok durağan, hissiz, sıkıcı olup çıkabilirmiş! Ah Bedrettin Cömert, sizi vurdular. Siz öleli yedi yıl oldu, öyle ya... Işıksızlık, cinayeti meçhule havale etmedi mi? Fakat İşte bakın, işte hayat! Gözlerimde müthiş bir renk cümbüşü, yumuşak, dingin çizgiler, usul usul sallanan ot-

lar, birbirini yelpazeleyen yapraklar; kendimi Grand Palais–Nationale Galeries'lerin önündeki banklara, güneşe bıraktım. Hâlâ buradayım. Bir yandan da kulaklarımda dün geceki kahkahalarımız! Nihat Behram, Faubourg de St.Denis'deki dikişçilerimizi, düğme iplik satıcılarını ve boy boy dönercileri o kadar canlı, öyle güzel taklit ediyordu ki, sanki darbenin şiddetli tokadını yiyenlerden biri de o değildi...

Yarın Strasbourg St.Denis semtinin pasajlarındaki konfeksiyon işçilerimizi görmeye giderim. Pazartesi birçok yer kapalıdır. Salı, yine Amsterdam üstünden İstanbul'a dönüyorum. Peki, nereye dönüyorum? Benim yerim neresi?..

Ah şimdi çalışma odamda olsaydım, adım Adalet Sümer iken bu şehre ilk gelişimde (1953) meteliksizliğime rağmen nehir kıyısındaki 'sahaflar'da bulup da kapıverdiğim Paul Éluard'ın *Bitmeyen Şiir* kitabının bitmez "Ailleurs Ici Partout" şiirinin üstüne atlasaydım pekâlâ bulurdum belliğimden silinip gitmiş en kısa dizesini, bulurdum, ama onu bulup okuduğum an, şimdiki zaman olamaz ki artık.

Gece:

Akşamüstü Dino'ları ziyaret ettim. Güzin Hanım hep böyle donuk mudur, yoksa bana mı öyle görünüyor. Fakat Abidin Bey, bütün o sanatçı heyecanı, coşkusuyla öyle sardı sarmaladı ki, çekingenliğimin üstesinden gelebildim. Abidin Bey üst kattaki atölyesine çıkardı beni; minik minik heykelcikler yapmış. Sonra, minyatürler. "Yeni hobim bu benim," diyorlar.

Yarın gece St.Germain'deki Palette'te –Rue de Seine- (Dino'lar bu sokakta yıllarca oturmuşlardır.) toplanılacak. Yüksel Aslan, Ömer, belki Alev Ebuziyya da İsveçli kocasıyla birlikte gelecekmiş. Vivette ve Komet de.

Ataol herkesi toparlamış. Bayağı heyecanlıyım. 1963'lerde Güner'le buralarda yaşadığımız 'bohemlikleri' hatırlıyorum. Hele o sıralarda oturduğu Bld. Italienne'de, bu çok ağaçlı yolda gecenin sabaha doğrusu beni kovalayışları... Dur Adalet dur! Koş kızım koş! Ahh, Mouton Duvernet'deki ortak duşlu odama bir sığınsam! Kimseyi görmesem; Cidre dedikleri elma şarabımı yudumlaya yudumlaya *Evcilik Oyunu*'mu eli yüzü düzgünce bir bitirsem!..

26 Mayıs, Pazar

Gençliğimizde bu böyle olurdu. Hem de sık sık. Hele günün birinde memleketten biri çıkıp gelmişse –kaybolmak ne kelime- hemen buluşulur; bir önceki 'kaçaklar' tarafından sarılıp sarmalanır, ertesi sabah güneşin doğuşu kutlanmadan kimse bir tarafa gitmezdi.

Ama artık Yüksel Aslan'da bu coşku eksik. Palette'ten en erken o ayrıldı "Beni evden beklerler," diyerek. Çoluk çocuğa karışmış meğer; oysa Ankara'da, Alliance Française'deki *Kapital Parçaları* sergisine el konulup, hakkında soruşturma açıldığında bu 'yasağa' ne protesto feryatları kopmuştu! Aman kızım işte, orası öyle, burası böyle; zatıâliniz de "Ailleurs Ici Partout"larda...

Ömer Uluç, sabaha açık gözle ulaşmayı en çok isteyendi. "Ama bu Adalet için olmalı böyle," dedi durdu. Ne kadar incedir Ömer. Sevim Burak'la evlilerken,

İstanbul'da ayaküstü buluşmuştuk birkaç defa; tuhaf ama, Ömer'e ne kadar yakın duyduysam kendimi, Sevim Burak'a o kadar uzak. Alev Ebüzziya bir harika! Hem kişiliği, hem seramikleri. İyi ki o da vardı. Komet, tabii!.. Fakat en büyük, en güzel sürpriz Selçuk Demirel'in de toplantıya katılması. Tek albümü çıkmıştı; hayranım ona. Şu gazete, bu dergi derken grafik ya da karikatür sanatının ne demeye geldiğini gösterecek dünyaya.

Paris'e yerleşmiş; çok da iyi etmiş. Ataol bize şiirlerinden okusaydı, başka şairlerimizden makam tutmalı artık diye bekleyip durdumsa da, konuşacak o kadar çok şey vardı ki, zaman kalmadı. Palette tokuşturmalarımızda o darbe, şu darbe; Osmanlı-Jön Türk, İdris Küçükömer hastalığı, Konya cihadı, kurtulduk, kurtaramadık falanlar faslından kalkılıp bir Girit lokantasında Girit şarabıyla yemek yenmeye gidildi. İçtik ve Fransız şarkıları, Livaneli türküleri, bir iki Münir Nurettin'le birkaç 'portefino', bir tekçik de 'O Sole Mio' döktürdük. Ömer bütün bu konser sırasında masanın kâğıdına bir şeyler karaladı ve... –yalnız benim için– bana bakıp duran bir kedi resmi çizdi. Gece, hayatın şiiriyle tamamlandı. Hepimiz hepimizi çok sevmekteyiz.

İki saat uyudum. Az önce Françoise: "Gece kaçta döndün, hiç işitmedim," dedi. Utandım. "Sabahın 7'sinde," diyemedim. "Saat 5 falan olmalı," gibisinden bir şeyler mırıldandım. Şimdi de bedenim geveleyip duruyor: St.Denis'deki dikişçilerimize gidip bir baksam mı, oralara kadar gitmesem mi? Gidebilir miyim? Gidemez miyim?..

Akşam:

Gittim geldim. Hem de nasıl. Adım başı kahvelerde otura kalka. Sadece dikişçi ve dikiş öteberisi pasajlarına göz atmak değil, oradan Bit Pazarı'na (Marché des Puces) da sürükledim kendimi. Yaşanmış eşyalar arasında keşfe çıkmak kadar heyecan verici pek az şey var benim için. Gözümün kestiği tezgâhlara baka ede, idare lambası koleksiyonuma üstünde Napolyon arması bulunan, bir karış boyunda madenden, madeni siyah deri kaplı, şişesi balon şu parçayı buldum işte; daha ne isterim...

Yarın hep dinleneceğim. Sahiii, Palette'te Ali adında Agence Press'ten bir genç de vardı; benimle bir konuşma yapmak istemişti, yarın saat 17.00'de onunla buluşacağız.

Hazır inmişken St.Michel'in en eski, en büyük kitapçısına da 'dalarım' belki. Fakat önce yine kitapçı La Hune, çünkü kısaca Aux Magots 'Café'mle yan yana, kol kola...

28 Mayıs, Salı

Amsterdam havaalanındayım. 'Gözaltı'lık hesabımı verdim. İstanbul'a aktarma uçağım gelene kadar tam iki uzun saatim var. Şimdi Duty Free Shop'lara dalıp Halim'in en sevdiği Fransız peynirlerinden, kendime de iki adet 'halk için' rulolanmış en ucuz ve en sadesinden keçi peynirimi alabilirim. Halim'e elbette en ihtiyarından bir şişe Calvados. "*Fikrimin İnce Gülü*" avansından çalıntıdışı kalan dolarları öyle güzel harcadım ki. İntikam zevki. Ne korkunç zevk!

*

Dönüş

3 Haziran, Pazar

(...)

Dört beş gün önce Halim, İstanbul Havaalanı'na indiğim geceyarısında karşıladı beni. "Özledim," dedi. Sarılıştık. Ağlamam tuttu.

(...)

Sinan geldi. 'Sweetshirt'ü ve şortu ona çok yakıştı. Sarıyer'de yürüdük. Yine ıslandık. Oğlanın kursu varmış; gitti. Gönül'den kötü haberler. Kurtarılamıyor. Yaşayacaktır, diye diye... Bitmeyen umut.

Kürkçü dükkânına dönüşümün ertesi sabahı kitaplığımda hemen Éluard'ın uzun şiiri "Ailleurs Ici Partout"yu buldum; yanını işaretlediğim o iki dizeyi de, kolaycana. Şöyle:

Je veux sentir l'épi de l'univers
(Hissetmek istiyorum kâinat filizini) –başağını-
(...)*Et je ne crains que l'ombre atroce du silence.*
(Ve beni korkutmakta sadece sessizliğin gölgesi.)

7 Haziran, Cuma

Göç Temizliği'mi çalışıyor, bir yandan da ev arıyorum. Anı-Roman oldukça hızlı ilerliyorsa da, aklım fikrim Etiler, Prof. Sitesi'nde. İstanbul'da en sessiz, en ufku açık yer orası bence; iyi de, giriş katındaki küçük daireye bile maddi gücümüz yetmemekte...

En iyisi bu evi ikiye bölmek; çalışma yerimi ayırıp odaya piyanosuyla birlikte Müjen'i yerleştirmek. Daha Ankara Koleji'nin orta ikisinde; İstanbul'da hangi okula gitmeli acaba?

Bugün kitapçıya gittim; Bilge Karasu'nun *Gece*'si ile Cortazar'ın *Mırıldandığım Öyküler*'ini aldım. Bilge'nin bu sonuncu kitabı ne kadar değişik. Çok katmanlı bir 'merak' unsuru ya da dehlizi bol kurgusuyla. Cortazar'ın mırıltıları... Şu 'öykü' kelimesine de bir türlü ısınamadım gitti. Hele 'öykü'nün çoğulu! Ufalanmış ekmek gibi bir şey. 'Hikâye' ise bütün bir lokma sanki... Hikâye dolu. Kavram olarak çok yüklü. 'Öykü' öykünmek midir, taklit midir, '-miş gibilik' midir? Hiçbiri kavrayıcı değil. Üretime kapalı. Kısır.

12 Haziran, Çarşamba

Teşekkürler anneciğim, teşekkürler babacığım; bizleri büyüttünüz, okuttunuz; kendi başımıza ayakta durabilmemizi sağladınız; bir de geride hepimize güç zamanları yoluna koyma harcı bırakmışsınız. Üretkense eğer, üretisini kendine saklayan 'küçük burjuva'dan olma orta sınıfın da yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladığı bir zamanı yaşıyoruz. Bizden sonra gelenlere 'aileden harçlık' artık hiç olmayacakmış gibi görünüyor. Yeni 'zenginlik'le müthiş yoksulluk arasındaki mesafe açıldıkça açılmakta. Toplumun çoğalan yoksul katındaki yeni doğmuş çocukların geleceği öyle belirsiz, o kadar karanlık görünüyor ki...

Ne 'devletçilik' becerilebildi doğru dürüst, ne de Özal'ın 'özel sektör'cülüğü.

25 Haziran, Salı

Halim yeniden Ankara'ya, oradan da Malatya'ya gitti. Ayrı bir çalışma yeri aramaktan caydım. Bana ihtiyacı var. Ne yapılacaksa birlikte yaparız.

Ortalığı ıhlamur kokuları sardı. Benim gelin çiçeğim, manolya ağacım çiçeklerini döktü, ama yerine hakiki manolyalar açtı. Sokaktaki çocuklar çığlıklarını arttırmaya berdevam. Okulları açıkken daha iyiydi.

Arkamızdaki tepe yamaçlarında manzarası çok güzel gecekondu mahallesinden inip gelip ıhlamurları baltalarıyla yere indirmelerine artık 'yapmayın-etmeyin' demekten vazgeçtim. İçlerinden biri eliyle şöyle, bir tabanca kurşununun bana yeteceği işaretini yaptığından beri vurularak ölme korkusuyla tanışığım.

Çalışırken sesi kısık klasik müzik çalmak alışkanlıklarımdan biriyken, artık müzik setinin sesini sonuna kadar açıyorum. Buna da arka bloktaki çabuk patronlardan tüpgazcının karısı kızıyor. Bir küfretmediği eksik kalmakta…

28 Haziran '85

Biz yanılıyoruz. Hiçbir şey olmadı, halk hep öyle altta kalmış, ezilip durmakta sanıyoruz. Yanlış!

Ağalık tarımı boşladıysa, İslam yükseldi, milliyetçilik ayyuka çıktı; köylü arabalandı, ineklerin, atların azaldığı tarlalarda 'oto'larını fiyakayla sürmekteler ve İncegül Bayram'lar dörtyol ağzından fırlayıp kaçak mal ihracatçısı kesilmiştir. Köylü ihtilali oldu! Buyrun işte, küçük görülmüşlüğün intikamı… Teksas'ı olmayan kovboylar.

TV'de demeçlerini dinliyorum, haberlerde 'İcraatların İçinde' oturumları izliyorum; iktidarı ele geçirdiklerine büsbütün inanıyorum. İşsiz ve mesleksiz köylünün kente hâkimiyeti. Nasıl yani? Şöyle yani:

Uçağa binmektedir. Şehir merkezinin kıyı köşesinde bir oda tutup içine bir masa, önüne vinleks kaplı, arkası rokoko oymalı bir koltuk, üstüne de bir sumen, bir telefon koymakta, yanında artık 'karı-kız-kaltak' demeyip 'güzel yavrum' dediği bir sekreter bulundurmaktadır.

Kravat takmaktadır. Para harcamakta, ucuzundan 'düpleks' dairesindeki salona inen ya da yukarı çıkan merdiven ağzına bir metre yüksekliğinde alçıdan mermerimsi bir çift sütun dikili durmakta, sütunun başlarında birer kurt kafası bulunmaktadır. Köy, kasaba sınıfından devrimciler rakısının yanında CocaCola içmektedir, acının acısı kırmızıbiber zengini domates ezmesi en gözde mezeleri olup, Ferdi Tayfur konserlerinin ayakları öpülesi baş müşterileri onlardır. Balık yemekten uzaktır; n'olmuş yani, bürolarının duvarında balıklı deniz resimleri asılıdır. Ayakkabı giymekte ve bunları sık sık boyatmaktadır. Aynı sıklıkta fotoğrafını çektirmektedir. Masasının arkasındaki duvara bir Atatürk portresi asılmalı, onun tam sağında kendi portresi durmalıdır. Masasında kâğıttan bir Türk bayrağı bulunmaktadır ki, bu vatan haini olmadığının en açık işaretidir.

Müteahhitten inşaatçıdır. Gecekondu inşaatını günkondu'ya çevirmek devrim ilkesinin önemli maddelerinden biridir; bu ilkenin ana malzemesi, aslan gibi çimentodur.

(...)

Halim'in dönüşünde Sinan'ı alıp annemin Yalova'da geride kalan evine gitmişizdir. Aslında alt kattaki kom-

şu telefon edip, "Çabuk gelin, yağmur suları pencere altlarından eve dolmuş, bize de akmakta," demişti de... Demek Yalova kıyı sitelerinin camlarını baştan sona macunlatmak gerek... Öyle yapıldı.

15 Temmuz, Pazartesi

Cumhuriyet gazetesinin sanat-kültür editörü Aydın Emeç (benim gibi Fransız şarkıları meraklısıdır ve yazarlığımın alkışlayanlarındandır) aramıştı: "Anılarınızı yazıyormuşsunuz; kitabı burda tefrika etsek, ne dersiniz? Bizde generaller, elçiler gibi üst kademeden bürokratlar dışında özellikle yazarların anılarını yazdıkları pek görülmemiştir de." (Onun böyle 'gizli' şakaları çoktur.) Sahiden, Aydın haklı. Üstelik ekledi: "Hele *bizde* bir kadın yazarın bunu kendisinin yapması -yani sağken, hiç yok. Hayatlarını zaten roman saymalarına mı bağlamalıyız bunu?" Tuhaf, hiç alınmadım. Gülüştük. "İyi de, benimki de Anı-Roman zaten. Otobiyografik anılardan da, hayatım romanlardan da farklı bir şey. Bu, bir çalışma odasının romanıdır, Aydın. Üstelik de kitap olmakta..."

Aydın, adı geçen kitaptan *Cumhuriyet*'te tefrika edilecek parçaları benim keyfimce seçmemi istedi. "Gelin elbirliği ile böyle yepyeni bir şey yapalım." "Açık bono mu?" "Açık bono."

Oktay Akbal'ın "Evet-Hayır" köşesinde bana yaptığı haksızlığı, dahası buna itirazımı 'yok edici' tutumunu bir türlü aklımdan çıkaramamaktayım. Sayın Hasan Cemal de, ta *Cumhuriyet* Ankara temsilciliği zamanında, Akbal'ın yazısına yanıtımı bir türlü yayımlatamamıştı. Okay Gönensin'in çabaları da boşa gitmiş. Akbal: "Ya

o, ya ben..." deyip çıkmış. Tehdide bak sen. Yanıtım ister istemez *Göç Temizliği*'nde yer almış bulunmakta. Yayımlanacak parçalardan biri de neden burası olmasın ki? Haklıyım. Hakkım var. Bana iftira eden 12 Eylül'cüsünü yüceltip beni 'küçültmesi' ne demeye gelmekte? Hem de en olmaması gereken bir zamanda. *Cumhuriyet* neden bu kadar ali kıran baş kesen olabiliyor?

Aydın'ın önerisini kabul etmiş bulunmaktayım.

21 Temmuz, Pazar

Sadece *Göç Temizliği* ile haşır neşirim. Halim bir haftadır uzakta: Ankara-Malatya-Tunceli. Yürekli firması baraj ve köprü inşaatı sürmekte. Geçen gece telefon etti Halim. Daha dönemeyecekmiş.

Anı-Roman'ımı yeniden elden, gözden geçirdim. Kurgulamanın çağrışımdan çağrışıma atlama yollarında bazı değişiklikler yaptım. Kendimi hiç özgür hissedemediğim çok güç bir çalışma oldu bu benim için. Sayfaları dosyaladım, ama hâlâ kitabın yabancısıyım.

Çağrışımlarla yüklü bulunan zihnimiz hiçbir şeyi kronolojik bir biçimde hatırlamıyor. Benim yapmak istediğim: Göz değimindeki nesneler, fotoğraflar, masa ya da kapı-dolap halleri, odanın içi ve dışından göze dalan, ruha dokunan 'şeyler'in dilini kaydetmek. Bu dillerin kekemeleştiği yerlerde eski defterlere, okunmuş kitaplara, mektuplara, notlara sığınmak... Ortada artık sıra seki kalmayacağına göre bu dağınıklığı –tıpkı roman gibi- yeniden kurgulama, bu tınılardan bir melodi çıkarma çağrısına boyun eğmek. 'Şeyler'i bir anlatıcı, burda anılarını yazan, anlatmamalı, 'şeyler' anlatıcıya egemen olmalı.

Akşamüstü. Tedirginim. Kim bilir, belki de ölenlerin asıl söylenmesini, anılmasını istedikleri şeyler, ölüme gafil yakalanıp da kendilerinin anlatamadıkları, içlerinde götürdükleri şeylerdir.

Göç Temizliği daha şimdiden devamını istiyor sanki. *Hiçbir Yer* diye bir devam...

27 Temmuz, Pazar

Kitabı birkaç gün önce Remzi'ye götürdüm, Erol Bey'e teslim eyledim. *Cumhuriyet*'in tefrikasını henüz değil. Halim günlerdir evinden uzakta. Dün telefon etti. Yarın gelebiliyormuş. Sigarayı günde iki pakete çıkardım. Peter Handke'nin *Mutsuzluğa Doyum* diye çevrilmiş bir kitabını okudum. 51 yaşında fazla uyku ilacı alarak intihar eden annesini anlatıyor. Almanya'nın A. bölgesinden bir köyden, gençliği Hitler travması ve II. Dünya savaşı içine düşmüş bir anne... İbn Haldun üstüne bir inceleme çıkmış; merakımdan alıp karıştırdım. Bir Osmanlı Hafızı'nın kızı olduğum halde, İslam felsefesi hakkında o kadar tamtakırım ki, İbn Haldun'un hem din, hem de tarih ve felsefe biliminin son önemli temsilcisi diye kabul edilmişliği boşta kalmış yanımı biraz besleyebilir, diye düşündüm. Taşıma suyla ne olabilirse, işte o kadar artık. 'Kader'cilikten 'maddeciliğe' geçişinin altyapısını bilmeliydim ki... Kültürümüz üstüne ne kadar boş alanlarımız olduğunu hissettim yine.

(...)

Aylar önce roman kahramanım Aysel'in gömülüş töreni izleği çerçevesinde bir roman daha kurgulama niyetimi bu yüzden terk etmiş bulunuyorum zaten. O bakımdan yapabileceği tek şey 'aydın intiharları ve geleceğin başkaldırısı'nı eşelemek...

5 Ağustos, Cuma

Sermet Çağan ölüverdi. İnanılır gibi değil; ama inanılmalı; çünkü benim çok eski Ankara'dan, radyoevi günlerimden arkadaşım Sermet'e "o yapar..." unvanını vermemiş miydik? *Göç Temizliği*'ndeki yerinden olmalı; "'O Yapar'ın Anısına" diye yazmıştım Cumhuriyet'e. Çıktı.

Erol Bey bu sefer çabuk dizgiye vermiş Anı-Roman'ımı...

(...)

Turgut Uyar ağır hasta. Siroz. Şiiri kadar kendisini de çok sevdiğim Uyar yatakta. Tomris'le, evinde. Görmeye gittim. Tomris: "İstersen hiç görme," dedi. Keşke Tomris'i dinleseymişim... Aydınlık ve olgunluğun yakışıklısı Turgut Uyar. O, bu mu?.. Yüzünde ölüm solgunluğu.

(...)

Herkes ölüyor. Trafik kazasında kaybettiğimiz doktor abimin karısı, Halim'in kardeşi Gönül, gitmekte... Ankara'nın tanınmış avukatlarından, Mevhibe İnönü Hanım'ın hep yakınlarında olmuş, hayatın engellerine yenilmemek için direnişi hiç elden bırakmamış Halim'in annesi Müjgân Ağaoğlu şimdi de Azrail'e teslim olmama azminde. Halim umutsuz görünüyor. Ben onun kadar umutsuz değilim. Hayat da mülküdür Müjgân Hanım'ın; yakasını koyvermez. Ne diyorsun sen yahu, 'özgürleşmiş'(!) *Cumhuriyet* kızı?.. Çarpıldım.

*

Yeni Sayfalar

27 Ağustos, Salı

Uzun bir bayram tatili: Büyükdere'deki evde üç kişiyiz. Özetin özeti:

Evde bir çocuk var. On bir yaşında. Müjen. Babasızken annesini de kaybetmiş Müjen. Gönül'ü iki hafta önce gömdük; Ankara'da, eşinin mezarı yanına... Ankara'dan Müjen'i alıp buraya getirdik. Çocuk beni şaşırtacak kadar soğukkanlı davranıyor. Ankara'da Gönül'ün hastalığı boyunca eminim hep Ayhan ve Serpil'in gözetimi altındaydı; ama yatalak bir anneanneyle ne yapılabilir şimdi artık?

Hiç kopmadığımız lise arkadaşlarım hepimize kol-kanat oldular. Müjen'lerin yakın ev dostu çok zarif, anlayışlı bir hanımla tanıştım; hep "Sakın siz çocuğu hiç merak etmeyin, benim kucağımda büyümüştür o..."larıyla bizi avutmak incelikleriyle dolu. Bizim cenaze, Müjen'in öksüz-yetim hali... derken, burada Turgut Uyar da gitti. Tomris'in yanında bulunamadım.

(...)

Halim, Müjen'in eski düzenini bozmak istemediğini, dadısı, lalası, kendi özel öğretmenleri, her şeyiyle Ankara'da bırakmak istediğini söylüyor. Müjen dayısına güvenmekte, bu çok açık. Onunla pek güzel, neşeli. Ayrılmasalar daha iyi olmaz mı? Karmaşık duygular içindeyim. Kızı seviyorum. Yoksa acıyor muyum ona? Müjen'in alışkanlıklarından birden ayrılması onun için iyi mi olur, kötü mü? Günlerdir ilk defa dün gece uyudum. Müjen güzel çocuk; daha çok abimi andırıyor, çenesindeki çukuruyla...

Halim'e gösterdiği yakınlığı nedense bana pek göstermiyor. (İçimden, evinde benim hep aleyhimde konuşulmuş olmasındandır herhalde, diye geçiyor. 'Gen'ler ve ilişkisi üstüne düşünüyor, hatta bu yeni arayışlar hakkında bilgilenmek istiyorum.)

(...)

Yeni hayatın ilk sayfaları:

Bendeki ilk duygular: – Çocuğu korumaya, onunla ilgilenmeye, onu her zaman sevindirmeye şiddetli bir eğilim. – Bu eğilimimden dörtnala kaçış. – Onu Ankara'ya geri götürme fikrinin saçmalığı. – Halim'in evde yine 'ikiye inmemiz' fikri, kendi alışkanlıkları, çalışma koşulları itisinden doğmuş olmasın, kuşkum. (Kendisi sürekli dağ tepe gidip geliyor da...) – Ya Adalet büsbütün yazamazsa, çalışamazsa, hayatla yarı barışık halini toptan kaybederse, gibilerden bir kaygı taşıdığı izlenimi vermemekte de. – Müjen birkaç yıl sonra buluğ çağını yaşayacak; sorunlu yaş. Ona kim yol gösterecek? – Onunla her zaman birlikte olmak en iyi şey, der demez: – yazarlığıma ihanet ediyormuşum gibi kendime karşı feci bir suçluluk duygusu. (–Öyle de yapsan, suçlusun, böyle de yapsan suçlusun!..) Tesellisi: – Hayli belirgin bir kıskançlık duygusu. Kıskançlık duygusu nedir, hiç bilmeyen ben, Halim'i ilk kez kıskanıyor gibiyim. Yolda, belde, nerdeysek işte orda otuz yıldır elimi tutan eli, şimdi hep çocuğunkini tutmakta... – Çaresi? Müjen'in öteki elinden de sen tutarsın: Buyur bakalım, bu sefer de en ucuzundan bir 'mutluluk' filmi. Böyle Amerikanvari bir 'aile saadeti' seni hep kendinden dörtnala kaçırmamış mıdır? – Hiçbir Şey O Kadar Kolay Değil'dir: – *Nihilist olmak ise komünist olmaktan zor*'dur. (Bkz. *Bir Düğün Gecesi.)*

Orada, taa ötede 'güzelliğin' durduğunu hep gördün, fakat onu hiç tutamadın.

(...)

Müjen'cik her şeyden habersiz, hele Halim'le beraberken kahkahalarla gülüp duyuyor. Bu akşam çok neşeli.

Belki de burada oluşunu güzel bir bayram tatili olarak algılıyor. Dayısının kendisini büsbütün buraya getirme fikrine katılmıyor. Ankara'daki okulundan, arkadaşlarından, evinden ayrılmak istemediğini söylüyor.

Çocuğun hayatı ziyan olmasın da, ne olursa olsun. Aklı başında, şöyle güvenebileceğimiz bir bakıcıyla belki: Halim'le sık sık yanına gidip gelebiliriz; her şey, hepsi sanki doğal akışındaymış gibi yapabiliriz belki.

Hayatı çekip çevirmek için bu kadar beceriksiz olduğumu bilmiyordum. Yeni bir bilgi daha.

1 Eylül, Pazar

İkisi birlikte dün Ankara'ya döndüler. İlk fırsatta Sinan'ı da alıp Alanya- İncekum'a tatile gidilmesi fikrim çok iyi karşılandı... Akşam Balkan Naci İslimyeli ile Sezen balık alıp geldiler. Balıkları balkondaki Alman malı elektrikli ızgaraya dizdik; (etrafa hiç koku yaymaz bu âlet), salata yaptık, turp, peynir falanla bol bol şarap içtik: Bu da bana pek iyi geldi. Dostlarım sağ olsunlar. Balkan'ın sanatına tutulduğum kadar var. Hele Sezen'in güzel sesi... Birlikte şarkılar söyledik.

(...)

Birkaç aydır ilk kez bu kadar az kitap okuyorum. Bu arada Marquez'in (yeni modamız) eski romanlarından birini okudum: *Kötü Saatte. La Mala Hora.* 1968'lerde yazmış galiba. Tuğrul Tanyol'un çevirisi gayet akıcı. Romanın dilinde üslup oyunları falan olmadığına göre Türkçesinde herhangi bir kayba uğramamış gibi. Güney Amerika cumhuriyetlerinin birindeki küçük bir kasaba. Kasabanın belediye başkanı, rahip, dişçi, doktor, berber, eş-

raf, eşraf karıları ve geceleri duvarlara çeşitli kâğıtlar yapıştıran 'görünmez yüzler'. Faili meçhuller. Bugün gelen, dün devrilenin yerini alıyor; güç gösterisi berdavam oluyor. Kurgulama romanın başrolünde denebilir. Aynı anda, saatte ordan oraya geçişlerle örülmüş bir roman: Tam bana göre. Belediye başkanı bir kurban seçti; Pele'yi öldürttü; sonra gizledi. Ama duvara yazılan yazılar bitmedi, bitmeyecek.

6 Eylül'de *Cumhuriyet*'te *Göç Temizliği*'nin tefrikası ilanı çıktı: Ekim başında yayımı başlayacakmış. Yaşasın Hasan Cemal, Okay Gönensin! Farkındayım, yine pek çok badire atlatmak zorunda kaldılar. *Cumhuriyet* 'alışkanlıklarından' vazgeçmekte, yenilenmede zorlanmakta. 'Üniformalı kurtarıcılarımızın' 'cumhuriyetli ulus devlet'lerini koruyup kollama inadı... mı desem? Aydın Emeç 'kadın edebiyatçının anı'sını tefrika atılımından memnun, ama sezebildiğim kadarıyla, arada, sıkışıkta. Din devletinden laik devlete. Kolay mı? İşte, işte; hepimizin DAR ZAMANLAR'ı...

11 Eylül, Pazartesi

12 Eylül'ün 5. yılındayız. Kutlama mı yapılacak, 'unutmayın haa'lara mı getirilecek?

İçerdekilerin davaları hâlâ bitmedi; bitmek ne kelime, başlamadı ki... desene. Geçenlerde TBMM'nin bu yılki açılışında Evren yine çizmeyi aştı. Meclis üyelerini yeni çıkacak af yasası konusunda yönlendirdi. Onun hâl-i etvârından üretip durduğumuz fıkralar da artık 'teselli ilacı' yerine geçememekte. En azından benim için. ANAP'lılar paşaya sadece itaat edeceklerdir herhalde. Bel-

li ki, politik görüşleri düzenden yana olmayanlara af yok. 'Af' neye, ne anlamda ise artık! Toplum, astıkları gençler anısına kendilerinden af dileyeceklerdir, diye sanmasın da... Bir Re fe ran dum: Toplumumuz milli savunmadan –pek çok- memnun! Lüzumundan fazla... Paşa'nın gürültüsü bitince Demirel, söz hakkı elinden alındığından beri, ilk defa konuştu. Onu da şairimiz Ecevit'in konuşmaları izledi. Böylece "konuşmak mı, susmak mı? Kimler konuşur, kimler konuşamaz"lar gündeme geldi. Valla 'konuşmak' denen şey bir kere sınıflanıp sıralandı mı, meclisin sesi de hiç mi hiç inandırıcı olamamakta'dır. Nokta.

Bütün gazeteler '12 Eylül incelemeleri' yapanlarla, 'tarih yapraklarını kaldıranlar'la dolu. Bu hem güncel, hem boğucu siyasa ortamında şu benim *Göç Temizliği* özetinin *Cumhuriyet*'te 'tefrika edilmeye' başlanması da kötü bir zamana düşmüş oldu. Çocukluğum şöyleydi, babamla, erkek kardeşlerimle böyleydik, oyunun sahnelenişinde şunlar bunlar oldu vb. ler'imin kocaman kocaman kuvvet komutanları, parti başkanları, Yalçın Doğan arkadaşımızın "12 Eylül'lü Günler" yazısında çizdiği manzaralar arasında işi ne? Millet herhalde Evren Paşa'nın 'işitilmemiş laflar' festivaline gülmeyi bırakıp, buna gülüyordur.

Ne yapılırsa yapılsın, ben çalışma odamın romanının iyi bir anlatı, kendine has bir 'metin' olduğuna güveniyorum. Olgu ortada, yaratan ortada: Derinlere gizlenmiş bir şey yok. Tedirginliğin gereksiz.

*

Bir şey geçiriyorum. Yeni ve büyük bir sarsıntı. Sokağın 'lümpen'î gürültüsü yetmiyor gibi, tepemde de çat-pat çatı onarımı. Dairenin öteki sahipleri aldırış etmedikçe kabak –her anlamda- bizim başımıza patladı yine. Şu kadar usta, bu kadar para, şuuuu kadar da gürültü: Sıçra dur. Ama asıl büyük sıçramam: Ta sahneye ilk adımını attığı günlerinden tanıdığım, memleket sevgisi uğruna kâh AP'li, kâh TİKP'li, bazen Che'den, yetmedi Mao'dan, pek sevimlisinden de TİP'ten 'dahi' olmuş, her rolü asıl tiyatro sahnesinde akıl almaz bir başarıyla canlandırmış Erkan Yücel, Kuşadası yakınlarında bir trafik kazasında ölüvermiş. Bugün Ankara'da gömdüler.

(...)

Suzanne Brögger'in geçen yıl yarım bıraktığım kitabı *Bizi Aşktan Koru*'yu, oturup yazmak bir yana, okumak da hiç istemediğim şu günlerimde yeniden elime aldım. Batılı aydın kadının 'özgürlük' aranışı, bunun kavgası, genelde hep cinsel özgürlük üstüne odaklanmakta. "Aşk öteden beri anarşisttir. Biz de bu gücü altetmek için böl-ve-fethet-ve-yönet, ilkesinden yararlandık; insanları ruh ve beden, zekâ ve cinsellik diye parçalara ayırdık. Çağdaş eğilim, insan soyunu cinsellikten başka bir özelliği olmayan yaratıklar düzeyine indirmektedir..." gibi sence çok olumlu şeyler söylese de, Brögger başka ne deseydi ki Adalet? Eşitlik-özgürlük adına böyle bir karşı duruş neden yeterli görünmemekte sana? (...) Baksana Brögger cinsellik ötesi bir yaklaşımla yetinmiyor, aynı zamanda çekirdek ailenin, evliliğin ortadan kaldırılmasını da savlamakta o.

(Galiba benim *Evcilik Oyunu*'mu bilmekte (!!). Şöyle demekte: "... Bugüne kadar kadın eşitliği, karşı cins

tarafından ezilmemesi konusunda her şey söylendi; çeşitli hareketler, protestolar oldu, ama aile aleyhine güçlü bir akım yok! Çünkü aileye karşı radikal bir eylem toplumların hoş görmeyeceği **tek davranıştır**." İşte buna şapka çıkarıyorum.

Dil'imiz üstüne bir not:

'Altetmek'i bitişik yazanlar, 'ayırt etmek'i hep ayrı yazmaktalar. Onlara göre sürekli 'ayırtetmek' diye yazan ben, yanlış yapmaktayım. İşte aksi bana kanıtlanana kadar 'yanlış yazmayı' sürdüreceklerim: 'Bazen' değil 'bazan'. 'Yol almak' değil 'yolalmak'. 'Bu gün' ve 'bugün' yazmak gibi 'o gün' ve 'ogün'. 'Söz açmak' değil 'sözaçmak'. 'Eninde sonunda' değil –Ferit Edgü gibi- 'önünde sonunda'. 'Yol açmak' kadar 'yolaçmak' da. 'Kısa kesmek' kadar 'kısakesmek' de vb.

(...)

19–24 Eylül.'85
Alanya- Yeşilköy: İncekum, Alara Motel.

Halim-Sinan-Müjen-Ben. Buraya indik inmedik; 20 Eylül. Ruhi Su'nun ölümü. Ah keşke çocukları, Halim'i, denizmiş tatilmiş hepsini bir yana fırlatıp İstanbul'a gidebilsem! Ruhi Su'nun tenor sesinden, opera havasına tebdil eylediği, hepimizin tutkunu olduğu türküleri. Sazı, bağlaması. Halkın sesinin olgun sesi olması ve sanatının yarattığı coşkunun bedelini hapisle, tedavi için dışarı gidebilmesi için bile pasaport verilmemesi, canına kıyılmasıyla ödemesi... Osmanbey'deki evlerinde Sıdıka Su her zamanki gibi yanı başında iken buluştuğumuz gün, daha dün gibi. Buna karşın daha iki gün önce onu yolcu eden hayranları arasında bulunamamam.

(...)

Burda her şey aynı mı? Burda da bir ölüm ve mezarı üstüne dikilmiş beton katlar. Yani yerli taşlardan, 'sahici' ahşaptan yapılma tek kat küçük evimiz yıkılıp yerinde tam tamına betondan yükselmiş dört katlı motel. 'Yazar Evi'nin mezar taşı. (*Yazsonu* romanımın öngörüsüne kanıt.)

Aşağıdaki koy ise aynı koy. Koyun sol yanındaki sivri kayalık aynı kayalık. Taşlıklar ve kıyının çakılları aynı çakıllar... Bütün doğa yerli yerindeyken gökyüzü çok farklıymış gibi gelmekte bana. Çünkü denize giren yalnız biz değiliz; çok insan var. Güneş şemsiyeleri altında şişman kadın ve erkek turistler. Şişirme yatakları üstünde, plastik bir renklilikte. İşin güzeli: Hepsi sessiz.

Yıkılmış evimizin ahşaptan mutfak dolabı motelin barında. Yanına yöresine uygun değil, ama var = duruyor. Giriş kapı(mız) arkada çimento kaplı bir duvara giriş vermekte. Sandıklı sedir de, küçük kitaplı(ğım) da motel sahibinin oğlunun odasındaymış. Kardeşim Güner Sümer'in denize girdiği koyda, İncekum kumsallarında oğlu Sinan. Annemin: "Sevap için okul ve akarsu çeşmesinden başka hepsi boş," diye diye yarımadanın girişine yaptırdığı, üstünde levhası asılı çeşmenin suyu kesik, bakımsız, pis, levhasız. Babamın burda olduğu günlerde şurdaki çamın dalına asılı yoğurt torbası yerini bir çift plastik yüzgece bırakmış. Yoğurt suyu damlaları yerini güneşte erimiş plastik damlalarına bırakmış... Afsallar köyünün kadınları kot pantolon, kot etekler, işçi gömlekleri içinde odaların temizliğini yapmakta, bütün gün kirli çarşafları, pikeleri yıkanmak üzre ordan oraya taşımaktalar.

Çocuklar denizden, yüzmekten, moteldeki yeme içmelerinden çok memnunlar. Yaşları hemen hemen aynı. Pek güzel iki arkadaş oldular. Deniz otobüsleriyle yarışmalarına, deniz bisikletleriyle oyunlar icat etmelerine diyecek yok. Keşke Ayhan'la Serpil, hele hele Fuat da burda olabilselerdi. Geride kalan bizler geçmişi şimdiye birlikte bağlasaydık. Fuat'ın denize dalıp çıkışlarında çenesini süsleyen, hepimizi de pek güldüren sevimlilikteki 'tükürükten sakalı'... Hepsi bir bir akın etmekte gözlerimin önüne... (Ne kadar çok yaşamışım.) Ruhi Su'nun kaybı ve cenazesinde bulunamamam...

Alara Motel. 5. akşam. Son akşam:

Çocuklarla yemekteyiz. Günbatımı. Motel'in pek olumlu katkısı; kıyıya inen yeşilliklere, bol bol renkli zakkumları seyretmekteyiz. Müjen'le Sinan'ın neşeleri, çeşitli şakaları dorukta. Arkamızdaki masada oturan 40–45 yaşlarındaki bir bey, kalktı, yanımıza geldi. "Ben Yalçın..." diye tanıttı kendini; buyur ettik; oturdu. Sinan'ı gösterip: "Adalet Hanım, bu delikanlı bugün denizde sizi epey yordu." dedi. Hemen ekledi: "Güner'in çok eski bir dostuyum. Öğrencilik günlerimizde ve Paris'te hep birlikteydik. Çok anım var onunla..." Müthiş duyarlıydı. Kekeledim: "İşte beni yoran, durmadan bağırtan bu delikanlı da onun oğlu Sinan." Karşılıklı ve epey sarsıntılı bir an geçirdik. Sonra o, bize arkadaki masada sessizce oturan Fransız karısını tanıştırdı. Bir yığın ortak tanışımız çıktı. Başka bir ortak tanış da *Cumhuriyet* gazetesinden sökün edip geldi. "Bugünkü *Cumhuriyet*'i okudunuz mu? Oktay Akbal yine size çatıyor." Hayır, görmemiştim. Bilmiyordum. Yalçın Bey, üşenmedi; gitti odasından gazeteyi getirdi.

Sayın 'erkek yazar' Akbal Bey, tam bir muhallebi çocuğu alınganlığı içinde. Anı-Roman'ımdan kendisinin bana yaptığı haksızlığa karşı tepkimi de içeren bir parçadan birkaç cümleyi de *Cumhuriyet* 'tefrikası'na vermiştim. Ne tepki, ne tepki!.. Çünkü ona göre benim canım patlıcan. Kitabın tamamı yayımlanınca beni mahkemeye verir artık.

Yemekten sonra kahvelerimizi Yalçın Bey ve karısıyla birlikte içtik. Derinlikli, aydınlık bir söyleşi. Yalçın Bey'in fikirlerini dile getirişindeki kalite, hırsı kendinden büyük 'erkek yazar' gölgesini hemen silip götürdü benden. Umalım artık kökten silinir bu despotluk gölgeleri... Ya da 'Yalçın Bey'lerle daha sık karşılaşmalıyım.

Ankara, 26 Eylül

Salı günü 18 saatlik uzun bir araba yolculuğu. Alanya-Ankara. Müjen Ankara'ya evine bırakıldı. Sonra İstanbul'a devam. Sinan arabada uyudu. Geceyarısına doğru eve gelebildik. Bugün *Nokta*'dan telefon geldi. *Cumhuriyet*'teki yayından Fethi Naci, Nurer Uğurlu, Cemal Süreya falan ayağa kalkmışlar. *Nokta*'da beni şunun bunun için suçlamak istiyorlarmış; benim de bir diyeceğim var mıymış? Bir kitaba yayın öncesi el koymaya kalkan 'aydınlarımız!..' Nurer bu arada yayınevime bile koşmuş. Yayına engel!.. Telefonda *Nokta*'ya gönderdikleri metin de okundu. Yanıt olarak sadece şunu söyledim: "Ortaya bir bakış açısı, bir üslup sorunu çıkmakta. Apaçık ki, konuşmaz toplumun konuşamaz yazarları da çıksın isteniyor. Bizi değerlendirenleri bir de ben değerlendirince kıyamet kopuveriyor, hem de tam bir 'kahvehane' ağzıy-

la.” Bu kadar. ‘Kahvehane’yi, istemeye istemeye ‘tulumbacı’ dememek için söyledim; içim karara karara. Ben bu türden bir araya gelişlerin yabancısıyım.

4 Ekim, Cuma

Göç Temizliği bugün yayımlandı. Çıkmış. Galiba kitaba ‘Anı-Roman’ dememdeki ironi, kendimle ‘ödeşmem’ falan pek anlaşılmayacak. Bir çalışma odasının dili’ne yabancı kalınacak (mı acaba?). Okuruna bağlı tabii. Fakat *Nokta*’daki aleyhime hayli dayanışmalı ‘huruç hareketi’ düşündürücü.

(…)

Evelyn Waugh’un *Brideshead’e Son Gidiş*’ini okuyorum. (Yüzbaşı Charles Ryder’ın Kutsal veee inançsız anıları.) Filiz Ofluoğlu çevirisi. Charles, Brideshead şatosunun küçük oğlu Sebastian’ın kolej arkadaşı. Anlatıcı rolündeki o. Savaş öncesi ve II. Dünya savaşı ile dağılan soylu aile ilişkileri ve değişen değerlere mim koyuşlar, denebilir pekâlâ.

12 Ekim

(…)

Dün de Metin Eloğlu terk edip gitti bu dünyayı. *Göç* adını verdiği tablosu/mahzun kaldı duvarımda./O bana bakıp durur/ben ona…

16 Ekim

Yağmur aralıksız yağıyor. Telefon kesik. Elektrik kesik. Tabii kalorifer ve su da KESİK. Meğer önceki gece Halim ve ben ölüm tehlikesi atlatmışız: Taşınmadan ön-

ce evin elektrik tesisatını üstlenen uzmandan ilerde başımıza sorun çıkarmayacak her çareye başvurmasını istemiştik. Tesisatçı da kalın kablolar taktığını, duvarları bunun için kazıp kabloları içerden geçirdiğini, en sağlam yolun bu olduğunu söylemiş; akıllara durgunluk verici bir de fiyat istemişti, biz de 'madem böyle, peki. Sağ olun, teşekkürler,' demiştik, lakin 'meğerse' kaloriferlerden birinin gerisinden bir ampullük enerji bile çekmeyecek incelikte bir kablo geçirmiş.

Biz kolilerin hâlâ yığınla durduğu odada gelivermiş elektrik sevinciyle yan gelip TV seyretme işindeyiz; yağmur da güzel güzel yağıp durmakta. Bir ara şöyle bir kalkıp bir iki adım attım ki, ayaklarım sulara battı. Kapının öte yanı su içinde. Hani çatı onarıldıydı? Yağmur suları yine nerden aktıysa akmış işte. Önce kaloriferden sandık, Halim'le elde fenerlerimiz orayı burayı aramaya koyulduk. Eller duvarlarda, radyatör altlarında dolaşmakta. Ansızın havai fişek gibi kıvılcımlar patladı, sigorta attı! Karanlıkta karanlıktan kurtuluşumuz!

İyi komşumuz Necati Usta'yı ertesi sabah çağırdım: "Ah Halim Bey, ikiniz de şuraya tesadüfen değmemişsiniz; sahi söylüyorum, büyük tesadüf! Yoksa aranırken şuraya da dokunsaydınız, yoktunuz!"

Süpürgelikler söküldü. Kablolar sökülüp değiştirildi. Su alan parkeler şişti. 'Boş vermeyi' öğrendim. Zaten Akbal'ın salvosuna yanıtımın yine yayımlanmayışına boş vermekle başlamıştı bu iş. Yeni yeni bilgiler edindikçe edinmekteyim.

.... Telefon yine kesildi. Hiç kızmadım.........

Şu eve taşınalı iki yıl oldu; sorunsuz, salim kafayla geçen günlerimizi toplasam iki ay etmez...

Telefon hâlâ kesik. Sokak başındaki trafo mahallenin yükünü çekmiyormuş. (Bizim evin hattından karşı 'inşaata' çekilivermiş iki hat da buna dahil miymiş acaba?) Pazartesi Halim'e, Meşelik Sokak'taki ofisine uğramıştım; az önce annesinin ağırlaştığı bildirilmiş. Salı günü hemen Ankara'ya gitti. Ben de, içime doğmuş gibi, erkenden Büyükdere postanesine gidip Ankara'yı aradım. Meğer aynı gün öğleden sonra 16.30 sularında Müjgân Ağaoğlu Hanım hayata gözlerini yummuş. Halim, bundan iki saat önce orada, başındaymış. Bundan üç gün önce Halim Malatya'da idi. Annesinin ağırlaştığı bana ta o zamandan bildirilmişti, ben de onu dağ başlarında telefonla bir türlü bulamamıştım. Son nefesinde annesinin başında bulunmasına şükrediyoruz, ne demekse.

Bugün Hacıbayram'da namazı kılınacak, ordan İzmir'e, Karşıyaka'daki aile mezarlığına götürülecek. 82 yaşındaymış. Kızının kendinden önce ölümünü hiç bilmedi. Buna da şükrediyoruz, ne demekse...

Dün doğum günümün akşamını Süreyya Berfe'nin şiirlerini okuyarak geçirdim. Halim o arada telefon edip "doğum günün kutlu olsun" demeseydi, ölümle-doğum hallerinin iç içe düşüşünün insanı şiire çağırışını bilemeyecektim.

Hava kapalı. Çiseleyen yağmur. Ev soğuk. Sabahtan beri ikinci paket sigaranın bitişi. Dergilerde, gazetelerde çıkan yazılarımdan seçmeleri derlediğim *Geçerken* dosyası önümde. İsteksizim.

İstanbul'a taşındığımdan beri sayfalar dolusu günlük tutuyorum. Bir yığın laf salatası. Birdenbire çok gereksiz

gördüm günlükleri... 12 Mart öncesi ve sonrası tuttuğum günlüklere aslında günlük de denemezdi. Çeşitli baskılar altında bir çeşit 'iç dökme' bunlar. Öyle veya böyle; bundan ne çıkar? Belleğime güvenememekten tutuyorum herhalde, desem bile, bu da boş. Gördüğüm bir filmi defterime bakarak anımsayacaksam, bu o filmi hiç görmemişim demektir; yani bende bir iz bırakmamış anlamına gelir: Unutuluşa peşinen mahkûm.

Bir de '70'lere doğru ve sonralarında bilmediğim, olmayan birine yazdığım mektuplar var. Bazı notlar falan. Onlar da öyle dağınık ki. Küçük kâğıtlarda, biri bir defterde, öteki başka yerde; onları bir toplasam, ayıklayıp atsam. Peki bu defterleri ne yapmalı?..

26 Ekim

Memet Baydur'dan yine Nairobi'li günlerinin birinde yazılmış mektup geldi. Dünden beri vicdan azaplarıyla kıvranmaktayım. "Aylardır sizden ses çıkmadı; merak ettim," diye başlamış.

Haftalar önce oralardan telefon ederek merakını gidermişti. Yazacağıma, tez elden her mektubunu, kartını yanıtlayacağıma sözvermiştim. Sözümü tutamadım. Ben, beni anlatamadım ama, o kendini de, Kenya'yı da, Nairobi'deki hayatlarını da anlatıyor güzel güzel:

"... Garip bir yıl geçti, geçiyor. Turgut Uyar, Italo Calvino, Simone Signoret derken Orson Welles de gitti. Bulunduğum yerde hiç kimsenin bu insanlardan haberi yok. Ne yaşadıkları, ne yaptıkları, ne öldükleri biliniyor. Gazetelerin ilk sayfasında şöyle haberler var: Kericho Bölgesi'nin Cheptuiyet Köyü'nde 74 yaşındaki Meriti, köy-

lüler tarafından parçalanarak öldürüldü ve yakıldı. Köylüler adamın büyücülük yaptığını ve bütün köyü büyülediğini söylediler. Çalışma Bakanlığı Müsteşarı Mr. Kirmani, mecliste yaptığı konuşmada, sokaklarda başıboş gezen çocukların, katillerin, dilencilerin, otellerin önünde bekleşen orospuların toplanmasını, bunların anne ve babalarının bulunarak cezalandırılmasını istedi. ... Bu arada Makuru şehrinde umuma açık tuvaletlerin birinde sevişirken yakalanan bir kadınla adam üçer ay hapse mahkûm oldu. Pardon. Adama üç ay, kadına yirmi gün hapis vermişler..." İyi valla, bense bunun tersini akıldan geçirmekteydim. Memet, Cumhurbaşkanı Daniel Arap Moi'nin su tabancası ve diğer oyuncak tabancaların satışını yasaklayan, dolmuş şoförlerini daha dikkatli olmaya çağıran bir konuşma yaptığını da yazmış. Kendisinin de bu arada oturup Flaubert'in *Salambo*'su ile V. S. Naipaul'un *Finding the Centre* diye bir inceleme kitabını okumuş. Bir de Narayan adındaki Hintli bir yazarın romanını. Düşün, diyor, ilk romanı 1935'te yayımlanmış; çevrilmediği dil yok; benim okumam için aradan elli yıl geçmesi ve taa Doğu Afrika'ya gelmem gerekmiş!!!

İşte bu bile hemen oturup ona bir şeyler yazmama yeter.

23 Kasım

Behçet Necatigil Şiir Ödülü'ne katılan kitapların okunması. Onlara dört elle sarılışım.

Süreyya Berfe hep elimde.

Bunun dışında:

Ankara'ya gidiş-dönüş. Müjen'in yoklanması. (İyi görünüyor.) Evin yeni bir daireye taşınması, başında da doğru dürüst bir bakıcının, yardımcının bulunması lazım.

Sevim Burak, *Sahibinin Sesi* hikâyesinden yapılma oyun: İyi olan hikâyenin kötü tiyatrosu.

Yaz aylarında New York'tan buraya gelen Semih Fırıncıoğlu. Ellen W. Ervin Columbia Üniversitesi'nde Ph.D. tezini benim romanlarım üstüne yapıyordu. Daha ben Ankara'dayken gelmiş, tanışmıştık. Tez çalışmaları hâlâ sürüyor. Sık sık yazışıyoruz. Gelişlerinde buluşuyoruz. Tez başlığı: The Novels of Adalet Ağaoğlu: *Narrative Complexity and Feminist Social Consciousness in Modern Turkey.* Kendisine "Lütfen şu feminist 'katkımı' kaldırın" diye yalvar yakar olmuştum, hiç bocalamadan "Yoo olmaz; hem toplumunuzda kadının durumunu anlatıyorsunuz hem de tezimin beğenilmesi için bu geçerli; şimdilerde incelenmesi en geçerli şey bu," deyip çıkmıştı. İyi ya, benim kaçınmamın nedeni tam da bu Ellen! Ama benim nedenim bu değil ki Adalet!

Böyle gırgır bir tartışma. Benden tezi için *Yazsonu* senaryosunu da istiyormuş. Yani şu genç iş adamı sınıfından kendisinin sinemacısı birinin ısmarlayarak ite kaka yazdırıp da birden kayıplara kavuşuverdiği macerandan artakalan şey. Babadan ya da karıdan olma sermayeyi mi batırdı acaba, ne oldu? Batmış ama kimseler duymasın'lara getirilmiş olabilir.

Semih Fırıncıoğlu ile buluşmamız, Ellen'in bu senaryonun benden alınıp New York'a kendisine götürmesi isteği nedeniyle... O zamanlardan bu yana 'senaryo'dan nasıl 'faydalandığı' üstüne hiç haber gelmedi, ama önce-

ki yaz, kendisi de gelip tezi için benimle yeniden buluşmak isteyince yanımıza alıp birlikte İncekum'a gitmiştik; meğer senaryoyu okumuş! Çalışmasının *Yazsonu* bölümü üstünde konuşurken romanın filmini kendi coğrafyasında birlikte çekmiş bulunmuştuk. Romandan İngilizceye çevirdiği parçalardan birindeki 'çalılık'ı 'çakıllık' diye anlamış. Düzeltildi. Parça çevirilerini bana postayla gönderiyor, gözden geçirip iade ediyorum ama bu da epey zaman almakta.

8 Aralık, Pazar

İstanbul yoğun bir sis içinde eriyip gitti. Yokoldu sanki. Gece göz gözü görmüyordu. Şimdi, sabahın 11'inde çekingen bir güneş sisi yırtmaya çalışmakta. Bu arada Necatigil Şiir Ödülü'ne adayımı seçtim. Ayın 16'sında büyük şairimizin anısına bir saygı duruşu programı uygulanacakmış. Şehir Tiyatroları Harbiye sahnesinde. En güzeli kızı Ayşe'nin babasını 'anlatması' olacak herhalde. Konuşmacılar arasında ben de olacakmışım. Engin Uludağ yönetiminde Necatigil'in şiir gibi radyo oyunlarından *Gece Aşevi* de sahnelenecekmiş. Necatigil'in radyo oyunlarının ses dalgalarının ötesinde, hayata görünür biçimde de geçmesi ne iyi. Fakat önce eski Lido'da ödül dağıtım töreni; her zamanki gibi seçici kurul üyelerine yemek vermeler. Huriye Hanım bunu hep evinde yapıyordu; yorulması beni üzüyor.

(...)

Halim yine Ankara'da. *Malina*'yı okuyorum. Özellikle faşizm konusunda aynı şeyi algılamış, aynı biçimde dile getirmişiz. Artık ölmüş bir yakınım sanki Ingeborg Bach-

mann. Onunla tanışmakta neden bu kadar geç kaldım ki. Ayrı diller bizleri birbirimizden koparıyor. Oysa biz yazarlar, sanatçılar çoğu kez yabancı yazarlar, sanatçılarla aynı dili konuşuyoruz.

(...)

Telefon. Açtım. Arayana: "Şimdi iyi değilim, seni daha sonra ararım," diyebildim. *Malina*... beni boğuyor. İki kişi ve sevgi. Sahicilik arayışı. Ortağım Bachmann. Muzipliğiniz daha beter boğmakta beni. Roman yetmez; gelin birlikte haykıralım!

(Çoktandır *Hayır*... diye bir roman düşünmekteyim. Kendinden önceki ikisinden doğma, bir üçüncü. Üçleme, dediklerinden. *Hayır*... ünlemle değil, üç noktayla, evet. Slogan sevmem. Beni boğuk tepkiler etkiler; derinlemesine sarsar. Necatigil şiiri gibi.)

23 Aralık, Pazartesi

On günlük bir gecikme ile Sayın Behçet Necatigil anıldı. Program güzel ve anlamlı uygulandı. Sayın Necatigil'i ikinci ve sonuncu görüşüm hastanede, hasta yatağında olmuştu. Eşi değerli Huriye Hanım başında. Rauf Mutluay'ın birkaç yıl önceki bir toplantımızda "sizindir," diyerek bana verdiği elyazısı hayatımın en onurlandırıcı değerlerinden. Kendileri Simavi Ödülleri roman seçici kurul üyesi sıfatıyla oylarını hasta yatağından elyazısıyla bildirmişler: "Oyum hiç tartışmasız Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi* içindir," diye. Seçilmek iyidir, güzeldir ama asıl önemli olan kimin, kimlerin seçtiği...

Bugün babamın da gömülme günü.

Ayşe ve Selma ile Behçet Necatigil, benimle Mustafa Sümer. Huriye Hanım ve İsmet Hanım. Evler –ki- Evler. Ak'larla Kare ve Kara'lar...

'Solgun bir gül' anısı içime dokunmakta dokunaklı dokunaklı. Dokunma, bırak!..

31 Aralık 1985

Devekuşu Kabare'de bir açıkoturum. "Kültür mü-Kült mü-Kültürk mü-Külkürt mü?" üstüne. Başımızda Aziz Nesin Bey, değerli Dr. Gencay Gürsoy ve ben. Benim adımı basılı el ilanına Yalçın Küçük bana sormadan yazdırmış. Aziz Bey'i üzmeleri de yeni.

Böyle ben-benci 'devrimciliği' hiç sevmem. Kırıldım. Hele aradaki cinsi latiften elçiler; büsbütün gereksiz.

İbsen, *Bir Halk Düşmanı*'nda gazetenin başındaki adama, yazıişleri müdürü ya da sahibine şöyle dedirtir: "Karşı durduğumuz, yüklendiğimiz kimseler yöneticiler olsa, yazılarınız ve tutumunuzda ılımlılıktan sözaçmazdım. Çünkü onlara halk da kızıyor. Ama kasaba!.. Kasabayı elinde tutanlara, belediye başkanına yüklenmek... İşte burda biraz yumuşak olmak şart! ..." Kasaba değerleri... İbsen'in en 'korkutucu' bulduğu şey bu: 'Halkın içtiği su zehirliymiş!' Belediye Başkanı 'doğrudur' demedikçe kasaba halkını buna asla inandıramazsın.

(...)

'Kültür' açıkoturumumuzda Aziz Bey, kültürümüz topluca 'insanımızın çoğu aptaldır' demeden önce biraz soluklanıp "kültürümüzün büyük işareti köylünün çişini taşla temizlemesidir," dedi. Gel de ağlayıp gülme! Bense hâlâ kültür kavramını çözmeye çalışmaktaydım. Toprağı ekmek mi, insanı yetiştirmek mi, çeşitlilik mi, tek mi, fark-

lılık mı, en fazla da 'kültürün emperyalizmi olur mu'larla (-'Komünist Çin'de Beethoven plaklarının paramparça eylenmesi, bizim Mao'cularımızın Kızıl Kitap'ı Kur'an-ı Kerim'den sayması aklımdan çıkmamakta da-) uğraşmaktayım. Aziz Bey, her zamanki maharetiyle üç-dört fırça darbelik bir karikatür çizip soyutu somuta nakşeylediler.

(...)

Onca şey görmüş geçirmiş Aziz Nesin Bey'in yanında kendimi gerçekten budala hissetmekteyim.

(...)

Nokta'daki huruç hareketi peşi sıra daha bazı saldırılar, hatta edepdışı birkaç yazı *Göç Temizliği*'nin içindekileri büsbütün haklı kılmıştır. Yıl, yine her şeyin böyle böyle tekrarlanmasıyla bitmiş, fakat kapanmamıştır. 'Aydın intiharları ve geleceğin başkaldırısı' izleğinin tohumu, *Hayır...*'ımın toprağında kök salmaya başlamıştır. Adını çok erkenden ve hemen koyuverdiğim tek romanım bu olacak galiba: Öncekilerini yinelemeye hayır...

1986

*

Eskinin Yenisi-Yeninin Eskisi

11 Ocak, Pazar

Jean Rhys: *Ayrılıktan sonra.* Müthiş duyarlıklı bir roman. İpek hışırtılı bir yazar. Anais Ninn'ler, Gertrude Stein'lar, Nancy Cunard, Silvia Beach filanlar gibi benim 'Paris sürgünleri' deyip durduğum sırtı sağlamlar arasına ta Avustralya'lardan kalkıp kimsiz kimsesiz düşüvermiş genç kadın. 1920'lerin Belle Epoque tangosuna katılmayı kendisi mi istemedi, yoksa şu 'kadın hakları' savaşçıları tarafından –ipekliğine husumetle ya da kinayeyle geri mi geri itilmiştir? Boston'lu banker kızı Anais Ninn'in 'sefaletine' alkışlarımızla Jean Rhys'ın kâğıt kalem dahi alamayan 'yazarlığına' dudak büküşler birbirine çarpmaktan doğma yankılar, *Ayrılıktan Sonra*'da duyarlı bir sonat olup çıkmakta. İçime işledi. Roman, yalnızlığıyla her açıdan ödeşen Paris düşmüşü bir kadının aynı sessizlikle anlatımı. Ucuz otel odalarında 'bekleşen'Rhys'ın kendisi olabilir; hiç olmayabilir de. Bu yazarla güzel bir rast-

lantı eseri, çok önceleri 'tanışmıştım.' *Günaydın Geceyarısı = Quartet*'le. Hemen Tomris'e sözaçtıydım. Edip'e de. Onlarla başka bir buluşmamızda "Jean Rhys diye bir yazar var; oku onu mutlaka!" dediler bana.

Demek onlar günlük tutmuyor...

5 Ocak'ta biten yılın bir dökümünü çıkarmaya çalışmıştım. Olamadı. Çünkü yokum ben. Kendi desteğimden bile yoksunum. Çiçeklerim de kurudu. Hemen karalıyorum bu satırı. İşte, işte, işte...

(...)

5 Şubat, Pazar

Bu ayın birinde, can kardeşim Ayhan'ı aramak, doğum gününü kutlamak istedim. Birden durdum. Geriledim.

Bir odam olsa; oraya kapansam. En iyisi bu. *Ölmeye Yatmak*'ın Aysel'i bir otel odasında doğup büyüdü. Ama Aysel üçlememin üçüncüsünde sahnede, hayatın ta içinde, *Bir Düğün Gecesi*'nde ise hayatın ta içinde olup da romanın sahnesinde hiç görülmeyen Aysel'e artık general düğünlerini sergilemekten daha hınzırlık dolu bir cenaze töreni hazırlıyordun da, hani Memet Baydur bunun merakı içinde. Nairobi mektuplarından birinde *Cenaze Töreni* nasıl gidiyor, diye soruyordu ya? (Romana başlar başlamaz bundan caymıştım. "O işi bıraktım, çünkü muziplik damarım kupkuru," diye ona yazmamışım demek ki...) Hadi cenazeden caydın. Pekii, *Hayır...*'ından ne istiyorsun? Hem dünün, hem şimdinin, hem de geleceğin tünellerinde el fenerinle dolaşa dolaşa Aysel'in 'aydın intiharlarını', 'geleceğin başkaldırısını' ve 'yinelemeleri reddedişini' ifşa edecektin hani?

(...)

1980 sonrası. Meslektaşlık ilişkileri dahi değişti. Selçuk Baran da İstanbul'daymış. Beni aradı; kalkıp geldi. Şu iki koltukta karşılıklı oturduk durduk. O gün, o saatte tanışmışız sanki. *Göç Temizliği* için, yazarın anılarında sevdiği tek kişi yok, denmekte.

Doğru. Onları sevmiyorum. Sevmediğimiz şeyler değil mi insanı yaratıya kışkırtan? Üniversitelerinden kovalanan bütün genç aydın arkadaşlar kendilerine birer köşe buldular; araştırmaları, incelemeleri çoğaldı. Çalışkanlaştılar. Yazarlar 'ideoloji'lerden sıyrılıp anlatıya heveslenmekte. (Her belada bir hayır var.) Onların kan dolaşımını ta içinde hissediyorsun pekâlâ. Birilerinin ise, özellikle memleket dışında 'sürgün'lük kullanımlarını görmek, geçmişin ak-pak umudunun kirletildiğine tanıklık etmek epey sarsıcı...

27 Şubat, Cumartesi

Buraya taşındıktan bir süre sonra Sadberk Hanım Müzesi müdürü, eski dost Selahattin Batu burdan ayrılmış, yerine yine Ankara'dan Arkeoloji Müzesi müdürü Çetin Anlağan ile eşi Tanju gelmişlerdi. Aramızda güzel bir yakınlık doğdu. Sadberk Hanım'ın sandık sepetini, koleksiyonlarını sık sık gidip gördüm. Bu arada aklıma geldi, annemin bana "Sen antika seversin," diye verdiği, altına batırılmış ipliklerle dokunmuş 'altınoluk' denen kumaştan yapılma üçeteğin yeri bu müze olabilir diye düşündüm. Ancak buraya katkıları bulunanların adlarının yazılı bulunduğu levhaya annemin adı yazılmalıydı.

Bu arada Çetin ve Tanju ile buluşup konuştuk; Koç'un kızlarından Sevgi Gönül'le tanıştık. Sevgi Hanım,

"Siz gelip bizim müzeyi görüyorsunuz; ama ben daha bir yazar evi görmedim," diye güzel bir şakayla bana kalkıp geldi. Bizim 'vitrin pencereden' babasının yazları oturduğu yalının arka bahçesini tepeden seyrettikse de, Sevgi Gönül benim 'çalışma odası'nda yıkık dolap kapağını, dağınık kitap kolilerini görünce şaştı mı, 'övgüsünü duyduğu' yazarlığım gözünden mi düştü, bilemiyorum. Sadberk Hanım Müzesi, İcra Komitesi Başkanı olarak onun yönetiminde. Bugün Çetin Anlağan ve kendisinin imzasıyla annemin çeyizinden Osmanlı, Üsküdar dokumahanesi kumaşından yapılma üçetek için bir teşekkür yazısı geldi. "... Annneniz İsmet Sümer'den size intikal eden, sizin için büyük manevi değeri olan üçetek entari hediyeniz sergilerimizde yerini alacaktır..." diyen bir yazı... İçim yandı. Güven duydum. Tuhaf bir rastlantı: Bu kumaşın ne, nerde-nasıl dokunmuş olduğunu hiç bilmiyordum; Sevgi Hanım sorunca da kendisini bilgilendirememiştim, fakat arada Topkapı'ya hat sergilerini görmeye gittiğimde, 'sultan kıyafetleri' sergisi de vardı. Gezerken gezerken aynı kumaştan yapılma küçük bir sultan elbisesi gördüm. 'Altınoluk'un Osmanlı'nın ilk kumaş dokuma fabrikasında yapıldığını da burdan öğrendim ve tabii Sevgi Gönül'e yetiştirdim.

*

Özet:
Şubat-Mart-Nisan-Mayıs
Anneler

Şubat sonlarında Uğur Kökden'in *Tiksinti Çağı* adındaki deneme kitabını okur okumaz ta ruhumdan yükselen şu haykırış sürüp durmakta: Akdeniz o kadar ışık-

lıyken, iklim öylesine ılıkken, Piamonte bu kadar güzelken, iki genç el ele kol kola öyle sevgi doluyken, yapılar bu kadar görkemli, ağaçlar öylesine çağırganken, Seine Nehri böylesine sakin akıp durmaktayken, kadınlar ve erkekler bu kadar hoşken neden bu vahşet, bu kıyım, bu ölüm?

Lanet kabagüce, emperyalizm uşaklarına, yıkıntı canavarı tutkuya, hırsa, baskıya, lanet faşizme! Lanetler olsun 'ayı'yı 'dayı' yaptırıveren çaresizlik ürünlerine. Bir Hacer anne olunamaz mı? Durulduğu yerde durulamaz mı, şööyle dimdik???

(...)

Şubat'ın 15'inde annem kalp sektesinden gitmişti; burda, "Senin annen benim artık kızım," diye diye beni kucaklayan, bu sevinçten beni yoksun bırakmayan Remzi 'baba'nın eşi, Yüksel Erduran'ın annesi, Cağaloğlu kâğıt-kitapçılığında çalıştığı zamanlardan bu yana, Remzi Bey'in kaybından sonra bile hayata neşeyle bağlılığını hiç kaybetmemiş Hacer Anne de kalp geçirmiş. Hemen koştum. Nasıldı? Nerdeydi?

Ayakta idi ve beni karşılayıp kucaklamakta. Kendisini ziyaretlerimde 'oğluma' deyip Halim'e kurabiyeler, şeker ve çikolatalar paket eder durur ya; yine öyle...

Levent çarşısına sık çıkışlarımın birinci nedeni 'Anne'yi ziyaret... Bahar gelsin, bahçesine çıkar. Birlikte güzel güzel açmış güllerine bakarız. Ağzından bal damlar...

Mart ayı *Hayır*... roman tasarımı hayata ayak bastırmaya çalışmakla geçmekte. İzlekler mevcut: Bilinçli bir seçim. Yinelemeye hayır... Yeniden başlamak... Silbaştan etmeler falanlar yok... Mazeret delikleri aranmak yok. Kaçamaklara hayır!..

Kendin olmak. İnsanın kendisiyle barışını sağlamak. (Başarmak yarışmak ister; tam bunun için 'başarı' sorgulanmalı.) Küçük, sakin, yaratıcı bir aydın kişi, adım adım bir 'hiç'e indirgenirse ne olabilir? Herhangi biri. Herhangi biri için 'aydın' ya da 'yaratıcı' denebilir mi? Denmeli mi? Yarını görememek. Belirsizlik. Bilinmezliği aşmak. Kendini aşmak galiba kendini asmaktan daha büyük bir güç istemekte.

Suç, nedir? Suçlular suçsuzu suçlu ilan edebiliyorlarsa eğer, bu mümkünse, nedir suç? Mayakovski'nin intiharının nedeni nedir? Aşk mı, nefret mi, hiçlik mi? Peki ya Stefan Zweig'ınki? Hem de karısıyla birlikte. Hem de Berlin, Viyana, Trieste'leri bol bol gezip görmüşlükleri, felsefesi, izlenimleri zenginliğinde pırıl pırıl yaşayıp durup dururken neden taaa Rio de Janeiro'lardaki özel yuvada el ele kol kola bir intihar?..

Olsa olsa Avusturya monarşik değerleriyle Freud bulguları arasında sıkışıp kalmasından olmuştur bu. Onun *Dünün Viyanası* 'anılar anlatısı' çevrilse de okusam.

Bir sezgi:

O kadar şey yaşadı, öğrendi, yazdı, anlattı da ne oldu? II. Dünya savaşını önleyebildi mi?

Tam ortasında 'aydınlandığı' Almanya'yı XX. yüzyılın yüzkarası olmaktan çıkarabildi mi? Başarı ve başarısızlık birer 'an' meselesiymiş, öyle mi? Buyrun öyleyse: İntihar! Bundan daha öte anlık bir başarı olabilir mi?

Hayır... Aysel'in yorgunluk ve bitkinliği dolaylarında zihnimde durmadan çiçeklenmekte... Aman çalılara çırpılara yer açmayı unutma. Özellikle onlara... onlara...

Küçük burjuvalıktan gelme lirik şair Mayakovski Çar'a karşı gösterilerde rol sahibi olup durmuşken 'Rus halkı-

nı kurtarma işlevinde' katkıları ortadayken, tam da sözde kurtuluşun göbeğinde, neden neden neden intihar etmiştir? Başarı inancı zedelenmiş olmalı, değil mi? Başarı/başarısızlık: Bir an meselesi. Anlık mesele. Geleceğin ânı, gelecek zamanın yinelemelere yüz vermeyecek ânı mı olacaktır, yoksa anısı mı? Acaba? Sonuçta ortaya çıka çıka 'intihara kışkırtı' mı çıkmış olacaktır? Öööf, öf! Öf! Yeni bir adım olsun da, ne olursa olsun. 'Biz' yerine 'Ben'den ancak o zaman sözaçılabilir.

(...)

Çevremde hemen herkesin yapmak istediği, ama bir türlü yapamadığı, yapmaktan geç, dile getirmekten dahi kaçındığı şeyi dile getirmek bir suçsa, suçu kabulleniyorum.

(...)

Nisan ayının ilk haftası:

Gri günler. Sahiden de güzel bir kitap yazabilme özlemi. Hep o özlem ve sanki bunu da yitirecekmişim korkusuyla yazmaktan kaçışlarım.

Zamansız bir zamanda akıp gitmiş günler... Gri günler. Oysa işte ilkyaz güneşi. Kanat gölgeleriyle balkonu bulut kümeleri benzeri yalayıp geçen leylek sürüleri: "Leylekler geldi!"ler...

İşkence görenler uykularımı ele geçirdi, geçirmekte. Gizli ipuçları. Görünemez işkence!

Bu bana hep ülkesizlik duygusu vermekte. Burada ayak basacağım yerimin bulunmadığı duygusu; havada asılmışlık.

Bütün toplumda kasvetli bir durağanlık. Daralıyor, daralıyorum.

(...)

Günlerden bir gün, sabaha doğru:

Conrad'ın *Razumov'un Öyküsü*'nü okurken, pek çok şeyin yanı sıra şunu da öğrenmiş bulunmaktasın: "*Konuşmak düşüncelerimizi gizlemek için icat edilmiştir.*" Bu bir özdeyiş(miş). Romanda tartışılan her düşünce, olay, olgu gelip şöyle özetlenebilecek bir yere saplanıyor: Otokrasinin, gizliliğin, polis ve asker korkusunun, işkence vb.nin, topluca faşizmin biçimlendiği bir toplumda birey kendini kendi istek ve seçimleri doğrultusunda biçimleyemez. Ama 'Ben'ler, insanı **Bu İnsan**-kişiyi **Bu Kişi** yapan şeylerin tutanağını pekâlâ tutabilirler...

14 Nisan, Pazartesi

Cumartesi gecesi gövdemi saran sızılar çok arttı. Beraberinde halsizlik. Kendimi hiç taşıyamaz oldum: Yatak.

Saatler sonra uyumuş olmalıyım. Haykırarak uyandım. Daha doğrusu uyurla uyanıklık arasında bir noktadayım. Sınırda bir yerde. Ölümü tanıdım. Haykırışıma Halim uyanmış; beni pışpışlamış. Rüyadır rüya. Kâbustur kâbus... Geri uzanmaya gidiyor; ben de gidiyorum. Bu sefer açık seçik biliyorum: Ellerimin ayaklarımın soğuduğunu, gövdemin bütün duygulardan uzaklaştığını, kalp atışlarımın azala azala bittiğini biliyorum. Gidiyor, gidiyorum. Bir yanım bu kurtuluştan hoşnut, öte yanım çırpınıyor: Gece ölmek. Bu saatte. Halim cenazemi nasıl kaldırır? Nereye başvurur. Baş edemeyeceği bir durumda kalır. Şimdi olmasın, gece olmasın; yarın olsun, gündüz gözüyle ol-

sun. Halim geceleyin tek başına kalakalmasın. Halim'in çaresiz kalacağı kaygım o kadar güçlü ki, insanüstü bir direnç göstermekteyim: Şimdi olmasın, şimdi değil. Ölümüm şimdi olmasın! Haykırıyorum. Ölmedim.

Baygınlık ya da ölüm; sınırdaki o kısacık ânı göğüsleyebilmek o kadar yorucu bir iş ki, büyük bir hastalıktan kalkmışım gibi bitkinim. Dün hiç yataktan çıkmadım. Halim'i üzmemek için yaşamak veee..... yaşayarak onu üzmek...

Hayır...'ın bütün notlarını karıştıra karıştıra eleyip hepsini yenibaştan 'inşaata' başlamalıyım. 'Kırık Zaman Parçaları' da olabilirdi bu kitabın adı. Yok, yok. Bunun adı *Hayır...* Ünlemsiz cinsinden. Karşı duruş, ama slogan değil. Salt bunun için üç noktalı. Dingin-derin-içerlerde yolculuk: Suskunluğun gücü.

Nisan sonları:

Karar alındı: Evi baştan sona yaşanır hale getirmek. Kitaplarımın belirli yerlerinin olması. Çatının yeniden tamiri. Girişe ayakkabılık, vestiyer. Salonun büyük kapısını küçültüp bir duvar elde etmek...

27 Nisan

Hepsi boş. Her şey hiç. Dünü unutma. **Ç e r n o b i l** 'i unutmayın.

H i r o ş i m a 'nın *Her Şeyi Gördüm*'leri unutulmasıydı 26 Nisan, kötü tarihe **Çernobil 1986** diye yazılır mıydı?

*

Mayıs 1986:

Hayatımın O s l o dilimine hazırlık.

OSLO
İkinci Uluslararası Feminist Kitap Fuarı
Siyah ve Üçüncü Dünya
Kadın Yayıncılar-Kadın Yazarlar
ile
Buluşma Tanışma Sempozyumu
(Oslo 21-27 Haziran 1986)

Çağrıldığım fuarın özet belgesi bu. 'Üçüncü Dünya Ülkesi' içindeki 'Müslüman kadın yazar'lardan -ya da zenci, Arap- biriyim diye olmalı bu çağrı. Sempozyum için benden de bir bildiri isteniyor: Oryantalist bakışla 'farklılığımız' tespit edilecek herhalde. Oysa ben, Türkiye Cumhuriyeti laik devletinin yetiştirmelerinden Türkiyeli bir üye olarak kendimi ne İslam, ne Türk diye tarif edememekle kalmayıp, dünya insanlarından biri sıfatına layık görerek, yazarlığımda böyle bir ırk ve cins ayrımını gönlüme yatkın bulmamaktayım. Fuar sadece kadın cinsinden yayınevlerine, kadın cinsinden yazarlara, kütüphanecilere, kitabevleri sahiplerine ve kadın eleştirmenler ve gazetecilerle çevirmenlere açıkmış.

Yanıtımda 'kadın yazar' diye bir ayrımı kabul etmediğimi, çağrılarını isterlerse geri çekebileceklerini bildirdim. Tam bir Batı uygarlığı ile: "Büsbütün geliniz, bildirinizi de görüşünüz doğrultusunda yazıp gönderiniz lütfen," diye yanıtlandım. Ben de bildirimin başlığını "Kadın Cin-

si- Erkek Cinsi-Yazar Cinsi" diye koymayı düşündüm. İlk fırsatta bunu yazdım, İngilizceye de çevirtip ikisini birden II. Uluslararası Feminist Kitap Fuarı Oslo yönetimine gönderdim. Fuar organizatörü Elisabeth Bjelland. Adını-adresini hiç kaybolmayacak bir yere kaydettim, etmedim; bu ayın sonlarına doğru bana Fuar'ın taslak programı geldi bile. Oturumlara bir de 'Exile'de, yani 'sürgün'deki kadın yazarlar bölümü konmuş. Bildirimde iyi ki Türk edebiyatının düşünce özgürlüğünü kısıtlayan yasaya ve üç askeri darbenin baskısına rağmen yaratı direnci göstermiş yazarlar edebiyatı olduğuna dikkat çekmişim.

Benim bundan kastettiğim şey, 'hapsedilmemek' için dışarı çıkan ya da kaçanlara iyi davranılsın göndermesi yapmak falan değil, İslam devletten-laik devlete geçişin kültürel yarılmasına işaret etmek; bu özelliğe dikkat çekmek. İki kültür arasında ve Doğu-Batı sorunumuz çerçevesindeki yaklaşımların belirleyiciliği. 'Sürgün'lük halindeki kadın yazarların bir anlamda kapitalist dünya siyasal ticaret ahlakına ve feminizm pazarına katkılarını ise düşündürücü bulmaktayım.

Her neyse, edebiyatımızın ve kültürel hayatımızın dünyada başka eşi menendi bulunmayan çok kendine has bir özelliği bulunduğuna kulak verilsin yeter. Batı bu edebiyatı, özellikle de Türk romanını bilmedikçe, feminist doğrultudaki 'ithal' özelliğini de bilemez. T.C. toplumunu, toplumun insanlarını, bu insanları 'o insan yapan' koşulların özelliklerini ancak romanımızı okuyup inceleyerek anlayabilir. Başka türlü bizim toplum, dış dünyaya hep 'yabancı' kalacak, dış dünya da bize karşı hep ikircikli duracaktır. Salt 'kardeş kardeş bütünleşme çağrısı yükledikleri' Mevlana'mız değil, Tanzimat'tan, özellikle de Cum-

huriyet'ten sonraki roman ve şiirimiz bilinmeli, önyargısız incelenmeli ki, ortak kavramlarla yüklü bir diyalog kurulabilsin.

(...)

Bu çağrıyı şu bizim evin restorasyonunda tek satır yazamayacağımı bilerek de kabul ettim.

Necatigil Şiir Ödülü seçici kurul üyesi olarak tanıyıp, her geçen gün büsbütün hayran kaldığım Huriye Hanım, raf-dolap vb. bahsinde 1980 sonrasının 'iş âlemi' kabilesinden çektiklerimizi bilmekte, buna belki de benden çok üzülmekte. Günün birinde, her zamanki inceliği ile kızlarından Selma'nın, eşi Fatih'le birlikte iç mimari işi yaptıklarını açıkladı da, sarılacak yeri buldum. Fatih ve Selma'ya rica ettim; geldiler. Birlikte eve baktık. Kullanışlı bir hale getirmek üzere ölçüldü biçildi. Hatta beni onlar dahi teşvik ettiler Oslo'ya gitmem için. Yeter ki sahiden sevdikleri, saydıkları bir yazar kitaplarını yazabilsin. (Behçet Bey'in hayat öğretisi, şiirleri kadar has olmayacak mı?) Fatih Esemen demişti ki: "Adalet Hanım, hadi gidin ve üç ay da orda kalın. Hemen dönmeyin. Dönüşünüzde çalışma odanızı (ahşabı ceviz rengi istemek şımarıklığı bile ettim) girişi, salonun bölünmesini hazır bulacaksınız. Dönüşünüze kalırsa kalırsa bazı ayrıntılar kalır." Harika bir teşvik! 'Kadın yazar' bundan iyi ne isteyebilir? Mühendisten hayat arkadaşım 'my friend of life'ın bunu makul buluşu da üstüne üstlük. "Bak," deniliyor bana, "Yatak odası, banyolar, mutfak yerli yerinde durmakta. Oralarda yapacak bir şey yok. Eh, evin erkeği de şirketteki işine sabah erken gidip akşamın sekizinde ancak geliyor, hiç kaygıya gerek yok." "İyi ama Halim kahve fincanını bile yıkayamaz," diyorum ben de. O da: "Hadi canım

sen de!" demekle başkalarına karşı maço'luğunu göstererek. "Bulaşıklar birikir, Nazife gelince yıkar." "Peki yemek?" Hacı Baba ona yetermiş. Ofis buranın hemen karşısında da... Zaten akşamları hafif tarafından yeme kararı almışmış. ('Kadın yazara' vicdan azabı çektirecek bir zarafet!..) Sigarayı bırakma kararı da almıştı; bu kaçıncı başlayış!.. Sahi yahu, ben de hafif cinsinden mavi paket Dunhill'e dadanmış bulunuyorum; ne yapsam acaba???

Öff, öff. Kır kirişi işte, git Adalet. Yeter ki orada kendine çalışacak bir yer bulabil!..

Bu arada Banu adında bir genç hanım Oslo'dan telefonla beni aradı. Mihmandarım o olacakmış. Kendisi bir Norveçli centilmenle evliymiş. G. Syvertsen'le. Üniversitedeki Türk öğrenciler de memleketlerinden bir yazarın fuarda rolü olacak diye sevinç içindeymişler, kendisi gibi. Derken, bir davet mektubu daha: Oslo Üniversitesi Ortadoğu ve Türk Dili ve Edebiyatı Profesörü Bernt Brendemoen imzalı. Fuara katılacağım zaman içinde acaba üniversitede de iki konuşma yapabilir miymişim? Hemen 'hay hay'ı çektim. Ölüm-dirim filan derken, bir taşla kaç kuş. İyi de *Hayır*...'ım ne olacak benim? Yazışma, çizişime, bildiri derken roman yüzüstü kaldı gitti. Yanına alacaksın yanına. Topla çalışmanın bütün taslaklarını, önüydü-ardıydı gibi döküntülerini, doldur çantana. Yazı makinesi? Zaten elle yazıyorsun. Elle yazacaksın işte. Burda daktiloya çekersin artık. Ahh üç aylık bir kendi içime kapanma şansım olabilse!..

(...)

Feminist kadın fuarının ilki -yoksa "Kadın Hakları Kongresi" miydi?- şeyde, Nairobi'de yapılmıştı galiba. Zeynep Oral'ın coşku dolu güzel yazılarından hatırlıyorum. Oraya kadın gazeteci yazar olarak katılmış; öyle de mem-

nun dönmüştü ki. "Çok şey gördüm, öğrendim," diye yazmıştı. Sevgili Zeynep Oral'ın kültürel aktivite nabzı yüksek ve sıcak atar. Her zaman. Çok emek verdiği *Milliyet Sanat*'ta iki haftada bir yazmamı isteyen de o.

Bildirimi okusa bana kızar mı acaba? Güzel güzel kızsın da, küsmesin... Kadına eşitlik meselesi tartışmaya muhtaç. Kenya 'aşiretlerinin' kadını ile bizim Güneydoğu törelerinin kadını bütünleşebilecekler demek? Zeynep bakmış ve görmüş. O bilir bunu.

(...)

Norveç'in fiyordlarını görme şansına kavuşmuş olmak, her şeye değer. Burnuma bir özgürlük, özgürleşme kokusu çalınıyor; bu da nihayet yazabilme heyecanımın nabız atışlarını artırmaya yetmekte. Bu ayın sonlarında *Geçerken* adını verdiğim denemeler, değiniler kitabım yine aynı yayınevim Remzi'de yayımlanmış bulunmakta.

*

Hayatın Oslo-Stockholm-Helsinki-Oslo Dilimi

Dilimlerin Dili:

Şiir nedir???

Oslo'ya II. Uluslararası Feminist Kitap Fuarı'nın 21 Haziran Cumartesi günü başlamasından tam dört gün önce indim. Çünkü Oslo Üniversitesi Ortadoğu ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki konuşmam için 19 Haziran Perşembe günü uygun düşmüştü.

Konuşmamın birinci kısmı *Türk Romanında Yeni Eğilimler* üstüne. Ondan sonra *Benim Yazarlık Çizgim*, diye kendi yazarlık anlayışımdan, bunun kanıtı roman ve hikâyelerimden sözaçmam gelecek. Fakat işte, havaalanındaki ilk iş, Banu Syvertsen'le tanışıp kucaklaşmamız, çiçeklenişlerim oldu. Çiçeği veren, genç kadının yanında sessiz sessiz duran, bakışlarının ılıklığı bana tanıdık bir genç adam. "Hoş geldiniz Adalet Hanım," diyor. Kendisini tanıtıyor, fakat işitip anlayabilmiş değilim. Bir arabaya götürülüyorum. Türkiye Büyükelçilik arabasıymış meğerse. Genç adamın adını sanını o zaman öğreniyorum. Gürcan Türkoğlu. Dışişleri Norveç Büyükelçiliğimiz 'elemanı'. Yurtdışındaki ilk görevi. Şaşkınlıklar içindeyim. O tarihe kadar yazdıklarımın hemen hemen hepsini okumuş bir 'memur', nasıl olur? Gürcan 'farklı' bir parça. –İşime geldi tabii-... Hem de nasıl! Kimseleri tanımadığım Oslo'daki özgürlüğümü kendilerine teslim edecekmiş gibiyim.

(...)

Bundan böyle Oslo günlerim çoğunlukla iç defterime yazılı olacaktır. Dışişlerimizce bağra basılışım, konsolosluk genel sekreteri Gürcan Türkoğlu'nun *Hayır*...'ıma çalışabileyim diye gösterdiği incelik dolu, anlayış bezeli yardımları. Banu'yu ve henüz bir yaşındaki kızı ile evlilik yüklerini hiç yakınmasız yüklenen eşi; bu güzelim kuşatılmışlıktan hem kendimi, hem onları kurtarışım. Banu'nun telaşlı koşuşturmaları.

Derken FUAR. Fuar'dan önce Prof. Dr. Bernt Brendemoen'le daha iyi tanışmam. Bölümündeki konuşmalarım üstüne beni Oslo'da bir ay geçindirebilecek bir çekle uygar bir teşekkür davranışını yaşatması; keyfimden hatta

"Ahh, Prof. ben bununla belki bir Stockholm, hatta bir de Helsinki yapabilirim!" gökgörmedikliği edişim.

Bernt meğer yabancımız değilmiş. Yeniköy iskelesinde uskumru dolmasıyla ünlü balıkçı lokantasını dahi bilmekte. Orası Finli bir kadının yeri değil miydi? Bütün Karadeniz yaylaları Brendemoen'den sorulmalı. Lehçesi de. Meğer Bernt, master ya da doktora tezini 'Türkiye-Doğu Karadeniz Bölgesi lehçesi üstüne yapmaktaymış da, Trabzon yaylalarına inip çıkarken, bölge halkının konuşmalarını, dilini ses bandına kaydederken 'T.C. devletinin dış düşmanı -yabancı casus- 'ithamıyla tutuklanıvermemiş mi? Tevekkeli bu kimseyle derin bir yakınlığım var, tevekkeli bu ad bana hiç yabancı gelmiyor, deyip duruyordum.

Öyle ya, *Cumhuriyet* gazetesinde kendisiyle yapılmış geniş bir röportaj yayımlanmıştı o sıralar. Devletimizin bizleri utandırdığı hadiselerden biri daha! Ne yapsam acaba, çeki 'bunu hak etmiş değilim,' diye iade mi etsem? Öyle içten gülüşüyoruz ki karşılıklı.

Gürcan, Bernt, Banu ve Gürcan'ın annesi, TÖS üyesi Pakize Hanım. Onların ömrüm boyu en sağlam dostlarımın başında kalacaklarını daha ilk tanışmalarımızda hissedişim.

(...)

Oslo, Haziran '86 Sonu:

Fuarın açılışına beni Banu götürdü. Bernt de geldi. Fırsat çıktıkça Gürcan'la buluştuk. En önemlisi bana bugünden başlayarak şimdi bunları yazdığım yerin bulunması. Türk karı-koca öğrencilerin üniversite 'yurtlarının' bu-

lunduğu, bir tepenin üstündeki Sognsvein semtindeki yerleri. Vedat-Filiz üstüne kayıtlı, bir yatak bir de oturma odasından mürekkep bir daire. Küçük mutfağı, minik banyosu. Kira istenmiyor; telefon-su parası vb. giderlerini ben ödeyeyim bari, diye diretiyorum; kabul edilmiyor. Eminim bu da Bernt'in böylecene çözdüğü bir sorun(um). Vedat'lar yaz tatilini taa eylüle kadar memlekette, ailelerinin yanında geçireceklermiş de. Ev onlar dönene kadar boşmuş; oturabilirmişim. (Boşaltma işlemi taa eylülün ortalarında; belki daha da geç. Oh!)

(...)

Hiç batmayan güneşin tadını 'yeni evimde' çıkarmaya başladım. Adresim: Songsvein No: 102-C/22, Oslo. Telefonum: 23 41 63. (Halim'e telefon mu etmişim? Hemen santrale soruyorsun kaç para, diye. Hemen cevap. Hemen telefonun yanındaki kutuya koyuyorsun konuşma giderini.

(Burdan ayrılırken Vedat ve Filiz'e yazacağın teşekkür mektubunda açıklanacaktır şunun bunun ne demeye geldiği. Dur bakalım hele.)

Fuar'dan ya da kent merkezinden buraya gelmek için iki istasyonun var. Biri uzun yokuşun altında, biri de en tepesindeki ilim-bilim yuvalarımıza çok yakın. İki durak ötemizde bir 'göl'ümüz bile var.

Kent merkezinden bir banliyö trenine biniyorsun. Nefis yeşillikler arasından süzülerek geçiyorsun. Songsvein durağı ile evin arasındaki ince yolun iki yanında da bahçeleri nefis çiçekler, güzel ağaçlarla bezenmiş küçük villalarla gölgelikli, çok hoş bir yürüyüş. Sessizlik, sakinlik.

Hayatımda çok şey değişti. Hepsi de yepyeni benim için. *Hayır...*'a büyük istek ve zevkle çalışmam dahil.

Geldiğimin ilk haftasında iki güzel toplantıya katıldım... Büyükelçiliğimizin adıma düzenlenmiş kokteyli. Bu bana kendime güven duygusu verdi. 12 Eylül'den sonra içimi kaplamış bezginliklerden sıyrıldım. Hem üniversitenin hem de Büyükelçiliğin toplantılarında Egil adında sosyalbilimci araştırmacı bir genç adamla tanıştım. O gün bugündür Gürcan'la onu 'göz ucumla' tartıp durmaktayım. Öyleyim evet, çünkü *Hayır...*'da rol almasını ısrarla hayallediğim, herkesten farklı bir karakter ışığı oralara düşmekte. İkisinin bütünleşmesinden çıkma bir 'Yeni İnsan' tipi, hayır tip değil, karakteri... Bu karakteri besleyecek 'hazine'leri bulmuş gibiyim. Aysel'i 'Yeni İnsan'la belli belirsiz buluşturma dürtüsü. Batmayan güneş kadar batmaması uzun, batması kısa bir arayış!

Arayışıma hilesiz hurdasız ulaşabilirsem bunu Oslo'ya borçlu olacağım galiba. Kuvvetli bir sezgi. Egil, durup dururken bir de banliyö treninde çıkmadı ya karşıma!.. Erkekle kadın arası, tam da benim *Yazsonu*'nda varmışa getirdiğim, gökyüzüne merdiven kurmuş tip gibi bir varlık. (İçini Gürcan'ın incelikleriyle dolu renklerle bezesem; böyle doldursam?.. Aman kimse duymasın. Şimdiye kadar gerçek bir kişiye bakarak roman kahramanı yaptığım hiç olmamıştır. Peki şimdi bu, niye böyle?)

Bir derdim olursa hemen yardımıma koşacak iki güzel öğrenciden imdat zilim Ayşe ile Bernt'e, toplantılarda bana rastladıkça: "Ah Adalet Hanım burda yazdığınız romanınızda biz de bulunalım ne olur?" deyip durmalarından belki, tavşan gibi çevreyi koklamaya başlamış bulunmaktayım. Üst katımda oturan ve hastane cankurtaranlarında gece vardiyalarında çalışan –eşi ve iki çocuğu uzaktaki- Deniz. Roman sahnesinde Deniz olmamalı. Daha

doğrusu (fuardan mülhem) Üçüncü Dünya ülkelerinden birinin üyelerinden biri olmalı o. Sahiden bu aklıma fuar açılışından sonra, ikinci gününde "Black and Third World Women Writer's Day" yemekli toplantısında düştü. Böyle bir 'elatış'tan kaçınmalıyım. Çünkü fuara katılacak, ama gelip gelmeyecekleri henüz belirsiz 'kadın yazarlar' arasında 'siyahlar' yanı sıra kimler -kimler yoktu ki, Isabel Allende'den tut (Şili) Germaine Greer'e (Avustralya-İngiltere), Ursula K. Le Guin'den (ABD) tut, yine ABD'den Alice Walker'a kadar... En çok Crista Wolf'la tanışmak isterdim (Doğu Almanya'dan). Hiç göremedim. Gelmemiş. Asıl tuhafıma giden, bütün basını, TV kameralarını peşinde sürükleyen Nawal El Sadaawi (Mısır) oldu. 'Psikiyatrik' şöhret. Batı'nın pompalamasıyla Nawal bizde de göklere çıkarıldı durdu. Üçüncü Dünya ülkelerinden bir 'kadın yazar', kadın eşitliği bahsinde memleketini asıp keserse, artık ona karada ölüm yok. Kadın haklarının istenmesine, erkek-kadın eşitliğinin sağlanması çalışmalarına tabii karşı değilim; ama çok 'kendine özgü insani' bir ağırlığın hasıraltı edilip de, bunu siyasetin kullanımı haline getirilmesine sorgusuz sualsiz boyun eğemiyorum. Alerjim tutuyor. Eşitlik-özgürlük namına siyasete maşalık edilmesini sevmiyorum. Nawal halinden pek memnun görünüyordu. Fuarın kraliçesi o. Neden Doris Lessing (İngiltere) değildi de, o? Yazarlıksa, işte yazarlık!

Bir de şu dikkat çekici oldu benim için. Fuarın ikinci günündeki "Siyah ve Üçüncü Dünya Kadınları" akşamı, fiyord üstlerinde bir salonda yenildi içildi ya; gelenlerin listesi şunu belli etmekte: Artık ortada yazar olarak 'siyah ve Üçüncü Dünya' mahfillerine ait kadınlar kalmamış gibi. Her biri çoktan ya İngiliz, ya Kanadalı Fransız,

ya Güney Afrika'dan İngiliz, ya Avustralya'dan olma Japon, ya Filistin'den çıkma Amerikalı. Hemen hiçbiri de kendi dillerinde yazmıyorlar artık, 'yeni vatanlarının' dillerinde İngilizce, Fransızca, Almanca yazıp durmaktalar. Ne diyeceğiz buna? "Yaşasın, dünya kültürü, küresel proje! Eli hamurlu kadınla birleşti, halhamur oldu!" mu diyeceğiz? Yoksa buyrun işte misyoner(izm)in zaferi mi? Arada kala kala sadece Türkiye'nin Türkçesi kaldı. Yakında bizde de 'sürgün'lerimizden çıkma Almanca, İngilizce yazı ustalarının dışarda yayımlanıp içerde ana dillerine tercümelerinden eserleri satılacaktır artık...

Anayasamızın ilk maddesi... Bölünmez bütünlük, parçalanmaz Türklük, marş marş!..

Milliyetçi filan değilsin canım, değilsin de, T.C. toplumunun doğru tanınabilmesi yolunun tıkalı görülmesi sonucu, daha da beter bir sapağa vurulmasından kaygı duymaktasın. T.C. toplumu, bildirimde de ısrarla açıkladığım gibi, kendine has bir toplum. Bu toplum kendisidir; kendisinden başka bir şey değildir. Bunu Amerikan tarzında soslu, erik-elma marmelatlı falan pişiremezsin. Onun asıl lezzeti kendisi oluşundadır.

Bildiri sunan yazarlardan bir kısmı, patron ve editörü çeşitli memleketlerden kadın olan yayınevi teklifleri aldılar. Bildirimin başlığı bile, 'radikal feminist' yayımcılardan bana talip çıkmamasına yeter de artar... Tam böyle oldu. Bir tanesi hariç: Norveç'in önemli yayınevlerinden Cappelen'in editörü Aase Gjerdrum bildirimden sonra önüme bir kart bırakmıştı. "Sizinle buluşup görüşmek istiyorum. Sizin için hangi tarih uygun?" diye yazmış arkasına. Kendisini aramayı epey geç akıl ettim. "28 Temmuz,

öğle saatinde ofisinizde buluşabiliriz," diyecektim. Meğer o da tatile çıkmış, söylediğim tarihlerde de aynı yaz tatilinde olacakmış. (Kim bilir kolunun altında Black World kadınlarından kaç Fransızca, İngilizce eser dosyası götürdü...)

Çeşitli bildiriler, Filistin ya da Portekizli 'kadın yazarlar' panelleri üstüne notladığım bazı şeyler de var ama, artık aklım fikrim *Hayır...*'da.

Temmuz, değilse Ağustos'ta mutlaka Stockholm ve Helsinki yolculukları yapacağım.

(...)

Telefonla Halim'den aldığım haberler: Ev içinin yıkılacak duvarı da yıkılmış. Yıkım işleri bitmiş, sıra yapımlara gelmiş.

Gürcan gazetelerimizi görüyor. Benimle ilgili haberlerden onun sayesinde haberli olmaktayım. *Milliyet*'te buraya gelişim üstüne bir not çıkmış. 22 Haziran *Hürriyet Pazar*'da da "Ağaoğlu Oslo"da diye fotoğrafımı havi bir yazı. Burda, Tore G. Bareksten adında bir gazetecinin fuarda, bildirimden sonra benimle yaptığı röportaj 25 Haziran '86 günlü *Arbeider Bladet*'te -bu muydu adı?- kocaman bir fotoğrafımla birlikte yayımlanmış. Bir de yine aynı gün *HufvudStads*'ta Pia Ingström imzalı uzun bir II. Feminist Kitap Fuarı yazısı nerdeyse bütünüyle bana ayrılmış bir sayfada. Biri İsveççe olmalı. Ne birinden, ne ötekinden bir şey anlayabilmiş değilim; benimle yapılmış olduğunu bildiğim konuşmalar olması dışında. Programa göre konuşmam 25 Haziran Çarşamba günü, akşamüstü saat 17.00–18.00 arasındaydı, hayli kalabalıktı. Benden önce konuşan Yeni Zelanda'dan Marian Evans için mi, benden sonraki "Avrupa'da Kadın Yazarlar" pane-

li için mi, bilemem. Bir şey değil, başka bir salondaki "Filistinli Kadın Yazarlar" panelini kaçırdım. Aralarında Filistin/ABD'li olanlar vardı. (Aklıma hep dünyadaki komprador çocukları gelmekte. Üçüncü Dünya/ABD ya da Kanada/İngiltere falan gibi 'kimlik' belirlenişleri görünce zihnim onları hemen üç ayrı gruba ayırıyor: a.) Siyasal kaçak çocukları. b.) İşsizlikten doğma işçi kadın ve kızları, c.) Komprador evlatları. (Bunlar iyi eğitilmişlerdir. Ekonomik gücü yerindekilerle dirsek temasları iyidir, hatta bizzat kendilerinin tanıtımı ve geliri yerinde yayınevleri vardır.)

Hayır...'ımın 'Yeni İnsanı'nın ırkı-mırkı, yeri-yurdu belirsiz olmalıdır. O her yerli ve hiçbir yerlidir; **Kendisi**'dir. Kendisinden ibaret.

Kent merkezindeki İbsen Tiyatrosu, banliyö elektrikli tren girişinin bitişiğinde. Kapısından içeri ilk girdiğim yerlerden biri burası. Duvarları İbsen oyunlarından fotoğraflarla bezeli, müze gibi bir yer. Kapı önünde heykeli. Bu sıralar kapalı. Gösteri yok, ama alanda 'özgür kadın!' yürüyüşleri var. Göbeğine kadar inmiş irilikte memeleri, ferahlık kanıtı baldır bacaklarıyla özgürlüğünü çırılçıplak ilan etmiş kadınlar, sözlerinin eri; sloganlarının hayata geçmişleri...

Tren istasyonu Merkez'e açılıyor; tam karşıda Kral Sarayı. Slottet deniyor. Meydandan sağa açıl, ünlü Karl Johan Kapısı'ndasın. Boydan boya deniz kıyısı bulvarına açılmakta.

Bizim Piyasa Caddesi gibi, eski zengin/soylu takımın silindir şapkalı, dantel şemsiyeli, şemsiyeleri tutan 'zarif' ellerin de dantel eldivenli tabloların gezinti mahalli Karl

Johan Bulvarı. Sağ kolda -kara tarafı- son model restoranlar, alışveriş ve markaları üstünde kadın giyim dükkânları sıra sıra. Buraları ve dolaşmayı son zamanlara bıraktığım Oslo 'Rumelihisarı'nın bol ve cüsseli heykellerle dolu Vitali Parkı başta, daha nereleri, neleri elimde şehir haritası, kendi başıma dolaşa dolaşa sözümona gördüğüm, her adımımda büyülendiğim yerler... Vitali Parkı genişmiş. Surlara ya da kaleye çıkmam güç.

(...)

Gürcan beni, kendi kendime asla gidip göremeyeceğim bir kahveye götürdü. Tepenin zirvesinde. Buraya asansörle tren arası bir vasıtayla çıkılıyor. Sisler altındaki Finlandiya Körfezi'ni ya da Baltık Denizi'ni (doğru mu kestirdin acaba? Bir Kuzey Avrupa atlası edinsene) seyreylemek imkânı büyük kazanç. Bu bir yana; pırıl pırıl, oksijeni mebzul bir hava. Kahvenin açıklı koyulu eflatuna sardığı, eflatunluğun ağaçların yeşilliğine, çiçeklerin mavi ve beyazlığına kadar sindiği bahçesi. Romana çalışırken hep oraya gitme, orada okuyup yazma sıtmasına yakalanıyorum. Hani sanki Aysel'in 'Yeni İnsan'ı ile gizli bir 'ilk buluşması' burdaymış gibi...

Temmuz'da trenle Stockholm'e gideceğim. Buraya da bir "cee" dedikten sonra, Prof. Brendemoen'ni tarifi üzre bir ayyaşlar gemisiyle Finlandiya, Turku limanı üstünden Helsinki'ye, derken bir otobüsle Nikkila denen yere, Pirkko'nun çalıştığı sanatoryumun oraya varmayı kararlaştırmış bulunuyorum. Bernt tasarımı onayladı. Yolculuk hattını bilirkişi olarak o çizdi zaten. Gemiye 'sarhoşlar gemisi' denmesinin nedeni şuymuş: Oslo'da içki yasağından ve güç bulunurluğundan kıvranan kim varsa, cuma akşamından Norveç sınır aşımı bu gemilerden

birine atlayıp pazar gecesi geri dönerlermiş. Takıldı: "Sakın siz de onlara uymaya kalkmayın!!" "Giderken değil ama, dönüşte belki," dedim ben de ona. Bize evinde kendi elleriyle yaptığı ardıç 'meyveli' ve şarap soslu bir et yemeği ziyafeti çekerken oldu bu görüşme.

Stockholm'de kalacağım oteli garda ayarlarım artık. Bir günüm ötekine benzememeli. Bunun adı ne? Bunun adı: *Göç Temizliği*'min yayımı ardından derin devletin enseme el atıp iştahla bükme tecavüzü yetmemiş gibi, aynı mütecaviz üyelerden bir 'yazarın', kitabımda şöylece geçiveren 'kimsenin sırtını okşamadım' sözüme, 'edebi' dergilerden birinde edepsizce 'ya nerelerini okşadınız hanım?' değeri biçebilmesini, bu derecede bir seviye düşüklüğünün 'yazarlık ortamında' herhangi bir rahatsızlık yaratmamasını unutabilmek.

*

Kitap Fuarı'nın açılışından sonra konuşmalar, açık oturumlar arasında izlenmeye değer konular var; hatta herkese açık 'Beden ve Kâğıt' başlıklı izlence. İki yazar, iki lezbiyen, bir çift de sevgili akıllarına estiği gibi, ileri geri bir şeyler karalıyor, bunlar da Kanada, Hindistan ve Avustralya'dan kadın yazarlar tarafından okunup yorumlanıyor. Konsültasyon zaafım ve bu konulardaki cehaletim beni geriletti. Kadın yazar özelliği hakkındaki görgümü arttıramadım. Çocuk edebiyatı üstüne oturumlar pek çok. 'Midsummer' –Yazdönümü- gecesi (24 Haziran) aynı zamanda Kuzey Avrupa gecesi idi: Önce Danimarka, Finlandiya, İrlanda, İsveç ve Norveç'ten kadın yazarlar tanıtıldı, sonra dansa ve yeme içmeye başlandı; başlanma-

dan uzaklaştım ve yeni yuvamda oturup sabahlara kadar yazdım. 'Yeni İnsan' cazibesine kapılmış durumdayım, ama ona 'kadın kadına'lıklardan büsbütün uzak tutmaya çalışmakta zorlanmaktayım. Kim bilir, belki de "vardiyadan dönerken ışığınızı gördüm de," deyip kapı zilimi çalan Deniz'i bu korkudan ötürü içeri buyur etmemişimdir.

Fuar'ın İskandinavya'daki Asya, Afrika ve Latin Amerikalı kadın yazarlar, 'Irkçılığa Karşı' oturumunda yer almışlardır, fakat anladığıma göre bu yazarlar Amerika, Norveç, İsveç, Danimarka 'yurttaşları ki'; böylece Kuzey Avrupa ülkelerinin insan haklarını iyi koruyuculuğunu gözler önüne serilmiş olmaktadır. 27 Haziran'daki 'Elveda Günü' sabah 10.00 ile akşam 16.00 arasına sıkıştırılmış seminer, slayt gösterileri, 'kadın ve yaratı' oturumlarını izleyen resmi kapanış konuşmasıyla sona erdi. Üçüncü Dünya'dan gelmiş kadın yazar kardeşlerimle yazık ki hiç de yakın bir bağ kuramadım. Tarihin misyoner kültür tarlasında feyizlenemediğim için olacak, onlar da 'Turkish Woman Writer'ın ne demeye geldiğini kestiremediler bence. Nawal gibi ya ezilmiş bir İslam kadınının hakkını savunmuş ya da çarşaflar, peçeler içinde 'İranlılar gibi' örtünmeye mecbur kılınmış bir hatun olmamalı mıydım? Beklentinin dışında bir katılımcının da karizması olmuyor değil. Fazlaca başıma buyruk olmama rağmen elimde Alice Walker'ın ünlüsü, ilk basımı New York'ta 1983'te, sonraki de İngiltere'de arka arkaya yapılmış, *The Color Purple*'la dolaştığımı gören "Tehlikeli Bir Meslek: Yazarlık" panelinden Kenya, Güney Amerika ve Filistinli(den) bir grup yazar beni sevince, ben de onları sevdim. Çünkü romanlarım yüzünden mahkemeyi boyladığımı kulaklarına fısıldayıvermiştim. 'Tehlike' konusunda mal-

zemem pek çok olduğu halde... Bitecekler bitti. Gidecekler gitti.

Oslo 'Hazıranı'mın son günleri, kadın dünyamızdan geriye arta kalanları böyle böyle derleyip toplamakla geçmekte.

(...)

Şuraya yazdığım gibi bu arada bütün çevreyi yürüdüm. Şehir merkezinde, güzel havuzun kıyısına oturup okuduğum da oldu: olmakta. Elektrikli trenimle merkeze her inişimde deniz kıyısındaki Karl Johans Bulvarı'nda seyreyliyorum. Üstünde elektrik ütüsü amblemi bulunan, burnu yukarı ütünün tabanına 'The Women's Press Fiction' damgası vurulmuş yayımları görmekten büyük bir doygunlukla kıyıdaki tablalarda satılan eski kitaplar arasına dalıyor ve işte işte iyisinden bir erkek yazar buluyorum: Canetti.

Mavi kapaklı Dunhill'lerden bir iki paketi ancak evin önünden üç kilometre aşağıdaki tren istasyonunda buluyor; trenden orada inip yokuş yukarı tırmanıyorum. Böyle olmasa nerden bilecektim bana komşu mahallelerden birinin Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler'e layık minik minik, rengâhenk ve hiç cadısız, bahçesi üç, kendisi dört metrekarelik 'villalar' mahallesi olduğunu. Bahçelerin güzelliği: Rengâhenk çiçekler. Her çeşidinden, birbiriyle renk uyumu halinde... Evlerin dik çatıları, iki sandalyelik verandaları. Mis gibi bir toprak kokusu. Bernt'ten öğrendiğime göre bu mahalle, emekliler için bir dinginlik yeri, yaşam boyu çalışmalarının sonucu adına kutlandıkları ödülleri imiş. Kent merkezinde dolaşırken anladım: İçki satışı serbest değil. Belli yer ve saatlerde, belli miktarda. Emeklilere yetecek kadar.

Temmuz. İlk haftasonu:

İşte oldu, oldu: Göl kıyısında ya da Helmanhollen'de, o güneşli güzel kahve terasında Prof. Aysel'e bir Yenins icat ediyorum. Hani sanki Uludağ gibi karlı bir dağa gençler tırmanıyormuş da, yaşlı Prof. kadın aldığı turun programı dışında, aşağıda eli böğründe kalakalıyormuş da, kızla oğlan arası bir zarafet timsali, onu adam hatta kadın yerine koyuyormuş da...... Tepedeki erguvan, sisler arasında 'gizli buluşma'... Bu mu önce olmalı, öteki mi?

(...)

Güneşli terasta karlı dağı neden hayalledim acaba? Düşünüp kaldım. Vigeland Parkı girişindeki heykeller geliyor aklıma.

(...)

Eski romanlarda olduğu gibi tiplerin elini yüzünü, teninin rengini, dudak kıvrılışını tarife başlasaydım, gözlerimin önüne dikiliveren Yenins'i yaza yaza bitiremezdim.

*

Gürcan Türkoğlu'nun annesi Pakize Hanım'la nihayet tanıştık. Hayır, hayır bu kadar bir içten yakınlığı taşıyamayacağım. Utanıyorum. Pakize Hanım, iyi, güzel, nefis bir börek, harika ev yemekleri yapmış; yiyeceğe fazla düşkün olmadığım halde lezzetine doyamayıp bol bol yedim. Fakat ben bu güzel ikramları hak etmek için ne yaptım? Bu ihtimama layık olabilmek için şu *Hayır...*'ı adam gibi yazıp bitirmezsem yuh olsun bana! Pakize Hanım: Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) üyesi (imiş). '-Miş, çünkü 12 Eylül öncesi. Enstitü mezunu erkek yazarlar yerine, alçakgönüllülükleri dahi pastel olan kadın öğretmenlerimizi tanımalıydık asıl. *Çalıkuşu* Feride'si ol-

mak kolay, ama iki oğlan çocukla dul kalıp onları 'sessizce' mükemmelen yetiştiren, kılığı kıyafeti, aklı başı yerli yerinde Pakize Hanım'lar olmak kolay değil. Yenins dokusunda, nadir bulunan bir tutam ince kokulu ot da olmalı; elbette Pakize Hanım-Gürcan Bey fasilesinden:

Ben roman çalışıyorum, diye Gürcan'ın eline geçirdiği bir karton mavi Dunhill'i, aynı sessizlikle kapıma bırakıp gitmesi ne demek? Ben neyim canım, ben neyim? Kadın fuarında bile için için huysuzlanıp duran, her şeye bir kulp takan aşınmış, bayatlamış, sözüne kulak asılmayan bir muhalefet üyesinden başka ne?

Ezginim.

Ağlamak istiyorum.

Şiir Nedir?

> Şiir, hiç "ağlamak istiyorum" diye yazmadan, hiç de "yalnızım"
> demeden ağlayan/ağlatan ve okuyana yalnızlığını sevdiren kelime
> hüneridir.

Öyleyse. Bunu da buraya böyle böyle yazmasaydın. Hadi işte, karala git şunu!

Peki neden hâlâ silemiyor, yok edemiyorsun? (İmza: Tam tamına BEN.)

2 Temmuz

Yolculuk. Oslo-Stockholm trenindeyim. Ben bu yanlara, Bernt de Türkiye taraflarına.

Dün gece 'evimde' yaptığım döküm yetmemiş olmalı, trende sağı solu kolaçan ederken durmadan çırpıştırmaktayım. Stockholm'e yaklaşıyoruz. Özkan Mert de tatildedir. Yabancı bir yere ayak basınca Türkiye elçiliğine varıp "burdayım," demek âdeti bende yok. Allah'ın bir kulu, üç günlüğüne bu şehir nüfusuna katıldığımı bilmeli değil mi? TYS'den 'sürgün' yazar arkadaşlardan Tekin de bana yazanlardan.

Arasam mı?

Ma vie est Ailleurs
A. Rimbaud

9 Temmuz

Helsinki, Turku (Abo)

Pirkko'ya giderken, kocaman Silja Line vapurunu gösteren bu kartı Halim'e yazıp göndermek için almıştım. Dönüşte yazabiliyorum. Gelirken olduğu gibi, şimdi de gemi barının başında sekiz-on kadar şişman adam var. Hepsi de tişört ya da atletli. Yüzleri kıpkırmızı. Çok terliler. Sığındığım köşemdeyim.

Stockholm'de gara iner inmez yerlere, kaldırımlara uzanmış 'bağımlılar' bolluğu beni şaşırtmıştı. Gar öyle, ama kent merkezi, adalar sakin, güzel. Otelim de kent merkezinde, iyi rahat çıkmıştı.

Tekin'i aramam çok iyi oldu. Sevindi. Yavuz Baydar adındaki genç bir gazete muhabiri arkadaşla da tanıştırdı. Benimle bir radyo konuşması bir de *Cumhuriyet* için röportaj yapıldı. Yavuz Bey'in ilgisi bana iyi geldi. Sev-

dim onu. Tekin'in derlenip toparlanmışlığı ayrıca rahatlattı içimi.

Stockholm'de ayrıca benim gibi 'dünyaca tanınmamış' bir yazarın başına gelebilecek en güzel şeylerden biri geldi. Önceki gün bunu, Pirkko ile uzun bir gece sohbetimizde ona da anlattım. (İşittiğim doğru galiba. Galiba Pirkko kanser. Yoksa bütün gece Asaf Çiğiltepe ile evliliklerinin öncesi ve sonrası yaptıkları mektuplaşmaları tek tek niye okusun bana? İkisinin tek oğlu, Altan'dı galiba, şehirde, Helsinki'de kalıyor, açıkça belirtmediyse de 'kendi bildiğince yaşıyor'muş. Pirkko şehirden otobüsle 45 dakika uzaklıkta, yeşillikler içindeki Nikkila denen yerin bu hastane lojmanında kalıyor; benim de iki gece onunla kalmam iyi oldu. 'Dayanıştık'. Ne yiğit kadındır 'gelinimiz' Pirkko. Asaf'ın ağrılarına aşkla, sevgiyle bakıp durmakta, böylece AST'a en güzel desteği vermekteyken, tiyatronun Güneydoğu Anadolu turnesindeki trafik kazasında kaybedişimiz Asaf Çiğiltepe'yi. Kendini hiç yerden yere atmayan Pirkko. Nerden çıkıyor bu kanser şimdi.........)

Avuntum: Stockholm'de başıma gelen hoş şey işte. İlk fırsatta Halim'e de yazacağım bunu: Oraya indiğimin ilk sabahı, elimde şehir haritası. Geniş caddeler, dar sokaklarda dolaşma. İşte liman gibi bir yerdeyim, rehberim de bana uzakta küçük küçük adalar göstermekte. Portekiz'deki gibi yapıyorum. De ki burası Sirkeci, Eminönü. De ki şu küçük vapurlardan biri adalara ya da onlardan birine gitmekte. Sen şehre en yakın olanını seç ilk adımda, atla.

Atlıyor, gökte ararken yerde bulduğumdan kuşku duymayacağım –adını şimdiden bile unuttuğum, fakat kendisini hiç unutmayacağım- bir adaya iniyorum.

Ah işte, besteci, ressam, yazarların yeri burası olmalı. 'Yaratıcılar Adası' olsun adı. Olsun bakalım. Gerekli ihtiyaçların görülebileceği her şeyi var. Küçük küçük, temiz temiz, sessiz sessiz dükkânlar, fırından yayılan mis kokular, küçük villalar, çiçekler. Sokaklarda tıpış tıpış yürümeler...

Kilise ve müze ve tiyatro salonu ve kitabevi. Burda kimseler yaşamıyor gibi, ama varlar, çünkü müzeye girip çıkanlar, konsere bilet alanlar var.

Her sokağın bir ucundan görünen aynı geniş kumsal. Plaj. Fakat işte orası çöl kadar boş. Güneşlenme zamanları mı değil acaba? Yüzme saatleri kendilerine göre mi? İşin tuhafı, geniş kumsalın girişine yakın bir yerde bir büfe. Soğuk içecekler, sandviçler satılmakta besbelli. Fakat ada halkı uykuda. 'Akşam inmekte' denebilir mi zamanı tayin için bu coğrafyada? Gelmeyen gece, bitmeyen sabah.

Karnım acıkmış. Büfeye doğru yürüyorum. Bir sandviç, varsa tazesinden bir greyfurt suyu. Kumsalda in cin top oynamakta, sadece ta uzakta bir kişi. Büfedeki iki delikanlıyı görür görmez 'bunlar bizden,' diye geçti içimden. İngilizce paralayarak isteklerimi söylemeye kalkıyorum, onlar da mütebessim, bana bakıp durmadalar. Yok canım, bu kadar tenhalıkta çıka çıka karşına iki memleketlin çıkacak değil ya? Öyle çıktılar ve tabii artık Türkçe konuşan buralılardan. Peki, tamam. Şaştınız ve sevindiniz. Mis gibi sıcacık peynirli tostunu da aldın, ilk lokmayı ısırmaktasın. Bir sesleniş: "Adalet Hanım, Adalet Hanım!" Hiç üstüne alınmıyorsun. Burgaz, Büyükada falan değil ki burası. Olsa bile, ben Sait Faik değilim ki!.. Bir genç kız, soluk soluğa hâlâ seslenmekte: "Adalet Ağaoğlu, Adalet Hanım!.." Yanımda. Soluk soluğa:

"Sizsiniz, değil mi? İnanılır gibi değil, daha dün gece *Yazsonu*'nuzu okuyup bitirdim." Yok canım, hani romanda böyle bir rastlantı uydursan, "amma iş!" der okuyan. Benim ben, onun o, *Yazsonu*'nun yazsonu olduğu anlaşılıyor. Sarılıp öpüşüyoruz. Üniversite öğrencisi. Dün gece gelmiş. Hacettepe Üniversitesi'nden, burslu. Tez yapacak. "Etrafa şöyle bir baksam..." demiş, kalkıp buraya gelmiş: Amma iş...

Stockholm'ü ertesi gün birlikte keşfettik. Birbirimize anmalık objeler alıp verdik. Birbirimizi çok, pek çok sevindirdik. Bir daha kim bilir ne zaman, nerde...........

Pirkko'nun lojmanında *Hayır*...'ıma iki adet pırıl pırıl rastlantı sahnesi eklemiş bulunuyorum. Dönüşte Helsinki'yi birkaç saat dolaşabildim. Turku'da vapur beklemek uzun sürdü.

(...)

Şimdi vapurun barına gittim, Riesling varmış, soğuk ve pırıltılı bir kadeh şarap aldım.

Turizm notların şimdilik bu kadar olsun. Baltık Denizi'ni seyretmek o kadar güzel ki...

Oslo. Temmuz sonu

Notlar:

Halim'le telefonlaşıyoruz. Çalışma odasının dolapları, rafları yapılmaya başlanacakmış. Fatih'le Selma ahşabın ceviz rengini, gönderecekleri numunelerden benim seçmemi istiyorlarmış. Ne kadar düşünceliler. Numuneler geldi bile. Ben de rengin numarasını yazıp bildirdim. Bu şımarıklığımı hak etmem gerek. El ellerinde kendime ait bir yerim olmasının hakkını vermek. O kadar iyi

çalışıyorum ki. Romanım hele şu an-zaman boyutunda gelip gitmelerinde bana dinginlik veren boyutlar kazanıyor.

Üçlemenin bu üçüncüsünde, şimdi artık yaşlanmış haliyle yeniden sahneye çıkan Aysel'in 'Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı' düşüncesi ve buna kapılar açacak figürlerle oynaşması mutlaka bir trük icadını gerektirmekteydi. Bunda kendimi tatmin edecek bir yol bulamıyordum. Bazı roman yazarları, kendi düşüncelerini tutar, roman figürlerinden birinin ağzına ya da hayatına yamarlar ya, bu senin hiç sevmediğin bir şey olmuştur. Aysel'e aydınların muhalefetini sorgulatırken, böyle bir tehlikeyle karşılaşıp durdun işte. Mayakovski'nin, Zweig ya da Beşir Fuad'ın, değilse Woolf'un intiharları anlık değil, düşüncelerin ürünü bir 'seçme' ise, otobiyografik ya da bilimsel bilgi isteyen zemini nasıl döşeyecektin? Kimin gözlemi, kimin anlatısı, neyin nasıl aktarımı 'yazar anlatıyor'a gelmeksizin nasıl verilecek?

Ağustos başları

Buldun! İki hafta önce buldun aradığını! Birçok sayfayı yırtıp yeniden yazman gerekti, fakat trükü boynundan yakalar yakalamaz masadan fırlayıp, oynamaya başladığını da 'gözlerinle gördün'.

Üçlemenin Aysel'i zaten bir toplumbilimci! *Boş Alanların Kullanımı* gibi bir araştırma kitabı dahi yok mu? Aydınların bir yinelenmeye kaçmadan, slogan ve bilineni kendine mavzer edinmeden 'Yeni İnsan'vari yepyeni bir başkaldırı yolu bulmaya, sıranın Tanrı'nın sorgulanmasından, 'tek adam'lara tapınmaktan, sanayi devrimiyle bir-

likte aklın sorgulanmasına geldiği üstünde gezinmeye, yani, yeni bir incelemesiyle başlayamaz mı? Veriler, bilimsel bilgiler aktarımı artık roman kahramanı Aysel'e yazar tarafından gönlünce tek başına yüklenmiş bir rol olmaktan çıkabilir. Böylece yazarın yakışıksız bir uydurması olma tehlikesi ortadan kalkar; romanın öyle, salt yazar isteği doğrultusunda bozulması önlenebilir. İşte burda meselenin Prof. Dr. Aysel Dereli sıfatıyla araştırma ve inceleme yapmakta bulunduğu yolundan aktarımı sağlanabilir. Böylece bu, dolaylı bir geçerlik daha kazanmayacak mıdır? Aysel'in çalışma masasında gelip gidip başına oturduğu yeni araştırma kitabı zaten masasında, yazı makinesi üstünde durmakta yaa!.. Fırsat avucunun içinde. Bas gitsin…

*

Oslo merkezindeyim. Gürcan beni belediyenin sinema kulübüne götürdü. Tarkovski'nin *Kurban* filmine. Yönetmenin İstanbul sinema günlerinde gördüğüm *Ayna*'sını entelektüel takım çok övdüğü için anlamış gibi görünmüştüm; ama burdaki *Kurban* için Gürcan Bey'e öyle görünmeme gerek kalmadı, çünkü film anlamadığım dildendi. Sadece ilk tabloyu, o ağacı unutmayacağım galiba: Kameranın saplantılı gözü gözüme yapıştı. İsveçli sinema ustası Ingmar Bergman'la buluşmam bu kadar umutsuz olmamıştı. Anlatıda zaman'ın felsefe boyutuyla oynanabilir de, filmde?.. Bilemiyorum. Yeni bir görme tarzıymış bu; farklı bir duyarlıkmış; hayranları da var. Ben öyle entelektüellerden değilim demek ki…

Yakında Oslo'nun karşısındaki 'Viking adası'na, ondan önce de açıkhavadaki 'müze köy'e gideceğim. Norsk Folkemuseum deniyor. Bygdoynes adasında olan yer burası değil miydi? Oraya gitmek kolay. Kalenin ordaki 'pier'den sık sık kalkan bir motora ya da vapura atla git. Bakalım eski kralların av yerlerindeki kalıntılar bana neler diyecek...

Bu arada üç aylık olan vizemi de uzatmak gerek. İstanbul evinde benim ne oturma, ne çalışma imkânım varmış. Halim, "Kalabildiğin kadar kalırsan iyi olur," demekte...

Ağustos '86

Yine konsolosluk sekreterimiz Gürcan Türkoğlu'nun koruyucu kanatları altına sığınmışım. Norveç emniyetine vizemin uzatılması gereğine resmen işaret eden bir yazı yazıldı. Vize meselesi hallolmakta; içim rahat. Artık *Hayır...*'ın el yazması ilk taslağını çize boza sona erdirebileceğimden kuşkum yok. Ne olsa epeydir yalnız onunla yaşıyor gibiyim.

(...)

Pakize Hanım'ı Türkiye'ye yolcu ettik Gürcan'la. Trenle ayrıldı. Hava serin, üstü ince, Almanya'ya da uğrayacağı için, ta Moskova'dan kalma, hafif ama iyi ısıtan şalımı tren penceresinden içeri ona fırlatıverdim. Metazori oldu, ama Pakize Hanım başka türlü de almazdı ki... Onu özleyeceğim. Kim bilir ne zaman görüşebiliriz artık.

(...)

*

Köpekbalıkları suda durunca batar, yaşayamazlarmış. Bunun için sürekli yüzmek zorundaymışlar.

Yazmak da köpekbalığı fasilesinden bir şey galiba.

*

Geleceğin başkaldırısı. Gitgide intihar/cinayet. Cinayet/intihar izleklerine daha sık ilgi duyuyorum.

HAYIR... bir BAŞKA YER'e göç ediş idi. Bunun bir BAŞKA KİMSE olmak demeye geleceğini düşünüyor; bunu kabul ediyordum. BAŞKA BİRİ, önden varolanlardan biri değil; yani bu YER DEĞİŞTİRME, BAŞKASI'nın kılığına girme gibi bir durum değil.

Zaten parodi 'tamam gördük, anladık; sen sen değilsin" dedirten bir şey. Başkasının kılığına girmek, başka bir yer değil de, yeni bir hüviyet. HİÇ OLMAYAN BİRİ'nin pasaportuyla sürdürmek hayatını... Cinayet/İntihar...

Hoş geldin: "To be or not to be."

Hiç söylenmemiş laf da yok ki hayatta.

16 Ağustos

Şimdi Bygdoy adasından döndüm. Saat 19.00 suları ama güneş çok yüksek; başka bir tur daha yapabilir miyim, düşünüyorum, fakat yorgunum. Bulvarda, tam kalenin karşısındaki Louis restoran/barındayım. Bu, burada üçüncü oturuşum. Karides var, beyaz şarap var, sakala var: Daha ne isterim. Kale saatinin çalışı ise, tam bana göre; zamanın kanatlarında uçuyor, uçuyor dönüp yine açıkhava müzesindeki minik kahverengi ahşap evlerin birinde, tahta çanakta yumurta çırpıyor oluyorum.

Soğuk beyaz şarap kadehimi yudumlarken yazmaktayım işte. Saat sekizi vuruyor; ne çabuk!

Oslo şehrinin ilk nüvesiymiş açıkhava müzemiz. O zamanlar adı Cristiana olan eskinin eskisi Oslo: Farklı zamanlarından kalma kararmış ahşap çatı altları; içlerinde dönemlerine ait oyuncak gibi eşyalar, giysiler, küçük heykeller, yiyip içme, yatıp kalkma biçimlerini gösteren eski zaman yaşayışları. Tarihin hayata geçirilmesi. Bir mahalleden ötekine gitmek öyle hoş ki. Bir zamandan ötekine kaymak... Deri çizmeler, ahşaptan çocuk beşikleri, el arabaları, minicik duvarlarda asılı eski evsahiplerinin büyükçe portreleri ki, 'şimdiki zamanımız'dan geleceğe işaret...

Bir yudum daha: Balık köyü Bergen'e ne zaman gideceğim. Bernt çok yakın olduğunu, eskilerde yandıktan sonra yeniden yapılandığını söylemişti. Merakım ayakta. Bergen havası çok nemliymiş. Ama olsun varsın. Gitmeliyim.

Aklıma yepyeni bir yer daha görmek özlemi düşünce, hemen geri çekiliyorum. *Hayır...* çalışmama bir ihanet içindeymişim gibi.

Hele şu karidesim gelsin, hemen istasyona koşup mahallemin durağında inip ıslık çala çala yeşillikli çiçekli yolumdan geçerek 'evime' varacak, masanın başına çökeceğim.

Deniz sakın kapımı çalıp, "Hadi bize gelin," demesin. Umarım bugün gece vardiyasındadır. İnşaallah!.. Munch'ü yeniden bulunup asılmış *Çığlık*'ıyla yakından tanıdım, ama Oslo National Galleriet'i çarçabuk adımlayıp kendi adını taşıyan müzede. Issızlık, sessizlikle ve sisler arasında. Bu atmosfer Munch tablolarıyla öyle uyumluydu ki, gidip hem Ulusal Müze'nin turist akınından hem de asıl bu-

ranın kendine has sessizliğinden etkilenerek sessiz bir hikâye taslağı dahi karaladım. Şimdi değil ama, içimde hâlâ kıpırdanıyorsa hikâye günün birinde kendisi kendini bitirir.

Bütün bu günlüklere, elimin altındaki kâğıtlara, cep defterlerime yazdıklarımı kaç yıldır düşündüğüm gibi *Olmayan Birine Mektuplar* namı altında toplayacaksam, bu hikâye orada **Ö t e k i** diye yeralmalı.

*

Köpekbalığı Yüzmekte
Küf Yeşilliğinde
İstanbullu Evinde

Büyükdere, 12 Aralık '86

Sevgili Selma ve Fatih, ben döndükten sonra da durmadan çalıştılar. Perdeler, ayrıntılar; antrenin değişen kapısı, derken... Sonuçta ak-pak patiskadan, uçlarına annemin eski sedirlerinden kalma danteller geçirilmiş perdeleriyle küf yeşili bol dolap ve raflı, bir de tek kişilik divanı -ki altında derin çekmeler, başucunda derin bir sandığı var, üstünde gece lambam- ile çalışma odama kavuştum. Hele odanın iki kolonu arasına çevreye uygun rengiyle bir köprü gibi çekmeyi düşündükleri çalışma masam! Oh, öyle geniş ki. Orası burası kapı ve kolonlarla bölük pörçük şu kullanışsız oda, çok kullanışlı bir hale gelmiş. Kalan, o da tek kişilik balkona açılan kapısıyla camlarına ses geçirmez camlar takıldı. Kamyon-araba manevraları, çocukların maç sefaları 'benim odam'a yine dalmakta, ama eskisi kadar değil. Plaklarımızı, resim albümle-

rimizi, idare lambalarımı yerli yerine yerleştirmiş bulunuyorum. Kitaplar kolilerde değil artık. Kendime göre raflarında-yuvalarındaki yerlerini aldılar. Yatak odamızın perdeleri burnumuzun ucundaki komşu pencerelerine karşı 'muhkem'. Oturma odasında bir kanepe iki koltuk, yemek masası rahat rahat yerlerini aldı. En güzeli, boydan boya bir duvarı kaplayan camlı kapının iki yanından iptallerle küçültülmüş olması. Bu, birer buçuk metrelik iki duvar sahibi olunması demek. Bir yana Ankara'daki çalışma odamın baş eşyası, antika küçük çalışma masam sığdı, öte yanına, altı üstü raflarla çerçevelenmiş televizyon aleti.

Aslında Oslo'dan eylülde döndüm. Selma Necatigil ile Fatih Esemen'in dikkatlerinden, mekânı kullanışlı bir hale getirecek bilgileriyle estetik donanımlarından çıkma evin 'resmi' açılışını ise birkaç gece önce yaptık.

Kendilerine hissettirmemeye çalıştımsa da: Huriye Necatigil başta olmak üzere, bütün Necatigil'lere teşekkür yemeğimiz Behçet Necatigil'in çok değerli anısıyla, ölüm günü 13 Aralık olsun, dedik. Toplanabilmemiz bir gün sonrasında olabildi. Behçet Bey gideli sekiz yıl oldu. Huriye Hanım ve çocuklarının bize gösterdikleri yakın ilgiye, iki buçuk odalı dairenin böylece 'eve' benzemesine içten teşekkürlerimiz böyle olmasa olur muydu? Huriye Hanım çocuklarına yaptığı reçellerden mutlaka bize, daha doğrusu Halim'e de pay ayırdıklarına göre, demek ki aileden saymaktalar bizi: Bu, onların şiiri.

Kimi şiirler/Okunur arkanızda/Kendi şiiriniz varsa.
Varsa: Filigran.

Yoksa: Şairler. *Ne biter/Ne kalır geçmiş kitaplarda/Ölümden sonra da/Söyleriz.* Varsa Sizin gibi şairlerimiz.

Yemekteyiz. Masada hepsi de sayıp sevdiklerim. Birden susakalıyorum. **Birlikte:** susakalınmakta.

İçinizden konuşsanız tek tek/Saygıdan da olsa/Başlar boşluk.

Hastayı ziyaretse böyledir. Ölümün bizden ayırdıklarını anmaksa, düşünmekse böyledir: Böyleyse böyledir. (Yeter ki, dolu boşluklar olsun. Sorun. Söylesin. Bitmesin çabuk.)

1987

*

Kaplumbağayla Yarış Köprüden Köprüye Varış

Mart '87

Kimseyi görmüyorum. Pek az çıkıyorum. Çalan telefonlara da seyrek "alo?", "efendim?" falan diyorum. Yeni telefonumun artık sekreteri de var. Halim armağanı. Tadını çıkarıyorum. 'Benimki' çalıştığı yerden ayrıldı. Epey tereddütten sonra İstanbul'un ikinci Boğaz Köprüsü inşaatında 'köprü olma' önerisini kabul etmiş bulunuyor. Proje İngiltere'den, köprüye bağlantı yolları İtalya'dan bir şirket, bizden ise STFA tarafından. Çelik konstrüksiyon Japon firmasından. Halim Ağaoğlu böyle dört ayrı dilden konuşup söyleşmeler, tartışıp anlaşmalar, alışlarla verişler arasında Avrupa yakasını yine Anadolu yakasına bağlayacak Boğaz köprüsündeki rolünü oynayacak. O, işte bu dörtlü 'koalisyon'un genel sekreteri; fakat, anladığım kadarıyla başlı başına yerli bir dil kullanması ge-

rekmekte: Devletçi devletle özel girişimci devlet arasında meydan muharebesi dili demeye gelen çelişik 'dilimiz'. Kanımca bu, deveyi hendekten atlatmak gibi bir iş.

Geçenlerde dostluğundan büyük sevinç duyduğum 'mizahçımız' Ferruh Doğan'a rastlamıştım. Halim'in birinci Köprü yapımını bazı nedenlerle 'kurtuluş'tan saymadığı için Karayolları'ndaki görevinden dehlendiğini o da bilmekte. Çünkü kendisi de öyle diyenlerdendir. Ferruh'la karşılaşır karşılaşmaz ilk sözü "Halim nasıl, ne yapmakta?" diye sormak oldu. Ne desem? "Sorma sorma! Birinciye muhalifken ikincide aktif. Orada devletle özel arasında durmakta köprüyü geçene kadar..." Ferruh'un yorumu karikatürleri gibi, yalının yalını: "Eh, diyalektik!" İkimiz birlikte: kah kah kah, kih kih!.. Çünkü kendisi de kendi 'sinema şirketi'ni kurmuş bulunmakta. (12 Eylül'ler iyiliği.) Ne olursa olsun, ne ederse etsin Ferruh Doğan, Ferruh Doğan'dır. Halim de Halim. Onlar kendileridir. *Göç Temizliği* Anı-Roman'ımın yayımı ardından üstüme üstüme gelinmesini "Erkek'ler mahallesine girmeseydin bu böyle olmazdı; cahillik ettin," diyen de Ferruh. "Bana şunu lütfen imzalasana," diyen de... Çantasından kem gözlerden kurtuluş neşesiyle çıkarıverdiği *Göç Temizliği.*

Sürekli çalışıyorum.

Hayır...'ın ölçümü biçimi beni heyecanlandırıyor. Sigara üç saatte üç pakete çıktı.

Haziran '87

13 Haziran'da düşünür yazarımız Cemil Meriç'i kaybetmişiz. Cumhuriyetimizin kıyıya çektiği aydınımız.

Yanar yanar, İstanbul'a taşınır taşınmaz 'izninizle evinizde ellerinizden öpmeye gelmek istiyorum,' diye yazıp da, görmez gözleriyle kapıyı açması zor mu olur acaba, kaygısına kapılıp da çıkıp gidemediğime yanarım. Yanıt alamamıştım. Ya adres yanlıştıysa?..

Peşine düşmeli, arkasından koşmalıydın. Kırklarına gelene kadar kitaplarını okumamış olmanın verdiği suçluluk duygusunu aşabilmeliydin: Önyargıların tuzağı. Sayelerinde bu sefer de böyle tuzaklara karşı uyanık duruşun. Yine de işte, gömülüşünde de bulunamadın. Ne ki, *Bir Düğün Gecesi*'ne övgülerini boşa çıkarmamaya çalışmaktasın. Cemil Meriç'e verilmiş sözün var.

*

Roman derlenip toparlandı. Oslo'daki sayfalar yenibaştan yazıldı. Halim'in annesinin, Allah rahmet eylesin Müjgân Hanım'ın avukatlık masasından kalma, 1932 model Remington'unda noktalı virgül, tire tuşları bozuk olmasına rağmen, çat pat her şeyi yeniden yazdım. Ama bu sonuncu fasıl bir kere daha yazılmalı. Sarkan yerleri var hâlâ.

Sinan ve Müjen'i el ele kol kola yurtdışına götürmeye karar verdim. İki kardeş çocuğu. İkisi de birer ikişer yaşlarında babasız kaldılar, ama birbirlerini hiç tanımıyorlar. İyisi kötüsüyle en elverişli tanışma, birlikte yabancı bir yere yolculuk etmeleridir. Ağustos sonları, eylül başlarında, okulları açılmadan önce gerçekleşmeli bu serüven. O zamana kadar *Hayır...* bir kere daha elden-gözden geçirilmeli. 13 Haziran: Düşünür/yazar Cemil Meriç'i kaybettiğimiz gündür, evet. Kendilerinin gözü görmü-

yordu, evet. Lakin benimkiler büsbütün körmüş. Yazdıklarını okudukça görebildim onu.

27 Temmuz

Hayır… İşte bitti! Bıraktın. Dinlensin. Sen de. Sırtın çok ağrıyor.

Dinlen. Nasıl yani? Roman her gün yeniden elinde, yeniden elinde. '32 model Remington'dan çıkma tertemiz kopyayı orasını burasını çekiştirip çiziktirerek bozmaktasın. Hoş, noktalı virgüller bahsinde buna zaten mecbursun.

Ağustos '87

Bayram tatili. Sinan'ı üç günlüğüne Uludağ'a götürdük. Müjen İzmir'den dönüyor.

Eylül başında Londra'dayız.

Londra, 4 Eylül

Dört gündür çocuklarla burdayım. Charles Dickens Otel'de kalıyoruz. Üç yataklı bir odadayız. Tuvalet-duş bahsinde; sıradayız. Yatılı öğrenciler gibiyiz. Bizimkilere keşke *Oliver Twist*'i anlatabilsem! Otel duvarlarında *Pikvik*'ten resimler var. 'Resimli maceralar'…

Sinan ve Müjen. Müjen'le Sinan:

Başta şöyle bir yabancılık çektiler. Biraz surat asmalar falan. Üçüncü gün, tamam. Öyle keyifliler ki. Üçümüz cıvıldaşıp duruyoruz. Biri giyim kuşam, öteki tazılarına tasma ve ecnebi malı konserve mama peşinde. Sinan ay-

rıca spor –markalı-ayakkabı. Beyaz lastik pabuçlar işte. Bunların markalarından bir şey anladığım yok ki. Şu mu olsa, bu mu olsa'lar peşindeyiz. En çıkar yol, ellerinden tutup Harrods'a gitmek, dedim. Koca alışveriş merkezi kat kat dolaşıldı, bittim. Sinan bir araba dolusu köpek maması seçmiş; kutu kutu, kavanoz kavanoz, teneke teneke... Kim taşıyacak? "Buna ne aklım, ne elim kolum ne de kesem yeter," deyip geri bıraktırdım. Tasma da zaten öyle pahalı idi ki... Müjen çocukluktan gençliğe geçme yaşındakilerin kız bölümünde beni şaşkınlıktan şaşkınlığa düşürdü. Hep üstünde en eğreti biçimde duran drapeli mrapeli, kendisini genç kadın 'gösterecek' modeller giyip çıkarıp durdu. Sonunda ortalamasını bulduk. Otelin yemekli barındaki başgarson onları sevdi. Her dem hizmetlerinde.

Burda sabahları açık büfeden nasıl kahvaltı edeceklerini öğrendiklerinden beri bunlarda bir kendilerine güven, bir kendilerinden hoşnutluk hali. Hele yemekli barın garsonuyla dostça işbirliği ettiklerinden, yiye yiye de ya pizza, ya köfteli hamburgerle patates kızartma yediklerinden, iki gündür yemeklerini de kendileri 'seçip' ısmarlamaya başladılar. Sonuç? Bana diyorlar ki: "Hala, hani dün ben şu marka bir lastik ayakkabı sevmiştim ya, bugün sen gidip bana onu alır mısın? Halacığım hani bir kot ceket vardı, sen üstümde çok beğenmiştin de, ben istememiştim; bana da onu alabilir misin?" Otelde baş başa yiyip içmeye bayıldıkları için oluyor bütün bunlar. Derken, liste çıkarmaya başladılar prova gerektirmeyen kalem defter, çanta çorap gibi şeyler için.

Otelimizden ben de memnunum. Bir kere yazar adı taşıyor (seçmemin baş sebebi). Her yere yakın, Hyde

Park'ın da burnunun dibinde. Park'taki Kraliyet Müzesi'nde tarihi kadın giysileri sergisi varmış; Müjen boyun büktü, ama Sinan asla ve kat'a girmedi içeri. Tek surat astığı gün. Ağaçlı yolu yürüyüp Oxford'a çıkıyoruz. İlle McDonalds'lara gidilecek. Onlar önden koşuyor, ben de -ağır sıklet- peşlerinden 'of, pof'larımla kendilerine yetişme derdinde...

Derken zafer: Büyük kazanç! Bir an. Hızla yavaşlığın çarpıştığı köşede karnıma düşüveren bir roman. Bir genç Barok, bir olgun ve geç Barok adımları ata ata, araya Bach-Itrî, Dedem Efendi-Vivaldi nağmeleri kataraktan yürürken, içine açık gözlerinin önünde kruvaze ceketli, memurluktan emekliymiş gibi ortalama heveslerle yürüyen biri belirivermesin mi? Çare yok, Londra'dan Viyana'ya sıçrayacak ve mutlaka yazacağım bu romanı. Yaratıya kışkırtan an-lar'ımdan biri...

Dipdirisin. Ayaktasın. Çocukları Victoria&Albert Müzesi'ne bile götürüyor, üstelik şunlar Mısır firavunları zamanından, bunlar üç yüz yıl öncesinin halıları, bunlar İran sedefleri diye diye müzeye çocuk dilinden tercümanlık ediyorsun. Bölüm bölüm her yanı dolaşıyorsunuz. Oradan çıkar çıkmaz da müzenin arkasına dolanıyorsunuz ki acemi yoldaşlar hayatlarında 'ilk' denen şeylerden birini daha yapmış olsunlar.

Londra Senfoni Orkestrası konseri var Albert Hall'da. Biletler tükenmişse de, şansına bak sen: Yanıma iki Japon turist yanaşıp: "Bizde fazla bilet var; bir mazeret çıktı, giremiyoruz; isterseniz size üçünü indirimli olarak verebiliriz," diyorlar. Benim yeğenler o kadar parayı oraya ver-

diğim için biraz bozulmuş gibiler. Ertesi gün, konser saatinde oraya dönünce, az önceki neşeleri yine söndü. Yarım daire konser salonu; aşağıda, orkestranın altındaki oval yerde oturan blucinli, şortlu gençlik... Benimkiler onları öyle, yere oturmuş görünce rahatlıyorlar. Orkestrayı dikkatle izleyişleri, konseri 'hatta sevişleri' kendi adıma benim için büyük tatminkârlık. Oraya gitmeli, bunu yapmalıyız çocuklar tekliflerimi galiba artık o kadar kuşkuyla karşılamıyorlar. Arkadaşlıkları, bu yakınlık hep böyle sürüp gitse... Memet Baydur'un kardeşi Ahmet hâlâ Londra'da. Otel barında buluştuk. Benimkilerle tanıştı; Güner'i bilir; oğlunu farklı bir duyarlıkla kucakladı. Onlar arkamızdaki masada, biz barda; güzel bir akşamüstümüz oldu.

(...)

5–15 Ekim

Özet: Londra'dan İstanbul'a dön: Sinan'ı İstanbul yerine, Müjen'i Ankara yerine yerleştir. Müjen okuluna başladıktan hemen sonra, Leman Ağırnaslı'nın büyük yardımı ile, onun yakınlarından olan, Kayseri'de bir bankada çalışırken işsiz kalmış bulunup başkentimizde iş arayan genç bir kadın Müjen'e bakıcı ya da 'bekçi' olmayı kabulleniversin. Tanıdık. Güven verici. Üstelik Müjen'in ta anneannesinden kalma yaşlı köylü kadın da "Artık ayrılmak, gitmek istiyorum," diye tutturmuşken... Özellikle Halim için çok iyi oldu bu. Yeni ve çok yüklü işi arasında sık sık Müjen'i yoklamaya gitmek bir yana, böyle hesap kitap da bilen bir bakıcı olması onu bunların peşinde koşmaktan kurtaracaktır.

Önceden kararlaştırılmıştı: New York Üniversitesi'nde romanlarım üstüne tez yapan Ellen V. Erwin geldi. Araştırması üstüne konuşmak, bana bazı sorular sormak istiyordu.

Ellen'i Antalya Havaalanı'nda karşılayıp Alanya-İncekum'daki, bizim evin yıkılıp da yerine yapılan betondan Alara Motel'e gittik. En iyi yol buydu. Biz de haftalık bir tatil yapabildik. Halim için de mükemmel oldu bu.

Ellen'le oturup güzel güzel çalıştık. Yüzdük, yedik içtik.

İncekum'dan Ellen'i yine Antalya'ya götürdük. İstanbul'dan aktarmalı New York'a döndü.

Ben de masamın başına. Fakat nasıl? Yum gözlerini:

10 Ekim. Brüksel. ***Behice Boran*** *el ellerinde çekti gitti.*

TİP Urfa milletvekilimiz, 1945 Dil Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi sürgünlerinden, 12 Mart dipçiklerini yemişlerimizden, sosyalizm adına başta Aybar olmak üzere en çok çalışanlarımızdan Behice Hanım'ın 1974'lerde TİP'i yeniden kurdukları günler dün gibi aklımda. Veee 12 Eylül. Yurtdışına sürgün eyleyişi kendisini; dışarda da bu sefer ülkesindeki 'sol'un bütünleşmesi çabaları. Çabalarının üstü açık, hastalığının üstü nerdeyse kapalı. Ölümü. Yaş 77 olmalı. Biz deniz kıyılarında kitaplarım üstüne tez hazırlayan New York Columbia Üniversitesi'nden Ellen'le Türkçe-İngilizce paslaşarak edebiyat ve çeviri sorunlarını tartışırken, bir yandan da 'yabancı'mız develerimizin fotoğraflarını keyifle çekmekteyken güm diye önüme düşüveren bu çok acı, pek

acıklı haber! Ayın 16'sında, burda, TBMM önündeki tören sonrası gömülecekmiş. İşte böyle... Aç gözlerini: İşte günler, işte hayat.

*

Remzi Kitabevi. Erol Bey, 1980'lerden sonra kitap satışlarının ağırlaştığını söylüyor. *Hayır...*'ı kitap fuarına yetiştirmek istiyormuş. İncekum tatilimizden önce götürüp vermiştin ya. (İçinde bir duyguyla ama: *"Fikrimin İnce Gülü"*nün toplatılması sonucu, iki yıl boyunca satılamamasından uğradıkları kaybı pek sindirememiş gibiydi.) Toplananlar çuvallarla iade edilmiş, fakat çoğu ezik, büzük, ıslak; satılabilecek durumda değilmiş. Eskiden nazik nazik böyle demişti sana. Anadolu kitapçılarının da beraata rağmen, savcılığın 'özgürdür' diye bildirmesi geciktiği için dükkânlarına almaktan çekindiklerini ise sonraları öğrenmiş değil misin?

(...)

Halim, *Hayır...*'ı yayınevime teslimden sonra, İncekum, Alara Motel'de okudu. Elinden bırakamadığı apaçık. Bitirince şaşkın, bana fikir beyanında utangaç sanki, sanki eşinin yazarlığına âşık; öyle, kuzguna yavrusu kartal görünür, gibilerden değil. Bir kere yayınevine gittikten sonra, artık merak eden yakınlar alıp bakabilir. *Yazsonu*'mun sevdalısı Gökçin, bunu da merak ediyordu ya, ona okuttum. Her şeyi o kadar güç beğenir ki; hele şu piyasa işi şeylerden hiç mi hiç hoşlanmaz; oysa artık dönem o dönem. Gökçin diyor ki:

"Romanın başındaki "ân" bölümünü, romanın sonuna alsan. Bu müthiş güzel bölümü başta harcamasan?.."

İlk defa başkasına ait bir fikre uydun; o bölümü son bölüme uygunca monte edip yayınevine koşturdun. Romana fikren de 'bitti'yi çektikten sonra aylarca kucağında bekletip durman ne içinmiş peki? Seni bir şey rahatsız edip duruyordu; buymuş demek. Şimdi derinin içine rahatça yerleşmiş gibi oldun bak. Kılıfın orana burana dar gelmiyor artık.

Susan Sontag *BEN, Vesaire* çevirmeni arkadaşım Gökçin Taşkın bir harika! Erol Erduran Bey'in *Hayır...*'ı çarçabuk yayımlama niyetine kanabilirdim. Kimsenin artık edebiyatı iplemediği bir zamanda 'düşünsel faaliyet'ten yana ağır bir roman yazdım. Herhalde intiharımı yazdım. Adalet Ağaoğlu'nun roman yazarlığından istifasını yani... Eh, yazarın da kendini ürettiği düşünceler doğrultusunda doğrulaması gerekmez mi???

*

Bizde, simge (sembol), yani remiz-emsal-timsal-temsil eden işaret, resim, harf, rumuz vb. ile alegori (istiare), yani yerine geçme -miş gibi yapma- takliden yaşatma arasındaki fark üstüne pek düşünülmedi sanıyorum. Klasik roman, hele simgelere bol bol başvurur. Özellikle romantik çağ. Günümüz gerçeğini 'göstermek' sembollerle kaçamak güreşmekten çok, alegorilerle kendisine gülme kurnazlığına yaslanmakta bence. Her şeyi birden işitiyor ve görüyoruz. Görsel zaman: görüyoruz. Bu nedenle artık yaratıcı için tek bir gelecek tasarımı olamaz. Artık parçalı, hareketli, fiilin bütün çekimlerini aynı an'da bütünleyebilen bir gelecek kavrayışımız var; olmalı. Şimdi'yi de, aynı nedenle yerleşik, bitmiş-noktalanmış bir zaman ola-

rak yaşamıyoruz. Çok sesli, çeşitlemeli, demokratik, (kaosu, bunun yolaçabildiği katastrofu da aşmış) bir dille bütünleyebileceğimiz 'şimdi'miz ancak alegorik bir anlatımla 'gösterilebilir' ama, simgelerle değil. Simgelerle anlatıda bir şeyi, bir şeyin yerine koymak var. 'Miş gibi' yapmak. Oysa alegori, 'miş gibi'yi reddeder. Parçaları (sahih biçim) dün-şimdi-gelecek sürekliliği aşkınlığı ile görebilmemiz için, bu parçaları 'benzeşler olarak' seçerek bağlar. Benzeşlerin sürekliliği. Alegoriler parçaları bir yerden başka bir yere aslını bozmadan, kırıp dökmeden taşımak için bir manivela değilse, başka ne?

Yaratının nabız atışı burda işte. Bir şeyin yerine iki kere geçemezsin. Bilinen bir şeyin yerine bilinen öteki şeyi koyamazsın. Yineleme bıktırır. 'Déjà Vue' olur. Şifreler donmuştur. Mekaniktir. Alegoriler süreklilikir ve dikkatli yolculuk demeye gelir. Fakat çocuklar ne kadar keyifliydiler Londra'da. Hayvanat bahçesi, eski lokomotifler müzesi ve nihayet mumyalar müzesi...

Hayır... Kasım ayında yayımlandı. Kitap kapağı dediğin böyle olmalı işte; kitabı maddi ağırlığıyla da elinize aldığınızda bir sanat eserine dokunuyor gibi olmalısınız. Yayınevi, kapak nasıl olsa, ne yapsak derken, kendim de kıvranmaya başladım tabii. Ressamlığına yürekten bağlılığım kat kat katlanan Balkan Naci, derinliğine bir duyarlıkla: "İstersen sana, hani senin hemen sahiplendiğin dönemin tablolarından sandalda bir kişinin öylece oturduğu tablom var ya; onun diasını verebilirim."

Balkan Naci İslimyeli tablosu ikinci defa bir romanımın kapağında. Grafik sanatının özenli, yaratıcılık ürünleri de edebiyatın gücüne güç katabilmekte, ama 'resim'

başka! Balkan Naci'nin içtenlik dolu önerisi beni havalara uçurdu. Hâlâ öylesin! İslimyeli'nin cömertliği altından kalkabileceğin gibi değil de... Yayınevi de aynı duyguda mı acaba? Belli değil.

(...)

1988

*

ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı
(aydınlanma ânı)

3 Ocak

Milliyet Sanat'a yazıyordum. Ara vermeye niyetlendim. Ahmet Oktay gazetenin kültür-sanattan sorumlu bir 'köşe yazarı'. *Hayır...* yayımı ardından röportajlar, *Cumhuriyet*'e yazı, röportaj filan derken sersemlemiş gibisin. Yayınevinin bu romanın 'satılacağından' umudu yok gibiydi; telif hakkımdan bir yıldızı sökme niyetini usuldan çıtlatmadı da değil. Senin "Hiç vermeseniz de olur; tıpkı benim size bundan böyle yeni bir kitabımı vermememin de olabileceği gibi," diye usuldan bir 'tehdit' savurman üstüne üstlük. Tuhaf bu ya; *Hayır...* kısa sürede tükendi. Yayınevin rütbemde indirim fikrinden caydı; lakin sen, on beş yıldır, başka hiçbir yere göz çevirmeksizin bağlı kaldığın yayınevine kırgınsın. Romanın olumlu notlar almakta; bu da seni teselli edeceği yerde, karşı

tarafı mahcup eden kendinmişsin gibi üzüntü duymaktasın. Remzi Anne'ye saygın, o eskilere has hatırşinaslığına sevgin ise yerli yerinde durmakta.

(...)

Ahmet'in *Milliyet*'e haftada bir yazmanı, bir köşen bulunmasını önermesi hoş bir duygu verdi sana. TRT Haber'imizden Zeki Sözer de orda.12 Mart–12 Eylül atılmışları, kaçırılmışları ya da kovulmuşları derken, bir çeşit yazılı medya yolundan 'yuvaya dönüş' havası. Teslim günü, eni boyu belli 'köşe yazarlığı' Ankara Radyosu'nun saati dakikası belli söz yayınlarından sorumlu bulunduğun yılları hatırlatıyor. Mikrofon durmadan yutar; sen durmadan arar tarar, gelecek metinler peşinde koşturur, olmazsa sabahlara kadar oturup kendin programa uygun metinleri yazar, bunun yerinde ve zamanında yayımlanmasını sağlarsın.

Milliyet'e haftada bir yazmaya "Kararlılık Noktaları" başlıklı yazıyla başladın. Yeni yılın birinci gününe denk geldi. Öyle çıktı. Ondan sonraki, yani bugün elimdeki: "Dramlık Söyleşiler".

İyi oldu: Oriana Fallaci'nin *Tarihle Söyleşiler* adındaki söyleşi kitabını okumuştum. Denk geldi. Gazeteci Fallaci'nin bağlı bulunduğu L'Europeo için yaptığı bir dizi söyleşi. Ortadoğu'nun bütün devlet adamlarıyla görüşmeler. 1969-74 yılları arasında Zülfikâr Ali Butto'dan tut, G. Meir'e kadar... Kadının 'kötü' bir oryantalist yaklaşımı. 'Kötü' çünkü bazan sert, bazan küçük görücü... Sıra Meir'a gelince de iltimaskâr! Gel de yazma.

Günlü saatli yazmak heyecan verici. Günler öylece, üstlerine mim koymadan geçip gitmiyor. Bu iyi de, yaratıcılığı önleyebilir bakımından düşündürücü.

Yayınevi *Hayır...*'ın beşinci basımı için yeni bir kontrat hazırlamış. İmzalaştık. Kendimi *Milliyet* gazetesinin bir üyesiymişim gibi hissetmeye başladım. Zeki Sözer, bir toplantıya çağırmıştı. Ona da gittim. Gazetenin kendini daha da yenilemesi için önerisi olanlar var mı, varsa neler ve nasıl? Çoktandır kafamı şu kurcalamakta: Medyanın büyük bölümü 12 Eylül'de içeri atılanlar, hâlâ tutuklu bulunanlar; bunun hukuksal yönü, kısaca 'içerdekiler'in durumu üstüne duyarlıkla, bol bol eğilmekte. Ya 'dışardakiler'in hal-i pür melali? Çocuklarının nerde, nasıl yatmakta olduğunu bilemeyen nice ana-baba var. Kocalarıyla görüşmek isteyen eşler, babalarının öpüşlerini özlemiş çocuklar... İneğini, tarlasını satıp, bir yorgan, bir hırka –söylenti üstüne- İstanbul'a, Ankara'ya, Adana ya da Antep'e yatıp kakmaya gelenler; elleri boş dönenler... Okuryazar, okumazyazmaz, çok yoksul-az yoksul-orta halli ailelerden birer üye seçilse; bir dizi söyleşi yapılsa ve anlattıklarına uzman hukukçu ve bilim adamlarının görüşleri eklense? Yan yana yayımlansa söyleşiler; 'dışardaki'lerin ne ölçüde dışarda olabildikleri daha iyi ortaya çıkmaz mı? Aileler büsbütün de yalnız olmadıklarını hissetmezler mi?

Böyle bir önerim oldu ve doğallıkla üstüme kaldı.

'Simge' kabilinden aileleri nasıl, kime sorup anlayarak seçeceğim peki? İnsan haklarında, herkese eşit anlamda hak, evrensel planda; şu görüşün, bu sekter takımın buyruğuyla değil, evrensel anlamda insan'ın temel haklarının savunulması yönünde bir danışman. Bu anlamda en yakından bildiğim ve kurucuları arasında bulunduğum İn-

san Hakları Derneği'mizin İstanbul Şubesi Başkanı Emil Galip, başvurabileceğim en yakın, en sağlıklı yerlerden başlıcası. Şubenin kapısını çalan çalana. 'Bir umut için' adresini bırakan bırakana.

Aralarından beş üye seçildi. Adresleri aldım. Yedi kentin değişik konumundaki yedi aile. Randevuları alacağım. Gideceğim. Bu arada Ankara Mülkiyeliler Birliği'ne bir konferans için çağrılıyım.

Milliyet'e 'Dışardakiler' dizisini hazırlayıp yazmayı kafama koydum. Bu arada Moda ile Ada arasında Sinan getirilip götürülecek-alınıp verilecek. O da 'dışardaki' babasızlardan biri sayılmaz mı Fatma İnayet?

6 Mart, Pazar

"Duvarlar'ın Dışında" dizisini yazdım bitirdim. Röportajlara eklediğim başta hukukçu Dr. Metin Özek, psikiyatrların, sosyalbilimcilerin yorumları ile yaptıkları katkılarını unutamayız. Tutuklu yakınlarından kendiliklerinden başvuranlar da oldu. Fakat bunu, uygulanan proje ötesine taşımak olanak dışı. Bitecek gibi değil çünkü. *Milliyet*'e 'köşe yazılarım' sürmekte. Ziyaret ettiklerim arasında E. Yağmurdereli ailesi de var. Kızkardeş Sumru Yağmurdereli nasıl da soğukkanlı; en sevindiği şey babasının şiir yazıyor olması.

Milliyet'e bir röportaj yazım da GAP Barajı'nın 'açılışı üstüne'... Halim'in otuz yıl önce Maraş'ta yatıp-kalktığı şantiye nerede, GAP'ın beş yıldızlı otel ayarındaki şantiyesi nerde! Fakat gazeteci yazarlığın artık bu kadarla kalmalı. Tadını kaçırma.

Yıllar önce Fransızcasından okuduğun *Dublinliler*'i şimdi Türkçe çevirisinden okumak ne kadar hoş oluyor.

Memet Baydur Ankara'da. Orada buluştuk. Şişman baba halleri takınmış. Yazarlığı hızlanmış. O da 'köşe yazarı' olmakta galiba. Olsun varsın. *Hayır...*'ını göklere çıkarmış ya, sen ona bak!!!

Emin Mahir Balcıoğlu ise Ağa Han yapımları peşinde; bu sefer de Venedik'e yolcu galiba. 12 Eylül sonrası elimizde avucumuzda kalan böyle yapıcı gençlerimiz var ki, görmezden gelinmemeli...

22 Nisan

Milliyet'e "Şantiyelerimizde Zaman" başlığı altında verdiğin yazının birinci bölümü yazının içindeki bir yakıştırmaya dayanılarak "Bozova'da Las Vegas" diye çıkmış.

Vitrine konmaktasın. Dikkat!

Londra'dan Mehmet Ali Dikerdem çok ilginç, değerli bir kitap göndermiş. Raymond Willams'ın *Keywords*'ü. Anahtar kelimeler, diyecektin ya, neyse uyandın; Zaman içinde kavramların değişimi üstüne. Dikkat çekici: II. Dünya Savaşı'ndan sonra dile giren ya da başka anlamlar içermeye başlayan "anarşizm", "sanat", "kültür", "burjuva", "diyalektik", "dramatik", "kapitalizm", "elitizm", "ekoloji", "etnik", "formalist", "demokrasi", "bürokrasi", "seks", "insan", "tarih" vb. gibi sözlerin kavram yükleri... Çalışmanı bekliyor. Bu arada Halim'le Rejans'a, Hisar'ın Karaca'sına, Balkan Naci ile de kıyı kahvelerine gitmelerini ihmal ettiğin yok. Vicdanın sızlayarak...

28 Nisan

Sinan'ı bu yaz, yaz okuluna, Fransa'ya gönderiyorsun. ASSOS'un sahibi Deniz Bey'le tanıştın. Kendi oğullarını da gönderdiği okulu tavsiye etti. Görüşmeler sürmekte. Salâh Birsel ve Jale ile buluşuyoruz. Edebiyat'tan konuşmak iyi geliyor bize.

(…)

1 Mayıs 1988.

Sıraselviler'de toplanılıp yüründü. On yıl önceki katliam yetmemiş gibi yine olaylar. Copla dayaklar. 180 kişi gözaltına. Bir işçi yürüyüşünü hazmedememiş, demokrasi noksanı Cumhuriyet(imiz).

9- 30 Mayıs '88'ler…

… arası Füsun Akatlı ile İtalya sefamız. Bosfor Turizm otobüsüyle önce Venedik'e, hazırına konduğumuz Emin Mahir-Alageyik'in Lido'daki evlerine yangelişimiz. Floransa'lar, Siena'lar, Roma'lar gırla… -Roma'dan tekrar Venedik'e döneceğimiz sabah, kendini kaybedecek kadar hastalandın işte.- Taksi-tren miren, Venedik evine ulaştınsa da, otobüsle dönebilecek halin kalmamıştır. Tek yönlü Uçak: Çok pahalı. Fakat, çaresizim.

Kendimi Alageyik'le Emin Mahir'e borçlu hissediyorum doğrusu. Ayağa kalkacak hale gelince onların beni Venedik'in tarihi Teatro Fenici'deki Wagner'den şu uzun mu uzun *Walkürio*'ya götürmeleri unutulur gibi değil. Operadan çok, salonu doldurmuş erkekli kadın-

lı ırkçı Alman izleyiciler; smokinleri, üniformaları, bu mevsimde kürkten etolleri altındaki uzun etekleri yerleri süpürürken... Geleneklerine harfi harfine bağlılık.

Bizde ise gelenek melenek hak getire! Bunun yerine 1 Mayıs kutlamalarını sopalamalar falan...

Venedik: *Venedik'de Ölüm* ve Rialto Campo di Bertholemeo.

ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı'nın kahramanı emekli tarih öğretmenine Venedik'te bir vaporetto'da Alma Mahler hayatı üstüne yazılmış bir kitap 'bulduruvermeyi' akıl etmişsindir. Kruvaze ceketlinin, Alma Mahler'i kötü âşıklarından kurtarma sevdasına tutuluşu...

1 Temmuz, Cuma

Galatasaray'ın Ortaköy'deki ortaokul kısmını bitiren Sinan Sümer'in pasaportu, vizesi, üstü başı, çantaları. Hepsi tamam. Yarın yazokuluna, Fransa'nın Dormans denen bir köy-kasabasına yolcu ediliyor. Kasımda 14 yaşına girecek. Yaşıtlarıyla birlikte ve 'el ellerinde' hayatı tanımasına yolculuk. Doğrusu hepsi ASSOS sahibi ve Fenerbahçe yelken okulu eğiticisi Deniz Bey sayesinde oldu. Güven verici. İçim rahat. Dormans'da bir ay kalacak. Yanılmıyorsam Marn bölgesinde bir yer Dormans.

Pazar günü de Halim'in yazokulu. Yani Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün açılış tören ve yemeği var. Köprü bitti, deniyorsa da hayat arkadaşımın aklı fikri bağlantı yollarında. Karayolları-Belediye-Şirket'ler üçgeni. Dört yakası bir araya gelme sırası.

Hollanda, Leiden Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nden Petra de Bruijn, oyun yazarlığım üstüne tez hazırlıyor. Daha önce yanılmıyorsam Şair-i Âzam'ımızın *Eşber*'ini incelemiş. Ankara'dan buraya göçtüğümden beri çok ender görebildiğim Metin And'ın Teşvikiye'deki evinde kalıyormuş. Üçümüz buluştuk. Gazetelerimizin toplam satışı 500-600 bin civarındaymış da, buralardan konuşup Petra'yı Ortaoyunu-Karagöz'ümüz üstüne de bilgilendirdik.

Proust uzmanlarının yıllardır yeni basımını hazırladıkları Proust Toplu Eserleri, on cilt halinde, *A La Recherche Du Temps Perdu* 'genel başlığı' altında Flammarion yayınevinde yayımlanmıştı. Ismarlamış bulunmaktaydım. Geleli on günü geçti, hâlâ daha açıp bakmaya vaktim olmadı. Yazarın notları, eserlerinin değişik baskıları, hepsi gözden geçirilerek hazırlanmış. Dizinin son cildi *Le Temps Retrouvé*'nin başında uzun bir önsöz var. Açıklamalarla dolu. Ben alelacele sadece La Fugitive bölümündeki Venedik'te bahsini okuyabildim. Beş altı yıl önce Tahsin Yücel'in çevirisinden yayımlanan *Swann'ın Bir Aşkı*'nı iyi ki okumuşum. Lezzeti damağımda. Uzaktan Proust ciltlerine bakıp dururken, bir teselli.

Bir yere gideceksem, *Milliyet*'teki haftalık yazılarımı bir iki fazladan desteleyerek verdikten sonra gidiyorum. Bunlarda günübirlik 'soru' ve 'sorun'lardan uzak duruyorum. Bütün zamanlara 'dayanıklı şeyler' üstüne eğiliyorum, sözde... (Hadi oradan Fatma İnayet! Ben, herkese göre de dayanıklı, demek istemedim ki. Tek tırnak içindeki laflarımın, salt başkalarıyla değil, kendimle de alay

etmek demeye geldiğini unuttun mu? Giderek sen de acımasız jandarmalara, arkasında desteği bulunmayanlara karşı kötü niyetli müfettişlere benziyorsun.)

12 Temmuz

Cumhuriyetin Latin alfabesiyle okuma yazma öğrenip de başkentimizde bir ofis ya da devlet dairelerinde çalışmaya başlayan ilk kadınlarından Tevhide teyzem yaz aylarında artık İstanbul'da. Oğlu psikiyatr Çoban ile gelini narkozitör Emel'in koruyucu kanatları altında. Torunlarının üniversiteye başlama yılları. Çoban'lar Arnavutköy sırtlarında, hemen iskele karşısında güzel bir daire kiraladılar. Sık sık Tevhide teyzemi ziyarete gidiyorum. Annemle olduğu gibi, içimi hiç kaçamaksız açıa açıa ona açabiliyorum. Ankara'da Ayhan'la Serpil 'Tevhid'imizi hep yokluyorlarmış. Bundan memnun. Ankara'dan, kendi evinden pek ayrılmak istemediğini usuldan çıtlatmakta bana.

Müjen az sonra bizde. Ankara Koleji'nin ayarlaması, yarın onu da İngiltere'ye Caldford yazokuluna yolcu ediyoruz. Okul tel. No.su: 028 484 236. Unutma. Bu akşam ona Kireçburnu, Ali Baba'mızda bir balık ziyafeti çekiyoruz ki, şefkatimizin havadan sudan olmadığını sıkıca aklında tutsun.

28 Temmuz

Mehmed Kemal'le öğle rakısı. Halim'le yürüyüş için Bebek parkına saptığımızda caminin yakınlarında ona rastlamayalım mı? Sıcaktan terlemiş, kızarmış. Ankara'daki Kalem günlerimiz anıları taptaze. Mehmed Kemal'in

gazetedeki köşesinde açıklamakta kusur etmediği gibi öğle rakısının tam vakti. Halim'in teklifi onaylanıp dosdoğru Yeni Güneş'e gidildi. Güneş altında yana tüte hayatımın gündüz gündüz içilen ilk rakısı. Olsun, şimdi artık alışık bulundukları bu meyhanede bulunamayan değerli şair dostlarımız adına içilmez mi?

Son zamanlarda Ankara'lılardan yana şansım açık. Orada ise yaz aylarında herkes başta İstanbul, öteki uçta son yılların modası Bodrum'a koşturur. Böylece, kendi adıma, başkentimiz benim en sevdiğim kimsesiz, sessiz bir yer olur. Geceleri serindir, rutubet yoktur. Kol kanat kırılmaz. Yazları öyle iyi çalışılır ki orada. Ev sorunu, yarın ne pişirilse acaba yılgınlığı istemiyorsan Abant'a kaçabilir, çam kokusunu içine çeke çeke hem bir göl turu atar, hem de kendi içine çekilip yazabilirsin.

Yeni Güneş'ten çıkınca Halim'le video kasetçisine, 'sanat filmleri'nden bir ikisini seçmeye uğradık. Seçtik. Çıkmak üzereyiz:

İncecik nefis, duyarlıklı bir kadın. İşte hâlâ gözlerinin önünde. Çünkü hemen oracıkta: "*Hayır...*'ı ancak yaz tatilinde okuyabildim. Çok heyecanlıyım. Sizi bir yerde görsem de, teşekkürlerimi bildirebilsem, deyip duruyordum. Nasıl tebrik edeceğimi bilemiyorum," demiştir. Öyle de utangaç ki. Boynuna kadar kızarmakta.

Bazı okurlar bizleri gözlerinde büyütüyorlar; o kadar da azlar ki... Utana sıkıla da olsa, yazara büyük bir şey öğretiyorlar: Okura karşı sorumluluğumuzu.

(...)

Ha sahi, bu arada lise Türkçe ve edebiyat öğretmenlerinin baskıya, zulme, sansüre karşı kazandığı bir zafer var. Ankara Koleji'nde yıllarca edebiyat öğretmenliği yap-

mış Rükzan Günaysu. O da bizden önce buraya göçenlerden. Robert Kolej'de ders vermeye başlamıştı. Hatta beni de öğrencileriyle baş başa bir konuşma yapmaya çağırmıştı. Kız çocuklar hikâyelerim üstüne birer bildiri sundular. Beni geçelim, ama edebiyatın anlamı üstünde donanmış görünüyorlar. Derken güm: Rükzan Günaysu derslerinde halk şiir ve türkülerini anlatırken öğrencilere Ruhi Su'dan da parçalar dinletmiş. Vaay, bu solcu bir öğretmen demek ki! Atalım bunu burdan gitsin. Rükzan Hanım'ın öğretmenliğine böylece 'el konuldu'. O da böylece 12 Eylül kurbanlarından biri daha oldu. Fakat güzel: Direnişi nefisti. Dava açtı. Aylar aylar aylar... ve işte Türk dili ve edebiyat derslerinin aydınlatıcı gücünün zaferi! *Milliyet*'e "İşte Öğretmen", diye yazmadan edemezdim. Rükzan Günaysu, yılların dil ve edebiyat öğretmeni derslerine dönüyor.

11 Ağustos

Bülbül Sokak'ın gürültüsü dayanılır gibi değil. Çıkmaz sokak kendini kendi elleriyle boğmakta. Kimse bir yere gitmiyor; yüzme havuzları var ya, sular yetmiyor, kesik; olsun varsın diye diye oraya kamyon kamyon su taşınıyor. Taşıma deniz suyuyla site havuzunda yüzmek!

Daracık yerde kamyonların manevraları, hem de geceyarısı. Delirmek üzereyim. Hadi bu böyle. Ya alt kattaki, anneleri yatalak aile, iki delifişek kızıyla. İnim inim inleyerek yazları kapıcı bakımında yatan bu anne ölüverdi. Bu aile yine yazlıklarına giderken bu sefer de daireyi bir minibüs dolusu gelip giden Müslüman Araplara kiralamışlar.

Bu yaz oralardan gelen turistler çok revaçta. On kişi küçük bir dairede, çevredeki yeni yapılanmamız olan gecekondularda bile kalabiliyorlar. Karadeniz mimarisi karşı apartmanın bizim yatak odasıyla iki karış mesafede olan dairesi de gezip-görmelerinde az para harcayan üç 'ecnebi' öğrenciye kiralanmış. Bizim alttaki Müslüman turistler, bir dolu çocuğun leğende yıkadıkları bezlerinin suyunu aşağıda, bahçedeki canım ortancaların üstüne boca etmekteyken, öğrenciler de kiraladıkları dairenin çatısı boş, filizleri bekleyişte tavanına yine 'ecnebi' kızlarıyla çıkıyor, bira ile bedavadan mehtap ve boğaz sefası eğleniyorlar çıngıl mıngıl. (Fatma İnayet: Yabancı gençlerin seks özgürlüklerini kıskanıyor olabilirsin.) Hadi ordan! O öyle ise, şunun neresinde gözüm var peki? Sarıyer'den Büyükdere köyüne kadar sahil kanepelerinde yer kapmak için kapkaççılık oynanmakta. Müslüman Arap turistlerimiz siyah ve beyaz (erkekler beyaz entari, kadınlar siyah çarşaf) kanepelere önceden sıralanmışlarsa Sarıyer halkı öfkeden deliye dönmekte: Kanepeler bizim! Kanepeler bizim! Kalkın hadi. Hadi kalkın bakalım! Zaten çoğu öfkesi burnunda 'Karadenizli'... Her iki tarafın da ellerinde şööyle bükülü gazeteden kese kâğıdı dolusu ayçiçeği çekirdeği. Çitleyen, çıt-tüh, kabukları iki bacak arasına tükürmekte. Sabahları kanepelerin önünden geçenler ya dağ gibi çekirdek kabuğu ile ya da eğer çöpçü kaldırım dibine değil de denize süpürmüşse birer karış büyüklüğünde kara yağ lekesiyle karşılaşmaya mecburlar. Kış gelip kar-yağmur yağmadan o lekeler öylece durur oralarda.

Günlerden bir gün, bu sıcakta yürünmez, diyerek Yeniköy'e gitmek için minibüse binmiştim. (Minibüs ve vapur senin bu mahallendeki iki seyr-ü sefer aracın ya!..) Arka koltuklardan birinde, bir oğlan çocukla oturan ba-

şında eşarplı kadın -oğlanın annesi- onların hemen önünde de yine başı eşarplı yalnız bir kadın. Cam önlerinde iki yaşlı, sakallı erkek. Bir köşede sessiz bir delikanlı. Gidiyoruz. Anne, oğlu ne dese, "Olur oğlum, alırız, tabi oğlum yaparız. Yaparız benim tosunum," demekte, arada bir de "Ee sus artık be!" diye çıkışmakta. Öndekiyle tanışlar mı, yoksa minibüs dostluğu mu, bilemiyorum ama, yalnız olanı anne olana sormuştu: "Kız, nereye böyle?" El cevap: "Nereyeyse, nereye. Sana ne?" Öteki: "Aa, ne var öyle sorduk işte. Terbiyesizleşmesene!" Oğlan: "Anne gıı, ben balık yemem, köfte yerim. Yok, yok, pirzola olsun pirzola!" "Köfte evde de yersin, aptal. Pirzolaymış, hıh!.." der demez "Nereye böyle?" diye sorana: "Nereye olacak, şuraya işte. Yeniköy iskelesindeki lokantaya götürüyom oğlumu."

Minibüs Yeniköy'de durmuş, anne de oğlunu kolundan çeke çeke, sürükleyerek inmişlerdir. Kapı kapandı kapanmadı, yalnız kadın yaşlı adamlara: "Gitsin bakalım lokantalara mokantalara gitsin bakalım. Bunda para çok beyamcalarım. Bulmuş Arap'ından iki turist, nah şöyle avuç dolusu paraya kiralayıvermiş kondusunu. Tafrası ondan. Ee, kolay kazanç tabi. O gün orada, bugün burda gezer tozar durur bunlar. Biz temizlikçilik neyi deyip, kan ter çalışalım bakalım... Hayat zor beyamca, hayat zor." 'Beyamca'lardan biri muzip takımından olmalı. "E siz de kiralayın, sizinkini... Ne kıskanırsın komşunu?" Yalnız kadından derin bir oofff. "Ahh efendim ah, Arap turist için bilem bi arkan olacak ki... Arkamız yok. Bunların turist acentesinden yakınları var da... ondan."

(Fatma İnayet: "Ne o, toplumsal gerçekçi hikâye mi yazmaya başladın artık, yeni
keşiflerini yazamaya yazamaya?..")

(...)

Argos diye bir dergi çıkmakta. Benden yazı istediler. Hiç içimden gelmiyor. Bu seferki yazıların izleği şuymuş: Güzel Sanatlardan Biri: Cinayet.

Evet evet, her şeyin bir sanatı var. Alttaki Müslüman turistlerin çocuklarının boklu sularını ortancalar üstüne döktüklerini gördükçe, cinayet işleme sanatını öğrenmek istiyorum doğrusu. Bunu buraya böylece notlamasam cinayet olur! İkide bir balkona fırlayıp çocuklara, kamyonlara, turistlere "Yeter artık! Yapmayın. Birlikte yaşamanın da bir adabı var canım!" diye bağrışmasam daha iyi olur ama, olamıyor.

Geçenlerde Vehbi Koç Bey'in, kendisinin asla görüp işitemeyeceği en arkadaki müştemilatında oturan hanım, bir yanı Büyükdere, bir yanı Sarıyer olan sokağımızın postacısı, benim çok sevip saydığım Ömer'i görünce taa oralardan avaz avaz şöyle bağırmasın mı? "Valla Ömer be kardeşim, burda kuşlar bile artık Allah'ın izniyle de ötemiyor. Hani kitapta öyle yazıyor ya; hani Allah izin verirmiş de, kuşlar anca öyle ötebilirmiş ya?.. Bu yazar olacak kendini Allah yerine mi koyuyor, nedir, töbe töbe, bülbüller bile ötemez oldu yahu!"

Bu evden her şey işitilir. İki oğlanlı ve süslü dul kadının sakız çiğnemesi bile. Allah'ın izni meselesi de üstelik kulak tıkaçlarımı tıkamadığım bir zamana rastladı. Ankara'dan çok yakın bir arkadaşım, Sadberk Hanım öldüğünden beri Vehbi Bey'e yazları bir çeşit 'yalı arkadaşlığı' ediyor. Vehbi Koç Bey'in bahçede akşamüstü viskisini içtiği kendine mahsus bir verandası var. Komşuları olarak bizi de orda bir içki içmeye çağırıyormuş. (Eh ne olsa, o da Ankara'dan; hemşeri sayılırsınız.) Bu çağrıyı artık bilmezden gelmesen iyi olacak. Müştemilat ahalisini

'kovla' gitsin. Bu gürültüde kuş ötüşlerini nasıl duyabilecekler ki. Sanki Allah'ın izniyle kendin duyabiliyorsun da!!!

Başka bir gün. Başka bir zaman. Yeni bir uyarı:

Beni ilk görüşlerinde kendilerini okurunuz, "Adi Suçlu" öykünüzü unutamam, diye tanıtan, Büyükdere'nin gerçekten de benden yana olduğunu gördüğüm muhtar yardımcısına çarşıda rastladım. Birer tabureye oturduk. Diyor ki: "Gazetede sorunlarımızı ne güzel dile getiriyorsunuz. Burada bir abimiz var; biz ona Âlim Bey deriz. O da bize: 'Adalet Hanım'ı görürseniz benim namıma da teşekkür edin,' dedi. Fakat insanlar korkunç oldu efendim. Onun için Alim Abi'miz diyor ki, işte yani: 'Siz yine de şu cami meselesinde, belediyenin uygunsuz işleri meselesinde, arabalarıyla yaya kaldırımından giden gençler meselesinde, hatta mahalle insanlarıyla ilişkilerinizde onlardan farklı düşündüğünüzü belli etmeyin. Uyumluymuşsunuz gibi durun. Bunlar kendilerinden farklı insanı sevmezler...'" demekteler.

*

Çok Uzak Fazla Yakın
Hıdiv Kasrı

2 Eylül, Perşembe

Hıdiv Kasrı.

İşte burdasın!

Kuşların ötüş özgürlüğüne el koymuş faşist yazar! Burdasın işte. Mısır hıdivinin eteklerini öpmektesin! Seni gidi kadın cinsinden Jön Türk senii! Sürgündesin.

Sürgünlük iyidir. Hapis cezası, yazma tutkunları için verimlilik zamanıdır. Karı boşayan 'erkek yazar' kısmı çoğunluktadır. Hıdiv Kasrı'nda bir oda kiralayabilecek (mü)cevhere sahipsen, bas gitsin! Evinde iki aydır toparlayamadığın bir sahne oyununu bile iki haftada toparlayabilirsin.

Gerçi kasrın bahçesindeki çay kahve servisinden başka yiyecek içecek servisi yoktur. Kiralanmış kahve ocağından başka 'işletmeye' kapalıdır. Daha iyi, daha iyi: Zayıflama kürü yapmış olursun. Üstelik sabahları gündoğumunda yokuş aşağı indin mi Paşabahçe çalışanlarının Çubuklu mahallesinde halkınla eşitlenebilir, akşamları günbatımlarında yokuş yukarı tırmandın mı, sıram sıram hekim ve hâkimler sitesinin villamsı apartmanlarına layık lokantasında sınıf atlayabilir, suçluluk duygunu da Yahya Kemal'in geniş omuzlarına yükleyebilirsin, Anadolu yakasını Avrupa yakasına çevirirken:

(...)

Mevsim mütehayyil, vakit akşamdı Bebek'te
Akşam... Lekesiz, saf, iyi bir yüz gibi akşam
Taa karşı bayırlarda tutuşmuş iki üç cam,
Sakin koyu, şen cepheli kasriyle Küçüksu,
Ardında vatan semtinin ormanları kuytu.
Hep neşeli hengâmede çepçevre yamaçlar
Hep aynı tehassüsle meyillenmiş ağaçlar,
Dalgın duymakta rüzgârın ahengini dal dal,
Baktım süzülüp geçti açıktan iki sandal.
Bir lâhzada bir panjur açılmış gibi yazdan
Bir bestenin engin sesi yükseldi Boğaz'dan...

(...)

Günlerdir bu kasırda bana açılmış şu panjurun ardında Beykoz sırtlarından Büyükdere Bülbül korusunu görüyorum. Hatta bizim evin mutfak balkonunu... "Sabah" şiirinin ne başı, ne sonu tınlıyor iç sesimden; sadece, lise yıllarımda dudaklarımdan düşmeyen, sonraları da unuttuğumu sandığım bunlar. Bu kadar ve dönüp dönüp:

Akşaam... Lekesiz, saaf, iyi bir yüz gibi akşam
Taa karşı bayırlarda tutuşmuş iki üç caaam...

İşte artık *Çok Uzak Fazla Yakın* adı altında başlayıp da, taa karşı kıyılarda bir türlü kıvıramadığım sahne oyununun içindeyim. Hayatın en büyük çelişkisinin: Hayat ve Sanat muharebesi'nin. Çatışmanın silahları elimin altında. İkizlerden birinin erkekten şair, ötekinin aile sorunlarının çözümü peşinde kadından didinen kahramanları: Bilinenin tersine çevrilmişi: Gerçek hayat–gerçek sanatın, yerini sanat gerçeği-hayat gerçeğine bırakması. Tam da Avrupa yakasına Anadolu yakasından bakarken 'bir lâhzada bir panjur açılmış gibi' Anadolu yakasından Avrupa yakasına bakıldığı an'daki gibi... İçine çekilmişliği isteyen yaratı, dışarıya vurmayı emreden hayat. Ya ikizlerin yaşanmışlık yorgunu akşamüstlerinin ut sesi duyarlığına ermiş babalarının içkisever erkek kardeşle en yakınlık ve çook uzaklıkları.

İşte, elinize şu fotoğrafı alıp bir bakın, bakarken gözünüzün yakınına, iyi göreyim diye daha daha yakınına getirin; hiçbir şey görmezsiniz. Göremezsiniz. Yakın körlüğü, denir buna: Öyle denmelidir. Bunu demeye çalışan ve 'özkardeşlerin' karşılaştıklarında birbirlerini artık 'fiilen' tanımayabileceklerini ihtar eden tiyatro oyunu.

Hıdiv Kasrı'ndan Halim'in geceleri ışığı kaçta söndürüp yattığını görebiliyorsun. Uzaktan tasallut, yakına gebe.

1973'te 'roman yazarlığı'na adım attığımdan beri, yani tam 15 yıldır oyun yazmamışım. 'Yazarlığımı' piyasaya süren radyo ve sahne oyun yazarlığım olduğu halde. Bir suçluluk duygusuyla kaçtım bu köşeye. Tuhaf bu ya, aklımda da sürekli Yıldız Kenter-Müşfik Kenter dolaşıp dururken, yazdım bitirdim bu oyunu. Özel tiyatrolar aslında 'gişe yapacak' –halk beğenisine dönük- eserler peşinde. Hele '80 sonrası değer değişiminden sonra, insanın görünmeyen şusunu busunu görünür kılıp ibret-i âlem olmakmış'lar falan günümüz izleyicisinin umurunda değil. Fakat artık oyun da -nihayet- yayımlanabiliyor. *Çok Uzak Fazla Yakın* okunmalıdır. Okunsun diye yayımlatabilirim. Gerçi bizim varolan okurumuz da oyun okumaya yatkın değildir. Bütün bunları bile bile, inadına bu oyunu yazmışsındır. Neyi 'izleyiciyi' kaale alarak yazdın ki. Bu da öyle. Cezasına razıydın. Bu da öyle.

23 Eylül'de bir hafta için Alanya-İncekum'dayız. Çocukların okulları ekimde başlıyor. Daha önceki Alara Motel tatillerinin tadı damaklarında kalmıştı. Hadi bakalım yine yüzmelere, deniz bisikletlerine.

20 Eylül

Sevgililerimizin en büyüklerinden Ruhi Su'nun ölüm yıldönümü. Sıdıka Su ve oğulları Ilgın'la Zincirlikuyu'dayız. Yeni Türkü topluluğu da. Bu böyle olmalı. Ruhi Bey'in sesini, bir opera sanatçısı olarak usulüne uygun türkü söy-

leyişini bütün kardeşlerimle birlikte Ankara Radyosu'nda cumartesileri dinler, hayran kalırdık. Hatta içimizde sesi güzel olmasından öte usul tutmasını da iyi bilen kardeşimiz Ayhan, o ortaokul oğlanı haliyle 'takliden' öyle iyi Ruhi Su eşlikçisi olurdu ki... Hani sanki kanımıza canımıza işlemiştir sanatı. Yıllar yıllar... derken 'komünistlerden'dir yargı taşlarından biri onun da başına çarpmıştır; 'Devlet Operası'ndan atılma. Direniş. Sanatını İstanbul aydınlık sanatçılarının önünde, çatı katlarındaki küçük salonlarda sürdürmesi; sürdürdükçe sevilmesi, benimsenmesi... Ruhi Su'lar, onların hepsi demokrasi yollarının döşenmeye çalışmalarının temel taşları. Mezarları başında büsbütün özlemekteyiz onları. Şu sessizlikte, bu boyuneğmişlik ortamında...

10 Ekim, Salı

Oslo'dan dost, Prof. Dr. Bernt Brendemoen burada. Geçen hafta gelip dosdoğru Karadeniz yaylalarına 'teftişe' gitmişti. Dönüşünde "İyi bu sefer tutuklanmadan döndün bari" diye takılmaktayız. Karadeniz lehçesini/dilini incelemesi çok ilginç. Dil zenginliğimizin bir kanıtı da burdan anlaşılabilir, ama sözlüğü tamamlamak kolay değil herhalde. Tabii yine Yeniköy'e 'uskumru dolmasına' gidildi. Bu sefer Finli patron oradaydı ve dolmaları sevildi. Hulki Aktunç'larla da tanıştılar. Hulki'lerle çok ender olsa da buluşabiliyoruz. Ahmet Oktay'ları bir gece bize çağırmıştık. Uzaklık, araba park yeri bulamazlık falan, derken "töbe" mi dediler, nedir. Bir daha ses seda çıkmadı onlardan.

Milliyet yazılarımı Alanya'ya giderken öncesi sonrasıyla hafta hafta 'depolamıştım' gazeteye. Ahmet'i de gö-

remedim, ama iki sefer Zeki Sözer'i gördüm. Hatta birinde, bizde Büyükdere'den aile doktorumuz çok değerli Prof. Dr. Cemal Gökçay ve eşi Nilüfer Hanım'la birlikte. Nilüfer Hanım'la isteği üstüne beni buluşturan ortak mahalle kuaförümüz Sadettin Bey. Oğulları ABD'de imiş. Gitmiş ve bir daha dönmemiş. Çok eski Büyükdereli ailelerden; sokak içinde iki büyük konakları var. Biri muayenehane olarak kullanılıyor; öteki evleri ve terastaki seraları. Nilüfer Hanım'ın çiçekleri görülmeye değer. Hüseyin Rahmi Bey'in Tarabya arkadaşını geçmiş bu hususta, desem mi? Gelirken iki saksı çiçek getirdiler bize. Nasıl bakılacağını da öğretti Nilüfer Hanım. (Bilinmeden 23 Ekim, doğum günüm armağanı oldu saksılar.)

Doktor bey, benim şu *Yazsonu* senaryosunu gece gündüz çalıştığım günlerde, Halim fena hastalanmış da, gece falan dememiş kalkıp bize gelmişlerdi. Hiç unutmuyorum. Verdiği ilaçlar da öyle iyi geldi ki; şıp diye kalktıydı ayağa Halim. Doktorumuz Cemal Bey, şimdi de benim ülser ağrılarımı dinlemekle meşgul.

Sigara çoktan bitti, yine de bu ağrılar......

26 Ekim, Çarşamba

Uluslararası değerdeki lüks hastaneye gidildi. Yaşlılık arızaları mı nedir; ikimizde de birtakım rahatsızlıklar. Tabii başta benim ülser. Birlikte 'check-up'a yattık. Şuna buna derken yatırım faslı çok kibarane ve çabuk yapıldı. Sevinçten dört köşe oldum olmadım, baktık ki benim mide muayenem üst yanımdan değil, alt yanımdan yapılmış. Neyse ki sonucu bildirmeye memur eleman tansiyonumdaki oynaklığa, inip çıkışlara (vajina 'bakımına' öfkelenmemden olmuştur) karşı yatıştırıcı bir ilaç verdi.

Haa, bak; şunu da aklında tut: Sovyetler de bademcik ameliyatını alttan yaparlarmış ağızlar açılamadığı için. Bu özel sektör hastanesi beni Sovyet köpeği sandı galiba.

(...)

16 Aralık '88

Ekim sonlarından şimdiye kadar geceler ve gündüzler dolu geçti. Neyse ki dün, evliliğin 33. yılına sağ salim, (bir şey hariç) birbirimizi kırıp dökmeden ulaştık. Bu sıralar çevremde, hele *Hayır*... yayımından sonra, başarılı bir yazar olduğum halesi yoğunluk kazanmış bulunmakta ise de, kendi adıma benim asıl büyük başarım, evlilik denen şu iki şahıslı hayatı pekâlâ güzel güzel başarmış olmaklığım. Sahiden garibin garibi bir şey. Halim'den uzaklaşmış bulunduğum zamanlar değil de, yazmaktan uzak kaldığım zamanlar bir ihanet işlemişlik duygusuna kapılıyorum. Fakat şu da var. Halim'le dostluğumu hiçbir dostlukla değişemem. Eğer dostluk=güven, güvenlik demekse. İnsandaki, beyazından da olsa, silinmez ikiyüzlülüğe karşı bir aşkınlık demekse.

(...)

Özellikle Kent Oyuncuları'ndan nefis oyunlar seyrettik. Müşfik'ten Van Gogh mesela. Muzaffer İlhan Erdost'la Halit Çelenk Bey'e, 25 Ekim gecesi DGM'den 18 saatlik gözaltı. Neyse artık –mecburen- ertesi gün bıraktılar. Muzaffer'e telefon ettim. Öyle keyifli ki. "İnsanın yalnız olmadığını bilmesi ne güzeldir Adalet; bu böyle zamanlarda belli olur," diyor. İlhan İlhan'ımıza selam olsun. İnsan Hakları Derneği kuruculuğumuz da bize kalsın. Ankara'da birçok kimse duruşma salonundaymış. Daha ön-

ce DGM kapısında saatlerce beklemişler. Sivile askeri mahkeme. SHP ilk defa bu kadar uyanık. Ağızlar yavaş yavaş açılıyor mu nedir? (Telefon konuşmalarımız nefistir: Anlayış'lılık.)

Yerli oyunlarımızı basacak bir yayınevi kurulmuş. Benimkileri de basmak istiyor. Tiyatroların açılış mevsimi. Mevsim hareketliliği.

4 Kasım'da TÜYAP Kitap Fuarı açıldı, 6'sında Devlet Tiyatrosu İstanbul şubesinde Brecht'ten *Üç Kuruşluk Opera*'nın galası yapıldı, yakılıp onarılmış Atatürk Kültür Merkezi'nde. Kültür merkezi ama, yalnız opera-bale-tiyatroya has bu çatı altındaki kültürü bütünlemek de gerek. Edebiyat konuşmalarımızın patronluğu özel sektör elinde. Eczacıbaşı'lar gibi, Vakko gibi. Biri İzmir'de, ötekinden de burda edebiyat, sanat ve hayat üstüne konuşma yapmam teklifleri gelmekte. Birini yaptım bile. "Atatürk Sanata Nasıl Bakmış?" sorusuna ezbere: "Şu olabilirsiniz, bu olabilirsiniz, milletvekili de olabilirsiniz ama sanatçı değilseniz, hayat damarlarımızdan biri kopmuş demektir."i bile söyledim. Bu noktayı enine boyuna çekerek boyutlandırabiliriz. Fakat: "Atatürk Edebiyat'a hiç bakmamıştır; şiire de şarkı ve marş nağmeleriyle bakmıştır," derseniz öyle tokatlanırsınız ki, bu gürültüde verili olanın dışına çıkmışlığınızın hesabını dahi veremezsiniz. Edebiyatın değeri CHP ilkelerinin nabzına göre ayarlanmıştır; bu da Atatürk'ün akşam sofrası buluşmalarında Hasan Âli Yücel şiirinden şarkılara değer biçmesine engel olamamıştır. Edebiyatın değerini bilen Hasan Âli Yücel'dir; Atatürk'ün kendilerini eğitim ve kültür işlerine memur etmeleri Batı estetiğine eğilimlerinin sonucudur. 14 Kasım'daki IBM'in AKM'deki Güher-Süher Pekinel pi-

yano konseri ardından önümüze serilen çeşidi bol açık sofraya bile gelinmiştir. Opera-tiyatro sanatımızın edebiyata ilgisi ise sıfıra yakındır. Yazar müzikten resim sanatına kadar, yaratının, felsefenin kanatlarından habersizse 'yazar' olamaz. Fakat oyunun, sesin, bestenin, dansın teknik figürlerini bilmek 'sanatçı'dan sayılmaya yetebilmektedir. Hem de maaşlısından.

(...)

Son haftalar Ahmet Cemal'le oldukça sık ve iyi buluşmalar oldu. Üstüne yedi yıl emek verdiği Canetti'den *Körleşme* romanı çevirisi unutulur gibi değil. Delilik ve karakter 'edebiyatı' üstüne düşünülmesine büyük çağrı. AKM'mizde Nâzım Hikmet, sansüre uygun düşmezse Behçet Necatigil ya da "Sultan Şairlerimiz/Bestecilerimiz" üstüne bir sempozyum düzenlenmeliydi. Resim sanatımız büsbütün değil ama, balemiz edebiyatımıza yabancıdır. Ama bak unutma, sahne sanatçımız Şükran Güngör, öncesi sonrasıyla şiirimizin baş dostudur. (*Çok Uzak Fazla Yakın* bir gün sahnelenirse, akşamüstlerinin ut çalan babası mutlaka Şükran olmalıdır.)

Kasım ayının yarısından çoğunu Behçet Necatigil Şiir Ödülü'ne katılan eserleri okumakla geçirdim. En fazla beğendiklerimden geriye kalan üç–dört kitabı bir yana koymak nispeten kolay da, işte o 'geriye kalanlar' arasından bir tanesini seçmek çok güç. Her yıl böyle olmuyor. Bazan 'pat' diye bir usta kendine şapka çıkarmaya zorluyor beni, bazan da genç şairlerden biri, hiç iç çatışmasına yolaçmadan şairliğini kabul ettirebiliyor. Böyle böyle önümde iki ölçü kalmış gibi: Ya zaten bilinen ustalık, ya da öncesi hemen hiç bilinmeyen şairlik keşfi. 'Şair'lik diye bir maya var da 'şair olmak' diye bir şey yok.

Adalet Çutsay, *Edebiyat Dostları* için bir söyleşi yapmak istedi. Buluşup konuştuk, fakat sorularını ayrıca yazılı da istedim. Gönderdi. Yalçın Küçük etkisi taşıyan sorular; hemen anladım bunu: Yalçın'ın ille 'verili olanın dışında görünme' huyu hem çekici, hem yıldırıcı. Osman Çutsay'ı görmek, onunla da konuşmak isterdim; ayrılmışlar mı, ne olmuş anlayamadım. Çok özel ilişkileri sorgulamak senden uzak. Yine de seve seve yanıtladın Adalet Çutsay'ın sorularını. Birlikte bağlı olduğunuz yollar adına değil salt, yerli yerine konulması gereken noktalar çoğaldığı için.

Ayın 13'ü Behçet Necatigil'in 10. yılından 11'e geçiş günüydü. Huriye Hanım seçici kurul üyelerini evinde öyle incelikle ağırlıyor ki, buna teşekkür için kelime yok. Fethi Naci ile aramızdaki buzlar ağır ağır çözülmekte. Hiç değilse bana iki cümlecik söz söylemeye tenezzül etmekte. *Göç Temizliği* için *Nokta*'ya verdiği demeç, yazar duyarlığının da, gerçeğin de çok altında. Ölüm karşısında acı yakınlığını paylaşma isteğimi nasıl olur da, 'kendisine dalkavukluk etmek içinmiş' gibiye alır? Dilim tutulup kalmıştır. Karısıyla kızının bir trafik kazası sonucu kaybından sonra tek sayfa yazı yazamadığını işitmiştim. Bir iki yıl sonra *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme* kitabı çıkınca, bunu okur okumaz "Yaz Fethi Naci, yine ve hep yaz," diye bir mektup göndermiştim kendisine; derin acısına yazarak direnişinin sevinciyle. Kızını, sanırım eşini de kaybettiği yıl, onun da arkadaşı olan kardeşim Güner Sümer'i kaybettiğim yıldı. Fethi Naci'ye duyduğum büyük yakınlık, gizlenmesi güç bir sevecenlik. Bu kadar duygudaşlığa yer yokmuş demek! Kötü bir bilgi.

Oslo'dan bu yana birer kere hem Gürcan Türkoğlu ve annesiyle, hem Bernt'le bizde buluştuk. Her iki buluşmamızda da Oslo'lu romanım *Hayır...*'da bazı figürlere, tiplere başta ikisi, orada tanıştığım kişilerin adını koymam sürprizini masamıza oturtmadan edemedim tabii.

Nairobi'den merkeze nakledilmiş Sina ve Memet ailesi Ankara'ya yerleştiler ama, İstanbul Teşvikiye'sinde de bir kat edinilmiş; Memet Baydur buraya geldikçe orada kalmakta. '88 yılını tarihe havale etmek üzere bize de geldi, ama epey beklettikten sonra. Meğer benden önce Tomris Uyar'ı kucaklamaya gitmiş. Çok kıskandım: Kırıldın ona, kırıldın! (Geçmişte *Limon* oyununun sahnelenişinde basın yoluyla aranızda çıkan 'atışma'daki senin haklılığın, yine senin gözünle kanıtlanmış oldu...)

Acaba hâlâ daha faaliyetteki işkencehanelerin en sevilen on parçasının zirvesindeki şarkı Müşerref Akay'ın **Türkiyem**'i mi? 12 Eylül 1980'den bu yana sekiz yıl geçti; bir bu soruyu, bir de 80 Anayasası referandumunda 'memleketim' nüfusunun nerdeyse yüzde yüzünün buna "kabulümdür" demesini unutamadın gitti. Bu seferki yeni yılda, "ne olacak bakalım" sorusunu dahi soramayacağın kadar.

Biten yıl mı? İşte:

Hıdiv Kasrı gel-gitleri arasında:
ÇOK UZAK FAZLA YAKIN
Oyun, II Bölüm

1989-1993

Günce Yorgunluğu

5 Ocak 1989, Perşembe

Günlük için günce demeye ısınamadım, şu '-ce' eklemi nedense bana pek uyduruk gelmekte. Yeni yıla atlar atlamaz 'Günlük Yorgunluğu' diyemedim, hani günlük tutmaktan değil de, günlerin yorgunuymuşum gibi oluyor da... Tekdüze günleri kayda geçmek bana yorucu olmaktan öteye, bıktırıcı geliverdi yeni bir yılın başında...

(...)

Son yıllarda olduğu gibi, geçen yılı bu yıla yine Sinan'la devirdik. Gelenek bozulmadı. Paketlerin açılmasındaki seyre göre keyfinin nabız atışları değişmekteyse de, başına yeni yıl şapkası oturtmaktan vazgeçilmemiştir. Yılın birinci günü Halim onu yerine teslim edip döndü. Yarın Adana'ya tek günlük bir gelip gitme işi var.

Bu arada Dışişleri Bakanlığı Protokol Müdürlüğü'nden adıma dahi gelmiş bir çağrı var. Cumhurbaşkanlığı resepsiyonuna katılım. Devlet, daha önce koyduğu kararların Evren Paşa döneminde bile aynen sürdürmek-

le mükelleftir. Çünkü darbe devletin, devlet de darbenindir. Darbe Anayasası'na milletin 'hay hay' demesi yetmiyor demek ki... Protokol'e katılamayacağımı bildirdim. Basından da telefonlar gelmekte. Nabızlar yoklanıyor herhalde. Kendi kişisel kararımla katılmayacağımı söylediysem de, diğer çağrılıların 'evet-hayır'ları arasında görünmedim. Katılmama nedenini açıklamak gerekiyormuş. *Milliyet* Ankara bürosundan Belkıs Kılıçkaya da aradı önceki gün. Ben 12 Eylül Anayasası'na karşı olduğumu, buna 'hayır' oyu verdiğimi açıklamış bir yazarım, şeyy, yurttaşım yani. Bu yasa ve uygulamalarında ne değişti ki, uyum sağlamış gibi olacağım? Cumhurbaşkanlığı demokratik bir seçim ister. Daha ötesi var aslında: Başkanlık keşke sivil adaylar arasından halkın seçimiyle gerçekleşebilse, milletin askeri darbeye 'evet'inin gerçek yüzünü işte o zaman görebilirdik. Lütfen bu yanıtım bari, bu şekilde yayımlansın; tabii mümkünse, dedim. Tutuk tutuk gülüştük. Soruldu. Söyledim. Bu da yayımlanmadı. İşin kötüsü: Herkes haklı. Çıkmazdayız.

Yeni yılımız böylece başlamış oldu. Hava günlerdir çok soğuk, ama güneşli. İskeleden vapura atlayıp yine bir Anadolukavağı seferi yapıp geldim. Yine Beykoz'a doğru askeriye yolu üstünde tek başına kalakalmış, eski küçük ahşap evin danteli yırtık, bir ucu kopuk perdesine bakakalmış bulundum... Ev, iskeleye çok yakınlığına karşın metruk. Bir Ahmet Rasim *Hâtırat*'ı, onun *Eşkâl-i Zaman*'ı gibi durmakta orada. Soba borusunun boynu bükük. Felaket üşüdüm.

Kıyısında bayrak resmi olan, hisarını hâvi turistik bir Anadoluhisarı kartı aldım. Ankara'ya, Memet Baydur'a postaladım. İster istemez beni atlattığı günü hatırladım.

(...)

Hayat, damarlarımı kurutuyor, yerlere dökülüyorum.

10 Ocak, Salı

Şehir Tiyatroları, Fatih Şubesi'nde *Aç Sınıfın Laneti* diyor Amerikalı oyun ve senaryo yazarı, oyuncusu Sam Shaperd. Tunç Yalman yönetiminde. Atom Çağı ailesi bağlamında bir oyun ama, ben bunda bildik Amerikan aile hayatı dışında bana değen, dokunan bir şey bulamadım. Tunç da sahnelemekte epey zorlanmış: Zoraki benimsetme telaşı.

16 Ocak

Boynum tutuldu. Başımı çeviremiyorum. Canım dostum Yıldız Kenter benim için boyun desteği niyetine şişirme bir yastık almış. Turneleri. Kaza. Kâmuran'ın ölümü. Ona, Müşfik ve Şükran'a bundan artakalanlar: Yolculuklarda boyun yastığına sığınmak. Tiyatrolarını ayakta tutmak. Kâmuran'ın eşi ve çocuklarını kollamak. İçinde yuvarlandığımız 'dar zamanlar' yetmezmiş gibi. *Hayır...*'la tamamlanan üçleme romanlarım yeni bir yayınevinde, bu ana başlık altında yayımlansa iyi olacak.

Dün, Baro Han'ın üstündeki Çatı'da Nâzım Hikmet'in 87. yaş günü toplantısına gittik. Dostlarla, galiba hepimiz birbirimizden habersiz yaş gününde onu anma defterine Nâzım Hikmet'e vatandaşlığının iadesi Türkiye'nin onuru olacaktır, diye yazdık. Bir çağrı. Elde edilen: Ya işitmezden gelinilmesi, ya büsbütün itişilip DGM kapılarının gösterilmesi.

(...)

Sergiler, tiyatrolar, Abdi İpekçi'yi, Kemal Sülker'leri, Muammer Aksoy'ları anmalar; bildiriler yazılıp imzalar toplanmalar... Sinema günleri... Oraya buraya 'mecburi' gidip gelişler...

Bu yıl da böyle akıyor; böyle bitecek besbelli. Günlükler farklılıklar adına tutulmaya değer. Başka günlere benzemeyen bir gün, beklenmedik bir ışık düşmeli günlüklere...

Zaman 'aynı'lıklarla dolu: Bıkkınlık. Yorgunluk. Yazma isteğin de kurudu galiba.

18 Nisan, Salı

Nerdeyse on gündür gripten yatıyorum. Aylardır kitap okumaktan, bir köşeye birtakım notlar atmaktan ve kendime 'özel bir stüdyo' aramaktan başka bir şey yapmadım.

Kâğıtları karıştırıyorum. Hay Allah! Meğer 'not'lar dediğim de şunlar(mış):

*

Her öncü bir kahramandır. Ama her kahraman bir öncü değildir.

Genel anlamda kahraman, kahramanlık kavramları çoğunluğun gözünde büyüklük, yücelik, aslanlık demeye gelir. Benimsenir. Ona tapılır. Öncü, sahiden öncü olduğu zaman ise, bunun tam karşıtı; dışlanır, yalnızlaştırılır. İhtiyaçtan doğma inanç değişiklikleri, kendi yarattığı kahramanlık ölçülerini de değiştirir. Kadın işte kötü öğretmenler gibi geveleyip durmasana: 'Kahraman' diye bellenen şey, öyle değerli bir şey değildir. Bugün kahraman sayılıp tapılan, yarın yerle bir edilebilir.

Öncü, durdukça değer kazanır. Eksilmez, büyür. Canım işte hatırlasana: *Ne yazık kahramana ihtiyacı olan toplumlara.*

*

Romanda, sinemada yaramaz kız = çocuksu kadın: Bizde *Çalıkuşu* Feride'si, *Akşam Güneşi*'nin Kınalı Yapıncak'ı. Dışardan bir Hint filmi: *Avare-mu* Selma'sı. Miller'in *Sexus-Plexus*'unu atla, Françoise Sagan'ın *Bonjour Tristesse*'inden canı sıkkın küçük burjuvası ki arkasından *Brahms'ı Sever misiniz*'i sürükleyerek gözyaşları dilenecektir.

*

Sanat **Şimdi**'yi ancak **Geçmiş**'i hatırlamak ve **Gelecek**'i tasarlamakla kurabilir. An, **Şimdi**'dir. Romanda anın peşine düşmek, arkeolojik bir kazıya girişmek gibidir; bu, roman hayatının gerçekleşmesine giden tek yoldur.

Çok kötü, şu 'Yeni İnsan'ın yüzünü bir türlü göremiyorum. *Hayır...*'daki gibi siste, şöyle böyle seçebiliyorum ya da göz kamaştırıcı bir ışıkta, çok bulanık. Yakınlık körlüğü. Ütopyayı yardıma çağırmaktan başka çaren yok, demektir. Yazık ki ideolojiler ütopyaların buluşunu kullanıyorlar. Böylece, bu da harcanıp gidiyor.

*

Geçen yıllarda *Söz* adıyla çıkan gazetede yetenekli ve çabuk şöhret olmaya hevesli bir genç yazarın Ankara'dan kalma yakınlığın kemendiyle kullanımına yem olduğunu hatırla. *Karşılaştırmalar* ana başlığı altındaki yazılarını bu yeni gazeteden geri çekme sefaletine düştüğün acıyı sev: Yeni bir aydınlanma ânı. Yeni bilgi.

(Nice sözüm yazarlara şiir oldu/Adımı anmadı onlar şair oldu.)

Tanpınar *Edebiyat Üstüne Makaleler*'inden birinde: Bir millet her şeyden önce kendini ciddiye almalıdır; kendimizden bahsetmeye alışalım, demekte.

Madame de Stael'den ise şu: Dostlukların olmadığı bir yerde beni yalnızlığımdan mahrum bırakma.

Eh artık durma. Hadi sen de bir vecize döktür: Hepimiz birbirimizi öldürdük. Şimdi her birimiz birer köşede 'geride kalan'ı oynamaktayız.

*

Arzın merkezinin soğuduğuna dair söylenenler ne kadar doğru acaba? Merkez soğurken çevre nasıl yanıp tutuşacakmış! Günümüz insanı teknik ürün. Makinelerden makine. Kendisine dokunulduğunu bile hissedemiyor artık. Yerküre yüreğinin soğumasıyla insan duyarlığının buz tutması arasında bir ilişki olmalı.

Dalgaların yükselip yükselip ağma anları gibi, insanlık tarihinin de ağma anları var. XXI. yy.'a nerdeyse adım atılacağı şu zamanımızda dünya bir ağma ânı daha yaşıyor. Tarih, yükselişinin bir anında kırılıp dağılan bir dalga gibi kırılıp dökülürken hep büyük, ölümsüz eserler çıkmış ortaya. Cervantes'le Shakespeare'in tarihin aynı ânında ortaya çıkışları bir rastlantı değil. Bundan öncesinde, *Odysseus* da bir kırılma ânının eseri.

Bizim gelecek adına içinde yüzdüğümüz belirsizlik, işte şu kaos, bir gerçek. Dalga kırıldı; köpükler birbirine çarpa ede dağılıyor. Panik yok. Acı çekiyoruz, ama kaynağını bilmiyor değiliz ki. Yaratının en verimli zamanı. Özellikle dil ve anlatı açısından.

1 Mayıs '89, Pazartesi

Ankara'ya gidip geldim. Müjen flörtlere başlamış, 'Bekçisi'nin bu anlamda yakınmaları pek bol. Bunları dinledim. Annesini kaybedince çocuğun benden istediği ilk şey bir kaniş köpek olmuştu. Müfettişinin bir şikâyeti de ondan. Şikâyetine ortakmışım, haklıymış gibi yaptım.

Çaresizlik yangını yine baskın. Fakat bugün, 1 Mayıs 'bayramı' yine dövme, yaralama, kaçma-kovalamayla geçince 1977 kıyımı, işçi bayramının 36 kurbanlık anısı, çaresizlik duygunu öfkeye çevirmeye yetti.

*

İnsan hak ve özgürlüklerinin bulunmadığı yerde yazarın politik olması nasıl kendi seçimi değil de, toplumsal hayatın dirеttiği bir şeyse, sanatın kendini yeni bir biçimde ortaya koyması da sanatçının, yazarın keyfi bir seçimi değil; gelecek zaman hayalinin belirsizleşmesinin zorunlu kıldığı bir şeydir. Sanatın, edebiyatın alınıp satılacak birmal olması dışında işlevsiz sayılmasına karşı "varım işte, burdayım!" diyen insan çığlığı belki.

*

Kanunla piyano arasındadır diye santur sesinin varlığını –ah ne güzeldir!- yok sayamayız ya?.. Santurda kanunun erişemediği ihtizazlar, piyanonun yitirdiği saflık, doğallık var. Tıpkı satışa açık, fazla yırtık ve yırtıcı Amerikan romanı karşısındaki Türk romanı gibi.

3 Mayıs, Çarşamba

Turgut Özal-SHP-Türk-İş zıtlaşmasının bedelini yine işsiz işçiler ve heyecanlı gençler ödedi. 1 Mayıs adına yi-

ne bir yığın yaralı var. Gazeteler silah çeken polislerin fotoğraflarıyla dolu. Hani SHP. Hani Türk-iş, hani biz? Bizler nerdeyiz?

Parti ve sendika ortalıktan birden çekiliverdi. Bu kurumlara güvenle yüreklenmiş insanlar yalnız kalıverdiler.

15 Mayıs, P.ertesi

Halim'le Kent sineması: *Z.=Ölümsüz*. Costa Gavras.

Yarın Tevhide teyzemin torunu Metin evleniyor. Ne zaman bitti Boğaziçi Üniversitesi? Ne zaman el ele göz göze gelindi Bakan İsmet Sezgin yeğeniyle? Hayat ne kadar hızlıymış meğer.

Teyzemle buluşmak ne güzel. Nikâh-kokteyl yarın Anadolu yakasında, Reşat Paşa Konağı'nda. Geline bir şey takmak bana da düşer mi acaba? Utandım, teyzeme de soramadım. Ne geleneğimiz kaldı ortada, ne göreneğimiz. Özal ekonomisinin yarattığı yeni değerlere ise büsbütün yabancı. Bir yığın lümpen çıktı ortaya. Özal'lar da bir garip. Kötü bir "Way of Life" taklitçisi mi desem, kardeşlerinin ezan-namaz arkasında mı? Ah Aziz Nesin, en iyi siz dillendiriyorsunuz yine bütün bu gariplikleri...

Yarın teyzem, oğlu Çoban, gelini Emel, torunları Metin ve Mine: İyi işte, güvendesin. Siz size, biz bize...

23 Haziran, Cuma.

Hasan İzzettin Dinamo'yu kaybettik. Dün onu toprağa verdik; Ataköy, 5. Kısım camisinde, ikindi namazında kılındı namazı. 80 yıllık hayat. Onun içerilerdeyken yazdığı kadar, dışarılardayken de gölgelere uzanıp çoban

kavalını dinleyerek yazdığı şiirleri. "Mapushane" gibi, "Gecekondu" gibi, "Kırların Çobanları" gibi, mekânlarından doğma şiirler.

En fazla nerdeyse yirmi yıl önce 5 ciltlik *Kutsal İsyan* destanı kaplamamış mıydı her yanı, okurları?.. 20 Haziran '89: Ölüm. *Kutsal İsyan*'lar bir daha aklımıza gelecek mi bakalım? Ataköy'deki cenazesinde kalabalıkçaydık. Çoğu, olur olmaz TKP'lilerdendi deniyor. Urfalı, namı kadar tafrası da büyük Bekir Yıldız'la soğuk soğuk selamlaştık.

Yazarlara ait 'aile' cenazelerimizde birinin ötekine kırgınlıkları silinmiş gibi oluyor; fakat şaşkınlıkla fark ettim ki, başta Bekir Yıldız, *Yazko*'larında üstüme gerçekdışı bir iddia savuranla o kadar memnuniyetle el ele kol kola gelişlerini 'gereksizler; yokturlar' sandığıma atıp geçememişim.

Niyazi Ağırnaslı'yı hatırlıyorum. Öleli üç yıl olmuş. Yokluğuna hiç alışamadım.

Bu arada *Cumhuriyet* gazetesi bir soruşturma yapıyor, bana da soruldu: "Yasalardan 141.–142. Maddeler kalksa, siviller özgürce örgütlenebilirler mi?" gibi bir soru. "Yasa yoluyla aklın mantığın çağrısı nasıl durdurulamazsa, kör inançlar ve bunların önyargı çağrılarının hayatiyetine de yasalarla son verilemez. Bu nedenle ben, 141.-142. ile ve hemen 163.'nün de kalkmasından yanayım. Demokrasi anlayışım çifte standardı kabul etmediği gibi, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü sağlanırsa zaten devletin 163. ve benzeri maddelere ihtiyacı ortadan kalkacağı için... Demokrasi, çelişkilerin bir arada açık yolda, bir arada olumlu-olumsuz çatışmalarıyla yaşayabilmesi de-

ğil mi?" benzeri, bir şey söylemeye çalıştım. Açıkla, açıkla: Hayli bezginlikle, desene!..

Cumhuriyet gazetesi, haftaya 65. yılını kutlama kokteyli veriyor.

28 Haziran, Çarşamba

Geceyarısı:

Haftaya, temmuzun 1'inde Sinan'ı yine Fransa'ya, Dormans'daki yazokuluna gönderiyoruz. Halim'le bugün öğleden sonra onu ve eşyalarını almaya Moda'ya gittik de, baktık ortalıkta ne anne, ne çanta-çorap; tek bir hazırlık yok. Anneliğin böylesi Sinan'ı nasıl etkilemekte bilemiyoruz ama, benim içimi kararttığını, duyarsızlığın bu derecesini hazmetme güçlüğü çektiğimi buraya böylece yazabilirim. Tamam, yazokulu için şuydu, buydu; her zamanki gibi her şey yapıldı. Anne, onu almaya gideceğimizi bile bile hiç değilse evde oğluna bir tek çanta bıraksaydı. İçinin öteberisinden caydık, bir çantacık, bir bavulcuk, sırt çantası, biiir, bir şeeey işte!.. 'Ayıp' lafı bunun lügatinde yazılı değil, demek ki... Hiçbir şeyi Sinan'a sezdirmemek amcasına, bana ait. Hassasiyet ceremesi. Aslında bugün bu öfkenin nedeni, şu kötü bilgiyi istemeye istemeye edinmek zorunda bırakılmak olmasın?

Ertesi gün:

Tahsin Saraç, ölmüş. Ölüvermiş. Nasıl olur Tahsin, daha dün değil miydi senin öncümüz, sevgilimiz Aziz Ne-

sin'le birlikte yüzlerce imzalı 'düşünceye özgürlük' dilekçemizi Devlet-TBMM kapılarından içeri sokabilmek için koşturup durman?..

Şimdi de, biliyorum istersin, kalkıp birlikte bu akşamki AKM'ye, Londra Senfoni'nin Haydn-Mozart-Patterson-Haydn konserine gidelim bari...

1 Temmuz, Cumartesi

Ben tam, Sinan'ı bu sabahın saat 7'sinde JAT'la Fransa'ya, Dormans dil okuluna yolcu ettik; oğlan yine okul turlarını düzenleyen Deniz Bey'in oğullarının güvencesinde; eh artık oturup güzel güzel çalışabilirim, derken...... alt katın, geçen seferden kalabalık bir Müslüman turist kafilesi tarafından tutulduğuna tanık olmayayım mı? Bir gürültü, bir patırtı. Çocuklar merdivenlerde yuvarlanmaktalar, evet yuvarlanmakta...

Artık bu evde oturulamaz, diye diye oturup Marquez'den *Kolera Günlerinde Aşk*'ı okudum. Bizim şu veba ve karnaval dönemimizle hızla yavaşlığın çarpışması zamanından mülhem *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'na abanma isteğim büsbütün baskınlaştı.

Üç Gün sonra:

Hasan Esat Işık, ölmüş. Sinan'a, Dormans'a telefon ettim. İyiymiş. Keyfi yerinde gibi...

Halim'le çoktandır baş başa bir balıkçıya gidemedik. Yeniköy'deki Aleko'muza gideceğiz. Aleko, Sarıyer balıkçılarından birlikte balık alırken bize yardımcı oluyor: "Bugün mezgit almayın, çupra çok iyi," diyor mesela. Ben

de ona: "Aleko'nun Yeri, öylece sizin yeriniz diye kalmalıydı, adı Deniz Park olmamalıydı," demek istiyor, fakat diyemiyorum. İyi ya, siz ikiniz işte yine 'Aleko'ya gidiyorsunuz. Arada bir de Hulki–Semra Aktunç'ların İznik'in Darka'sındaki yazlıklarına çağrılıyız ki, bu mevkilerin patronu Halil Ergün de işin içinde olduğuna göre, hoplaya zıplaya oraya gidilecek demektir. Ah Halil, sana sinemamızdan taşra terbiyelisinin aşkı-muradı gibi bir rol çıksa, ne kadar iyi olacak! 12 Mart tutuklanmalarınıza inat, ütülü ceketini bir omzundan bir omzuna şöyle bir atı-atıversen...

Günler sonra:

İznik mükemmel geçti. Şenlikli. Yaşasın, tatil bitti!

Ferdi Tayfur'un bıraktığı karısı bir çocuk doğurmuş. Sokak kalabalığına onun bakıcısı denilen akıldane, şişman ve yoluk saçlı bir şahıs daha katılmış. Nüfusumuz artıyor mu, falan diye bir sayıma ne gerek var: Gözle görülüyor, kulakla işitiliyor ki, evet arttı, artmakta... Hızla.

Bülbül Sokak tek kapısı yanındaki -gittikçe artıp büyüyen- çöp tepesinin nemli kokusuyla giren çıkanları selamlamaya devam.

(...)

Müjen de Londra'ya yollandı: Yazokulu. Dil okulu. Tek başına kendini çekip çevirmeyi öğretme seansları: Bütün bu yeni usulleri aynen uygulamaktayız: Yetimler hiçbir şeyden yetim kalmasınlar.

(...)

Kendime çalışabileceğim bir yer arıyordum. Aramaya devam:

Bir akşamüstü Etiler'de penthouse'a benzer 40 metrekarelik bir yer buldum. Yeşillik, sessiz. Kalorifersiz, ama olsun: Sobalı. Kira 400 TL. Bir yıllık peşin. Evsahibesi dul kalalı beri, bu yalnızlıkta sıkılır ve korkar olmuş. Zaten kiraladığı yer de bekçi kulübesi gibi. O da, korkusunu yeneceği, konuşup dertleşebileceği bir kiracı ararmış. Benim geceleri yatmaya esas evime gideceğimi, yazarken de pek konuşup dertleşemeyeceğimi anlayıncaya kadar altı gün geçti; üstelik de sonuçta orasını bana vermekten vazgeçti. Ben de sinemaya, Wajda'nın *Danton*'unu görmeye gittim: *Bu bir siyasi davadır ve siyaset adaletle hiçbir ilişkisi bulunmayan bir mekanizmayla işler.*

Temmuz Sonları:

Prof. İlhan Başgöz'ün Amerika'dan buraya, tatile gelir gelmez beni araması, buluşmamız bir harika. Folklor araştırmalarına, Nasrettin Hoca'daki bilimsel muzipliğine yeterli değeri verememememden duyduğum utanç. Genç şairlerimizden Adnan Özer ve Hasan Öztoprak'ın aracılığıyla buluşup Sultanahmet'te yürüdük. Sonra oturup Yeşil Ev bahçesinde yemek yedik; orada Metin And'a rastlayıvermemiz hele! Üşüyüp duran içim ısındı.

8 Ağustos:

Saat 11.00 de Sultanahmet Adliyesi yanındaki parkta, açlık grevinden ölenler için saygı duruşu. Katılım hayli yüksek; çaresizlik havası da...

Emil Galip, İnsan Hakları Derneği'mizin İstanbul Başkanı olarak, ölesiye çalışıyor. Çırpınıyor. Onun sağı-so-

lu, içerisi-dışarısı ile insan hakkı bir bütündür, anlayışına rağmen, 12 Eylül'den bu yana ortaya çıkan bölünmüşlük...Takımlar arasındaki çatışma: Asıl yorucu olan bu, ama Emil'de şu kadarcık bir yakınma, hak getire!.. İçimi ona dökmekten kaçınıyorum.

Tutukevleri kapılarında oğullarını kızlarını, eşlerini görebilmek için bekleşen anneler, eşler, kızlar tuvalet ihtiyaçlarını nerede gidermekteler acaba? İstanbul dışından gelenler aybaşı temizliklerini nerede, nasıl yapabilmekte, içerdeki yakınlarının kirlilerini nerde, nasıl yıkayıp paklamaktadırlar?.. Ortak tuvaletlerin kapı tokmaklarını bile tutamayan senin, aklın başın bunlarla dolu. Bunlar başta, ama meydan muharebelerinde ya da Viyana kuşatmasında askerler, Yeniçeriler kadın ihtiyaçlarını nasıl gideriyordu ki, Kara Mustafa Paşa, kellesi uçurulduğu gün ne yiyip içmişti acaba, gibi merakların da kafanın içinde kuyruk sallayarak dolanıp durmakta... Emil'e açılmaktan elbette kaçınırsın.

(...)

Romanlarım üstüne New York, Columbia Üniversitesi'nde tez çalışması yapan Ellen W. Ervin söylemeseydi, o kadar düşündüğüm Bülent Arel'in taa '60'lardan sonra nerde olduğunu bilemeyecektim. Ankara Radyosu yıllarımda, bana küçük bestelerinden atonal müzik örnekleri suna suna anlatmaya çalışmış, canım dostum Bülent, meğer çoktan Ellen'le imiş. Peki, neden yeni açıklıyor? Nezaketinden. Çünkü Bülent Arel, onca müzik öğretim üyeliğinden, atonal müzikte bunca yıl direndikten sonra şimdi hasta. Telefonlaşıyoruz. Bülent bana, Bilge Karasu ne yapıyor, nasıl,diye sorar sormaz, 5 Ağustos günü oturmuş, Bilge'ye şu mektubu göndermişim. Elyazımla, şöyle:

5 Ağustos 89

Sevgili Bilge,

Biz Ankara'da iken hiç değilse yürüyüşlerimizde, yollarda karşılaşıyorduk. Ama iyi ki, şimdi de, bu sefer kitaplarınla daha sık karşılaşıyorum; buna daha çok seviniyorum, desem gücenmezsin değil mi? Sen beni göreceksin de ne olacak, oysa ben senin yazdıklarını okuyunca çok şey oluyor.

Şimdi şu tavrımda biraz Bülent Arel edası yok mu, rica ederim? Nerden esti Bülent, dersen; sevgili Bilge, romanlarım üstüne tez çalışması yapan Ellen Erwin sayesinde ve yalnızca telefonla buluştuk onunla. Yazık ki o menhus hastalığın pençesine düştüğünü de böyle öğrendim. Seni soruyor, yazdığını söyledim; benim kitaplardan istedi. Gönderdim. Öyle de ince ki, gönderdiğim her kitabın ardından New York'tan bana telefon açıp teşekkür ediyor. Kitap-posta paralarını ödemeye kalkıyor, vb... Geçenlerde yine aradı. Geçmişten, bugünden herkesi tek tek soruyor. Uzun uzun konuşmak istiyor. (Yoksa ölmekte mi Bilge?) Yine seni ısrarla sordu. Yine yazdığını, çok iyi yazdığını, Füsun'dan bildiğim kadarıyla da haberlerini ilettim ona. Benden birkaç kitabını istedi. Geçen hafta ancak Kısmet Büfesi'ni gönderdim. Sonra düşündüm ki, sen ona bir kitabını imzalayarak göndersen, mesela Gece'yi, ne güzel, ne güzel olurdu. (Artık bu kadarına karışmayayım değil mi, sen nasıl uygun görürsen) Fakat Bülent Gece'ni mutlaka okumalı. Biliyorum bu kaç yönlü bir külfet, fakat sana durumu anlatmazsam, kendimi pek suçlu duyacaktım. Ayrıca Arel'e hoş bir sürpriz yapabilme heyecanımdan doğuyor bu.

Halim ve ben sana sağlıklar, her zaman yazma, yaratma imkânı ve sevinci içinde olmanı diliyoruz. Sevgiler. Adalet.

Bülent Arel adresi şöyle: P.O. Box 457 - E. Setauket, N.Y. 11733, N.Y. U.S.A.

(...)

Bilge aradı. İstanbul-Ankara arası buluşmamıza sebep New York'tan Bülent.

*

Bıkkınlık Meyvesi:
RUH ÜŞÜMESİ

Bak şu toplumun haline! Miskini bir şeyle dürttün mü, doğrulur; sonra yine hop, geri düşüp yangelir. Bunun akılla çözülecek bir yanı yok ya da zor. Çünkü olup olmuşu: Akıldışılık. Dur bakalım, içine çekilmiş; inliyor da olabilir. Devinimsizliğinden ötürü o derece kabuk bağlamıştır ki, kendi iniltisini işitmeye, dışa doğru işittirmeye de isteği yoktur. Belki?..

(...)

Benim yazarlığımın temelinde dar gömlek içinde duyulan sıkıntı var; yırtıp aşmak o darlığı, daralmayı. Böylece varoluşumu, Allah'ı hiçlemeye kadar, sorgulayış var. Ruhumdaki isyanları bir kanala, bir limana almam, yazarak mümkün oluyor. Koylarım. Dingin sularım. Akan ve durmadan değişen su. Akan sudur zaman. "Üstümden okyanuslar geçti" de ne demek? Olsa olsa, derin denizlerin kabuklu deniz hayvanları olmak demek.

(...)

Her kitabımda farklı bir kurgu/biçim denemesi yapmayı seviyorum. Burda bir göze alış durumu var. Yadır-

ganmayı, kınanmayı, hatta aşağılanmayı göze alıyorum. Dikkat! Şiirde olsun, öykü ve özellikle de romanda olsun sözde 'modernliği' naftalinleyen, adına postmodern dedikleri bir 'inşaat' spekülasyonu başladı. Temelden yoksun 'post'luk olur muymuş?

Yazarın arayışlarında kendi dilini, kurgusunu yaratabilmesi için önce moderni bilmesi, sonra unutması gerekirken, bu unutuşun "öyle de yaparım-böyle de..." anlamına geldiği sanılıyor. O zaman 'ilk eser'ler sayısı fabrikasyon halinde öyle hızlı çoğalıyor ki, bu spekülasyon karşısında, bu işe taa klasiklere özenerek, modernizmi sorgulayarak yıllarca emek vermişler, 'yeni'leri izleme-seçme güçlüğü çekmeye başlıyorlar. On beş, yirmi yıl önce basın bize "Son yıl en dikkatinizi çeken kitap ne?" diye sorduğunda kendi adıma ben cesaretle seçimimi açıklayabiliyordum. Edebiyatın türüne göre, yayınların hemen çoğunu okumuş bulunduğum için. Şimdi böyle bir soruyu yanıtlamaktan çekinirim.

Kendi arayışların ardında koşmaya devam. Ya *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nı içine kapanarak çalışabileceğin bir yer bul kendine, ya da çok seslilikte *Bir Düğün Gecesi*'ni de aşmış 'senfonik,' yani çok boyutlu/sesli bu roman yerine, denemeyi çoktandır istediğin bir 'oda müziği' yaz, **Oda Romanı** diye. Kabuklu deniz hayvanlarının iç iniltilerini işit; anla ve anlat. 'Erotizm' ticaretinin ipliğini pazara çıkar. Kısa, özlü, acıklı ve kederli dokunuşlar. İç seslerin kabuklarındaki yankılanışlar: **Ruh Üşümesi** ürpertileri işte... İşte... Adı bile titretiyor seni.

Yaratıcılık, her şeyden önce insanın kendisini aşağılamasını önleyici bir şeydir. Şimdi sıra geldi her iki tasarımın da iskelesini kurmaya. Sütunlar ayakta durabilsin,

yatay ayrıntıların dikey taşıyıcılarla uyumlarına set çekmesin. Sağlam, kullanışlı ama, bütünlük estetiği. İzleyeni düşünmeye iten bütünlük. Estetizm.

12 Eylül, Salı.

Tam günü. Tam gecesi.
Berbat bir ruh üşümesi.
Rüya!

Hastaymışım. Beni karatoprak gibi bir yere yatırmışlar. Üstüme bir asker battaniyesi çekmişler. "Sen burda yat, bekle. Biz gelip seni alacağız," demişler. Mevsimler geçiyor. Hep bekliyorum. Bekliyorum. Bekliyorum: İçim üşüyor. Üstüme sürekli kar yağıyormuş. Kirpiklerim, gözlerim kar altında. Gözlerim üşüyor. Buz tutmuş. Haykırıyorum. Uyanıyorum. Haykırmam soğuktan, gözlerimin donmasından değilmiş. İnsanın sorumsuzluğu, beklendiği yere sözverdiği halde hiç mi hiç gitmediği için donuyormuşum da!..

(...)

Ne tuhaf. Kirpiklerimi karların örttüğü, gözlerimin donduğu rüyayı gördükten sonra, *Ruh Üşümesi*'ni tam bir atılımla 'bestelemeye' başladım. Notaların yankıları içimin kulaklarından silinip gitmeden yazmalı, yazmalıyım. Yanımdan kedi bile geçmemeli...

Bütün kabuklu deniz hayvanları, denizkestaneleri, midyeler, istiridyeler, 'cocille saint jacques'lar, deniz kaplumbağaları, minareler, salyangozlar, hepsi hepsi burda, masamın üstünde olsunlar...

(...)

Dişçiye, Ankara'ya, *Bir Düğün Gecesi*'nin Çekçe/Slovakçaya çevirisinin basımı nedeniyle yayınevinin kaç zamandır savsakladığım Prag davetine 'eşimizle birlikte' icabetimizin yol hazırlıkları... Prag'dan Viyana'ya geçme, şöyle bir bakıp dönme 'hevesimin' *Ruh Üşümesi* baskını altında ezilip gitmiş *ROMAN-Tik*'in iniltisinden hasıl olduğunu keşfedişlerim... Bu fırsatta ya da değil, Viyanalı bir tarihin kokusunu soluyup duracağım bir yer edinebilir miyim acaba? Aylık falan değil, 'oyunlarla dolu' *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nın altından kalkana kadar iki ay, üç ay, beş ayyyyy...

Halim'le benim Bratislava mihmandarımız, çevirmenim Xénia Celnarova olacak(mış).

Bu, geçici bir şey: Bir teftiş!

(...)

25–30 Eylül, 1989

Eş eşe-baş başa, bir haftalığına Prag ve Bratislava'dayız: Çekoslovakya. Benim *Bir Düğün Gecesi*'nin yeni bir mürüvvetini görmekteyiz.

Prag'da, Incontinental adındaki bir otel odasındayız... Dün, pazartesi, akşamın 5'inden önce gelip yerleştik. Burdaki mihmandarımız Sonia. İngilizce anlaşıyoruz. O da çat pat; biz de... Telif hakkım az, ama otel bizden değil. Para az olsa da, yeterliden fazla. İki gündür Prag'ı dolaştık. Bu kent, benim kentim. Voltava ya da Vltava nehri kıyısındaki eski ve yeni iki mahalleyi, Hradcani meydan tarihiyle Stare Mesto meydan tarihinin Barok dönemine mimlenmiş tarihlerini, soylulardan Yahudilere, ticaret yollarından mimari zenginliklerini birbirine bağlayan Karl

köprüsü başta; ilk solukta tutulduğum şehir burası. Bohemya. Habsburg. Napolyon. Kız alıp vermeler... Maden ocakları, şansölyeler; Çengi Çigan. Müzik ve sessizlik. Reform ve yıkım. Katedral ve Piskopos sarayları. 19. yy başlarından bu yana Dil okulu-Dil kongre ve konferansları... Barok havası estire estire, meydan savaşları ve tarihi zenginlikler şehri.

Dükler, prensler; şato ve sarayları. Gotik mimariden artakalanlarla barok kucak kucağa hâlâ... Düpçek'in başa gelişi 1968-69 'liberalleşmesi' diye tanımlanmakta ama, alanın bir köşesindeki 'modern camekâna' eşantiyon kabilinden bırakılmış bir iki Dior- St. Laurent bilmem ne kokusu ve kremi içimi cızlatmaktan başka işe yaramamıştır. Ya kilisenin yanıbaşındaki küçük vitrin? Tabana mavimtırak bir kadife serilmiş, şöyle deniz dalgalanıyormuş gibi; üstüne beş on kadar patlamış mısır serpiştirilmiş. Köşede de heveskâr bir mısır patlatma 'aleti!'

(...)

'Yahudi' mezarlığını da gezip görme çıkınımdan mahrum bırakmayıp Ulusal Galeri'yi dolaşmış bulunmaktayım. Hradcani'deki otobüs turumuz sonunda, Halim yorulduğunu söyleyip otel odasına çekilmişti ki, bunları aradan çıkarıp, döngeri 'zaman çanı'yla ünlü kilisenin karşısına geçtim. Kilise merdivenlerine oturup bunları notlamaktayım.

Ertesi Gün:

Mihmandarımız Sonia'ya soracak oldum: "Kafka'yı sever misiniz?" Şaşkın şaşkın: "Kim dediniz?" diyor. "İşte ünlü Çek yazarınız Kafka..." Yanıt: "Kafka'yı sevip

sevmediğimi nerden bilebilirim? Okumadım. Okulda bize adını bile anmadılar. Yasaktı."

Şaşırma sırası bende. Oysa içinden: "Otobüs turu sırasında, otobüsü kaçırma pahasına koşa koşa gidip Kafka'nın oturduğu yeri görmüş, ufacık, tavuk kümesi gibi evin önünde Halim senin fotoğrafını bile çekmişti," diye geçmekte...

Acaba *ROMAN-Tik*'in yurtdışı mekânı Viyana yerine Prag mı olsa? Bakmışın Roman'ın roman'lık yani Çingenelik çalgısı da senfoninin içine girivermiş!..

Yok canım, yok. Olmaz. Sen genç Barok eşittir veba ve karnaval demeye, biir Viyana Kuşatmamız'dan, ikiiii, yavaşla hızın tarihi kırılma noktasından hareketle gelmedin miydi?.. Emekli tarih öğretmenin taşra lise derslerinde emekliliğine kadar hep: "Çocuklar yıl artık 1683'tür, bu da bir yıl önce başlayan İkinci Viyana Kuşatmamız'dır; yazık ki burda bozguna uğramak tarihimizin 'felaket seneleri' diye anılmaktadır, Osmanlı Devleti'nin zaferlerinin sonu olup geri çekilmesi devrinin başlaması demeye gelmektedir ki, 'Türk Ordularının' böyle geri çekilmesi artık ancak Atatürk'ün 1921 yılında kazandığı Sakarya Zaferi ile durdurulmuştur. Zaferden zafere koşmuş Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın bu hezimetinden sonra Sultan IV. Mehmet onun başını kestirmiştir ya, bunları bugünlük bırakalım..." şeklinde anlatıp durmuştur ya hani?.. Hani, Viyana'yı XX. yüzyıl sonunda Viyana'yı öğretmenlikten emekli olarak tek başına zapt eylemeyi düşünmüyor muydun? Prag kalsın. Onun da gündeme geleceği başka bir kitap olabilir canım.

(...)

Bu gece Smetana konser salonundayız. Bohemya dansları dinlemek demek, *Satılmış Nişanlı* demek değil miydi? Turistik program. Yanılıyor muyum yoksa?.. Yok canım, 'millici' de olsa dansçıdır Smetana.

Yarın Bratislava'ya. Otobüsle. Xénia bizi bekliyor. Birlikte yiyip içeceğiz. Prag'da Halim'le pek dişimize göre, yerel yemekler tattıracak bir yer bulamadıksa da, porselen 'pazarı'ndan altı adet kahve fincanı aldım pekâlâ. İncecik; içine şiir doldur iç. Gezginlerin çoğu, kristal diyor, başka şey demiyorlar. Hiç sevmem kristalleri. 'Ben şuyum' diye bağıranından olmayan şarap bardağı olursa, pekâlâ!..

Bratislava, 28 Eylül. Gece:

Burda, çarşı içinde bir oteldeyiz. Sağı solu rahatça dolaşabiliyorum. Xénia bizi otelde buldu. Otobüs yolculuğumuz çok keyifli geçmişti; böyle söyledik, sevindi. Akşam yemeği eşiyle birlikte, iki çift halinde yendi. Gulaşa benzer bir yemekle içi çeşitli sebzelerle dolu börek yendi. Patates dışında, sebze lüks. Baku'yü hatırladım. Xénia Türkolog; Prag Üniversitesi'nde ders veriyor. Bizim için dönmüştü evine, biz gidince o yine Prag'a. Kocası hoş bir adam. Onun Türkçesi az, ama şakaları bol. Evlerinde onarım varmış. Kışa hazırlık. Kalorifer takılması filan...

Bence, eve gitmememiz daha iyi oldu. Yemekten öncesinde olduğu gibi sonrasında da dolaştık Bratislava'yı. Gece hayatının biracıların keyfine bırakıldığını anladık. Bratislava da Çekoslovakya'nın, ama yeni haritaya göre Slovakya başkenti Burda Üniversitesi'nin Bilimler Akademisi varmış. Tuna kıyısında ve dokumalarıyla ünlü. As-

lında burası bir Macaristan şehri; ta 9. yy.'da Romalıların kurduğu şatosu ve savunma kalesi Moravya'nın en eski tarihi yerleri. 16. yy. Osmanlı Macaristan'ı ele geçirince, zaten bir krallık statüsü altında gelişmiş olan şehir, bir siyaset merkezi haline gelmiş. Krallar burada taç giyerlermiş, ama zamanla Macar ve Alman halkına Slovaklar ekleniyor. 18. yy.'da, Mari-Terez imparatoriçeliği ve koruyuculuğu altında şehir büyük gelişme göstermiş. Soyluların malikâneleri, mesela Esterhazy Konağı bunlar arasında. Kale ve bir şatoyu gezmedik de, bunlara şöyle uzaktan, kale duvarları dibinden baktık. Kitabımı yayımlayan yere götürüldük. Sessiz, sakin ve sanki beş on kitaplık bir yer. Nehir kıyısındaki bir kahvede çaylar içildi. Xénia yarın evinde, üniversite bildirisini hazırlıyor. Biz özgürüz; şehri çarşı pazar dolaşıp otobüsle, tıpkı Prag'a geldiğimiz gibi Viyana Havaalanı yolunu tutuyoruz. Bratislava bana hiç çekici gelmedi. Fazla betonlaşmış.

Bizi otobüse Celnàrova Bey bindirecek. Fakat özel bir konyakları var ki, Berioska mıydı, öyle bir adı var, bunu bize ilk o tattırdığı için yassı bir şişe de ondan ve şimdiden armağan etti. Likörle konyak arası bir şey; içimi rahat. Hafif tatlı.

Akşamüstü:

Halim'in bir tasası var: Buranın parasından kalmış cebinde. Ne yapmalıymışız bunu? Kadın gözü değil mi? Sokakları, çarşıları falan dolaşırken, otelin burnunun dibindeki bir dükkânda içi ekose kumaş kaplı bir 'car coat' -araba parkası- dikkatimi çekmişti. Kış da geliyor ve Halim'in şantiyelere gelip gidişlerinde çok işine yarayabilir.

"Hadi gel, oraya gidelim." Hayret, ilk defa hiç itiraz etmedi. Çıktık. Göz koyduğum şeyi giydi, galiba kendinden hoşnut kaldı. Para sayıldı; tam tamına bu parka için. Yakıştı valla; bej renkli, çok da kullanışlı.

Az önce işte; onu alıp döndük. Bratislava hatırası...

11 Ekim, Çarşamba

İstanbul'da, evimizdeyiz. Viyana Havaalanı'ndan aldığımız iki kuştüyü yorgan, şurda benim odanın sedirinde koca bir yığın halinde durmakta.

Bu ayın başında eve dönerken içimde *Ruh Üşümesi*'nin üstüne kapaklanmaya müthiş bir heves vardı. Çağımız insanının bir ruh üşümesi hastalığına yakalandığını hissediyorum. Yoksa, kendi içimdeki soğuma mı beni böyle bir 'novella' yazmaya itip duran?

Çok komik. Dün Sinan'la akşam yemeği yemek için Galatasaray Lisesi çıkışında bir yer bakınırken kendimizi babasının meyhanesi 2. Yakup'ta bulmayalım m!.. Ne komiği, boğuluyorsun yahu!

17 Ekim, Salı

Yağmur! Dünden beri sürekli yağmur. Ohh, ne hoş. Mahalle çocukları okullarına ve evlerine gidince müthiş güzel bir sessizlik. Herkes yağmura kızıyor. Bense, uzun bir gürültü işkencesi yazından sonra, dayanılması güç bu işkencenin yerini çok şükür yağmur damlalarının yapraklardaki tıpırtıları aldı, diye sevinç, hatta coşkular içindeyim. İki gündür tam üç kitap okumuşum. Öyleyse üşüyen ruh neden uzaklaştı benden yine, anlamıyorum.

Ertesi sabah: Yine garip bir rüya.

Sokak, uyanıkken olduğu gibi dirlik vermemekte. Bütün pencereleri kapatıyorum; perdeleri çekiyorum. Fakat işte, evdeki son perdeyi de çektim, derken... Meyilli bir arazideyim. Önümde hiçbir şeyle örtülemeyecek geniiiiş bir ufuk. Meyilli yamaçtan filin kıçına binmiş bir köylü geçmekte. Fakat filin kıçı tavuk kıçı biçiminde; şöyle: Arkalıklı bir koltuk gibi. File yangelmiş köylüden önce önümde apaçık uzanan ufuk bir yağmur perdesi arkasında kalıveriyor; bu sefer de yağmurdan perdeyi açmaya çalışıyorum. Elim sağdan sola, soldan sağa gelip gidip dururken uyandım. Peki zihnimde dolaşan 'kaçık Madam' Sonzetzka kim?

Argos dergisi yazı istiyor benden. Ben de Reşat Nuri Güntekin'in 'Dezanşanteleri' diye bir deneme yazmaktayım. Aydınlar-kemancılar-âşıklar... Hepsinin tuzları kuru, ama hep şikâyetçiler, her şeyden her zaman, şikâyet: Parasızlıktan, konfor eksikliğinden-evlilikten-bekârlıktan; topluca memleketten. Fakat kendilerinden, aslaa! Herkes kendilerinden küçük. Küçük ve kusurlu. Bir kendileri tertemiz, bembeyaz. Herkesi, her şeyi temizlemek onlara kalmış gibi.........

'Aydın' demek, kendisiyle barışık olamamak demek değil midir yani? Hadi bakalım, Devlet Tiyatrosu Aziz Nesin'in *Yaşar Ne Yaşar, Ne Yaşamaz*'ını sahneliyor ya, kalk ona git. Onda belki de bu soruna muzip bir cevap bulursun. Fatma İnayet: Hadi ordan; sanki 'oyunu' bilmiyormuşa getirmen ne demeye gelmekte?..

Yıldız Kenter, Kent Oyuncuları'nda *Çok Uzak Fazla Yakın*'ımın oynanmasını sahiden istiyor, fakat Müşfik hep suskun. Bana göstermek istemese de, besbelli canım. Bu oyunda oynamak istemiyor. Dolayısıyla tiyatrolarında oynanmasını da...

Gece:

Mahallenin namussuz köpeği! Diş izleri hâlâ duruyor elimin üstünde. Rüya falan değil, uyansan da acısı, korkusu, harabiyeti geçmeyecek bir karabasan, bir kâbus bu.

2 Kasım, Perşembe

Sinan'ın doğum günü. Okulu dün tatildi. Biz de doğum gününü dün kutladık. Valikonağı Caddesi'nde birlikte yemek yiyip çarşıya çıktık. İlk patiğinden beri ayakkabılar meselesini çözmek bana ait.

(...)

Montaigne için düzen, 'kederli ve kasvetli bir erdem'miş.

Günler sonra:

Memet'in (Baydur) babası, Ankara'da, evinde başını havagazı fırınına sokup intihar etmiş.

(...)

Bu yılın Nobel sahibi Portekizli yazar Camilo José Cela'nın romanı Can Yayınları'ndan çıktı: *Pascual Duarte ve Ailesi.* Okumaya dün başladım; bugün bitti. Cinayetten tutuklu Pascual Duarte'nin anıları. Kitap eeyce kalın; bari lezzetli olsaydı. Değil. *Cevdet Bey ve Oğulları*'nın ne suçu varmış canım!

Artık Orhan Pamuk'un ya bir cinayet işlemesi ya da mahpusa girmesi lazım!!!!!

Nazire gitti gideli her şey üstümdeydi. Neyse, yeni bir temizlikçi geldi. Emine Hanım. Her yeni temizlikçi bana

kaç güne mal olmakta, o da ayrı bir mesele. Gidenin ütüsü berbattı; gelenin biraz daha iyi gibi. Bakalım.

Karabasanlarım hiç ara vermiyor. İki gecede bir, yeni bir kâbus. Ne gün *Ruh Üşümesi* başına otursam, o gece bir karabasan.

9 Kasım

Akşamüstü, temizlikçi gidince oturup birkaç şiir kitabı okudum. Daha doğrusu yeniden okuduklarım şunlar:

Melih Cevdet Anday: *Güneşte*

Hulki Aktunç: *Islıkla Tarihçe*

Turgay Fişekçi: *Yitik Bahar*

Özdemir İnce: *Can Yelekleri Tavandadır.**

* Özdemir neden düzyazıya başvurmamış, anlamadım.

Murathan Mungan'ınkiler. (Çoğul, evet.)*

*Murathan, her şeyi yakalamaktan, her şeyi birden istemekten şiire ulaşamıyor bir türlü. Telaşsız bir iç dinginliği şiirine çok iyi gelecek bence.

Anday'ı tartamıyor, *Islıkla Tarihçe*'ye bayılıyorum.

Ertesi gün:

Uzun-çok güzel sonbahar günlerinden sonra, kışa ilk adım. Rüzgârla karışık yağmur. Necatigil Radyo Oyunları'nı yeniden okudum. Dünya gailesi yaratıcı bir ruhu nasıl da daraltır... Nasıl da yorar... Yaşamaya el değdirmek. Çoluğuna çocuğuna, sağlığına bakmak. Yıldızlara ise bakamamak. 'Hapı yutmak'.

Balkan Naci, Sezen, Ahmet Cemal, Celal Kırcı... Bizde soğan çorbası yenecek, kırmızı şarap içilecek. Tam Fransız usulü olsun diye yemek maron déguisé ve 'ecnebi pey-

nir'le bitmeli. Tebdili kıyafet kestane şeyi ünlü pastane Tura'da vardı. Fakat çikolatalı. Hakiki et suyuna peynirli, soğanlı, şaraplı, ekmekli çorba üstüne kestane ezmesinin daha bir zarifinden olmasını düşünmekteyim.

(...)

İki gün sonra: Hepsi oldu. İçi peynir ezmesiyle doldurulmuş jambon da bir sürprizdi... Benim ya da bizim bu numaramız, 'mediyokrite'nin hayat dışına sürgün edilmesi numarası idi. Temsil iyi geçti. Tüh! Çorbadan önce masaya *Ruh Üşümesi* oturtulacaktı; olamadı. Kırmızı şaraplar sırayı bozdu. Eh o zaman al sana ortalamalıktan kurtuluş!..

13 Kasım

Uzun mu uzun bir kâbus daha: Avucumda yeşil cam gözler... Bana kötü kötü bakan cam gözler! Unutulur gibi değil. Anlatılır gibi değil... (Başka sabah yazarsın.) İki gün sonra. Bir rüya/kâbus daha!

Birileri kirli sular bezler, çamur çökeklerle evi sözde temizliyorlarmış. Yerlere Acem halıları sermekteler; önlemeye çabalıyorum; nafile ki, nafile!

Son üç gündür Necatigil Şiir Ödülü'ne gönderilen şiir kitaplarını okumaya devam. Başlıca merakım: Şiirimiz nereye gitmekte. Bazı şiir kitaplarının şairlerinin kendi yayını olması da şunu belli etmekte: Şarkı sözleriyle şarkıcı avlama hülyasının şiir demeye geldiği anlayışı. Eskiden şair şiirini yazar, sessizce koyar ortaya; bulursa iyi bir besteci, iyi bir ses sanatçısı için arar bulur, öpüp alnına koyardı bu şiirleri. Bu arada: *Ruh Üşümesi*'nin iniltileri sürmekte, fakat tedavisi ortalarda görünmemekte.

20 Kasım

Halim Ankara'da. Ben İstinye bayırını hızlı hızlı tırmanmakta, Emirgan Korusu'nda nazlı nazlı gezinmekteyim. Sessiz bir köşeye yerleşip *Ruh Üşümesi* aşını pişirmekteyim: Arz merkezinin soğuyup ısınmasıyla insan yüreğinin soğuyup ısınması arasında bir ilişki var mıdır? Soğukla sıcak yan yana gelemiyorsa, kadınla erkek 'aşk' adına, 'sevişmek' namına nasıl birleşip bütünleşir? Dil bile sevişmeyi belden aşağı küfürlerle mahv-ı perişan eylerken?..

Fatma İnayet: Hadi Adalet! İşte defter, işte kalem, işte sessizlik ve yeşillik. Bir kadınla bir adamın yatakta, inci mavisi çarşaflarda birbirlerinin ten haritasında gezinmelerini yaz işte! Tıpkı bir oda müziği besteler gibi, kelimeleri birbirine karşı yankılayarak yap şu besteyi. Hadi...

22 Kasım, Çarşamba

Şiir kitaplarını okumaya devam.

Ten haritasında gezinti.

Vücutların tanışması. Şiir.

Olmuyor, olmuyor. Ses ayarı bozuk. Metin ahengini bulamadı; dangıl–dungul oluyor...

Acaba ruh üşümesi yerine, akıl tutulması mı desen? Ya da belki beyin donması?.. Yok. Olmaz. Hele şu beyin dondurması. Bir rezalet! *Ruh Üşümesi* iyi. İyinin iyisi. Hem belki artık, solculuğu elden gitmiş sanacaklar, falanlar derdine düşmeden 'ruh' kelimesi rahatça kullanılmaya başlanır. (Hemen Kardelen'inin olabilecek yaygınlıkla kullanımını hatırladın yine. Boş veer!)

Öteki sen: RUH iyi. Anlamı derin, müziği hassasiyet yüklü. Ruh'u rahatçana dil hayatına katman, Tanrı katından insan katına indirmen edebiyatımıza armağanın olsun! Güzeel... O halde; inadım inat: *Ruh Üşümesi.*

28 Kasım

Kuruçeşme. Mülkiyeliler Birliği. 130. yıllarını kutlama programından açık oturum. Konu: Türk romanında toplumsal ve bireysel gerçekliğin boyutları ve yarını? Geleceği? Edebiyatı, (burda romanı) hayata geçirmek. (Hayatın nabız atışlarını duymak.) Katılanlar: Erhan Bener, Orhan Pamuk, ben. Ben fikrimi şöyle söyledim:

"Roman hayattan daha gerçektir, çünkü hayatta dağınık ve karmaşık olanı roman anlaşılır kılar," diye aktarmaya çalıştım, fakat akıllara yerleştirebilecek mahareti ne kadar gösterebildim, hiç bilemiyorum."

Oturumdan sonra yemeğe alıkonulduk.

Çok yazık, Mülkiyelilerin o güzelim insanları arasında birden kirlendiğimi hissettim. Tam da 12 Eylül icraatı gibi beni *Bir Düğün Gecesi* romanımdan ötürü Huxley hırsızı ilan eden müfteri ve onunla el ele-kol kola gelivermiş dişi cinsten çok taze bir yazar -adı dursun varsın- yine yan yanaydılar.

Fatma İnayet'in "çirkefe taş atmayacaksın"larına esir düştüm.

Ertesi gün: Hava yağışlı. Başım ağrıyor. Tunç Başaran'ın *Uçurtmayı Vurmasınlar* filmini görmeye gittim. Ozan Bilen çocuk, ağlattı durdu beni. Nur Sürer de çok iyi, ama çocuk bir tane! Bu örnek acılarla dolu kötü tarihimize çakılı kalsın; özgürlük avcılarının da boğazına tıkansın!

Hava soğudu. Kara çevirecek gibi...

Üç Beş Kişi yayımlanalı beri, nerdeyse beş yıldır, her yan "kardelen" kesildi. Şiirler, romanlardan tut, kasap dükkânlarının adına kadar...

2 Aralık'ta TYS genel kurul toplantısı var. Aziz Bey yorgun. Başkanlıktan çekilecek. O kadar haklı ki... Şimdi artık önemli olan yerine kimin geleceği. O. Akbal seçilecek, diye fısıltılar var. Öyle olursa, *Cumhuriyet*'le birlikte onun bana yaptığı haksızlık kendisine güvenimi zedelediğine göre, hemen ayrılırım. Hazırım.

Toplantılara hiç katılmayıp da, TYS'de Aziz Nesin dönemini basında eleştiren üyeler de başka bir sorun. El insaf!

5 Aralık

Behçet Necatigil Şiir Ödülü bu yıl katılanlardan hiçbirine verilemedi. Hulki Aktunç da sadece üç oy alabildi.

Her yılın başı gibi sonunda da yeni yeni oyun galaları, konuşmalar, soruşturmalar, sanat-edebiyat üstüne seçmeler: Hoş geldin'lerle 'güle güle'ler...

Ruh Üşümesi büsbütün tir tir titremekte. Yanına hiç yaklaşamıyorum.

22 Aralık

Dostlar Tiyatrosu'nda Genco'nun *Merhaba*'sı. Kolaj oyun: Aziz Nesin, Nâzım Hikmet, Brecht, Haldun Taner'den alıntılarla çok iyi dokunmuş bir "patch work". Parçaların uyumlu bileşimi: Yamalı yorgan. Genco bugün

artık ne yapılması gerektiğini biliyor, ne yapılmaması gerektiğini bildiği için. İzleyicinin şimdiye kadar alkışlarıyla kendisini hak ettiği yere çıkarmaları ona yetmiyor. Kör gözüm parmağına dışında, bilinenlerden bilinmeyeni dokuma peşinde Genco. Dostlar'ın 20. yılını böylece kutladık.

Babam öleli 13 yıl oldu.

Sabah: Dün gece çok güzel geçti, ama bugüne çok isteksiz başladım. Yorgunum. ABD'nin Panama'yı işgali, iki 'süper'in sözümona 'Barış Görüşmeleri'ne bağlanmış umutları yerle yeksan eyledi. Hep kuşkuyla baktığım bu görüşmeler, yakınlaşmalar konusunda yine aldatıldık. *Tempo* dergisinin sorusuna bir de içindeki kuşkuyu kovalaya kovalaya, aman şimdi karamsarlık, kötümserlik etmeye kalkma, diye diye "dünyada son on yılın tek ışıklı noktası süperlerin barışa giden yolda nihayet gösterdikleri çabadır," gibi bir yanıt verip çıkmıştın, aptal! Vay alçak ABD vaay! Fatma İnayet: Asıl suç sende Adalet. Sana kaç kere söyledim, iç sesinin yolunu takip et, başka şeye kulak asma, diye... Ayol dünyada para gücü yarışıyor, insanı kim takmakta ki artık!

1990

Yılmaz Güney'liler Paris'i

2 Ocak 1990, Salı

Akşamüstü:

Dert dökme defterlerimden yenisine, eski yılın son iki gününü, bu yılın da ilk gününü uçup kaçmadan kaydetmek üzere başlamış bulunuyorum.

Yazacak bir şeycik yok da, sanki geçen yılın hasaratından kurtulmak için defter sayfalarına sığınıyor, kapağı bu boş sayfalara atıyorum.

Milletin kuyularda, dehlizlerde, çıkmaz sokaklarda birbirine toslayarak, çarpıp ederek yolunu bulmaya çalıştığı pis bir yıl daha bitti. Yeni biçim genç yazarların, toplum kurtarıcılarından yılıp kendilerini kendilerine adadıkları, kendisi olmayı, 'ötekini unutmak' sandıkları, birey'i bireysellik, bencillikle aynı kefeye koymalarının ateşi yükseldikçe yükselmekte. Buna karşı ya da

buna tepki, aydınlık, güzel, solun sanal popülizmini bir yana koyarak, bilimsel akıllarını cilalama yolunu seçmiş görünen gençler, ender olsalar da, bütünlüklü bir hayat adına sorumluluk duygumu ayakta tutmaya beni zorlamaktalar.

— Doğu Bloku'ndaki değişimler çok hızlı oldu. Kanımca 'Batı'nın fişeklediği şu 'İran'ı adam edecek 'Humeyni Zaferi' üstüne acele bir yargıdan kaçınmalıyız. Birden sevinç çığlıkları atanlar arasında eski 'Stalin'cilerim bile var. Hayret!

— İtiş kakış bir İstanbul'da, öğle tatilinde Halim'le buluşup, Sinan'a yılbaşı hazırlığı namına alışveriş etmeye çalıştık. Ekmek, peynir, meyve, kuruyemiş, turşu falan alabilme savaşı vermenin ardından Moda'ya gittik. Sinan'ı aldık.

1989'un son günü: Sinan'ı çok durgun gördüm. Oğlancık sanırım çok yalnız. Eh artık ne büyük, ne de küçük olunan bir yaşta. İkisi arası. Eşik. Öte yana geçiş zamanı, ama kim bilir yarınlarımızı görememek asıl çocuklarda, gençlerde güvensizlik, tutunamamazlık duygusu yaratmakta...

Moda'dan Büyükdere'ye getirmeden önce kapitalizm hevesinin mahsulü, Yeşilköy falanların oralarındaki Galleria Fame City denen yerde basket oynamasına götürmemiz, oradan bir Amerikan markalı pizzacıya girmemiz ona iyi geldi galiba. Yılbaşı gecemiz için üçümüz elbirliğiyle güzel bir sofra kurduk.

— İlk gün, annesinin acele tarafından isteği üzerine Halim onu Moda'ya geri götürdü. Onlar gidince ben de Ahmet Cemal'in *Guten Abend Tante Edith*'ini pek duygulanarak okudum.

Ruh Üşümesi'ni ne edeceksin? Şöyle okuryazarların, genç işadamlarıyla iş kadınlarının ortalama, fakat seviyeli bir lokantada bir kadınla bir adamı, garsonun yer ayarlaması sonucu, aynı masaya karşılıklı oturtmuş bulundun.

Giriş kadansı, Karşılaşma, atak ve ürkek tonunu bulana kadar seni epey zorladıysa da, iyi oldu. Yerine oturdu. Hele çok acılı tavuk yemeğinden ötürü dilini usulca dışarı çıkarıp elin adamına "Sakın bundan ısmarlamayın!" deyiverme ataklığını gösterişi.

Bir bakış. Bir cümle.

İlerlemeye yeter de artar bile. İlerle. Peki nasıl?

Bu oda-roman benden büsbütün bir içe kapanış, kesin yalnızlık istiyor. Aylarca kimseyi görmeyecek, telefonlara bile yanıt vermeyeceksin.

3 Ocak, Çarşamba

Sabah: Dişçi. Saat 14.15: Dünya Sineması. Film: *Julia and Julia.* (Delinin ya da delirmenin filmi.)

Tunca Yönder, benim bir köşede kalakalmış *Yazsonu* senaryomu okudu. TRT'ye dizi film olarak çekmek istediğini bildirdi. Hem 'dizi' olabilecek bir şey diye göremediğimden, hem de artık aklımı fikrimi iki kitabın yaratı serüveni kapladığından Tunca'dan özür diledim. Araya bu meseleyi karıştırmak artık 'felaketim olur, ağlarım.' Atilâ İlhan'ı *Sanat Olayı* dergisi buluşmamızdan bu yana hiç görmedim.

(...)

Yılın ilk karı. Çok güzel yağıyor.

Yeni Cumhurbaşkanımız Turgut Özal ve eşlerinden bir çağrı kartı. Yeni yıl münasebetiyle 'müsamereye'. Ev-

ren'in sahnesinde rol almadım, bunda da alacak değilim. Biri darbenin, öteki yüzde yirmi ikicik oyun sırtına binerek Çankaya'ya kuruluvermişler.

Özal ekonomisi iyiymiş. Demirel'in heveslenip yapamadığını, bu yapmış. Özel sektörcü. ABD'ye hicapsız satılması.

5 Ocak

Remzi'den Erol Bey aradı. Yılsonu, elde olan kitap sayılarını, yeni basımlarına hazırlayacaklarını bildirdi. İlk romanımın basım adedi 5.000 idi. Çıka çıka 7.000'lere, son yıl da yenileri için sanırım 10.000 adet basmaya kadar çıkılmıştı. *Hayır...*'ın 7. basımı yapılıyormuş. Bu romanın ilk yayımında telif hakkımı indirme önerisinden o da üzgün, fakat bu üzüntü kırgınlığımı onarmaya bir türlü yetmemekte.

Bildirdikleri listeye göre, yanlış anlamadıysam, en yavaş 'satanı' *Yazsonu.* Ötekiler, üç hikâye kitabım dahil, geçen yılı da iyi geçirmişler gibi. Edebiyat okurunun nerdeyse sıfırlandığı bir sırada, Erol Bey bütün kitaplarımın satış ortalamasının 800 civarında olduğunu bildirdiyse de, Remzi'den başka hiçbir yerde yüzünü görmediğim eserlerim nerden biliniyor, anlayamadım gitti. Zaten bu işlere pek aklımın erdiği yok. Başka bir yayıneviyle de bir deneyimim olmadığına göre, yayın dünyası hakkında bilgi torbam boşa yakın. Bir his: Remzi Yayınevi 4. basımında mahkemeye verilen *"Fikrimin İnce Gülü"*nün toplatılmasından, aynı zamanda *Bir Düğün Gecesi* için savcılığa çağrılıp ifadelerinin alınmasından, özellikle de her iki romanda da altı kırmızı kalemle çizili yerlerin hep silah-

lı kuvvetlere ait bulunmasından hâlâ tedirgin. Bir sezgi sadece. Bana ilk iftirayı atanın yüzbaşı bir yazar olduğunu, kendisine 12 Eylül sonrası aldığı TDK ödülünün bir general tarafından verilmesi epeyce düşündürücü. Hele adamın bir dergide *Göç Temizliği*'nde geçen '... bir şey elde edeyim diye kimsenin sırtını okşamadım,' cümleme parmak basarak: "Ya nerelerini okşadınız hanım?" diye yazabilmesi, bunun basılabilmesine karşı Zeynep Avcı'dan başka kimsenin, hele hele 'feministlerimizin' gıkının bile çıkmaması... 'Aydınlarımızı' ölçüp biçmenin peşine gel de düşme!

(...)

11 Ocak, Perşembe

Saat 19.00:

Ölüm geliyor aklıma ölüm/ Bir ağacın gövdesine sarılıyorum.

Cemal Süreya. *Taşıran Damla.*

Öğle namazı. Şişli Camisi. Cemal Süreya cenazesi. Cemal gidivermiş. Olacak şey değil! Cenazeden sonra Memet Baydur'la Teşvikiye'ye kadar yürüdük *Üstü kalsın,* diye diye.

Halim sabah erken Ankara'ya gitti.

Cemal Süreya da böyle, falanca, filanca sayılı, şu numaralı gün diye günlerinin hesabını çıkarır da, başka günceler gibi çekmesinde saklamayıp yayımlar dururdu. Diyorlar ki, şeker koması; diyorlar ki yok işte oğlu... Diyorlar ki, çünkü oğlu... Yok canım karısı, diyenler de oluyor. Evde, odada tahribat varmış, yani işte itilip kakılmış kitaplar, devrilmiş eşyalar...

Cami kapısında Demir Özlü'yü gördüm. Artık temelli memlekete dönmüş deniyordu. Orhan Duru'yu da gördüm. Siyah fötr şapka giymiş; dedektif story kahramanlarından biriymiş gibi geldi bana; hatta, ayıptır söylemesi, mafya üyesi gibi. Tektaş Ağaoğlu. Ah ne kadar özlemişim onu. Sakal makal da yok. Tertemiz... Birlikte gazeteye bir ilan mı versek acaba, hani ikimiz aynı aileden değiliz; akrabalığımız falan yok da, yazarlık ve siyasal düşünce birlikteliğimiz vardır, diye? Evlilik soyadımla yazar adım ortaya çıkalı soran sorana. 27 Mayıs'ın Ankara Radyosu Müdürü'nü unutamasam bile, Ağaoğlu ailesinden olmadığımı öğrenir öğrenmez gözlerinden düşmüş olduklarım bile var.

(...)

12 Eylül sonrası içeri-dışarı savrulmuş meslektaşlarla cenazede buluşmak! İçimden Cemal Süreya'dan çok buna ağlayıp gülmek gelmekte... (Kakafonik bir cümle oldu bu. Eh zaten hayatımız da öyle.)

Not: Haa, Yılmaz Güney film şirketinden, daha doğrusu Fatoş Güney'den bir çağrı almıştım. 1984'te Paris'te ölen Yılmaz Güney'i anma toplantısına çağrılıyorum. 20 Ocak-6 Şubat arası Paris'te Yılmaz anısına yapılacak heykel projesinin tanıtımına da tanıklık edecekmişiz. Londra'da bunu duyan Abdullah Yılmaz telefon etti. Memleketimiz halkını sivil kurtarıcılarımızdan, Karadeniz'in kurtulmuş bölge Fatsalılarından Abdullah'cığımız. Hep 'Hocam' der bana. Paris'ten sonra ille Londra'ya geçmeliymişim. *Hayır...*'ı okuyanlar, öğrenciler, üçlememin ilk ikisiyle birlikte ordaki kültür evinde benimle konuşup tartışmak istiyorlarmış. Apo'nun heyecanlı ısrarına dayanamamış, "Olur, peki" demiş bulunmaktayım.

Yılmaz Güney anma toplantısı, Zenith salonu diye 6.000 kişilik bir yerde, ayın 21'inde, çağrılıların her birinin kısa kısa konuşmalarıyla bir panel halinde yapılacakmış. Ne tuhaf, Yılmaz'ın filmlerinden önce kitapları geliyor aklıma. Özellikle ilk romanı *Boynu Bükük Öldüler.* 1970 başlarında bu kitabı okuduğumda şaşırıp kalmıştım. Adana doğumlu, Güneydoğu iklimli Yılmaz, Ankara'nın Telsizler semtini, burada olup bitenleri nasıl böyle bir duyarlıkla anlatabiliyordu. Bu duyarlık nasıl oluyor da gidip bir çıkmaza saplanabiliyordu? Atilla Dorsay'ın *Yılmaz Güney Kitabı*'nı çıkar çıkmaz almıştım. Bu elbette onun sineması üstüne. Yeniden bakmalıyım. Yitirdiklerimizi geride bıraktıkları eserlerini açıp kapayıp durarak anmak bana iyi ve hoş gelir. Güney filmlerini hemen karşıma dikemeyeceğime göre, hoş gelsin Atilla *Yılmaz Güney Kitabı*'yla. Varolsun, sağ olsun. Bu arada Dorsay'ın Fransız şansonlarını dinlemeden ve dinletmeden duramaması bana hâlâ Sevgi, Güner, Ela ve Yılmaz Çolpan'la birlikte Ankara'da, İlbank'taki çalışma odamdaymışız duygusu veriyor. Frères Jacques'lar *Génerale à Vendre*'ı, (*Satılık General*) yırtınarak ve keyifle söyleyip dururlarken Jacques Brel *Seul*'ü (*Yalnız*) tutturuyor.

İki kişidirler sevgilim/Aşkla gülüp oynanır/Şarkılar söylenir/Fakat tam da günbatımında/Yeniden kalınır yapayalnız/Bunalım örtüleri arasında.

Brel. Hani sanki Brüksel'inden kaçmış da, Roquebrune'deki evinde, Akdeniz sahil kayalarının üstünde…

Yılmaz Güney'in Ankara Telsizler'i nerde, isyankâr şarkıcı Brel'in Nice kanatları altındaki Roquebrune'ü ner-

de... Kayalığın mağaralarında ressamlar, resim sergileri, elişi sanatları, heykeller görmüş, dolanırken sürekli Bach müziği dinlemiştin de hani, araya Brel *Ne me quitte pas...* diye de karışıvermişti hani? İçinden cızz diye Rahmi Saltuk'tan Ahmet Arif *Terk etmedi sevdan beni*'siyle geçip gitmişti ya?...

*

20 Ocak, Cumartesi

Atatürk Havaalanı. Saat 18.00'de uçuş. Air France 1377 ile. Yerel saatle 20.20' de Paris'te Charles de Gaulle alanındayım. Akşam yemeğine Fatoş davetlisiyiz. Lokanta adı ya Porte de Boeuf, ya da bu mahallenin adı. Otelin adı sanı, hepsi tamam: Hotel Camponile. 62-64, Avenue Jean Lolive, Ch. Pantin.

Uçaktayım. Güney'in anılacağı Paris programını 'incelerken' otelin adına gülümsemekten alamamaktayım kendimi. Yoksa biz, özel bir Yılmaz Güney kampı var da, orada mı kalacağız, diye.

Paris, 21 Ocak, Pazar.

Camponile otel odası, sabaha doğru:

Dün gece, gelir gelmez götürüldüğüm 'Öküz Kapısı' ya da 'Limanı' lokantasındaki yemek çok güzel, pek neşeli geçti. Neden öyle geçmesin ki? 'Faili meçhul'lerce vurulup da aylar aylar boyu ameliyat, tedavi, bakım altında kalan, tekerlekli koltuğa mahkûm kılınmış Server Tanilli, Strasbourg'lardan kalkıp gelmiş, bizimley-

di. Kaç yıl önce Akademi Kitabevi'ndeki, yine tekerliklide imza gününe geçmiş olsun'a gittiğim zamandan beri ilk görüşüm Server Bey'i. Atıf Yılmaz, Tarık Akan, Nâzım'ımızın Vera'sı da orda, yanında. Bazıları törenden sonra hemen dönüyor. Hepimiz aynı 'kampta' değilmişiz meğer. Dün gece, Erdal Öz de bizimle. Odası St. Michel'lerde, adı da bu olan bir oteldeymiş. Eşi Samiye de iki gün sonra buraya gelecekmiş. Yarından sonra daha genişçe bir oda bulabilsem iyi olur, diye mırıldandı bana kibar kibar. (Ah Erdal'cığım, denizlerin, ufukların, göklerin, toprakların kurşuna dizilme infazını değerli Halit Çelenk tanıklığı yanı sıra bir de senden, ta içinden dinlemeli.) Otel işini birlikte halledeceğiz. Sözleştik. Bugün saat 15.00-20.00 arası Salle Zenith'deyiz. Yılmaz için anıt proje açıklamaları olacak. Her birimizin sahneye çıkıp Güney anısına düşünce ve duygularımızı aktarmamız bu anıt proje seansından sonra. Yılmaz Güney'i tek cümle halinde anlatabilirim gibi geliyor bana: O, tıpkı bir sahrada, tek pırıltısı bulunmayan büyük çorak kumluklarda kırık bir cam parçası: Tek başına ışıl ışıl, ama dikkat, üstüne basılırsa ayağınızı kesebilir.

Şimdi, sabahın köründe bu fikrim pek hoşuma gitti. Yarın, sazlar sözler arasında nasıl bir ilham vaki olur, bilemiyorum. Kadromuzda İlhan Selçuk da varmış, ama henüz görmedim. Aziz Nesin, Ahmet Kaya, Esin Afşar, Fehmi Işıklar: hep birlikteyiz. Elbette Atilla Dorsay. İHD Başkanımız Nevzat Helvacı gelmiş mi, gelecek miymiş; işte o kalabalıkta bunu pek anlayamadım. Ahmet Kaya, anma şenliğinin baştacı olacağa benziyor.

23 Ocak, Salı

50, Rue de Four'daki (Fırın Sokağı) Hotel de Saint Germain odasındayım. Az önce, yine sabaha doğru, komşum sayılan Temel ve Meltem'in içten merdiveni olan bahçe kulübesi benzeri evlerinde, küçük bir toplantımızdan döndüm. Ben, Yalçın Cerit, Erdal Öz. Erdal'ı yarın benim otele taşıyacağız.

Dün, çağrılı programımız, her şey pek iyi gittikten sonra bitti. Gidenler gitti, isteyenler, (bildiğim kadarıyla Erdal ve ben) burda iki üç gün daha kalma kararımızı uygulamış bulunmaktayız. Dünkü pazartesi günü, kapı kapı dolaşıp otel aradım. Dragon diye bir yer buldum; felaket! Üstelik gecesi 240 frank! Değse bari. Her zaman içimi 'Fransızca' doldurup durmuş Montparnasse bir yana, Saint Germain-des-Prés'de aranmaya koyuldum. Bir taşla iki kuş; hem keyifle geziniyor, yakınlarımdaki eskisi yenisiyle Seine köprülerine ayak basıp, 'bateau mouches'lara, karşı kıyılara şöyle bir göz attıktan sonra geliyor, hem de aranıyorum veee. Derken işte! burası. Meydanın hemen burnunun dibinde: Bulvarından Saint Michel'in Cluny ucuna doğru yürü git canın çekerse; Odeon, Müze Cluny, hepsi yakınımda olduğu gibi, ters yöndeki Museé d'Orsay'a da yakın. Hele Rue Jacop'um, bu sokak üstündeki, bir zamanlar E. Hemingway konağı olmuş olan Hotel Angleterre'(im) benim; ortaçağ ve Rönesans karışımı garip mimarisiyle Güzel Sanatlar Okulu, çeşit çeşit sanat bilim yuvalarından sonra, bu yanda bizim Paris düşkünü yazarlarımızın dilinden düşmeyen (öteki ben: Senin de) kahveleri, La Hune kitapçısı falan duradursun, Beaux Arts sokağındaki, Oscar Wilde'ın ruhunu Allah'a emanet ettiği L'Hôtel de komşum sayılır.

(Ben de şimdi burda, bir Osmanlı artığı Türk'ten yazar olarak Napolyon zamanından kalma Fırın Sokağı'nda gidiversem ne iyi olurdu yahu! Özel tarihime gayet şık biçimde geçilmiş olurdu da, memleketimde V. Woolf şöhretini kat be kat aşardım. Bu bir sırdır. Eh, karala geç öyleyse şu satırları. Yok canım, niyeymiş!)

Odam eğri tavanlı ama çok şirin. Duşumu şöyle, hayli eğilerek, iki katlı bir halde almam gerekse de gecesi 200 frank. Çantamı buraya taşımadan önce resepsiyona sormayı akıl etmiştim. İki kişilik genişçe boş bir oda daha var mıdır, diye. Varmış. Zaten üç katlı olan 'evin' ikinci katındaymış; çıkarıp gösterdiler. Bana iyi geldi. Erdal'ı, otelinin 4326 98 70 numaralı telefonundan hemen aramam da iyi oldu. Oradaymış; gittim, buluşup benim 'eve' geldik. Samiye yarın geliyormuş; odayı Erdal da uygun buldu. Hemen peylendi. Erdal buraya bugün taşınacak.

Gece: Erdal taşınır taşınmaz demişti ki: Buralarda şöyle iyi, büyük kitapçılar var mı, bir dolaşsak, yeni çıkanlara bir göz atsak... Can Yayınları'nı korka korka açmış, birazcık ikirciklenmişti, fakat öyle çok ve güzel çalıştı ki, Cem Yayınevi çatısı altındaki Arkadaş çocuk kitapları editörlüğünün –sanırım- 'ezilmiş'liğinden bal gibi kurtuldu. Hemen Montparnasse'a çıktık. Ordaki iki büyük kitapçıyı dolaştık; dünün ve günümüzün değerli yazarları yanı sıra fazla satanlar falan da işaretlendi. Erdal ilk ağızda altı kadar kitap aldı. Dönüşte La Hune'e de girdik.

Eski Fransız Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı Claude ve Pierrette Mantel'le Le Procope adlı tarihi bir lokantada öğle yemeği yiyeceğiz. Burası 1686'lardan kalma ve 'citoyens'lerin müdavim olduğu bir yermiş. Herhalde Fransız Devrimi sonrasında yurttaş, demokrat beyefendi pa-

yesi verilen yazarların geldikleri lokanta. Galiba Victor Hugo, Balzac da bunlar arasında, ama acaba genellikle bunlara Academie Française üyelerinden yazarlar, denemez mi? Bakalım, merak etmekteyim.

(...)

İki gün sonra: Gare de Nord'da saat 13.00'te bindiğim trendeyim. Tren beni Londra'ya götürmekte. İstanbul'a yine Paris üstünden döneceğim için, Hotel de Saint Germain'deki odamı 2 Şubat akşamına bugünden ayırttım. Tren beni Londra, Victoria istasyonunda saat 20.00'de indirecekmiş.

Rue de Four'daki son günlerim dolu dolu geçti. Çoktandır kanlı-kırmızı et yemediğim halde, Procope'da kocaman bir bonfileyi nazik nazik hakladım... Şaraplar, peynirler, tatlılar. Dekor, eşyalar tam 'antika' denen cinsten ve duvarda ünlü demokratların portreleri. Masamıza göre soldan sağa B. Franklin, J. J. Rousseau, Voltaire, Robespierre, Molière gibi. 'Tarihin gölgesinde geçmişin sembolü olarak' Voltaire masası olduğu yerde, olduğu gibi bırakılmış. Balzac'ın portresi nedense lokantanın WC'sine en yakın duvara asılmış. Hugo'nun resmine gelince... Benim geçmişte el koyduğum, taht yüksekliğindeki kitaplarının üstüne yangelip elinde tüy kalemiyle sağ ayağını Théâtre Français, sol ayağını da Academie Française çatılarına basmış halde göründüğü çalışma odamın duvarına asılı afiş bundan güzel. Faniladan bir giyim altı donu içindeki bacakları öyle ayrık gösterilmiş ki, erkekliği, işte yani o'su, eli çenesindeki başındadır demeye geliyor sanki.

Paris'ten ayrılmadan Françoise'la Café Flore'da buluştuk. Micheline yazık ki gelemedi; bir gece önce babasını

kaybetmiş. Bu sabah otele telefon etti: "Kocaman evde yapayalnızım artık. Bir daha gelişinde otelde değil, bende kal," diyor. Fransız TV'si halkla ilişkiler, konserler falan düzenleme bölümünde. İşi o kadar çok ki, davetine ne diyeceğimi bilemedim. 'Derin Devlet'ten Fatma İnayet: Otellerde kendimi daha bağımsız, çok daha özgür hissediyorum, demeliydin. Demedin.

Françoise'dan ayrılınca yerime geldim; çünkü eksik olmasın Artun Ünsal beni saat 16.00'da ordan almaya gelecekti. Geldi de; birlikte çıkıp bir kahvede oturduk. O kadar çok şey konuştuk ki.

Londra,1 Şubat Perşembe

Ayhan'ın doğum günü. Kardeşim şuramdan ince bir özlem ateşiyle gelip geçiyor. 'Yuvaya dönüş' hasretinden olabilir.

(...)

Burda geçen beş-altı gününüm özeti: Yarın akşam Paris'teyim. Bu sefer tünel trenine Folkestrone Harbour'dan bineceğim. Oraya beni Apo, eşi ve kardeşi götürecekler... Keşke gelirken de Abdullah, trenden Victoria'dan önce Folkestrone durağında inin; ben sizi orda bekleyeceğim hocam, demeseydi! Ya dönüşte de öyle aksaklıklar olursa...

Londra'ya geldiğim 26 Ocak gecesi başıma gelmeyen kalmadı da, ondan... Elin soğuk banliyö garında inip ortalıkta inin cinin görünmediğine mi yanarsın, Apo'ya, ben evlerde kalamıyorum, bana lütfen bir otelde şu fiyata bir oda ayırt, diye ısrar ettiğim halde, geceyarılarında bana 'nihayet' el koyup evlerine götürdüğüne mi yanarsın. Ben

akşamın 20.20'sinde dediği yerde, tren durur durmaz indim. Çanta elde, fırtına dehşet. Ortalıkta Apo falan yok. Cebimde telefon kartı, fişi, nikeli falan da yok. Bekliyor, bakınıyor; olmazsa gar müdürüne sığınır, beni polise götürmeleri için yalvarırım, falan diye düşünüyorum.

Bak hâlâ bilmiyorsun; ne olmuş, nasıl olmuş da Apo'cuğun saat 22.00'lerde gelip de seni, kan ter içinde elin ıssız istasyonunda bulmuş. Tabii canım, gar güvenliğine sığınıp onun telefon numarasını verdin, aratıp buldurdun; böyle böyle bir şeyler...

Eve vardık ki eşi Gülay yemek hazırlığında, iki küçük oğulcukları televizyon başında, yere uzanmış seyirdeler. İlahiii Yılmaz'lar e mi, ne diye kucaklar götürürsünüz çocukları, ağlata falan yatırmaya kalkarsınız. Sofra kuracaklarmış da... İşte tam bize özgü, misafiri ille de evlerinde yatırmak, ille de yedirip içirmek töresi.

Sen de az değilsin yani!.. Başlamışsın, şimdi sabahleyin tuvalet sırası kimde olacak, kim kimi beklemek zorunda kalacak, filan diye kara kara düşünmeye. Üstelik de, karı koca ikisi de erkenden işe... Gülay, çalıştığı yemek fabrikasını anlattı sofrada; ben kahrolurum şimdi, bütün bunları kim toplayacak, kim yıkayıp paklayacak, kızcağız nerde, ne zaman dinlenecek... diye.

Bir damlacık uyuyamadın işte, yalan mı?

Toplantımız pazar günü saat 19.00'da olacakmış. Neyse, arada iki gün var sayılır, bu fırsatta onları üzmeden (gizlice) başımın çaresine bakarım artık, planları kurdum kendimden utana sıkıla... İlk işim, daha önce küçük yeğenlerimle tadına baktığımız Charles Dickens otelini aramak oldu; fiyat çok artmış ama hemen bir oda tuttum... Barış Davası tutuklularından Sayın Mahmut Diker-

dem'in oğlu, daha önceleri, şaka yollu bana: "Burası 'Kıbrıs mahallesi' dediği semtteki kitap dolu üniversite lojmanı anlamına gelen evini bana bırakmış olan Mehmet Ali Dikerdem'in hatırını sormak öyle içimden geldi ki, hemen onu aradım. Londra programımdan haberli. Hep aynı incelik dolu dostlukla: "Ben de Abdullah'lardan sizi aradım; masaya not bırakıp kaçmış, dediler. (Gülüştük.) Size şimdilik iyi sayılabilecek bir haberim var da, onu bildirecektim." Saliha Paker, bir kitabımın İngilizceye çevrilmesine pek yüz vermiyor gibi, fakat Mehmet Ali, bunun böyle olması gerektiğine yürekten inananlardan. Londra'da Serpent's Tail (Yılan Kuyruğu) diye bir yayınevi varmış. Çok yeniymiş, fakat piyasa dışı eserler yayımlamak istermiş; pazartesi günü saat 18-19.00 sıralarında onunla bir randevumuz varmış. Birlikte gideceğiz. Pazar günkü toplantı da bitmiş olacağına göre, ne iyi, rahat rahat gideriz. Bundan önceki tanışmamızda bana Raymond Williams'ın toplum ve kültür sözlüğü altbaşlığı ile çıkmış *Keywords*'ü armağan etmişti. Kültürel değişimlerin etkisiyle günümüzde farklı anlamlara kaymış kavramlar sözlüğü başucu kitabım oldu çıktı. Aklıma "kültür" mü geliyor, hemen açıp bakıyorum ama sözlük, "demokrasi", "kültür", "anarşizm", "estetik", "sanat" gibi daha pek çok kelimeler üstüne cehaletimi yüzüme vurdukça vuruyor. *Keywords* sahici bir ders çalışma kitabı. Hele benim kıytırık İngilizcemle.

Cumartesi günü, pazar toplantısına hazırlık; *Hayır...*'ıma göz atıp durdum. Bir zamanlar öğrencisi Engin'le Aysel'in Danimarka'nın oralarda bir yaşlılar bakımevi bahçesinde buluşmaları sahnesi basbayağı içime dokundu. Aysel'in topallaması, 'aydın intiharları ve gelece-

ğin başkaldırısı' falan derken derken kendine **Yenins** (Yeni İnsan) diye bir kaçış deliği bulması... Yine Oslo'lu günlerimin ilhamıyla Layana'nın kendini asması, tavanda asılı mikadan kuşlarını da alt katındaki Aysel'e verilmesini vasiyeti hele. Evet, evet. Romanların hayatı, hayatların hayatından daha gerçek.

Okurların roman yazarlarına sık sordukları soruların başında şu gelir: "Romanlarınızda anlattıklarınızla gerçek hayatınızda yaşadıklarınız arasında bir ilişki var mı? Varsa ne kadar? Neresi, nasıl?" Apaçık ki bu merak "yani hayatınız roman mı?" demeye gelmekte. Doğrusu kendi adıma benim için hayli sıkıcı sorular bunlar. Öyle ki, böyle soranları birkaç olgudan sonra şöyle yanıtlamaya başlamadın değil: "Yazarken, birikimim dışında hayatımın sayfalara burnunu nerde, ne kadar soktuğunu bilemiyorum. Fakat yazılmadan önce değilse de, kitap yayımlandıktan sonra, romanda, hikâyede geçen bir şeyin hayatta da başıma geldiği olmuştur. Hani sanki uydurmamı bir doğrulama gibi...", "Mesela?" Meselaaa... Bakın, *Ölmeye Yatmak*'ı bitirdikten sonra oğlum yaşındaki bir sanatçı gencin bana fazlaca yakınlık gösterdiğini, benim de onun bu ilgisini olumlu karşıladığımı söyleyebilirim. Fatma İnayet ya da öteki ben: "Hıh hıh, böyle okurların asıl merak ettikleri şeyin roman kahramanı öğretim üyesinin öğrencisiyle yatması meselesi olduğunu bildiğin için yapıyorsun bu itirafı değil miiii?" Ben: Valla da, billa da doğru. (Sen sana: 'Doğru' desen bile, doğrunun yarısı, o kadar. Hayat gerçeğinde bu işin içinde delikanlının anadan doğma soyunması falan yokken ne diye 'varmış'a getiriyorsun şimdi?.. Ben bana: Kim bilir, belki hayatta da hepsi romandaki gibi olsun istemişimdir, de olamamıştır (!) Keh keh kehhh...

Öyleyse, İnayet'ten mamul müfettişim ve meraklı okurum, buyrun sizlere taptaze bir örnek: *Hayır...*'ın yayımından sonra olup bitmişlik durumuna bir belge daha: Aysel, yaşlılık belirtisi olmalı, pat diye düşüp bacağı kırmamış mıydı? Alçılar içinde doçentten dostunun evinde yatıp kalmamış mıydı? Artık şimdilerde kendisine verilen bir ödül törenine doğru bastonla ağır aksak gitmekte değil mi? Öte yandan bu pazar günü de yazarı Londra'daki Türk öğrencilerle romanı okumuşlar karşısında Dar Zamanlar'dan *Hayır...* üstüne konuşmayacak, izleyicilerle birlikte üçlemenin bu üçüncüsü masaya yatırılmayacak mı???

Öyle. Romanın yazarı konumunla sen tam saatinde orada olacaksın, değil mi? Öyle, evet. Bu böyle oldu ama dikkat isterim; şöyle oldu. Hani sanki --görünüşe bakılırsa- yazarla roman kahramanı aynı kişilermiş gibi oldu. Bir farkla: Biri memleket içinde, öteki dışında.

Cumartesi günü Apo'ların evinden otele geçer geçmez Londra günlerimin plan ve programını yaptım. Dersimi çalıştım. Barda viskisi çok az, sodası fazla bir viski yuvarlayıp odama çıktım. Son günlerin yorgunluğunu üstümden atmalıyım. Hemen yattım. İşte, pazar sabahı. Ohh, ne güzel, turp gibiyim. Hava da günün tam bir kış güzeli olacağının habercisi. Akşama daha saatler var. Sonsuz bir özgürlük duygusuyla 'kültür evi'ndeki konuşup tartışmaya ilişik kitabı çantaya koyar koymaz kendimi sokaklara, caddelere, parklara atmış bulunuyorum. Yürümek öyle güzel, yaya kaldırımları öyle de rahat ki, ıslık bile çalmaktayım. İçimde hafif hafif *Ruh Üşümesi* plağı çalıp durmakta. 'Oda-Roman'ımda çok az diyalog olmalı. Yankılar havadan sudan, lokanta camına vurmuş ka-

dın ve adamın büstleriyle çevrelerindeki 'şeyler'den fışkırmalı. Es'leri, Pes'leri arada bir garson bozacaktır ama, bunun mecburiyet dışında hiçbir anlamı yoktur.

Yürüyüş her zaman iyi gelmiştir bana. El ellerinde, 'Evimiz' dediğimiz mevzilerden uzaklardayken daha da iyi gelmekte. Otelimden çıkıp tam Edgware Road denen caddeye geçmiş, oradan az daha ilerdeki Hyde Park'ın Cumberland kapısını bulacağım; otura kalka gez gezebildiğin kadar derken, büyük güzel bir kiliseyle karşı karşıya gelmeyeyim mi? Şık şık insanlar itişip kakışmadan pazar ayinine girmekteler. Herhalde öyle. Saatime baktım; tam da org konserinin ve kilise korosunun başlama zamanı. Bakmışın orda yine bedavadan Hydn, Bach nameleriyle sarılmışsın. Sana böyle düşeşler olmamış değil ki. Yine olabilir. Hadi bakalım: İki adım daha at, karşıya geç... Der demez kendimi yerde buldum. Sol ayak bileğim ağrıyor, hem nasıl! Kalkamıyorum; gelip geçenlere "please, please"ler sıralamaktayım. Bir taksi. Taksi evet. Kendini Güner için Güner'le çok acılı, perperişan günlerinizden bildiğin Tottenham'ın ta ilerisindeki üniversite hastanesine atabilirsin.

Dünyada ne iyi insanlar var. Orta sınıftan izlenimi veren bir karıkoca koşturup taksi bularak beni yerden kaldırıp taksinin içine attılar. Sonu gelmez "Thank you, thank you"lar sıraladım. Arada: "Believe me, I'll never forget you, your help," demeleri unutmadan... Bir kâğıda mahalle adını, hastaneyi yazıp şoföre verdim. Yeri bildi valla; üstelik beni dosdoğru acile götürdü. Kapısından koşup gelen birine durumumu tarif etti; ortopedi falan dedi. Olursa bu kadar olur. Sürücüyü nasıl memnun edebilirim? Güzel sabahın güpgüzel insanları: İşte ortopedi-

desin. Doktor, hastabakıcılar bileklerini saran bastonlar geçiriyorlar; kısa bir koridor, derken: X-ray. Bakıldı. Yüzler gülmekte: Kırık yok. Uzanın şuraya. Uzandım oraya, hem de hiç 'pislendiğimi' düşünmeden. Sol ayak bileğim ile baldırım arasını sıkı sıkı sardılar. Burkulmaymış. Bir incinme. Ayağımı mümkün mertebe yukarda tutmalıymışım. Fazla yürümemeliymişim. Londra'daki randevularım peki? "Yatarken bacağınızın altına yüksek bir şey koyun, yarına geçer," dendi. "Fakat ben bu akşam... Şöyle şöyle şöyle..." demeye kalktım. (Öteki ben: Nezaket bolluğundan nerdeyse dalkavukça sesini bile incelterek...)

Eyy okur! Roman kahramanları yazarının benzeri miymiş, değil miymiş; gör bakalım.

Bendeniz bir taksiyle kendimi otel odama atmış, bacağımı havaya dikmiş, Apo'ya ne diyeceğimi hesaba koyulmuşum. Zıııırrrr. Telefon. Sevgili Abdullah: "Hocam, gelip sizi otelinizden almayı düşünüyordum, ama salonda bir değişme olmuş, oraya erken gitmeliyim; toplantı saatinde siz şu adrese gelebilir misiniz?" Tısssss. Oldu olacak, battı bacak!..

Hayır...'ın Aysel'i kendisini dört gözle bekleyen izleyicilerin karşısına nasıl ağır aksak, oraya buraya tutunarak çıkacaksa, yazarı da, hem de 'değişen salon' asansörsüz beşinci katta, madenden çok dik merdivenlerle çıkılan bir yerde bulunduğuna göre, daha da beter bir halde çıkmış bulunacak.

Aysel'in töreni oldu mu, yazarı dahi bilmiyor ama o, yazarın kürsüye çıktığını biliyor. Acıya katlanıldığını da. Sürprizlere katlanmanın bundan beter olduğunu da. Abdullah Yılmaz gibi 'kurtarılmış bölge' çocuklarına asla ve kat'a kızılamayacağını hele, ezbere bilmektedir...

Ertesi gün akşamüstü, eksik olmasın Mehmet Ali Dikerdem refakatinde Serpent's Tail Yayınevi'ne gidildi; sahibi ve editörüyle buluşuldu. Mehmet Ali, editörle beni baş başa bırakmayı tercih etti. Dışarda kaldı. İçerde, neler yazıp çizdiğim, yazarlık anlayışım falanlar hakkında biraz hızlıca konuşuldu. Sonuçta editörden bana iki ciddi soru geldi:

1. Biliyorsunuz, dilinizden dilimize çeviri yapacak iyi bir çevirmen bulmak kolay değil; biz bunu temin etsek bile, çeviri ücretini ödeyecek bir yer, devlet, dernek, ajansınız falan var mı? Cevap: "Yok öyle şeylerim efendim."

2. Şeyy. Sizi farklı bir ses olarak tanıtmak gerekir. Düşünüyorum; farklılığınız Müslüman bir kadın yazar oluşunuz. Hem Avrupalı gibisiniz, hem Müslüman. Kadın yazar olarak nasıl baskılarla, ezilmişlikle falan karşılaştınız? Sizi bu anlamda feminist açısından ele alsak ne dersiniz? Cevap: "Ben Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin ilk ya da ikinci kuşaklarındanım. Nüfus kâğıtlarımıza 'Müslüman' diye yazılmıştır ama, laik bir eğitim aldım. Şahsen Müslüman dininin pratiğini de yerine getirmiş değilim. Hızlı bir kültürel dönüşüm sonucu ebeveynlerimizle aramızda elbette bazı gerilimler yaşanmış olabilir, fakat ben üniversiteyi de dini bir baskı altında kalmadan bitirdim. Ülkenin tamamı böyle olmayabilir, ama bu bir din devletinden laik devlete geçişin zaman isteyen bir sorunu. Biz Cumhuriyet yazarlarının üstündeki asıl baskı, siyasal eğilimlerimiz bakımından, siyasal anlamda düşünce, yaratı özgürlüğümüzü engelleme biçiminde olmuştur. Sol eğilimlerin yarattığı düşünceler tehlikeli bulunmakta. İki kere mahkemeye verildim, bir romanım da toplatılmıştır. Ayrıca ben dışarda, kadın haklarını sonuna

kadar savunsam da, yaratıcı bir yazar olarak birtakım ideolojik etiketler altında yayımlanıp tanınmak istemem. Bana tiyatro, roman, hikâye, deneme yazarı densin, bu yeter. Ülkemde de 'kadın yazar' levhası altında ölçülüp biçilmeyi reddetmekteyim. Cinsiyet ayrımına göre olacaksa yazarlık, bırakın sizin cinsinizden olanlara da 'erkek yazar' densin bari..." Önüme koyduğu iki maddesine de yüz veremediğim halde, yılan kuyruğunu bana çarpmadı; ağzıma zehrini de damlatmadı; kem küm İngilizceme rağmen güle oynaya gülüşüp konuştuk. Hoş bir aydın tavrı gösterdi Yılan Kuyruğu yöneticisi ya da editörü. Yayınevlerinin de önünde sonunda para kazanmak zorunda olduklarını, kuralı yerine göre oynamak gerektiğini kem kümsüz açıklamasını da sevdim. İyi bir çevirmen olmadıkça, hepsi boştu. Okunabilmeliyiz ki, ne tartışacaksak ondan sonra tartışmalıyız. Oturup dır dır ötmemin altında Batı'ya karşı her zamanki aşağılık duygumuzun rolü bulunduğunu düşünmekteyim. "Ben şuyum, buyum..."ları o kadar öne çekmem gereksiz. Fakat unutma. Eve dönünce buraya *"Fikrimin İnce Gülü"*nün Almancası ile *Ölmeye Yatmak*'ı göndereceksin. Rica edildi.

'Kadın yazar' madın yazar dırdırlanmalarında Mehmet Ali Dikerdem'i mahcup bırakmış olma da, kendin üstüne bu yeni bilgini de hem kötü bilgiler, hem de iyi bilgiler hazinelerine at.

Londra'daki son gecem Apo'lardaki bir 'goodbye' partisiyle bitti. Dikerdem, Mehmet Yaşın, İffet, Saliha Paker, Kemal, Gülay hep birlikteydik. Çok şarap içtim. Kalan zamanda önden bildiğim Bond Street'teki ortopedik ayakkabıcısına bir de CD'ciye hep taksiyle gidip geldim. Ayak

bileğim şiş, fakat iyi. Ruth'la ancak Harrods'un self servis lokantasında buluşabildik. Apo beni bir trenle Harbour'a kadar getirdi, fakat ille ben taşıyacağım diye, her zamanki iyi niyetiyle elimden aldığı, içinde katlanabilir çanta taşıyıcısı demirin bulunduğu mis gibi yol torbamı bana geri vermeyi unutmuş. Paris'e inişimde tekerlikli bir araba edindimse de oraya kadar ne yaptığını sus söyleme. Saat 18.00'de Rue de Four'daki otelimde olmalıydım, ama ancak 19.30'larda olabildim. Odam neyse kimseye verilmemiş; gardan 'geliyorum, geliyorum.' diye bir telefon etmiştim de ondan. Bendeki tedbir ile Apo'daki tedbirsizlik birbirini götürmüş bulunmakta...

Bütün bunların yarısını Londra-Paris trenlerinde, yarısını da burda işte, çatı katındaki 'yeni' odamda yazmış bulunmaktayım. Burada. 'yenisi' hem bir hafta öncekinden 40 frank daha pahalılanmış, hem de duşun tavanı beni iki büklüm durularak da içine alacak gibi değil. Ancak çömelerek yıkanabilirim, o da pek mümkün görünmüyor. Burasını yarın değiştirirlerse ne âla. Bu gece için başka her yer dolu.

Yarın Musée d'Orsay'a gideceğim. Möbleler kısmına bakamamıştım. Bu sefer bakarım artık. Gardan aldığım Paris Haftası broşüründe bir de film işaretledim. Odéon'da *Les 7 Grands Poètes Perdus*'yü. Müzik: Maurice Jarre'ınmış. İşte yalnız bu bana yeter.

Mantel'ler pazar günü, RER metrosuyla gidilen banliyödeki (eski bir köymüş) 'marine' dedikleri, yüzyıllar öncesinden kalmış bir 'soeurs'ler, yani rahibeler okulundan, bir manastırdan yapma evlerinde beni bekleyeceklerdi; gidebileceğimi sanmıyorum. Telefon ederim. Place des Voges'un orda, park kıyısında biraz oturup ordan Bastille'e

gitmek, alana yollanmadan önce bir de Finac'a uğrayıp Halim'e küçük, hafif fakat iyisinden bir fotoğraf makinesi almak, tıraş makinesine 'ağız' aramak da tasarıların arasında. Sahi ya, bunu iyi akıl ettin. Bastille abidesi önünde diz çökmeden önce, Place des Voges'un kahvelerinden birinde oturup omlet yemek iyi olmaz mı? Bak işte, canım öyle bir peynirli omlet istedi ki! Tamam açsın, ama niye omlet? Canım çekti, dedik ya? Voges Meydanı'nın oralardaki 6 no.lu bina, hani o kocaman taş konak Victor Hugo evi değil miydi? Yazları Viendeau denen bir yere gitse de pılısı pırtısı, kâğıdı ve tüy kalemi hâlâ hep burda ya! Bir zamanlar yalnızca dışına bakıp dönmek zorunda kaldığın Victor Hugo Müzesi'ni bu sefer artık içinden keşfetmelisin. Voges parkında 1610-1643 yıllarının 13. Louis heykeline baka baka omlet yemek gibi bir lümpen keyfine yatmanın zamanı değil şimdi.

Paris, 6 Şubat Salı

Otel odası. Sabah erken: Cumartesi, pazar, pazartesi neler yapmadım neler. Bugün öğleden sonra İstanbul'a dönüş uçağında olacağım. Henüz Finac'a çıkamadın. Neyse, orası buraya çok yakın. Paris'te son üç günlük tasarılarının çoğunu uyguladın ya sen ona bak. En önemlisi *Les misérables* desenleriyle haşır neşir oluşun. İşte Brion'lar, LİX'ler, Carrières'ler. İşte işte Cosette, Jean Valjan şurda. Burda da rahip evindeki yemek sofrası. Şu da yoksul Fantine'in portresi imiş. Bir salonun avizesi biraz annemin Tuna Caddesi'ndeki apartman dairesine astırdığı avizeye benziyor. Hugo'nun yaptığı tablolar. Çoğu suluboya. Yazları Viendeau'da iken hep resim yaparmış.

Cep defterimdeki notlardan: (...) Les Thenardiers'lere bak sen! Sefilleri Geoffroy da bol bol resimlemiş. Çoğu siyah beyaz. Ama Willette'in *Gavroche à la Barricade*'ı renkli. Emile Bayard'ın *Jean Valjan et Thenardier*'si bir harika!.. *Monsieur Madeleine* de... Bu ve *Cosette'in Annesi Ölüm Döşeğinde* tablosu da siyah beyaz, diyeceğim ama öyle bir ışık oyunları, gölgeler, aydınlıklar var ki insanın şurası sarı, burası mavi diyeceği geliyor. Hatta pembelikler. Vakit akşamüstü olmalı, dedirten pembemsi grilikler. Yağlıboyalar, guaşlar da var. Hugo'nun evi resim müzesi gibi. Fotoğraflar, resimlerle hayatını gösteren oda. 1827'deki hali, genç ve yakışıklı. 1876'den 1885'lere kadar. 1885 tarihli, Leon Bonnard tarafından yapılmış tablo, Hugo'yu ölüm yatağında gösteriyor. Oğlu George Hugo'ya ithaf edilmiş. İmzalı.

Hugo'nun evi de evmiş haa!.. Salon salon, oda oda, 4-5 katlı ve Voges parkına bakmakta; o bir şey değil de, arkadaki set set, inişli çıkışlı bahçesi; çiçekler çimenler bir asır öncesinden öylece kalmış sanıyor insan. General babası, annesi, üç erkek kardeşi de burda hâlâ yaşamaktalar sanıp ürpermeyeyim mi?.. Haa, bir de Louis Boulanger tarafından yapılmış *Madam Hugo* portresi var ki, beni kovalayacak sandım. Belalı bir kadınmış diye okumuştum bir yerde de, ondan olmalı. Deri kaplı bir toplantı masasının her köşesi, başta kendisi olmak üzere, şu yazarlara ait: Alexander Dumas, Lamartine, Georges Sand. Şu kadından erkek yazara bak sen.

(...)

Dünkü son günüm Paris'te inleyerek, sürünerek geçti diyebilirim. Gövdem ne kadar çabuk yıkılıverecek hallere geliyor artık.

Yılmaz Güney'i anma, Mandela'ya özgürlük kampanyaları yüzünden, Elazığ'dan kalkıp Paris'e getiren yolun uzunluğundan nisan ayı olmuş; ben hâlâ 5 Şubat Pazartesi günü Rue de Renne'i ancak tırmanmış da Montparnasse'da kendimi sürüklemekteyim. Yarın dönüş. Sabah erken kalk. Hugo evinde tuttuğun daha bir dolu not var; onları da unut.

(...)

Televizyonu açtım. Canlı yayın. Bir grup ressam, yazar, hatta aralarında canımın içi Serge Reggiani, büyücek bir Stalin afişi altında toplanmış, kıyasıya tartışıyorlar. Ne var acaba? Seçim mi? Fransız Komünist Partisi'nden artakalanları kesip biçmekler mi? Bir yandan da içiyorlar. Piyanoda David Lively var. Ruhen acı çekiyormuş gibi...

(...)

Bitkinim.

İstanbul, 7 Şubat Çarşamba

Büyükdere/Bülbül Sokak/Deniz işte/Bak bak! Bir yakıt tankeri geçmekte.

Dün, sakat bacak, uykusuz, yorgun bitkin döndüm.

Halim, her zamanki gibi her şeyi düşünmüş. Balık yaptık; roka salatayla rakı dahi içtik. Bu sabah yine de zor doğruldum. Doğruldum doğrulmadım, telefonlar, telefonlar; birikmiş tarafından yapılmayı bekleyen her şey. Okunacak dergiler, gazeteler; yanıt bekleyen çağrılar. Yıkanacak çamaşırlar. Buzdolabının içi de tarumaaar...

Tekrarın tekrarı.

(Her şeyi bir bir yaşamaktayım. Yeniden: 31 Ocak günü, sabahleyin bilim adamımız, yazar ve siyasetle haşır

neşir bulunan Muammer Aksoy vurulmuş. Çalışma yerine girerken... Abdi İpekçi yetmemiş gibi. Yine muamma. Elini kolunu sallaya sallaya işine git; iki kurşun. Yoksun.) Tekrarın tekrarı:

Ümraniye Halk Eğitim Merkezi'nden genç bir öğretmen, Nurşen Hanım, Kadın Günü dolayısıyla 8, 9 ya da 10 Mart günlerinden birinde oraya giderek eğitim merkezine devam eden, etmeyen Ümraniyeli kadınlara bir konuşma yapmamı istiyor. (Öteki ben: Kadın günü yaklaşırken yazarlığına gösterilen ilgi öyle çoğalır ki, ayıp olmasın diye yaşayamadığın gibi, ölemezsin de...)

8 Şubat, Perş.

Ateş 39. Şiddetli grip. Ağrılar dayanılmaz. Yarın Ara Güler ile Ortaköy vapur iskelesinde buluşacaktık. N'olacak şimdi?

12 Şubat

Halim, cuma gününden beri işine gidemedi; bana baktı. Arada annemi anmayı da unutmadı. "Annen öldüğü zaman en çok niye üzüldüm biliyor musun, hastalanıp yatağa düştüğün zaman şimdi artık kime 'imdaat'ziline basacağım diye" gibi güzel bir itirafta bulunmuştu da o zamanlar; 15 Şubat 1982 günü.

Emekliyim artık, dediği halde, 'imdaat' der demez koşup gelen, Büyükdere'nin, en çok da bizim hayranlık duyduğumuz, sayıp sevdiğimiz doktoru Cemal Bey, Halim'in telaşı arasında sakin sakin geldiler, sakin sakin bakıp, şunu şunu, şöyle şöyle alın deyip gittiler.

Ertesi gün:

Ateşim azaldı. Ağrılarım da. Beş dakika ayakta durabiliyorum. Cemal Bey, istirahat edin, en iyisi bu; demişlerdi. Uyguluyorum. Mesela Dostlar Tiyatrosu'nun 20. yaş gününü kutlamaya gitmedim. Tansiyon çok düşük. Temizlikçimiz Emine Hanım, arada böyle sürprizler yapar. Bu hafta gelemeyecekmiş. Halim işine gitti. Bu daha iyi. Bir hastaya nasıl bakılacağını bilmemekten doğan üzüntüsü ve telaşı kötü bir gerilim yaratmakta.

15 Şubat, Perş.

Farz et ki annen ölmedi. Say ki yanıbaşında. Demli akşam çayı, yanı sıra ince gümüş ağızlığına takılı Gelincik sigarası elinde; tıpkı çocukluğunda olduğu gibi şööyle her zamanki soylu edasıyla azarlamakta seni: Kendini yorma, her şeye koşturma, boğazını sarmayı unutma, dedim durdum; dinlemiyorsun ki... Bir an sessizlik olur; çilli yanakları pembeleşmeye başlamıştır; (ağzının sol yanını şöyle bir kıvırarak kabahat sende anne, desene. Beni böyle yetiştiren sen değil misin?) Hafifçe doğrulursun; çayından bir yudum alıp sorar: Nereye kalkıyorsun öyle? Baksana anne, şu perdenin kıyısı kıvrılmış, gözüme batıp durmakta, düzelteyim... Kıs kıs kıs gülüşürsünüz. En büyük şifreniz karşılıklı göz kırpmanız...

Annem ölmemiştir.

16 Şubat, Cuma

Dergiler, kitaplar. Hepsi yanıbaşımda. Öksürük dinmedi; öksürdükçe başım zonklamakta, ama kulak tıkaç-

larımı yerli yerine koyunca bol bol okuyabiliyorum. Aklım fikrim yine *ROMAN-Tik bir Viyana Yazı*'na kaymışken Paris'te aldığım *Alma Mahler ou l'Art d'Etre Aimée*'yi bitirmek üzereyim. Gazeteci, yazar, eski bakan, sanırım kültür bakanı, Françoise Giroud tarafından yazılmış. Giroux "Kadın Hakkı" der, başka şey demez. Erkek yazar ve sanatçıların şöhretleriyle üstleri örtülmüş kadın sanatçıların, yazarların hayatlarını inceleyerek bunları günışığına çıkarma projesinin ateşleyicisi: *Alma Mahler.* Sesi kadar fiziği de güzel, âşığı bol ve küçük şarkılar bestelerken 45 yaşındaki besteci Gustav Mahler'in evlenme teklifini kabul eder. O, 22 yaşındadır ve henüz daha nişanlıyken Mahler'in kendisine: "Bundan böyle bir işin, bir mesleğin var; beni mutlu etmek," dediği Alma. Atak, çapkın, flörtöz genç kadının besteyi, piyanoyu bırakıp ressam Koşka, mimar Walter Gropius (işte şu Bauhaus kurucusu Hitler eğilimli acımasız zabit) kucaklarında aşkla nefreti hal hamur eyleyen hayatının hikâyesi ya da romanı. Hitler'in 'tek ırk Alman ırkı' şiddetine sıvandığı zamanlarda sosyalist genç şair, sonuncu âşık Franz Verfel'in öldürülmesine kadar Viyana başta olmak üzere kâh Venedik'te, Milano'da, kâh Almanya, Macaristan'larda harcanmış Alma Mahler hayatı. Bundan önce kendini heykeltıraş Rodin'in 'ustalık' aşkına adamış Camille Claudel de, hemen hemen aynı anlamda incelenip yazılmıştı. 1988'lerde yayımlanan *Alma Mahler*'i yine aynı anlamda Kafka'dan ötürü, *Milena'nın Hayatı* izledi. Yayın yılı aynı: 1988. Böyle kitapları severim. Sanatın sedası yanı sıra tarihsel dönemlerin huzmelerini de bireylerin iç yaşamlarındaki yankılarıyla işitiliyor, görülüyor, dokunuluyormuş (gibi) kılar böyle kitaplar.

(...)

Alma bitti. Bu arada Camille Claudel'in babası Paul Claudel, bu koskoca Claudel ailesi gelip geçti aklımdan. Milena'nın soylu/zengin profesör babası da. Hani Batı'da tüccarından aydınlar 'sınıfındakilere' kadar babalar, 'ya oğlum bir sanatçı, bir yazar olmazsa ne yaparım ben' gibi tasalar çekerlermiş de... Onların bile içlerinde ya kızım heykeltıraş, ressam, besteci olmayıverirse, diye kaygılanan tek örnek gelmiyor aklıma. Bizde büsbütün, genç kızın soy sop, Meşrutiyet'ten sonra da modernite işareti olarak bir piyano başına oturtulup orada fotoğrafının çekilmesi bir yana ortaya çıka çıka Osmanlı paşası kızı Fatma Aliye Hanım çıkmış, onun da elinden tuta tuta beyefendiden komşusu, Avrupa Fuarı görmüşü, kadın haklarına gönlü yumuşak Ahmet Mithat Efendi olmuştur ki, onun bu yüzünü ortaya çıkaran yine bir yabancı erkek tarihçidir. Bizde kadının üstü peşinen dibine kadar örtülü olduğundan yeteneklerinin yaratıcı erkek gücü altında peyderpey ezilip kalması sözkonusu olamamıştır. Taksit taksit ve daha uzun süre yerüstüne çıkarılmayarak. Şimdilerde birileri, hem de kadınlar arkeolojik kazıya giriştiler, ama onlar da pek üniformalı. Halide Edip, der başka şey diyemezler. Çünkü ne olsa ellerinde Batı'dan kaynaklar var. Halide Çavuş, New York ya da Columbia Üniversitesi'nde ders kitabı olmuş. Elia Kazan'ın profesör karısının koruyucu kanadı altındayız.

Akşamüstü: Ateşim yine mi çıktı, nedir? Yazmıyor, sayıklıyor gibiyim.

Evet, bu arada sayfalarını devirip durduğum dergiler.

(...)

Aferin Hilmi Yavuz'a! Haftalık *Nokta*'da kendisiyle yapılan bir röportajdan anladığıma göre, onca güzel şiirine rağmen o da bir de roman yazmış ve: "Bi Kemal Tahir, bi Orhan Pamuk, bir de ben kendi romanlarımızı kurduk; başka yok," diyor. Geçen yıl da "Tek şair benim," diye çıkmıştı ortaya. Şiirini sevdiğim Hilmi, adıyla sanıyla zaten ortadaydı. Şimdi böyle dedi, nazarımda ortalama oldu. Buna entelektüel şiddet, deniyor. Maganda diktatörlüğünün edebiyat hayatındaki icraatıdır desek daha uygun kaçmaz mı? Hilmi Yavuz'umuz Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda bir şey olalı beri, hayret, her yerde birden tapu sahibi olmakta(!). En iyisi sen, derginin birinde o lafı etmemiş, şehir kültürünün başında da resmen bir şey olmamış say, gitsin.

(...)

Ateş: Yine çıkmış işte. 38 dereceye iki milim var.

Saat: 8.30. Sürgülü dış kapı çekilmekte; Halim gelmekte. Ateşini gizle. İhanetten sayılmaz bu. İkiyüzlülükten de...

Yarın Cevdet Kudret Bey, eşi İhsan Hanım, hep birlikte Boğaz'ın Anadolu yakasına, Güngör ve Güngör Dilmen'lere öğle yemeğine gidilecekti; öyle ya. Acaba iki ağrı dindirici-ateş kesici daha alıp yatsam?

19 Şubat

Ruh Üşümesi'ne yeniden döndüm. Fakat bu 'novella' böyle kopuk kopuk çalışmayı kaldırmıyor.

Paris'ten önce araya taraya ve farklılık adına pahalının pahalısı kırmızı renkli yeni bir müzik seti almıştım. Bozuk çıktı. Çamaşır makinesi yine taştı. Temizlikçi Emine Hanım yemeğini ısıtırken fırınlı bütangaz ocağının bir

düğmesini koparıp gitmiş. Kocataş içme suyu çeşmesinden suyumuzu bidonla hep Halim taşımakta. Sürekli sigara paketiyle beslediğimiz, bu yoklukta ağzından sigara nasıl oluyor da düşmüyor diye şaşıp durduğumuz kapıcı, biz rüşveti keser kesmez su bidonuna elini sürmez oldu. Henüz gazetelerimizi getirmeyi kesmedi, ama dur bakalım. Benimle 'siyaset yapmaya' ilk günden beri pek teşne. Particilik yapıyor ve ailecek bizi kendinden ve kendininkilerden saymıyor gibiler. Karısı bahçeye suyu akan çamaşırları asarken, baharda duvar diplerine diktirdiğin menekşeleri gizlice çiğnerken görmeseydim keşke. Suçüstü yakalamak: Kötü bilgi.

*

EŞİK
Bükmekle Kırmak

Önceki geceki rüyam:

Gazete idarehanesi gibi bir yerdeymişim. Yan yana masalar, çatur çutur daktilo sesleri. Birden: "Vurdular! Öldürdüler!" diye dehşet dolu bir dalgalanma oluyor. Sözde son zamanlarda gazetelerimizde sık rastlanmaya başlanan muhabir genç kızlardan biri, elinde bloknotla vurulan kimse üstüne düşünceler derliyormuş. Gösteriyor, bakıyorum karikatürcüler, yazarçizerler arka arkaya "O şöyleydi, böyle biriydi, severdim, sayardım, vb. gibi demeçler vermişler. Muhabir kız ille benden de bir görüş almaya çalışmakta, bense felaket bir geriliş içindeyim. Kim ölmüş, vurulan, ölen hakkında ne biliyorum ki? Hem ölen kim, kimler tarafından vurulmuş? Muhabir kıza bunları soruyormuşum, ama o da bilmiyormuş. Görüş bildirenlere soruyor; onlar da bilmiyor.

Bütün bunlar bir an'da olmakta. Saniyede. Derken ansızın bir ses: "İşte katil!" diye haykırıyor ve İlhan Selçuk'muş sözde, o, üstünde James Bond ya da Batman'ınki gibi tene yapışık parlak deri bir mont içinde, yukarı kaldırdığı tabancanın namlusundan hâlâ dumanlar tüterek kaçıp gidiyor. İçimden, öldürmüşse mecbur kalmıştır, kendini savunmak için yapmıştır herhalde, gibi şeyler geçmekte. Nitekim, herkesin devrimci, büyük kadın, temiz kahraman falan diye tanıdığı ve gazetede evrak memuru gibi bir pozisyonu olan kadın, İlhan'ın odasına dalıp onu sevişirken suçüstü yakalatmak niyetiyle koynuna girmeye falan kalkışmış, karşılık alamayınca öyle taciz etmiş, öyle taciz etmiş, öyle soyunup dökünmeye başlamış kiii, İlhan Selçuk da, bu ırza geçme teşebbüsünden kurtulmak için, "kahrolsun böyle casustan devrimci!" diyerek kadını vurup çıkmış. Öldürülen 'büyük devrimciyi' peşinen öve öve göklere çıkaran demeç sahipleri ne yapmışlar?

Ee, bu bir rüya. Artık bulunması, bilinmesi imkânsız uyku hayatında kaldı onlar. Asıl tuhafıma giden, bir kâbustan uyanmanın yorgunluğu ile yatağımda doğrulur doğrulmaz aklımdan: "Bak Yalçın Küçük, sol tutumları daha iyi yapacağım, değiştireceğim deyip durmaktasın ama, geçmiş birikimi yarına doğru bükerken kırmaktasın..." Hâlâ daha içimden: "Dal, gereğinde şu yandan bu yana doğru bükülmeli ama, bükerken kırılmamalı," diye geçip durmakta.

Alma Mahler: 1900-1940 arası Viyana burjuvaları ve sanat çevresi ortasında, 1917'ler hiç olmamış gibi yaşayıp gidiyordu âşıkları arasında. Berlin'e gitmekte olan Orient–Express'in şık kabininde kendini beğenmiş, tepeden

bakan Gropius'la sevişmeyi de ihmal etmeden. Mahler'in görev taksimine karşı çık, ama *Dünya Şarkısı*'nı küçültme. Yakın zamanlara kadar Aziz Nesin Bey'e o kadar yakın durmuş olan Yalçın'a tutukevi çıkışından sonra adım adım hasıl olan 'ben-ben'cilik ne oluyor?

Öteki ben: (Günlükte bu kadarı yeter. Uzatma. Yazma. Gelinen noktada susmak daha iyi.)

24 Şubat

Diş ağrısı. Pazartesiye dişçin Serdar Soytürk'e gideceksin, unutma. Serdar Bey'le ben daha ta Ankara'da iken, bir İstanbul'a gelişimde muayenehanesi önünden tesadüfen geçerken, çaresizce zili çalıp, kendimi içeri attıktan sonra tanışmıştım. Karısıyla birlikte çalıştıkları muayenehanelerinin ilk müşterilerinden sayılabilirim. O kadar gençtiler ve o kadar gölgesiz, çentiksiz bir dostluk oluştu ki aramızda. Ertesi gün bir konferansa katılacağım; diş berbat; Serdar Soytürk, hemen dolgu yapmakla kalmadı, gece bir ağrı falan çekersem kendisini aramamı söyleyip evinin telefonunu bile vermişti. Ayaküstü bu tedavi tam altı yıl dayandı. Elbette hep ve hâlâ ona gideceksin.

Geçenlerde Yıldız Kenter telefon etti. Müşfik'le birlikte *Çok Uzak Fazla Yakın*'ı tiyatrolarında sahneleme isteği, heyecanı yerli yerinde; özellikle önümüzdeki yıl İstanbul Tiyatro Festivali'ne Kenterler'in katılımı bu oyunla olsun istiyor, fakat kendisi kadar büyük sanatçı kardeşiyle aralarındaki gerginlik neyse, bir türlü geçmiyor. Güner'le benim ilişkilerimize ne kadar benziyor. Yıldız'ın güzelim sezgisi: Yahu Adalet bizim için bir oyun yazsana,

der dururdu. Hiçbir kastım olmaksızın *Çok Uzak Fazla Yakın* hemen hemen isteğine yatkın bir şey oldu. Oyun şimdi Kent sahnesinden önce hayatına çıkmış gibi de, Müşfik'siz. Eksik olmasın Müşfik bir ara kalktı, bana kadar geldi. Açıkça, 'tiyatrolarında hiç oynamayacağım' deyip çıktı. *Öfke*'yi, *Salıncakta İki Kişi*'yi unutmak mümkün değil. El ele-baş başa tiyatro sanatımıza büyük, değerli katkılarını.

El sıkışmalılar. Başka türlü olmamalı. Hem de bu arada Şükran'ın munisliği, soylu vefası hiçlenebilir mi? Şükran, bohem erkek kardeşini vapurda görünce tanımayan, kızının evlilik kokteylinde de ut çalan, içinin sesi, dilinin Selahattin Pınar şarkılarıyla konuşan baba rolünü kabul etsin, yeter. Bilinç düzeyi düşük toplumdan, kendisine eşit toplumla ilişki diye yırtınan sanat yerine, toplumdan bireye, kendisinden haberli bireyden kişiler toplumuna kapılar açan sanat da gündeme girmeli artık.

5 Mart, Cuma

Telefonlar. Telefonlar... Sabah böyle geçti. Beni okuyanlardan değil, benden bir istekleri olanlardan... Notlar. Olur peki'ler. Olmaz, özür dilerim'ler...

Bütün öğleden sonra *Ruh Üşümesi* başına çökme vaziyeti. Bir kere daha yazıp yine beğenemediğim ilk 22 sayfayı yeniden yazdım. Eros'un ve erotizmin her an daha beter yani kendini aşkın, hak etmediği bir soğukluğa kayabileceği tehlikesini hâlâ daha önleyebildiğim kanısında değilim. Heykeller ve salt ten hayatiyet içre yazılınca bu tehlikeyi önlemek de güçleşiyor elbette. Sonuçta mermerden heykel yapmıyor, film pelikülleriyle oynamıyor-

sun ki, hayatın içindeki, tenin hücrelerindeki canlı dilleri kullanıyorsun ve canlı tutmaya mecbursun.

İstediğin kıvamı tutturamadın. Eh ne yapalım; olmazsa olmayacak demektir. Atarsın bir köşeye, geçer gidersin. 'Göz göze gelmelerin' 'bir yastıkta kocamaların' sessiz bir muziplikle rezilini çıkaracak romanını yazmak istemiştin; Türkçenin sevişme deyince belden aşağı küfretmenin değil ve eczanelerde de satılmayan birleşmelerin güzel dili olduğunu göstermek istedin. Aşkın kendi dili kursağında kalırsa kalır. Uzatma.

7 Mart 1990

Hürriyet gazetesi yazarı Çetin Emeç vuruldu.

Sabah saat 9.30'da gazetesine gitmek üzere evden çıkıp arabasına biniyor; orada vuruluyor. Sürücüsü Sinan da. Prof. Aksoy'dan sonra Çetin Emeç. Ölü. Yerinde. Sürücü Sinan da. Memlekette görüntüsü her an değişebilen fakat aslı 'meçhul' diye aynı olan bir kan davası sürüp gidiyor. Aşağı yukarı/tekrarın tekrarı.

Gündüz ne radyo, ne televizyon açarım. Haberi akşamüstü Halim'in telefonundan aldım.

Ertesi Gün:

Gazeteler kara başlıklarla çıktı. *Cumhuriyet* hariç. Atatürk'ün ölüm günü 10 Kasım'dan başka, hiçbir kimse ve şey için kara başlık yapmama kararları varmış da... Gazetelerin hemen hepsinde Çetin Emeç'in üst yanı çıplak, 7 yerinden kurşun yemiş vücudu. Ölü Çetin Emeç, ölü sürücü Sinan fotoğrafları. (Aydın'cığım iyi ki bugünü gö-

remedin; çaresizlik işkencesi çekecektin.) Garibim şoför, daha arabaya girip yerine oturamamışken... Emeç vurulunca, fırlamış, kaçarken sırtından kurşunlanmış. Sırtından. Alçaklığın alçaklığı. Hayatı göğüsleyen Sinan sırtından vuruluyor. Faşizmin faşist oğlu faşistleri!..

Manşetler: "Katiller", "Cumhuriyet düşmanları", "Devlet nerede?", "Katiller bulunamıyor".

Tekrarın tekrarı. Abdi İpekçi: Katlinin faili hem deli, hem meçhul. Hem var gibi, hem hiç mi hiç yok gibi...

Ertesi Gün:

Cenaze. Nuruosmaniye, *Hürriyet* önü. Kalabalık. Çok kalabalık. Emeç'in hayat hakkını savunanlar, isteyenler, isteyenler... Faili meçhuller nerdeler? Orada mı, burada mı? Veee. Hayat sürüyor. Meyhanelerde yine rakılar içiliyor, kuaförlerde kadınlar yine saç boyatıp pedikür yaptırıyor; kim bilir Sinan'ın küçük çocukları akşam babaları ne getirecek diye, nasıl bekleşiyor...

(...)

Ben de dün işte, 12 Mart yıldönümü gecesinde Giovanni Scognamillo'nun *Bir Levantenin Beyoğlu Anıları*'nı büyük bir keyifle okudum. Ah o eski Pera, ah o Markiz'li, Degüstasyon ve Cercle d'Orient'li Beyoğlu'su, Taksim'i diye inleyenlere ithaf: Giovanni açık yüreklilikle dün, dünün insanı olmadan olmaz, ayrıca olmasın tabii; bu sadece tarihin bir ânı idi, bitti, demekte. Beyoğlu için tatlısu Frenkleri gereklidir. Yeni insanlar kendilerine uygun yeni mekânlarını isterler, diyor. Scognamillo belki nostaljik takılanlara karşı fazla katı. Tarih bir dekor olarak da kullanışlıdır pekâlâ! Geçmişe kaçanların bugünün yaygın

kültürü dışında ve bunlardan farklı görünme lüksü. Yarı aydının tam aydınmış gibi görünme manevrası.

Anlayışlı olalım. *Her şey olması gerektiği gibi olmaktadır.* (Sahi, bu benim *Yazsonu*'mda geçen bir lafım mıydı, yoksa Marx'a mı aitti?)

14 Mart, Çarşamba

Dün *Kadınca* dergisinden arandım. Şunu soruyor ve yanıt istiyorlar: "Yazarlar arasında küçük bir anket yapılmış. Biz de küçük çapta böyle bir anket yapmak istiyoruz. Siz de bir yazarsınız; Vaclav Havel gibi siz de cumhurbaşkanı olabilirsiniz. Böyle bir öneriyle karşılaşırsanız ne yaparsınız?" (Bunun altında *Kadınca*'nın asıl merakının yazarlar değil, 'kadın yazarlar'ımızı erkek soyundan Havel'le tartıya vurmak olduğunu sezmedim değil. Ben de, haklarımızın savunucuları ne sezerlerse sezsinler deyip sorunun yanıtını pat diye veriverdim: "Ben, dereyi görmeden paçayı sıvayanlardan değilim. Cumhurbaşkanlığı heveskârlarından da hiç değilim. Yine de böyle bir durum olsa şu iki nedenle pek sevinirdim. Bir: Aman ne iyi, demek insanlar bana güveniyor, derdim. İki: Artık eserlerime ilgi kim bilir nasıl artacak ve Türkiye durmadan roman, hikâye yazan bir başkan kazanırken, dünya da nihayet bizden de bir yazar kazanacak; Türk edebiyatı her yanda çın çın çınlayacak, diye düşünür; hop oturup hop kalkardım. Şaka bir yana: Ben bilmediğim işlere burnumu sokmayı sevmem. Kişiliğime gösterilen ilgiyi kötüye kullanamam."

Aksoy'la Emeç'in katilleri hâlâ bulunamadı. Katillerin Suriye ile ilişkisi şüphesi kuvvetleniyormuş. *Güneş* gazetesi Ahmet Altan oraya geleli beri çok hoş başlıklar atıyor: "Robot Resim Yakalandı" gibi mesela... Parlamen-

to binası satılıyormuş. *Güneş* bunu da "Sahibinden Satılık Daireler" diye veriyor.

Neyse bari, bu arada Metis Yayınevi sahipleri Müge ve Semih Gürsoy girişimleriyle bütün yayınevleri birleşip ortak bir kitap yayımlamaya karar vermişler. Böylece terör, terör kurbanları, demokrasi düşmanlığı ah vah'larla unutulup gitmeyecek olanlar, el ele, yan yana zapta geçirilecek demektir. Katliamların 'olağanlaşması'na karşı bir uyarı. Ortak kitaba ben de kısa bir 'mesaj' hazırlıyorum. Fakat bu da kendime bir çeşit iç rahatlaması sağlamak demeye gelmez mi? 18 Mart'ta Şişli, Abide-i Hürriyet'te miting var. Orda yürüdükten sonra Cemal Reşit Rey'de oturarak konser dinlemeye gitmek de var ki, bu da tam tamına benim hayatım: Haksızlıklara karşı dur, uysal-ince otur konser dinle. Doğrusu, sekter yani 'kötü' solculara göre bu küçük burjuvalığımı değiştirmeye hiç de niyetli değilim. Sanki Marx büyük burjuva babasına karşı gelen bir küçük burjuva değilmiş gibi! Sözü meclisten dışarı kıldın mı, her şey iyi ve güzeldir. Şimdi saçımı boyatmaya berbere, sonra da *Metropolis* filmini görmeye gideceğim!

Geceyarısı:

Bence TV yayınından mülhem bir yılın filmi şu olacak: Bükreş'te Lenin'in heykeli kaidesinden nacaklar baltalarla kırılmaktadır. Yerle yeksan eylendikten sonra sırtüstü yatırılmış vaziyette bir vinç kepçesiyle toplanıp kaldırılmaktadır. Lenin yüzü yere doğru yatay gelmişken vinç ipi gözünü örtmektedir. Geçmişin 'yücesi' Lenin çok şükür heykelinin olup biteni göremediği için sevinir gibi olsam

da, milletlerin gözü önünde bu kadar bir hoyratlıkla katledilişine katlanamayacağım sanıyorum.

"Dikkat dikkat! Lenin menin, sol bitti haaaa!" denmeye getirilmiştir besbelli. "Kimse yok, kapital vaaar! Baltanın, topun tüfeğin, nükleerin toplu kıyım gücü vaaar! Duyduk duymadık, görmedik, bilmedik demeyiiiin tamam mıııı?" Ta ta ta taaaaaaa: Bükreş'in Özgürlüğe Kavuşma Bayramı. Yılın en unutulmaz filmi.

29 Mart '90

Boğaza 2.500 ton petrol sızdı. Boğazdan su değil, petrol akıyor. Balıklar ne yapıyor, ne oluyor balıklara? Biz başımızı korudan yana çevirip derin derin nefes alıyor, gaz kokusuyla uyuşmuş beynimizi temizliyoruz. Ruhumuz açılıyor(!!!).

Cumartesi sabahı AKM'deki Ayla Erduran konserine gideceğim. Leiden Üniversitesi'nde oyun yazarlığım üstüne lisans tezi yapmış Petra de Bruijn burda. Pazar günü de aynı yerde onu Nevzat Altuğ yönetimindeki Klasik Türk Müziği konserine götüreceğim. Petra buna pek sevindi. Bu yılki sinema günlerine koşturamayacağım. Petra ile buluşmamıza rağmen pek 'Ruhum Üşüyor' da...

Yeniden kendime içine tek başıma kapanabileceğim bir mağara aramaya başladım.

5 Nisan, Perş.

Dün, çok sayıp sevdiklerimden Sıdıka Su, Huriye Necatigil, Rüksan Günaysu, Sosyal Yayınlar'dan Meral Hanım'la burda, bizim geniş terasta baş başa yemek yedik.

Hava çok güzeldi. Her şey pek iyi geçti. Bu, benim gündüz vakti kadın kadına buluşup sohbet etmek gibi –ömrüm boyu- belki beş kere yaptığım bir şeyin beşincisi olmalı. Hepsi de yürekten sevdiklerim; akıllı, bilgili, hayatın güzel değerlerini, anlamını korumakta sessizce direnç göstermiş ender kadınlarımızdan. Şatafatsız, üretken, hiçbir şey yapmıyormuş gibi durup eşlerine omuz veren saygıdeğer kişiler. İyi ki buluştuk.

Bugün de haftada bir evi silip süpürmeye gelen Emine Hanım'ın günüydü. Sarıyer biçimi bir kültürle donanmış yardımcılarla benim yaşama biçimin hiç birbirini tutmadı. Bende çalışma istersen, diyorum; geliyor, ama çalışmıyor. Ortalık akşamın yedilerine kadar darman duman; topladığı kilimler şurda yığın halinde, musluğun içinde dağ gibi bulaşıklar durup durmakta. Ağır ağır tek cam siliyor; oturuyor. Balkona geçip çay içiyor. Hasta mı acaba, desem de, hayır değilmiş; çünkü karşıdaki bir dairede de çalışıp durmakta. "Ah Emine Hanım'cığım, bak nerdeyse Halim gelecek, bari şu elektrik süpürgesini, kovaları falan kaldır kapı ağzından." Emine Hanım: "Aldırmaaa. Olduğu kadar olsun canım..." Yoksa, dedim durdum kendi kendime; işçi haklarıyla kadın haklarını böyle böyle mi savunmakta? 'Bizim gibilerin sınıfını ezmek' düsturunu mu uygulamakta? Bir taraftan da, ah vah ediyor. "Acaba belediyede bir tanıdığınız var mı? Bizim evi yıkmaya kalkıyorlar. Oturduğumuz yeri yıkarlarsa biz ne oluruz, düşünsenize. Bize bir yardım et artık yahu..." falan filan, derken belediyenin 'yıkma işiyle uğraşanlar'ını aramaya koyuldum. Acemi bir torpilcilikle birtakım yerlere telefon ediyor, ezile büzüle: "Efendim acaba, şöyle şöyle Sarıyer tepelerinde, şöyle bir yerdeki gecekondular-

da oturanlardan şu, şu var ya, hani onların durumu var yaa, efendim," falan deyip durmaktayım.

Zaman öğreticidir; gününü de gösterici! İki mesele birden şöyle çözüldü:

1. Bizde akşamın yedi buçuk-sekizine kadar durmalıymış mecburen. Çünkü mahallenin tüpgazcı kralı yanında çalışmakta olan efendisi ancak o saatlerde 'dükkânı kapatıyormuş' da, onu evine çıkaracak son tüpgaz kamyonuna eşini de almaktaymış. Emine Hanım, tevekkeli sabahları da hiç hayrını görmediğimiz çok erken saatlerde gelmekte. Ahh, görüyor musun, daha çayını bile demlemedin! Ahh daha tıraş olmadın Halim; şimdi giyinip soyunmaya, yıkanıp etmeye buraya girer Emine Hanım! Sarıyer tepelerinden eşiyle el ele tüpgaz kamyonuyla in, onunla çık. Fena formül değil.

2. 'Gecekondularının' yıkılması meselesi: Onlar sizlerden varlıklı imişler meğer. Yok yoksul halkınızın kurtulmuşlarından. Emine Hanım bir akşam saat yediden sonra da bizde kalıp, akşama gelecek misafirlerimizin bulaşığını yıkadıktan sonra (Mutfak tezgâhlarında bulaşık makinesi koyacak yer sağlayamadık da) gidebilir miydi acaba? Çift yevmiye ve dönüşte biz seni arabayla götüreceğiz Emine Hanım'cığım. Önerime hemen 'olur' yanıtını verdi. Her şey düşündüğümüz gibi oldu. Konuklar gittikten sonra Halim'le birlikte Emine Hanım'ı aldık, arabaya binip gecenin on bir buçuk sularında gecekondusuna doğru yola çıktık. Sarıyer geçildi, ilk yokuş bitti, ikincisini de tırmandıkça tırmandık. Her yer karanlık. Sağımı solumu pek seçememekteyim. Besbelli yorgun insanlar, çoktan yatıp uyumuşlar. Derken Emine Hanım birden "Hah geldik, burası. Durun geldik," dedi. Durduk, o in-

di. Başımı sağa çevirdim, şöyle tek bir pencerede ölgün bir ışık. İçimden, demek yıkmak istedikleri tek odacık bu, diye geçerken Emine Hanım kapıyı açıp başını bana uzatmış: "Hele bir in. İn de bir bak; yıkacaklarmış ya," teklifinde bulunmakta. Koluna tutunup indim. O, "Bak hele, bak hele" deyip dururken bakıyor bakıyor, yokuşa yakın ışıklı yerde yıkım mıkım göremiyorum. Meğer Emine Hanım bana hep: "Yukarı bak, daha yukarı bak," demekteymiş. Başımı kaldırdıkça kaldırmış, kaldırdıkça kaldırmış; bir kat, iki kat, üç kat... derken yukarlara doğru beş katlı bir apartman görmüşümdür. Filiz üstüne filiz, filiz üstüne filiz katları olmalı bu katlar. Çünkü en üst katta filizler açıkta, seçilebilmekte; son kat inşaatı yarım...

Öteki ben: Canım günlük denen deftere böyle uzun uzun hikâyeler de yazılmaz ki. Bu böyle işte. Noktala, bitsin. Anlaşıldı: Meğer mahallenin öteki gecekondularına dört kat çıkmaya kadar izin verilmiş de, bunlar beşinciye başlayınca, onu 'iptale' kalkmışlar...

Halkıma yazık, halkıma yazık; eziliyorlar iniltilerin durur gibi oldu mu, olmadı mı? Sen işte bunu düşün. (Kötü bilgi). Fatma İnayet: Teselli: Her kötünün bir iyisi vardır. Yoksa tersi miydi? Zarar yok: Gerard Depardieu'lü heykeltıraş Rodin'i *Camille Claudel*'de görüp bilmiştin ya, iki üç iyi bilginin çatışmasından tımarhane de çıkabilmekte; unutma.

Elazığ'da kurşuna dizilen 9 mühendisi de, Nusaybin–Cizre olaylarını da hiç unutma.

15 Nisan

Halim tarafından büyük torpil. Kendimi koca parası yiyen bir kadın olacakmışım gibi hissediyorum.

Demek doğru: Demek herkesin bir zayıf noktası var.

Bülbülü ötemeyen sokağın gürültü patırtısından yılgınlaşmamla üstüne konduğum zafiyet. İçinde sessizce çalışabileceğim bir mağaram olsa, diye diye aranıp durmuşken ve sanki sessiz bir köşe aramak iki yanı kirli bir değnekmiş gibi bir ucundan tutup da çözüme ulaşamamışken: "Müjdeeee!.. İşte, işte sessiz köşen! Bak işte, oralarda seni beklemekte." Neymiş, nerdeymiş, nerde?.. Viyana Ormanları'nda. Hem de bilgisayarlı, TV'li, müzik setli, iki yataklı, banyolu, mutfaklı, yanıbaşında saati hiç şaşmaz otobüs duraklı, yürüyüş merakına da her tür imkânı sağlayan, tepen aşağı biraz indin mi kapısından giriverecegin küçük süpermarketli mağara...

Henüz gidip görmedin ama, anlatılanlara bakılırsa, cennetten de öte bir yazar sığınağı burası. Hazır ol bakalım Külkedisi! Külkedisi, küllü ocağın karşısında rüya görüyor olmasın? Ne masal, ne rüya. Tam tamına şuymuş, şöyleymiş:

Halim'in meslektaşlarından Atilla Bey, 'benimkinin işyeri' Hisarüstü köprü şantiyesine uğramış. Bendenizin nasıl olduğunu, yeni bir şey yazıp yazmadığını sormuş. Halim de ne desin? "Yazacak yazacak ama, evde çalışamıyor. Sokağın gürültüsü onu fazlaca etkilemekte... Kendine stüdyo gibi bir yer arayıp duruyor," diyesi. Hatırımı soran taraf: "Allah Allah! Nasıl bir romanmış bu böyle, bu kadar hassas?" Bizim taraf: "Memleketin liselerinde otuz yıl tarih öğretmenliği yapmış da emekli olur olmaz Viyana'yı şöyle bir görmeye kalkışmış falan gibi bir şeyler anlatıyordu Adalet. Yazarken bana pek anlatmaz, bitirmeden de tek satırını göstermez, ama, bir keresinde, 'yok yok, *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* için ben emekli tarih

öğretmenimizden önce kendim şöyle bir Viyana'ya gitmeliyim; bu kitap oranın havası koklanarak yazılmalı, diye bir dilekçe vermiş bulunmakta,'" diye bir aile sırrımızı açıklamış meğer. Halim ki, aramızda geçmiş en şiddetli tartışmayı bile ele güne karşı her şey yolundaymış gibi gösterebilmektedir.

Fatma İnayet: Ne yani, sen ona hemen hemen her romanın coğrafyası roman yazarının hayat coğrafyasıdır; oysa roman hayatının coğrafyası olmalı, diye söylenip duran sen değil misin? Bu roman hayatının iki coğrafyası olacak. Bir: Taşra liseleri tarih kitaplarında otuz yıl aynı havayla, suyla durup duran Osmanlı'nın Viyana Kuşatması mekânı. İki: Emekli tarih öğretmeninin bugün, emekli ikramiyesiyle tek başına kuşatmaya giriştiği Viyana mekânı, diye diye roman sırrını ortaya döken sen değil misin? Geçmişe gelecekten sefer eylenmeli; şimdi, bugün kuşatmanın köprüsü olmalı, teranelerinle 'seninkinin' başını ağrıtıp duran sen değil misin eyy günlüğünde bile otosansürsüz duramayan uydurmacı yazar?..

El cevap: Yazmak uydurmaktır. Sanat yalanın duası!..

Geçelim bunları eyy öteki ben Fatma İnayet! Geçelim. Gelelim şahsıma ait cennet teklifine: Meğer Atilla Bey ve Nazan Hanım'ın oğlu Viyana'da okumakta imiş. Atilla Bey de oradaki bir inşaat firmasıyla ortak çalışmaktalarmış. (Nasıl ki Hisarüstü-Beylerbeyi arasındaki II. Boğaz köprüsü, Fatih Köprüsü'nün projesi İngiltere'den köprü bağlantı yollarının yarısı İtalya'dan, yarısı bizden, köprünün beton altyapısı STFA'dan, bizden, çelik üstyapısı ise Japonya'dan ise, Halim Ağaoğlu da bu koalisyonun araştırma buluşturma eşittir denge uzmanı ise (dört dilden dört ayrı huyun uyumu, vay anasını!) Atilla Erten'le Avusturya koalisyonu da böyle bir şey olmalı.

Açıkladıklarına göre: Çoktandır Viyanalı gibiler; yani orada bir evleri var. 'Çocuklar' okulları tatil olur olmaz hemen yurtlarına gelip tatili ailecek geçirirlermiş. Mühendis baba işi gereği arada bir uğrar, işinin Türkiye yanına koşarmış. İşte yani, her şeyi tamam ev, haziran-eylül arası boş kalırmış.

"Adalet Hanım, gitsin orada çalışsın abi. Sessizlik mi, içine kapanmak mı; buyursun alsın. Bir şartla. Bahçeyi sulamaya, çiçeklere bakmaya arada sırada mahallenin bahçıvanı ona sulama anahtarını verip, bahçe kapısını kapatmaya göz kulak olsunlar, eve bekçilik etsinler yeter. Bitişiğimizdeki evde de, kocası durmadan seyahat eden Macar bir kadın var; onunla da tanıştırırım. Evlerin şusu busu, soracağı bir şey olursa, ona sorabilir. İyi komşudur. Kabul mü?"

Karşılıklı gelindi gidildi. Halim'in de bir hafta-on gün kadar benimle kalmasına; eve alışılıp edilmesine karar verildi ki, bu büsbütün kıyak. Onun da yıllardır hiç yapmadığı tatil hakkına mahsuben kısacık bir tatil yapması için iyi bir bahane. Atilla Bey'le aynı zamanda gidilecek. O bize evini, nerde ne olduğunu falan gösterip dönecekmiş. Oğlunun okulu tatile girer girmez ordayız ki, bu haziran ayı başları demeye gelmekte (imiş).

Oslo'daki öğrenci lojmanında tek başına kalışımı hatırlıyor, orada ne kadar verimli çalışabildiğimi düşünüyorum da. Şimdi *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* romanımın mekânına böyle şıp diye düşüverecek olmam nasıl büyük bir şans; yazarlığıma verilmiş nasıl büyük bir ödül, deme gitsin! *Ruh Üşümesi*'ni bırak bir kıyıya artık. Bütünüyle ruhunun Viyana'lısına kapaklan.

Kadına bağımsızlık-özgürlük ise işte böyle: Şırınga şırınga üstüne genlerimize işlemişlikle kendimizi kendimiz

mahkûm ettiğimiz tutsaklıktan, tayin eylediğimiz 'ev kadınlığı' makamından istifa!.. Sen böyle çarçabuk hevese kapılmaz, ufku pembelere boyamazdın. Ne oluyorsun böyle? Seni ödüllendiren imkân sahibi okurun seni korumaktan cayar mı cayar. Kimse senin keyfinin kâhyası değil ki...

19 Nisan

Yayınevimle aram bir tuhaf. *Hayır...*'ı yayımlayacakları zaman Erol Bey'in telif hakkımı indirme teklifi karşısında kendimi rütbesi sökülmüş binbaşı gibi hissetmiştim. Gerçi romanımın yayımından sonra gördüğü ilgi karşısında öneri geri alındı, hadi yine eski hamam-eski tas'tan olsun denildi ama, lehime bu dönüşü reddettim. 12 Eylül şamarı bir de yazara böyle yüklenmeye kalkılmamalıydı. Kırıldım. Hacer Anne, yine Hacer Annem, ama damat da, damattan patrondur ne de olsa... *Hayır...* çabuk tükendi. Yeni basımı yine burda olsun istemiyorum. İletişim Yayınları, oldukça yeni bir yayınevi, ama yayın politikaları hoşuma gidiyor. Fakir Baykurt'un başına gelen, sonuçta benim de başıma gelmekte. Yazara saygı, ilgi eserlerinin satışına bağlı. Bunu kısmen anlayabilirim, ama piyasa durgunluğundan yayınevinin etkilenmesi, hâlâ daha okunur, aranır bir yazarken bile neden yazarların üstüne yüklensin ki. Dağıtımcıya dokunulmaz, kitapçıya dokunulmaz; zaten en aza çalıştırılan yazara tekme hazırda...

Hacer Annem, ne olursa olsun, Hacer Annem'dir. Gönül alma aleti paraya, rütbeye baş çevirsem de, kırtasiye, okul kitapları tezgâhı başında yıllarca oturup çalışmış Anne'nin elini öpmeye koşa koşa gider gelirim.

8 Mayıs

Boğaz'da sisin Karadeniz'den kopup güneye doğru sularla birlikte aktığı mevsim. Bir an sisin arasından sadece Çamlıca tepesi bir piramit ucu gibi görünür olur; bunun dışında iki yaka da, sigara dumanı altında kalmış gibi gri-beyaz. Derken yine Beykoz, Kefeliköy ve birden Yuşa! Bir masal diyarı.

Sisin akışı, kabarıp yükselişi, inip dağılışıyla her şey gerçekliğini yitiriyor. Mevsimin bu sisi, sanki şimdinin ha var, ha yok hayatlarının özeti. Doğanın hayata katılımı: Uyarı. 13 Mayıs'ta, Burgazada'da Sait Faik'i anmaya gideceğiz.

16 Mayıs, Perş.

Erol Sunder. Bu ad burada böyle, yazılı çizili bulunsun. Unutmayasın. Bir hafta on gün önce başıma çok tuhaf bir şey geldi. Gelmesine geldi de, gitmiyor. Son günlerde büsbütün hayatıma girdi; çıkmaya da niyetli görünmemekte. Bir taraftan da Emine Hanım'la el sıkışmışız, ayrılmışız. İşim başımdan aşkın.

Bizim alt katta çocuklarına arka balkonda hamburger kızartan ailenin giriş katında küçük bir dairesi daha var. İki yeniyetme kız ve endamlı anneleri takunyalarıyla aşağı yukarı bağrış çığrış iner çıkarlardı. Orasını yemek salonları olarak mı kullanıyorlardı nedir. Bu katlarını bekâr bir adama kiralamışlar. Ohh, iki kat arası tak tak şak şak'lardan falan kurtulduk, demeye gelebilir bu. İyi, çok iyi... demeye kalmadan: Bir gün, kimseleri beklemezken kapımız çalındı, açtım. Karşımda gençten bir adam. İş-

te o: Yeni kiracı. Adımla sanımla: "Girebilir miyim Adalet Hanım?" dedi. Buyur ettim. O da kendini tanıttı: Erol... (Sunay mıydı, Tuner mi, anlayamadım) Okurlarınızdan. Hayranlarınızdan biri. (Hemen yelkenlerin suya indi tabii. Bu mahallede biri olacak da, benim okurum çıkacak. Gerçi arka bitişikteki villanın dul bayanı da köpek bağırtıları, çocuklarıyla cinayet habercisi atışmaları arasında bana yakınlık göstermiş, evine davet etmiş bulunmaktaydı ama, meğer şiir yazıyormuş, bir defter dolusu şiiri varmış da benim ille onları okumamı istermiş de, ondan.)

Ceviz Apartmanı'nın yeni üyesi benden ne isteyecek acaba, derken: "Ben bir iletişim ve tasarım şirketinde çalışıyorum efendim. Bize müthiş bir tasarı haberi geldi ve bunu hemen size iletmek istedim. Anlayış gösterin lütfen. Film yönetmeni Ettore Scola'nın yeni projesi şöyle bir şeymiş: Türkiye'de, Akdeniz coğrafyasında, kültürel bakımdan ikilemli bir yerde geçen bir film çekecekmiş. Roman olsun, senaryo olsun mutlaka burda yaşayan bir yazarın kaleminden çıkmış olmasını istemekte... Kendisi iki hafta sonra buraya geliyor. Sizin benim kiraladığım katla aynı apartmanda oturduğunuzu öğrenir öğrenmez, hemen koşup geldim. Şeey, ben yeni boşandım, yalnızım. Onun için taşındım. Çalıştığım firma, yazarlarımız arasında bir arayış içindeyken, düşünün, aklıma ilk gelen siz olmuştunuz. Geçen yıl mıydı, ondan önce mi, gazetelerde okumuştum da; hani *Yazsonu* romanınızın filmi çekilecekmiş; senaryosunu kendiniz yazmaktaymışsınız diye... Yazdınız mı, bitti mi? Ya da sadece bu romanınız üstüne sizinle bir anlaşma yapabilir miyiz?

Tuhaf rastlantı! Bu tasarı iletişimini şu kadarcık ciddiye almadım.

Ettore Scola'ymış!!. Yeni projesi böyle bir şeymiş ve Türkiye'de aracı bir firma aranırken piyango bana vurmuş. Zaten bir cenaze töreninde avlanıp *Yazsonu* filmi teklifine 'he' demiş bulunmakla bağrım şuraya kadar yanmış; enayi yerine konulmuşluğumu hiç mi hiç unutamamışım!.. Hıh. Bu yeni öneri sahibi ve hayranım okuruma yampiri bir gülümsemeyle "yağma yook," demeye getirmekteyim. "Erol Bey, lütfen bir iletişimci olarak bu mesajı bana hiç iletmemiş olun. Kendime gülecek halim de yok, zamanım da... Hoşgörün."

"Lütfen bir düşünün Adalet Hanım. Bu gerçekten ciddi bir öneri... Senaryonuz bitmiş miydi?" Nerdeyse: Evet, içerde, dolapta, diyecektim; başmüfettişim enseme bir yumruk indirdi de, kendime geldim. "Yok canım, nerde... Zaten daha ilk adımda tarafımdan iptali gerektirmiş bir tasarıydı bu..." Büyük bir incelikle: "O halde, lütfen izin verin, romanınızın coğrafyasıyla birlikte özetini ben çıkarayım, çevirip Scola'nın gelişine hazır edelim. Olamaz mı? Bu çerçeve dahilinde buna izniniz olduğu üstüne bir anlaşma imzalayalım, başkaları bir girişimde bulunmasın. Hatta bakın, Scola'nın hareketinden önce fikrini alırız biz. Bizimle görüşmek eğiliminde olursa, randevu tespit edilir. Ne dersiniz?" Hani bazı kimseler çok inandırıcı, güven verici bir yüze sahiptirler ya, bu da onlardan. Hem zaten 'evet' desem ne olacak, 'hayır' desem ne olacak? Roman ortalıkta. Eğer Ettole Scola masalı doğruysa, anlaşma o zamana kalsın; özet göndereceklermiş falan da... Bunun için benim kararıma başvurmaları bile gerekmez. Öteki ben: Ee, üstelik bu romanının filmini sen kendin çeke çeke yazdığın için, başına gelenlere rağmen bu özleminden tek parmak gerilemiş değilsin; itiraf etsene! Peki, et-

tim işte. Yine de, nazik bir biçimde geri gönderdim iletişimci yeni komşuyu.

Önceki gün. Tam Sinan'ı 12.30 sularında okulundan almaya çıkmak üzereyim, hayranım okurum yine çıkageldi. Sevinç içinde. Bir telaş, bir telaş. "Ahh, n'oldu biliyor musunuz? Scola'dan haber var. Üstelik telefonda kendisi de konuştu. Projesi için özetini gönderdiğimiz romanınızı düşüncelerine yakın bulmuş. Hemen İstanbul'a geleceğini, Alanya ve çevresini görmeye gideceğini söylüyor." Fatma İnayet omuzbaşımda, nöbette. Diklendim. "Kuzum böyle telefonlar falan, nece konuşuyorsunuz siz, İtalyanca mı, İngilizce mi?" Efendi efendi gülümsedi: "İkisi de değil. Ben Fransızca konuşurum, Ettore Scola da bu dili iyi konuşuyor. Türkiye'de Akdeniz uygarlıkları, Roma-Helenistik kalıntılarla şimdiki yerli halk arasında geçen bir film olacakmış. Düşünün Adalet Hanım, sizin kitabınızda Selçuklu uygarlığına, baharat kervanlarına da atıflar var ve göçerler... Bir yanda çadırları, denize yabancılıkları, kara şalvarları, dışarda ocak yakıp ekmek pişiren kadınlarıyla onlar, bir yanda taa Cumhuriyetimizin başkentinden yeni yeni edinmeye başladıkları arabalarıyla incecik kumsallara inip denize bikinileriyle kadınlı erkekli girenler!" Aaa, amma iş! 'Okurum' sahiden okurummuş yahu!.. "Şimdi çıkmak zorundayım Erol Bey. Bu işe pek aklım yatmıyor ama, sonra konuşalım lütfen..." Apartman(ımızın) daracık merdivenlerinden birlikte indik. Bu arada o, şu gün, şu tarihte Scola ve firmasından birinin İstanbul'a geleceklerini, benimle görüşür görüşmez Alanya-Side mekânını keşfe gideceklerini, ben de o ya da bu tarihlerde Viyana'ya gitmiş olacağımı bildiriverdik birbirimize.

Bu bir oyun ama, kim tarafından, kimin düzenlediği bir dalga geçme oyunu? Aklıma nedense bir süre Viyana'da yaşamış bulunan, kaç yıldır da Avusturya Kültür Merkezi'nde çalışan arkadaşımız Ahmet Cemal geliyor. Son aylar Ahmet'le sık buluşuyoruz, Rumelihisarı'nda Han'da ya da Kireçburnu'nun Ali Baba'sında falan balık yemeğe gidiyoruz. Bize gelirken yanında mutlaka benimle tanışmak isteyen genç bir ressamımız, yazarımız bulunur, seviniriz. Ahmet, Almancadan öyle güzel kitaplar çevirdi ve çevirmekte ki... Buluşmalarımız düşünceden düşünceye çeşitli tartışmalarla çok hoş geçiyor; bir yandan da iğneleri kendilerimize batıra çıkara gülüşüyor, neşelere gark oluyoruz. Halim de seviyor bu buluşmaları.

Peki ama elin karıdan boşanmış Erol Bey'inin Scola'sından ötürü, böyle muhtemel bir dalga geçme meselesi için aklıma neden Ahmet Cemal gelmekte? Şu *ROMAN-Tik*'i aklıma taktığımdan beri aramızdaki ortak yer adı Viyana olup çıktı da ondan. Ee, bunun *Yazsonu* mekânı, film yönetmeni Scola'nın yeni film tasarısıyla ilişkisi ne? Bana ben: Buna tek bir cevabın yok. Kapa şu defteri ve bu bahsi. Ama tabii, Ettore Scola'nın *Özel Bir Gün*'ünden, hele hele bu yakınlarda gördüğün *Terras*'ından sonra bu yönetmene duyduğun yakınlığı silip atamamaktasın içinden. Sanki aranızda bir kan bağı var. Âşıksın ona, âşık! Ahhh bir buluşsanız! Keşke, keşke.

Sahi '*Yazsonu* filmi' diye bundan önceki cenaze töreni teklifçisinin başına ördüğü çorabı kimler biliyordu? Hani bir gün Dostlar'ın bir galasında genç zengin işadamından bu yönetmeni görüvermiş, seni görmezden geldiğini anlayıp oyun bitiminde onu bir köşeye sıkıştırarak yaptıklarının hesabını sormuş, yüzüne tükürmekten beter et-

miştin ya? Sahi canım, belki de O'dur bu oyunu düzenleyen. O'dur oo, bu intikam oyununu çeviren. Sakın yeni komşun Erol Bey onun film yapmaya da heveskâr firmasında emir kulu olmasın?

Olur da olur. **Her şey olması gerektiği gibi olmaktadır.** 1980 darbesini takiben Özal yönetimi kendi etiğiyle birlikte gelmiştir memleketin başına. 'Vatandaşımız kendisini kurtarmasını bilir' namındaki etikle... Kazan da, nasıl kazanırsan kazan, öğüdünü tutamayan yanmakta, bilfiil tutansa köşeyi döndükçe dönmektedir.

Halim işinden fırsat buldukça Ankara'ya Müjen'i yoklamaya gidip geliyor.

29 Mayıs, Salı.

Son hafta neler oldu neler. Müjen ortaokulu geçen yıl tamamladı; aynı koleje devam. Sinan Galatasaray Ortaköy'ünden Beyoğlu Lisesi'ne transfere hazır. Onunla birlikte Ankara'ya gidip geldik. Orada, 1963-82 yıllarının mahallemi Tunalı Hilmi Caddesi üstündeki Tuna Otel'de kaldık. Sinan mantı yemeğe bayılıyor. Ergenlik yemeği bu olup çıktı. Habire mantıcı dolaştık. Bu arada Tevhide teyzemi ziyarete gittik birlikte. Bu yaz oğlunun yanına, Çoban'la Emel'e gelip gelmeyeceğini bilmiyor daha. Temelli buraya, onların yanına büsbütün taşınması gerekiyormuş. Ah annemin sevgili Tevhid'i; aynı soylulukla duygu ve düşüncelerini hiç dışarı, başkalarının önüne atmaz o da. Fakat Çoban'la Emel de haklı. Yaşlılık dönemi: gözleri arkada. Teyzem artık tek başına oturmamalı. "Burda yalnız değilim ki Adalet'çiğim. Apartman komşularıy-

la buluşur, çay içer konuşuruz. Birlikte şuraya çarşıya da çıkarım. Okuyorum. Bak sana ne ördüm..." Üç adet küçük masa örtüsü. Yine güzel güzel paketlemiş. Gidenleri konuşuyoruz; gözyaşları içimize atılmıştır. (Hep böyle değil miydik teyzeciğim?)

Ankara'da Neriman Samurçay'a da gittim; kucaklaştık. Biz İlbank Sitesi A Blok'unda otururduk, o yıllardır hep aynı sitenin C Blok'unda. Psikiyatr, öğretim üyesi. Hâlâ çalışır. Resimlerin dilinden öyle iyi anlar ki. Çocuk psikolojisi uzmanlık alanı. Benim *Üç Beş Kişi* yayımlandıktan sonra, hiç üşenmemiş, oturup aylık dergilerimizden birine Kısmet'le küçük kardeşi Murat arasındaki 'oyun'un analizini yapmıştı. İçlerine kapalı ailelerin ve çocuklarının cinsel eğilimleri. Kardeşler arasında kavga ya da sevgi biçiminde tezahür eden durumlar... Neriman'la buluşmak renkli düşünce akımlarında yüzmek gibi bir şey olmuştur hep. Yumuşak bir iklimin ortasında hem de. İçinde 22 yıl yaşadığımız site dairemizi uzaktan, aşağıdan gördükçe içim sızım sızım sızlıyor. Neriman: "Ne kadar da ucuza kiralamışsınız; satarsanız ben Reyhan'a alayım. Onun da artık ayrı eve ihtiyacı var," diyor. "Keşke, ama orası Halim'in. Ne düşünür ki? Sorayım bakalım..." Ondan ayrılınca Gaziosmanpaşa'ya, Müjen'in evine çıktık. İki kardeş çocuğu ve Londra arkadaşı yeniden buluşmaktan memnun kaldılar; fakat Müjen'in bakıcısı, bekçisi, her nesiyse işte, Müjen'in ilkgençlik yaramazlıklarından sürekli şikâyetçi. (Fatma İnayet: Gencecik kadının evde kalmışlığını sakın unutma!) Ben ona: Sen de, müfettişliğin yetmiyor, ruh hekimi kesildin başıma bir de... Pekiii, Müjen'in kanişinden şikâyeti de bundan???

İstanbul'a döneceğimize yakın Halim de çıkıp geldi. O Müjen'de kaldı, biz yine Tuna Otel'de. Halim arabayla bizi eski Ankara'da, Samanpazarı ve Kocatepe'de dolaştırdı. Çocuklara Sümer'lerin Hatay Sokak'taki en eski aile evini de gösterdik. Lunapark'a da gidildi. Ordan, doğruca Etlik Bağları'na. Çünkü orada Yaşar ve Fahire bağ evlerinde bizi akşam yemeğine, yani işte geleneksel Ankara tava(mızı) yemeğe beklemekteler. İbrahim, Sevim Ünal, Ağırnaslı'lar hepimiz, hepimiz yeniden bir aradaydık ne güzel. Ankara tava, cacık, börekler, dolmalar; yetmiyor bir de kadayıf. Pekiii, ya bahçenin meyve ağaçlarından toplanmış kayısılar, beyaz kirazlar, dalından kopma salatalıklar...

Yaşar'la yine geleneği bozmayıp Ahmet Haşim'den, Orhan Veli'den şiirler okuduk. Yaşar repertuvarına bu sefer Necatigil'in *Solgun Bir Gül Oluyor Dokununca*'sını da eklemiş. Ben de özendim; ezberlediğimi sandığım *Sandılar*'ını okumaya kalkıştım, elime yüzüme bulaştırdım. Oysa işte, şurda hep elimin altında durup durmakta Behçet Necatigil'den *BEYLER*'i. İçinden içinden oku oku unut.

Anladım ki lise yıllarımda Divan edebiyatı şiirlerini de makamına uygun okuyup gezdiğim zaman çoktan bitmiş. Bildiğim şiirleri bile hatırlayamıyorum artık. Fakat bu arada Avusturya Büyükelçiliği'nde Viyana vizemi de alıp döndüm işte. Ankara rahat yer. Zamanla orası da değişti; orası da göç baskını altında, ama köyden şehre gelenler daha sessiz, resmi dairelerde odacı, kapıcı, kahveci, getir-götürcü olduklarından baba durumundakiler kravata da, iyi kötü 'takım'a da alışmışlar.

*

"...Bugün gönüllü kölelik, insanların özgür olma konusunda

gelen ihtarlara uymalarına dayanıyor..."

Benim 'kul' dediğime Jean Baudrillard 'köle' demiş. Biri insanın insana boyun eğişi, öteki insanın toprağa, suya, doğaya boyun eğişi. İçki kölesi denir de, içki kulu denmez mesela. Dağın bayırın, kumarın, şiirin, boyanın resmin, müziğin, türkünün şarkının kölesi olmak denir de, kumarın ya da şiirin kulu olmak denmez. Baudrillard 'serve,' 'esclave' diye mi yazmıştır acaba, 'créature' diye mi? Sanırım kullar 'mahlukattan', köleler insani varoluştan demeye gelmektedir. Gönül rızasıyla kulun kulu olmak başka, yine gönül rızasıyla kölenin kölesi olmak başka.

(...)

Şu Hande-Güzel davasına en iyi açıklama Wajda'nın *Danton* filminde söylettiği şeydir: *"Bu siyasi bir davadır ve siyasi bir dava adaletle hiçbir ilgisi bulunmayan bir mekanizmayla işler."*

"C'est une cause politique et une cause politique n'a aucune lien au fond avec le droit et la justice. Ça marche avec une mécanisme tout à fait differente."

31 Mayıs, Perşembe

İstanbul'a döner dönmez kullukla kölelik arasında sıkışıp kaldım. Yarından sonra Viyana'ya hareket ediyoruz. Atilla Bey verdiği adresteki evinde bizi bekliyor olacak. İkimizin valizlerini hazırla, kâğıtlarını kitapla-

rını seç topla, çeşitli çağrılara cevap yetiştir, Ahmet Cemal'e de isteği üzre Viyana tel. numaramı bildir derken, daha ilk adımda çat kapı hayranım konumundaki(!) okurum karşımda. "Erol Bey'in çalıştığı firmanın vekâletnamesi varsa, anlaşmadan önce aman onu isteyip almayı unutma," diye uyarılmış bulunmaktayken onun gösterdiği heyecana, telaşa yenik düştüm: Gönüllü kulluk.

Remzi Kitabevi ile 'artık' boşanma üzereyken bana Yaşar Kemal'in de avukatıdır, diye tavsiye edilen Sayın Enver Nalbant'ın kapısını çalıp, iyi karşılanmam sonucu kendilerini davavekilim kılmıştım ve Enver Bey: "Önce ayrıldığınız yayınevinde bir depo sayımı yaptırılır, yapalım mı?" demişlerdi incelikle de, ezik büzük: "Ah hayır, yapmayalım. Şunca yıllık hak hukukumuz var ve işte bakın zaten kendilerindeki bütün kitaplarımın Remzi'den bağımsızlığını bildiren bir yazı almış bulunmaktayım efendim, yetmez mi?" diyebilme ferasetini göstermiş bulunuyordum. Bu da acaba gönüllü kölelik kitabına mı girmekte? Benim yazarlık haklarımı korumayı üstlenmiş avukatımla iyice gözümü diktiğim İletişim Yayınları aynı semtte, hatta yan yana. Oh ne iyi, sen Viyana'larına kadar git ve aklında-gönlünde dolanıp duran tasarılarını gerçekleştirmeye bak. Hem artık öğrendin: 'Yeni bir yayınevi yeni yazarın yeni bir eseri demektir.' Ortalama bilgi.

Hepsi bir yana, baksana değerli okurun Erol Bey, senin gibi bir komşusunun dönüşünü büyük sabırsızlıkla beklemiş ve... 1 Haziran öğleden sonra burdaymış. Uçakla. İlle şu anlaşmayı imzalamalıymışız karşılıklı. "Aman siz ne diyorsunuz Erol Bey kardeşim. Ben ertesi sabahın köründe Viyana'ya hareket ediyorum!..

Kimseyle görüşemem, öyle alelacele anlaşma filan imzalayamam. Hoşgörün…" Erol (soyadı neydi?) ovunuyor, çırpınıyor. Ne yapsak, ne etsek?.. "Siz sanki bu tasarının gerçek olduğuna inanmıyor gibisiniz efendim. Yarın saat 15.00'de onu havaalanından almaya gideceğim; sizi telefonla arayacağım o saatte, Scola daha uçarken, sizi bizzat kendisiyle görüştüreceğim. Buluşup buluşamayacağınızı birlikte konuşursunuz artık."

Ertesi gün. Az önce:

Öğleden sonra saat 15.00 sularında elin kalbinde, kulağın telefon zilinde; bekle de bekle. Kendi gözünde kendini üç paralık eden bu bekleyiş, şükür Allah'ıma boşuna gitmedi.

Bildirilen saatten beş on dakika sonra zııır telefon. Erol Bey: "Bağlıyorum Adalet Hanım, Ettore Scola sizinle konuşuyor, Fransızca. "Eyvaaah kullanmaya kullanmaya İngilizceyle karıştırıp durduğum bu dili nasıl anlayıp nasıl yanıtlayacağım şimdi? Tuhaf bu ya, her şey tıkır tıkır işledi; araya karışmış uçak horultusu dışında konuşup anlaştınız işte canım.

Karar şöyle: Scola: "Üzülmeyin. Bize sizin Viyana telefon numaranız ve adresinizi verirseniz görüşmeyi şöyle ayarlayabiliriz." Tabii hemen yazdırdın istediklerini ve hemen notladın şunu: "Madam Ağaoğlu, bizim hem Lugano, hem de Viyana'da şubelerimiz var. Oradan ya Mösyö Robert Lazzaroni ya da Mösyö Gubertoni 11 Temmuz günü sizi telefonla arayıp ziyaretinize gelebilirler. Kabul eder misiniz? Lugano Finvest telefon numarası ve öteki de şöyle." (Dikkatle dinlendi. Not edildi.)

"Ça va madam? Oui oui cher Scola. Ça va. Avec plaisir. Votre dernier film La Terasse m'a plu beaucoup. Je suis très heureuse de faire votre connaissence au moins par telephone quand vous vous trouvez au ciel,c'est bien amusant non? Oui oui oui..keh keh keh... Au revoir. Au revoir pour le moment. İl faut qu'on discute sur votre roman pour l'adaptation au film et bien sure le contrat non chère Adalet? D'accord? D'accord."

(...)

Kala kala iş kaldı Ahmet Cemal'e bu tek başına sinemalık buluşmayı nakletmeye. (Çünkü içimde nedense hâlâ bu numaranın Ahmet Cemal'in başı altından çıktığına dair bir his var.)

İyi de, Ahmet Scola'yı havadan Fransızca benimle konuşturmayı nasıl sağlayabilir ki? (Öteki ben: O halde ortaklaşa bir numara olmalı bu şey.) Ahmet 12 Haziran sabahı erkenden beni telefonla arayacağını söylemesin mi? Bakıyorum, o benden daha merak içinde. Karşılıklı gönüllü kulluk. Yoksa kölelik miydi?

Sen *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nın elyazısıyla çırpıştırdığın taslak kırpıntılarını koydun değil mi çantaya? Pekii ya *Ruh Üşümesi*'nin elli kere daktilonda boğuştuğun??? Tabii canım. Elbette. İşte onlar burda, el çantasında. Halim'in çamaşırları, gömlekleri, yedek pantolonu, tıraş makinesi falan tamam.

Az eşya ile çok ihtiyaç gidermekteki ustalığına diyecek yok. Üç parçayla sekiz kıyafet çıkarmaktaki ustalığın hele!.. (Ben bana: E tabii, valiz yerleştirmek de roman kurgulamak gibidir. Ayrıntılar önemlidir.)

*

2 Haziran–15 Eylül
1990
Viyana Kuşatması

Viyana. 9 Haziran, Cumartesi

Son haftanın özeti:

Geçen hafta öğleden sonra Halim'le Olma Jacha Str.'deki eve geldik. Dost canlısı Atilla Erten'i bizi bekler bulduk. Alandan taksiyle 'yeni mahalleme', Wiener Walds eteklerine tırmanırken zevkten dört köşeydim; evin altı başı mamur bir 'yazar evi' oluşu beni keyiften nerdeyse ağlatacak. Atilla Bey, nerde ne olduğunu, nereye ne yapmam, nasıl kullanmam gerektiğini güzel güzel açıkladı. En fazla bodrum katını ve oradaki genişin genişi yazı masasını benimsedim. Hani yani iyi bir öğrenciymişim gibi, daktilomu hemen evsahibinin gözleri önünde oraya yerleştiriverdim. Kâğıtlar şuraya, kopya kâğıtları buraya; burda yedek şeritler; burda elyazmaları... Oysa Atilla Bey bana orada hazırda durup duran bilgisayarı tarife kalkışmıştı; dönüp bakmadım bile. Elyazısı bana yeter.

Akşam yemeği için kulu kölesi olduğum Atilla Bey, mahallenin en iyi, eli yüzü düzgün lokantası burasıdır diye bir tanıtma inceliği de göstererek bizi Napoleon Walt adındaki lokantaya götürdü. Dünden beri doğru dürüst bir şey yememişiz ve yemekler gerçekten nefis. Bol bol kırmızı şarap içildi. Şişeyi kapıp markasını incelemeye utandım. Öğrenmeliyim, çünkü ertesi sabah hiç başım ağrımadı.

Atilla Bey pazar sabahı erkenden İstanbul'a döndü. On gün kadar burda Halim'le baş başayız. Benim açımdan

onun içini rahat ettirecek her şey yolunda burda. Atilla Bey'i yolcu eder etmez çevreyi tanımaya çıktık. İlk önce otobüsle Hietzing'e, oradan metro ile şehir merkezine inmedik de, çevremizde bahçeleri ağaç çiçek içindeki evleri, sokakları dolaşarak mahallenin batı yönüne doğru inen yokuştan yürüdük. İçinde eczanesi, doktoru, küçük alışveriş merkezi, kahve ve ucuzun ucuzu lokantası olan bir şarap köyü burası. Mauer. Mauer'e inerken sağ yanımız üzüm bahçeleriyle dolu. Hele şu şıra kokusu! Daha aşağılarda, içerlek yerlerde çok geniş bahçeler, hani sanki bira parkından lokantalar gibi 'heurigen' denen, özellikle taze şaraba has bahçe-lokantaları varmış. Biz o günkü turumuzu evi(min) mutfağında hazır bir şeyler atıştırarak noktaladık.

Halim burda da, boş zamanlarında, hele maç nakli falan varsa, hep TV başındaydı. Benim de 'bodrumum' olduğuna göre hiç sorun çıkmadı. Yatak odalarımız da, aman öksürdüm de uyandırdım mı, uyuyor mu, aman rahatsız oluyor mu, yoksa horlama filan var mı, diye tasalanmaların üstünden gelecek biçimde, ayrı ayrı. Birimiz kitap okumayı erken bırakır, ötekisi daha uzun tutarken, ışığın yanması ötekine iyi de gelmeyebilir idi pekâlâ! Ben-Viyana-Halim: Gez-tozlu, dinlenmeli, 'herkesin kendi keyfine göre'li bir on gün geçirdik artık hakkımız ola ola. Halim'in aklı hâlâ II. Boğaz Köprüsü'nde, Ankara'da da olabilir; benim gibi sokak sokak dolaşmaktan hoşlanmıyor, çarşı pazarın, vitrinlerin önünden dahi (her zamanki gibi) geçmemiş olabilir, ama dönerken İstanbul'a götürdüğü bir çift kuştüyü yorgan bile aldık Mariahilfer Caddesi denen yatak yorgan dükkânlarıyla dolu orta sınıfa mahsus görünen bir yerlerden.

Atilla Bey'i İstanbul'a yolcu ettiğimiz pazar gününden iki gün sonra da, bu sefer sağ yanımızdan galiba güneybatıya doğru uzanan yoldan yürüyerek hemen ormanın içine daldık. İşte bu yeşillik, bu sessizlik yeter de artar bile. Arada bir, orman içindeki kulübelerine doğru bir bisikletli geçmekte. Korku, kuşku filan yanımıza uğramamakta. Dönüşte, eve beş altı yüz metre kala, bir de baktık, bahçesinde tahta masalar, sıralar bulunan, güzel nefti renkli demir kapısının üstünde de yılbaşıların çam dalı tepesi gibi bir demet çam asılı bulunan iki katlı küçük bir evin önündeyiz.

Bahçe gölgeler içinde. Zile bastık, genç bir kız, önünde temiz mavi bir önlükle koşa koşa gelip açtı. Girdik. Kapı üstündeki ortası kırmızı ampullü çam dalı "Burası heurigen ve açığız" demeye gelmekteymiş. Genç kız çat pat İngilizce konuşuyor; bizi evin üzüm bağlarına bakan bahçesine götürdü, tahta masalardan birinin başına oturttu. Sonra çağırıp evin giriş katına buyur etti. Hem kışlık, hem yazlık açık büfe. Ev işi, elde yapılmış mezeler, et ve sebzeler, salam sucuklar, az peynir, çok sebze. Alçakgönüllü ama acıktığı her an herkesin imdadına yetişebilir. Self servis. Tabii önce masaya oturur oturmaz buralarda Spitz denen sodalı hafifin hafifi taze şaraptan ısmarlaman gerek. Yiyeceğini sonra seçersin. Şarap mı? Sanki bedavadan şampanya ve bence ondan daha iyi, çünkü daha sek; hiç tatlı değil. Tam bir yaz içeceği. Yanlış anlamadıysam tam da şimdi geçen yıl kurulan şarabın tadılma mevsimiymiş.

Viyana'ya gelir gelmez değil, tam da burda *ROMANTik* beni hiç olmadığı kadar güçlü ele geçirdi. Kır kahvesinin adını yazmalıyım, adresini nerenin neresi olduğuna not düşmeliyim deyip garson kızla ahbaplığa başlayıver-

miştim. İşte: Burası Wiltschko kır lokantası ya da evi. Aile adı. Yaşlı anne baba, bir de genç oğulları var. Üniversite öğrencisi imiş. Tamirat işleri babaya ait. Ağaçları çiçekleri budamak, kışa, yandaki kapalı odanın şöminesi için odun depolamak ve şehirden gelecek öteberiyi taşımak oğlun işi. İşte gördüğümüz gibi servis de bu genç kıza, Anita'ya ait. Yeni gelmiş. Çekip gitmese bari.

Kızın adını dün gece uydurdum. Bodrum katımda çalışma masama çöker çökmez, roman tasarımın 'roman içinde roman bölümlerinin yazılma mekânı olarak burayı seçmiş bulunmaktayım. Bunun için "Süpürge Çöpü" dediğim bölümde pek az yeri karalayıp çıkardım ama, "Hayatın Kumarı" diye planladığım bölümün zaten kabataslak halini yok sayıp baştan sona yeniden yazmam gerekecek. Buralarda rastlantılar boygöstermeli. Bir iki rastlantı sahnesi. Bunlar inandırıcılığı zedelenmeden işlenmeli ve odasından burasından dokunulmuş bölümler temize çekilmeli. Bunu Wiltschko'ların coğrafyasında iç içe dokuyacaksın, çünkü *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nın yolu ancak böyle, bu atmosferde açılmış olacak. Romanımın ilerleyebilmesi buna bağlı.

Ayın 6'sında, çarşamba günü evim(izin) hemen sokak başındaki durağından bir otobüse atlayıp Hietzing'e inmiştik. Kent merkezi, opera ve katedral çevresi değil. Gerekmez. Burada hem de daha seçkin her şey var. Özellikle kitapçısı. CD'cisi. Hele o ekmek dükkânı! Her şey anında fırından çıkma sanki. Metro'dan çıkıyorsun, tam karşılarınızda bir yerde. Dönüşte sıcak sıcak bir baget, bir de bizim somun dediğimiz siyah köy ekmeği almadan duramadık. Otobüs durağı metro ağzında; taksi durağı ise ekmekçi tarafında... Bu ne demeye gelir Bayan Fatma İna-

yet? Gece geç vakitler konserden, tiyatrodan falan döndüğünde düşüp kalkmadan, karanlıkta yürümelere mecbur kalmadan dosdoğru pat diye evinizin kapısını bulmak demek. Sahi, beni teftişler memleketimize mahsusmuş galiba; buralarda hiç sesin soluğun çıkmaz oldu.

Çarşamba günü metro ile kent merkezine yollanmadan önce, Hietzing'de Bewag Bank'a uğranıldı; bendenize bir hesap açıldı. Üç aylık harçlığımı yanımda taşıyamazdım ya? Halim'in gerilimli hali git gide gevşiyor; huzur duymaya başladıysa da, ne yazık! Tam da İstanbul'a dönüş günü yaklaşmışken. Hietzing çarşısından birkaç CD de aldık; bunlar İstanbul'a, bunlar da buraya, diye diye... Yakınlarda bir müzede, Bezirks Museum'da Egon Schiele sergisi hem de perşembe günü saat 19.00'larda açılıyormuş. Nedense 'My Uncle Schiele' diye...

O gün kent merkezini keşiften dönerken Halim'e: "Bezirks hazır yolumuzun üstünde; orada inelim de bu sergiyi gezelim," diyecek oldumsa da, pek yüz vermedi: "Yorgun argın sergi gezilir mi allahaşkına! Sen burdasın nasıl olsa; orayı ben gittikten sonra gezersin canım..." Makul müydü, yoksa kinaye mi etmekte, anlayamadım. Onda ayrılık ve buluşma duyguları baskındır. Gerilim dorukta. İkimiz arasındayken bu böyle. Yoksa bir karayolcu olarak üç gün orda, beş gün burda; hayatında gel-gitler alışkanlıklarının en başındayken bunca zamandır "Allahaısmarladık-Güle güle"lerin altından nasıl kalkardı? Üstelik 'kırılganlığı' hep tetikteyken... Müfettiş F. İnayet: "Nasıl yani?" Asıl ve asli ben: "Sanki bilmiyorsun. Kendisi bir yana, başka birisine iğne yapılmasına tanık olunca sararıp solmaz, bayılacak hallere gelmez mi? Bir keresinde oldu bile; TV haberlerde Turgut Özal'ın Amerika'da na-

sıl ameliyat geçirdiği teferruatıyla anlatılırken düşüp bayılmadı mı? Dahası, değişimlerin ağırlığını da pek kolay taşıyamaz o. Yalan mı?" Tısss. Hayat her zaman güçlü kalsın ve galip gelsin yeter. Hayat arkadaşım İstanbul'a dönmeden bir gün önce hem öğle yemeğini Della Lucia adındaki bir İtalyan lokantasında baş başa iri iri karides ızgaralar yiyerek; konuşup gülüşerek yedik, hem de bizim komşu heurigen'imizde buz gibi Spitz'leri ev ve el işi mezeler eşleğinde içtik durduk. Doğrusu asıl keyfimiz Wiltschko'larımızın bahçesinin tahta sıralarına yerleştikten sonra yerine geldi. Tuna'nın epeyce güney batısındaki Speisinger Sokağı ya da caddesiyle Viyana ormanlarının sınırına kadar gelip dayanan Witgenstein yolunun kesiştiği şu noktadayız ki, tam bana göre bir yer. Sevinç içindeyim. Halim alttan alta 'ayrılış' duygusu işaretleri verse de, buraya ait tasarılarımı keyifli keyifli anlatıp durdum. (Öteki sen: Yarından itibaren tek başına kalmanın, yazılarının başına yeniden 'nihayet' çökebilmenin sevinci değil mi yoksa bu?) Cevap: Neden olmasın? Amaç zaten bu değil miydi? Müfettiş: Lakin ayrılışın kederinden çok sevinci var üstünde!

Sorumluluklar, bağlılıklar, alışkanlıklar, anlayışlı olmalar, 'kocaları yalnız bırakmayın'lar, bırakıp bırakamamalar, iki arada bir derede kalmalar, bencilliklerin üstesinden gelmeler: İkilemler-ikilemler…

Daralmalar. Dar zamanlar. Toplumsal gerilimler. Buyrun da, siz sizin içinize sinin!..

Bir kere daha yaz şunu şuraya ve bundan sonra ve herhalde giderayak yazacağın kitabının ilk cümlesi de bu olsun bağımsızlık hastası yazarlardan Adalet Ağaoğlu: Başa en bildik tarafından kendini koymak üzere:

/*ayıp olmasın diye* yaşayamayıp *ayıp olmasın diye öle-meyenlere*/ ithaf edilmiştir bu kitap.

Hâlâ daha, çoktan yayımlanmış *Hayır...*'ının *Aydın intiharları ve geleceğin başkaldırısı*'nın kovalayışındasın sen: Hiroşima toplukıyımı ardından *Ayıp ettik, niyetleri hiç hesaba katamadık,* diye tabancalarını çekip beyinlerine ateş edememiş, akıl tanrısına karşı bu ayıbı hiç mi hiç işleyememiş bilim adamlarının, bunların kulu/kölesi Nobel'leri falanları sorgulayıp durmaktasın, nerde kalmış 'giderayak' yumurtlayacağın yumurta!

(...)

Yalnızlığının komşusunun adı Hanna Navratil'miş unutma! Geçmişin iyi bir Macar sopranosu sanki. Cami yıkılmış fakat mihrabı yerli yerinde nefis bir kadın. (Yahu sahi, şu senin geleceğin başkaldırısı hesabını sakın o görmesin yanıbaşında!.. Hani *Hayır...*'ın kahramanı Layana gibi? O Layana, bu Hanna... Rastlantı mı? İşte, buyur.) Yarından sonra ayın 11'i. Bülbül Sokak'taki alt komşunun pazarlama kahramanı olan Ettore Scola'nın Viyana-Lugano ortakları seni o gün aramayacaklar mıydı? Saat 17.00 de idi, değil mi? Öyleydi ya. 11 Haziran Pazartesi, yürüyüşe bile çıkamazsın artık.

12 Haziran Salı

Gönüllü Kulluğun Sonu: 'Sözünün Eri Olmak' denen şeyin cenaze namazı.

Dün, bütün gün, kulağın telefonda bekle de bekle...........

Ne Lazzarini ne Perinelli. Tıs yok. Fakaat bu sabah Ahmet Cemal telefon etti. "Ne haber Adalet? Geldiler

mi? *Yazsonu* film anlaşması yapıldı mı?", "Aa, lütfen alay etme Ahmet!"

20 Haziran, Cuma.

Çalış çalış çalış. Tuhaf bir şey oldu. Üstteki küçük odanın radyosu var; açtım, nefis piyano parçaları... Elim çenemde, dinliyor dinliyor; ben bu besteciyi biliyorum, tanıyorum bu parçaları, deyip duruyorum. Konser bitti. Anons: Meğer Satie'nin "Seçme Piyano Parçaları" imiş; solist de Klara Körmendi. O ve Satie kafamda ya da hayalimde bu müziğin kadanslarına uygun olarak, esler peslere de ayarlı biçimde sevişiyor olmasınlar mı?

Ne olduysa bundan sonra oldu. Hietzing çarşısına inip artık bildik yerlerimden olan CD'ciden Satie istedim. Bakındı etti, iki plak koydu önüme; üstelik biri Klara Körmendi'li.

Sürekli onu dinliyor ve sürekli yazıyorum: *Ruh Üşümesi*'ni. Kendi evimde-yurdumda bir türlü egemenliğimin altına alamadığım 'oda-romanı' sakin, güzel bir nehir suyu benzeri akıp gidiyor. Bir ara romanın adı için tereddüde düştüm. Yoksa 'Deniz Kestaneleri' mi desem? Bu da güzel bir kitap adı. Fakat *Ruh Üşümesi*'ni sadece **Ruh** kelimesi namına hiç terk edemeyeceğimi anladım. 'Üşüme' çok harcanmış, 'ruh'tan ise hep çekinilmiştir: (Solcumuzun maneviyata tepkisi.) Benim ruh'lar: Âdem ve Havva. Ya da tersi: Kadın ve Adam. Elma ağacının günahkârları kabuklarının içine büzüşmüş, kendi derinliklerinde inleye inleye günah çıkarmaktalar. Gizli ruhların gizli titreyişleri. Mutluluğun resmi yapılamazmış. Oysa acının, kadans kadans titreyişlerin filmlerini

bile çektim; yazıyor yazıyorum. Yolumu bulmuş, kaybolmuşluktan çıkıp kurtulmuş gibiyim... Halim'le sık sık telefonlaşmaktayız. Yazdığımı, gece gündüz iyi çalışabildiğimi söyledim dilim dolanarak. Bunu yine oradaki gibi gelip geçici bir 'heves' sandı galiba. Fakat öyle değil. Biliyorum, değil. Su çalkantılarının duyargalarda yarattığı ürpertileri bestelemekteyim: Atılım ve kaçış. Bağımsızlık ve korku. Gel ve git. Bütün ve yarım. Telefon konuşmamız bitti bitmedi, ben benim kulağıma şunu da fısıldadı: Sen bu 'oda-roman'ını Halim yanıbaşındayken yazamıyormuşsun meğer! Ya hani şöyle ister istemez gözüne çarpar da, ne yaptığını, iştah açıcı biçimde 'sekse kaydığını' görüverirse diye... Ya, çok okunur olmak üzre kendini pornografiye verdiğini düşünürse, diye!!!

Otosansür: Hani sanki derdim edebiyat falan değil de, porno ticaretiymiş gibi... İşte burda, bütün bu baskılardan, baskıdan doğma 'kaçışlardan' kurtulmuşsun. Denizkestanesinin duyargalarını kuşkusuzca dışarı uzatması hali. Denizin sakin dalgalanışlarıyla oynaşmalar... Anlatının kendine mahsus şiiri. Yeknesaklığa sırt dönüş! Sonuç: İyi bilgi. Karar: Oda-roman'ını bitirir bitirmez Halim'e postalayacaksın.

'Kadın yazar'ın eşi ya da sahibi 'erkek okur', bir Kadın'ın bir Adam'la kitap boyunca tenlerinde dolaşmalarından ibaret böyle bir anlatıdan ikirciklenmezse, hatta fırlatıp atmazsa, hedefini alnından vurmuşsun demektir. Yazanı kadın cinsinden böyle bir anlatının 'resmi erkeği'nden daha gaddar bir yargı organı olabilir mi? 22 Temmuz Halim'in doğum günü. Telefon ederim.

27 Temmuz, Cuma

Ruh Üşümesi bitti. Halim'e bir mektup eşliğinde postalandı.

İlk defa böyle bir şey yapıyorum. Taslak falan değil, şurasından burasından falan değil, bir kitabımı tastamam ve yayımdan önce onun ellerine bırakıyorum.

Artık sınav sonucunu bekleyen bir öğrenciyim.

Çalışmam boyunca bir kere Gökçin'in Viyana'ya yerleşmiş yakını Zeynep Taşkın ve burda deneysel tiyatro kurup orda çalışan Gül Gürses'le kızkardeşinden başka tek kişiyi görmedim. Televizyon da seyretmedim. Sabahın erken saatleriyle akşamüstleri yürüdüm ve Satie, Vivaldi ile Grieg'in *Solveig'in Şarkısı*'nı dinleyip durdum o kadar. Romantik parçalar, ama *Viyana Yazı* için değil de *Ruh Üşümesi*'nin ilham perileri. Deniz kayalarının üstünde, yosunlar arasına yapışarak duyargalarını dalgaların nabzına göre ayarlamış iki denizkestanesi de günlerimin içinde. Kabuklu deniz hayvanlarının ince titrek ses yankıları, yankılanışlar evet, zaman zaman Vivaldi Mevsim'lerinin notalarına eklenmekte... Zeynep Taşkın bana bir *Mahler Opus 1 CD* armağan etmişti. Ben de plakçımdan Debussy'nin türkçesiyle *Deniz Noktürnleri&Kırda Bir Öğleden Sonra'sı ya da Akşamüstü*'sünü almıştım; bunların da *ROMAN-Tik*'e ilham kaynaklığı edeceğini şiddetle ummaktayım artık.

6 Ağustos, P.tesi

Evin dışında hava çok sıcak, yine pek sıcak, derken bugün birden müthiş bir yağmur. Sağanak. Öyle güzel ki. Burada, bu yeşillikler arasında yağmuru seyretmeye ba-

yılıyorum; fakat birden evin bodrum katını su basmasın mı! Tuvalet mi taştı, boru mu patladı bilemedim. Orda bulduğum bir kovayı sulara daldırıp daldırıp musluğa döküyorum; olacak şey değil. Aklıma geldi: Darda kalmak, kurtuluşu da yaratmak demek değil mi? Hemen Hanna'ya koştum. (Birer kere evlerimize çay içmeye gidip gelmiştik.) Hanna harika! Bana hemen iki evin bitişiğine yakın bir yerdeki küçük bir kapağı işaret etti. Orayı kapa, kapa işareti yaptı. Kapattım. Şıp. Su durdu. Hanna'yı bir kucaklayışım var kiiii... Kendi evlerinin hemen yakınımdaki dış kapağını da gösterdi. Bunlar her zaman kapalı dururmuş, her ihtimale karşı. Sel baskınını önlemek içinmiş. O da şaşkın: "Bunu kim açmış ki? Kim açık unutmuş ki?" diyor, ben de, valla ben değil, billa ben değil demeye getiriyorum. Bodruma koştum. Birikmiş suları attım; yerleri kuruladım. Bodrum mis gibi oldu. (Ben bana: Sen iyi ki burdaydın; yoksa Erten ailesi bu evi gözden çıkarmak zorunda kalacaklardı; bilgisayarları falan mahvolacaktı. İyi ki sen burdaydın, iyi ki sen vardın!) Gönüllü kulluk ürünü olan ezginliğin bitti gitti.

Üç gün sonra:

Halim'den hâlâ "dosyayı aldım" kabilinden bir şey yok. Ben de açıp sormuyorum etkilenmesin diye. Sabırsızlıkla bekliyorum; aldım Adalet, hemen okudum; şöyle şöyle desin, mesela...

14 Ağustos, Cuma.

Halim aradı. Dosyayı okumuş mu? Değil. Bu arada İzmir'e gidip gelmiş. İşleri çok yoğunmuş. Şehir içi bağ-

lantı yollarında Belediye ile Karayolları arasında kalmışlar. Hakemlik onun sırtındaymış anladığım kadarıyla. Ciddinin ciddisi bir dikkat gerekmekte. Yumuşağın yumuşağı bir şefkat. Genişin genişi bir anlayış. Besbelli Yük. Müh. pek perişan. Her biri ayrı dilden konuşan dört şirket. Kolay mı?

"Dosyamı almadın mı?" diye soramadım bile. İkimiz de sağlıklıyız ya, buna şükür duası edilip geçildi. Haa bir de, yazar eşine hiç baskı yapmayan eş'le karışık arkadaş tonunu takınıp sordu: "*Romantik Viyana* nasıl gidiyor, çalışabiliyor musun?"

"Sorma Halim'ciğim, hiç sorma; bir şeyler çırpıştırıp duruyorum, sık sık takılıyorum; sinirleniyorum. Bazan yırtıp atmak geliyor içimden." Beni teselli etti. (Ben bana: II. Boğaz Köprüsü inşaatı koalisyonuna ait şefkatin birazını sana harcamak zorunda kaldı işte. İyi ve kötü birlikte: Hayat bu!)

Fatma İnayet: "Bu arada niye açıklamadın peki vizeni bir ay daha uzattığını? İstanbul'da iken Emil Galip'in sana telefon numarasını verip, 'Çok zeki, yaratıcı bir gençtir, iletişim hatları uzmanı galiba, bilgisayar, iletişim gibi yeni şeyler; ilginç olabilir, görüş istersen,' dediği Tunç tarafından yarın akşama yemeğe davet edildiğini, bunu da kabul etmiş bulunduğunu neden hiç çıtlatmadın ha?"

El cevap: "Dur bakalım, daha adamın yüzünü bile görmedik. Didik didik her şeyin hesabını verecek değilim! Ne sana, ne ona! Şimdi yalnız kendim varım, tamam mı? Ayrıca elin telefonunu memleketlerarası kullanırken kısa kesmek, emanete ihanet etmemek zorunda değil miyiz? Pis sendeee!"

Eylülün 15'ine kadar burdayım. Yazarlık iyi giderse belki uzatırım. Nasıl mı? Şöyle: Atilla Bey'e, evi artık boşaltayım mı, diye telefon ettim. Hiç gerekmezmiş. Çoluk çocuk ancak ekim başlarında gelebilirlermiş. Kendisi belki bu arada bir gece uğrarmış işleri için. Gelirse İki gün bile kalamazmış.

İçin rahat. *ROMAN-Tik*'in dün, şimdi ve yarınını bir karnaval bölümüyle gelecek zamandan da bakıp yazarak 'okutmaya' koyuldun ya, keyfin yerinde gibi. Bakalım Hamarat Tunç'la çıkacağın yemek nasıl geçecek! Üşüyen ruhları evine köyüne postaladığından beri basbayağı dostluk içindesin *ROMAN-Tik*'inle. Tik'e yani aciliyetten kalın-kaba değerlerin yarattığı yüz ve yüzeysel tepki mimiklerine yakalanmış bu roman, ister istemez Roman yani çingene havasında. Avusturya-Macaristan'a, kraliçe Sissi'nin kırsal ruhuna da bu yakışır. Hele hele, Alma Mahler'in *Rüzgârın Nişanlısı* oluşuna, Mahler'ine inat âşıklarına yıldırasıya gaddar kesilişine, işte şu Viyanalı *Deniz Perisi*'ne denk gelecek olan budur. Tereddüt: Peki ama onun Hitler'in sevgilisi ve metresi Margarita Sarfati ile canciğer dostluğuna da mı yakışacak işin içine, hatta geleceğin Avrupa'sı karnavalına kattığın Roman ve romanlar havası? Venedik'te satınaldığı evinde saz-caz-varyete derken, sonuncu âşıklarından şair ve 'devrimci' Franz Werfel'den yediği dayaklara mesela?.. (Alma'dan bana.)

(...)

Her şey rüyamda geçiyormuş gibi yazıyorum. Yazmıyor, rüya görüyorum. Gözlerim dışa kapalı, içe açık.

Ertesi gece:

Yokuşun altındaki süpermarketten sık sık aldığım marul filiziymiş gibi duran andiv'lerimi haşlayıp süzmüşüm, bir bardak beyaz şarapla yemeğe hazırlanıyorum, telefon! Halim! Az önce işte. Hal hatır falan derken, aynen şöyle söylemekte:

"Seni çok çok kutluyorum Adalet. *Ruh Üşümesi*'ni hiç elimden bırakmadan şimdi okuyup bitirdim. Bitirir bitirmez aramadan duramadım. Ne diyeceğimi bilemiyorum. Dosyanı bir şiir zevki alarak okudum, desem; en iyisi bu galiba." Ağlasam mı, gülsem mi? Ben de ne diyeceğimi bilemedim, işi maskaralığa vurup: "Kuzguna yavrusu şahin... meselesi değil ya?" diyecek oldum. O da bana Refik Erduran'la evliyken Leyla Umar'ın hallerini anmadan edemedi tabii: "Valla Refik kocam olduğu için söylemiyorum. Onun bu oyunu gelip geçmiş yerli oyunların en iyisi," demeden duramayan sevgili Leyla'nın Refik'e aşkının zirvesine kim ulaşabilir ki? Leyla'ya inanmışız gibi yapmışızdır hep. Fakat ben Halim'e inanmış gibi yapamadım; inandım ona. Ses tonunun nasıl, ne anlamda tınladığını 'adım kadar' bilmekteyim. (Ben bana: Otuz beş yıl olmakta birlikteliğiniz, bilmeyecek misin?)

Sınavı geçtim. Hakkındır Adalet, deyip, şarabımdan iki kocaman yudum içtim. Biri Halim'e, öteki kendime. Dosya eline geçeli bir hafta olmuş, fakat o şimdiye kadar açıp okumaya fırsat bulamamış. Daha doğrusu, okumak için sakin, kesintisiz bir zaman kollamış. "Seninle gurur duyuyorum," dedi. Boğazım tıkandı. Mahcup mahcup vizemi uzattığımı, eylül sonlarına doğru *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nın elyazması ilk taslağını 'tamam gibi'ye ge-

tirdikten sonra dönebileceğimi söyledim ona. Telefonda her zamanki gibi 'şıp şıp şıp'laştık': (Öpücük sesi) Hani sanki birbirimizi pek özlemiş olmamız ayıpmış gibi...

Ertesi sabah:

Opera'nın karşısındaki orkestra üyelerinin de yeri olan kahvem Sirk'e inmeden önce Bewag Bank'taki marklarımın hesabını çıkardım. Oraya 3.500 mark yatırmıştık. Her ay bin mark hesabıyla galiba; çünkü yatak, hatta yemek içmek bedava değil mi? Cep defterime düştüğüm notlara göre iki aylık harcamamın toplamı, şiling yerine yine mark üstünden mutfak alışverişi, haftalık metro-otobüs karneleri, şampuan. Halim'le kent merkezindeki kahveler, yiyip içmeler, Stadtpark'ta akşamüstü içkileri eşliğinde açıkhava konseri dinlemeler, kuştüyü yorganlar, Wiltchko'ların yeri, taksi paralarım, Sinan'a geleneksel boyun borcum bir-iki çift ayakkabı, beş plak -amma tuhaf- yine beş kitap –dördü Fransızca, biri İngilizce-. Dürstein üstünden Melk'e kadar botla Tuna turu. Şadan Karadeniz'in *Gülün Adı* çevirisine anmalık armağan hissiyle ona bir kart atayım derken, tur otobüsünü kaçırıp eve tren ve taksiyle dönüş. Alışveriş mahalli Graben ve asıl Kärtnerstrasse'nin yan sokaklarındaki Çin ipeğinden yapılma *Asia* marka bluz satış mağazasından üç adet bluz. Renkler: beyaz, bej, inci mavisi. Opera binası ve Mozart hatırına *Sihirli Flüt*. (Balkon, ikinci sıradan). Bunu seyre ve dinlemeye gelmeden önce elbette Mozart'ın Figarohause'u (işte şu düğünü bestelediği ev) ziyaret edilip kendilerine saygıların da sunulmuştur. Schönbrunner'deki Saray Konseri. (Turla: Turistik gösteri) Ortopedik yürüyüş

ayakkabısı. Diş macunu, kalem malem, bazı ıvır zıvır ihtiyaç malzemeleri. Schönbrunner saray ve parkı karşısındaki, on altı çocuklu Mari Terez'in yazlık dinlenme yeri ve şimdi otel haline getirilmiş bulunan Park Otel Kahvesi'nde oturmalar. Katedral'in çevresini arkada bırakıp eski Viyana'ya, ta Tuna kıyısına varana kadar girip çıkmalar ve bütün bu keşif yürüyüşlerimde hatırını sormadan edemediğin Sirk'te tekrar be tekrar dinlenme nöbetlerinin hakkı. Konzerthaus'ta Viyana Flarmoni Orkestrası konseri: (Mozart: *Prag Senfonisi*. Hem turistik/hem değil.) Augistiner Kilisesi Pazar konserlerim de var. Harp'tan Handel, Bach, Haydn. Bedava ve harika!) Trenle Salzburg'u tek günlük ziyaret. (Salzburg Festivali'ne dünyanın dörtbir yanından koşup gelen insanların hali etvarına tanıklık ederken ırmak üstündeki tarihi köprüsünden bir o yana, bir bu yana gidip gelme ve bir yandan anmalık, öteki yandan da yine anmalık bir şeyler satınalmalar. Fakat surlardaki müzik şenliği için yine gitmeliyim Salzburg'a. Ama bir gece kalacak bir odayı nasıl bulmalı?

Avusturya'ya vergi ödemekteymişsin gibi birçok şeyi böyle kalem kalem cep defterine notlayıp durman sonucu, ortalama toplam sarfiyatın: 1.780 Alman markı. (100 mark 220 Avusturya şilini mi ediyordu, neydi); parayı iki aylık kullanım hakkından bu kadar daha alacağın var demektir, öyle değil mi?

Asıl dikkatini çeken şu oldu: Demek sen sadece yürümüş yürümüş ve çalışmış, çalışmış falan değilsin. Arada bir de komşu heurigen'inde Spitz'ler yuvarlamakla da kalmış değilsin. Pek çok şey yapmış, görgü bilgini artırmış, vakit paradır diye diye epey de para harcamışsın. Şimdi artık Hietzing'e inmeli, Bewag Bank'ıma uğrayıp gidene

kadar seni rahat geçindirecek şu iki binin üstü 'bozuk' 320 markı çekip, geride kalan bin beş yüzü de orada, n'olur n'olmazlık hesabında tutmalısın. Paris'te nasıl ayazda kalıverdiğini sakın unutma!..

İyi bir hesap çıkaramadım galiba. Şu bin beş yüzü nerden çıkardık şimdi? Haa, unutma, bir de memleketine dönmeden önce iki üç haftalığına homeopat Dr. Reinhard'a abone olacaksın. Gül'e göre, doktor şimdi tatildeymiş. Dönünce o randevu ayarlayıp seni arayacak. Bu da apayrı bir mesele.

(...)

Zeynep, temmuz sonunda, bizim Birkan ve Hakan'ların 'bizimkilere' mahsus kafe-barı Divan'da benim namıma bir şampanya partisi düzenlemiştir ve hepsi tarafından ne kadar sevilip sayıldığıma tanıklığımı en ince biçimde sağladıktan sonra İstanbul'a, ailesinin yanına gitmiş bulunmaktadır. Burdaki ilk zamanlarımda beni ünlü Sacher pastanesi ile yine ünlü Strudel'le tanıştıran da Zeynep. (İyi bilgi: Bundan böyle Strudel sossuz kremasız falan yenilecek yenilecekse...) Divan'ımız Birtan'ının eşi Fatoş THY'de de görevli. Birtan'ı, Birkan'ı, Hakan'ı hep birbirine karıştırır oldum. Bugüne kadar bana gösterdikleri ilgi unutulur gibi değil. Fakat Gül Gürses'le, THY Viyana müdürümüz değerli Osman Güley ve eşiyle birlikte yapacak pek çok şeyimiz var daha. Henüz Belvedere'nin kapısından bakmış değilim. Hep birlikte bir sefer de Griesing'e gitmeliyiz. Beethoven evi oralarda bir yerdeymiş.

Her şeyden önce ve defalarca Albertina Müzesi'ne girip çıkmışlığım var. Müzik festivalinin yeri nasıl Salzburg'sa, Albertina da Viyana'nın 'Resim-Heykel Bayram'larının yeri.

Hoş bir şey oldu. Habsburg'ların şehir merkezindeki izleri üstünde gidip gelirken kendimi sık sık bu şehrin en sakin ve anlamlı küçük alanı saydığım "am Hof" alanında bulur oldum. Burası başlıca durak yerlerimden biri. Eskiden köylülerin mallarını getirip yıktıkları, atları ve arabalarını hanların duvar dibine çekip kendilerinin de üstteki odalarda geceledikleri yermiş. At dışkı ve sidik kokularıyla ünlü olduğu yetmezmiş gibi, zamanın 'bakanlarından' biri, hem de yanlışlıkla meydanın alan lambasına asılıp gidivermiş. Sonra pişman olunmuş, ama nafile! Yanlış katliam. Vaktiyle hırsızların asıldığı küçük Lugeck meydanına ne desem? Darağacı 'taklidi' gibi olduğu için midir nedir, pek sevimli aksi gibi...

Şimdi artık Hoher Markt meydanının süslü püslü çalar saatli kilisesini de gördüklerin arasına yerleştirip geçsen de romanına dönsen iyi olabilir ama asıl buraların eski Yahudi gettosunu ve Romalılar zamanından kalma, Viyana'nın en eski kilisesi denen masif Ruprecht Kilisesi'ni atlayamazsın, ancak vaktin daraldıkça daralmakta.

(...)

Özellikle *Ruh Üşümesi*'ni Halim'e postalar postalamaz elbette Habsburg'ları saray ve konser salonlarıyla tavaf eylemiş, Tarih ve Tabiat Müzelerini yeniden dönmek üzere şöyle hızlıca bir ziyaret etmiş bulunmaktayım. Defterciğime Tarih Müzesi diye not düşmekteysem de Milli Güzel Sanatlar Müzesi demek daha doğru.

Zaten gelir gelmez edindiğim Berlitz'in 'şehir kitapları rehber kitapları' koleksiyonuma kattığım el kitabında adı *Musée National des Beaux-Arts* diye geçmekte. (Koleksiyonum İngilizce ve Fransızca olanlarından mürekkep.) Habsburg İmparatorluğu'nun çeşitli kültürleri

bağrına basmış olduğu burda açık seçik görülmekte. Dönemlerinin en tanınmış eserleri boydan boya duvarlarda. Bir yanda Hollanda, Almanya, İngiltere ressamlarının tabloları, bir yanda da İspanya, Portekiz, Fransa ressamlarının önde gelen tabloları. Fakat Bruegel'in *Düğün Yemeği* tablosunu elimle koymuş gibi buldum. Çünkü bu tablonun yiyip içmelerden sonraki oyun/dans bölümü tablosunun mükemmel bir özgün baskısı tıp doktorlarımızdan abim Cazip Sümer'in duvarında asılı durup durmuştur. Yazık ki abim, hem de yayan haldeyken saldırgan trafiğin kurbanı olana kadar.

Bruegel'in Hollanda Bavyera kırması köylüleriyle el sıkışırken, hani sanki gelsin bizim Turgut Zaim'imizin 'köylü efendimizdir' tabloları diyesim gelmiştir. Keşke öyle gelmeseydi. Kırsallık, köylülük der demez... 'köylü efendimiz'dir olamadı, sadece bol verimli tarla ürünleri kadar olup kendi mutfağına dahi yetemedi. Köyden şehre mi? Evet öyle. Önümüzdeki yüzyılımızın şehirleşmesi mi? Evet ya, *Hundret Wasser*'in gündemdeki sergisini çoktan gezdin bile. Sıra mahallenin içerlerine dalmaya geldi. Bu, mimarlıktan gelme ressamın çağımız şehir planı ne kadar şaşırtıcı! Marketler, caddeler, sokaklar, çarşı pazarlar yemyeşil tepelerin içinde, yani altında bulunmakta; taş yerine topraktan mağaralar. Buralardan seyr ü sefer eylenip hop dışarı bir çıkılıp 'şehir kapıları'nın bir başkası demeye gelen başka bir tünel ağzından dağ tepe koyunlarına girilmekte. Gökdelenlere karşı yerdelenler. Günümüzün trafik keşmekeşine, topraktan kopuşuna karşı mimarın başkaldırısı ya da geleceğin ekolojik mimari önerisi. Tepelerin çevresi mis gibi çayır çimen, çiçekler, göller, ırmaklar. Köprüler havada, tepeler arasında sanki boşlukta.

XXI, XXII. yüzyılların maketten şehir önerisi altına şöyle bir yazı kondurulmuş: *The horizantal belongs to nature, the vertical belongs to man. The stnaight line is godless.* **Doğa yataydır/İnsan dikey/Düz çizgi Allahsızdır.** No man.

İşte, HİÇBİR YER diye gezip gördüğün her yeri yazabilmem özleminin karnına düştüğü an, bu an. Hiçbir yer, hiçbir kimsenin hiçbir zaman olmamış olan Allah'ı ya da Tanrı'sı. (A, sahi ya, Gül deneysel tiyatrosunda bir hikâyemi ya da tek perdelik oyunlarımdan birini *No Man* adıyla sahnesine uyarlayacağını söylemişti. Neydi o?)

Serginin bulunduğu mahallenin eski evlerini çocukların mukavvadan, elişi kâğıdından yaptıkları evleri gibi çeşitli renklere boyayan, balkonları oda, odaları balkon yapma girişiminde bulunan da Hundert Wasser. Buranın çarşı pazarlarını havi iki küçük sokağı var. Sokaklara da doğayı korumacı esnaf takımının eli değmiş olmalı; eski binaların rengâhenk tepenaşağı durur gibi oluşları şaşırtıcı bir sevimlilikte. Hepsine birden ilkokul öğrencilerinin resim defteri, desen olur.

Para hesabı çıkarayım derken, buluşacağın en yeni dostlarının, gidip göreceğin yerlerin hesabını büsbütün şaşırdın işte!.. Neyse ne, *ROMAN-Tik*'e çalışma isteğin hep üstünde ya, sen ona bak.

(...)

İki gün önce, akşam saat 19.00 sularında Tunç Hamarat arabasıyla gelmiş, kapıma dayanmıştır. Rastlantı denen şey hayatıma sık sık şaşırtmacalar vermeye başladı. Değerli evsahibim Atilla Bey de bu sabah telefon edip bu akşam bir gece kalmak üzere geleceğini bildirmesin mi? "Bir randevunuz, gideceğiniz bir yer falan varsa sakın boz-

mayın," dediler her zamanki netlikleriyle. (Ben bana: İyi de, tam da onun hem de tek geceliğine geldiği zaman senin gece gece dışarlarda olman onda "Ooo Adalet Hanım yazmak, çalışmak falan kisvesi altında sefahat etmeye gelmiş meğer buraya!" düşüncesi uyandırmaz mı? (Halim Abi'ye söyleyeceğim haa,) falan demesine? Tesellim: Canım nihayet Tunç'la kaç saat oturacaksın ki. Yemek sürse sürse iki saat sürer. Bilemedin üç. En geç saat onda sakin sakin döner gelirsin, işte bu...

Bir şey değil de, Viyana'mın iki buçuk ayında toplasam toplasam iki konser bir opera gecelerim dışında beş kere beni sarıp sarmalayan genç Türk kardeşlerimle buluşmuş, evlerinde, bir kere de Mauer'in en sahici heurigen'lerinden birinde topluca yiyip içmiş, gülüp oynamışız. İlk defa tek başına bir 'adam'la gece çıkışı yapıyorum, bu da kendi karısına asla böyle bir şeye izin vermeyeceğini sandığım Atilla Bey'e rastlıyor!.. Hani böyle 'gece gezmeleri'ne bir eğilimim olsa yüreğim yanmaz!.. Ohh, iyi oldu, araya sıkıştırdım işte, der geçersin.

(...)

Bu sabah Viyana'ya mahsus küçücük cep defterim Dert Dökme Defterleri'me döndü gitti. Gittiiii. Çünkü: Tunç Hamarat'ın beni arabasına atıp götürdüğü lokanta pek yukarı klastı, bu biir. Yemekleri hem seçme, hem çok bol. Bu da ikii. Yok girişler, yok çıkışlar derken ve yanı sıra kırmızı şarapları bir benim, bir onun şerefine, sonuçta da tanışmamız onuruna bol bol yuvarlayıp dururken saatler akıp gitmiştir: Üüüüç.

Tunç sahiden esprili, pek akıllı bir delikanlı. Yalnız benim şu elektronikler dili, dijital dil denmeye başlanmış dilden bir nebze anladığım yok. Kendimle açık açık dalga

geçme huyum da onun mu hoşuna gitti nedir; ben başımı yaa, hı hı, diye diye salladıkça o da susmak bilmemiştir. Besbelli Tunç keyfine dokunduranlardan da değil. (Fatma İnayet: Eh senin de laik Cumhuriyet'inin 'özgür kadın'ı numaralarını oynaman da dorukta olunca, tabii! Öyle ki, 'özgür kadınlığı' oynama gücün, yanındaki 'erkeğe': Gidelim artık mahallemize geldik, deme tenezzülü göstermeni yasaklamıştır!!!)

Saat 00.30, Tunç arabasını ev'imin kapısında durdurmakta. İçerde ışık var. Tunç tam da sana 'iyi geceler' öpücüğü ikram ederken kapı açılmış, kulu kölesi olduğun Atilla Bey karşınıza çıkıvermiştir. O: "Merak ettim de..." diye özür dileme havasında. Sen de: "Ah ne kadar mahcubum Atilla Bey, hiç değilse bir telefon etmeliydik, aklıma gelmedi işte, hoşgörün lütfen,"lerle yalvar yakar olmalar havasında.

Yahu niye bu kadar ezilmiş, suçlu mu suçlu'ymuşun gibi duydun ki kendini, niye, niye? Keşke aşki bir şey olsaydı be! Mademki evsahibin Halim Abi'sinin karısını 'elin adamı' tarafından öpülürken görecek; keşke yemekte onun sana "Ne kadar değişik, anlamlı bir yüzünüz var Adalet"lerini, yine buluşalım'larını Amerikalıların 'ev sineması' sanmayıp da duymuştan gelseymişsin! Keşke, keşke! Elektronik bir şey yaşamış olurdun, yaşantısı fakir hatun!.. 'Kadın yazar' dediğin Anais Nin gibi olur!.. Yaşasaydı yüz yaşını geçmiş olacak ve etrafı hâlâ daha onun erotizm bilgisinden yararlanmaya koşan erkek milletiyle dolup taşacaktı!!!

(...)

Atilla Bey'i yolcu edeli kaç saat oldu; bu rastlantı üstüne rastlantı kâbusunu hâlâ üstümden atamadım gitti.

Asıl üzüntüm de, Tunç'u bağımsızlığıma inandıramamış olmam üstüne güçlü mü güçlü sezgim.

Akşamüstü çıkacağım. Opernring'in oralardaki Burg Kino sinemasında *Üçüncü Adam* filmi 'III. Man' diye İngilizcesinden gösterilmekte; ona gideceğim. Orson Welles. Amerikalı turistlerin çoğu Viyana'ya bu filmde gösterilen lağım kanalları doğru mu, değil mi, diye görmeye gelirlermiş. Film de yaz aylarında Burg Kino'da gösterilir dururlurmuş.

Sinemadan çıkınca doğru Stadtpark'a, değilse Volksgarten'e gidecek, kendime bir şampanya ısmarlayıp 'flüt'ümü yudumlaya yudumlaya bir açıkhava konseri dinleyeceğim. Otobüse kadar metrolarda girip çıkmadığım yer bırakmayacak, inadım inat eve mümkün olduğu kadar geç döneceğim.

(...)

Saat 11.15: Şampanyanı içtin, konserde sıkıldın; arada kalkıp gazetecilerin bekleme merkezi Café Sperl'in bir asırlık mermer masalarından birine çöktün de... ne oldu? Yakışıklı, Fransız kılıklı orta yaşlarda bir 'centilmen' elinde inan olsun *Le Monde*'la yanındaki ceviz ağacı sandalyelerinden birini gösterdi, oturabilir miyim, dedi. Omuz silktin, hani sanki, kimseye ihtiyacım yok, demelere getirir gibi. Adam gazetesini iki dizi arasına sıkıştırdı, elini de masa üstündeki elinin üstüne koydu: "Vous êtes française, non?" Adamı terslemedin, mütebessim: "n'suis pas," dedin, ne olduğunu söyledin, Michel Piccoli suratlı 'Le Monde' inanamam dedi, elini usulca elinin altından çektin; o da gözünü gözünün içine dikti, Piccoli'nin en duyarlı bakışıyla ve hassas bir Fransızca tınısıyla ve selasetle: Lütfen, lütfen... Bırakın, eliniz elimde kalsın; öyle is-

tiyorum ki bunu. Ne içerdiniz, adımını attı. Sen sana: "Haydaaa, 'ruh üşümesi' mi oynayacağız şimdi? Romanda bütün ipler elindedir, hayatta değil. Hayat kalleş..."lerken Piccoli'ye: "Est-ce que vous avez tenu une chambre dans l'une des hôtels aux environs par exemple?" yumurtanı yumurtladın; hani sanki *Le Monde*'cunun kafasına atsan kafası delinecek. Adam usulca ayağa kalktı, omzuna eliyle iki tıp tıp etti: "Non madame,'n'ai pas loué chambre," deyip gitti. Kadına yandan yandan yanaşan erkekler amma değişmiş! Gördün işte, erkenden burdasın. Peki M. Piccoli ya: "Evim şurda, buyrun gidelim," deyiverseydi ne yapacaktın? "Aa, terbiyesize bak!" demekten başka?????????

İyi bilgi: Muziplik etmek, zekâ gösterisine sıvanmakla eşek şakası yapmak arasındaki farkı çok hassas terazilerde tartmayı unutma.

19 Ağustos, Pazar

Hanna'nın kocası gelmiş, fakat hastaymış. Bu sabah onunla mahalle kilisesine gittik. Dönünce duş yapıp bütün gün ve gecenin bu saatine kadar çalıştım. Hiçbir yere çıkmak, kimseyi görmek istemiyorum.

ROMAN-Tik'imin Kamil Kaya'sı bana yetip artmakta. Gerçekle rüya, rüya ile kâbus arasında: Henüz gelmemiş zamandan gelmiş geçmiş bir zamanın Anadolu liselerine, liselerin tarih derslerinden edebiyat öğretmeni Nesrin Hanım'a; ordan kalkıp Cléa'ya, Cléa'nın Kanada uçağından kalkıp Baden kaplıcalarında Bursa bornozu başucunda olarak gut tedavisi gören Viyana seferi 'başkumandanı' Kara Mustafa Paşa'ya; Baden'den kalkıp

Prens Balthasar'ın Frayung'da yaptırmakta olduğu konağa; konakla yetinmeyip Osmanlı'nın Viyana'yı kuşatmasına karşı Avusturya'ya yardım ederek düşmanı kovalamasının rüşveti niyetine 'kahraman' Prens Savoie'un kendi adına yükselttiği muazzam Belvedere Sarayı'na ve daha ne zamanlarda nerelere kadar gidip gelmekte, nerelere girip nerelerden çıkmaktayım. Emekli tarih öğretmeni(miz) Kamil Kaya ile el ele kol kolayız. Ne de olsa onun bir adı da Hayalci Hoca'dır ve Chirico'nun öğüdüne uymuş bulunmakta, görülecekleri asıl gözleri kapalıyken görmektedir.

Son on gündür onunla burdan kalkıp Baden'e, daha sonra Mayerling'e, sonra da Melk Manastırı'na, *Gülün Adı* rehberliğinde manastır kütüphanesine ve yıllar önce burada esir yatmış 'Aslan Yürekli Riçard'a bile gidip gelmişimdir. Kireç ocağı namı altındaki vebadan ölenlerin cesetleriyle dolu çukurlara Hayalci Hanım Hoca'yla birlikte eğilip bakmadık da değil. Hatta İmparator François Joseph'in bile sabahın erken saatlerinde metresi sopranoya içini döktükten sonra (gel de Ayhan Aydan'la Menderesi düşünme, fakat unutmuş gibi yap, unutmuş gibi yap. Atla geç bunu...) gece geç saatlerde şarapları konyakları içip içip arabacısıyla birlikte veba çukuruna yuvarlandığını dahi 'görmüşüz'dür. *Sanat, gözlerin kapalıyken gördüklerindir,* çünkü... Elyazması roman defterime sadece bir an, tek başıma Salzburg trenindeyken tek satır çiziktiremedim. Takılıp kaldım; çünkü tren yolculuğu boyunca aklım bir zamanlar beni İsviçre Lucerne'inden arabayla alıp Dornbirn'e, buranın ipek, dantel fabrikalarına götürüp gezdiren İsveçli, kabak kafalı Laci'ye takılıp kaldı. Dornbirn sınırının çok yakınlarından geçmek-

teydik ne olsa. Ne olsa, yağmur yine kederli kederli yağmaktadır. Tunç, "Bugün gitme, yağmura yakalanacaksın, Salzburg hisarına çıkamayabilirsin," demişti oysa. Hızlı trenin camında sular damar damar akmakta:

Acaba daha fakülte yıllarımdayken tanıştığım İsveçli gazeteci Laci ile Alma Mahler tutkunu Kamil Kaya arasında bir bağ yok mudur? Şimdi nerede Laci? Ne yapmakta? Acaba küreselleşmiş bir dünyanın karnaval üyeleri arasında, rastlantı bu ya, onu da görebilecek miyim? Bakmışın o, Kamil Bey, Nesrin Hanım, Esat ve Yunus, Alma'yla Sultan Cem, Ali Suavi ile Kara Mustafa Paşa ve yanında Milena, kolunu Milena'nın boynuna atmış Nijerya imparatoru arasında ortalığa Japon selamları vermekte, beri yanda Atatürk bir Antoinette'le, bir Elisabeth'le zeybek oynamakta, bu yanda Keltler, Hırvatlar, Avrupalı Frigler, Ankaralı Hititlerle köçekçe oynamakta, *Viyanalı Ölüm* karnavalı, etrafa tarihin kokusunu saça saça yerküre insanlarını birbirleriyle eşitlemektedir.

(...)

Durmadan çalıştım. Yazdıkça 'Tarihin Kokusu' bana verilmiş bu evin içini, hatta rüyalarımı bile kaplamaya başladı. Tarih ve tahayyül. Biten ve süren. Kronos'tan Kairos'a geçiş. Bittiği için tarihi sırasıyla bilinenden süregittiği için tarihi sırası bilinemeyene: Belirsizliğe geçiş.

ROMAN-Tik'imin hayalci hanım hocası yanımda, bir sabah Hietzing'deki kitapçıma inmiştim; işte bir rastlantı daha: *Avrupalı Bir Dosta Viyana Mektupları* adında Fransızca bir kitap gördüm. Viyana'ya 1989 yılının Nisan ayında gelerek Ağustos ayında dönen Robert Lafont'un bu zaman zarfında adı verilmemiş bir dosta yaz-

dığı mektuplar: Viyana izlenimleri. Kitabın arka kapağında belirtildiğine göre Lafont şiir, tiyatro, hikâye ve deneme yazarı ve bütün kitaplarını eskiden Güney Fransa'da kullanılan ve "d'oc" denilen bir diyalekte bağlı kalarak yazarmış. Ancak şöyle bir karıştırabildimse de, anladığım kadarıyla bu mektuplarda onu elinden tutan bir roman hayatı yok. Sadece gözleri açıkken gördükleri var, kapalıyken daha iyi görülebilecekler yok. Hayallemeler eksik. Ayrıntılar hazinesi kuru. (Ben bana: Fakat baksana *La Festa* adında bir romanı varmış ki, büyüleyici imiş. Çünkü bu kitapta hayaller, fanteziler, düşüncelerin birbirleriyle uyumu doruktaymış. İşte, işte! Korktun: *La Festa*'nın peşine düşmeyeceksin.) Ben ona: Lafont'un festivali Lafont'a, seninki sana!

22 Ağustos

Geçen hafta müthiş sıcaktı. İki gündür hava biraz serinler gibi oldu.

Bu sabah Münih'ten telefon. İstanbul'dayken daha ta bahar aylarında bana bu yazsonu, eylül ayı için bir Berlin-Münih-Hamburg 'turu' önerisinde bulunulmuştu. Viyana'da ya da evimde bütün yaz çalışacağımı, eylül ayını kabul etmemin mümkün olmadığını bildirmiş; konuşa danışa bu daveti aralık ayına ertelemiştik. İki hikâyem Almancaya çevrilmiş. *Yazsonu* ve *Ölmeye Yatmak*'tan da parçalar çevrilmiş. Okuma, konuşma, imza günleri turnesinin aralıkta olmasına karar verilmiş. Kabulüm mü, deniyor... Hiç ummamıştım bu kadar hazırlık yapacaklarını. Kabul ettim. Program bana daha sonra gönderilecek.

Viyana beni gerçekten verimli kıldı. Çok iyi çalıştım. *ROMAN-Tik*'imin son bölümü hariç, elyazısıyla bütün bölümler yazıldı, ama bu her zamanki gibi bir 'taslak' hali. Evimde daktilo başına oturunca kim bilir onu ne hallere sokacağım. Taslak, taslaklığını hak edecek her zamanki gibi. Son bölümü özellikle hep sona, çalışmamın en en en sonuna bırakırım. Besbelli bu da öyle olacak.

Burada bu romanı rüya görür gibi yazıyorum duygusuna kapılmışken, rüyalarımı başka bir edebiyat türü olarak 'anlatmayı' da kafaya koymayayım mı? Rüyalar, romanlarıma figüran olarak girip çıkıp duracağına neden bir kerecik de edebiyatta başrole çıkmasın ki?

(...)

İki arada, bir derede *Gece Hayatım* dediğim kitabın çok gerekli gördüğüm önsözünü seve seve yazdım. Sunuşum bayağı hoşuma gitti. Burda da çok acayip rüyalar gördüm durdum. Hepsini yazmaya vaktim yoktu, fakat birkaçı yazılı. Günlüklerim, ertesi sabah yazdığım rüya anlatılarıyla dolu. İstanbul'a dönünce, burda temellerini attığım kitapların inşaatını ve dekorasyonunu tamamlamak için daha bir iki yıl aralıksız çalışman gerekecek. Dün Avusturya Havayolları'na gidip biletimin dönüş tarihini iptal ettirecektim. Fatoş, siz bunlarla uğraşmayın; bir gün buluşup bizim havayollarına gideriz birlikte. Ordan hallederiz, dedi.

Şimdilik burda çalışmaya artık biraz ara vereceğim. Azıcık daha Viyana'nın hakkını vermeliyim. Mesela bu cuma yüzlerini çok ender görebildiğim 'bizim grup' Hakan, Birtan, Birkan, Gül, Fatoş, Ayşen, Ali ve belki Tunç'larla hayli kalabalık bir aile halinde yine Mauer'e, bu sefer adı Mauer Lange olan bir heurigen'e gidilecek. İstanbul'a

dönüş biletim için sayın, sevgili, vefalı okurlarımdan Osman Güley'e gidip 15 Eylül'e yer ayırtacağız. Sevgili bale okulu öğretmeni eşi, bir geceyi daha onların evinde baş başa geçirmemizi öyle istiyor, öyle de sanat ve kitap düşkünü ki, beni nerdeyse sırtında taşıyacak. Mahcup oluyorum.

Münih'ten Mehmet Dai'nin istediği 'eserlerimden Almanca okunacak parçalar'ın Türkçesinden seçimi bugün bütün günümü aldı. Gece telefonla Münih/Kulturladen denen yerden Hüseyin Akdemir'e ya da yine Mehmet Dai'ye bildireceğim. Çok yoğun bir program olacağa benziyor. Erlangen'de yaşayan Habib Bektaş beni oraya da bekliyormuş. Belediyeler, kültür evleri, kent kütüphaneleri; hepsi birbirine bağlı yürüyecek bir proje bu galiba.

Bu arada günlerimin içinde o kadar çok yeni yer ve kişi adı geçmekte ki, karıştırıyorum.

İki haftadır beynimde bir tuhaflık var. Başımı iki yana salladıkça kafatasımın içinde bir fındık varmış gibi tıngır tıngır ediyor. Seksenlerin başında yine böyle bir şeyler olmuştu; Ersin Salman, eksik olmasın yazarlarımıza Dr. Coşkun Özdemir'le birlikte her zaman kol kanat germiş olan Gencay Gürsoy'dan bir randevu almıştı da, onun sakin tavrı ve verdiği bir ilaçla kafatasımda kuruyup kalmış olduğunu sandığım beynimin tıngırtısı diner gibi olmuştu. Bu sefer fındıktan beynim daha inatçı bir yuvarlanış içinde. Öyle ki, ben çalışırken bir yandan da karşılıklı oyun oynayıp durmaktayız. Başımı ikide bir merakla sallamakta, önüme arkama eğip doğrultmaktayım: Şıngıırt o yana, tıngıırt bu yana yuvarlanmakta... Hani sanki kafatasım kurukafa. Bu duyguma kendi kendime güldüğüm bile oluyor.

Sevgili Gül, tıpta homeopati denen bir şeyden bahsediyordu; kendisi başka bir nedenle böyle doğal yoldan bir tedavi görmüş; şimdi beni aynı doktora götürecekmiş. Bunda ısrarlı. Homeopatiye inanmalıymışım. Doktorun adını, adresini bile yazıp verdi bana. Ya kendim gideceğim, ya o beni götürecek Dr. Reinhard Salinger'e. Telefonla sormuş. Tatilinden eylül başında dönüyormuş. "Siz durun. Randevuyu ben alırım," dedi. Henüz kuruluş aşamasındaki deney tiyatrosu Augenblicks'le uğraşması yetmiyormuş gibi bir de beni yükleniyor.

İki arada bir derede Gül'ün kızkardeşi Ayşen'in evinde de akşam yemeğinde buluştuk. Epeyce uzak, ama Gül beni götürürken Viyana Kuşatması'nda Yeniçerilerin karargâh kurdukları tepeyi de, yamacı da gösterdi. (Neydi yahu yerin adı? Unutmamalıydım.)

Dinlenme yerim saydığım kahvem Sirk'ten sonra başlarda, salt görmek üzere uğramış olsam da Millet Meclisi yakınlarındaki ve uluslararası gazetecilerin toplanıp bekleme yerlerinden Sperl'i, özellikle 'solcu aydınların', hatta Troçki'nin de oturdukları Cafe Central (Merkez Kahvehanesi) ile bazı günlerimin birçok saatini Graben'e ve yan sokaklarındaki antikacı vitrinlerinde 'vitrin alışverişi' yapmaya ayırdığımda Hawelka'ya yangelişlerimi nasıl atlarım? Burda kendini şair olmuş sanan, hatta Heine'den mülhem gençlerle, kendini *Malina*'nın Ingeborg Bachmann'ı hayal eden genç kızlara rastlamak mümkün. Bir keresinde ise Kafka'ya benzeyen birinin Milena'ya benzer biriyle hararetli hararetli ders çalışır ya da küçük masadaki bir gazete kesiği üstünde tartıştıklarını görür gibi oldum. Cafe Central girişinde, sağ kolda buranın tonet sandalyelerinden birine oturmuş gazete okuyan bir hey-

kel (heykelden bir adam) var. İlk önce bunun Troçki olduğunu sanmıştım. Değilmiş. Yayınevi sahibi gazeteci Peter Altenberg'miş. İşçileri greve kışkırtan 'hınzır' sosyalist...

25–30 Ağustos

Olanlar oldu: İyi oldu. İnsanlar sonunda şiddetin, işgalin, savaş ve zulmün yıkılışı karşısında neşeyle doldu.

Berlin'in iki yakası Doğu'su ile Batı'sı arasındaki 'Duvar' yıkıldı. Bu ne demek? Bu ABD ile SSCB arasındaki soğuk savaşın sonu mu demek? İki süper güç arasındaki şiddetli gerilimin 'duracağı' (?) mı demeye gelmekte, yoksa bu Almanya Berlin'inin Avrupa Birliği kucağını Amerika iştahına gepgeniş açmasının ilk adımı mı demek? "Bizim Ortadoğu'ya İsrail'i dikmemiz yetmez, siz de şöyle bir gelin bakalım Rusya, gelin de, nükleerleri(nizi) paylaşalım; çoklarını bize verin, azları sizde kalsın" mı demek?

(...)

Burda geceleri hemen hep televizyon başına oturmaklığımın iki büyük faydasını gördüm; iletişimin gücüne saygım (niyete bağlı kuşkum yerli yerinde dursa da) eksilmedi, arttı. Çünkü TV'den faydalanmamın birincisi olarak Roma'nın Collosseum'undaki Pavarotti gala konserini dinleyebilmiş bulundum. Sanki ben de, Rumelihisarı surları içinde oturur gibi Collosseum'daydım ve açıkhava konserinin sıralara dizilmiş dinleyicilerinden biri olmaktan da öteye 'eski gladyatörlerin kanlı sirki'nden bugüne kalmış duvarları arasında konserin kulisini de izleme hakkım vardı. Luciano Pavarotti'nin galasına güle oynaya ha-

zırlanışını, terini silişini, *O Sole Mio*'dan *Nessun Dorma*'ya kadar hemen bütün şarkı ve aryalarına ara sıra eşlik edecek genç Carreras'la öpüşüp kucaklaşmalarını, hatta bir seferinde Pavarotti'nin onun kıçına parmak atışını bile görebilmişimdir... Açıkhava konseri; naklen yayın! Canlı yayının ses düzeni ve düzeyindeki mükemmeliyet! TV yayınlarında bu konsere rastlamam büyük şanslarımdan biri. Naklen yayından yararlanmamın ikincisi 'Berlin Duvarı' yıkılışını an be an izleyebilmiş olmam. Bu arada, yıllardır eşleri-dostlarıyla, çoluk çocuklarıyla burun buruna yaşamaktayken birbirlerine dokunup ellerinin sıcaklığını bile hissedememiş insanların dramı yeniden ve akın akın aklıma ve ruhuma hücum etmekte...

Lanet olsun bütün savaşlara, bundan böyle yaygınlaşacağı hissine kapıldığım nükleer güç savaşlarına. Toplu kıyıma parmak kaldıranlara! Lanet, lanet, laaaneeet!

Duvarın yıkılışında solcu insanlar, insan gibi insanlar yıkıntılardan bir parça elde etme savaşındalar. Bu böyle sürüp durmakta. Duvarın ağzındaki 'insan kemikleri müzesi' yok gibi, hiç olmamış gibi! Birkaç yıl önce "*Fikrimin İnce Gülü*"nün Almancasını yayımlayan sevgili Ahmet Doğan götürmüştü beni oraya. 'Kıyılanlar' ve fotoğrafları müzesi izne bağlıydı. Onlar hemen 'orada'ydı. Yıkılan duvar parçalarını, insanları kurtlar gibi parçalayışların 'bitiş'inin birer sembolü kabul edip kapışanlar da hemen şurda, bu odanın içindeydiler. Ekranımda. Tuhaf bu ya, "Keşke ben de 'orada' olsaydım da bu insanları kucaklasaydım!" gibi coşkun bir hisse kapılamadım. Tıngırdayan beynim hâlâ daha '*Tarih Tekerrürden İbarettir*' ezberiyle kuşatılmış durumda demek ki.

*

Viyana Valsi

5 Eylül, Salı

Geceyarısı:

Mavi Tuna mı? Ankara'da, Devlet Operası galalarına tafta tuvaletler giyinip gittiğimiz geceleri tangolar, valslerle kapattığımız gençlik yılları mı?

Tatilinden dönen Homeopat Dr. Reinhard Sallinger bugün beni tam 2,5 saat dinledi. Beynimin 'tıngırdamasına' ciddi ciddi ipuçları aramakta... Nerdeyse sora soruştura hayat hikâyemi bile öğrendi. Durumuma gerilim, panik hali gibi birtakım tanılarla yaklaşmakta. İstanbul'a dönmeden önce ona iki seans daha gidecekmişim. Bu arada o, kendi eliyle bana minicik haplar hazırlayacakmış. Gittikten sonra bu haplardan aralıklı olarak iki üç kere daha gönderecek, ben de ücretini banka hesabına gönderecekmişim. Hapların alınacağı tarihlerin tarifesini de verecekmiş bana. Ücret hayli yüksek. Allah'tan ayda bir. Değip değmediğini zaman gösterecek.

Ordan çıkıp doğru eve döndüm. Süslenip püslendim. Yanımda bir adet yazlık 'gece tuvaleti' gibi bir elbisem vardı; burda hiç giyilmeden geri götürmeyeyim bari, diye bunu giydim. Boy aynasına baktım; kendimi incelmiş buldum (yani beğendim).

Otobüsmüş, metroymuş Karlsplatz'mış demeden akşam saatlerinde kendimi Albertina'nın önünde buldum. Ballhouse'daki Viyana valsları salonuna giden turistlerin arabalara hep burdan bindiklerini mimlemiştim. Aynı şeyi yaptım; ilerde: "keşke yapsaydım!" dememek için, ki-

minle olursa olsun, vals etmeye. (22 yaşımda Avrupa'ya ilk gidişimde Hamburg'dan edindiğim acemilikten doğma bir bilginin desteğinde...) Peylediğim Hofburg tipi 'fiyark'ın arabacısı siyah melonunu düzeltip kırbacını ışıltıyla havaya kaldırmıştı ki, aniden niyetimi değiştirip "Stop stop, non, nein. Nicht Ballhouse! Please... bitte, Ich hatte vals espanyol... Bale, bale at the here ecole equitation..." diye diye arabanın atını göstererek davranıp at binicilik, bale okuluna gideceğimi belli ettim; bol bahşiş verip Hofburg'a doğru yürüdüm; neşeli arabacı da arkamdan ıslıkla Schubert'in *Viyana Akşamları* (ya da *Gecesi*) valsını çaldı. Atçılık ya da At Dansları Okulu denen 46 beyaz kolondan müteşekkil beyaz atlar müzesinin hemen oracıkta olduğunu 'artık' biliyordum; şimdi tam mevsimi olduğunu da. Kapanışın son seanslarından birini yakalayıp kolsuz, yakası açık emprimemle bilet kestirme becerisi göstererek girdim içeri. Mermer kolonlar, tarihi yapı bir yana, ak atların üstündeki siyah beyaz 'üniformaları' içinde müthiş şık, kökenleri 17. yüzyılın başlarından beri İspanyol kökenli oldukları söylenen bölge köylerinden gelme binicilerin atlara, hatta için için kendilerinin de kadril, polka, gavot, vals müziği eşliğinde yaptıkları baleye doymak mümkün değil!.. Burası kuşkusuz 'turistik gelir kaynağı' olarak Viyana'nın gözbebeklerinden.

Doğrusu balo salonuna vals etmeye gitme merakım da, Avusturya/Macaristan'ın 'eski eserlerinden' bugüne kalmış müziksever ve hüzünlü bir beyefendinin önümde zarifane bir biçimde eğilerek elimi pat diye yakalayıp öpmeden önce: "Elinizi öpebilir miyim hanımefendi?" diye iznimi isteyip istemeyeceğine duyduğum derin meraktan doğmuştu.

Günümün Viyana'sını doldurmuş ufak tefek Japon, dahası Çinli zengini turistlerini balerin atların bir anlamda orkestrası olan binicilerle ölçüp biçtikçe kendi kendime 'iyi ki gitmedin vals evine' deyip durdum. Hem bizim yabancı okullarda okuyan gençlerimiz de Avusturya Kültür Ataşeliği'nin düzeniyle buralardan gitme 'valsçı gençler' eşliğinde artık yapıp durmaktalar bu işi. Atlar Balesi içinse ille Viyana'da olunması gerek.

Evde az önce, 'gece elbisemi' soyunurken Viyana'da kendimi arada sırada fiziksel bakımdan beğenir olmam gibi bir bulmacayı çözüvermeyeyim mi? Benden bana: Burada yaşlı kadın nüfusu çok. Nereye gitsen onlar. Başlarında tüllü çiçekli şapkaları, takıp takıştırmış halleriyle hep dışardalar. (Çünkü yaşlılara kent içinde de yaşama hakkı var. Otobüs merdivenlerinin kaldırıma yanaşması, yüksek kaldırımların sık sık sakatlara göre ayarlanması filan...) Yaşlı kadınların yüzde doksanı şişman. Artık Aida'ya, Mozart kahvesine pek yüz vermiyor gibiler. Bazıları Cafe Museum'da oturup erkeklerle satranç oynamakta, fakat benim Sirk olsun ya da yanlarında yaşlı titrek eşleri bulunsun bulunmasın Sacher Kahvesi'ni ziyaretten geri durmamaktalar. Graben'e yüz verenleri de çok, ama asıl Ring'de, tur otobüslerinin duraklarında bol bol beklemede oldukları gibi en seçme giyim kuşam mağazalarının sıralandığı Kärtner Caddesi boyunca da kendilerine sık sık rastlamak mümkün. Şampanya diye 'flüt'e düşkünleşmemin sebebi de onlar. Yaşlı ve şişman kadınların bolluğu arasında benim karnımı içime çekerek vitrin camlarının aynasında endamıma bakıp görme ruhuma bayağı iyi gelmekte; kendimi manken gibi 'incecik' hissedebilmekteyim. Viyanalı anneanne, babaannelerin öy-

le şişman şişman pasta masta bol bulamaç yiyip durma ları da kendi 'az yiyici'liğime saygımı arttırmakta. Viya na dünyada kendimi beğenir gibi olduğum tek yer. Bu şeh re ısınmam salt bundan değil herhalde. Viyanalının mü ziksever ruhu, nasıl Beethoven, Mozart ve Mahler'in otu rup beste yaptıkları yer olmuşsa, benim için de, hele şu Viyana ormanlarının gölgesinde ve sessizliğinde iç huzu runa kavuşarak umduğumdan çok daha iyi çalışabildi ğim bir köşe oldu. Hani sanki Mozart neyse, ben de öy leymişim, 'oymuşum'!

(...)

7 Eylül, Cuma.

Dün Oberere Belvedere'i (Yukarı -ya da- Üstün Belveder) ziyaret. Viyana'yı kuşatmış Osmanlı'yı arkasında büyük bir Leh ordusuyla oralardan kovalayan 'büyük kahraman' Prens Eugène Savoie'un sarayı. Ortaçağ ve Barok mimarisinin en şaşaalı örneği. Fakat barok mimari, diyeceksen ve romanında böyle bir 'bilgi'ye selam çakacaksan elbette şehrin göbeğindeki Karls'ı, bu kiliseyi unutmayacaksın tabii. Belvedere'nin Limonluk denen seradan olma galerisi ortaçağın ve Barok sanatının büyük eserleriyle dolu. Yapının terası, terasın iki yanındaki melek yüzlü heykeller, bahçeler, şurası da burası da derken kendimi taşımakta zorlanmaya başladım. Yine de 1890–1920 yılları arasında yapılmış tablolar karşısında dikilip kaldım. İşte, 1683'lerde Osmanlı'yı kovalayıp Viyana'yı kendisi, kendisi için kuşatan Prens, Belvedere'nin yapımını ancak 1723'lerde tamamlatmış, ölümü de zaten yine burda, 1736'da olmuş. Demek şu güzelim bah-

çelerin sefasını süre süre on-on beş yılcık sürebilmiş. Yakın zaman sanatçılarından Carl Moll adlı ressamın 1894 tarihli *Viyana Pazarı* tablosu, hele hele Oskar Laske'nin (1951'de ölmüş) tablosu *Narrenschiff* gönlümü sahiden fethetti... Birer kartpostallarını alsam, diye didinip durdumsa da, olamadı.

Belvedere'nin Avusturya Viyana'sındaki asıl tarihsel önemi şurda: Parçalanmış imparatorluğun İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir yanı Amerika'nın, öte yanı Rusya'nın eline düşmesinden nihayet bağımsızlığına kavuşmasını sağlayan 1955 anlaşmasının burda imzalanmış olmasında.

Bugün. Gece:

Salzburg'a sabah 10.00 treniyle gidiş, akşam istediğim saatte dönüş. (Ben 19.00 sularındaki bir treni hedefledim.) İşte bu ikinci Salzburg seferim de oldu bitti. Üç aydır bugün çok sıcak, bugün fırtına-sağanak derken, yaz yağmuru dediğimiz günlerin ikisi de bu seferlerime rastladı. Bugünkü yağmur bundan öncekinden beter. Feci sağanak. Hiç dinmek bilmedi. Trenden ikiye çeyrek kala falan Salzburg yerine ayağımı bastım, diye yazamıyorum bile. Eskiden 'Salzburg yerine' değil, 'Salzburg toprağı'na denirmiş. Ama ortalıkta ne toprak, ne bir şey. Seller, sular da diyemem. Her yan salt çayır çimen ya da beton ve seramik. Toprağa çiçeklerin diplerinde değebilirsin. Trendeyken yukarıya doğru ellerimi açmış, oradakine Salzburg'un yerine ayağımı basar basmaz yağmuru keseceksin! diye seslenmiştim. Anladım ki, yukardaki sandığımdan daha da sağır; kulakları kapı duvar! Müzik festivalleriyle ünlü bu küçük şehirde en genişinden topu topu beş

altı saatim olacaktı; iki saatini yemekli üst sınıf bir otel lokantasında geçirdim. Tarihi Sacher'in buradaki otel kolunun yanında, yine beş yıldızlı Imperial Otel kahvesinde. Hani sanki sadece soylulara mahsus bu kahvenin duvarlarında 'Belle Epoque' dönemi sanatçı, artist, politikacı portreleri, fotoğrafları sıram sıram. Hepsi de burada evleriymiş gibi yatıp kalkmışlar. Beni asıl hop diye yerimden hoplatan Jön Türk redingotu içinde ve o zamanların modası olduğunu sandığım, hani şöyle uçları yarım daire şeklinde yukarı doğru kıvrık bıyığıyla görünen birinin fotoğrafı. Çerçevenin altında ince uzun pirinç bir levhada Şehzade Osman yazısı! Aklımdan İstanbul'dan sürülen son Osmanlı padişahı Vahdettin ailesinden bir üye herhalde, diye geçti.

Güzel yemek, güzel şarap, pırıl tuvalet vb. ihtiyaçları bitince dışarı çıktım; kapı önünde azıcık seyrelmiş yağmurun köprüye yağışına bakıp durdum. Sonra, şemsiye kullanmayı hiç beceremediğime göre naylondan falan bir yağmurluk edinsem mi, düşüncesiyle ıvır zıvırların satıldığı çarşıya doğru yürüdüm ve kendimi geçen sefer tavaf eyleyemediğim Mozart'ın doğduğu evin önünde buldum. Her yanı dükkân içindeyse de, büstünün tam karşısında genç müzisyenler 17-18. yy kılıkları, başlarında lüle lüle beyaz peruklarıyla Mozart çalmaktalar. (Üstlerine şeffaf naylon gerilmiş. Ne tezat!..) Dar sokağın karşısındaki bir pencere içine ilişip çalgıcıları dinliyorum. Bu arada Mozart'ın doğduğu evin daracık iki duvarına bakıp dururken aklımdan: Herhalde Mozart çocukken dışarı kaçarak çükünü çıkarıp ilk çişini bu duvarların dibine yapmıştır, diye geçmesin mi? Kıkırdayıp kaldım mı? Ne gezeeer. Bu sefer de zihnim 16 çocuklu Mari Terez'in Schön-

brunn parkındaki yazlık sarayına sıçradı. Kraliçenin sanata, özellikle müziğe ilgisi, sevgisi çok büyükmüş ya; sarayın salonlarında konserler, operalar gırla gitmekte. Üç müzisyen onun şefkati bol kanatlarının altında, ama asıl Mozart. Daha 6 yaşındayken Mari Terez'in gözbebeği. Öyle ki bir düzineden fazla kızlarından Marie–Antoinette'in elini onun eliyle birleştiresi.

Eşek sıpası gibi ıslak ıslak sığındığım pencere içinde ve sokak müziği eşliğinde başladım bu sefer de 1740-80 yılları arasında Schönbrunn hayatının romanını yazmaya. İstanbul'a dönmeden önce Mari Terez'den kalma Park Otel'in bir odasında bir gece kalmazsam kör olayım, diye ant içtim. Zaten Agatha Christie de tam bunun için kalmıştır bizim Pera Palas'ımızın bir odasında. Ne büyük benzerlik(!!!).

Salzburg Rezidenz Platz'a vardığımda güneş yüzünü nazlı nazlı gösterdi. Ağızlarından sular fışkıran atlı havuzun arkasındaki saat kulesinin 30 küçük saati günde üç öğün (benimki saat 18.00 seansına rastladı) Haydn, Bach, Mozart'tan kısa kısa parçalar çalıyor. Bunları dinlerken kulağım birden Minik kuş/Güzel kuş melodisini yakalamasın mı?

Haydn bestesi ve bizim Cumhuriyet'in ilk yıllarının ilkokul müsamereleri şarkısı: *Minik kuş/Güzel kuş/Şimdi sen nerdesiin/Nerde senin o mahzun bakışın./Ne güzel öterdin/Öööterdin de sonra susardın./Ne oldu o senin o mahzun bakışın/Soldu mu yoksa artık nefeeesin.*

(...)

Bu kadrilin, bu rondonun, bu VALSİN şimdilik sonu:

İnsan hayatı iki yakasını bir araya getirmek için kurulmuştur. İnsan dediğin iki yakasını bir araya getirmek

için tek başına didinir durur. (Paran ve hükmün vardır: Arşidük gibi Bosna'da vurulup gidersin. Fatih'in fethi derken Kara Mustafa Paşa gibi kellen uçurulur. Soyun sopun, paran maran yoktur; açlığı hazmedersin: Hayat dönsün de, nasıl dönerse DÖNSÜN, 'elhamdülillah' hayatın marşı olur çıkar.)

Şiirine de, şahsına da vurulduğum Behçet Necatigil usta: Kulaklarınız çınlasın. DÖNSÜN'e kim bilir kaç anlamlı, kaç boyut eklerdiniz siz şiirinizle.

İnsan total bir yalnızlıktır, demeye getirmediniz mi?

Olmayan birine seslenişimdir: Hâlâ daha kumsalda bir kum taneciği, çayırlarda bir karınca olduğumu kabul edemiyorum dostum.

ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı'mın emekli tarih öğretmeni cinayet mi işledi, yoksa sadece tasarladı mı? (Akıldan geçen şey olmuş da demektir, değil mi?) Cumhuriyet'imizin hayalci hocası, kendini hayattan kendi elleriyle mi sildi, yoksa sildiler mi? Karlplatz'da, merkezi metro ağzında karşılaştığım elinde asası, üstünde cübbesiyle "Ben peygamberim, peygamber benim!" diyerek ya da başında Sezar'ın defne dalından tacıyla dolaşan meczup Kamil Kaya mıydı yoksa?

Deliliğe Övgü ile mi bitsin KİTAP? Hoş geldiniz Erasmus.

9 Eylül, Pazar

Bütün bir yaz burada bir sanatoryumdayım sanki. Halim'i ve küçük öksüz yeğenleri özlemek dışında 'kendimize ait' özel bir gerilim yaşamadım. Hayatta kalmış tek kardeşim Ayhan ve eşiyle oğulları bir tanecik Fuat'çığımın

benden bu kadar, ama bu kadar, bu kadar uzaklarda olmaları içimi acıttı. Hele Viyana ormanlarını Döbling'den Grinzing'e, Grinzing'den Kahlenberg ya da Nussdorf'a, Mauer'e kadar heurigen'lerinde yiye içe boydan boya tek başıma keşfederken: Özlem. Abant'ta kendini iyi hissedenler buralarda zevkten dört köşe olmayacaklar mı sanki? İstanbul'a varır varmaz aramızdaki uzun değil ama uzak yolu makasla kese kese kısaltacağım.

Genel gerilim. Bak işte bu var. Hep vardı, yine var. Irak-Kuveyt meselesiyle büsbütün arttı. Memleketimde '80 sonrası büyük insani hırpalanmaların yarattığı gerilim üstüne eklenmiş 'çaresiz kaygı'. Mayın. Terör: 'Çaresiz kaygı' artık nerdeyse kanser demeye gelecek bir hastalık. Çaresizlik ama teşhis de kötü.

11 Eylül

Lainzer/Tiers Gardens adlı ve açıkhava hayvanat müzesiyle de zengin parkta yürüyüş. Yürüyüşümün birinci sebebi Viyana'dan ayrılmadan önce buranın da defterini dürmekse, ötekisi ve aslolanı da Hermesvilla denen müzedeki *Erotik* sergisini gezip görmek. Teması erotizm olan bir sergi nasıl sergiymiş, bakalım. Üstelik gelecek yılın şubat ayına kadar sürecekmiş. Neler mi sergilenmekte Halim? Hiç de senin *Playboy* dergilerindeki gibi şeyler değil.

Daha kapının ağzındayken elime bir broşür tutuşturuldu. Kapağında çıplak bir kadınla bir erkek alt alta-üst üste falan değiller işte. Kapak silme beyaz yakalı, siyah önlük ya da kazaklı bir büst fotoğrafı. Yüz, el kol falan yok. Boyunda beyaz yaka, üstünde siyah kazak. Beyaz/Si-

yah. Çok saf. İçerde çorap bağından parfüm ilanlarına, briyantinden erkek tıraşına kadar yok yok. Dali'nin yukarı doğru kıvrılmış uzun bıyıklı fotoğrafı ile aynanın üstüne askısında asılı eğer kumaşı gibi bir şey mesela. Alain Delon'un kadınlarla film afişleri, reklam afişleri, mesela kürdan ucunda ağzına martini zeytini atan bir kadının fotoğrafı. Yırtık çorap. Melonlu bir erkeğin kol düğmesi. 'Soylu'lardan bir kadının çay fincanı tutan elinin bir parmağı, emzikli bebek. Erotik olmayan fakat erosu çağrıştıran her şey var, uçsuz bucaksız muziplikler. Yüzyıl başında Klimt, Egon Schiele gibi ressamların resimlerinin açık-saçıklıklarından ötürü onları lanetleyenler çorap lastiklerine, jartiyerlerine, püsküllü bastonlarına kadar sekse batmış değiller miydi yani? Zihnimde seks çağrışımlı bütün bu ayrıntılar henüz tazeyken mi ayrılmalıyım Viyana'dan? En iyisi bir otobüs turuyla Mayerling'e gidip Arşidük Rodolph'la 17 yaşındaki müntehir Marie Vetsera'nın eroslarının ölüm evleri üstündeki dolaşımlarını selamlamak.

Ertesi gece:

Dün Mayerling ziyareti tamam.

Çantalarım hazır.

Ev de tam emanet aldığım gibi teslime hazır. Ne eksik, ne fazla. Burdaki en fazla sorumluluk isteyen görevim bu olmuştur.

Hoşça kal Viyana.

Hoş gelesin rüyalarım, Kamil Kaya'mın *ROMAN-Tik Viyana*'sı ile kabuklu deniz hayvanlarının *Ruh Üşümesi*... Hoş gelesiniz.

*

'Yazara Bakmak'

(*) 'Rüya' Arapçada 'görmek' demektir./'Bakmak' görmek değildir./'Bakarkörlük' demeye gelmesi de oldukça sıktır.

İstanbul, 20 Eylül Perşembe

Tahminim gibi, temizlikçi gelmedi. Annesi hastaymış. Zaten eve dönüşüme kadar Halim'e baksın, yardımcı olsun diye zorla tutmuştum. Besbelli gelmeyecek. Eve döneli yine sağımı solumu şaşırdım. Zaman benim zamanım olmaktan çıktı.

Çalışmalarım olduğu yerde kalakaldı.

Bugün yardımcım gelmedi ama dün Sinan geldi. Tek başına, hem de minibüsle. Şimdi GS. Lise kısmına başladı. Sınıf 9-C. Okul üniformasıyla pek yakışıklı. Gece burda yattı. Halim'le çarşıya çıkmışlardı; aldıkları yağmurlukla 'resmi' ayakkabılar da pek yakışmış. Sinan zevkli. Kendisi seçiyor ve iyi seçiyor. Bir buçuk yaşlarında babasız kalınca hep öyle çocuk kalacak, hiç büyümeyecek sanıyordum. O da, Müjen de büyüdüler; ayaklarının üstünde durabiliyorlar artık. Sinan'ı bu sabah okuluna ordan aldığı gibi Halim bıraktı yine.

23 Eylül, Pazar

Dün sevgili Nermin Abadan Unat ve Ankara'daki gençlik yıllarından beri arkadaşı, kırk yıldır New York'ta Hintli bir bilim adamıyla evli yaşayan Nilüfer Reddy ile Sa-

rıyer'den motora atlayıp Anadolukavağı'na geçtik. Nilü fer geldiğinden beri benim dönüşümü beklermiş. Kıyıda balıkçıya oturduk. Yedik içtik; konuşmadığımız şey kalmadı. Nermin'in epeyce hareketli zekâsıyla da beslendik. Güzel bir buluşma oldu, Halim bu sabah Ankara'ya gitti. Akşamına da Ahmet Cemal geldi. Yayınevlerinden konuştuk. İletişim'e geçebilirim. 30 Eylül'de İHD'mizin genel kurulu varmış.

Sadberk Hanım Müzesi'ne ek bölüm yapılıyormuş. Gidip Müdür Çetin Anlağan ve Tanju ile buluşsam, derken oğulları Serdar aradı. Özleşmişiz. Buluşacağız.

İki gün sonra:

'Evin erkeği' sabahtan akşama Rumeli Hisarüstü, köprü şantiyesinde iş gördüğü için 'ev kadını' denen evin kadınının ne hallerde olduğunu görecek gözü kalmamıştı. Pazar günü çamaşır bir yandan ütü, yemek, musluk, banyo ovmak bir yandan derken, akşamüstü teras sefasını dahi süremeyince 'kadını'yla kendine mi acıdı, O'na mı, bilinemez ama demesin mi: "Bak ne diyeceğim, şantiye bekçimiz var, iyi adam. Severim. Karısı çalışacak yer arıyormuş, söylesem de, bize gönderse olur mu?" "Aaa, niye olmasın? Haftada bir gün gelse, bize yeter." (Ben bana: Her gün ev şartlayanlardan değilsin ki; haftada bir 'büyük temizlik' olsa, olur. Yook, ütü de bilmeli. Gerisini kendin yaparsın. Aman aman, haftada bir gün, eh bir de pazarları dışında evde kimse olmasın ki, çalışabilesin.) (Başmüfettiş Fatma İnayet: Pazarları diye aklından geçmesi bile ayıp. Yazıklar olsun sana!)

Halim'in söylediği kadın bugün geldi. Ta Armutlu'da oturuyorlarmış. Epeyce uzak. İki de küçük kızları varmış; biri bu yıl okula başlamış. "Kabul ederseniz sabah geç gelir, akşamları da erken giderim. Öğleden sonra saat dörtte evde olmalıyım." Bana ben: Canım yemek yaptıracak, sebze ayıklatacak falan değilsin ki. Ütüyü yapsa yeter. Üstelik bak ne diyor: "Öğle yemeği istemem." Başmüfettiş: Sen vereceksin tabii. Elbette. Teftişi bırak. Ütülenmeyi bekleyen iki yemek masası örtüsü vardı. Hız buna denir. Şöyle ezik büzük ricalar ederek, onları 'ütületiverdim'. Hiç yoktan iyi. Adı Seher.

Seher adını çok severim. Gündelik şöyle olsun. Bu da böyle deyip anlaştık. Çarşambaları bende. Seher'in geç gelip erken gitme meselesine boyun eğen 'ev hanım'ı fazla olmamalı; çünkü ben 'çarşamba'ları der demez kabul etti. Yarın başlayacak.

Ertesi gün:

Seher geldi. Kahvaltı falan derken öğleyi bulduk. Ama olsun. Bir hafta cam siler, bir hafta silmez. Banyoları çok güzel temizledi. Elektrik süpürgesini çat pat eşyalara çarpıyor; buna pek aldırmıyor. Geç saatte verdiğim öğle yemeğinin bulaşıklarını yıkarken seramikten bir tabak kırıverdi. Bulunabilir cinsten bir şey. En iyi yanı çenesi düşüklerden olmaması. Terastaki sardunyalarıma da bakmış. Ayıklamış, sulamış. Bunları kendiliğinden düşünüp yapması beni pek sevindirdi. Giderken, gün değiştirmeyi teklif etti. Perşembeleri gelse olur muymuş? Olsun canım, ne olacak...

Yemeğe misafirimiz olduğu günler, iş gene başa düşecek tabii. (Çarşamba akşamları çağırırsın sen de arkadaşlarını çağırırsan... Seher artık perşembeleri gelecek.) 'Benimki'nin katkısıyla temizlik sorunu çözüldü gibi. Dayanışma buna denir işte!

6 Ekim:

Kıpı zili. Açma. Biri bir paket göndermişse, getirmişse sakın alma. Bombadır. Patlar. Ölür gidersin, hem de paramparça. İşte Prof. Dr. Bahriye Üçok'a olmuş olan budur. Donakalmışımdır. Abdi'ler, Muammer'ler sıraya dizilmişler, Bahriye Hanım'ı kabul etmekteler. Suikast konferansı. İzlek: 'Faili meçhul' cinayet(ler).

Çöktüm. *Semarkant'ta Bir Akşam* oyununda bana rol verilmiş, gidememekteyim. Yazarçizer takımının cenaze törenleri varmış Başkent'te. Oraya gitme emri almışım.

12 Ekim

Fakir Baykurt'un kızı Sönmez ve damadı sokağın başındalar. Sönmez'e bana yardıma gelecek bir kadın tanıyıp tanımadığını sormuştum. Geçen gün Büyükdere'de eşiyle birlikte çalıştıkları kitap/kırtasiye dükkânına uğramıştım. Sönmez: "Adalet Abla, Seher Hanım adında bir hanım var. Çok iyi tanırım, severim. Buraya gelir. Geçende sizden sözaçıldı. Bilmem size uygun olur mu, ama şöyle bir şey var," demesin mi? Şaşırıp kaldım. "Çok tuhaf Sönmez'ciğim, ben de yine Seher adında bir gündelikçi buldum, gelip gidiyor." Sönmez açıklamaya girişti: "Yok, Seher Hanım gündelikçi değil. O, sizin doğum ye-

riniz Nallıhan'a yakın Göynük'tenmiş. Burdan, Büyükdere'den evlenmiş. Hemen şurda oturuyorlar; çok severim. Çocuklarına kalem defter almaya gelir, dikiş diker. Okumayı sever. Salt yazarlığından ötürü babama hayrandır; ama aslında geçende sizden açılınca Adalet Abla, ne dedi biliyor musunuz? 'Adalet Hanım da yazar. Yolda görüyorum, yanına yaklaşıp konuşmaya utanıyorum. Kendisine yardım için elimden bir şey gelir mi acaba? Ne isterse koşar giderim; yeter ki kendilerinin bir işine yarayayım... Ziyaretlerine gitsem, kabul ederler mi acaba?'"

"Yaa Sönmez'ciğim; işte gördük: İnsan tükenmez. Bir 'yazar'ı küçümseyen çabuk köşeyi dönmüşlere, sonradan görmelere karşın bak bir de Seher Hanım'a..." Neyi kastettiğimi bilir o. Sokağın başında, birinci katta oturdukları için Bülbül'ümüzün halini çok iyi bilmekte. Sokağın çocuklarına taa Cağaloğlu'ndan taşıyıp getirdiğim, Yeşeren'in de taaa Prizren'den gönderdiği nefis çocuk kitaplarını dağıttığımı, onların da bu kitapları yırtıp yırtıp dönüş yoluma attıklarını da bilir. Acaba bazısının anası-babası, 'bırak şu komünistin kitaplarını, sakın okumayın; yırtın atın vb.ler mi dediler?

"Seher Hanım ne zaman isterse gelsin, tanışalım Sönmez. Bana bir telefon ediver, yeter. Sen de gel. Biliyorum, hem Erdoğan'a dükkânda yardım, hem oğulların; senin de zamanın dar, gelebilirsen sevinirim."

Yarından sonra Tuzla'ya Çobanlar'ın oradaki yeni evlerinde Tevhide teyzemi görmeye gidiyoruz.

(...)

Necatigil Şiir Armağanı'na katılan kitapları okumaktayım. Geçen sefer değerli Oktay Rıfat, Sabahattin Kudret Aksal da vardı. Katılmaları Necatigil anısına ne

büyük saygı. Daha gençlerden bir şair, denirse: Adayım: Metin Altıok, biir. Ama ondan kitap yok. Taa Bingöl'ler de o da. '80 darbesinin Anadolu'ya kaçırdıklarından. Füsun'la ayrıldılar. Kızları Zeynep, Füsun'da. Anne de işte artık İstanbul'a 'tutunabilme' sevdasında. Ankara'daki kadar sımsıkı değiliz gibime geliyor. Tomris Uyar'a daha yatkın. Anlayabiliyorum.

16 Ekim

Gece:

Seher Hanım'la bu sabah tanıştık. İnceliklerle dolu. Bedeni de, huyu suyu da.

Bir yazarla konuşuyorum diye, gözlerine inanamamakta sanki. Küçüğü oğlan, büyüğü kız iki çocuğu var. Eşi Taksim'deki büyük terzilerden birinde çalışmaktaymış. Telefon numaralarını verdi. Şu gün şu, bugün bu var, gelebilir misiniz, dersem, hemen fırlayıp geleceğini söyledi. Akşama misafir varsa, gelebilirmiş. Yemek istersem, yapabilirmiş. 'Kan dolaşımımız tuttu' derim hep. Seher Hanım'la öyle oldu: Aramızdaki elektrik akımı kontaksız.

(...)

Halim'le geçtiğimiz cumartesi Tuzla'da öğle yemeği yedik. Emel, Çoban, teyzem. İki katlı güzel bir ev olmuş. Teyzeciğimin üst katta güzel bir odası da var. Bahçe var. "Burası şehir içinde oturmaktan daha iyi, çıkıp dolaşabiliyorum," diyor. Sevindim. Bugünlerde güzel şeyler de olmakta. Annemle en yakın benzerlikleri hattı hareketlerindeki kalite. İtici olmayan bir soylulukları var. Yakınmayı 'zül'

sayanlardan. Halbuki Tevhide teyzemin babası Fuat Önder değil. Annemin babası Fuat Önder onun dayısı olmakta. Ahh elimden gelse de onların romanını, daha doğrusu hayatlarının filminin senaryosunu yazabilsem! Tevhide teyzem Cumhuriyet'in ilk büroda çalışan kadınlarından. İçimi ona annemden daha rahatlıkla açabilirim. Oğlunun, Emel'in yanına artık kendisi isteği üzre bütünüyle yerleşmesi içimi çok rahatlattı.

30 Ekim, Salı

Seher Hanım, bizim için başlı başına bir armağan. Gerekince, akşam gelirse mutfağı derleyip toplayıp tek başına evine gidebiliyor.

İpincecik, ama enerjisi bana şaşkınlık vermekte. Büyükdere pazarının yanında oturdukları için, "Pazardan gelip gidecekleri bana söyleyin, getiririm," diyor. Ben de ona: "Benim olmazsa olmaz yürüyüşlerim ne olacak peki," diye takılıyorum. Tül perdeleri yıkamak istedi: "Kıştan sonra yaparız," önerisinde bulundum. Onu o kadar benimsemiş durumdayım. Seher Hanım, geçen hafta bana 'iyi ki doğmuşum' dedirten bir 'güç'. Ona güven duygum tam.

(...)

Remzi Kitabevi'nden ayrılıp bazı kitaplarımı İletişim'e veriyorum. Avukatım Remzi'lerle görüşmüş. 1991 yılı başı itibarıyla 'fesih sözleşmesi' imzalanacakmış. Bu da iyi. Şiir kitaplarını okumaya devam. Hep böyle oluyor. Sona alıkoyduğum iki üç adaya kadar seçmek kolay oluyor. Asıl güç olan, azalanlar arasından seçim yapmak.

Üç gün sonra:

Genç ozanlarımızdan Orhan Alkaya'dan *Parçalanmış Divan* adlı yeni şiir kitabı, Necatigil Şiir Ödülü'ne başvurular dışında bana da geldi. Genç şairi tiyatro hayatımızdan tanıyorum ama, şiirlerini ilk okuyorum. '80 sonrası her şey bitti sanıyorduk ya, bitmemiş canım! Benimsedim Alkaya'nın şiirlerini. 'Elde var bir'lerin içinde bir de yine 'divan' cinsinden *Gri Divan* da var. Birbirinden hem çok uzak, hem de birbirine tuhaf bir biçimde yakın. Yakınlıkları sanırım şiiri 'alışılmışın dışına' çekmelerinden kaynaklanmakta... Biri dışarı doğru, öteki içeri 'gizli mağaraya' doğru olsa da!..

Hepsi bir yana, genç şairlerimizden Sefa Kaplan *İnsan Bir Yalnızlıktır* şiirleriyle kanıma ya da ruhuma öyle bir işledi ki, bu yılın ödülüne oyum ona olabilir. 'Bilir'i yok; oldu bile. Sefa Kaplan, şiir yazmıyor; şiir onu yazıyor. Şiirimizi geçmişi ve geleceğiyle yaşamış ve yaşamakta. Hilmi Yavuz'un *Bedrettin Üzerine Şiirler* kitabındaki şiirleriyle karşılaşınca da böyle olmuştum. Ruhumdan vuruldum.

Bedrettin Yaşıyor mu hâlâ/...denizin gönderine ölümü çektirendim ben, lala./...

I. Mehmed'e bu iniltili sesten başka ne yakışır, 'ihaneti gül gibi resmeden' ben, lala?..

Cevap: *İnsan Bir Yalnızlıktır.*

Bu kitap "İntihar" şiirini görür görmez elimi yüzümü gözümü yakmıştır. Bu şairden kaçmalıyım. Araya mesafe koymalıyım.

(...)

Metin'in *Gerçeğin Öte Yakası*'nı aradım ve buldum. Doğruyum ya da yanlışım; ama Metin, Sefa'nın kurbanı olmaya yazgılı (ister istemez).

2 Kasım

Dün Münih 'Kulturladen'den Mehmet Dai telefonla aradı. Hamburg, Münih, Batı Berlin, Doğu Berlin, Erlangen, Nürnberg ve asıl Frankfurt'taki konuşmalarım, metin okumaları turum için aralık ayındaki programı bildiriyor. Tarihleri tartıştık. 4 Aralık gidiş, 22 Aralık dönüş olmak üzere anlaştık. Berlin 17–20 Aralık arasında bir tarihe konsun istedim. Oralardaki göçmenlerimizle, kaçmanlarımızla buluşmak. İyi de fazla yüklü, yorucu bir program.

Dün. Pazar günü. Seçim Günü. 'Bu mahalleden değiliz.' Halim TV başında durmadan fındık fıstık atıştırdı, ben, (hadi büyük boyuttan övün biraz) hep şiir atıştırdım. Yılın şiir kitaplarını okumaya devam.

*

Ekim Ayı Sonu Notları'ndan:

İletişim'de Fahri Aral ve Nihat Tuna ile buluştuk. Eski kitaplarımın yeni basımları için düzeltilerini yapmaktayım. Yenilerden *Ruh Üşümesi* onların. (Bu oda-roman'ım benimle anlaştıklarına pişman edebilir onları. Ne de olsa alışılmışlığın dışında bir iş.)

(...)

Ankara'dan Sayın Sadun Aren'den bir haber. Sivilinden barış ve acil demokrasi çalışmalarımızın fedakâr ve

vefakâr üyesi Yüksel Selek Hanım bildiriyorlar. Bu hafta cuma günü veya gelecek hafta aynı gün: İdam Dosyası-Düşünceye Özgürlük sınırlamaları ve davaları adına 141-142-145 ve 159. Maddelerin düzeltilmesi değil, kaldırılması için Ankara'ya gidilecek. Grup, not edebildiğim kadarıyla şöyle:

Aziz Nesin, Nusret Fişek, Reha İsvan, Nevzat Helvacı, Sadun Aren, Adalet Ağaoğlu, Ankara'dan da Uğur Mumcu, Kemal Anadol, Alpaslan Işıklı. Yüzlerce imzalı dilekçe Adalet Bakanlığı'na verilecek.

Geceyarısı:

Ankara'ya gidilemedi. Aziz Bey, randevu verilmediğini söylediler. Belki en iyisi TBMM'ye gitmek, diye bir eğilim varmış.

Bugün Istvan Szabo'nun çok istediğim bir filmini gördüm: *Mephisto*. Yönetmenle başoyuncu Kraus Moria'nın uyumlu birlikteliği olağanüstü birkaç saat yaşattı bana. Sanatın varabildiği bu nokta içimdeki izini hiç kaybetmeyecek. Filmin sözümona 'uzlaşmacı' karakteri Höfling masum masum: "Ben sadece bir oyuncuyum, benden ne istiyorlar?" diye sorup durmakta. Şeytaniyete karşı yeni bir şeytani soru: **"Ne istiyorlar benden? Ben sadece bir oyuncuyum..."** Bütün hayatı kavrayan, kapsayan bir soru.

(...)

Yarın Sadun Aren Bey'e telefon edeceksin, unutma.

Ertesi gün: Sadun Bey'le, Munise ile konuştuk. 31 Ekim'de, sabah 9.00!'da onlarda toplanılıyormuş. 10.30'da TBMM başkanı ile randevumuz var; oraya gidilecek. Ankara'ya uçak bileti ayırttım.

9 Kasım

TÜYAP Kitap Fuarı açık. Moskova'dan Nâzım Hikmet'in eşi Vera Tulyakova ile Türkolog, bizim eski mihmandarımız Vera Feonova burdalar. Pazartesi günü bize, öğle yemeğine çağırdım onları. Gelecekler.

Ertesi gün, akşam: Yağmur yağmur yağmur. Bir haftadır kalorifer de yanmıyor. Hava birden fena soğudu. Ev buz gibi. Ağır bir nezleye yakalandım. Necatigil Şiir Ödülü'ne katılan şiir kitaplarını aksıra tıksıra okuyorum. Annemin usulünden tarçınlı karanfilli ıhlamur yaptım. Bu dahi lezzetsiz.

12 Kasım, Pazartesi

'Milli gelinimiz' Vera ile edebiyatımızın dostu Vera yemeği pek güzel geçti. Vera, oğlan tarafına hoş görünmek için elinden geleni yaptı. Gerçekten has bir yakınlık duyduk karşılıklı. Onların bana geleceğini öğrenmiş bulunan Esin Afşar'la Şener de: "Biz de varız, geliyoruz," diye koşup geldiler. Mahalle komşum, gizliden mimar, açıktan gazeteci Ahmet Turhan Altıner'in sofrada bana yardımlarını unutamam. Vera'ya 'kırmızı balık'la 'mavi kirpik' dışında bir hava ve o havaya uygun bir mönü sunmak istemiştim. Sunduk. Kadıncağız basının önüne sürekli koyup kaldırdığı bu tek mönüden bıkmış olacak ki, pek keyiflendi. Öğrencilik yıllarımda Nâzım Hikmet'i Bursa Cezaevi'nde nasıl gördüğümü anlatmadan duramazdım. Anlattım. İnanılır gibi değil, ama görmüştüm. Tesadüf bu ya, teyzelerimden birinin eşi o sıralarda orada müdür imiş; benim yazmaya, okumaya düş-

künlüğümü işitmiş. Biz 'ailecek' Bursa kaplıcalarında 'tatilde' iken kalkmış, babamın annemin elini öpmeye gelmiş. Babamla olmamıştır ama, annemle gizli bir seans olmuş olacak ki, giderken yanağımı şöyle bir sıkıp: "Hadi hadi, işin iş; pazar günü Nâzım Hikmet avluya, teneffüse çıktığı saatte, telin arkasından göstereceğim sana onu," demesin mi? Kafamda her şey altüst: Bir hapishane müdürü ki, Nâzım Hikmet hayranı; şiirleri dilinden düşmemekte. Üstelik basbayağı Balkanlar yakışıklısından bir kimse. Daha önce Kayseri'deymişler. O yaz, tayinen Bursa'dalar. Ne büyük rastlantı. "İnanın sevgili dostlarım, ben bugün bile hâlâ Nâzım Hikmet *Bugün pazar/Bugün beni ilk defa/Güneşe çıkardılar* diye başlayan şiirini, o pazar günü, kendisini omuzlarında bir 'askeri gocuk'la arkasındaki duvara ve güneşe karşı yaslanmışken gördüğüm sırada yazdığına inanmaktayım. Bu inanış hiç silinmedi içimden" diye çırpına çırpına anlatıp durdum. Pikaba bir de Yves Montand sesinden Fransızca şarkı *Akrep gibisin sen kardeşim*'ini de sürdüm... Kekikli tavuk yapmıştım. Kekik. Hani sanki geçmişin kokusu kekikmiş, yalnız öyle gelmekteymiş gibi. Elbette yanında kış sebzeleri, patlıcanlı pilavımdan, Seher Hanım'ın minicik börekleri, zeytinyağlı lahana dolmaları, bol peynir ve şarap da, elbette...

Yarından sonra akşamüstü Murat Belge ile buluşacağız. Eksik olmasın, bana gelecek. İletişim'in yazarı olmam konusunda atılacak adımları konuşacağız.

Helsinki Yurttaşlar Derneği(miz) 'kaçaklık'tan kurtulup 'millileş'miş miydi sahi? Viyana dönüşümden bu yana o kadar çok şey üst üste geldi ki...

28 Kasım

Fena mı, sürekli şiirli günler. Okuya okuya ben de heveslenip az önce koltuk meyhanelerinin şairlerinden biri kesilivermeyeyim mi? *Nice sözüm yazanlara şiir oldu/Adım anmadın'lar şair oldu.*

Kardelen... Kardelen... Kardelen... Her yan kardelen.

Sarıyer'deki kasabın biri de, dükkânına bu levhayı asmış; vitrinde arkasına pembe krapon kâğıdı sokularak asılmış iki koyun.

Son zamanlarda bütün uykularım acıtıcı rüyalar, korkutucu kâbuslarla dolu. Bitkin kalkıyorum. Gördüklerimi notlarken daha bitkin düşüyorum.

Gece Hayatım nerdeyse hazır. Ama yayımlatıp yayımlatmamakta kararsızım.

(...)

Münih, Mehmet Dai'den 'Almanya turnem'in programı bildirildi. 4 Aralık'ta Münih'e hareket. Önerdiğim değişikliklere göre dolaşım gün ve yerleri aşağı yukarı şöyle: (Aralık ayına göre, 5-9 Münih Kulturladen ve civarına konukluk. 10–12 Frankfurt, 13 Freiburg 14 Aralık Duisburg, 15–16 Hamburg, 17–18 Berlin, 18 uçakla Berlin'den Münih'e dönüş, 19 Münih'te Kulturladen 'güle güle' toplantısı, 20 Aralık evime döööönüüüüş. Şimdi koştur bakalım, vize, gönderilmiş THY biletini almaya...

30 Kasım, Cuma

Yine *İnsan Bir Yalnızlıktır* şiiri. Dönüyor dolaşıyor 'kürkçü dükkânı' yanı sıra yine buraya geliyorum. Ah şimdi bir seçici kurul üyesi olmasaydım da, Sefa Kap-

lan'a bir telgraf çekseydim! Sahi kim bu adam, yani şa ir? *Şarkî hüzünlerden geçtim*, diyen, *Maske*'yi yazan, *Divanlardan destanlardan kalkıp gelmişim* diye diye gazelleri... gazelleri yazan; Hilmi Yavuz gölgesinde çiçek üstüne çiçekler açan, Fuzuli kadar Yunus'tan da yankılar hazmedip kendi sesini getiren?.. Bu ses gelip gönül haneme vurdu.

Eyy insanoğlu, kör müsün, sağır mısın? Bak işte bir yandan da çağdaş gazellerin duruyor senin! Kendi sesini yabancılamış, onu da işitmez olmuş insan, dinle:

Bir yalnız bir yalnızı duvarda bulur bir gün/Bir yalnız bir yalnıza ömür boyu kış mıdır?

(Bana ben: Ağlıyorsun. Hem sevinçte hem yürek yaralarındasın. Sefa Kaplan'ı şöyle bir görebilmek istiyorsun. Sana çok ama çok ender gelir böyle bir istek.)

Başmüfettiş: Dön Orhan Alkaya'ya. Hele oku onu bir daha. Enis Batur'un *Gri Divan*'ına da sorumlusun. El cevap: İyi ama *İnsan Bir Yalnızlık*'tır buldurdu bana onda neyin eksik olduğunu ya da olmadığını:

Enis Batur, *Kediler Krallara Bakabilir* denemelerinde sokağa, eşyalara, sayfalara, satırlara sadece dıştan mı bakıyordu? *Gri Divan*'la hemen hemen örtüşen bu denemeleri divan şiirleri daha bir yakınıma getirdi. Fakat yine de 'uzak bakış'ın uzaklığını alt edemedim. Kurgu? Akıl işi? İnsani heyecan eksikliği? Evet, ne eksik, ne fazla? Duygu. Bu zaten olamaz. Çünkü bütün bu eşyalara, bu sokağa, şu balkona, kitaba soyut yaklaşım yapıntı olur; vasıtalık ve vesikalık olur. O zaman şiir kendi yerinde. Peki ne eksik? (Başmüfettiş: Bu şair sivil değil, sen sivilsin. Uzaklık burdan çıkmakta, itiraf et!) Etsem de etmesem, bu bir şiir kitabı ve kendisiyle var.

Olmayan ne? Buldum! Akış. Evet, belki de bu. Şiirde çok aradığım ahengi burda bulamıyorum. Kelimelerin anlamıyla sesinin uyumu. Ritim. Ritim. Ritim. Sefa Kaplan'da olmuş olan da bu işte.

(...)

Jüri ben Almanya'da iken toplanıyor. Oyumu yazılı bırakıp gideceğim. Oyum, üstünde çok durduğum öteki şiirlerden kısmen özür dileyerek *İnsan Bir Yalnızlıktır*'a. Necatigil Şiir Ödülü sekreterliğine yazılı bildirdim. Bakalım sonuç ne olacak. Batmamalıyım.

(...)

Berlin'den. Otelin yakınlarındaki sokak telefonundan Halim'e: Sağlık ve olup bitenler dökümünden sonra: "Halim, haberin var mı? Necatigil Şiir Ödülü bu yıl kimin?" Haberi varmış, evet. Necatigil'in kızlarıyla damatları aramış. Jürinin oy çokluğu ile kararı: Sefa Kaplan: *İnsan Bir Yalnızlıktır*'a.

Turumun bütün yorgunluğu akıp gitti üstümden. (Ben bana: Kulübenin içinde çocuklar gibi sıçraman şiir seçiminde kendine güvensizliğin bir sonucu değil mi? Cevap: Şimdi artık güvenim tam ya, sen ona bak.)

Büyükdere, 24 Aralık

Münih'ten bindiğim uçak İstanbul'a iki saat gecikmeli geldi. Halim havaalanında çok beklemiş oldu. Üstelik beli tutulmuş. Kar, yağmur.

Dün gece ancak sabaha doğru yatabildim.

Almanya turumun cep defterimdeki notları şöyle:

3 Aralık Pazartesi: Sabah yol hazırlığı. Kuaföre gidiş geliş. Telefonlar. Akılda olmayan işler. Valizimi yine gece yarısından sonra hazırladım. Yola çıkmadan önce İletişim'le karşılıklı anlaşmayı imzaladınız ya, bu yeter.

4 Aralık. Salı: Yerel saatle 12.30'da Münih'e iniş. Mehmet alanda karşıladı. Kısa süreli bir yemekten sonra adı Endprinz Hotel olan Marienplatz'da bir otele getirildim. Rathaus çevresi. Gece Augistiner Keller'de Kulturladen üyeleriyle toplu yemek. Hepsi de sanki vatanlarına kavuşmuş gibiydiler...

İlk defa 1953'te, abim tıp ihtisasını yaptığı sıralarda gördüğüm Münih. İkinci defa, on yıl sonra, babam ve annemle küçük bir Avrupa turunun bitim noktasını burdan kalkacak 'işçi otobüsü'nü avlamaya bağlamakla 'yaşadığım' daha da farklı bir Münih anısı.

5 Aralık Çarşamba: Saat 19.00 Münih Gasteig'da turnemin ilk okuma günü. Takdim faslı; karşılıklı teşekkürler. Gece 'Argo im' dedikleri yerde çok kalabalık bir yemek yendi. Birçok kişimizle tanışıldı; bol bira içildi. Abim Münih'te ihtisasını yaparken, arada bir böyle birahane gibi yerlere girer bakardık; savaş sonrasında, onca yıkıntı çöküntü arasında insanların böyle neşeli neşeli bu kadar çok birayı nasıl devirmekte olduklarına şaşar kalırdım. Abimin: "Gel sana Hitler'in savaş nutukları attığı yeri göstereyim," dediği, hangar büyüklüğünde, kirlenmiş odundan uzun uzun masaları 'keller'i gösterdiği geceyi hatırladım. Biralar kocaman silindir büyüklüğünde saplı şeylerden içilmekte. Abimin: "Burada bira böyle, bol bol içilir, şuralarda da bol bol işenir," derken yanağımdan iki parmağı arasında bir lokmacık aldığını hele, aynı sızıyla yaşadım. Beni tek odalık evlerine İsar nehri kıyısından götürmüştü.

6 Aralık sabahı geç uyanıp, geç çıktım. St. Jacops Platz'a inip Devlet Müzesi'ne girdim. Belediye Sarayı, çalgılı saat kulesiyle kilise, üstelik geleneksel ve Viktualien denen açık pazar birbirine yakın. Meyveleri sebzeleri seyretmeye doyamadım. Pazarın yanıbaşında Am Markt adında bir otel-pansiyon var ki, bir şatonun kulesi sanki. Ah işte, ben orada kalmalıydım. Bu izinli günümde ta 1440'lardan beri açık olan Hungskugel'e gitmeyi de ihmal etmedim. Küçüğünden bir bardak bira 5 mark, fakat eski tahta masalara atılmış güzel mavi örtüleriyle çok hoş bir lokanta.

7 Aralık Cuma günü Erlangen'e, genç yazar arkadaş Habib Bektaş'ın çağrılısı olarak götürüldüm. Habib'in beni taşıdığı salonda on kişi ya vardı, ya yoktu. *Savun Sevdam Sen Savun* hikâyem okundu; üstünde konuşuldu. Habib Bektaş bana yeni yazmakta olduğu kitabı anlattı. Ertesi gün, ver elini Bamberg. Tur programımın en güzel günü o gündü diyebilirim. Üniversitenin Türkoloji Bölümü öğrencilerinden yazarlıkta ilk adımlarını atan Nevfel Cumart'ın eseri bu, diyebilirim. Öyle ya, programın düzeni için yırtınan da oydu. Türkoloji bölümünden Prof. Kreiser yanı sıra öğretim üyelerinden Semih Tezcan, Nuran Hanım da konuştular; yazarlığım sergilendi. Konuştum. Çevirileri Nevfel yaptı. Niyazi Ak'la da tanıştık. Gece Bamberg'de, Arcade adında bir otelde uyudum. Otelin tarihsel dokusu da etkileyici. Yatmadan önce konuşmacılardan mürekkep grupla birlikte Poseidon adındaki bir Yunan lokantasında yemek yedik. Yemek sohbeti de çok iyiydi. Göç edebiyatı ile 'cezaevi anlatıları' bir sorun olarak gündemi işgal etti. Ertesi sabah erkenden kalkıp öğleye kadar Bamberg'i şöyle hızlıca dolaştım. Bu kente vurul-

dum. Aachen'la benzeşiyorlar. Küçük bir şehir ve tarihi dokusuyla uyumlu bir yaşama biçimi. Bunu soluyabiliyorsun. 'Muhafazarkârlık'sa böylesi olsun. Burda bıkkınlık getirmeden, köşe bucağa burun kıvırmadan yaşayabilirim. Aachen'dan da derinlikli bir tarihsel iklim.

Öğle saatinde arabayla tren istasyonu, trenle de doğruca Rüsselsheim. 'Gitmişken' lokma lokma tadımlıklardan olmadım diyemem.

9 Aralık günü diye, bir kâğıda şöyle bir not kondurmuşum. Nürnberg'de mi, Furth tadımlığında mı, belli değil: Erlangen'de olduğu gibi, buralarda da izleyiciler yok denecek kadar az. Hep böyle olurmuş. Kulağıma muzip birinin fısıldadığı bir şey de şu: Buralarda erkekler Alman kadınlarla, kadınlarımız da Alman erkeklerle evlenmek suretiyle hayatlarını garantiye almışlar'mış. (Görünen köy kılavuz istemez...) Bu senetli sepetli dayanışma ardından okur olmayanlar da, okur gibi yapmayı öğrenmişler. Üstelik bu okur gibi yapanlar arasından arada sahici okurlardan da çıktığı olmakta. Öyle ki, okumayanların durumu onlar için en büyük sorun. Nürnberg. Az sonra Erhan adında bir arkadaş gelip beni otelden alacak. Hotel am Stadt. İyi de kalorifer yanmıyor. Hava ise keskin ayaz.

Asıl büyük buluşma Duisburg'da oldu. Frankfurt öncesi. Duisburg'a gitmesem olmaz mı, diyecektim ki, utandım. Ayrıca Fakir Baykurt'umuzun da oralarda olduğunu bilmekteyim. Sık sık okuma günleri oluyormuş; sürekli oralara gidermiş. (Okuma günü, deyip geçmemeliymiş, oldukça iyi bir geçim kaynağı imiş. Ama oraları bize bizi anlattığımız yerler olmamalı. Aralığın 10-11'lerinde Duisburg'a, oranın kültürevine vardık ki, küçük salon hayli dolu. Aydın Yeşilyurt mihmandarlık etmek-

te. Çıkardıkları *Dergi* adlı dergiyi gösterdi; *Dergi*'de hemen orada yapılan bir röportajla benim de görüneceğimi anlattı sağ olsun. Masanın başına geçtik. Lafa başlayabilmek için şöyle bir dinleyicileri gözden geçirerek tebessümler yağdırmaktayken, aaayyy, ne göreyim? Canım benim, elime doğmuş olan Leman-Niyazi Ağırnaslı'nın ilk kızı Nuran! İlk sırada, tam karşımda oturmakta. Fırlayıp gittim, onu öptüm kucakladım; hıçkırıklar boğazımda düğümlü; ağlamaktayım. Nuran ki, canımın içi, Halim'le ilk defa yan yana el ele görünce beni ondan feci kıskanıp Adalet'inin flörtü yüzüne tükürüveren Nuran. Yıllar geçmekte, Nuran ODTÜ'nün muhalif, öğrencilere seçme hakkı isteyen takımları içinde bulunmakta. ABD'den nefret hali! Ve tabii '80 darbesi coplarından, kurşunlarından, yok edişlerinden kaçıp kurtulma hali. Bizler de 'sessizlik' direnişini öğrenmişizdir. Bilmezden gelinmezlik ya da sahiden hiç bilmemekte direniş hali. Anneyle babayla bakışırız; telefonlarda bile 'nerdeler?' diye sormayız. İşte Nuran karşımda. Bir eş ve çoluk çocuk sahibi. İş sahibi. Yurttaşlıktan çıkarılmasından doğma Almanya yurttaşlığı hali... Kendisi için tek şey istemeyen, insanlığa daha insanca yaşayacakları bir dünya yaratma özlemiyle yanıp kavrulanlar 'kabilelerimiz üyeleri'nden Nuran, sakin sakin gülümsüyor bana. Edebiyata yakınlıkları çok ender olanlardan Hüseyin Akdemir ise yeni edindiğim dostlardan.

Fırtına gibi, sıra geliyor Frankfurt'a. Oradaki program hayli yüklü. Yine de 13 Aralık öncesi bir günüm boş: Kendimle baş başalık. Böylece bu notlar kâğıtlara bu kadarcık dökülmüş oldu işte. Frankfurt'ta mihmandarlarım Beatrix'le Mesut Caner. Beni evlerine aldılar. Onları yatak-

larından yorganlarından ettim Her yanı kitap dolu mini-cik bir daire. Bir kütüphane salonunda Beatrix'in takdiminden sonra kitaplarımdan Almancaya çevrilmiş parçalar okundu. *Hayır...*'dan bir parça: Çevirmen Türkoloji Tarih Bölümü'nden Christoph Neumann. *Yazsonu*'ndan bir parça. Çevirmen Jorg Kuglin, (karısı 'bizimkilerden' Necla.) Brüksel Goethe Enstitüsü'nden yakında Ankara Alman Kültür Merkezi'ne geleceklermiş. Bir ihtimal. Bu toplantı o kadar boş geçmedi. İzleyiciler epeyce. Pek çok yeni kimseyle tanışıp söyleştim. 'En Kısa Öykü'm Güner'in biyografisi *Hüzzam Mavisi* de Almancaya çevrilmiş; okundu. "Öykü kısa mı, olmalı yoksa uzun mu? Uzun da olamaz mı?" çerçevesinde dolaşıldı. Derken Nürnberg. Erhan Erol adında bir gencimiz gelip beni otelimden almıştır. Kalorifer orada da yanmamakta. Üşüyorum.

Kâğıttaki notumdan kısa kesmeler: 16-17 Aralık Batı Berlin'den gidiş dönüş Doğu Berlin. Litterature House. Berlin'e vardığımız gece, otele çantaları atar atmaz önündeki telefon kulübesinden Halim'i arayış. Necatigil Ödülü kimin? "*İnsan Bir Yalnızlıktır*'ın."

Yakındaki bir bara girip sıcak kırmızı şarap ısmarladım. İçimi ısıta ısıta kendi şerefime içiş. Uykularımın en güzelini uyumak ve ertesi sabah arabayla beni götürdükleri Doğu Berlin. Duvar yıkıldı ya, Litterature House da devre dışıymış nasılsa! Bizi ürkek bir kadın karşıladı; çay ikram etmeye çalıştı. Okuma mokuma olmadı ama nedense bana bir 150 mark ödendi. Kenti şöyle bir dolaşıp komünizmden kapitalizme geçişin ipuçlarını bulmaya çalıştım. Fazla gerek yok; çünkü bu ipuçlarını daha önce Prag'da, çevirmenim Dr. Xenia Celnarova sayesinde Bra-

tislava'da derlemiş bulunuyordum. Batı Berlin'deki Regina Kadın Kültür Merkezi'nde, saat 19–20 arasındaki genç 'besteci' Kudret organizasyonu 'kadın evi' toplantısına erkek olduğu için mihmandarım Kudret'i kapı eşiğinden dahi içeri sokmayışları ayrı bir 'ipucu'. İçerde on kadar kadın var, beni bir kadın yazar olarak kadın eşitliği-özgürlüğü hakkında neler yaptığım hakkında sorguya çektiler çekmediler hemen yumurtladım: "Bana kadın yazar demeyin. Bu etiketi reddediyorum. Ben yazarlar içinde bir yazarım, o kadar!" Beni dövmekten beter ettiler. Zor kaçtım. Çarşamba günü Cemal Demirer adında bir genç benimle Berlin/Köln Radyo-Tv Türkçe yayın kanalları için bir konuşma yaptı.

Ordan Münih'e dönüş. Aralık 20: Beni havaalanına 14.50 uçağına Necdet Bey götürmüştü ama, 1 saat gecikme oldu. Berlin'de okuma saatleri dışında *Hüzzam Mavisi* çevirmeni, Kudret'in arkadaşı ve daha önce tanıdığım sanırım kemik hastalığına yakalanmış Margit'i yattığı hastanede iyi ki Kudret'siz ziyaret ettim. 'Kadın evi organizasyonunun' acısını çıkarmak için olacak Kudret bir Alman gazeteci kadının benimle ite kaka röportaj yapmasını sağladı. Neyse bu genç kız 'kadın evi'ndekilerden değil. Ama *Ağrı Dağı* bestecisi Kurdet'ten çıkma Tayfun'un Stalinist hallerinden ötürü nerdeyse kendisini dövecektim. Zaten tek pişmanlığım onu dövemeden dönmüş olmam. Adnan Binyazar'la Yusuf Ziya Bahadınlı'yı da birer eski dost olarak aramam iyi mi oldu, kötü mü? Kararsızım. Zafer Şenocak'la buluştuk. İşte bu iyi. Bamberg'den Prof. Kreiser önümüzdeki yıl 15–16 Nisan'da İstanbul'a gelecekmiş. Tekrar buluşabilme umuduyla...

Üç gündür önce avukatıma Remzi'den boşanma (ayrılma işi) kâğıdı teminine kadar epey iş yapıldı. O sırada İletişim Yayınları'nda Nihat Tuna'dan da buluşma önerisi gelmişti, bugün öğleden sonra buluşuldu. İletişim'de yayımlanacak ilk kitabım olarak *Ruh Üşümesi* dizilmiş. Yeni eserlerimden biri de *Çok Uzak Fazla Yakın* demiştim soruları üstüne. Yayınevleri pek oyun basmaya yakınlık duymazlar ama, sanırım bunu da yayımlayacaklar. Almanya'ya gitmeden önce *Ruh Üşümesi*'nin kadanslara bölünmüş 'müzikal kurgusu'nu halletmek işi genç dizgici düzeltmen Fatih'e verilmiş; onunla tanışmıştık. Onunla da buluştuk. 'Kadansların' dizilişine içtenlikle gösterdiği dikkati, yazarın yaratı dünyasına gösterdiği ilgiyi hiç unutmamıştım. Unutmam da.

Harflerin punto seçimine kadar her şey yerli yerinde. Dizilmiş metin gözden geçirmem için bana verildi. Nihat Tuna, kapak nasıl olmalı, diye soruyor. Ümit Kıvanç İletişim'in kapaktan sorumlusu olarak göründüğü için, ne diyeceğimi bilemedim. Fikrimi sormaları da hoşuma gitmedi değil. *Ruh Üşümesi*'nin kapağı için aklım fikrim zaten heykeltıraşımız Mehmet Aksoy'un son sergisindeki çalışmalarına takılı kalmıştı. Sergi broşüründe bu küçük boy heykellerin fotoğraflarını da görünce, *Aynadaki Kadın* figürü için 'ah bu olsa...' diye iç geçirmişliğim de var. Nihat, kapak için bir dia bulabilirsem *Ruh Üşümesi*'nin en geç şubat başında çıkabileceğini de belirtince Mehmet Aksoy peşine düşmedim değil. Aksoy, çok ince davrandı. Kuruçeşme'deki sokakarası atölyesinde buluşacağız; bana parmak bastığım heykelin diasını ve-

recek. Bunların hepsi şu son üç günün 'hasılatı'. İletişim yayımlayacağı kitaplarımı *Çok Uzak Fazla Yakın*, *Sessizliğin İlk Sesi* diye sıraya koymuş. *Bir Düğün Gecesi*'ni de mümkün olduğu kadar çabuk yayımlamak istiyor. Fahri Aral'ın desteği de bende basbayağı sayılıp sevildiğim duygusu uyandırmakta. Ya benim sevgili Balkan Naci İslimyeli'imin *Hayır...*'ın bu yeni basımının kapağı için destek olabileceği müjdesi!.. Hikâye kitabım için evde küçük bir tablom var ki; çok yakışacak. Gökçin onu bana Moskova gezisinden getirmişti. 'Sokak ressamlarından,' dediydi. Ne olursa olsun, 'bilinmeyen' bu ressamın telif hakkı ne olacak?

31 Aralık, P.ertesi

Bu yılı da böyle kapatalım bakalım.

Toplum hayatı her yeni gelen yılda bir öncekinden daha kötü. Değerler sarsıntısı. Belirsizlik karanlığı. Genel grev-körfez krizi-bizim şu dünyadaki yerimizin sıfıra sıfır elde var sıfır durumunda olması-insanımıza, onun eğitimine yatırım yapılmaması...

Önümüzdeki hafta, yok günlük vıdılarınmış, yok şuran buran ağrıyormuş, yorgunmuşsun vb... hepsini pul pul edecek olaylara gebe: Savaşın kara bulutları... Akın akın... Kulakları çınlasın Nâzım'ın: Savaşın vakti yakın. Şiir dahi çaresiz sanki.

1991

Sınırlarda

1 Ocak, Salı

Genel grev kanunsuzmuş! İşçiler şaşkın. Türk-İş yasa ihbarını 'tebellüğ' etmekten kaçıyor. Körfez krizi nedeniyle Güney/Güneydoğu sınırlarına asker yığılıyor. Silah, tank, tüfek! Kim dinler işçilerin emek hakkını, Milli Savunma'ları savunmak dururken. Al borç, ver silaha Al kredi ver topa tüfeğe... Hoş geldin yeni yıl.

Erdal Öz'ün Can'ında Peride Celal'in yeni kitabı *Kurtlar*'ı yayımlaması bana gizlice verilmiş yeni yıl armağanı gibi geldi. Şu değer kargaşasında demek 'eskiler' henüz daha çöpe atılamamış.

Viyana'daki Dr. Sallinger'den minik hapımın son faslı da geldi. Ücretini gönder, unutma. Doktor galiba iyi bir tedavi yaptı; yoksa bugünlerde aklımı büsbütün kaçırabilirdim.

10 Ocak, Perş.

Dün Körfez Krizi ve Türkiye toplantısında konuşmacılar savaş olasılığından sözaçtılar. Tabii bu sersemce işe bizi tek başına (Başpatronu var canım, tek başına olur mu?) katmaya kalkan Özal'a bindirerek. Eleştiri okları yerine değecek mi ki? Erdal İnönü'nün deyimiyle: "Bu saçmalığa 'dur!' demek gerek."

Böyle bir toplantının dün yapılmasının nedeni: Bush'la Saddam'ın Dışişleri Bakanı Tarık Aziz arasında Cenevre'de buluşmaları. Konuşmaları tam 6,5 saat sürmüş. Ayın 15'inde dananın kuyruğu kopacakmış, denmekte... Kötü günler geliyor. Dünya sağır kalmamalı. Bağıralım, çağıralım: Savaşa hayır!..

Tuhaf bu ya, günlüğüme bu notları düşerken aklıma hep TRT'de çalışırken yazdığım *SINIRLARDA Aşk-Kış-Barış* adındaki oyunum geliyor. Yayımlandığı halde dönüp kimsenin yüzüne bakmadığı...

Ertesi sabah: Nihat Tuna aradı. Dertleştik. Kitabım yakında çıkıyormuş. *Ruh Üşümesi* adı, ruhu olanların ruhlarına denk düşebilse keşke.

12 Ocak

Helsinki Yurttaşlar Vakfı ya da Derneği'nden: "Savaş İstemiyoruz!"

Taciser Belge aradı: Yürüyeceğiz. Bildiri hazırlanmakta. Dernek merkezinden metin bekleniyor. Bush'la Hüseyin'e çekilecek telgraf imzaya açılacak.

Ertesi Gün: Saddam Kuveyt'ten çekilmiyor. İmza: Bush.

Bush'un Saddam'a tanıdığı süre yarın sabah bitiyor. Saat 14.00.

TV haberler: Saddam da, Kuveyt'ten çekilmeyeceğiz, savaşacağız, diyor(muş). Bütün bunlar bana dehşet içinde II. Dünya Savaşı'nın başladığı zamanları hatırlatıyor. Çocuktum. Ankara'da ortaokula başlamışım: 'Hitler diyor ki'ler, Başkan Roosevelt'in basın danışmanlarında şu şu'lar, bu bu'lar, işe Polonya Yahudilerinden başlamalar, babaların çocuk kulaklarını çekmelere benzer "haa bak, örnek olsun, aklın alsın"lar... Yıllar sonra, 1969-70'lerde *Ölmeye Yatmak*'ı çekip çevirebilmek üzre Milli Kütüphane'de bütün eski gazeteleri karıştırırken ancak anlamlandırabildiğim II. Dünya Savaşı başlangıcına ait her şey tıpkı şimdiki gibi. Görüşmeler, toplantılar, Sovyetler, sınırlar, sınır kavgaları ve ansızın pat: 1 Eylül 1939.

Şimdi ne olacak? Nasıl kurulup edildiğini, ilkin silah yapacak silah fabrikası parçalarının Akdeniz üstünden ve 'gizlice' armağan edildiğini *Kudüs Ey Kudüs* adındaki belgesel romandan dudağım uçuklayarak öğrendiğim İsrail devleti, yakıldıkları fırınların intikamını ABD'ye maşalık ederek mi alacak? Yoksa Arap dünyasında olmayan demokrasi namına onları İslam kıyımına mı tabi tutacak? Osmanlı'nın topallamasından bilistifade onları Ortadoğu'dan boşaltan Batı yayılmacılığının, şu dominyonseverlerin canlanışı mı bu? Öyle ki, Saddam gibi köleciyi de tutamazsın. (Ben bana: Al sana memleketindeki özenti kapitalizmin değerler kargaşasının sınırlara, komşularına kadar yayılmış hali.) Aklım fikrim kaos'un içine düştü. Kargaşa. Karmaşıklık. Nasıl yazılır bunlar? Belirsizliğin dili nedir? İşte *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nda

kullandığın dil: Veba ve karnaval dili. Romanı, bitti dediğim an'da yeniden önüme alıyor; çizip bozup duruyorum. Hâlâ. Kamil Kaya kendini peygamber ilan etti galiba. Kabil'e mi gidecek, Vatikan'a mı? İkisine birden. Yoksa niye peygamberliği seçsin, değil mi? Başında zeytin dalından taç, sırtında ihraaam: Kaos.

17 Ocak

Dünü bugüne bağlayan gece: Sabah 02.30 -Bağdat'ta zaman 03.30- Körfez krizi savaşı başladı. Bağdat bombalanıyor. Saldırıya BM güvenlik kuvvetleri geçmiş. CNN Bağdat raportörü Hallmann Peter Arnett (?): "Bombalar tam hedefini buluyor," diyor. Kimler, hangi çocuklar, savunusuz masumlar nasıl, nasıl ölmekteler? Savaş. Lanet olsun! Ve çünkü ve bütün bu kan döken çünkü'lere binlerce kere Hayır! Dün gece de Saddam İsrail'i bombaladı. Onu geç, seni asıl dehşete düşüren Hitler mezalimine uğramış olanların savunusuz insan kıyımına hiçbir şeyi hiç yaşamamış gibi, göz kırpmadan kalkışabilmiş olmaları değil mi? Demek terör, ruhunu şeytana satmışlara terörü bu kadar kolay satıyor. Lanet teröre! Saddam'ınkine 'terör' denmesi ise geri kalmış bir lügat. Geç. Dünya savaşı yine aklın buluşlarını akılsızca kullanacaklara mı emanet? Buyursunlar: Hiroşima! Toplu kıyım. 5 Ağustos 1945. Artık çocuk da değilim. Gördüm. Biliyorum: *Hiroşima Mon Amour.* Her şeyi gördüm. Biliyorum.

Hayır... romanını o zamanları unutamadığımdan yazmaya sıvanışım... Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı izleği peşinde yürüye yürüye akıl çağının peygamberlerini de kendileriyle hesaplaşmaya çağırıyorum, çünkü buluşlar hayal edildiği gibi salt iyiliğe hizmet etmiyor,

kötü niyetlerin toplukıyımlarına sadık köpeklerin hizmetkârlığını da ediyor. Bu romanımda Aysel'in kendisiyle yattığı öğrencisi Engin, kuzeyli ruh doktorlarından Bernt'le konuşmaları sırasında ona bir insanın parmağını bir düğmeye basıvereceği çılgınlık anından dem vurmaktaydı. Saddam'la Bush dalaşmaları: Çılgınlık zamanı.

(...)

Bunları bizim TV'yi ve CNN'i izlerken 'çırpıştırıyorsun'. Aklın başında mı? Ankara TV 1'de Doğan Hızlan'la benim bir 'edebiyat sekansı' çekimi yapılacaktı; elbette iptal. Kritik anlarda yayın programlarından ilk çıkarılan, edebiyat üstüne olanlarıdır. '80'lerden sonra kitap tanıtımları nerdeyse ayyuka çıktı; pazar yine de bozamadı edebiyatçının kaderini.

20 Ocak, Pazar

1952–53 yılları, Ankara Radyoevi. Bana ilk defa kendisinden işittiğim atonal müziği anlatan, stüdyoda kendi bestesi iki atonal parça dinleten Bülent Arel'i anma konserini Cemal Reşit Rey'de dinledik. Ta 1945'ten New York'ta ölümüne kadar yaptığı bestelere yabancı memleketi bir gecelik de olsa Bülent Arel'le tanıştı. Hiç değilse.

Ertesi gün:

Peride Celal'in *Kurtlar*'ını okuyorum. Bu, kimisi fiktif olmayan kahramanlarından dolayı bir çeşit belgesel diyebileceğim romanın tarihimize de kattığı yaşanmışlık bilgileri var. Nâzım Hikmet ve Yakup Kadri'nin adları anılsın anılmasın, tabii Peride Hanım'la el ele, geçmişin tanıkları.

Daha önce Bilge Karasu'nun *Kılavuz*'unu da okuduğum için, iki ayrı yazınsal yaklaşım arasında gidip gelişlerim romanın zaman ve mekân boyutlarını yeniden tartmamı sağladı. Gerçi Bilge bu kitabında o kadar da "bu bir anlatıdır" demeye getirmiyorsa da *Kılavuz* özellikle son sayfalarda sana, ah daha bitmesin, duygusu yaşatmadı mı? Hele şu ayrıntıya bak sen: "... Pijama lastiği. Çengelli iğneye takılan lastiği bir el usul usul iterken bel kanalında..." Sanki o el, senin elin.

23 Ocak

1936 da aynı yıl doğumlu Sevgi Soysal'la Güner Sümer, arkalarında birer ikişer yaşlarında çocuklar bırakarak art arda kanserden çekip gittiler. İki yakın arkadaş. Sevgi'nin Funda'sı ile Güner'in Sinan'ını bugün tanıştırdım. Funda Arnavutköy Koleji'nde, Sinan Galatasaray'da. İkisi de 15 yaşlarında. Üçümüz öğle yemeği yedik; ardından Bebek'teki pastaneye de girdik. Tanışma törenimiz çocukların ilk ağızdaki utangaç dikkatleri, yabancılık halleri çarçabuk aşılıp güpgüzel, 'hoşsohbet' geçti. Funda incecik, daha özgür davranışlı, bizimki ise kelimeleri sürekli yuttu tabii her zamanki gibi. Onun kendini ele vermek istemeyen utangaçlığı; fakat durup dururken müthiş bir atılımla: "Funda biz yarın Çiçek Pasajı'na gidiyoruz halamla!.." demesin mi? Besbelli Funda ile arayı yapmak istemekte. Hoş zaten erkek cinsinden kim Sevgi'yle 'arayı yapmak' istememiştir ki?.. (Müfettişim: Böyle bir şey içinden geçti tabii. Dışa vurmadın. Aferin sana...)

*

(...)

Türkiye Cumhuriyeti devletinin cumhuriyeti var da, demokrasisi topal. Masa, bir yanında dört bacak, öteki yanında tek ve kısa bacaklıysa sallanmaz mı? Bir yaslanışta devrilmez mi? Bizim demokrasimiz de bilinen, verili sesler dışındaki bütün seslere kapalı. Sol yanındaki bacak(lar) eksik.

Haa sahi, bu sallantıda, iki arada bir derede kurduğumuz Helsinki Yurttaşlar Derneği Türkiye Şube'mizin yarın toplantısı var. Murat Sarıca'nın çalışma evi adıyla sanıyla Murat Sarıca Kitaplığı oldu da, orada toplanıyoruz. Eksik olmasın Murat Belge verdi adresi; tarif de etti. Cihangir, Kumrulu Yokuşu No:26. Cihangir Caddesi sonu, sağdaki camiye doğru, Fındıklı yönü. (Kâğıda yaz. Cebine at.)

30 Ocak, Çarşamba

Körfez krizi bağrımda fizyolojik bir krize yolaçtı. Boğuluyorum. Nefes borumdan tut, ağrımayan tek milimetrekarem yok. Savaş olmaz, dediler dediler; oldu. Kara savaşı başlamaz, dediler; başladı. Saddam, nükleer silah kullanacağım, atom bombası atacağım diyor; atamaz, diyorlar. Nerden biliyorlar ki? Hiroşima biliniyor muydu yani? Bakmışın körfeze ham petrol pompalayan 600 kilometrekarelik alanın doğal hayatını sürdüren, insanının hayatını da sürdürebilmekte. Amerika'nın, Birleşmiş Kuvvetler'in ne işleri var taa Arabistan'da?

Hayır... romanımdaki çığlıklarımı kimse işitmek istemedi. Üstünü örttüler. Çağdaş intiharların eli kulağındadır, dedim inanmadılar. Delinin birinin elektronik savaş silahlarının düğmeye basıvereceği an, o çılgının geminden

boşandığı an, dedim. Bir şey olmadı mı? Bir yanda Bush'un, bir yanda Saddam delilerinin birbirlerini nişanlamaları 'hiçbir şey olmaz' demeye mi gelmekte? Ortadoğu sağaltılmalıymış; tam da BATI'nın bu can damarın sağaltılması gerektiği anda. Kapitalizm ihtiyarladı. Çöküşün korkusunu yaşamaktalar.

2 Şubat, Cumartesi

Dünden beri kar, tipi. Hareketsiz kaldık. Sokak yokuş. Arabalar bizim evin altına toplandı. Kornalar, çocuk çığlıkları. Sömestr tatili filan.

İyi haber: Nihat Bey aradı. *Ruh Üşümesi* dün çıkmış.

Sefa Kaplan, *Nokta*'da çalışıyormuş. Geçen hafta dergi için yeni romanım hakkında benden bir röportaj istemişti. Demek basın bir kitabı dizildikten sonra, erkenden görebiliyor. İletişim'in dikkati hoşuma gitti. Oda-Romanı'mın hemen çıkmakta olduğunu bilseydim, şairden röportajcımızın ilginç sorularını daha akıllıca yanıtlayabilir miydim acaba? O kadar seviyeli yani anlamlı değinileri karşısında aptalca kem küm edip kaldım.

Ertesi Gün:

Birdenbire medyanın ilgisiyle kuşatıldım. *Ruh Üşümesi*'nin pompaladığı bir şey bu. Öyle olmalı. Kürşat Başar, yeni değil, çoktandır benimle konuşmak ister; bir türlü buluşamadık. Haşim Akman'ın, yüzünü hiç görmemişken kendi dergilerinde *Hayır*... üstüne benim bir cümlemi başlık yaparak yazmıştı. Tam da edebiyat üzre bir yazı. İçimi rahatlattı. Başlık mı? "Herkes Yaşadığı Kadar

Öldürür Kendini". Mahmut Temizyürek, genç bir şair. O da henüz tanımadıklarımdan. Yakında tanışacağız, Mürşit Balabanlılar, *Cumhuriyet* için. Kürşat'ın yeni önerisi yeni bir gazete *Güneş* için. Daha var. Bir ilgidir gidiyor. Hayırlı olur inşaalllah......

14 Şubat'ta Prag'a hareket var. Murat Belge ve eşi Taciser'le birlikte. Viyana üstünden trenle Prag: HCN'in Uluslararası Koordinatörler Komitesi (ICC) toplantısı. 15–18 Şubat 1991 arası.

22 Şubat

Büyükdere, ev. Dün döndüm. Çok geç. Viyana-Münih dolmuş uçağı rötarları ve: Körfez. Savaş. Irak bombalanıyor. Sivillere ölüm ölüm ölüm... Bir çocuğun, tek masumun katli neyle ödenebilir ki? Balkanlar mı? O da başka. Memleket sınırlarının meçhuliyeti. Batı komşularımız da, Doğu'dakiler de yayılmacılığın kurbanları.

(...)

Prag toplantıları üstüne küçük kâğıtlara, dokümanların boş yerlerine attırdığım notlar'dan:

15 Şubat, Cuma. Geceyarısı. Otel. Adı: Baranek. (Barınak'tan mı olma acaba?) Dün İstanbul'dan Viyana'ya 11.00 uçağıyla hareket. Murat Belge, Taciser Belge ve ben. 11.30'da Viyana'dayız. Franz-Joseph tren istasyonuna geldik. Yerel saatle 15.30'da Prag'a gidecek treni yakalamak üzere. Akşam sekize doğru otelimize varmış bulunduk. Üçümüz yemeği barınağımızda yedik, şarap içtik. Asıl önemlisi bugünkü ICC toplantısı. Bu sabah öğleye doğru gidip paralarımızı yatırdık, kayıtlarımızı yaptırdık. Ge-

ce HCN'nin uluslararası koordinatörler başkanı çağrısı üstüne, bir zamanlar Halim'le kaldığımız Intercontinal'de onunla buluştuk. Oradan İstanbul'da 6 ay kalmış bir Çek konsolosunun evine gidildi ki, onunla nerdeyse akraba çıktık. Çekoslovak elçiliği Ankara'da bizim 22 yıl oturduğumuz evimizin bitişiği idi. Hoşbeşten sonra yemeğe gidildi. Buraya, otel odama döneli çok olmadı. Oturumlar yarın başlıyor.

Baranek yemek kokulu bir otel. Duvarlarına sabahın köründe de kavrulmuş soğan kokusu sinmeye başlamakta. Hava çok soğuk. Buzlu.

16 Şubat: 9.00-17.00 arası toplantı. Murat da toplantıya giderken: "Baranek'te yemek kokusunu ziyan etmiyor, müşteriye yutturuyorlar; kahvaltı edecek hal kalmıyor," der demez burnumdaki koku silinir gibi oldu. Salonda Doğu-Batı Avrupa'dan ulusal komite ya da (bizimkine göre dernek) üyeleri ikişer kişi. Biri kadın, biri erkek olması şartı var; biz iki kadın bir erkek halinde gittik, Batılı sayıldık. Cumhuriyet'imize saygı duyuldu. Tartışılan konu, düşlenmesi çok güzel bir şey. Avrupa insanı, yani Batı insanı projesi. Yıllardır kapitalist sistemin aşındırıp parçaladığı insanı sağaltmak. İnsani değerleri sürekli göz önünde tutmak. İnsan haklarını elbirliğiyle savunmak. Bunun için bir denetleme komitesinin de kurulması. Ülkelerinde hakları yenilmiş o kadar çok üye kendilerini de ortaya atarak öyle konuştular ki, bu dünyada çok az ömrüm kalmış olduğuna nerdeyse sevindim. Sarsıldım. 17 Şubat toplantımız akşam daha geç saate kadar sürdü. Sarsıntım sürüyor. Eziyet gören, ezilen, ırk ayrımcılığının kurbanları, milliyetçilerin Hitler'ci yaklaşımları ki (beni hayrete düşüren Balkanlar'dan bazı üyelerin, konuşmacıla-

nın milliyetçilikte hiç de geri kalır yanları yoktu ki, dudak uçuklatıcı; fakat Sırpların Bosnalılara yaklaşımları iyice hissedilir gibi olunca, etkiye tepki gözüyle de bakmak gerekiyor. Düşünce özgürlüğünden yoksunluk, yazarların hapse atılmaları... (Benim başımdan geçenlere de, bir örnek olsun diye değinsem mi, bunun 'askeriyeyi küçük düşürmek' suçundan ileri geldiğini söylesem mi gibi bir şey geçti içimden, fakat ohoooo, sana gelene kadar sabah olur, deyip caydım.) Eziyet gören, ezilen insanları, hapse atılanları kurtarmak sözkonusu olduğunu Murat çok kısa ve özlü dile getirdi, ama sözüne hissedebileceklerin hissedeceği alçak sesli esprilerinden birini katarak: "Fakat asıl mesele, kurtarıcıların tutuklu olmalarında, değil mi?" Ertesi gün Viyana'da kendime yatacak yer bulur bulmaz oturup karalayıverdiğim bir nottan:

19 Şubat, Pension Andreas. Kahvaltı masası. Önceki gün Taciser'le Murat Belge Prag'a şöyle bir göz atabilmek için orada kaldılar. Ben önbilgilerim dolayısıyla kendimi hemen Viyana trenine attım. Dr. Sallinger'le buluşacağım. Toplantımız önceki akşam bitti. Türkiye Ulusal 'Derneği'mizden Murat Belge NCN Prezidyum üyeliğine seçildi. Hem de bütün üyelerin çok saygıyla verdikleri 'evet' oylarıyla. Kendilerini Avrupa'dan sayan, ama Sovyet komünizmi baltası yedikleri için mi nedir, gayet vurucu kırıcı ifadeler kullanan başkanlığa çok hevesli bazı üyeler yanında sessiz sessiz ve az az konuştuğu halde. Bu ilk deneyimim. Sırasında oy hakkımı kullanmayı, başkaca gözlemci konumunda kalmayı yeğledim. Sonuçta izlenimim bizim temsilcimizin ağız kalabalığına yüz vermeden somut önerileri anlayışla ileri sürmesiyle bana 'kendimizi' de sevdirmesi.

Dönüş biletlerimiz haftalık olduğu için perşembeyi ayrı ayrı bekliyoruz, fakat onlar da burada olacaklar önünde sonunda. Benim ünlü 'kahvehanem' Sirk'te bu luşacağız. Kaldığım bu pansiyon eski bir konakta. Ora sında burasında tamirat var; fakat Fransızca konuşan yaşlı madam başlı başına bir tarih. Osmanlı zamanla rından Cumhuriyet'in ilk yıllarında da elçilik mensup larımız kendilerine av buluncaya kadar burada kalmış larmış. Piyano var, eski möbleler, dantel örtüler. Merdi venlerle tırmanılan konağın üst katı onun pansiyonu. Oda oda -herhalde eski yatak odaları- kiralanıyor. Mut fakta da herkes kendi kahvaltısını kendisi hazırlamak ta. Mis gibi bir mutfak. Madam aslen Yunanistan'danmış. Gece beni dizinin dibine oturttu; hangi paşa hangi odada, hangi düşkün kont nerede kaç yıl kaldı... anlattıkça anlattı. Keşke o kadar yorgun olmasaydım. Burayı bana benim bir önceki asli yuvam Divan'daki dostlar buldular. Yer ayırtmadan geldim ve onlar bile burayı bulmakta epey zorlandılar.

Akşama onlarlayım. Hava yağışsız. Soğuk ama çok berrak. Sevdiğim her yeri yeniden görmek heyecanı içindeyim. Hawelka'ya mutlaka. Cafe Central'e de, elbette. Madam bu sefer oradaydı. Beni kapıdan içeri Ingeborg giriyormuş gibi karşıladı. (Tabii canım, o zamanlar Ingeborg neydi ki? İtalya'ya yerleşip Roma'da yanarak ölmeseydi, badem gözlü müymüş, değil miymiş; görürdü gününü o. Ahh canım *Malina!)* Ne olur ne olmaz'lara getirip metro ve otobüsle benim üç ay oturduğum Hietzing mahalleme...

Ertesi gece: Ayın 20.si: Ne yaptım ettim, öğle yemeğimi Mauer'deki kahvemde yedim, karşıdaki bakkaldan

keçi peynirimi aldım ve ordan doğruca *ROMAN-Tik*'i yazdığım zaman boyunca uzun yürüyüşlerim sonunda oturup dinlendiğim Vilthco'ların küçük aile heurigen'ine çıkıp bahçelerindeki tahta sıralarında akşamüstü Spitz'imi içtim. Kış günlerinde açık olması ayrı bir şansım. Aynı günün sabahı Belge'lerle Sirk'te buluşmuştuk. Onlar Hofburg Sarayı'nın bölümlerini dolaşmaya gittikleri sırada ben de bunları yapmış oldum.

İşte yine yorgun argın kendimi kucağına attığım kürkçü dükkânı! Evde biriken işler, posta, gazete ve mesajlar. Nihat Tuna aradı. *Ruh Üşümesi*'nin ilk basımı birinci haftasında bitmiş. İkinci basım için izin istiyor. Ne izni? İstedikleri kadar bassınlar, biz de biraz sabah güneşi görelim. Bir arkadaşımla telefonda konuşurken nedense: "Kendimden soyunamıyorum" demişim. "Ne güzel kitap adı olur bu. Yoksa yeni kitabının adı mı?" dedi. Tısss. Kendimden soyunamadan bollanıverdim doğrusu.

26 Şubat

Sefa Kaplan'la Gümüşsuyu'ndaki benim sık gittiğim Rus lokantasında buluştum. En fazla 'tekabüliyet'ten konuştuk. Necatigil'den okudu bana; usulüne uygun olmalı ki, sessiz dizeler hüzzamdan tınılarla dirildi kulağımda. Ayrılış. Ben taksiye binerken kucaklaştık. Gözlüklerimiz çarpıştı. Benimki yengin düştü, yere düştü. Kırılmadı, hayret!

Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinden Cem Taylan, *Ölmeye Yatmak*'ı İngilizceye çevirmek istiyor. Teşekkür ettim, ama nerde yayımlatabilir, orası belli değil.

4 Mart, P.ertesi

Kar-güneş-yağmur-soğuk-sıcak. Sarıyer Tarabya, bazan Yeniköy arası deniz kıyısı kaldırım yürüyüşlerim. Özellikle Büyükdere-Kefeliköy arasındaki, bugünkü adıyla Piyasa Caddesi'ndeki yolculuklarım. Özal sayesinde sonradan görmelerin oğullarına alı-alıverdikleri arabaların geniş kaldırımda fink atışları. Kaçmıyor, kaldırımdan aşağı inmiyor; önlerine dikilip put gibi duruyorum. Ben inmem. Siz inin. Burası yayaların. Geçemezsiniz. 'Öyle bir geçerlermiş ki, moruk karı, seni de ezer geçeriz!'leri. Halim'in bana öğütleri: "Uğraşma şunlarla. İnatlaşma böyleleriyle. Yurttaşlık sorumluluğum diyorsan, git belediyelere söyle..."

Söylemedim değil, söyledim. Bir gün bakmışım, resmi plakalı bir araba, kaldırımda basmış gitmekte, fakat ağır. Sola sapacakmış meğer. İzledim. Peşini bırakmadım. Vara vara Büyükdere Belediyesi'nin park yerine varmasın mı? İniyorlar. Kimlermiş onlar. Belediye memurlarıymış. Lacivertler içindeler. Özür dilediler. "Yanlış yaptık evet, bir daha olmayacak," demeleri bile ülser sancımın tutmamasına yetti.

(...)

18 Mart

Sürekli yağmur. Önceki gün Sinema Günleri'nin 10.'su başladı. Kadıköy'e gidemedim. Güner'in doğum günü anısına bu yandaki *Yardımcı Roller*'e gittim. Kötü bir Saura taklidi. Sevmedim. (Selim İleri'de tuhaf bir uzaklaşma. Yüzbaşının iftirasına karşı sesi soluğu çıkmamıştı, ama ben iyi bir edebiyatçı arkadaşım ola-

rak bunu *Göç Temizliği*'nde belirttiğim gibi yokmuşa getirebilmiş, üstünü silip geçmiştim. *Hayır...*'ın yayımından sonra, romana övgü bolluğundan mı boygösterdi acaba bu kopukluk? Bir yandan da TSK'ya övgüler yağdırmakta. Askerlikmiş 'falan'larmış da ondan mı? Uzun düşünme, çünkü herkes kendinden sorumlu. Sen de zaten çocuksu mırıltıları yüklenecek halde değilsin. Sefa Kaplan "yazarlar mektuplaşmalı" demişti. Bunu dahi yapabilsem de 'ihtiyat'ı öğrenmiş olarak.) Evet. Kötü bilgi: İhtiyat.

20 Mart

Dün öğle saatlerinde Hilmi'nin eşi Nuran Yavuz ile Eminönü Mısır Çarşısı önünde buluştuk. Nuran'ı severim. Hilmi ile ayrıldılar mı, nedir; anlayabilmiş değilim. Mısır Çarşısı'na dalıp baharatlara baka ede dipteki bir 'geleneksel yemeklerimiz' lokantasına oturduk. Yoğurtlu kebap (köfteli) yedik; bu benim özel mönümdeki seçmeler arasında bir şey değil ama, yemek zaten ikimiz için de bahane. Nuran şuna kafayı takmış durumda: Dillerin çoğunda maskülen, feminen, cins belirleyici özneler, kelimelerin bizde olmayışı. Fransızcada "elle, il" gibi, İngilizcede de "she, he, it" gibi özne belirleyicileri var; Arapça dahil adların maskülen, feminen diye farklı yazılışları da sözkonusu olduğu halde Türkçede 'gender' belirleyicisinin bulunmamasını sorgulayışı: Niye böyle? Toprağa bağlılığın bir ifadesi mi bu, varlıkların ve 'şey'lerin soyutluğundan mı? Mitolojide bile önde gelen 'fallik' durum, eski Türkçe anlatılarda da neden yok? Masallar bu açılardan açıklandığında ortaya ne çıkar? Masalları anlatanlar; ka-

dın anlatıcıları yazanlar mesela? Bunlar bütün edebiyat tarihimizde erkekler olmuş: Yazılı anlatımız bu nedenle son derece erkek bir dil. Bu soruların peşine düşme nedeninin benim *Ruh Üşümesi* romanı olduğunu açıklayışı da hoş. Haklı da. "Kadın ve adam diye kullanıyorsun figürleri. 'Erkek' demiyorsun maskülen için, 'Adam' diyorsun. Erkeğin eşiti 'Adam' ise, 'Kadın'ın eşiti ne? Ahmet, Mehmet ya da Ayşe, Fatma gibi adlar kullanmayı reddedince ve elimizde she'ler, he'ler, eyleyene, faile, eşyalara, 'şey'lere 'it' belirleyicilerimiz de olmadığına göre, nasıl yürüttün oda-romanı'nı? Çevirmeye kalksam kimin kime ne dediğini ayırmakta güçlük çekebilirim, değil mi?" "Haklısın Nuran, bu böyle. Bazı güçlüklerle karşılaştım ama, bazı anlatıların kurgu trükleri de elimizin altında; dikkat edersen o numaralara başvurduğumu göreceksin. Dilimiz 'erkek dil' olmaktan öteye ya da bu yüzden, şu da var. Irk düşmanı gibi 'erkek düşmanı' yaftası da yapıştırılan sert feministlerimizin içinden bir tane bile erkek yazarlarımıza, kadın kahramanlarından ötürü göz diken çıkmıyor, neden? Hemen nerdeyse hepsinin kadın kahramanları ya kötü kayınvalidedir, ya 'içkinin tadından bir bok anlamazdır', ya aşüftedir, ya satılık, ya vicdansız âşık? Namık Kemal'in *İntibah*'ını bir düşün! 'İyi kadın' olanlar köy öğretmeninden yazarların köy kadınlarıdır; bu da Köy Enstitüsü öğretisine uygundur." Karşılıklı örnekleri sıralamayla bitiremedik ki.

Nuran'dan ayrılınca Çemberlitaş'a, İletişim'e çıktım. *Ruh Üşümesi*'nin 3. basımı hazırlanıyormuş; hikâye kitaplarımdan *Sessizliğin İlk Sesi*'nin burdaki yeni basımının dizgisi de yapılmış, ama çok sevgili Ümit Kıvanç'ımıza kapak için hâlâ ilham vaki olamamış. Ne yapsın,

Ümit'in de işi çok; bir yandan da dipteki odada kendi romanını yazmakta. Sevimliliği de ayakta.

Yayınlarda birden niceliksel bir artış görülüyor; 'çok satma' sesleri duyulmakta ve kitap metalaşmakta, fakat niteliksel durumun ayarı ne? Özal'ın "işini bilen bilir" yollu ekonomik fetvası varken ne diye 'şey'lerin niteliğine kafa takıyorsun sen? TV'lerde "Değişen Toplum/Değişen Sanat" gibi forumlar yapılmakta. Eh, bu da bir hassasiyet. Okur seviyemiz belliyken 'çoksatar' olmak beni işkillendirir. Korkarım valla bu dereceye düşmekten.

Mart sonları:

Ohh çok şükür, Wajda'nın *Sans Anesthésie* (*Uyuşturmadan*) adlı filmini Osmanbey Gazi sinemasında gördüm. Paris'ten bu yana herkes görsün deyip durmuştum, çünkü 'komünist'? Wajda memleketinde bu filminden ötürü nerdeyse hain ilan edilmişti. 'Devrimci kabile'lerin sekterliğine asla yan gözle bakmayacaksın. Bu da başka bir 'baskı' olup çıktı. Birinin 'devrimciliği' çeşitli önyargılar vasıtasıyla gözden düşünce yanından kaçan kaçana. Artık banyoya gir, tüp patlasın. Pisi pisine öl gitsin: Hoş geldin *Bir Kahramanın Ölümü*'ndeki sessiz sorgulayışlar.

2 Nisan, Salı

Geçenlerde *Cumhuriyet*'te Anna Turay adında bir muhabir, sanırım çokbilmişliğini ispata mecburmuş gibi *Ruh Üşümesi* 'birilerinin söylediği gibi' erotik bakımdan sahiden cesur bir roman mı, diye üç ayrı disiplinden üç kadını sorguya çekmiş. Kütüphanecilik Profesörü Jale Bay-

sal, kendi yaptığından başkasını beğenmeyen tiyatro sanatçısı Şahika Tekand ve ressamlarımızdan Tamur Atagök. Hepsi de elbette ki kendilerine göre -bir türlü aklımda tutamadığım- fikirler ileri sürmüşler. Tek unutamadığım ise Jale Baysal'ın sözü: Bu roman sözkonusu olduğunda bir yazar arkadaşı demiş ki: "Ciğerini yazsın, ciğerini! Ciğerini yazmayacaksa hiç girmesin bu işe!" O gün bugündür gözlerimin önüne hep ciğerlerim gelmekte, hem de kanlı kanlı. Acaba ciğerimi ak ve kara takım halinde mi yazmam istenmekte, yoksa ayrı ayrı mı? Hem sahi, kimmiş Prof. Dr. Baysal'ın ciğer meraklısı yazar arkadaşı? Röportaj dediğimiz soruşturmalarda böyle ne olduğu belirsiz bir tanık sözüne kıymet biçilmesini de gördük işte. İyi-kötü: Bilgi bilgidir. Hem sahi nedir şu ciğeri yazmak meselesi? Fatma İnayet'ten yanıt: Gönder de sotesini yapsınlar bari. Çokbilirlik lezzeti böylece belli olur belki.

(...)

Hilmi Yavuz'un ilk romanı *Fehmi K.'nın Acayip Serüvenleri*'ni okuyorum. Durmadan ayak değiştiren anlatı Hilmi'nın ayaklı kütüphaneciliğini kanıtlamakta. 'Kitap kurdu' olması sayesinde Gregor Samsa'nın böcek olma halinden kurtulmuş bir Fehmi K. bu herhalde. 'Kurtlar' bahsi ayrı bir fasıl heyeti. Milan Kundera'nın *Ölümsüzlük*'ünü okuduktan sonrasına iyi gelmedi.

15–20 Nisan

Arabayla Ankara'ya gidip döndük. Giderken Tuzla'da Tevhide teyzemi ziyaret ettik. Ankara'da Müjen'e Gaziosmanpaşa'daki yeni evde kavuşur kavuşmaz çocuğun

Halim'in boynuna atılıp: "Dayı, dayı, hadi bizi seyahate götür" deyişi aklımdan çıkmıyor. Sinan'la birlikte yine Alanya'ya, denize gitmek istiyor galiba. Yaşıtı öteki yeğenle tatilin tadını daha iyi çıkarıyorlar.

Ankara'ya gitmeden önce Sadberk Hanım Müzesi Müdür ve Müdiresi Çetin ve Tanju Anlağan'la lojmandan evlerine yemeğe çağrıldık. Müzenin arkasında projesi mimar Sedat Hakkı tarafından yapılmış, estetiği gözden uzak kalamayacak iki oda, bir salonlu bir yapı burası. Eve geniş merdivenlerden çıkılıyor, fakat lojmanın her yanı bahçe. Yemekte iki oğulları da vardı. Küçüğü Serdar, nerdeyse 'iç mimarlık'tan kaçıp yazmak peşinde. Daha önce bana birkaç küçük denemesini verdi; çok fazla Aziz Nesin etkisinde kaldığı açık. Kendisi de saklamıyor zaten; fakat 'kolay' sandığı mizah, metinlerinden görülüyor ki, yapılıp yazılması en güç anlatılardan biri. Daha önce konuşmuştuk bunları. *Ruh Üşümesi*'ne tutulmuş, vurulmuş. Şöyle 'gizli' bir sınavdan geçirdim. Atatürk Kütüphanesi beni bu kitap üstüne bir toplantıya çağırıyor; yanımda genç bir okurum eşliğinde olursa, daha iyi olurmuş. Serdar'ı sınavdan geçirmem bundan.

Notum fena değil. (Bana Ben: Ee tabii, genç okur avına çıkacak değilsin ya; elinde hazırın hazırı dururken...) İşime geldi. Toplantı ummadığım kadar iyi geçti. Salon doluydu; izleyicilerden de benden çok Serdar'a soru yağdı. Bu da işine geldi, değil miii?

Günlüğe değil, bir başına **kendime;**

Önemli Not:

Argos dergisinin Nisan 1991, 32. sayısı. Derginin sorumlu müdürünün "Seyir Defteri" başlığı altında yazdığı giriş yazısını okur okumaz midem bulandı; kusma duy-

gusu yakama yapıştı. Aklıma geldikçe hâlâ musluğa koşmaktayım. Yazı şöyle başlamakta:

"Seçkin yazarlarımızın eserleriyle ilintili röportajlarını okudukça şaşırıyorum." Şaşkınlığının nedeni (...) dört beş yıl önce aşk-ölüm-Akdeniz romanı, erotizm üstüne yazılmış ne varsa, hepsini görmezlenip de 'ilk ben yazdım' demeleri imiş. Giriş'te seçkin yazar adı yok, eserlerin adı yok; 'bilenler bilir', 'anlayanlar anlar'a yaslanmış bir kaçamak kutusu. *Argos* No: 32'den sorumlu müdürün bunları böyle yandan yana, 'sözümona'lıkla yazacağına inanır mıydın? Bu hükmü, içinde bir kıskançlık sancısı varsa da kastettiği seçkin yazarın yüzüne karşı söylemesi gerekmez miydi? Ad verme dürüstlüğünü gösterememek. Onun bu sokuşturmasında kastettiği yazar benim; lakin 'ilk ben' diye kastettiği yazar veya yazarlardan değilim. Bu dıştan bir basın teşhisi. 'İlk' dendiyse bu 'zaten yazılmış Akdeniz romanı' için denmemiştir... O kadar kendini bilmezlerden olmak mümkün değil. Batı Akdeniz coğrafyasından İzmir, Bodrum'ları falan özellikle seçmeyip, Antalya'dan başlayarak Güneydoğu ile sınırdan arkadaş Alanya/Side gibi, göçerlerin indiği Doğu Akdeniz'in seçilişi sözkonusu. Çünkü asıl romanlık ikilem buralarda bulunmuştur. Bu böyle: *Yazsonu*. "Seyir Defteri"nde kastedilen ben değilsem *Ruh Üşümesi* yayımlanır yayımlanmaz 'seçkin yazarlarımızın' 'ilk ben yazdım' suçu yetmeyip "Çok satmak amacıyla cinselliğe, erotizme meyletmeleri" suçundan yargılanmaları nerden çıkmakta? Uzun süre hiç tanışamadan birlikte ye iç, yat kalk: Kötü son.

Çok güzel: Anneden yoksun kalmış gençten yazarın onca yıldır sevgi ve şefkat dilenciliğine servis bitmiştir. Epeyce kustum. Hafifledim.

Bana ben: Her şeyin bir sınırı var(mış): Kullanışlı bilgi.

Ankara'ya giderken bu sefer daha çarpıcı biçimde dikkatini çeken, İstanbul'un 'yeni yerleşim' merkezlerinden Kartal havalisindeki Sultanbeyli.

'Halkın yükselişi'i buysa ve sorumlu müdürlük koltuğuna oturma forsundan bilistifade her evin köşesine bir cami dikmekse, gelenlerin geldikleri yeri şu kadarcık bilmeyen şehirli evladı durmadan sızıldanacaktır. Sultanbeyli 'kurtulmuş bölge': Tehlikeli.

3 Mayıs

Ankara dönüşü: Evin çevresi daha beter gürültü patırtı. Sultanbeyli neyse, bülbül kaçıran sokak da o: Küçük Türkiye. Çalışabileceğim sakin bir köşe bulamadım. Halim'i de Müjen'e verdim. Yersiz yurtsuz kalmış, sınırdışı edilmiş gibiyim. Ülserimi sigara bırakıp Huriye Hanım'ın önerisi üzerine damla sakızı tedavisinden geçirerek altetmiş olduğum halde, Büyükada'da bu yaz çalışabileceğim bir yer aramaya gideceğim.

(Öteki ben: Sigarayı bıraktıktan sonra aldığın üç kiloyu kaybetmek üzere Kuşhan'ın zayıflatma programına da yazılarak Ada'da bir taşla iki kuş vurabilirsin.)

20 Mayıs, P.ertesi

Büyükdere'den Tarabya'ya, hâlâ yorulmamışsam Yeniköy'e Boğaz kıyısı yürüyüşlerim benim özgürlük zamanlarım; erguvanlara karşı fiyatı en ucuz seyr ü sefalarım. Ancak bu sabahki yürüyüşüm bir ikincisi olamayacak kadar yürüyüşlerimin en pahalısı:

Bu sabah, saat 9 suları. Yazardan iki çok iyi dost İngiliz Konsolosluğu'nun yazlık köşk ve bahçelerinin oralarda karşılaşırlar. Birbirlerinin yanından iki yabancı gibi geçer giderler. Hepsi bu. Bu ânı unutma. Unutamazsın da, çünkü yazarlardan senden genci bu ani karşılaşma vuku bulur bulmaz, sanki hakkında hiç çirkin yakıştırmalarda bulunmamış gibi -hani sanki bırakılsa kucaklamak üzere- kollarını da açacak halde gülümsemelerle selamı bastıracakken öteki, yani sen, yani ben 'o yabancı birini' artık hiç tanımıyormuş gibi başını çevirip gitmişsindir. Özetle: Bu an, gerektiği gibi olmuştur. Buraya da böylece kaydedilmiştir. Unutulmayacaklardan olduğu için değil de, unutulmaması gerekenlerden biri olma özelliğinden ötürü. (Yürüyüşünün bu ânına kadar içinde şöyle böyle kanat çırpmakta bulunan özgürlük duygun bütünlenmiştir.)

*

Büyükada İşgali

8 Haziran, P.ertesi

Son günler neler olmadı neler... Yeniköy, Tarabya falan bir yana, Büyükdere ile Büyükada arasında gidip gelmeler. Bu arada Muzaffer Bey'in Kuşhan tedavisine kaydolup adanın en eski oteli Splendid'e yerleşerek yiyip içmeden kesilmeler. Herkes zayıflama kürüne en az iki haftalığına girermiş; benimki bir haftadan sonrasına gerek göstermedi. On değilse dokuz günde dört kilo veriverdim; bu da bir halkası eksik belkemiğimin iniltilerini kısmen kesmeye yetti. Kuşhan usulü yeme içme programını hâ-

lâ sürdürebilme zaferim bir yana, ada turlarımız arasında kendime yazlık bir çalışma odası arasam bari, derken turnayı gözünden vurmama ramak kalması ne kelime!..

İki buçuk katlı bir ev sahibi olduk ya da olmak üzereyiz. Girişi orta kattan; gir burdan, şömineli, balkonlu oturma odasıyla mutfağı "Çok iyi, çok iyi" diye diye görür görmez bir kat yukarı çık; iki yatak odası ve banyo. Girişten aşağı bir kat inersen, asli giriş katındasın. Bahçenin Nizam Sokak üstündeki geniş ana kapısı tarafından girersen, bitişik evdekiyle ortak pırıl bir yolluğu yüz adımcık yürüyüp düzayak giriş katının teras kapısındasın. Terasa açılan ahşap panjurlu kapıyı ite kaka açtın mı, ohhhooo... Üstündekinden de geniş bir 'salon'. Buraya bodrum desen, değil, ana kat desen değil; fakat işte nihayet bugün gördüğüne göre şimdilik 'işte çalışma yerim' dediğin ahşap tavanlı oda; işte evin deposu olabilir buraları notunu attığın iki karanlıkça oda; işte duşun da var burda, işte bir çamaşır makinesi yeri, işte bu senin omzuna kona konmuş en 'hayırlı' kuş! Çünkü efendime söyleyeyim, artık uzun etme işte, kafesli ahşap kapıdan girer girmez kendini genişin genişi bu katta bu-la-cak-sın ve elbette burasını tamamen kendine mahsus kılacak, ona göre döşeyeceksin. Şu köşeye çalışma masan, öteki köşeye müzik setin, yan tarafa bakan küçük pencerenin altına enin boyun kadar bir divan, iki de sandalye... (Acaba bir de küçük elektrikli ocak alıp üstüne filtre kahve kabını koysan mı? Öyle yap öyle; durmadan mutfağa inip çıkacak değilsin ya?) O katta Halim'e rahat iki koltuk bir de TV... Sen kendi yerinde kalırsın; 'istemem bu futbol seslerini falan' diye köprü yapım mühendisinin ağız tadını kaçırmazsın. İçin rahat, burda çalışırsın. Zaten bu satır-

ları şimdi orada yazmaktasın. Bahçeye çık, bak bakalım papatya 'ağacını' nereye diktireceksin. Hem burda yoruldukça 'çiçeklerini sulamaya' çıkarsın. Ne iyi, ne iyi...

(...)

İşte, demedim mi?

Burasıyla orası arasında gidip gelirken bir eski eşya satıcısında görüverdiğin ve tarihsel künyesini yaşlı bir 'arzuhalci'nin masası diye kaydına geçirdiğin masada yazmaktasın. Önünde de yine sokaktan toplama bir tonet model iskemle. Halim daha evi dıştan bile görmüş değil. Bu masayla iskemle ev için benim yüzgörümlüğüm. İşin komikten öte rezalet yanı, evin henüz satınalınmamış, mülk sahibinin dahi henüz görülmemiş olması.

Fazla güneş alan bir çift yatak odasının küçük güzel pencerelerine stor çektireceksin; perdeciyi bekliyorsun. Bir oda Halim'in, ötekisi benim. Tecrübelerimizle sabittir ki, eşler yaşlanınca ve eğer birbirlerine karşı hâlâ daha pek kibarsalar, ayrı odalarda yatmalıdırlar. Böylece genelde horlayan erkek yanı, 'hay Allah kadıncağızı uyandıracağım', diye uykularından olmayacak; aradaki tek lambanın ışığında kitaplar okunurken, birinin uykusu ötekinden erken gelince, 'hay Allah, ışıkta da hiç uyuyamam ki, söndürsem bir türlü, söndürmesem bir türlü' sancıları çekilmeyecektir; hele şu yaşlıların zırt pırt tuvalete kalkma meselesi zuhur etmiyor mu? (Öteki ben: Bu da mı tecrübeyle sabit? El cevap: Henüz değilse de, olacak, olacak. Yakınında hiç yaşlı görmemiş değilsin ya! Gençlere öğüdümdür: Aşk olsun, meşk olsun; ne olursa olsun ayrı odalarda yatın kalkın. Buna ta baştan alışın. Bırakın canım, bir yastıkta kocamayıverin!.. Salonunuz malonunuz, takım takım koltuk kanepeleriniz olmasın da, iki ayrı ya-

tak odanız olsun...) Öğüdümü deftere döktürür döktürmez içimde bir rahatlama. Vicdan azabı mı neyse, o şeyden kurtulmuş gibiyim.

Yine de pek tedirginsin. Sakin yer, iç rahatlığı, büyük huzur falan derken 'bari' gelecek günlerini kurtarma hülyasıyla başına ikinci bir ev derdi açmış bulunmayasın! Şuna bak, boyalar rutubetten dökülmüş. Duvarları kazıtacak yeniden boyatacaksın... Mutfağa 'beyaz eşyalar', çanak çömlek, odalara ikişer yatak, çarşaf battaniye, yeni bir filtre kahve kabı, sahiii benim sakin odama bir de müzik seti olmalı, yanıbaşımda usul usul Bach'lar, Vivaldi'ler Mahler'ler, Satie'ler çalmalı; yazdığım kitabın iyi gittiğinden cuş'a geldiğim sıralarda pikaba bir Fransız şarkısı, mesela bir Brel, Regiani, bir Brassens sürmeliyim.

Dur yahu, ne çabuk! Daha ortalıkta içecek bir bardak suyun, bir tas kahven yok. Gel vazgeç şu çalışma yeri diye ev alma tuzağına düşmüş olmaktan; vaaazgeç veee... Eee?

Sırayla git:

* Muzaffer Kuşhan Bey benim (beni seven) okurum çıktı. Gerçi çoğu elbette kadın müşterileriyle hoşsohbet bir dost halinde, ama biz basbayağı sanki kırk yıllık arkadaşmışız gibi olduk. Yeme içme bahsinde 'ötekiler'in gizlice yaptıkları gibi hiç kaçamak yapmadığıma tanık olmuş; sabah erken saatteki dersinden önce kilolarımız alınırken beni öve öve bitiremiyor. Hepsi bir yana, grubumuzda Hülya Koçyiğit'le tombul şarkıcımız Akrep Nalan'ımız da var. Splendid'e bir ara *Cumhuriyet*'ten Işıl Özgentürk de düştü; karşılıklı şaşırıp sarılıştık. Sevgi'nin *Tante*'sini film yapıyormuş galiba. Ada'da bulunuşu ondan. Hülya Hanım'ın beden düzgün, öyle dengeli ki, ben onun

niye buraya incelmeye geldiğine şaşıyorum, o ve Nalan'ımız da bana şaşıyorlar. İşte bu pek hoşuma gitmekte. İşin asıl iyi yönü de, hiç kendine baktıramayan benim gibi birinin orada toptan bir elden geçirilmem. Şu, bu, tansiyon, kolesterol falan hepsine bakıldı; sadece düşük tansiyon ve asit ürik fazlası çıktı. Eh ülseri de, sigarayı pat diye bırakıp bir daha hiç aramama başarıma ek olarak Necatigil ailesi sayesinde hallettiğime göre, işte işte anlamış mıyım, 60 yaşımdan yirmi yaş daha gençmişim! Keyif keyif üstüne, derken Helsinki'deki AST'lı Ankara dostumuz Pirkko'nun öldüğünü öğrenmeyeyim mi? Gazeteden. *Cumhuriyet*'e Pirkko'cuğumuzu unutanlar dahil, herkes bilsin diye bir yazı yazdım. Muzaffer Bey, çok sağ olsunlar, gazeteye fakslادılar.

* Sabah jimnastikleri, Ada turu yürüyüşleri, iki yüz kalorilik yemek sefalarından artan zamanlarda, elyazısıyla yazdığım notları da buraya geçirdiğim gibi, yazlık oda aramaktayım. Emlakçıya dahi başvurmuşum. O da anlatmaya çalışmış ki; eğer bir yer kiralayacaksam öyle iki ay, üç aylık falan olmazmış; mevsimlik olmalıymış, o da bütün bir yıl demekmiş. Gösterdikleri yerler ise benim Bülbül'den beter. Yol üstü, darbuka-davul, düdük-dondurma vb. kıyamet! İskeledeki bu işleri en iyi bilir görünen emlakçı Bey: "Bakın Adalet Hanım mevsimlik diye vereceğiniz kiraya bir yıllık daha ilave yapın, size pırıl pırıl ve istediğiniz sakinlikte bir ev bulayım. Satınalın; temelli yeriniz olsun." dedi. Nasıl olur canım, mümkün mü? (Fatma İnayet: Bir yandan da aklından baba mirasından payına düşen ilk toplu paran geçmekte; buna "Mustafa Sümer para çar çur edilmemeli, kalıcı bir yere yatırılmalı," derdi benzeri duygusal kışkırtılar dolanmakta... (Atlama atlama. Par-

mak hesabı bile yapmaktasın.) İşte: Yetmez ki. Yeter yeter; kalanını Halim'le birlikte düşünür, üstünü eklersiniz. Hadi, uzatma da bir gör şurayı...) Emlakçı Bey: "Göstereyim ama, bugün sadece dışardan görebilirsiniz. Sahibini bulayım, randevu ayarlayayım; size bildireyim, siz o zaman gelin. Sahibiyle de tanışır görüşürsünüz."

Büyükdere

(...)

Alt katta Müslüman turistler gürültü patırtı. Acaba arka balkonda ızgara köfte yapmaya düşkün komşunun anneleri sağken daha mı iyiydi? Sokaktan karpuzcu kamyonu geçmekte.

(...)

Emlakçı bahsi:

* Onunla ta Nizam Camisi'nin oraya kadar yürüdünüz, Nizam Sokağı'nı da tırmandınız; üst kat balkonları taze ahşap renginde ve ortak bir bahçe içinde ikiz evler. Sağ yapışığındaki yer satılmış, bu yanındaki boşmuş. Arkada tam bitişiğinde ise çürümeye yüz tutmuş ahşap bir 'perili konak' var. Kaçıp giden Rumlardan mı kaldı kim bilir, nedir? Fakat şimdi üç atlı ve üç çocuklu bir arabacı ailenin işgalinde. Fark edilmeyecek gibi değil ki: Satılmış ve satılık ikiz evlerin arkası ve önü –o biraz 'bizden uzakta- birer ahır; bütün atlar ve arabacı aileleri orada, çişlerini de oracığa, yıkık bir eski duvarın dibine yapmakta. Sıcak ve koku. Koku ve bol sinek. Emlakçı Bey'e: "Kalsın, böyle olmaz" diyecek oldum, son derece kesin: "Hepsi gizli işgaldeler, belediye arabacıların hepsine toplu yer ayırdı, oraya gidecekler..." "Ne zaman?" "Yakında. He-

men hemen…" Aa o zaman... Üstelik 'bizim' olacak olan mekân orman içi ve sakin. "Bakın, Âşıklar Kahvesi nah şuranızda Adalet Hanım." Çok iyi valla, adanın bir emlakçısı bile biliyor yahu benim adımı. Ah, hemen yazmaya oturmalıyım!.. Randevulaşıldı. Kalan iki günlük tur yürüyüşlerimde ben çaktırmadan hep Nizam'dan geçtim, Âşıklar Kahvesi'nde oturup limonlu su bile içtim, hani yani zayıflama kulübündeki arkadaşlarım Dil Burnu'nu dolanırlarken… Ahh, şurayı Halim de bir görse, ah! Bakalım ne diyecek… Hayaller içinde ada çarşısından iki şişe Perrier alırken Mete Tunçay ve Ankara Etlik evlerinden annesini ve çocukluğunu bildiğim Neşe'ye rastlamayayım mı? Hemen oralarda Maden'de bir katta oturuyorlarmış. Birlikte gittik; oturup içtik. Almanya'dan gelmiş sanatbilimcilerimizden Metin Talayman da vardı. Konuşa gülüşe 'vatanımızı hiç olmazsa bu sefer de Büyükada'dan kurtarmaya karar verdik. Mademki Troçki de kaçıp gelmiş de, Nizam'da manzaralı bir köşkte kanatlarımızın altında kalmış. Ah sevgili Neşe'm, 68 kuşağı doğrultusunda dosdoğru TİP'te güzel gelecek umutlarını beslemiş genç kızlarımız bizim. Annesi Sevinç de geldi. Hepimiz sosyalist devlet hayalleri içindeyken onun da başından geçenleri bilmekteyim.

* Büyükdere. Diyete devam: Günde bir şeftali her zamanki gibi, alışık olduğum üzre sütsüz şekersiz iki kahve. İçki diye ise içip içeceğim Mete Tunçay'lardaki kaçamağım.

* Emlakçıdan randevu gününü bekleyiş; *Gece Hayatım*'ın girişi hazır ya, gerisini de parça parça yazmaktayım. Düş kelimesi rüya'nın yerini tutmuyor, tıpkı öykü'nün hikâye'yi yiyip bitirememiş olması gibi. Düş'ü 'hayal' ye-

rine kullanırken bile çok ihtiyatlı davranılmalı. 'Kâbus'a 'karabasan' deyip çıktık ama, rüya'ya rüya derken kâbus'a karabasan demek de bir tuhaf. Tuhaf bir ülkeye yakışan tuhaf bir dil işte: İyidir. Dünyanın hiçbir yazarı şu bizim yaşadığımız dil sorunlarını yaşamamıştır. Her devrim gibi 'dil devrimi' de eskiyi yetersiz sayıp yeniyi kurarken çeşit çeşit çıkmazlarla karşılaşır. Çünkü yeni, kendine kadar olup bitmişlere önyargıyla yaklaşır, bunda kendinin tek 'temiz' yol bilinmesi ideolojisine tapınılmasına kadar gidebilir. Oysa bize Öztürkçeyi Latin alfabesiyle öğretecek 29 harfli cetvelin adı da Fransızca: Alfabe (alphabet)! Asansöre 'varagele' demekle iş bitse, ne iyi. Asıl kafamı taktığım: 'Bugün' neden bitişik de 'o gün' ayrı? Bitişik yanından 'Ogün' bir has isim olarak kullanılmakta. Bitmemiş, yaşanmakta olan güne ilişkin bir şeyden sözaçılırken 'bugün' diye dayatmak gerekli. Çağımız, zamanımız anlamında ise 'bugün', diye yazmak doğru. Filanca günde yaşanıp bitmiş önemli olay içeren gün içinse 'o gün' diye yazılıyor, evet: fakat anlatıda 'o gün'e aşkınlık anlamıyla 'ogün' kavramı nerde? Dilin düşünen bir dil olabilmesi sorunu. Mesela 'yolalmak' bitişik yazılmalı; 'yol almak' gibi yazılarak yol satınalma ya da alıp cebine koyma gibi bir çağrışıma yolaçmamalı. Bak işte: Kapalı bir yolu açmaktan falan sözaçmadığın için yol açmak diyemezsin; 'yolaçmak'la sebep olmak iyi kötü bir şeylerin ortaya çıkmasını sağlamak vb. anlamlarını korursun. Yokolmak, boygöstermek: Bunların ayrı yazılmış olduğunu oldukça sık görmek kelimelerin anlam zenginliğini eksiltmeye yolaçılıyor, düşüncesiyle burnundan soluyorsun.

* Enginarın tanesi 20 kaloriymiş; enginara başladım. Splendid mönümüzde neden bir kere bile enginar veril-

medi? (Öteki sen: Enginar pahalı. Verdiğin 500 gram bir enginar parası etmiyor ki.)

* Amma iş! Kuşhan'ımda edindiğim 'zayıflamaya devam' arkadaşlarımdan ayrılırken erkek müşterilerden biri yanıma yaklaşıp: "Affedersiniz Adalet Hanım, kardeşiniz Ayhan Bey'i de burda görmüştüm. Nasıllar, iyiler mi?" Ödüm patladı. Bir şey mi var? "Kusura bakmayın, ben Sayın Akrep Nalan Hanım gibi, döner döner gelirim buraya. Geçen gelişimde rastlaştık Ayhan Bey'le. Turlarda zorlanmamamız mümkün değil." Bu beyi yan gözle şöyle bir tarttım; göbekli sayılır ama, bizde dolgun ve göbekli erkek çoktur. Bu kadar uğraşmasa, böylece kalsa olamaz mı ki yani..? (İmza: Bendeki babam) Olamaz, çünkü kendileri kardeşimin kumaş, kravat alışverişi yaptığı, böyle siparişler kabul ettiği İstanbul tüccarlarındanmış. (Kadın kısmından müşteri de bol olmalı...) O kadar değil. Bir de işte, kalp meselesi. Kibar beyin kilosuyla uğraşması tutumuna ayaküstü takıldığım için pek utandım doğrusu. Ne yapabilirsin? Sendeki baban: Genlerinde Mustafa Sümer'likten epeyce var işte! İyi niyetli olabilme zehabıyla ille acilen bir çam devireceksin!.. Yaa, demek öyle. Demek Ayhan, Ankara'dan gelip Büyükada Kuşhan'ında talimlere giriyor da, haberim olmuyor! Canım işte bilirsin: Onun kendine mahsus 'sır'ları vardır. Kafasında bin türlü ihtimal dolanır: Şimdi Adalet çalışıyordur, ta buralara koşturmayayım, diye düşünmüştür ya da zayıflama talimi yapmasıyla mutlaka alay edeceğimden korkmuştur. Alay, takılma, muziplik, şaka bizim evde olmadık şeyler değildi ki! Annemizin yumuşak kanatları altında olsaydık, böyle yeni yeni evhamlara kapılmazdık ya, neyse. Hem zaten onun da şişmanladığını biliyorum ve çok-

tan kendisine: "Serpil'in bu harika yemeklerini yiye yiye şişmanlarsın; öyle top falan oynayamazsın bak; karışmam haa," diye önden ihtar etmişliğim de var. Fakat Ayhan, Ayhan Işık'tır. Mağazası da kadın müşterilerle dolup taşmaktadır ve kanında sık sık 'kadın milletinin' iltifatına nail olmuş olan erkeklerin çapkınlık molekülleri fazlaca dolaşmaktadır. (Ben bana: Bu yakınlarda ona Nilgün, Jale falan gibi bir kadın adıyla Büyükada'da 'baş başa bir yemek yeme' ricası taşıyan bir davetiye gönder bakalım, ne olacak?.. O öyle mis gibi giyinmiş, dışarda tıraşını olmuş vaziyette Filiz Akın gibi birini beklerken sen dikilivermişsin karşısına mesela... Trara raaay!..)

* *Gece Hayatım*'ın 'önsöz'ünü, sözverdiğim gibi Metis'in *Defter* dergisine gönderdim.

* Büyükdere-Büyükada gelgitlerim arasında İletişim'e de uğradım. *Ruh Üşümesi* 4. basım olmuş; *Sessizliğin İlk Sesi* için anlaşmamızı bu hikâye kitabımın 3. basımından sonra imzaladık. Karşılıklı güven anlaşması buna denir işte. Karşında yazara aldırmaz birileri varsa, istediğin kadar mühürlü, mumlu anlaşmalar imzala, nafile. (Toplu oyunlarının 2. basımını bin rica ile alıp basan 'yayıncının' ettiklerini kötü bilgi dosyana çoktan eklemişsin.

(...)

Halim'e evi bir haftasonu dışardan gösterebildim. Neden sonra çağrıldık. Haziran beşte, saat üçte evsahibi Sami Bey'le onun satılık yerinde buluşuldu. Evi içerden güzelcene bir turladık. Üst kat yerler parke. Çatıda güneşle ısınma sıcak su. Duvarlar badana ister, falanlar biter bitmez "Nasıl?" diye Halim'in gözlerine bakar bakmaz, vaziyet anlaşılmıştır: Evsahibine birtakım sakıncalardan, şun-

lar bunlar'dan bahsetme hevesine kapılmışsa da, Halim burayı sevmiştir. Fatih Köprüsü inşaat işi de arttıkça artmakta, ama yabancı firma adamları haftasonları çalışmama durumuna riayet etmeye başlamış gibiler; Halim de haftasonlarını –ilerde- burda geçirme teneffüsünü yakalayabilme hayallerine göçmüş durumda. Pazarlığa girişildi.

Sonuçta: (Halim'e göre suç bende: Fiyatı daha aşağı indirebilirmiş de, benmişim onun bulduğu bütün kusurları acilen 'tamam tamam'a getiren, kendisinin her mazeretini derhal olumluya çevirip mülk sahibinden yana taraf tutan yaaa) Neyse, parçalı bir ödeme tarzına karar kılınıp eller sıkışıldı. Bazı eksikliklerin tamamlanması, orta kapı önündeki kırık ve eksik fayansların tamamlanması ve bitişik komşumuzla ortak su deposu ile saatinin elden, gözden geçirilmesinden sonra kısmen ödeme yapılması üzre kavilleşildi. Elimiz çenemizde kara kara düşünerek Büyükdere mekânımıza gelindi: Fazla çabuk olmadı mı bu iş? Halim bana: "Sen çok istedin!" diye top atıyor, ben de ona: "Asıl sen istedin!" pası veriyorum. (Ev tamtakır. Yatılıp kalkılacak, yenilip içilecek hale kim getirecek? Beeen! Sen şu, bitti sanıp sanıp da bir türlü 'Evet, oldu,' diyemediğin *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'n üstüne soğuk su iç artık. Sözüm ona, başını sakin bir yere sokup bunu hale yola koyacaktın. Evi hale yola koymayı 'yaz' artık.

Biz bu Ada işine sarıladuralım; Teşvikiye Akademi Kitabevi sahibi Hadi Olca hastalanmış, hastanedeymiş. Eşi Nuran Hanım'ı aradım; Hadi Bey Şirinevler Hastanesi'nde yatıyormuş. Emil'i aradım; gidip görmüş, iyiymiş. Yakında çıkabilir, diyor ya, hani sanki beni yatıştırmak için öyle hafiften alıyor...

(...)

Dün akşam bizim Büyükdere kürkçü dükkânını kullanılır hale getiren Necatigil ailesinin üyeleri Selma ve Fatih'in evine yemeğe çağrılıydık. Ayşe'yle Hüseyin de var ve hepimizin yüreğindeki sevgi dolu yeriyle Huriye Necatigil. Selma'lar da bu küçük daireyi nasıl bu hale getirdiklerini anlatıyorlar. Her şey öyle nefis ki, inanılır gibi değil. Selma'nın küçüğü Ayşe her ne kadar eşi Hüseyin gibi kimya mesleğindeyse de yakında öyle bir öykü yazarı olacak ki, görülecektir. Bu arada Hilmi Yavuz da çıkıp geldi. Anılar, olaylar-olgular, şiir ve şairler, zararsızından dedikodular; tam bir aile sohbeti içinde yedik içtik. Selma'nın 'semi fredo'su bana diyeti bozduracak kadar damak tadıma uygundu, az tatlıydı; kalori azlığı hesabına yatırdım gitti.

İşte böyle: Yalnızlıklar, tedirginlikler uçtu gitti. Çünkü:

... *Masalar olmalı*
Yalnız gelenler için ...

Büyükada, 28 Haziran

Buraya gele gide akıp giden günler. Helsinki Yurttaşlar, (HCA) toplantısı, Murat Belge'ye götürmem gereken evrak, (bak bunu unutmadın, aferin), Viyana'dan Gül Gürses'ten gelen telefon: Benim tek perdeliklerden *Çıkış* ile *Bir Kahramanın Ölümü*'nü tek kişilik –yanlış anlamadıysam- 'No man' diye bir beden tiyatrosu haline getirmiş, hemen gidip bir genel provasını görmemi istiyor. Mümkün değil. Ocak ayına erteledik. İletişim'e oldukça sık git-

tim. *Çok Uzak Fazla Yakın* benim on yıl aradan sonra yazdığım ilk sahne oyunum olarak yayımlanıyor. Buraya gelişlerimden birinde vapurda yine Neşe ve Mete Tunçay'la karşılaştım. Ne yaptığımı sordular; Cağaloğlu'na, Çemberlitaş'a gelip gidişlerimde Eminönü 'ithalatçılarından birinden' -Doğu Han- beyaz eşya ve müzik seti işini hallettiğimi söyledim. Bu ev, ev haline gelince görmeye gelecekler. Sabırsızım.

Bugün burda badana boya var mesela ve yatak odaları hâlâ güneş altında. Perdecimiz sözünde durmaya durmaya bugünleri bulduk. Fakat ben Sefa Kaplan'a verdiğim sözü tuttum. Huriye Necatigil'i ziyaret etmeyi şiddetle istemekteydi; buluştuk, gittik. Güzel bir soluklanma.

Bu arada SHP tarafından Hilton'a, 'Kadınlar için Sosyalist International' konferansına çağrılıydım. Ona da gittim. Erdal İnönü ve Sevinç'le buluştuk. Özden de geldi. Buluşup konuştuk, ama o erken ayrıldı. Sosyalistliğim baki kalmak üzere tam bir "sociable" hale gelmiş gibi hissettim kendimi. Çünkü basın tarafından da, bence İletişim Yayınları sayesinde, pek sık aranmaktayım. İyi ki 'boya badana-eşya meşya' gibi bir mazeretim var.

Ertesi gün, akşamüstü.

İçki yerine perrier içiyorum. (Fransa'dan ithal maden suyu, su, su!.. Bunu yaya indiğim iskele çıkışıyla başlayan asli çarşıdan alıyor, peynir ekmek, meyve, bir iki plastik leğen tas falanlarımla dönüşü arabayla yapıyorum. Canım henüz bir kere oldu bu. Bizim burda, Nizam Camisi'nin yanında küçük bir bakkal var. İçme suyunu bidonla o getirecek; benim bugünkü teminim musluklu bidon

bunun için. Boyacı, badanacılar gelip gidip duruyorlar. Yahya Kemal Sokağı'nın bizim taraftaki başında, bu sırtın yamacında bulunan ev değerli edebiyat tarihçimiz Prof. Dr. Fahir İz'in eviymiş. Edebiyatçımız kimseyle buluşup görüşmez, kapanıp çalışırlarmış. Kendilerini bu köşeye saklayana dek kim bilir ne tedirgindiler. Kim bilir içine çekilmek isteğiyle nasıl dolup taştılar. 1977'de emekli olana dek İstanbul Üniversitesi ile Boğaziçi Üniversitesi arasında koşuşturmalarıdır kendilerini kente bağlayan... Profesörün evini çekip çeviren güleryüzlü, anlayışlı bir kadın. O bana bir yardımcı bulacak. Tam 'bizim bura'nın yanındaki bayırdan aşağı inekler, koyunlar yuvarlana yuvarlana inip durmakta; hem de tabiatın kendilerinin genel tuvaleti olduğu 'bilincine' büyük bir sadakatle. Bilmezden gel bunu: Fahir Bey'in bahçesindeki erguvanlar, mimozalar, ağaç kamelyaları bir harika. Profesörü ziyaret ederek saygılarımı sunmak isterdim. (Ee tabii, basındaki bir söyleşisinde seni 'günümüzün en iyi yazarı' diye taltif etmişti; yetmedi bir de Sedat Simavi Ödülü jürisinde sana oy verenlerin başında gelenlerden olmuşlar! Böyle olmasaydı İz'e bu kadar saygıyla, sevgiyle, bin teşekkürle dolup taşman mümkün olacak mıydı bakalım, hıh hıh?)

'Bizim' ikiz evler Nizam Sokağı ile Yahya Kemal Beyatlı Sokağı arasına düşüyor. Bu sokağın üstünde de basının ünlü adlarından Necmi (Necmettin) Tanyolaç'ların tek katlı, sütbeyaz, "Ben bir Akdeniz, bir Bodrum eviyim" deyip duran şirinin şirini evleri var. Kendisiyle bakkala o sefer de onların sokağından inerken karşılaştım; Necmi Bey de bana: "Ooo, Adalet Hanım, nereye böyle?" demesinler mi? Fatma İnayet, artık hiç üstüme gelme!.. Evet öyle; şişindikçe şişinmekteyim. Baksana, Büyükada'da be-

ni 'ben diye' tanıyanlar iskele emlakçısından tut, gazeteciler cemiyeti başkanı Tanyolaç'a kadar tutam tutam... Dahası var: Kızı Nedret ile damadı İstanbul Üniversitesi Fransızca Bölümü'ndelermiş ve ah keşke önden bilseymişim; meğer kendileri beni çok mu çok seven okurlarımdanmışlar! Necmi Bey'e oldu ile olmadı arasındaki ev maceramızı ayaküstü özetleyiverdim. Üniversitede sınav falan zamanı bitince kızıyla damat da yanlarına gelirlermiş; mutlak tanışacağız tabii ki. Ya ön bahçenin sağ yanındaki evde kimler otururmuş: Osman Seden'ler! Daktilonun sesine memnuniyetle katlanacaklarından eminim. Çekecekleri filmlerin senaryolarını kendilerinin yazdığına dair bir fikrim var. İstanbul/Ankara radyolarının pazar skeçleri yazarının yakınları olması da çat-patlara alışık olmalarına yeter de artar... Karşımızda, az daha ilerimizdeki ormanın içinde tek katlı ama üslubu yerinde köşk ise yapayalnız. Meğer burası da film yapımcıları İpekçi'lerin değil miymiş? Tevekkeli Yeşilçam'ın bütün gizli aşk, aşk kırgınları filmlerinin kahramanları hepimizden kırk adım ötedeki burnun çamlıkları dibinde buluşup ayrılmıyorlardı...

Bu sanatçı, yazar, profesör, gazeteci mahallesi kasvetli ruhuma ilaç gibi gelmekte. Bülbül Sokak çocuklarına armağanım kitapların yırtılıp yırtılıp önüme atılmalarıyla açılmış yaralarıma merhem, merhem! Bir de Aya Yorgi'ye doğru tırmanmaya başlayabilsem... Ne trafik, ne atlı araba; içkalemiyle yaz gitsin!..

Büyükada, 18 Temmuz

Boya-badana. Nerden çıkardın bu işi başına! Beyaz eşyalar dün geldi; Bosch marka filtreli kahve kabımız dahil. Onu oraya, bunu buraya derken; hazır eşya satıcısı-

nın dükkânından peylediğim gürgenden iki karyolayı da getirdi. Odalarda duran yataklardan birini hemen 'odama' kurdurduğum karyolanın üstüne attırıp dün gece ilk defa burada yattım. Boyacılar yine gelecekler: boyalar kurumuş mu, ne olmuş diye bakarlarken hesap kitap kesilecekti. Beklenmekteler. Boyacıların bir iyilikleri, yerlere boya damlatmadılar, fakat dış kapı önleri, balkonlar tek başıma altından kalkabileceğim işler değil. İletişim'de yayımlanması tasarlanan bazı kitaplarımın yeniden yayımlarından önce gözden geçirilmeleri, düzeltilecek yerleri varsa düzeltilmeleri işi de var. Hem de acilen!..

İki gün sonra, sabah:

Bir bu eksikti: Dün gece rüyamda Danton, testiden su içer gibi, bir kadının tek memesini ağzına dayamış, lıkır lıkır içip durmakta. Mahkeme salonuna benzer bir yerde, başları beyaz perukalı adamlar falan. Danton da aynı yerde kadın memesinden içtikçe meme balon gibi sönmekte. Derken nasılsa Danton bir kamera merceğine sığmış da ışıklı bir TV ekranında salıncakta kolon atıp durmaktayken görünüyor.

19 Temmuz, Cuma

Halim, bu haftasonu burada. Belki bugün akşamdan gelir. Telefonda Büyükdere'deki evden beni çok sık arayanlar olduğunu söyledi. Onların listesini tutmuş. Ben oradayken de Mümtaz İdil, Ankara *Aktüel*'den beni sık sık arayan bir gazetecimiz vardı, yine aramış. Yazık ki benim hâlâ daha buluşmaya, röportaj yapmaya falan bir damlacık halim de, zamanım da yok. Halim listesini bekleye-

durayım, ben de dün gece kendi listemi hazırladım. Bu evi içinde yaşanacak hale getirmek uğruna yapılanlara harcananlar listesi. Sadece evsahibinin değiştirmeyi üstlendiği kırık musluğun yerine yenisinin konması, eksik fayansların tamamlanmasıyla biz ilgilenmeyeceğiz. Saim Bey musluk, kabin, banyodan sarkan elektrik kablolarının hale yola konulması falan için 900 bin ödediğini söylemeden duramadı; bizse bizim ilgi ve kesemiz dahilinde olanlardan hiç dem vuramadık tabii, yoksa fayansları kırık dökük, elektrik kontağı yapmaya her an hazır bir banyoya razı olmamız da istenebilirdi. Şu gider listemi ona inat çıkarmadığımdan da pek emin değilim.

1 milyon 250 bin	Şofben.
3 milyon	Yataklar, iskemleler.
550 bin	Arzuhalcilikten kalma yazı masası.
5 milyon	Genç ve kibar mimarların kapatacakları bürodan deri kanepe.
1 milyon.	Yatak odalarına yarım boy stor. (Diğer yarısına kâğıt yapıştırma. Storların uçlarına pamuk iplikten elörgüsü perde eklenecek.)
1 milyon	İşçilere ücret ve bahşiş.
2 milyon	Adanın yazlık hazır eşya satıcısından iki 'rüstik' karyola.
21 milyon	Beyaz eşya. Müzik seti ve filtre kahve kabı dahil.
900 bin	Duş kabin. (Eminönü beyaz eşya 'ithalat pazarı'nın yeni işbilirlerinden Selim Bey'in 'yazarlığıma saygı indirimi' ile)

4 milyon 500 bin	Marangoz. (Alt kat geniş giriş kapısı kepenkleri ve üç adet yer katı penceresi için. Para peşin, teslimleri bittikleri zaman.) 500 bin de malzeme için ayrıca 'avans' ödendi. Aklıma bundan sonra, henüz bitmemiş bir kitabım için sözleşme yapma önerisinde bulunan yayınevlerine 'avans' şartı koşma fikri gelmesin mi?)
5 milyon	Pencerelere her biri 175.000'den 5 adet sineklik. (Burayı satan evsahibinin bir önerisini unutmam mümkün değil: "Evin bütün 'hava deliklerine' birer bulaşık teli tıkayınız; hani şu telden yumak gibi olanlarından. Farelere karşı en mükemmel koruyucudur." Ve en bedava.)
2 milyon	Profil duş.
2 milyon.	Boya, badana. (Boya farkı gerekirse, ayrıca.)
1 milyon 500	Buranın ilk sahibi Fransa'da eğitim görmüş genç mimarımız için şofbenin marka farkı diye ödenmesi gerekli görülen.)

Toplam (ortalama):
50.000.000 TL (Tabii ki bunlara tesisat, işçilik, taşıma şu bu dahil değil.)

(...)

Eyy Adalet, Büyükada'nın marangozları, eski ve yeni hazır eşya satıcıları, at arabası sürücüleri, boyacıları, aktarları ile dost olup çıktın ya, daha ne istersin? İstediğimin ne olduğunu apaçık bildim, çünkü çarşı içindeki 12 Eylül'ün öğretmenlikten ettiği kitap kırtasiye dükkânını işleten genç adam bana kendiliğinden değeri ölçülemez güzel dostluğunu sundu. Hangi iş için nereye, kime başvurmam gerektiğini söyledi. Tavsiyelerine uydum. Hiç pişman değilim. Ona da, bana da hiçbir şey olmasın da, özgürlük denen şeyin tadını birlikte çıkaralım.

Büyükdere

Bu gece Yeniköy Aleko'muzda (Aleko öldü. Yeni adı Deniz Park) Balkan Naci ve Sezen'le tam beş saat oturduk. Balıklar, mezeler ve onların Amerika'dan dönüşleri sonucu buluşmamızla koyunun koyusu bir sohbet. Üniversitesinin bursuyla New York'a gitmişlerdi; görüşemeyeli iki yıldan fazla olmuş. Sanattan, edebiyattan ve tabii bunların kendine mahsus dünyasından konuştuk. Geleceğin yaratıcılık eğilimlerinden. Balkan Naci Amerika'daki çalışmalarından memnun görünüyor. Müzikçimiz İlhan Mimaroğlu'larla da tanışıp dostluk kurmuşlar. B. Naci'nin *Sır* sergisi ve ardından gelen çalışmaları gecemizin asıl konusuydu. Sergi ben Viyana'da iken açılmıştı. Bilgelik. Sonra şu: *Argos* 'kliği': Üstü masumluk şekeriyle kaplanmış hırsın, kıskançlığın hücresi. Artık apaçık ortada bu. *Ruh Üşümesi*'ni Balkan Naci çok merak etmişti; göndermiştim. Okuduktan sonra bana uzun güzel bir mektup yazdı ki, disiplinlerarası ilişkinin gereği ve değe-

ri hakkındaki kanaatim pekişti. Ressam gözüyle "... İyi ki kadınla erkeğe ad koymamış, birbirlerinin vücutlarında dolaşımlarını da tasavvur hanesinden yazmışsın," demişti; bunu iyi ki hiç unutamıyorum.

Mektup deyince, ne güzel:

Mehmet Ali Dikerdem'den Londra mektubu var. Bugünlerde İstanbul'da. Burdan Bodrum'a doğru bir kaçamak. Tatilden buraya dönünce mutlaka buluşacağız.

Büyükada

Dere ile Ada arasında mekik dokumaca. Bostancı iskelesinin Dere'ye uzaklığı. Bu arada İletişim'e gidip gelişlerim. Bütün bu koşuşturmalarım sırasında satışı bol gazetelerimizin birinde *Ruh Üşümesi* hakkında bir yazı daha çıktı. Ama bu seferki 'edebiyat hayatımızı tanıtım gidişatı'nı tarihe geçirecek önemde. Yazının başlığı: "Adalet Ağaoğlu kırkından sonra azdı". İşte böyle olmalı: 'Yaratıcı hayatları' denen hayatlar anekdotlarla dolu olmalı. Şu güzel fırsat kaçırılır mı? Hemen aynı gazeteye şöyle bir şey yolladım: **Benim gibi bir yazara karşı çok ince davranmışlar. Adalet Ağaoğlu atmışından sonra azdı** demeleri gerekirdi; dememişler. Lütufkârlıklarına teşekkürlerimle. Aynen yayımlandı. Keyfim yerinde.

Fatoş Güney'in burada, Ada'da ailesinden kalma bir evi varmış. Yazları film şirketinden fırsat buldukça geliyormuş. Yakında buluşacağız.

İletişim'de avukatımız Haluk Bey'le buluştuk. "*Fikrimin İnce Gülü*" filmini çekenler anlaşmanın maddelerine uymamış durumdalar. Mahkeme açılacak. Remzi Kitabevi ile takıntılar da halledilecek. Yıllar önce yazar-

lar dergisi *Yazko*'nun kucak açtığı kasti iftirayı çürütmekle işin bitmemiş olduğu gerekçesiyle de başvurduğum Avukat Enver Nalbant Bey, bu konudaki dosyamı incelemiş, son kerte kesin bir ifadeyle: "Adalet Hanım, bu konuda dün olduğu gibi bugün de bir dava açmayalım; çünkü murat bu. Kime isterseniz hiç çekinmeden şu görüşümü söyleyin: Dokunulması tabu olan bir yere dokunmanızdan ötürü 12 Eylül size de böyle bir ceza biçmiş. Kullanılan elin hırsı boyundan büyük olduğu için, ucuz atlatmış sayılırsınız. Bu gözden düşürme hamlesine karşı hem okurunuzun hem de eserinizi ödüllendiren seçici kurul üyelerinin hakkınızda verdikleri kitabına uygun değerleri de hiç aklınızdan çıkarmayın. Adınızı lekeleme teşebbüsüne gülün geçin..." Oraya gülüp geçmem kolay da, ortalıkta 'devrimci aydınlar' namıyla dolaşıp duran *Yazko*'cuları yaratmaya çalıştığımız aydınlık zamanların mikropları gibi görmekteyim. Kadın cinsinden bir yazarın ise muradı örtük birine elçabukluğu ile bu kimseye işte işte, bende de bu var, diye kendinden menkul 'kanıt' göstermeye kalkışması 'yarış hevesi' deyip gülmek hiç kolayıma gelmiyor...

Avukatım Remzi Kitabevi'nde depo sayımı yaptırmak istemediğim için bana çocuk muamelesi etmeyi uygun görmüşe benziyor. Bu konuda hatta birazcık azarladı beni. Başı 'darbe' dosyalarıyla dolu değerli Enver Nalbant'ın benim 'hassasiyetime' zaman ayırmış olması hiç az değil. On yıldır iyiye giden bir şey olmadı; hâlâ ve hep '80 Anayasası hukuk dışılıkları sürüp gidiyor. Hak-hukuk arayışı durmadan bir 'çaresizlik' duvarına çarpıp durmakta. Sanat ve hayat ikilemi işte...

(...)

On yıl aradan sonra yazdığım *Çok Uzak Fazla Yakın* sahne oyunum basılmış, yarından sonra dağıtılıyormuş. Bizde oyun okunmaz, onun için de satışı falan olacağını pek sanmıyorum. Fakat sahne oyunlarının da basılması şart; yazarını sahnelenmesi için kapı kapı dolaşmaktan kurtarır, diyorum ama bakalım tiyatrolar, sahneye koyucular, oyuncular kendiliklerinden bir oyunu 'satınalıp' da üstünde düşünmeye katlanırlar mı? ...Mış meğer. Yıldız Kenter: Bu tiyatro mevsimi bu oyunu bizim tiyatroda mutlaka oynayacağız, diyor. Telefonlaşıyoruz. 'Yeter ki Müşfik Kenter'in rızasını elde edelim.' Benimkini geçeyim, ama bu iki büyük sanatçıyı birlikte oynarken bir daha görebilsek! İşin asıl büyüsü burda saklı. (Nicedir birlikte oynamıyorlar: İşte Yıldız'ın bütün ısrarının sırrı da burda.) *Çok Uzak Fazla Yakın* = Hayat ve Sanat. Sanat'a karşı Hayat, Hayat'a karşı Sanat. Büyük çelişki. Yaratının itici gücü: Çelişki.

Çok Uzak Fazla Yakın'ın kapağı için değerli sanatçımız Zühtü Müritoğlu'nun sergisinde gördüğüm bir çalışmasının diasını bulmak istemiştim. Yayınevi ödemesi ne olmalı sorununun peşine takılmaya da kalktım ve aklıma gele gele Moda'daki Cumalı Galerisi sahibi Aydın ve Nazan Cumalı'lar gelmişti. Onlara bir telefonum yetti de arttı bile. Dia geldi, hem de yayınevine tek kuruş ödemeye gerek göstermeksizin. Zühtü Bey'e de Aydın'a da teşekkür ettim ama böyle olmaz deyip Zühtü Bey'e kitabı kendim götürdüm. Zühtü Müritoğlu'nunki gibi sanatçı inceliklerini bundan böyle çok arayacağız biz. Teker teker eksilmekteler.

Ben artık burda yatıp kalkıyorum, Halim orada. Fakat Ankara'ya gidip gelişleri de hiç eksik değil. Köprü'nün

bağlantı yolları yapımı sorunlarının çözümü ter döktürmekte. O der 'Karayolları'nın, bu der 'Belediye'nin. Sistem bozuk demek, her kurumda bozukluk demeye gelmez mi? Çok partililiği büsbütün beceremedi Cumhuriyet'li devletimiz.

27 Temmuz

Büyükdere'den telefon bildirimi: Ankara'dan Hikmet Çetin Bey aramışlar. Sevgili Erdal İnönü de, ayrıca Halim'in 'okul arkadaşı' beni sormuşlar. Bir toplantıya çağrı sözkonusu. Toplantı kesinleşince tekrar arayacaklarmış. Merak ettim. Murat Belge de aramış: HYD. Vakıf mı oldu? Murat benim kendisini bulabileceğim tel. numaraları vermiş. Aradım. 27 Ağustos'a kadar evrak, para gibi gereken şeyleri yerine götürmem gerekiyor.

Sakın unutma!

Üç gün sonra: Şehre inip döndüm. Temizlikçi Seher dışında asıl Seher Hanım'ın 'evin erkeğinin' yemeğine, çamaşırına, ütüsüne göz kulak olması içimi rahat ettiren tek şey diyebilirim. Halim bu durumdan benden daha memnun. Yazarsever bir yardımcımızın olması hayatın bize çok büyük lütfu! BM Helsinki Anlaşması'nın uluslararası güzel meyvesi Helsinki Yurttaşlar'ımız için gerekenleri bu arada yerine getirdim.

Basından, TV'lerden hiç bu kadar aranmazdım. Arayan arayana. Bir tek *Nokta*'dan Ümit Bayazoğlu ile buluşup konuşabildim. Ha, bir de nihayet Mümtaz İdil ile... Sonra yine buraya yolculuk. Ismarlanmış eşyalar gelip gidiyor vb. Sen ise bu çok özlenmiş 'çalışma yeri'nde temizlik, perde, tesisat, çamaşır makinesini kontrol gibi çalış-

malardasın. Prof. İz'in yardımcısı bana da bir temizlikçi buldu. Kadıncağız bu işleri bilenlerden değilse de, kaldır kondurlar bahsi için ara sıra gidip geliyor. Bitişik komşumuz Suna Hanım ve Selim Beylerle nihayet 'buluştuk', yani birlikte oturduk birazcık. Bitişik arka bahçemizin tam orta çizgisine açılır kapanır bir masa koyup çaylar kahveler içtik. Çaylar Suna Hanım'dan, kahveler benden. Suna Hanım bizim burda devamlı kalamadığımızdan yana üzgün. Kendisi geceleri tek başına kalamazmış; korkarmış. Kocası da elektrik mühendisi olarak sürekli İzmit/Adapazarı taraflarında işlerindeymiş. Şurası belli ki, ortak ilişkilerimiz mis gibi ve yumuşacık yürüyecek. Sonuç? Her zamanki gibi: "Yeter ki sağlık olsun."

4 Ağustos, Pazar.

Mehmet Ali Dikerdem aradı. Bodrum'dan geliyor. Yakını Jale Hanım'da, Arnavutköy'de kalacak gibiymiş. Biz bu çarşamba günü Bebek'te benim 'dadanmalık yerlerimden' Ambassadeur Restoran'da saat 20.00–20.30'da buluşmaya sözleştik. İstanbul'da vakti kalırsa buraya da bütün bir gün kalmak için gelecek. Ta Barış Davası günlerinde babası Mahmut Bey'in de sorgulanmasından bu yana hiç eksilmeyip sürekli artan bir yakınlığımız var. Ülkesinin dışarı kaptırdığı bir ilim-bilimcimiz. Kendisiyle orda ya da burda buluşup konuşabilmek benim için büyük kazanç.

Büyükada, 10 Ağustos

Bu sefer buraya Halim'le birlikte geldik. Bir gece kaldı, yarın 'asli' eve, işine dönüyor. Benim burasını böyle

bir hale nasıl getirdiğime şaştı, hoşlandı gibi, ama benim derdime parmak basmadan da edemedi: "Yazık ki hâlâ istediğin gibi çalışamadın." Yanında yanıtlanması gereken postalar, bir boy 'arayanlar' listesi; kendisi de Ankara Müjen ile İstanbul Hisarüstü köprü inşaatı arasında: Yaz tatili denen şeyi ne aradım, ne sevdim, fakat bu kadarı da fazla gelmeye başladı.

17 Ağustos, Cumartesi

Neyin neden fazla gelmeye başladığı anlaşıldı: Adalet pilini tüketmiş.

Hastayım/Yaatıyoruuum... Halim'e bildirmek yok. "Akşama ne yenecek" lafına karşı bile tükenmiş pil. Benim ruhumda hizmetçilik mi var yoksa? Bunu tam böyle hiç düşünmemiştim.

23 Ağustos

'Benimki' geldi. Ayaklandım. Burda Aya Yorgi eteklerine kadar güzel bir yürüyüş de yaptık. Halim bugün Müjen'le buluşmak üzere İzmir'e gitti; ben de pikabıma bir Bach sürüp giriş katının serinliğine uzandım. İç dünyamla buluşmanın arifesinde gibiyim. *ROMAN-Tik*... yeni baştan yapıştı yakama ve hiç ummadığım biçimde.

31 Ağustos, gece:

Gördüğüm rüyaların, kâbusların artık pek azını bu deftere yazmaktayım... Başa çıkılacak gibi değil. Ayrıca en ilginçlerinin yeri *Gece Hayatım.* Simavi Yayınları'nın başında Doğan Hızlan varmış. Beni Büyükdere'de olduğum

günlerden birinde Simavi'ye kitap verip veremeyeceğimi sormuştu. Editör Ataol Behramoğlu imiş; e tabi, çiçeği burnunda *Gece Hayıtım* var, cevabı verdim. "Hem de bak, ne merak çekici bir ad. Aaaa, duydunuz mu, Adalet Ağaoğlu gece hayatını yazmış..." diye kulaktan kulağa öyle bir reklamı olacak ki, Ataol başta, şaşıp kalacaksınız," demeyi de unutmadım. (Kitabın girişine bunu bu anlamda zaten yazmış bulunuyordum: Ne kadar okur avlayıcı bir ad değil mi? Gecenin onuna kadar lokanta, bar, tiyatroda falan zor oturan yaşlı bir 'kadın yazar'ın gece hayatı ne demeye gelmekteymiş. Görsünler!..) Viyana'dan getirdiğim giriş yazısını da yeniden yazdım, çünkü Harvard Üniversitesi'nde ders veren genç tarihçimiz Cemal Kafadar'ın *Rüya Mektupları/Asiye Hatun* adlı inceleme kitabının giriş yazısını, Oğlak Yayınları'nda yayımlanmadan önce okuyabilme şansım oldu; bu da bana rüyaları yazmanın anlamı ve tarihsel yorumlara katkısı hakkında yepyeni çok şey öğretti.

1 Eylül, Pazar

Usul usul yağmur çiseliyor. İlk defa küçük şöminemizi yaktık; mükemmel çekiyor. Bu iyi haber. Çamlardan dökülmüş kuru çam kozalakları toplamam hele, ne iyi olmuş. Ateşe bunlardan attık; evin içi mis gibi çam kokmakta. Kozalakların kozlaşmasıyla görünüm doğaya daha sıkı bağlanmaya yeter.

(...)

TBMM'nin açılışı. Kaya Erdem'le eşinin kokteyl daveti. Saat 19.30: TV'de umutsuzca izledim. Halim akşamüstü vapuruyla işine yollandı.

3 Eylül, Salı

Haftalardır Sovyetler'de, Doğu Avrupa ülkelerinde olup bitenler insanların bireysel hayatlarını da yiyip bitirmiyor mu? Öz kardeşim Ayhan'la hafif tertip uzaklaşmamızın altında salt annemizin kaybı yok galiba, 12 Eylül darbesinin memleketi tasdikli kamplara ayırması da var yanılmıyorsam.

Kendimizi en gizli köşelerimize kadar yeniden gözden geçirmezsek, 'kurulacak YARIN'daki yerimiz öncekinden beter hastalıklı bir yer olabilir. YARIN'ları da sakatlamamalı. Bugün dünden öğrendiklerimizle geleceğe çok daha az yanlışla, hiç değilse FARKLI yanlışlarla adım atılmalı, değil mi?

Aydınlar? Ortada kaç adet kaldı onlardan? Kendimde "ben kaldım" deme hakkını buluyorum, çünkü son darbenin Anayasası'nın 'halk oylaması'nda "Hayır!" oyumu basında açıklamışlardan bildiğim kadarıyla tek kişiyim. Meclis'te şu madde şöyle olsun, bu madde böyle olsun görüşmeleri boşuna zaman kaybı. "Darbe Anayasaları iptal, toptan Yeni Bir Anayasa!" anlayışında buluşmak amacımız olmalı.

8 Eylül, Pazar

Şehirdeyim. Dün gece Açıkhava Tiyatrosu'nda Yılmaz Güney'in *Arkadaş* filmi gösterildi. Güney adını duyan koşmuş, müthiş kalabalık. Şurası apaçık, bu anma gecesinde biz sanatçı Yılmaz Güney'e kavuşmuyoruz; 'Kürt ırkçıları' Güney'i kullanıyorlar. '80'lere doğru ve sonrasında Güneydoğu Anadolu'da devletimizin ayrımcılığı, şid-

det terörü, terör şiddeti çağırır kuralını doğrulamış bulunuyor. Açıkhava Tiyatrosu'nda *Arkadaş*'ın gösterimi, biz solcuların süreklilikle sempatizanı olduğumuz Kürt yurttaşlarımızın nasıl 'Kürt ırkçısı' kesilip Güney'e bağlılığı kullandıklarına bir tanıklığımız sayılmalı. Kendi adıma benim bu tanıklığım dışında bir başka görüşüm de önden bildiğim *Arkadaş* filminin, Melike Demirağ şarkısı dışında, bugüne, şimdiye yaraşır bir boyut taşıyamayınca slogan bölümlerin daha da gözüme batar hale geldiği yönünde... Buraya bu kaydım bir yana, hapislere atılmış Yılmaz'ın, yurdundan uzakta ölen Yılmaz Güney'in ve onun gibi kaybolanların hepsinin anısına selam olsun. Keşke Açıkhava'da filme koşup gelen yüzlerce, binlerce kişi bu toplantıya en temiz yanından böyle bir tuz katmış olsalar...

Büyükada, 11 Eylül

Önceki gün buraya pek kırık dökük bir halde geldik. Halim'in 'gelecek hayatımız' bağlamında benimkine karşı kayıtsızlığını epey önceleri anlamış bulunmaklığım aramızdaki bütünlükte bir çatlak açmadı değil. Ne kopabiliyor, ne birlikte olabiliyoruz. Son bir-iki yıldır birbirimizi çok yorduk; yoruyoruz; ama birbirimizden başka içinde dinlenilecek temiz bir köşe yok. Buraya geldiğimizin sabahı Hisarüstü'ndeki şantiyeye, işine döndü. Yesârî Asım Arsoy şarkılarındaki 'ruh'lar gibiyiz. Ya da akşamüstlerinin ut sesi tınıları:

... *Gurbet elde kimsesizim/Buna sebep yâr oldu/O yâr ile geçen günler/Bana kâr oldu/Bana kâr oldu* .... Haftasonu İzmir'e teyzesini görmeye gidiyormuş. Mükâfat has-

taymış. Yadırgatıcı. Hastalık Cumhuriyet'in ilk öğretmen kadını sıfatıyla ona hiç yakışmaz.

Bugünler bize belki Mete Tunçay'lar ve Sefa Kaplan gelecek.

14 Eylül, C.ertesi

Dün akşam burada ilk defa çok güzel bir dost toplantısı. Arkadaşlara bahçedeki incirlerin, armutların tadına baktırmak bile beni öyle sevindirdi ki. Çeşitli peynirler, hazırından mezelerle falan çok şarap içtik. Hele ben! Mete ile Sefa daha çok Rıza Nur'un anılarından konuştular. Mete'ler Maden'deki evlerine yollandıktan sonra ben de Sefa'ya Tanpınar'ın *Huzur*'undan sözaçtım. Ne tuhaf, Ada'ya her gelişimde aklıma hep Mümtaz ile Nuran takılıyor. Oysa onlar baş başa asıl Boğaz'da dolaştılar; kendi zamanlarının İstanbul'unu oralarda 'yaşadılar'. Fakat roman Ada vapurunda bir rastlaşma ile açılmıyor mu? Balkonda, tam oraya göre 'ısmarlanmış' masada yedik içtik. Mehtap da Mümtaz'la Nuran'a taksim geçti. Memleketin huzursuzluğunda 'imkânsız aşk'a dolanmış hastalık ve ölümler. İntihar: İşte huzur. Mevlana ayinleri. Ney üflemeleri arasında Nuran'ın birden Mümtaz'ın boynuna atlayıp da "Beraber ölelim!" diye yalvarışı. Kulaklarımda ney sesleri...

Balkonda çok uzun oturduk. Neyse ki Sefa'nın evi Bostancı iskelesine yakınmış. Bu sabah, şaraptan olma baş ağrısı. İzmir'den telefonla aranışım. Halim'in telefonda beni keder ve kasvete gömen sesi. Kaos. Katastroftan kaygılarım.

16 Eylül, P.ertesi

Bende yazmaya karşı büyük bir soğukluk. Buraya yazma tutkumu yenemediğim için sığınmak istemiştim; sığınana kadar eskidim, bittim. Az sonra İstanbul'a iniyorum. Çalışkanlığına, girişkenliğine hayranlık duyduğum, 12 Eylül sonrasındaki 'mecburi' senatörlüğü sırasında ise ondan kaçacak delik aradığım Prof. Dr. Nermin Abadan'ın büyük aşkı Prof. Yavuz Abadan'dan oğlu Mustafa Kemal'in evlenme kokteyline çağrılıyım. Tuhaf bu ya, sanırım Nermin Abadan'dan daha heyecanlıyım. Hani sanki Mustafa Kemal'i çocukluğundan beri dizimde hoplata hoplata bugünlere gelmişiz gibi. Bir bakıma öyle.

Dar zamanlarını birlikte yaşadığımız Ankara ilişkiler ağının havasıyla, suyuyla büyüdü o. Üniversite öğrenimi New York'ta. Fikir göçümüzün genç öncülerinden. Ta oralarda mühendis/mimarlığı dillere destan oldu, diye bilmekteyim. Kendisi gibi, aynı yapımlarda çalıştığını sandığım Amerikalı gencecik elektrik mühendisiyle evleniyor. Yarın akşam 18.30'da Yıldız Marmara Köşkü'nde buluşuluyor; hani sanki aile içi bir toplantı... Prof. Mübeccel Kıray da orada olacaktır. Kendilerini öyle özlemişim ki, bir heyecanım da bundan olabilir. İlim bilim dalına aydınlık katkıları bol kadınlarımız bizim.

20 Eylül

Taksim'de Ataol ile buluştuk. Nazik bir davet. Simavi Yayınları tarafından basılacak kitaplarım üstünde duruldu. Sinan da gelecekti; kurs parasını alacaktı; gelmedi. Maç kalabalığı, İletişim Yayınları'na gidiş gelişlerle ken-

dimi Büyükdere'ye bitkin attım. 16 Eylül akşamı Mustafa Kemal Abadan nikâh kokteylinde kendimi bu yeryüzünde sahiden varmışım gibi hissettim. Bu arada Mustafa Kemal'e tükenmez bağlılığından ötürü oğluna bu adı vermiş Nermin'i, gözlerini yaşartacak kadar sevindiren bir oyun oynamadım değil. Gencecik incecik gelin yanında eşi, bizim geleneğimize uygun biçimde konuklara el öpme dolaşımını yaparken bana da geldi, ben de avucuna, Nermin'e de duyurarak üstü Atatürk'lü bir Cumhuriyet altını koyarken: "Bak Suzan, Mustafa Kemal işte o, yanındaki, kolundaki. Bu da eşinin annesiyle ve babasının biricik 'Ata'sı Mustafa Kemal'in birlikteliğinizin aydınlık sürmesi için bir mührü olsun." İşte bu atıf Nermin'e düşündüğünden öte öyle önemli geldi ki. (Fatma İnayet: Hadi canım, sen öyle sanıyorsun! Hediye falan alamadın diye, bu tatsız şeye oyun moyun diyerek olmadık bir anlam yüklüyorsun, o kadar! İtirazım: Allah Allah, 'Ata'ya gönderme yapan lafımı gelinine İngilizceye çevirerek nasıl anlatmaya çalıştığını görmemiş gibi sanki!)

Malta Köşkü'nün önünde güzel, sakin bir kokteyl oldu. Fazla kilolarından ötürü beklenenden önce ölüp giden Yavuz Abadan'ın anısı aramızda canlanmadı diyemem. Ertesi gün giyim kuşam, kitap dosya toplayıp yerleştirirken Seher Hanım'ın yakınlığına sığındım; gelen postaları ayırıp okumak, notlar almak falan derken, telefon. Sinan. Geçen günkü randevuya gelemediğini, kurs parası için yeni bir randevu istediğini söylüyor. Şu kurs hocasının banka hesap numarasını alıp bana verseler ya! Hoca da bir tuhaf. 500 lirayla başladı, bir milyona çıktı. Sonra her ay iki milyon. Bu seferki üç milyon avans mıymış neymiş! Telefonda ilk kez Sinan'ı azarladım; tabii buna

'azarlamak' denilebilirse... Ertesi sabah: Kurs parasını annesinin verdiği ad ve numaraya havale yoluyla yatırdım. İlkin 3 milyonun yarısı yatırılacak, sonrasına ay ay birer milyon olarak devam edilecekmiş. Suna'nın şu sanki alacaklıymış tavırları olmasa bu yatırımları kitap yazar gibi zevkle ve fazlasıyla yapacağım. Sinan'ın amcasının desteğini dile getirmek ise, bizim ayıp bildiklerimizden. O 'talepkârlık tavrı' sonunda bu ayıbı işletti bana! Kötü bilgiden iyisine havale... (Benden bana: Ayıbını karalamaktan niye caydın? Silmeyeceğim. Gözümün önünde dursun. İyi bilgiden kötüsüne havale! Yozlaşma öyle durup dururken olmuyor demek ki...)

Ertesi gün:

Kendimi buraya, Ada'ya yolunmuş tavuk duygusuyla dopdolu olarak dar attım. Gece yağmur, fırtına. Ada'nın kışını ilk yaşayışım. Yağmur bugün de aralıklı sürmekte. Okullar açıldı. Ortalık sessiz.

Gece: Bugün yağmurdan sonra güneş çıktı; Heybeliada ve Burgaz açıklarında büyüleyici bir eflatunlukla battı. Çarşafları, havluları yerlerine yerleştirdim. Halim'in yatağı üstüne benimki gibi dantel bir örtü örttüm. Çamaşırları şurda, pijamaları burda... Yarın geliyor. Burayı seviyor, hem de çok. Aradaki çatlağa uhu sürdüm; belli değil gibi; hoşnut kalsa bari.

24 Eylül

Büyükdere'den gelen fakslara, telefon mesajlarına göre benim on yıllık aradan sonra yazdığım yeni oyun *Çok*

Uzak Fazla Yakın için özel ve resmi tiyatrolardan 'oynanacaktır' raporu. Gencay Gürün yönetimi altına girmiş Şehir Tiyatroları da, şifahen. Geçerli değil. Hem sahneye kim koyacak, ne olacak? Yıllar önce istek üzerine gönderdiğim *Duvar Öyküsü*'nden ne haber? Gelen haberler durup dururken tedirginlik yaratmaktan başka işe yaramaz. Bu arada kaç zamandır Yıldız Kenter'ciğimin bunu ille kendilerinde oynayabilme hayali, süregitmekte. Yıldız gibi ben de artık hep "haklısınız" yanıtı alıp haksızmışım gibi davranılmasından usandım. Sanki ortam yaşlanıp 'nesli tükenmişler'le alay etmekte. "Bunak" muamelesi görmekteyim belki. Çünkü ancak 'bunaklara' sürekli "haklısınız," denir. Aslında bu delilere yapılır tabii.

(...)

Tempo'dan Müjgân adında genç bir gazeteci hanım telefonla aradı. (Ada tel. no.muz da yaygınlaşmış demek ki???) Mobil, 'Pegasus Ödülü' diye bir şeyler söylüyor Müjgân Hanım. Böyle bir roman ödülü varmış ama, birçok yazar Körfez Krizi'ni çıkardı diye Mobil'i protesto ediyormuş, ben ne düşünüyormuşum, ne yapacakmışım? Mobil, Pegasus falan gibi şeyleri bilmem ben, bilmek de istemiyorum. Bir zamanlar Nobel de, 'nitrogliserin'i (dinamit) keşfeden ülkenin vicdan azabı sayılıyordu; baktık gördük ki, herkesin onuru olup çıktı. Bu ödül de Körfez Krizi boyunca gıklarını çıkarmayanlar, muhalefet sesi yükseltmeyenler içindir belki. Seçici kurul üyeleri içerde olsun, dışarda olsun, neden hiç gündemde değildir peki? Bunu kim alırsa, reddetsin geçsin. En iyisi bu. Neymiş? Bilge Karasu'nun mu adı geçiyormuş? İyi ya, onun yerine de ben karar verecek değilim ya. Bilge ya da başkası 'kazanının' eline iyi bir para geçerse bunu olduğu gibi götü-

rüp Helsinki Yurttaşlar Cemiyetimiz'e, insan hakları çalışmalarına vermesi, oylamaların oyunu varsa eğer, bu oyunu bozmaya yarayabilir. Körfez, savaş, işkence, insanların ölümü, hayatlarına karşı işlenen haksızlıklar... Bunlara karşı sesimizi dünyaya duyurmak için göbeği çatlayanların cepten verdiklerine de bir destek sağlanır hiç değilse...

Eylül sonları:

Seçim patırtıları.

Dün Cağaloğlu'ndan aşağı inerken her şey bana ansızın pek sevimli göründü. RP'nin, Refah'çıların kamyonetleri içinde "Allahuekbeer"lerle Babıâli'den geçişleri, Sarayburnu'nun oralara doğru "Yaa Allaaah, bismillah, Allahüekbeer!" nağmelerinin yeri göğü inletişleri. Buyrun işte demokrasi. Laik devlet, öyle mi? Seçim siyaseti varken, laikliği de yıkar geçersin... (Hoş kendi adıma sen laik'liğimizin usulüne uygun olup olmadığı konusunda da pek kuşkucu kalmışsındır ya, hele bu şimdi beri dursun.) Duradursun, çünkü devlet Allah'a emanet edilmek istenmekte gibi. Gerçi bu çoktan Konya 'mitingleriyle' ilan edilmemiş miydi? Ne oldu? İşte darbe oldu yaaa...

Şimdi artık sen ve senin gibiler böyle kamyonetler içinde Cağaloğlu yokuşundan aşağı "Yaşasın Marksizm! Ben Marksistim!" diye haykırarak geçebilirsiniz. Baksana, demokrasi varmış, kullanan kullanana. İşin sevimli yanı bu canım.

Büyükdere'deyim. Yarın Ada'ya Bilge ile Ertan'lar Komet refakatinde gelecekler. Komet'i özlemişim. Bilge'lere dün Metin Münir'in Augusto'nun oteldeki evlilik kok-

teyllerinde rastladık. Tatlının tatlısı Augusto'nun sadenin sadesi gelinliğini Bilge (Artizan) dikmişti. Ankara İlbank'ında kapı komşumuz Artizan'larımız bizim. Oğulları Memet flüt dersi alır, hasta olduğum zamanlar başucumda bana flüt çalardı. Şimdi artık Prag'da ders almakta. Yoksa Peşte'de miydi?

29 Eylül gecesi. Kâbus. Haykırarak uyanış: Viyana Operası localarından birinde oturmuş, *Saraydan Kız Kaçırma*'yı seyrediyormuşum. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa yanımda, sözde uvertürü mırıldanıyor: "Osmanlıyız Osmanlıyız Osmanlı..." Lakin o, o değil, Mozart'mış. Mozart beni sıkıştırıyor, çok pis, pek yapışkan, sel sümük içinde. Kendimi locadan aşağı atıyorum. Uçuyorum. Delirmişim. Katedral çevresinde semazenler gibi dönüyor dönüyorum. Hani sanki Kara Mustafa Paşa katiliymişim de, beni Mozart kovalıyor derken, meğer beni kovalayan kılıç kalkan Yeniçerilermiş... Mevleviliğin bol kloş eteği ayaklarıma dolanmakta; sıkışıktayım. Haykırış!

*

O zamanlar-Bu zamanlar

Yalnızlık gittiğin yoldan gelir. Ankara Kız Lisesi öğrencisisin. Oktay Rıfat'a aşkın. O zamanlar bu şiiri yoktu, varsa da bilmezdin. Şair'di. Bunu içiyle dışıyla bilirdin. Şiire aşkın vardı. Dizenin çağrışımı olmalı, 'yalnızlık geldiğin yoldan gelir' diye tutturmuştun.

(...)

Çok Uzak Fazla Yakın İstanbul Şehir Tiyatroları tarafından önümüzdeki 91 Aralık-92 arası kış mevsiminde sahnelenecekmiş. Oyunu oradan çekmem gerekiyor.

Oynanacak kararı besbelli sureta verilmiş bir karar. Yabancı ve bilinen eserlere dışardan yönetmen getiren reklamı bol tiyatro danışmanımız sözde benimkini henüz fazla bir deneyimi bulunmayan genç bir sanatçımızın önüne atıp "Al bunu ne yaparsan yap!" demiş. Değer değişiminin kurbanı böyle de olunabilir işte.

Hem bu oyun 'farklı' bir yapıda. Bunu ancak Müşfik'le Yıldız oynamalı; hayatla sanat arasındaki çelişkinin ruhunu ancak ikisi yaşatabilir. Yıldız benden çok buna inanmakta. Asıl en başta Şükran Güngör'ün beni çok gönendiren, bütün yalnızlık duygularımı alıp götüren "Baba" rolünü sahiplenmesi. Şükran'ın bu role kazandıracağı şiirden hiç kuşkum yok. Çünkü Şükran Güngör de akşamüstü utlarının hüzzamlarından. Bugünler hep burda, Ada'da kalmalıyım, fakat dışım içimden kalabalık. 12 Ekim'de de Frankfurt Kitap Fuarı'na çağrılıyım. Vize, uçak biletini gidip almalar gibi işler için Büyükdere'ye gidip gelmeler var yine. İletişim'de Fahri Aral'la buluşacağız. Bizim kitap fuarı'na *Hayır...*'ın yeni basımı hiç yetişemez artık. Sevimli Ümit Kıvanç meselemiz sürmekte.

Büyükdere, 18 Ekim

Frankfurt-Berlin'e iç içe gidilip gelindi. Ada'nın kalorifer'i bozuktu, Halim de bugün ona baktırmaya gitti.

Frankfurt'a gittiğimden beri, dün buraya döndüğüm gece de dahil, en uzun uyuduğum uyku 5 saat. Hemen her gün ortalama saat 02.30'larda yatılıyor, 6-7'lerde kalkılıyordu.

Fakat asıl Berlin Vannsee'deki hava çok temiz olduğu için hiç uykusuzluk sarsıntısı hissetmedim. Yarından sonra seçim günü.

Beni Frankfurt Havaalanı'nda Beatrix'le Mesut karşıladılar. O gece onlarda kaldım. Beatrix'in benden yapmayı hep istediği çevirilerinden hiç haber yok. Ertesi sabah kitap fuarındayız. Kitabın içeriğini tanıtımla ilgili hemen hiçbir şey yok. Sadece 'satış', hangi yoldan olursa olsun, satış! Bu sefer Bilgin Adalı'yı gördüm hiç değilse. Bilge de orada, onlarda kalıyormuş. Bazı yayınevleri Türk edebiyatıyla ilgileniyormuş sözde, yol gösterenleri kimler olacaksa. Latin Amerika edebiyatı ile işi bitirdiler, demek sıra bizde.

Aynı günün gecesi Berlin'deyim. Aslında burdaki Literarisches Collaquium çağrılısıyım. Konukevi: Am Sandeverdum 5, Wannsee adresinde, bir gölün kıyısında ki, bazı arkadaşlar buraya Van Gölü kıyısı dedilerse de ben Abant'ta olduğumu farz ettim.

Ağaçlar arasında, özellikle önümüzde kestane ağaçlarıyla müthiş sessiz, doğa ile teknolojik uygarlığın, hatta tarihin uyumla bütünleştiği bir yer. Şimdi bir Kültürevi ya da Yazarlarevi olan yapı, bir zamanlar çok zengin bir Yahudi ailesinin villası imiş. Onları halledince Naziler burayı Denizaltı Araştırma Merkezi (!) diye kullanmışlar.

Gölü okyanus diye yutturdular ya, hani bizim "Orman Eğitim Merkezi" kisvesi altında bürokrat ormancıların üst sınıfından olanlarının bedavadan tatil yerleri olması gibi kullanıldığını düşünmemek mümkün değil. Berlin merkezine direkt bir tren istasyonu da yanıbaşımızda.

19 Ekim Çarşamba günü, benim tanıtım ve okuma günümdü. İlginin bu kadar yoğun oluşu beni şaşırttı. "*Fikrimin İnce Gülü*"nün nerdeyse on yıl önceki Almanca yayını için Ararat Verlag'ın Doğan'ına medyunu şükranım.

Şaka bir yana, ilgi gerçekten çok iyi idi. Konuşmam Almanca da verildi. Konuşmamın sonunda "Benim vatanım kitaplarımı yazdığım dilim!" deyip çıktım; alkış bolluğuna şaşırıp kaldım. Ertesi gün, boş günüm. Trene binip Doğu Berlin'deki Rembrandt Sergisi'ne koştum. Sergi içimi dışımı zenginleştirdi. Hava da nefis. Alexandre Platz bol güneş altında fakat kederli.

22 Ekim:

Seçim sonuçları: Hiçbir parti tek başına iktidar değil. En çok oy '27 ile DYP. Sonrakiler ANAP ve SHP. Erdal İnönü'nün tarihi sorumluluğu yüklenmesi de yardımcı olamadı. CHP'ye aşı da geriye yuvarlanışı önleyebilmiş değil. Zaman artık hep geriye sayıyor. O kadar özveriyle çırpınan, memleket uğruna kendisinden başkası olmayı bile kabullenen değerli Erdal İnönü adına sadece üzülebiliyoruz. Bu da bir şey demek değil. TİP darbeyle kapatılmasaydı, bugün her şey çok farklı olabilirdi.

(...)

Yarın doğum günüm. 'Benimki'nin beni Bebek Ambassadeur'e baş başa yemeğe daveti.

Ertesi Gün: Halim Ada'da idi. Oradan kulaklarım uğulduyor, diye döndü. Yatırdık. Baş başa yemeğimizi iptal.

Aile doktorumuz sevgili Cemal Bey, koşup geldiler. Tansiyon iyi, ateş biraz yüksek.

İstirahat verdi. Seçim sonuçları konuşuldu: Koalisyon kaçınılmaz. Beğensek de, beğenmesek de ufukta görünen tek çözüm yolu DYP-SHP Koalisyonu. Gelinin de gönlü var, ne yapsın? 'Evde kalmak'tansa... ANAP, bellli; muhalefet. Kendisine muhalefetin acısını çıkarır artık.

2 Kasım

Sinan'ın doğum günü. On altısında. Birlikte kutladık. Geleneksel ayakkabı alışverişimiz oldu, ama belli ki bundan sonra seçimi tek başına kendisine bırakmak gerekmekte. Halim iyi. Kutlama yemeğimize katıldı.

5 Kasım

Haftasonu Ada'ya gelindi. Kaloriferi kontrol ettik. Olmuşa benziyor. Halim beni bırakıp döndü. Sarıyer'de okul kitaplarını satarken birkaç da edebiyat kitabı bulunduran, en çok dinsel eğitim kitaplarını satan kitapçıdan başkası yok. Buraya gelmeden önce Taksim'e yollandım. Beyoğlu kitapçıları plak satıcıları gibi. Şişli'ye doğru yürüyorum. Oradan Akademi'ye gideceğim. Ondan başka bizim gibilerden anlayacak yer kalmamış gibi. Bugünlerde kitap ticaretini dahi taşra esnafının küçük hesaplarına göre yapıyorlar. Herkes yandaki komşusunu boğmaya, kepengini kapatmasına çalışmakta. Yakında 'yaratı'nın hiçbir değeri kalmayacak. İçi boş, dışı allı güllülükle çağırgan vitrin reklam mallarıyla dolacak.

Teşvikiye'ye giderken baktım, kaldırımın üstüne iki kitap tezgâhı açılmış; kafes gibi bir yükseltiye de dizilmiş kitaplar. Soğuktan burnu kızarmış, ellerini hohlamakta olan bir genç kız atıldı ve: "Anne ne isteyen sen?" dedi. Ben de: "Metin Altıok'un şiir kitaplarını arıyorum," dedim. "Kimiin?" Adı tekrarladım. Tezgâhtakileri şöyle bir karıştırdı, bilgiç bilgiç: "Metin Altıok yok, Metin Kaçan var, verem mi?" diye kestirip attı. Ah Necatigil'in *Bir Küçük Kız*'ı. Sattığı gazeteyi bilen kızı. Sakın bu kız onun

'kurtulmuş' hali olmasın!.. Metin Kaçan pazarını şıp diye öğrenmiş.

8 Kasım, Cuma

Ada'dayız. Bugün her yanımda ağrılarla kalktım; Halim'e 'mıy mıy'lanmadım. Öğleden sonra Şehir Tiyatroları'ndan şair, yazar ve sanırım dramaturg Tarık Günersel gelip gitti. Bana Gencay Gürün'ün bilmezden gelmelerini unutturacak kadar zarif. *Çok Uzak Fazla Yakın*'ı tiyatrodan çekmiştim de, "Kararınızı değiştirmez misiniz?" diye soruyor. Değişmez bir karar benimkisi. Yıldız'lar oynarsa ne âlâ. Günersel'in kararımı değiştirme ricalarıyla karşılaşmak beni üzdü. Gencay'ın kendisi ya da nedimelerinden biri gelseydi, olumsuz yanıt vermek çok daha kolayıma giderdi. Füsun'dan yana sessizlik soluksuzluk. Olan biten: çürük meyve! Fatma İnayet: İstanbul dedikleri yerde/ ekmek aslanın ağzında/kim demiş hakmış/hukukmuş. Tutunmak istese de/tutunamayan Oğuz Atay'ım/durup dururken yazmadı ya 'tutunmanın cilvelerini'... Demek böyle? Evet öyle, eski sahne!

(...)

İman gücüyle dolaşıyorum. İmam değil, iman iman!.. Tiyatro mevsimi başladı. İki ev arasında hepsine kulağım tıkalı, gözüm kapalı.

18 Kasım

Ada'ya yerleşmek üzereyken Nizam Caddesi'nde birden Nisa Serezli ve Tolga ile burun buruna gelmiştik. Değirmen plajının üstündeki ormanlığa girişte, tam da

Güner'in AST'tan kapıdışarı edilmesinden sonra içine kapandığı eski bir bekçi evinin hemen altında kurulmakta olan sitede bir daire edinmişler. Komşu olduğumuza bir sevindik, bir sevindik. Sözde sabah akşam buluşup konuşacaktık. Hiçbiri olamadı. Nisa çok hastaymış. Geçen gün Tolga telefon etti; Nisa, Koşuyolu Göğüs Hastalıkları hastanesinde imiş! Kalp krizi. Hastane telefonunu vermişti Tolga; ara ara, bir türlü ulaşamadım. Yok. Görüştürülmüyor. Canım Nisa'mız bizim. Tiyatromuzun çok kendine has, ortadaki sanat-tiyatro sorunlarından şikâyeti ise çok az harika sanatçımız! Hele ölümünden sonra kardeşimin *Hüzzam* oyununu evinde bulup bana getirişi!.. O kadar da düşünceli, vefakâr. Sorumluluk duygusu bu kadar yüksek.

Ertesi gün:

Nisa hastaneden çıkmış. Fakat evinde de cevap veren yok. Nerde bunlar?

20 Kasım

İletişim Yayınları. Fahri Aral ile buluştuk. "*Fikrimin İnce Gülü*" dizilmiş. *Bir Düğün Gecesi* dizilmiş. *Ölmeye Yatmak*'ı yayıma hazırlayacaksın. *Ruh Üşümesi* 5. basımda. *Sessizliğin İlk Sesi* ile *Çok Uzak Fazla Yakın* da fena gitmiyormuş. Bütün sorun yine *Düğün Gecesi*'nin kapağının yapılamamış olması. Yılsonu raporu böyle. Ümit'e kırgınım. Fakat hâlâ çeşitli muzipliklerle gülüşüp durmaktayız. Bir de, sanki bana inat: "İlk romanım oluyor bu Adalet Hanım; çok güzel olacak, göreceksiniz. Bir

türlü bitiremedim gitti," demesin mi? (Yaşlılık şefkatine dokundu. Sarılıp öptün...)

Dün akşamüstü Balkan Naci'nin AKM'de sergisinin açılışı vardı; oradaydık. Etkileyici. Sergiden sonra, eş dost koca bir masa Hasır'da oturuldu. Geceyarısına doğru kalkılıp Taksim'e doğru Halim'le yan yana yürürken, Fransız Kültür Merkezi'nin yakınında bir delikanlı kolumun altındaki küçük çantamı kapıp kaçtı. Nüfus kâğıdım, evin anahtarı para mara çantada. Kapkaççı soldaki sokağa fırlayıp Tarlabaşı'na doğru kaçtı; Halim de peşinden. Ona bağırıyorum: "Haliim, dön geri, geri dön Haliiim!" Bütün korkum oğlanın Halim'i bıçaklayıvermesinden. Fransız Kültür'ün önündeki polisler olanı biteni gördüler ve bana durmadan: "Emniyet şurası, oraya bildirdik, şimdi yakalanırlar..." diyorlarmış fakat ne işittiğim var, ne anladığım. Çok şükür, Halim hırsıza yetişemeden soluk soluğa geldi. Kurtulduk, diyorum. Polisler de bize Taksim çiçekçilerinin oradan hemen az ötedeki Şişli Emniyet'ine doğru yürümemizi, ne olduğunu sorup oraya sığınmamızı, önünde sonunda ifademizin alınacağını bildiriyor ya da öğütlüyorlar.

1 Mayıs Taksim katliamından bu yana düşmanı kesildiğim polislerimizi bir seviyor, bir seviyorum kiii. Gerçekten de emniyetin önündeki bir kamyonet yanında da, içinde de polisler var; içerdekilerden biri elini bana uzatıyor: "Bu sizin mi?" Aaa, evet çantam! Çanta muhteviyatını sayıp dökmem isteniyor, sayıp döküyorum; yakışıklı polisimiz: "Buyrun," deyip çantamı teslim ediyor. Bitmedi. "İşte bu da çantanızı çalan," diyerek elleri bağlı genci gösteriyor. Biz ve o, hep birlikte komiserin karşısına çıkarıldık. Sorgu sualden sonra hırsızdan davacı olup ol-

madığım soruldu. Davacı olmadığımı söyledim cezanın caydırıcılığına inanmadığım için. Yine de, göz önünde olup bitmiş bir şey, kamu davası açılacakmış diye hapsetmeye götürdüler zorunluluk kurbanı kapkaççıyı... (Fatma İnayet: Eee, görev görevdir, devlet de devlet. Disiplin gerek! Ben: Görev görevken disiplin varmış gibi sankiiiii...)

Yarından sonra da Sevgi Soysal'ın ölümünün 15. yılı. *Tante Rosa*'sını okuyor, yazarıyla ben Ankara'daki çalışma odamdaymışız gibi gülüşüp duruyorum. İster istemez Sevgi'nin 'fingirdek teyze' Rosa'yla benzerliğini görmeden edememekteyim. Necatigil Şiir Ödülü'ne gönderilen kitapları okuyor, okuyorum. Haydar Ergülen, Orhan Alkaya, Adnan Özer, Ahmet Oktay'ları bir köşeye ayırmış bulunuyorum. Bu arada bol bol yüründü. Her yürüyüşümde çantamda iki şiir kitabı. Bunları Yeniköy'ün ünlü halk kahvesinde, deniz kıyısında oturduğum zamanlar okuyorum en fazla. Yeniköy hâlâ 'benim yerim'. Hani sanki doğum yerinmiş gibi, değil mi?

1 Aralık, Pazar

Öğle vapuruyla Ada'dan buraya hızla geri döndük. Halim TRT'ye çağrılı. Erdal İnönü'nün ta Gazi Lisesi'ndeki iyi arkadaşlarından biri olarak *Hayat Hikâyesi* adı altındaki programa katılmaya: Erdal'la anılarını, hakkında düşündüklerini anlatacakmış. Yayın akşamüstü, 17'de imiş. Erdal İnönü olmasa TV'lerden falan burnunun ucunu göstermeyecek olan Halim, şimdi efendi efendi ve biraz telaşlı oraya gitti. Bu bana daha da iyi geldi. Çünkü çalışma masamda bir sürü iş var. Yazılacak yeni yıl kutlama kartları buna dahil.

(...)

Yanılmışız. Çekim 3 Aralık saat 21.00'de yayımlanmak üzere *İşte Hayatınız* adı altındaki bir program içinmiş. Çekim salı gününe...

Necatigil Şiir Ödülü için öncekilerin yanına Hulki Aktunç (*Adresim Aynalar*) ile Metin Altıok'un *Süveyda*'sını da kattım. Turgay Kantürk'e notumda pek sallanmayacağım, ama Orhan Alkaya ile *Harfin:* Harfendâz... (Atılgan Bayar) arasında bocalıyor gibiyim.

Orhan'ın daralmış hayatlarımızı tınlatan sesi sloganı da, ama asıl giderek soyutun soyutluğuna, bilinmezliklerin hafifleticiliğine heveslenenleri de aşmış durumda. İyiler arasında iyiyi seçme bahsindeki en zor günlerin yine başladı desene...

Not: Cuma günü Sinan'ın kurs hocası Tahsin Acar'ın aylığı 1 milyon hesabına yatırıldı. (Fatma İnayet: Notlamayı iyi ki akıl ettin.)

Fahri Aral'la salı günü buluşacaksın.

Üç gün sonra:

Çemberlitaş'a vardım. Fahri Aral acilen Ankara'ya gitmiş. İletişim bana haber vermeyi unutmuş. Nihat Tuna ile de pek konuşabildik denemez. Gelen gidenleri çoktu. *Ölmeye Yatmak*'ın İletişim'deki yeni yayınına hazırlayabildiğimi söyledim, o kadar. *Bir Düğün Gecesi* (?) dizilmiş ya da diziliyormuş, fakat Ümit Kıvanç'ın kapak mesaisinden haber yok. Kendisi de ortalarda değildi. Tıpış tıpış döndüm. Bu arada Enis Batur'un Remzi Kitabevi yayın danışmanlığına 'atandığını' öğrenmiş bulunuyoruz.

TV'de, basında bu 'önemli' yerleşim haberleri. Gidenler gitsin varsın, gelenler hoş gelsin, sefalar getirsin.

Aa sahi, bu arada çarşamba akşamı Uğur Dündar'ın *İşte Hayatınız* programında Erdal İnönü hayatını izledik. Halim gibi yakın arkadaşları, geçmişten haberliler onunla ilgili anılarını da anlattılar. Program çok seviyeli, hem de ince esprilerle bezeliydi. Halim'in lise askerlik kampında 'karavana' nişanlamayı anlatması çok hoş oldu. Rahat 'hatta' sevimliydi. Eş dost 'benimkini' pek de yakışıklı bulmuş.

O akşamdan sonra Halim'e TV artistliği teklifleri gelmekte...

7 Aralık

Dün akşam Maçka, Teknik Üniversite Sahnesi'nde Dostlar'dan Nâzım Hikmet'in *Sevdalı Bulut*'unu iki ayağı Paris'te bir kafası da burda olan Mehmet Ulusoy yorumundan izledik. Genco ile Jülide'nin kendi adıma beni şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüren dinamik oyunları alkışlanmaya değer. Gel gör ki, irili ufaklı varillerin çok gürültülü bir başrole çıktıkları gösteri bir ziyafet miydi, yoksa Zeynep Oral'ın kendine has heyecanıyla 'organlarımızın' (kafa-kalp-göz-ciğer-dil) büyülenişi mi?

Zeynep Oral sanırım haklı, çünkü kendi adıma benim varlığım büyülenmediyse de, gürültü fırtınasının altından kalkamayıp felç oldu. Mehmet'in yorumu 'burjuva ağzına etme amacına mütevellitmiş'. Seyir boyunca başıma gelenlere bakınca: Demek ki ben küçük de değil, büyüğün büyüğü burjuvanın tekiyim! (Öteki ben: Gürültü patırtı, yerlerde yuvarlanıp varillerle boğuşmayı sev ve kurtul. Sevemeyeceksen git asıl.) *Sevdalı Bulut*, tut elimden,

sen tut! (Fatma İnayet! Aferin. Yalvar yakar, pis burjuvalığını böylece mükemmelen açığa vurmuş oldun!)

11 Aralık.

Saat 17.00. *Hürriyet* gazetesi Doğan Hızlan odası. Necatigil Şiir Ödülü jüri toplantısı. Rauf Mutluay, Tahsin Yücel, Fethi Naci, Cevat Çapan, Hilmi Yavuz ve bendeniz. Ödül sekretaryası adına sayın Huriye Necatigil.

Tartışma bu sefer uzun sürdü sayılır. Sonuçta beşe üç oyla kazanan: Turgay Kantürk. *İlk Gibi Son*'uyla. Üç turlamadan sonra şıp diye aradan sıyrılıverdi Turgay. Haksız diyemiyorum. Haklı da diyemiyorum. Mesele ortalamada ise, 'ortalama' sınıfına girebilecek genç şairlerden üç ad daha çıkabilmekte. Öteki arkadaşlar ne hissederler, bilemem. Bilmek de istemem.

Ödül töreni iki gün sonra, Cemal Reşit Rey'de, saat 18.00'de.

İki gün sonra: Havalar kötü. Önce kar bastırdı, sonra birden çamur karışımı bir yağmur…

21 Aralık, C.ertesi

Tarihi gün!

Hemen hemen 1 asırlık (ki bunun yarısı 'süper devlet'likti) koskoca Sovyet Sosyalist Cumhuriyet'i bitti! Tarih sayfalarına havale edildi! Sovyetleri gömenler Bağımsız Devletler Birliği: 11'i Cumhuriyet, 8'i Türk/Kazak kökenli(?), 3'ü Slav kökenli(?). Bu sonuncular ise 'milliyetçi' imişler. BM'de SSCB 'bayrağı' yok artık. (Herhalde Bağımsız Devletler Birliği rumuzu altındaki Ermeni-Kırgız-Gürcü-Azeri-Ukrayna-Letonya'ların oluyor bu yeni 'birleşim'.)

Yarın babamın ölüm günü. Ne tuhaf, Moskova-Leningrad'ı ilk defa babamın ölümünden dört gün sonra SSCB'ye gittiğim zaman görmüştüm. Ölümler/kalımlar yıkılıp toplanmalar...

Aynı gün: Disk Genel Başkanı Abdullah Baştürk, uzun hak-emek mücadelesinin sonucu, 62 yaşında beyin kanamasından üç günün içinde devrilip gitti. Memurun devletle pazarlığı uzun masalar çevresinde Türk-İş. Nereye adım atsa kovalamaca, 'geri bas, geri bas' emirlerine muhatap emekçilerin devrimci sendikası Disk. Devletçiliği beceremedik, Özal'ın 'devrimi' özelciliği de beceremeyeceğiz; ikisi arasında sağlıklı bir kan dolaşımı yok ki. Biri inim inim, öteki mırın kırın...

25 Aralık

'Güneydoğu krizi' namı altındaki terör: PKK. Dün Bakırköy'de bir eylem. Çetinkaya mağazası içine fırlatılan molotof kokteylleri = 11 ölü. (PKK "eylemler yakında İstanbul'a taşınacak" demişti iki gün önce Diyarbakır'da köyler 'kazındığında', güvenlik güçleri vurulduğunda; Diyarbakır ve çevresinde insanlar korku içinde kıvranıp durduğunda, 'memleketi savunmaya' her daim hazır, insanı korumaya hep sağır güçlerin kendilerine güvenleri sonsuz. Biz haklarız, biz haklarız!..)

Yirmi yıldır, beri gel, eğil, eğil, yap, yapsana kaz yürüyüşü... Dün, İstanbul'un göbeğinde de göçüp giden 11 can daha! On bir yerim birden sancıyor. Kürt yurttaşlarımız, Kürt kardeşlerimiz, ne güzel dostumuzdunuz siz bizim. Terör size göre değil. İnsan sevginize, memlekete vefanıza ters düşen bir yoldayız birlikte. Hakkını savun-

mak masumlara saldırmak demeye gelen terör harekâtıyla olamaz. Yokluk yoksunluk derdiyle teröre teslim olmayın! Beni sizden, Halim'i Maraş şantiyesinde karayol yapımları için birlikte çalıştıklarından ayırmayın!

Yeni hükümet, Kürtlerle birlikte barış içinde yaşama kararındayız, diye bildirmişti. Apo'dan kopmak düşüncesinde olduklarını da açıklamadılar mı? Hükümet Kürtlerin bütün haklarını kabul etmeyi vaat edip durmuşken karşılıklı çarpışma, gele gele teröre kadar gelip yaslanmış bulunuyor. 'Körfez Krizi' başlığı altında uç verip tam yirmi yıldır süregiden Güneydoğu mezalimi (en başlarda 'milli savunmamızın' Diyarbakır, Kars, Siverek halkına çoluğu çocuğu, kadınıyla 'kaz yürüyüşü' yaptırdığı günler beynimi burgu gibi deldikçe delmekte, çünkü yıl 1970 Haziranı, memleketimin Güneydoğu ve Doğu'suna bakmaya değil, buralarda yaşayanlarını görmeye çıkmışım; Güngör, Zehra ve ben, bura insanları bir yerden bir yere gitmek için ne yapıyorlarsa aynen öyle yapmaktayız: Onların hayatına görgü tanığı olduğun zamanlar işte; bu tanıklık alnına kazılı.) Van'dan Kars'a doğru her yanı dökülen bir yolcu otobüsündesiniz. On yaşlarında bir oğlan çocuk. Dedesi, babası: Başları 'poşularla' işte o çizgili-çatkılı kurşuni renkli dokuma bezlerle sarılı. Oğlan çocuk omuzbaşımda oturmakta. Omzumdan bana doğru eğilmiş, konuşmak istiyor. Bu tabii bizim birer 'yabancı' olmadığımızı keşfedişinden sonra olmakta. Utana sıkıla eline tıptıplıyor, "gelsene yanıma," diyorum, geliyor: "Sen de yürüdün mü?" Anlamıyorum. Tebessümler yağdırıyorum: (Başmüfettiş: Sahtesinden!..) "Ben hep yürürüm oğlum, severim yürümeyi..." Çenesini yukarı kaldırmış: "Cık cık, o değiiil! Öyle değil... İşte hani?.." İki

koltuk arasındaki boşluğa dikilip bana 'kaz yürüyüşü' taklidi yapmaya koyulmasın mı? Şöyle iri, kara gözleri vardı. Çocukluğun bütün masumiyetiyle tertemiz, sımsıcak bakışları; ılık ılık içime aktı da ondan unutamam.

Siverek köyünden 'imişler'. Meğer orda çok görmüş bu 'kaz yürüyüşü' oyununu... Bakırköy'deki PKK eyleminden beri, kendi kendime sakın, eylemcilerden biri de o çocuk olmasın, diye sorup durmaktayım. Basın, tabii ki 'İstanbul'a da taşınmış' 11 ölümlük bu kıyıma büyük ağırlık vermekte. Bu olay Kürt-Türk meselesindeki yumuşama umutlarını kökünden kazıyıp bitirdi gibi.

(...)

28 Aralık, C.ertesi

Dün akşam Halim'le yine Balkan Naci'nin sergisini kimseler yokken görmeye gittik. Siyah beyazlar döneminden sonraki sergilerini o kadar sevemem sanıyordum, ama bu sergiyi çok sevdim ben. Elyazısıyla 'hattatlık' mı desem, yeniyi eskiyle çerçeveleyiş ya da 'yatay sanat' mı desem; ne denmeli bilmiyorum da, düşüncelerimi dürtükleyen arayışını seviyorum galiba.

Sergiden çıkıp *Venüs'le Buluşma* filmini görmeye gittik. Istvan Szabo'nun Wagner, Tanhauser üstüne kurduğu, Glen Closs'un her zamankinden üstün oyunuyla zenginleşen, güzel bir konser dinlercesine 'müzikli' bir film. Operanın abartılı dünyası mı acaba Szabo'yu karikatüre varan kalın çizgilerde dolaşmaya iten? Closs'un bu anlamdaki ikinci bir oyunundan bıkkınlık duyabilirim.

Sinemadan çıkışta, dördümüz elbirliğiyle doğru bizim Levent'teki odun ateşinde pişmiş pizzalarından yemeye

Papillon'a gidip yerleştik. Pizzalar kırmızı şarap eşliğinde. Çetinkaya mağazasının bombalanışı, ölen ve yaralananları konuşa ede, içimize sinmiyor'lara getire getire şarap kadehlerimizi samimiyetle tokuşturduk. Sözde başımızdan gitmekte olan bu pis yılı defetmeye çalışmaktayız. Fakat apaçık pek çok işaret önümüzdeki yılın da hiç 'tertemiz' olmayacağını gösteriyor.

31 Aralık, Salı

Buyrun gelin bakalım 1992'li günler./Ne yapacaksan yaap! Senden öncekiler/İşte böyle geçti/Gitti./Herkes kendi derdiyle bitaaap!..

(...)

Defterimin sayfalarını başa doğru şöyle bir karıştırdım. Tek tek adlar, randevu saatleri, TV'de görünmeye gitme öneri kayıtları, Basındaki röportaj gün ve saatleri en sık rastladığım notlar. Yeni ürünüm *Ruh Üşümesi*'nin bunda büyük dahli var. Fakat asıl *Milliyet* gazetesine haftada bir yazdığım 'köşe yazıları'mın yerini hemen tutuvermiş bulunan *Cumhuriyet* gazetesindeki sürekli yazılarımın hazırlık notları, "şunu yaz, bunu yaz, aman buna dokunmayı unutma!" gibi kendime emirnameler. (Görmezden gelebildiklerim.) Her yazıyı bir-bir buçuk sayfaya sığdırmak *Milliyet*'teki ilk zamanlarımda bana zor geliyordu, ama artık alıştığımı biliyorum: Kötü bilgi.

Beni telefonla, telesekreter mesajıyla arayanların Büyükdere dışında olduğum zamanlar Halim Ağaoğlu tarafından kaydedilmişleri: Mümtaz İdil, Kürşat Başar, İletişim'den Fahri Aral, Fatih, Mimar ve Mühendisler Odası'ndan Uğur Kökden, Sadberk Hanım Müzesi'nden baş-

ta Serdar, Anlağan Ailesi, Huriye Necatigil, Mürşit Balabanlılar, Cem Taylan, Düzce'den lise edebiyat öğretmeni Necla Baykula, -annesi babası Sarıyer'de-. TV 2'den Ruhi Ayangil program dosyası münasebetiyle dizinin yapımcısıyla randevulaşmalar. Kolej edebiyat öğretmenliğinden emekli olduğundan beri edebiyat inceleme ve tartışmalarını genç hanımlardan müteşekkil öğrencileriyle evlerde sürdürmeyi, dil derslerine katılmayı aynı coşkuyla yerine getiren Rükzan Günaysu, Sayın Huriye Necatigil ile mesleki arkadaşlıklarından ve elbette en başta B. Necatigil'in anısından doğma şiir sohbetlerimiz, yazarlık dünyamın güzel güzel soluklandığım zamanlar. Şiir ve insanlığını bana iç içe yaşatan Sefa Kaplan. Oslo'da tanıştığımız ilk günden bu yana eksilmeyip artan hayranlığımla sık hatırladığım Gürcan Türk-oğlu. Şimdi artık o, yeni tayin yeri Madrid'de. Oradan beni çok sevindiren arayışları. Hele bu, büsbütün önemli. Ender görebildiğimden olacak Gürcan'ı öyle özlüyorum ki. Bir fırsat yaratsam da yanına gidebilsem...

Bu güzel, anlamı zengin araşma buluşmalar arasına giren parazitler de var tabii. Mesela hiç istemediğim halde kendisine yakınlık duymak bir türlü içimden gelmeyen Feridun Andaç. Ne zaman arasa, görüşmek buluşmak istese, bir engel çıkıp durmakta. (Ben bana: İşine gelen engeller. Engeli aşmak da, aşamamak da isteğe bağlı.) Eksik olmasınlar 'okurdan' sahici dost'larım da var. Benim ben olduğumu bana hatırlatmaktan geri durmamış olanlar. Hele *Ruh Üşümesi*'nin yayımlanışı ardından dostluğunu hiç lekesiz sandığım, sahtekâr olabileceğini şuncacık aklımdan geçirmediğim bir yazar arkadaşın kirini bas bas bağırıveren bir yazısı başta olmak üzere, ortalı-

ğı sarmış dedikodular, bunlar kadar da merak ve övgüler tantanasını tertemiz silip süpüren okur(lar): Bebek'te tek başıma yürümekteyim. Karşı kaldırımdan hiç tanımadığım bir genç kadının adımı seslenişini, kollarını açmış trafik mrafik demeden bana doğru koşarak boynuma sarılışını, sarılırken: "Beni tanımazsınız. Ben sizin bir okurunuzum. *Ruh Üşümesi*'ni yazdığınız için size çok teşekkür etmek istiyordum! Teşekkür ederim. Yazın, hep yazın lütfen," deyişindeki samimiyet. Yazarın gerçek ödülü, en değerli armağanı bu işte. Böylece biten yıl içinde edindiğim unutulmaz bilgilerden biri de şu oldu: Ben, tanıtımın değil, okurunun var ettiği yazarlardan biriyim. Güzel bilgi: Okurunun Yazarı: Kendi üstüne yapıştırdığın etiket yine kendinden demek! Evet, evet, tam böyle. Bağıra çağıra söylüyorum bunu işte. Okurumun yazarıyım! Başmüfettiş: Bağıra çağıraymış! Ayol bu senin çok özel, elâleme baştan kapalı defterin değil mi? Git de tirajı yüksek bir gazetede, elden ele dolaşan bir dergide söyle bakalım bunu... Hıh hıh!!!

Elcevap: Bir gün 'oralarda' 'onlar' da mecburen söyleyecekler bunu. Çoktan biliyorlar ama piyasaya, genelgeçere karşı cesaretleri eksik. Öyle: Bildiklerini söylemeye günün birinde mecbur kalacaklar! Göreceksin.

Ben bana: Hangi fırsatla? Yok cevap. No comment.

Tuhaf bir şey. Şunu görüyorum: Arayanlar arasında Ahmet Cemal, yok. Füsun Akatlı yok mu, yok mu olmuş; bilemiyorum. Ben mi olagelenleri kaydetmeye gerek görmemişim, onlar mı usul usul hayatımdan uzaklaşıp gitmişler; bilemiyorum. Dert Dökme Defterleri'nin kasada saklı has gerçeği de işte bu kadarcık. Bizde Türkçesi yayımlanmadığı halde 'bilenler'in dillerinden düşmeyen Vir-

gina Woolf günlüklerine de, ölümünden nice sonra bunları kitaplaştırıp basan yayıncı kocasına da güvenilmesin. İşin içinde kim bilir ne numaralar... Edebiyat dünyamızın akıllardan çıkmayan bir de Sylvia Plath'ı var. Madem ki sözleri meclisten dışarıdır; onlar bütün tezgâhlarıyla, tepeden bakışlarıyla hepimizin kabulüdür. Dokunulmazlıkları var. Batı-Doğu = Hacivat-Karagöz. 1991 defterindeki çentiklere göre biten yıl içinde telefonla en sık konuştuğunuz, kafelerde, konserlerde buluştuğunuz arkadaşın Gökçin Taşkın. Onunla görülmüş filmler, okunmuş kitaplar, dinlenmiş konserler, gidilmiş sergiler üstüne görüş alışverişleri... Bu araşmalar arasında, nedense gidip gidip onun çevirisinden Can Yayınları'nda çıkmış Susan Sontag'ın *BEN Vesaire* adındaki kitabına bakmışımdır. Tuhaf tuhaf öyküler: '*Doktor Jekyll*'dan '*Robot*'a, Ordan kalkıp '*Yavrucak*'a kadar atladığı felsefî hikâyeler... İşte yine bakacağım. İşte... *vesaire* sayfalarında birçok satırının altını çizmişim. Mesela şunun: "*Konuşarak hep birlikte çok zaman yitiriyoruz.*" (Tazelenen Eski Yakınmalar) Başka? Oo, neler neler: Felsefe kadar politika da, feminizm de onun ceplerinde, hazırda değil mi zaten? "*Neysen ondan başkası olamazsın ki. Olduğunun daha azı ya da daha çoğu belki, ama kendinden başkası* olamazsın *ki.*" "*Olabilirim, olabilirim. Yapmam gereken şey de tam bu işte!*" 1991 yılını nasıl bağlayıp da dünlere göndersem? Hah, belki şöyle: "*Yaşlı adam benim sorularımın altında neyin yattığını anladı. Özel rahatsızlığımdan vazgeçmem gerektiğini vurguladı. Benim özel sıkıntım örgütün çektiği acılarla, insanların çektiği acılarla, tarihin kendi acılarıyla kıyaslanırsa -önemsizdi. İşte bu bizim gizimizdi. (...) Biz masalımsı mizahımız, iğneli neşemizle her-*

kesi şaşırtırız. Biz acı çekmeyi biliyorduk. Kalkıp giderken yaşlı adam arkamdan: 'Bu gizi iyi sakla!' diye bağırdı. (...) Giz! Hangi giz? Her insanın acı çektiği mi? Ama bunu herkes bilir. Eğer bunu bilmeyenler varsa, bilgisizliklerine şükretsinler! (...) Benim bilgime lanet olsun. Benim acılarım olmayan, ama yapımdan dolayı tanımak eğilimi duyduğum, yüzyıllardan beri çekilen acıların anısına lanet olsun. Beni bağlayan kâğıt zincirlere lanet olsun! 'Kitaplara gömülün, daha da derin gömülün kitaplara...'"

Ankara'yı özlüyorum. Babamı, annemi, kardeşlerimi özlüyorum. Bunu anlatmak zor. Anlatamıyorum. DAR ZAMANLAR: *Ölmeye Yatmak-Bir Düğün Gecesi-Hayır...* Bak bunları güzel güzel yazabildin. *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* da çektiğin acılara, içinde dışında dönüp dolanmalarına rağmen önünde sonunda nur topu gibi doğacak. Görürsün. Buna (tam ilk romanın *Ölmeye Yatmak*'ta olduğu gibi) fazla titizlendin. Çünkü klasik anlatıya, hatta 'romantiklere' karşı duyduğun doygunluktan ve bıkkınlıktan ötürü roman yapısını kendince değiştirip durarak odaklandığın modernist anlatıda da bir kendine yetmezlik sancısına yakalandın; sancıdan kurtulma yollarını araya araya tarihsel değişimleri yazarla birlikte karnavala, 'bilinmez geleceğin' esrarına yuvarladın.

Genlere müdahale. Sanayi devriminin arkadan nişanlayan silahı demeye gelen hızın yarattığı zaman içi trafik hercümerci. Kaos'un fantastik estetiği: Veba çukurları çevresinde bitibitiveren toplukıyım bitkisi. Korku ve kaçış tesellisi: Karnavallar... Yazdın bozdun, parçaladın ekledin; bütünlük peşinde koşa koşa yoruldun, ama artık biliyorsun; önden verilmişleri *ROMAN-Tik* dokunuşlar, ba-

rok üfürmelerle orbidin dışına uçurdun. **Orbidin Dışı!** Başına açtığın asıl tatlı bela bu olmasın?

İyi de, uçuşun, delirişlerin, silinişlerin de kendine has bir tınısı var. Bunların sesi sedası kulağıma hâlâ iyi gelmiyor; melodiyi işitemiyorum: Parazit dolu.

Ama artık yazarın kendisi de hız yolundaki yavaşlığın kurbanlarından biri olmayacak, çarpışma ân'ında direksiyonu gibi dilinin de kekelemesine yakalanmayacak mı? Anlıyorum. Araya taraya işte bunu da böylece anlatmak istiyorum. Kekeliyorsun. Ya ölüm, ya kalım… Hayatın romanını değil, romanın hayatını koruyup kollama dürtüsü. Peki, işte tam da bu özlemi neden anlatamıyorum? Şundan olabilir:

Öfkeyle yazmak sevgiyle yazmaktan daha kolaydır. İmza: Susan Sontag.

Ahh Gökçin, tevekkeli telefonda senin ve kimsenin yüzünü görmeden anlattıklarıma sürekli gülüp durmaktasın. *I Etcetera*'yı pek güzel çevirmiştin ama tembelsin; kendine hâlâ daha herkesten daha çok acıyorsun. Yapma. "*Bu gizi iyi sakla!*" Ben bana: Elbette şimdi de Polyanna'cılık rolüne girecek değilsin!

1992

Yeni Tanışmalar
Yazılı Rüyalar

28 Ocak, 1992

Geçen yıl, yazılı rüyalarıma ek diye kâbuslarımı da usul usul yazarak *Gece Hayatım*'ı bitirdim. Uyurken çok hırpalarak yaşadığım kâbuslarımın uyanıkken yazılması pek sevinç verici. Bunları yazı makinesinde tak-tak'larken güldüklerim, hatta kahkaha savurduğum zamanlarım da oldu. Bu arada rüya/kâbus anlatısının yeni bir anlatı türü olduğuna büsbütün inandım. Masal değil, destan değil, kurgulanmış roman-hikâye falan değil; başlı başına bir anlatı türü. Gördüklerim, sabahları hemen defterime geçirdiklerim arasında bir ayıklama yaptım ama, şimdi de bunlar arasında bazı yer değiştirmeler yapmalıyım. Şu şunun önüne, bu bunun arkasına... demeliyim; böyle daha iyi olur. (Son kâbusunu beklet. Acele etme. En sona yerleştirmeyi bekle.)

Bu arada *Cumhuriyet*'in haftalık yazılarını yazmaya devam. Nâzım Hikmet'i anma günlerimizdeyiz. Onun anı-

sına "Varsın Çatlasın Yüreğim"i yazdım. Bundan önceki "Yarının Minareleri" başlıklı olanıydı. Toprağa yakın yaşamayı savunanlara teknolojik hayatı savunan, yere, toprağa yakın yaşama diyen Sayın Oktay Ekinci'ye karşı yerden kopuk gökdelenlerde yaşamayı, bilim çağının fenerinde, teknolojinin kendisiyle uyumlu biçimde kullanımı şartıyla savunduğum yazı. Geleceğin kentinde kentli insanlar eski 'mahalle adabıyla' geceleri ellerinde çıra ya da gaz fenerleriyle gidip gelemezler ki... Boğaz'ın herkesin helası, çamaşırhanesi, çöp tenekesi olduğunu gördük mü, görmedik mi? Hani sanki köyün ortasında çağıl çağıl akıp giden dereymiş, ırmakmış gibi... Hundert Wasser'in Viyana sergisinde gördüğüm 'geleceğin' yerleşim biçimini hatırlayıp duruyorum.

31 Ocak, Cuma

Geceyarısı: Kendimle konuşmalar:

- Benden uzaklaştın!

- Hareket izafidir. Zamanı ölçmenin önünde hareket gelir. Belki de olduğun yerde durarak uzaklaşan sensin! (Bir filmden aklında kalan laf.)

- Zaman izafidir. Belki de yıl ilerlemiyor. Oturduğu yerde durarak uzaklaşıyor bizden.

*

Paul Auster'in *Yalnızlığın Keşfi*'ni okuyorum. (*L'Invention de la Solitude*) Buradaki 'invention' icat etme, yakıştırma, uydurma, anlam sorma anlamlarına da gelebilir, ama romanın adına bakarak burdaki 'invention'da söz-

konusu olan 'keşif' değil, sadece 'icat etme' 'yakıştırma': Hayal etme, farz etme, keşfedilmemiş bir şeyi bulma durumu. Çünkü burda olan, bir şeyin bulunup tek başına kurgulanması 'mesela tedük' dercesine...

Bu ayın başlarında Mikhailkow'un *Siyah Gözler* filmine gittik. *Yalnızlığın Keşfi*'ni okurken filmin 'tasavvuri kareleri' bir bir geçip durdu iç gözlerimin önünden. Anlatanı dinleyenin zihninde canlananlar; üstüne basa basa iri bir "elmas" denmişse ötekinin zihninden ceviz büyüklüğünde, ışıklı oklar saçan bir şeyin geçebilmesi. 'Şey' çünkü bu elmas tasavvurun, hayalin 'şeyi'...

Mikhailkow yolcusu olmayan bir gemide yaşlanmaya doğru giden bir yolcuyla aynı yaşlardaki barmeni bir masaya karşılıklı oturtuyor ve onlar birbirlerine hayatlarını anlatıyorlar. Yolcu Marcello Mastroianni. Taşralı tüccar. Gel de seyretme, pardon gel de, dinleme...

Aynı yer. Aynı gemi. Aynı henüz açılmamış bar. Anlatılır da anlatılır. Bundan tek düzelikten başka ne çıkar? Çıkarsa hem de neler çıkar neler... Hatırlanan yaşanır da, dinleyene yaşatılır da, kendi bünyelerine göre. Fellini'nin *Ve Gemi Gidiyor*'u gibi mesela. Burda gösterilen 'flashback'lere ek olarak hatırlananın abartılı boyutları, dinleyenlerin süslü püslü hayallemeleridir. Kan akıyor mu, deniyor; tavandan seller gibi. Cam ihracatçının "Moskova yollarını cam gibi edeceğim, camlar döşeyeceğim, görecekler" diye övünmesi mi var mesela, Allah, dinleyen camdan yolların çatır çutur kırılıp yarıldığını görmektedir. Şimdi filmin karelerini yanlış hatırlıyor olabilirim, bunlar da benim katkılarım olmakta pekâlâ. Olayların çok boyutluluğunu sağlama marifeti buna denir işte. Çehov'un *Köpekli Kadın*'ını düşün bakalım. Zaten Mikhailkow bu-

nu çoktaaan düşünmüş. Kadının topuzunun arkasında pırıldayan pin'i unutma. Kameranın bu saç tokasına birkaç defa fokuslanışıyla ışıldadıkça ışıldayan, ışıldadıkça gümüşler saçan bir yıldız oluvermesi... Yaaa. Ya o Rusya sahneleri. Şu kırılmaz cam pazarlığı. Bir defa da karısının 'satacağım' dediği eşyalardan ötürü tamtakır kalan konak ya? Hepsi de 'olan', hatta 'olup bitmiş' olanın ötesinde bir hatırlamanın, dinleyen tarafından algılanış boyutlarıyla verilmesi.

Siyah Gözler'in anlatı dili, böyle bir dil işte. Yaaa. *Üç Beş Kişi*'nde senin yaptığın da bu değil miydi? Kim okur, kim dinler. Yok yazar Özal ekonomisine râm olmuşmuş, yok 'ekonomiyi iyi bilmek' ne demekmiş? İyi ki 'Menderes'i yakalatışı doğru değil, orada mı idi bakalım?' diyen çıkmadı.

Fatma İnayet: Uzatmaaa! Sen dön geri bakalım *Hayır...*'ına.

Dönsem de, dönmesem de "Bir ân'ın romanı" yazılacaksa böyle böyle yazılır işte. An da değişir; onun da algılanışları değiştikçe değişir. Ortadan kayboluveren Prof. Aysel'i 'yaşlı şair'den dostu apartman merdivenlerini tırmana tırmana nasıl aramaya çıkmakta, hele bir bakalım.

*

Dün gece Halim'i CRR'deki Ruhi Ayangil konserine götürdüm. Kanun ve tamburlar esintileriyle çıkıp gelen Yesari Asım Aksoy'lar: *Sazlar Çalınır Çamlıca'nın Bahçelerinde*... Konser: Onun kaybına saygı. Yunus Emre de pırıl pırıl. Orkestrasyon mükemmel.

Ruhi Ayangil, ta 1960'ların sonlarına doğru yeni TRT TV'sinde genç 'Klasik Türk Müziği' korosunu yönetirken gördüğüm akşamda göz koyduğum bir 'Kişi', ne istediğini bilerek seçtiği yolunda 'inatla' yürüyen bir sanatkâr kişilik. Korosu Boğaziçi Üniversitesi'ndeki öğrencilerinden mürekkep. '68 gençliğinin memleketi ilericilik, devrimcilik adına 'kurtarmaya soyundukları' bir dönemde, bir müzikçimizin kollarını sıvayıp 'klasik müziğimizi' bugüne kabul ettirmeye sıvanması ne demek?

Kendi yorumuna sadakat, geçmişin değerlerine vefa göstermek 'savaşımı' değilse ne? O da, bu yoldaki yaratısına inanmayanları yorumlarına inanmaya mecbur kılanlardan. İstanbul televizyonunun farklı alanlardaki sanatçıları, yaratıcıları birer çift halinde yan yana getireceği program projesine ben paslaşmak üzere bir edebiyatçıyı değil, bir dinleyici sıfatıyla Ruhi Ayangil'i seçmişsem, bu düşüncemden ötürü. 'Zamandışı' kulaç atma cesareti onun. Elinde, kucağında kanunuyla çok yaşasın.

2 Şubat, Pazar.

On yıl öncesinden bu yana hep aynı şey oluyor: Kardeşim Ayhan'ın dünkü doğum günü aklıma annemizin hastalanıp kar kıyamet bir Ankara gecesinde doktorunun başhekim bulunduğu Tıp Fakültesi Hastanesi'ne kaldırışımızla birlikte geliyor. Sabaha sağ çıkmıştı. Kalp krizi. On beş gün direnebildi. Sonrası yalnızlığım. Hasret. Kimsesizlik. Direniş ilacım: Bana tombul güzel elleriyle ördüğü atkıları, bereleri, kazakları koklamak. Kimsenin aklına gelmeyecek renkleri nasıl da birbirine uydururdu. Annemizin kendine özel sanatı. Duvarda asılı çalar saati hep

o kurardı. Boyu yetişememekte, fakat kimseyi çağırmamakta. Bir sandalyeye çıkıp onun üstünde kurmakta. Annemin zamanları.

Halim çok ince düşünmüştür. Hiçbirimizin aklına gelmemiş bir şeye dikkatimi çekmiş; "Adalet, annenin saati dursun istemiyorum. Onun anısına bu saati biz duvara asalım; hep ben kuracağım; annenin zamanı durmayacak. Bu onun sağken vasiyeti olmalı." Dan...Dan... Dan... Saat gecenin üçü. İster istemez dolapları, dosyaları karıştırıyor; radyo oyunlarım dosyasında *Evimizin Saatleri*'ni buluyorum. 1955'lerde yayımlanmıştı. Hıçkırdım. Neyse ki Halim B. Ada'da. Dan... Dan... Dan... Dan... Saat sabahın dördü. Gençlik yıllarımızda olsak, hemen fırlar, Ayhan'a telefon açardım. Yatmalıyım. Yatakta A. H. Tanpınar'ın *Edebiyat Üzerine Makaleler*'ini okumak... Bendeki 1977 Eylül'ünde Dergâh Yayınları'nın ikinci basımı. İlki 1969.

Dr. Zeynep Kerman hazırlamış. İstanbul Üniversitesi'nde. Bir zamanlar aynı çatı altında Tanpınar'ın da bulunduğu aklıma geldi, besbelli Zeynep Hanım yazarımızın ayak izlerine dikkat kesilerek hazırladı doktorasını, diye düşünmemek de elimden gelmemekte.

Dan... Saat dört buçuk. Ortalık geç aydınlanıyor.

4 Şubat, Salı

Zeynep Avcı. Öğleye doğru telefon etti. Tarih Vakfı'mızın dergisi *İstanbul*'un ilk sayısı Nisan ayında çıkıyormuş da, buraya benim de bir yazı yazmam teklifinde bulundu. Derginin yayın yönetmenliği kendisine verilmiş. Sevindim, yine de "hele bir düşüneyim, ararım," dedimse

de, aklımda kaç zamandır İstanbul üstüne iki yazı dolanıp durmakta. Önde geleni: *Zamanın Kokusu ve İstanbullarım.* Ötekisi: *İstanbulca.* Der demez, burnuma ta 1930-40'lardan beri İstanbul'un çeşitli semtleri kendilerine has kokularıyla çalınmaya başlamasın mı? Özellikle Sultanhamam'daki kumaş mağazalarının yaz kokusu: Naftalin.

Zeynep'e telefon ettim. İşte bu zamanın kokusunu yazacağımı söyledim, "Ama lütfen acele olsun, demeyin. Genelde geleceğe burun uzatmaksızın geçmişi koklayan A. H. Tanpınar'ın 1930-58'ler arası çeşitli dergi, gazete, ansiklopedilerde yazdığı yazıları koklamaktayım da..." Güluştük. Zamanda anlaştık.

İki gündür Tanpınar'ın *Edebiyat Üzerine Makaleler*'iyle baş başayım. Romanları, şiirleri yanı sıra bir edebiyat tarihçisinin 'yaşadığı gibi'sindeki süzme düşünceleriyle de buluşmakta bu kadar geç kalmamalıydım. 1960'larda 'el koyduğum' Türk Edebiyat Tarihi'nin üçüncü baskısı yanı sıra 1969'daki ilk basımı yapılmış *Edebiyat Üzerine Makaleler*'ine gömülmüş bulunmaktayım. Böylece edebiyat, sanat, felsefe tarihini dünden şimdiye, 'yaşadığı güne' nasıl taşıdığını daha iyi anlamlandırabilirim. Aslında makalelerini 1977'lerde bulup almıştım. Ancak kendim romanın değişik kurgulanmasını, yenileşmiş üslubunu arayışlarımla o kadar doluydum ki, düşüncelerimi Tanpınar'la karşılaştırmaktan kaçınmış olabilirim. Belki de onun geçmişe, hem de büyük duyarlıkla takılı kalışından ürkmüşümdür. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* yazarı için geçerli olan yaklaşıp uzaklaşmalarım, zamanının 'edebiyatçısı' Prof. Kaplan için hiç mi hiç geçerli olamayacaktır. O, 'bildiğim bildik, öttürdüğüm düdükçülüğüyle tutucu bir ah-

lakın, kendinden fazla emin bir düzeyin, açıkçası düzeysizliğin üyesidir bence. Bunu bugün bana cesaretle söyleten, birkaç yıl önce 'dergâhlarınca' yayımlanmış *Türk Edebiyat Tarihi*'ndeki tutarsızlıklara mim koymuş bulunmamdır. Bir yazarı özellikle de 'kötülemek' niyetiyle doluyken, hakkında kulaktan dolma değil, doğru bilgi gerekir. Ele aldığı yazarın hikâye kitaplarına roman, romanlarına hikâye denilip durulmaz ve bir 'kadın yazarın' cinsellik üstüne yarattığı kitabına suretâ yaslanarak toptan yerden yere vurulamaz. Onu Cemil Meriç'in yanında görmeye alışmış bulunanlar benim 'anlayışa yatkınlığım'la, empatimle de temize çıkamazlar.

Bu yargımı ciddiye almayan sağ ve solcular olabilir; Cemil Meriç'in *Sosyalizmin Şer Çiçeği* başlıklı yazısındaki çok boyutluluğu 'hissedemeyenler' de bulunacaktır. Fakat Haziran 1987'de ölümünden az önce -hele şükür- onun 'hayatını' resmen ve resmedilmiş görenler, onu Kaplan'larla kurtların arasında saymak cürümünün bedelini 'hiçlenerek' ödeyeceklerdir.

A. H. Tanpınar, bugün yine varsa, yığınla tuzağa rağmen hâlâ daha 'hiçlenememiş' ise, Doğu ile Batı kültürü arasındaki çatışma ve çelişkileri bizzat kendi hayatı içindeki özel hesaplaşmalarıyla tartarak dün ve şimdi koşulları çerçevesinde besteleme ihtiyacını duyduğu için böyledir bu.

Dün onun yeniden okumaya başladığım kitabındaki 'makaleleri' arasından bazılarını işaretlemişim; oralara birer kâğıt iliştirmişim de, bugün nedense içlerinden sadece birini günlüğüme kaydetmek hevesine kapıldım: *Edebiyat Üzerine Makaleler:* "Bir Kitap Kapanırken". (Dergâh Y. 1969. s. 365; GÖRÜŞ n.1, Temmuz 1030.)

'Makale' Ali Suat Bey'in(?) yayımlanmış bir kitabı(?) dolayısıyla yazılmış. Yazıyı işaretleyip ayırma eğilimim belki de Ali Suat Bey'i yazar olarak hiçbir antolojide, edebiyat tarihinde bulamamam merakından ve Tanpınar'ın ele aldığı kitabın adını bu 'serlevha' altında belirtmiş olmasından doğmuştur:

"Ali Suat Bey, ufak bir inkârın gizlediği bu serlevha altında birçoklarını senelerden beri tanıdığım manzumelerini topladı. Buna çok sevindiğimi niçin inkâr edeyim? Neydi o, bir zaman şiirimiz masallardaki kuş konmaz, kervan geçmez çöllere benzemişti. Topal bir manzumeyi hasretle gözlediğimiz seneleri unuttuk mu? İşte bu boşluk yavaş yavaş doluyor. Belki istediğimiz, umduğumuz gibi değil, fakat ne yapalım? Günlerin getirdiklerine kanaat lâzım. Bâhusus çok defa önümüze yığdığı kuru ot yığınları arasında taze ve bahar kokulu bir bahar demetine tesadüf de kabil oluyor. ..."

(İşte Cemil Meriç'le Tanpınar arasındaki fark! İlkinde günlük hayatı gelecek adına sorgulamak var; Tanpınar iyi gelecek umudunu 'tesadüfe' terk ediyor. Tesadüf: Kendi yükünü hafifletmek, günlerin arasında bir tesadüf olabilene kadar sabırla beklemek. Yazının devamı:)

"Ali Suat Bey'in okurları bu kuru ot arasındaki bahar demetini çok çok bulacaklar ve memnun olacaklardır. Fakat bence, bu çok sevdiğim kitabın asıl ehemmiyeti buradan değil, artık unuttuğumuz, hatırlamadığımız bir devrin kıymetlerini nefsinde cem etmesinden geliyor. Bu devir, Mütareke devridir. O zaman İstanbul'da yaşayanlar, bu küçük ve zorla ufaltılmış âlemde, nasıl mistik ve sansüel bir havanın estiğini ve bunların birbiriyle karışmasından nasıl romanesk bir halita vücuda geldiğini bilirler. Bu

müşterek hâlet-i ruhiye, o zamanın bütün mahsullerinde bulabileceğimiz ve sanat terbiyesini o senelerde yapmış olanların son eserlerinde bile, tek tük tesadüf edebileceğimiz tahassüs ve ifade modaları meydana çıkarmıştı. 'Balkon', 'sandal', 'kaya', 'sevgili', 'şal', 'örtü', 'kol kola', 'mehtap', 'engin', 'gözyaşı', 'öksürük', 'verem', 'ıssız', 'sessiz', 'karanlık' gibi kelimeler o zamanın şiir lügatinde en baş yeri alıyordu. Şiir okunmuyor, terennüm ediliyordu. (...) Hüsnüniyet her şeye hâkimdi. Kötü bir mısra 'böyle geldi...' cümlesinde mazeretini buluyor, sevgili ilham membaı telâkki ediliyor, âşık olmamak eksiklik sayılıyordu." (Tanpınar'ın *Huzur*'u bu yaklaşımlara itirazından kaynaklanmış olamaz mı? Çünkü devam etmekte: *"Fikir modaları vardı. Bir gazete konstrüktif şiir istiyordu. Destanlar yazılmaya çalışılıyor, Türk şehnâmesinin yazılıp yazılmayacağı en aklı başında sanılan adamlar tarafından münakaşa ediliyordu. Bu devir çoban hikâyelerinden şâheser olabileceğine ve bu asırda manzum tiyatro yazılabileceğine, Türk efkâr-ı umumiyesinin az çok kani olduğu bir devirdi."* ('Köylü efendimizdir' ilkesine Tanpınar'ın içi ürpere ürpere efendice tepkisi.) *"Şâir kendini dinleyeceği yerde, etrafının dedikodusunu dinliyordu. Onun içindir ki sözü, ruha hitap edebilmek kudretini kaybediyordu. (...) Bununla beraber o günler güzeldi. Gelecek senelerin karanlığından bir şeyler bekleniyordu.* (... Bürokratik boyun eğiş 'umudu'!!! Bir çeşit töbe estağfurullah.!! A. A.) Devam:

"(...) İşte Ali Suat Bey'in kitabında ben İstanbul'un bu havasını, bu kaybolmuş, tarihe geçmiş âlemi buldum ve manzumelerinde o devrin modalarını gördüm. Ali Suat bu havanın içinde iki sene yaşadı. Sonra Anadolu'ya iş başına gitti ve dokuz sene orada

çalıştı. Bu ihtiyarî uzlet onun son manzumelerine istediğimiz mükemmeliyeti göstermemişse, kabahat kendisinin değil, şâiri cezbeden roman ve hikâyenindir. Bundan dört sene evel Bayezit kahvelerinden birinde bana okuduğu Dağ Adamı *adlı roman, içinde Mérimée'nin falan sahifesiyle rekabet edebilecek mükemmeliyetlere tesadüf edilen bir şâheserdir ve ben, o günden beri bu güzel kitabın neşrini dört gözle bekliyorum.*"

Ben de, Sayın Tanpınar'dan daha fazla sabırsızlıkla. Ancak, onun bir yana ayırdığım bu makalesinde 'dünün İstanbul'uyla 1930'lar 'Anadolu'sunu *Dağ Adamı* kitabıyla ödeştirmesini Cumhuriyet 'Batıcılığı' ile ürkek korkak, gizlice ödeşmesinden başka bir yere bağlayamıyorum. Batı'nın bir yazarına 'benzemek' nerdeyse bütün aydınlarımızın 'hüsn-ü kabulü'. Büyük 'hevesin' kuru otlar arasında bir küçük bahar demetine de tesadüfen karşılanacağı umudunun kanıtı. Tanpınar'ı dünden bugüne sağ salim getirmekteki tereddütler üstünde epeyce düşündüm. 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinin 'şiiri, romanı' baskı, zulüm daralmalarının yalnız dış yüzünü çıkararak genelde Tanpınar'ın istediği 'kendini dinlemek' yaratıcılığı bakımından zayıf düştüğü için A. H. Tanpınar her şeyiyle gözlere sokulmaya çalışılmıyor mu sanki? İhtiyaç ve ölüm ateşini söndürme namına, buyursun Tanpınar ve hemen ardından da Oğuz Atay itfaiyeleri...

Geçmişe yeniden dokunup değerlendireyim derken, *İstanbul'da Zamanın Kokusu* da havada kaldı. *Gece Hayatım*'ın kâbuslarını kitaba ekleme işini yarına havale edip durmam da öyle...

Not: Peki sen bugün yazdıkların gibi şeyleri neden günlüklerine döktürüp duruyorsun? Yoksa, 'günlerin'in yayımlanmak için zapta geçirmediğine artık inanmıyor mu-

sun? Yazılı anlatı üstüne bitmeyen tasavvurların, 'asi bir tay gibi' seni ruhuna doğru sürüklediği için mi bu böyle olmakta yoksa?

Ertesi gün, Akşamüstü.

Sinan telefon etti: "Anlıyorum Adalet Hala, sen benim senin izini kaybetmemi istiyorsun." Canım şunlar, bunlar, kurs ve burs paraları falan zamanında ödenecek yere ödendi; şimdi acaba ne var? Validesi ancak "money" isteneceği zaman aratır da... -İçerden-Dışardan ise ben, gayet spontane: "Aa Sinan, ne var?" "Hiiiç. Sizi bir arayayım dedim de..."

Bu 'hiiiç' bayağı hoşuma gitti. Demek Sinan 'kendisi oldu' artık. Kendisinin öğretmeni olabilme yolunda! Ne kadar güzel!.. Yarın Taksim, Gezi pastanesinde buluşacağız. Nicedir alınıp da burda durup duran walkman'ini götüreceğim. O Moda'ya eve değil de Ada'ya gideceğini söyledi. Teyzesine. Galatasaray Lisesi'nde basketbol takımına seçilmiş.

17 yaşında ve uzun boylu. "Ne olacak bu çocuğa?" gibi kaygılarım yavaş yavaş geride kalmakta. Şimdi Müjen var. Tatilden istifade Sinan da onu görmeye Ankara'ya gidecek. Birlikte seyahatimiz onları basbayağı iyi arkadaş yaptı. İşin içinde annesinin tiyatrovari trükleri olmasın; aman sakın bu güzel arkadaşlığın anlamı bozulmasın.

6 Şubat, Perşembe

Tıyatro, der demez, buyur sana bir elektrik akımı. Kenter'lerden telefon. Bir tanecik Yıldız'dan mesaj. Genç mü-

dür Cengiz söylüyor, *Çok Uzak Fazla Yakın*'ın provası başlıyormuş. Yıldız ve Müşfik. Bunu ikisi oynamadan olamazdı ki. Yaşasın Müşfik! Demek 'razı geldi'. Bu, iki kardeş 'barıştılar' demeye de gelmekte. Sevinç içindeyim. Yıldız'la benim hayatlarımız ne kadar benzeşmekte: O, kendisi gibi büyük tiyatro sanatçısı Müşfik'le sevişip itişmeler... Ben, hem yazar, hem tiyatro yönetmeni Güner'le sevişip itişmeler... Aman aman, Müşfik çok çok çok sağ olsun da: Ölüm hiçbir şeyi sağaltmıyor.

Ertesi gün.

Ölüm. Ölüm haberi: Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet tarihimizin devlet büyüğü İnönü'nün eşleri; sessiz fakat olumluluklarla dolu 'anne', içinde bulunduğu durumun gereklerini gösterişsiz bir zarafetle yerine getirmiş bulunan, Erdal ve Özden arkadaşlarımızın, Ömer'in değerli anneleri, 'Cumhuriyet Kadını'mızın kendini aşkın, Çankaya'da geçmiş ve şimdisini uyumlu kılabilen simgesi Sayın Mevhibe İnönü, 95 yaşında, hastalıksız, ama 'yaşlılık' denen bir hastalıktan ölmüş.

Başta Erdal İnönü, bütün ailenin ne kadar sakin ve düzeyli davranacaklarını bilmekteyiz. Mevhibe İnönü'nün ölümünü duyar duymaz 'O Kadınlar' diye geçti içimden. Aynı başlıkla yazacağım bunu *Cumhuriyet*'e. O Kadınlar: Din devletini de, laik devleti de tam içinden yaşamış olanlar. Aradaki geçişi gürültüsüz patırtısız, hepsi de çok doğalmış gibi kabullenip yaşayan ve yaşatanlar... Dün bir konağın odasındaki seccadesinin üstünde namaz kılmanın doğallığıyla Ankara Palas'taki Cumhuriyet balolarında olduğu gibi, opera binasındaki cumartesi konser-

lerine de seve seve gidenler... Özden'in tafta kurdelesini kendi elleriyle bağlarken bir tören giysisinin buruşuk sandığı etek ucunu kendi elleriyle ütüleyen güzel kadınımız...

Kış kıyamet, Halkevi'ndeki bir toplantıya hem düne, hem bugüne uygun yarım bir kürkle (etol) girerlerken 'Türkçü ve ırkçılardan bir şair öğrencinin' hakaretine maruz kalmaktan hiç alınmayan, zamanın sorunlarını hazmetmiş bir seviyeyle, böyle bir aşkınlıkla 'ulusal görevlerini' sakin sakin yerine getiren 'O Kadınlar': Sayın Mevhibe İnönü. Babadan oğla değil, hayatın içinden, kendinden varolmuş o soyluluk. Doygunluk.

Tuzla'ya, teyzeme gitmeliyim. Mevhibe Hanım'ı şimdi, bir de ondan dinlemeliyim. Halim'in annesiyle Mevhibe Hanım'ın yan yana fotoğrafları: Avukat Müjgân Ağaoğlu'nun büyük gururu: Yardımseverler Derneği'nin kuruluşu; burada toplanıp yan yana çalıştıkları zamanlar... Namaz niyazdan, Şeker ve Kurban Bayramlarından başlarını bu yana, laik Cumhuriyet'e ve bunun değişimlerine doğru çevirmiş 'O Kadın'lar. Hâkimiyetleri zedelenmiş hacı ve hocaların 'gâvur dölleri' aşağılamalarını görmezden-duymazdan gelebilerek buna sessizce göğüs geren 'O Kadın'lar...

Öznesine bilmeden, bilinçaltı marifetiyle küçümseme dalgası yükleyerek bana 'kadın yazar' diye başvuranlara hiç mi hiç alınmadan kısacık ve hep şunu söylemeliyim: "Ben kadın yazar değil, yazan bir kadınım." **Yazabilen bir insan.**

(İşte elin 'kurtulmuş feminist galiplerinin' önünde mağlubiyeti göze ala ala *Kadın Cinsi-Erkek Cinsi-Yazar Cinsi* diyerek bütün cinsleri kendinden saymış bir insan: **Hiroşima Mon Amour!..** Biliyoruz. Çünkü gördük.

Cumhuriyet'e "O Kadınlar" yazımı faksladım.

Halim'i bu sabah göremedim. Üst üste uykusuzluklardan sonra, bazan böyle sabaha doğru sızakalıyorum. Uyandım ki, saat 9.30! Yeni bir memleket görmüş şaşkınlığı ve sevinci içindeyim. Gazetelerden: Helsinki Yurttaşlar Cemiyeti'miz çalışmalarından olarak, yirmi yıldır süren Kürt meselemizi 'anlamak için' yabancı üyelerden Mary Kaldor, Miet, Jan Faber ve daha başkaları gelmişler. (Geleceklerini biliyordum da, benim iki sevgili Murat'ımın (Belge ve Çelikkan) onları omuzlayıp Diyarbakır'a götüreceklerini gazeteden öğrendim. Hoş zaten ben de derneğe gelip gitmekte biraz yaya kalmaktayım.

Tam gazeteleri karıştırırken Taciser Belge aradı. Ankara'da Helsinki uluslararası üyeler toplantısı varmış. Ayın 17'sinde Etap Pulman'ın üst katında, sabah 10.30'da başlıyor. Bizdeki ilk uluslararası toplantı. Taciser, Türkiye Helsinki'sinden program üstüne bir dergi hazırlamak için az yorulmadı. Tema: Duvar. Kopenhag Anlaşması'nı imzalamış ülkelerin yıkılan duvar sonrasına yaklaşımlarını, Avrupa'da ortaya çıkan yeni durumlar üstüne görüşlerini merak etmemek mümkün mü? Gideceğim, fakat gitmeden önce *Cumhuriyet*'e iki yedek yazı hazırlamalıyım.

Ertesi gün: Gece.

Cevdet Kudret Bey hasta. İyileşemiyor. Dün kendilerini ziyarete gittim. Onu yormak istemediğim halde, düşündüğümden fazla oturmuşum. Eşi İhsan Hanım, -yazması zor- durumun umutsuz olduğunu çıtlattı.

Halim haftasonu Büyükada'da. Hava çok soğuk, ama güneşli.

Ankara, Müjen'le de buluşulacağına göre, üç-dört günümü alacak. *Cumhuriyet*'e "Yeni Duvarlar mı?" "Bir Millet Uyanıyor" (Bu Muhsin Ertuğrul hocamızın 100. doğum günü anısı için) yazılarımı yazdım. Yarın fakslarım.

23 Şubat, Pazar

Lapa lapa kar yağışı. Hüsamettin Ünsal'larla Rumelifeneri'ne balık yemeye gidilecekti. Kaldı. Ben de böylece son on günün notlarını düşme fırsatı yakalamış oldum. Ankara'ya Helsinki toplantısından iki gün önce, mavi trenle gittim. Müjen'le buluşup konuşarak bakıcı ya da bekçisinin kaniş ve Müjen'den yakınmalarını dinledim. Kayseri'de bir bankada çalışırken çıkarılmış mı, ayrılmış mı, bilemiyorum da Ankara'ya iş aramaya geldiği zaman, arkadaşımın aracılığıyla kuruldu bu ilişki. Otuz yaşlarında, bekâr; Kayseri'deki kızkardeşleri de yanına gelip gidiyor. Ailenin ölümle boşalan evinden sonra taşınılan Gaziosmanpaşa'daki bu ev geniş, güzel. Kendi odası da pembe beyaz perdeler, yatak yorgan, şifoniyer, aynalı tuvalet masasıyla falan mis gibi döşenmiş. Müjen'in annesinden kalma araba da kapının önünde. İşin güzeli bakıcı araba kullanmasını biliyor, fakat Müjen taksiyle gelip gidiyor. Her şey ikisinin bildiği gibi, isteklerine göre yürümekte. Biz çok memnunuz. Kendisi her oturup sohbet edişimizde neden 'Müjen ve köpek' ya da 'köpek ve Müjen' diye başlayıp bitiriyor; anlayabilmiş değilim. Müjen'in okul çıkışlarında hemen eve gelmeyip de Tunalı Hilmi'lerde arkadaşlarıyla, özellikle erkekten olanlarıyla dolaşması onu

en rahatsız eden şeylerden biri gibi… Herhalde: "Ben elimden geleni yapıyorum ama, yine de haberiniz olsun," demek istiyor. Bu arada her söz ve durumdan roman çıkarıp kurgulayan beynim meseleye burnunu sokmadan edememekte: "Belki de biri genç, öteki olgun iki kadınlı ve erkeksiz bir hayattır onu için için böyle doyumsuz kılan," demeye getirmekte. Hani şu 'evde kalmış kız' ol-ma-nın kor-ku-suuuuuuu… (Bana ben: Sen ka-rış-maaaaa!..)

Ne güzeldi Ahmet Cemal'in *Üç Beş Kişi*'n üstüne yazdığı yazısında romandaki "Kekeme İlişkiler" lafına mim koyması. Tiyatro: Gülen ve ağlayan maskeler.

Ankara'daki acı-tatlı; en gerekli, en zor ve en kendiliğinden, en güzel durağın böyle. (Fatma İnayet: Kârlısın kârlı!.. Vicdanında bir rahatlık.) Helsinki Y. M. toplantısı bildirilerini dinlerken hep bir konsantrasyon bozukluğu çekmiş olsam da, orda bulundum, oylarımı verdim, üyelik sorumluluğumu yerine getirdim diye içim rahat.

(Kopenhag Anlaşması sonucu -BM: AİH dolayısıylabizde de kurulması gerekli Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin 12 Eylül yasalarına bağımlılığımız nedeniyle 'dernek' uygun bulunmayıp 'vakıf' rozeti taşıması, sonra bu da istenmeyip 'Merkezi'nde soluk aldırılır hale gelmesi serüvenini çektikleri bütün sancılar yüzünden en iyi Murat Belge ile Taciser bilirler. Prag toplantısına ilk gidişimizin 'anlamı' büsbütün aklıma gelip durmuştur.)

Bunların yanı sıra, en en en sivil tarafımla Özden'i aradım; annesi Mevhibe İnönü Hanım'ın kaybı nedeniyle başsağlığına gitmiştim; "O Kadınlar" yayımlanmış, o da okumuştu. Bu kuşak üstüne o kadar ayrıntılı, öyle güzel konuştuk ki Özden'le. Bana annesinin içinde bulunduğu fo-

toğraf albümlerini tek tek açıp gösterdi. Sanki bir anlamda Mevhibe Hanım'ın gidişiyle bizim kuşaktan olan kadınların bütün çocukluk, ilkgençlik yılları da ellerinden çıkıp gitti. Özden'le birlikte bunun o kadar bilincindeydik ki... Mevhibe İnönü, İslam'dan laik devlete geçişin hem kadın, hem de Kurtuluş Savaşı generallerinden birinin, Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın eşi konumuyla değişimin bir simgesi ise, doğurup büyüttüğü, yetiştirdiği çocukları, özellikle de 'kız çocuk' Özden öyle. Öyle bir simge ki, ha o, ha ilkgençliklerini savaş yıllarının ekmek karnesiyle yaşamış bizler...

Özden'le buluştuğumuz o sabah, benim ân'larımın en önemlilerinden biridir. İşte yani, zaman da, zamanın okunması da budur. Köşkten ayrılır ayrılmaz bir taksiye atlayıp Cebeci mezarlığına gittim. Annemle babamı, mezarlarının başında, dönüşüm döneminin bireyler üstündeki etkilerini, iki kültür arasında kalmışlığın iç dünyalarında yapıp ettiklerini, çelişkileri ilk defa baştan sona bir dram okur gibi okudum: Çocukları, Cumhuriyet'in ilk kuşakları tarafından haksızlığa uğratıldı onlar...

(...)

Ankara'dan döneli kaç gün oldu. Mavi trende genç edebiyat eleştirmenimiz Semih Gümüş'ün *Roman Kitabı* bana çok iyi arkadaşlık etti. Fakat kitaptaki roman eleştiri ve değerlendirmeleri hakkındaki bazı olumsuz saptamalar hakkında Fethi Naci'nin bizzat kendisinin 'alınması' ya da 'gocunması' gerekir sanırken, edebiyat dergilerinden birinde Gümüş'ü bu saptamalarından ötürü alkışlamaya durmuş bulunması benim için hoş bir sürpriz oldu. (Ben bana: Demek ki o saptamalar sadece senin işine gelmiş!!!)

Mülkiyeliler Birliği'nin "Toplumsal Diyalog Forumu"na katılman da dünkü güne rastlamış bulunmakta.

*

Küçük Notlar

5 Mart, Perşembe

- *"Fikrimin İnce Gülü"* filmi için anlaşmaya uymadıkları gerekçesiyle Okan Film'e açtığımız davanın duruşması için avukatım Sayın Haluk İnanıcı ile İstanbul 10. Asliye Hukuk Mahkemesi'ndeki duruşmaya gittik. Yurtdışına bildirim, vb. noktaları zaman isteyeceği için davalı taraf 'mehil' istemiş, duruşma ta 15 Haziran'a atılmış. Anlaşmayı imzalayan şirket burda -fakat kayıp- filmi çeken kimse dışarı gelip giden şirket akrabasından biri -tam bir dümen bu da... (Anlaşmada adı olan şirket kapanmış, ortağı da İsviçre'de dişçilik, çene cerrahlığı yapmakla meşgulmüş, diye bir haber...)

Ataol Behramoğlu'ndan bir şiir:

Yaşadıklarımdan öğrendiğim bir şey var. (Daha çok şey olacak Ataol. Hayat okulu demişler buna.)

- "Sorunlar medyada göründüğü kadardır" durumu üstüne konuşmak için Ali Bulaç, Murat Belge, ben, Taha Akyol gazeteleri dolaştık. (Kaç gün geçti, adları sıralamada yanılıyor muyum acaba?)

- Van 100. Yıl Üniversitesi'nden Seyit Ali, yazarlığım üstüne tez hazırlıyormuş. İstanbul'a gelmiş; Taksim, Gezi'de buluştuk. Sorularını yanıtladım.

- Bir geceliğine Halim'le Ada'ya gidip geldik. Evde üşüdük, adada yürüdük.

- *Türkçem Benim Ses Bayrağım:* Fazıl Hüsnü Dağlarca. (Kendisiyle ilk defa 1951'de Ankara Radyosu'na sınavla girişimden sonra, Basın Yayın'a bağlı Radyo Dairesi Başkanlığı'nda karşılaşmıştım. Kendileri de oradaymış. Çok heyecanlandım. Ama asıl heyecanı, sonraları sayın, sevgili Refik Ahmet Sevengil'in Radyo Dairesi Başkan'lığına getirilmesiyle onun odasında Reşat Nuri Güntekin'e tanıtıldığım zaman yaşadım. Yazarın sigarası dudağında, külü ha düştü, ha düşecek gibiydi. İki heyecan üst üste. Ya kendilerine 'oyun yazarı' diye tanıtılışım! İçimden: "Ama ben Çalıkuşu değilim," demek geçti; diyemedim.

Ali Poyrazoğlu: Her adımında ona daha çok bağlanıyorum. Okuyor. Yazıyor. Oynuyor. Yönetiyor. Hepsini de dört dörtlük yapıyor. Dün gece yeni sahnelediği oyunu *Uzakta Piyano Sesleri*'ni görmeye gittim. 'Komedi' oyuncusu sanılan Ali müthiş derinlikli, düşünce ve duygularımızı besleyerek harekete getiren bir sanatçıyla bütünleşti gitti.

Büyükada, 13 Mart, Cuma

Birkaç gündür burdayız. Burdayım, desem daha iyi. Çünkü Halim bir yandan işi, bir yandan Ankara, Müjen arasında gidiş gelişlerinde.

Dün Erzincan'da müthiş bir yer sarsıntısı. Yıkılan evler, ölen giden insanlarımız. Ortaokulun ilk sınıfındayken de, buzlu karlı, soğuğun soğuğu bir gecede de yaşanmıştı Erzincan'da büyük deprem. Doğanın tekrarına umarsızlığın tekrarı eklenirse, daha beter!..

Bu evin yakıtı yine bitti. Depremle başlayan iç üşümelerime dış üşümeler eklendi.

Ertesi sabah.

Yeni haberler. Erzincan'la birlikte Bingöl'de de deprem. Güneydoğu'daki Kürt-Türk ölüm kıyımları yıllardır zaten eksilmeyip artıyor. Depremde yüzlerce ölü, buna eklenmiş bulunmakta.

Atalarımız: "Bıçak yarası geçer, gönül yarası geçmez," demişler.

İki gün sonra:

Ada evine bir teneke yakıt getirdiler, bu sefer de brülör çalışmadı.

Büyükdere'ye dönerken Eminönü vapuruna binip, Cerrahpaşa hastanesine çıktım. Cevdet Kudret Bey'i oraya yatırmışlar. İhsan Hanım yine kulağıma şunu fısıldadı: "Ben artık yatakta bir fotoğrafım. Herkes bana bakıp bakıp gidiyor. Beni kimse aramıyor," diyormuş... Gazeteleri karıştırıyorum. Bugünden tam 17 yıl önce İstanbul Üniversitesi önündeki öğrenci katliamı geliyor aklıma. Sol görüşlü 7 genç öldürülmüş, kırktan fazlası da yaralanmıştı. Gençlerin sesini silahla, copla kesme zihniyeti: 16 Mart katliamı. Soruşturma hâlâ sürmekte... Devletin kendini kendi içine hapsetme öz-gür-lü-ğü!.. Belirsizlik.

17 Mart, Salı

Büyükdere'ye geldim ki, telesekreterde mesajlar. En uzun ve alacaklı sedası vereni Sinan'ın annesinden olanı.

Kurs öğretmeni Tahsin Bey, şuraya, işte tam şu hesap numarasına ocak ayından iki ders parasıyla geçmiş şubat ayı dersleri için 1,5 milyon yatırılmasını istiyormuş. Şimdiye kadar biz hepsini hiç atlatmadan yatırıp durduk. Bu yeni talep ne demeye gelmekte acaba? Hesap mesap, makbuz mukbuz hak getire. Hiç sorma: Savcı tonunda sergilenen iddianamenin hâkimiyeti altında kalırsın. Yatır şunu ve yat gitsin.

Çok çok çok değerli Muhsin Ertuğrul hocamız, geçen akşamki 100. yaşınızı "Bir Tutkunun Yüz Yılı" töreninde anılarla, tanıklıklarla, alkışlarla başımızda görme özlemiyle dolup taşarken aklımı sık sık kurcalayan şu olmadı değil: "Hocam, tiyatro, sinema sanatının derinleşip gelişmesi için genç sanatçılara tutkuyla kol kanat gererken ayağınıza 'oyuncular' da dolanırsa ne yapardınız? Bilmek istiyorum. Hükümetiniz tarafından tayin makamındaysanız, siyasal oyunlara sırt dönüp istifa ettiğinizi biliyorum, ama kültür, sanat yolu sürekli bir yol değil mi? Bundan, yaratıdan istifa edilemez ki..." Siz kendinizdiniz. Siz kendinizsiniz; o kadar.

25 Mart, Cuma

Ne hoş! Ne güzel rastlantı. Dün beni, adını Ömer Faruk Sağlam diye veren bir genç aradı. Folk Tur 'Amatör Tiyatrolar Topluluğu'ndan. Gençlik Günleri Festivali'ne katılanlardan Selçuk Kız Meslek Lisesi, Fındıkzade'de, Sayın Tahsin Öztiryakiler yönetiminde benim *Evcilik Oyunu*'nu sahneleyeceklermiş. 'Prömiyer'den önce provaları görmemi diliyorlar. Üç gün, çeşitli saatlerde... Gider miyim? İşte işte, Muhsin hocamızın memlekette olmasını çok

istediği, hatta askerliğini yapanların da bir sahnelerinin olmasını, tiyatro çalışmaları da yapıp cezaevlerinde, hastanelerde engelliler için temsiller vermelerini özlediği 'bölgesel amatör tiyatrolar' projesinin ilk yeşertileri işte! Amatörlerin, Selçuk'tan gelen gençlerin salt benim bir oyunumu oynamaları değil tasarının gerçekleştiğini gösteren. Yarınki Dünya Tiyatrolar Günü'nden başlayarak çeşitli genç topluluklar seçtikleri oyunları hem bulundukları yerde, hem burda sahneleyecekler. Oyuncular topluluğu da var, onlar Strinberg'in *Miss Julie*'sine çalışmışlar. Zor bir seçim. Buna ve benimkinin son provasına, temsiline koşa koşa giderim, fakat ötekilere yazık ki gidemem. Sinan'ı bayram tatili dolayısıyla Ankara'ya, Müjen'e götürmem gerekiyor. Dilek Türker de Muammer Karaca'da *Mutlu Ol Nâzım*'ı oynayacak, tek başına. Uçak yetişirse, belki görebilirim. Ömer Faruk'a Muhsin Ertuğrul hocamızın tasarılarını anlatıp durdum; haberlerine sevindim.

31 Mart.

Ankara'dan önce: *Miss Julie* ya da Oyuncular Topluluğu tarafından *Matmazel Julie*. Gençler bu oyunu yepyeni bir yorumla sahnelemişler. Hani sanki grotesk, kitsch bir yorum. Klasik yorumu öyle benimsemiş, öyle sevmiştim ki, bu nerdeyse sado-mazoşist yorum beni şaşırttı. Hatta ürküttü... İzleyiciye hiç keşfetme, gösterilmeyeni hayalleme şansı tanımıyor. Gençler sanki 'chocant' -şok yaratan- sinemadan etkilenmiş, yorumlarını bu şiddet üstüne yapmışlar. (Banyodan çıkan parmaksız eldivenler, çoğu zaman kapı aralığından görünenler, yani deşilen, ciğeri koparılan hayvan -tavuk- kan, kırbaç, şiddet... Bu oyun-

da her şey alttan alta, gizlenerek verildiği için güzeldir. Gençler, TV, sinema gibi gösteriyi öne çıkaran etkinliklerin kurbanları mı oldular? Oysa Strinberg insanın derinlerine iner, iner, iç dünyalarında arkeolojik kazılar yapar, hem de izleyiciyi yanına alarak, kendine katarak.

2 Nisan

Dün TV de Azeri-Ermeni, Sırp-Hırvat çatışmalarına bakarken gerçeği değil, bir Amerikan filmini, yapma bir şeyi seyrediyormuşum gibi geliyor. Bu savaşlar sanki böyle film sahnelerini yeniden canlandırıyorlar. Sanki herkes 'savaş insanları'nın filmini oynamakta. Felaket bir '1 Nisan' şakası! Şimdi de felaket bir 2 Nisan gecesi... Yolculuktan önce ödenecekler listesi, Sinan'ın kursu, Ada bahçesinin çiti, kırılan gözlük yerine yenisi, Sinan'ın aramızdaki şirinin şirini töre gereği yeni pabucu falan derken 6.700.000 TL tuttu. Babam: "Ayağını yorganına göre uzat," diye buyurdu.

Uzatamayacak kadar yorgunum. *ROMAN-Tik* ruhumda kanser olup çıktı. Onunla tam da Viyana'daki gibi yalnız, baş başa kalmazsam birlikte gömülüp gideceğiz.

Bu arada kâbuslarımın sırasını bozdum; *Gece Hayatım*'ın elini yüzünü boyadım. Görücüye çıkmaya hazır 'gibi'...

15 Nisan, Çarşamba

TRT'de Altan Aşar yönetiminde *Bizim İnsanlarımız* program çekimi. Yazgülü, Ortaköy stüdyosunda Yavuz Özkan, ben ve Tuğrul Eryılmaz'ı karşısına dizip sanat, ede-

biyat, sinema ve basın çerçevesinde terletiyor. Evde ise Bernt'ten mesaj.

Buraya gelmiş, Karadeniz yaylalarına yolcu. Anlaştık. Yarın akşam yemekte, birlikteyiz. İletişim'den sevgili Fahri Aral aramış. Mitos Boyut da bütün oyunlarımı yayımlamak istedi gibi, istemedi olsa daha iyi.

On gün sonra:

Halim ve ben ağır bir gripten yatıp kaldık. Ben ateşli ateşli İst. TV'sinin "25. Kare" programına katılıp döndüm, Halim hâlâ yatmakta...

Güner. 27 Nisan. Ölümünün 15. yılı anısıyla dayanamadım kendi şiirinden alınma: "Arada Unutkanlıklar Var", diye bir yazı yazdım, fakat *Cumhuriyet*'e de, hiçbir yere de göndermeyeceğim. Neye yarar ki, sadece benim hatırlatıp durmam onu? Bursa'dan beni telefonla arayan, Güner'den konuşan genç de olmasa.

(...)

"*Fikrimin İnce Gülü*" davası: Cenevre davası için(?) notere tercüme parası diye 1,5 milyon vermek gerekiyormuş. Bildirilen hesaba yatırdım.

Seher Hanım'ımıza şükranlarla doluyum. İki saat de gelse, beş saat de, içim rahat. Ondan önceki ütü ve temizlikçimizin adı da Seher. Eğer bulabiliyorsam, çalışacak zamanı iki Seher'im sayesinde bulabiliyorum.

Büyükada, 22 Haziran

Mayıs'ın 16'sından beri burdasın. Tabii arada bir Büyükdere, Cağaloğlu, Sultanahmet'lik duruşmalara falan

gidip gelmelerini saymazsan. Geçen ay burda hayli üşüdün ama, şöminede kozalaklarını yakıp keyfine bakmak, bol bol yürümek aklına-fikrine iyi geldi.

Yürüdükçe açıldın. Arzuhalci masası yanına koyduğun elektrik sobası da işine yaradı. Böylece, *ROMANTik Bir Viyana Yazı* kendine uyan sesine, giyim kuşamına kavuşmakta.

"Tarih Dersleri" bölümleri kendilerini hemen hemen oldukları gibi korudu ama, "Anahtar Deliği" bölümü ile hafiyelik bir araştırma sonucu ele geçirilmiş "Edebiyat Dosyası"nı V. bölüm "Tarihin Kokusu"na yakıştırmak birkaç prova gerektirdi. Bu provalar da dünkü pazar günü sabaha doğru bitti. Emekli öğretmen Kamil Kaya'nın 'cinayet işleme' hayalleri, bu hayallerin yaratıcısı seni bile ürpertmedi değil.

(Aslında önceki sabah Cerrahpaşa Hastanesi'ne gidip geldin. Cevdet Kudret Bey ağır, çok ağır.)

Halim bu haftasonu buraya gelmedi. Aramız oldukça nahoş: Seni 'yokmuş' saymasına alınmıştın; epey oluyor, fakat sen bir türlü düzelemiyor, düzelemedikçe de savunu oklarını 'ben varım'lara hedefleyip hedefleyip fırlatıyorsun.

Büyükdere'desin. Mesajlar pek çok. Halim'ciğin her şeyi tek tek notlamış. Yaa işte, menfaat: Yelkenler suya.

Bu arada kitaplarının yayımlarıyla ilgili iyi ve iyi olmayan şeyler yaşadın.

Doğan Kardeş Yayınları'ndan Turhan Ilgaz Bey aramıştı. Bir çocuk kitabının olup olmadığını soruyorlar. Bir adet yazmış, herkesten önce kendin bunu hiç mi hiç sevmemiştin. "Fakat, müzikli/danslı, büyükler ve çocuklar için yazdığım bir oyunum var," diye bir itirafta bu-

lundun. İncelik gösterdiler, götürüp götüremeyeceğini sordular. Yapı Kredi Doğan Kardeş Yayınları, Aksaray, Çemberlitaş-Çarşıkapı dolaylarında imiş. İletişim'den alışkın olduğun mekân sana büsbütün çekici geldi; birkaç gün sonra götürüp verdin. Turhan Bey'le tanıştın. Çok geçmedi, çocuk yayınlarından senin *Duvar Öyküsü*'nün yayımlanacağı haberi geldi. Anlaşmayı yapmak üzere çağrıldın...

29 Haziran

Turhan Ilgaz'ın yanında kim vardı dersin? Enis Batur. YKY kuruluyormuş.

Doğru anladıysan Enis yayınların başmüdürü olmaktaymış. Beni asansöre kadar geçirdiler; aranızdaki buzlar erimişe benzer.

(...)

Piyasada bir yıldır bulunamayan *Bir Düğün Gecesi* İletişim'de çoktandır; nihayet dizilmişti. Bunu sevgili Fahri Aral nazik bir ziyaretinde bildirmişlerdi. Bu güzel habere rağmen romancığım geçmiş Kitap Fuarı'mızda yine yok satmış bulunmakta. Yeni yeni başlayan 'çoksatar'lık pazarına 'yoksatar'lıkların da olması diyalektik bağlamıyla kaçınılmaz. Ama keşke grafikçi/kapakçı Ümit'imiz fuar broşürlerinde *Kara Kitap*'ın yanıbaşında benimkine de bir 'kara kapak' esprisi patlatmış olmasaydı! Patlayan patlamış, geçen geçmiş, biten bitmiştir. Ah benim canım Türkçem, ülkemin dil bayrağı! Peki şimdi şu senin önünde duran notlar, mesajlar, tel no.ları falanlar neyin nesi? Kitaplarımla Yapı Kredi Bankası'nın gövdesinde kurulmakta olan YKY'ye katılma teklifi. (Fatma İnayet, kafamı itek-

lemekte: Remzi'den ayrıldığından bu yana kendini yeni koca arayan dullar gibi hissediyordun ya? Çünkü zaten içiyle dışıyla tanıya tanıya bir erkek tanımışsın ya, 'öteki'lerden kime gülümsemeli, kime baş çevirmelisin pek bilememekte idin ya?..) Sahiden Ankaralı olarak yayın dünyasının o kadar dışında idim, özgürlük fırsatını acaba şu mu olsa, bu mu olsa, diye yayınevleri kapılarına dokuna dokuna harcamaktan öyle kaygılanmakta idim ki, doğrusu bu beyefendice teklif işime yaramadı değil. (Ben bana: Elini İletişim'e ezik büzük kendin uzattığını unutma haaa...)

(...)

Bütün bu 'Fatma İnayet'siz hesaplaşmalarım oldukça uzun sürdü. Doğan Kardeş'te *Duvar Öyküsü* çocuk oyununun yayımlanacağı haberi geldikten sonra, işte bundan yirmi-yirmi beş gün önce Galatasaray'daki Yapı Kredi Bankası'nın üst kat odalarından birine çağrıldım. Böylece Turhan Ilgaz Bey'in beni zarif kabulü sırasında Enis Batur'la YKY'den sorumlu kişi olarak yeniden karşılaşmamız gerçekleşti. (Başmüfettiş: Ankara'da yaşanıldığı sıralarda karşılıklı birer adet ve sertlik dolu yazışma(ları)nızı yok'muşa getirdiğini atlamasana!) Editör İshak Reyna Bey'le, koordinatör makamındaki Şahin Bey'le tanıştırıldım. *Duvar Öyküsü* kasım ayında yayımlanmış olacakmış. Üç'lü romanlarım serbestse, bunları da yayımlamaya, iznim olursa programlarına almaya hazırlarmış. (Senin de Remzi'den karşılıklı gözyaşları içinde alabildiğin boşanma kâğıdın imzalı imzalı hazır ya, ona bak. Enis de oralardan ayrılmış ya, buna da bak.) Aslolan, yepyeni bu yayınevine verebileceğin yepyeni bir kitabın ya da kitapların. Bunlardan var mıdır?

İçim cıız etmiştir. *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nın kısmeti iki yanlı 'brand new olaraktan' burasıymış demek! (Ya, Halim'in dahi hiç haberi olmaksızın, arada usul usul denemelerini toplayıp, yanlarına yeni yeni döktürdüklerini de ekledikten sonra, adına *Karşılaşmalar* dediğin kitap? Evet ya, bu da var. *Gece Hayatım* zaten Simavi Yayınları'ndan Doğan Hızlan ile Ataol'a teslim edilmiş bulunmakta. Bu orada öylece duradursun, fakat *Karşılaşmalar*, kelimenin parçalanmasıyla Kar-Karşı-Karşıla-Karşılaş-Karşılaşma-Karşılaşmama-Karşılaşmalar diye, üstelik her biri de iki üç anlamlarını birden içerdiği önerin göze görünür biçimde kabul görüp yayınlanmalı. (İşte bunu, kitabın editörü kim olacaksa, onun kulağına fısıldamayı unutmamalısın.)

Bu resmi karşılaşmamızda YKY'nin tarafıma uygun gördüğü yayın şartları da bildirildi. Kitaplarımın yayın programı, şöyle mi, böyle mi gitsin meselesinin ise bana daha sonra bildirileceği açıklanarak söz kesildi.

(Kendini basbayağı profesyonel bir yazar mertebesinde hissetmişsindir.)

2 Temmuz

Yarın Antalya'ya dört günlük yolculuk. Delikanlılık işaretleri veren Sinan Sümer yanımızda, kendine sahip, yetişmiş genç kadın hizasına bizi çağıran abi-kızkardeşten yeğen Müjen'imizi ziyaret. Müjen Ankara Bilkent Üniversitesi, hadi diyeyim ki 'antropoloji' bölümünde iletişim/turizm alanını seçmiştir ve turizm eğitimi konusunda staj yapması adına kendisine Akdeniz 'tatil köyleri'nden Kemer'deki Kiriş World düşmüştür. Telefonda: 'Ah halaca-

ğım, bir görsen, yer siliyorum, tuvaletleri bile temizliyorum, mutfakta bulaşık yıkayıp, koku, yanık, pas ne varsa hepsinden de sorumlu tutulacakmışım," deyip duruyor biraz yakınır gibi, fakat en çok da kendisiyle övünür gibi. Bense onu dinlerken içimden biraz 'oh olsun, hayat böyle işte, hazıra konmayı istemez, çalışılmasını ister,' diyor, öte yandan 'ah canım, kim bilir neler çekmekte, nasıl yorulup düşmekte; evinin buzdolabına yarısı yenmiş, yarısı kalmış paket kâğıtlarını bile tıkıştırıp duran çocuğun başına gelene bak sen, hay Allah, ne yazık, ne yapsak'larımla için için üzülüp durmaktayım.

Üç gün sonra:

Kiriş otel odamız. Güneş alerjimden ötürü yüzemiyorum bile. Denize gir-çık çırpınmalarım yok. Sinan genç adamlığını yaşıyor: Dün gece sabaha doğru yatmış anlaşıldığına göre. Yakışıklı ya, Yeşilçam filmleri çeviriyor galiba; yemek sonrası başlayan dans-caz meselesinde pek güzel bir genç kadınla dans ederken 'görülmüştür.'

Müjen'le asıl eğitim yeri Kemer'de buluşuldu. Hiç sayıp dökmesine gerek kalmadan pek sevinip, çok övündüğümüz de umalım 'görülmüştür.'

5 Temmuz, Pazar

Geceyarısı: Taksi. Uçak. Taksi: Sinan'la Levent'teki Papillon'umuzda pizza yemekler, Büyükdere'ye gelip ona yatak hazırlamaklardan sonra çantaları boşaltmak, derken soyunup dökünüp kendimi tartmak: Dört günde iki kilo almışım. Yine gece hayatımın rüya ve kâbus-

larıyla, bir yığın kirliyle dopdolu tatil bitti gitti, gele gele iki kilo geri geldi.

Telesekretere göre, yokluğumda arayanlar: Yazarlığımı hiç çöpe atmamışların başında gelenlerden *Varlık* dergisinin uğuru Enver Ercan. Titiz ressam ve alıngan dost Balkan Naci. Londra'dan Ankara'ya doğru uçuşa geçmiş Orhan ve Sevgi Suda. İskender Savaşır. O Bilar'da imiş. Beni *Gündem* gazetesi namına arıyormuş. Bak işte, Selçuk Baran'la birlikte orkestra üyesi annesiyle yakın dostluğumuz bir yana İskender'in belki de beni ilk arayışı bu. İletişim'den Fahri Aral da arayanlar arasında. Ah değerli Fahri'ciğim, 12 Eylül oldu olmadı, derin devletin iftirasıyla ortadan kaldırma teşebbüsü işe yaramadı; sizin gibi *Bir Düğün Gecesi*'ni bağrına basan basana, ödüllerle taçlandıran taçlandırana olup gitmişken sizdeki basımını bir türlü gerçekleştiremeyip bu romanımı 'yok'a getirmeniz beni gerçekten çok acıtmıştır. Üstelik kitabı basmayı o kadar çok isteyen varken. Çok iyi anlayacaksınız Nihat da, siz de: Kapaktan sorumlu ve beş parmağında altı hüner bulunan çok sevimli Ümit'in kurbanı olmak bu yaşta artık bana yaraşmadı. O kadar sevdiğim, kendi ayaklarımla geldiğim İletişim'den çekilmem artık bir mecburiyettir. Üzgünüm.

Enver Ercan, *Ruh Üşümesi*'nden doğma "Erotizm ve Edebiyat" üstüne konuşmamızı istiyor. Bu konuda göze sokulması gereken çok şey var. Magazinlik 'erotizm' değil benim meselem. Ercan bunu bilir. Yarın ararım onu. Konuşuruz. Haa sahi, bir de *Nokta*'dan Berran Ersan, CRR Konser Salonu yönetmeni sevgili Filiz Ali'mizin belediyece buradan uzaklaştırılmasına karşı girişimlere ne dediğimi soruyor.

Ertesi gün:

Berran Ersan'ı aradım. Hem Kültür Bakanı Fikri Sağlar'a, hem İstanbul Belediye Başkanı N. Sözen'e bu girişime karşı görüşlerimi birer telgrafla bildirdiğimi söyledim; aynı düşüncemi kendisine de yazdırdım.

Ada'lı eve kalorifer ısıtıcısının onarımı için Demirdöküm'den biri gelecekmiş. Yarın gidip bakacağım, dönüp geleceğim.

Bir istek daha: YKY'den Şahin Bey aradılar. Denemeler kitabımı opsiyonlu olarak vermem. Yorulmamamı, almaya birini gönderebileceklerine nezaketle değindiler. Elim ayağıma dolandı. Haftaya kendim götüreceğimi söyledim.

Ne gün ama! Hürriyet Production'dan (Simavi Y.) arandım. *Gece Hayatım* yakında çıkacakmış. Bu kitabım üstünde, kontrat, para filan meselelerini konuşmak üzere oraya gitmeliymişim. Büyükdere'deki evin fırın ve buzdolabı da bozuk. Tamirci gelecekti. Ne yapsam?

Ne olursa olsun, Aya İrini'deki Rampal konserini kaçırmayacağım.

10 Temmuz, Cuma

Saat 15.00 suları. Değerli edebiyat hocamız Cevdet Kudret Bey, Cerrahpaşa'da yatarken dünyayı terk edip gitmiş. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman* kitabı üç cilttir. İçinde ideolojine uzak kaldığı bir yazarın bulunmaması 'konuşulur' olmuştur da, bu üç cildi hazırlamak ne demeye gelir, bilenler bilirse de bunu öteki 'arıza' kadar hisseden olmamış gibi. Ortaoyunu, Karagöz inceleme ve metinlerinden öğrendiklerimiz bir yana, bu oyun metinlerini kay-

bolup gitmekten kurtarması da kültür hayatımıza hizmetin en büyüklerinden biri...

Edebiyatımızın her türünde eserler vermiş, *Dilleri Var Bizim Dile Benzemez* ile *Kalemin Ucu* deneme kitaplarından bu sonuncusunda yer alan 'Yaş Yetmiş Beş' yazısı hemen aklıma geliverdi. İlk satırı: "Affedersiniz, yaşıyorum." Ne incelik. Dahası var: "Arkanızdan ağıt yakmak isteyenlerin kalemleri ellerinde kalmış, bekliyorlardır: Be birader, gideceksen git de, yazımızı yazalım." İncelik. İroni. Üzünç. Hepsi böyle, hayatında.

Aşiyan'a gömülecekmiş.

Ertesi gün:

Bütün sabahımı Rumelihisarı'ndaki evlerinde Cevdet Bey'in eşi İhsan Hanım ve kızı Ayşe ile geçirdim. Pazartesi Aşiyan'dayız.

14 Temmuz, Salı

Hem 12 Mart, hem 12 Eylül darbeleriyle sopalanmış, İstanbul İktisat Fakültesi'nden çok sevdiğim Mustafa Sönmez THY'nin dergisi *Skylife*'tan aramış. Mustafa Sönmez beni arayacak da, sevinçten dört köşe olmayacağım, mümkün mü? Emil Galip Sandalcı bana tanık, ben de ona. Güvenilecek ve elbette dayanılacak en lekesiz dostumuz bizim. İnsan hakları korunmalı, koruyoruz demek, içerde ve dışarda insanların insanca yaşama haklarını koruma savaşı vermek demek. Sönmez'in başından geçenler çok ve hayat devam etmekte. İş gerek, çalışmak... *Skylife* dergisi yazı işleri yönetmeni olarak oraya yazıp yazmayaca-

ğımı sormak istiyorlarmış meğer. Hemen, 'peki' dedim, hem de seve seve. Umarım onu mahcup çıkarmam.

Tarih Vakfı'nın *İstanbul* dergisinden ayrıca arandım. Hem de bugün. Yazı isteniyor. Başım göğe erebilir, fakat ne mümkün: İlgileri hak edememek kaygım her gün biraz daha artmakta...

15 Temmuz.

Ada'lı evi su basmış. Sinan telefon etti: "Oradan geçiyordum, dışardan görülüyor, çatılardan sular boşanmakta," diyor. Kahretsin! "Evin sıcak suyu güneş enerjisiyle, yukarda depo var," da deyip, mülk sahibi fiyatın üstüne fiyat eklemişti bir de. Bu kaçıncı su baskını! Kaç kere ustalar geldi gitti, nafile. Bu depoyu tepemizden kaldırıp atmalı... İşte hakkı hukuku ne devletçilik becerilebildi, ne Özal'ın özelciliği şu bizim demokrasisi eksik cumhuriyetçiliğimizde. (Bana ben: Cumhuriyet'imizin ilk kuşaklarının bir üyesi 'olaraktan' sorumluluk levhası senin de boynuna asılı...) Tepkim: *Ölmeye Yatmak*. İşte burda!..

18 Temmuz

Yazıymış çiziymiş, at bir kıyıya, koş Ada'ya...

Kendini kendin yapmaya...

(...)

Büyükada. Evin içi. Her yanı su basmış. Giriş katındaki, azıcık bodrumsu yerdeki iki odaya biriken sular. Duvarlar felaket. Badana/boya 'köpürmüş'. Başta üst kat, banyo girişi önündeki yer olmak üzere parkeler havaya kalkmış. Ana vanadan suyu kes. Kolları sıva! *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*... Büsbütün geç doğum. Geç Barok gibi...

Büyükdere:

Ortaya çıkan bütün aksiliklere rağmen Büyükada'lı eve bağlandık.

Buraya döner dönmez Piyasa yürüyüşlerimde bir yere yangelip aldığım notlardan biri geçti elime: Şimdi Sadberk Hanım Müzesi'nde Ankara'dan komşum, sevgili genç dostum İlber Ortaylı'nın konferansından çıktım. Ta Büyükada'dan üstüm başım perişan halde koşup gelmiştim. Değdi. "Eski İstanbul'da Hayat" üstüne çok keyifli bir konuşma yaptı. Öyledir. Bilgisini, genele uymayan farklı düşüncelerini kasıntısız, sizinle peynir ekmek yiyormuş gibi aktarır. İlber biraz şişmanlamış. Rasputin'e benzemiş. Fakat sahiden müthiş albenili konuştu. Kokteylde 'Perrier' bulunamayacağına göre, hep soda içtim. Müze Müdürü komşularımız Çetin'le Tanju'nun oğlu Serdar Anlağan delikanlısı bile şaştı bu işe. Müzenin ek bölümü mimarisinin ve yeni vitrinlerin projesi Serdar'a ait.

İletişim'de *Ruh Üşümesi* editörlüğünü titizlikle, kendine has bir estetikle yapan Fatih geliyor aklıma. Fatih, hasta mıymış? Benim bilmem istenmiyor gibi bir hava esti geçenlerde Fahri Aral'la baş başa yemek yiyip konuşurken... Yeşil Ev. En sevdiğim yerlerin başında... Keşke İletişim'le güzel bağımız güzel sürebilseydi...

23 Temmuz

Yavuzer Çetinkaya'yı gömdük.

Sinan'a iki milyon, annesinin Moda İş Bankası hesabına gönderildi.

Kar-Şı-Laş-Ma-Lar'ı harıl harıl yayıma hazırlama. 1984-92 yılları arasında yazdığım denemeler, değiniler, söyleşileri elden geçirmek. İzlek birliktelikleri sağlamak. Önceleri yayımlanmış olanların dizgi hatalarını düzeltmek ve... Tak tak tak... Daktilodan 'geçirmek': YKY'ye verilecek. Eriyip giden zaman içinde böyle böyle temize çekmeler: Ortalığı temizlemek...

Önemli not:

Başımıza açtığı bütün dertlere rağmen Büyükadalı evimize bağlandık.

Haftasonları Halim, sair günler ben, daha sık gidip geliyoruz. Eşi dostu yiyip içmeye çağırdığımız bile oluyor. *Skylife* yazılarımı severek yazıyorum.

Sanat Dünyamız dergisi son sayısında "Roman Krizde Mi?" diye bir dosya açmış. Roman bu sıralarda Eco ve Orhan Pamuk'tan sorulduğuna göre dosyada adımın A'sının geçmemesi bir yana, *Tempo* da "Dinozor Edebiyatçılar" listesinin başköşesini bana ayırmış bulunmakta. Besbelli: Naftalinlenip sandığa kaldırılmak istenmiyorsa her yılbaşı bir roman armağan edilecek memlekete. Eco dillerden düşmezken Orhan yine iyi başardı ayakta kalmayı...

Bana ben: Dur bakalım, *Tempo*, adın soyadın A ile başladığı için, alfabetik sıraya göre koymuştur seni belki dinozor yazarlar listesinin en başına.

Temmuz sonları:

Büyükdere'miz Bülbül Sokak girişi dağlar gibi çöp yığını. Sirkeci de öyle, Beşiktaş da. İstanbul kokuyor. Güneşe atılmış yüzlerce koyun eti sanki.

Çöp grevi.

Büyükada'ya, ormanın içine dört nala kaçış.

Büyükada, 11 Ağustos

Çöp grevi 14 gündür sürüyor. Pisliğe, leş kokularına, çürümüşlüğe, yokluğa, yoksunluğa, topluca Şiddet'e ne kadar iyi dayanan insanlarız biz! Çevremizi kendimize benzettikçe biz de çevremize benziyoruz... Aşağı kademeden tam bir uyum ve uzlaşma. Darbe darbe üstüne. Soygun soygun üstüne. Toplumun bir nefesçik temiz hava istemeye takati kalmamıştır. (Ada'daki orman yürüyüşlerim burnumdan gelmektedir.)

Ertesi gün:

Çöp grevi bakanlar kuruluyla iki ay ertelenmiş. Türk-İş Danıştay'a gidecekmiş.

18 Ağustos, Salı

Dört gün Ankara'ya gidip döndüm. Müjen'i yokladım; konuştuk, güldük, isim annesi olduğum köpeği 'katibe'den Medine yakınmalarını dinleyip, döndüm. Müjen'e gerekli olan aile. 'Aile erkeği' saydığından olmalı, Halim'e güveni tam; ona karşı nazı bol. Çocuğun 'korunma' duygusu. İstanbul-Ankara arası artan buluşmalarımızda daha iyi anlıyorum bunu.

Telesekreter. Mesajlar: Londra'dan Orhan Suda'lar, İzmir'den Özcan Yalım'lar gelmişler. Buluşup görüşmek. Ne iyi olur, fakat nasıl, ne zaman? Sırayla gelselerdi ya! (Başmüfettiş: Senin balo karneni rüyalarında mı görselerdi?)

Skylife'a, mevsimidir deyip, "Eylül Denizleri" etiketli yazımı yazdım. Kiklad'ları elimde Yunanistan'da dar-

be sonucu Paris'e sığınmış radyocu yazar Aris Fakinos'un romanı *Donner Aux Pigeons*'uyla dolaşışım ve yazarın annesini Yunan adalarından birindeki Kelebek Vadisi'ne giden yolda buluşum geliyor aklıma.

Ege Denizi'nden bir sıçrayışta Boğaziçi kıyılarındasın: Mehmet Rauf'un *Eylül*'ü ile Tarabya... Dön yukarı Sarıyer, Yenimahalle yalısını donatmış Suat-Necip aşkları, arada bilmezliğin mutluluğunda yuvarlanan koca Süreyya... Onları deniz subayı yazarın ellerine bırak, in aşağılara; güneye: Akdeniz'in doğusuna; Çukurova'yı Toros eteklerinde bırakıp Selçuklu-Roma-Bizans kültürleriyle kervansaraylarında buluşmaya: Hoş geldiniz *Yazsonu*.

İşte "Eylül Denizleri"nin en güzel yeri bu olmalı. Bundan böyle *Yazsonu* artık yalnız arkeolojik kazılarda tabletler halinde bulunacaktır.

ROMAN-Tik'e gelesiye kadar sen kendini çoktan harcayıp tüketmişsin Adalet.........

Karışık dosyalar, atılacak yazılar, ayıklanacak dergiler. Doris Lessing'den *Altın Kitap* okunacak, elinden çok gözün değerse. Sinan'a iki milyon daha gönderdin.

İşte bu güzel. Yeniköylü zamanlarımızın en iyi, en pırıl dostu Safiye Hanım'la eşi, sağlık müdürümüz Selahattin Bey'in elleriyle topladığı midyeleri... Yeniköy'deyken bize ellerinde çiçeklerle 'hoş geldiniz' demeye gelmişlerdi. Selahattin Bey'in sağlığımın iyi olması için yapmayacağı şey yok. Neleri olurum ki? Samimi ilgileri karşısında mahcup kalıyorum. Yetişip evlenmiş iki çocukları var; tepenin kıyısındaki küçük bir evde otururlar; kapılarının önü bile çiçekler içinde. Yürüyüşlerimde hep oraya çıkmak, bir merhaba demek isterim; ya koşturmaktayımdır,

ya vakitli vakitsiz rahatsız etmekten çekinirim; onlar da işte böyle, çok görecekleri geldiğinde Selahattin Bey'in ünlü midyelerini birlikte yemeye çağırırlar; yine mahcup olurum. Safiye Hanımlar gibi insanlar varken kimse insandan umudunu kesmesin.

*

Nedim Gürsel'e nerdeyse 'şair' payesini de verecekler. *Varlık* dergisinde 'Hakkı Yenenler' arasında gösterilmiş. Oysa Nedim Bey cırt dese, her yanda yankılanmakta. Hiç hakkı yenilmiş gibi bir durumu yok. Dünyaca tanınmışlığa aday tek yazarımız nerdeyse o. Kitabına soruşturma açılanlar arasındaysa eğer, bundan en iyi bal süzen, bunu kendi hayrına çevirme hüneri gösteren dehamız o değil mi sanki?

Verimli yazarımız geçenlerde bir gün beni bura telefonundan aramış, ben bana verdiği bu onuru sindirmeye çalışırken: "Adalet Hanım, UNESCO için bir Türk Kadın Öykü Yazarları Antolojisi hazırlayacağım. Henüz sizin hiçbir şeyinizi okumuş değilim ama eğer bu antoloji için bir öykünüzü siz seçerseniz ben antolojiye onu koyarım," demiştir. Ne kadar incelikli bir öneri. Seçme hakkını bana bırakıyor. İçimden: Ne lanet bir şey bu! UNESCO'dan iş alıyor; ecnebiler böyle işleri bedava da yaptırmazlar; zaten kendisi de bedavadan yapacak gibi değil, iyi ki de öyle, lakin 'okumadıklarını' okuma zahmeti gösterse bari, diye geçti ve dışardan: "Hikâyelerimi bilmiyorsanız, içlerinden birini seçme işini yapacak elbette siz olamayacaksınız; tamam da ben neden ille UNESCO sponsorluğundaki Türk Kadın Öykücüler 'Antolo-

jiniz'de yer alayım diye sürtünür gibi olayım Nedim Bey?" demek terbiyesizliğini gösterdim.

O: "Canım ne olacak. Vakit kazanırız; siz seçiverin işte Adalet Hanım." Ben: "Neden ama?" O: "Dışarda tanınmanız için bir şans bu. Başka şansınız pek yok ki Adalet Hanım..." Ben: "Yoksa yok. Siz fazlasıyla varsınız ya, yeter!" O: "Yani istemiyor musunuz?" Ben: "İstemiyorum! Evet, istemiyorum! Pazara sizin elinizden sürülmek pek bana göre değil, efendim!........."

21 Ağustos

Ataol aradı. Simavi Yayınları'ndan: *Gece Hayatım* basılmış. Erkal Yavi'nin desenleriyle. "Çok zarif bir kitap oldu. Umarım seversin," diyor.

Yazarken pek fark etmediğim bazı değerler bulmaya başladım bu kitabımda. 'Kâbusnâme'nin dili, anlatısı, rüyaların uyanıkken, gündüz gündüz görülenleri dahil, masal ötesi, edebiyatın anlatı türlerine yeni bir katkı. Romanlarımın coğrafyasına çıkagelen rüya ve karabasanlardan çok farklı, bilinç düzeyinde, önceden kararlanmış bir yaklaşım bu. Önsöz'ümden büsbütün memnunum. Hele Sonsöz yerine, *Gündüz gündüz görülmüştür*, diye attırdığım 'İyi Geceler', parçası yok mu? Hani yani işte beynime bir alet takmışlar da, bu benim gördüğüm bütün rüyaları, yaşadığım kâbusları negatif halleriyle bir ekranda seyretmeme yolaçıyormuş; ben de ekrandakileri pozitif hallerine çevireyim diye debelenirken gelip bağrıma kocaman bir ayı oturuyormuş, kıllı kıllı, öylecene. Ayı bağrımdan bir kalkıp gitse, geceyi gündüze çevirebilecekmişim; lakin o, bağrıma yayılmış, bastırdıkça bastırmakta... Bir türlü kal-

kıp gitmemekte... diye bir karabasan anlatısı var ya, o işte... Şimdi artık büsbütün gerçekmiş gibi.

Gece Hayatım'ın yayımından hasıl olan bedava kitaplar hakkımı bana Simavi Yayınları'nın genç çalışanlarından İhsan Yılmaz getirecekmiş. Yaşasın! Kitabı kapağıyla falan bir görsem beynime takılmış aletin de, ayının da sert sert kıllarıyla öyle uydurmadan bir şey olduğunu kesinlikle anlayacağım sanki...

(...)

Bu haftasonu Halim de buraya gelecek. İhsan o gelmeden önce gelirse, sürpriiiz Halim Bey'e!.. İşte *Gece Hayatım*!!!

*

Hayatın Cilveleri

Büyükdere, Ağustos

Yeni kitabımın yayımını yine kendi kendime kutluyor, kendi kendime ondan soğuyor, kendi kendime onu sorguluyorum. Ataol'un büyük bir yakınlık göstererek Erkal Yavi'ye verdiği kapak ve rüya desenlerine kendi kendime seviniyor, hem de kendi kendime çok üzülüyorum.

İhsan Yılmaz, kitaplarımı buraya getirdi sağ olsun. Her şey gerektiği gibi oldu. Kapak siyah fon üstüne yapıştırılmış bir film karesi sanki. Karede akşamüstü renkleri havasında, ince beyaz gecelik entarisiyle bir genç kız, sarı saçları sanki esintilerde uça uça dolunaya doğru yürüyor. Bu kadar sade, bu kadar romantik bir kare. Kızın ince kumaştan, mesela şifondan geceliği içinden seçilebilen çıplaklığı, çok şükür gece hayatını yazanın olmadığı için,

hayli çağırgan. Hadi bu, böyle oladursun, sevgili Erkal'ın her biri bir sayfayı kaplayan desenlerini bir tablo gibi işlemesine ne demeli? Figürleri büyüt, çerçevelet çalışma odanın duvarlarına as, desen olur. Fakat sonuncu *İyi Geceler* bahsi için yaptığı desen, kitaba verdiğim adın 'erotik çağrışımını' büsbütün körükler vaziyette: Başına kablolar, vidalar, kulaklarına kulaklıklar bağlı olaraktan şööyle bacakları ayrık halde karşısındaki ekrana karşı sırtüstü yatmış ve üstüne tam da bacaklar arasına gelecek biçimde kocaman -kıllı bir ayı saldırmış halde: Tam bir tecavüz sahnesi!..

Gel de yorganı başına çekme, gözlerini sımsıkı kapama! Bu bahse "gündüz gündüz görülmüştür" diye yazdığının ceremesini gör işte! İşte uyanık zamanların cilvesi!..

Artık güzel kapaklı, 'bir sanat eseri'ymiş gibi dışı içinden güzel bir kitabım olmasından umudu kesmiş haldeydim ama, bu tecavüz bahsindeki espri bana çok fazla geldi. Benim şu değerli 'giriş' yazım yokoldu gitti. Rüya anlatısı şunun için, bunun için gerekliymiş de... (Fatma İnayet: Öyleyse Türkân Şoray'lı rüyanı hiç koymasaydın! Gör işte gününü!..)

Ertesi gün:

Enfeksiyon hali. Yataktayım; tuvalete taşına taşına mecalim kalmadı. Hısım akrabalarımdan Dr. Emel arandı. Emel, "lomotil" diye bir ilaç tavsiye etti. Böylece bana ayıdan geçme bir mikrop olmadığı anlaşılmış bulunmaktadır. Günlerden pazartesidir. Halim, mecburen işine koşmuştur. Ada'daki tek günlük tatili burnundan gelmiştir.

Günlerden Salı:

Bu da bir cilve. Fakat oldukça ilginç, oldukça da iyisinden bir cilve:

ICA (Institute of Contemporary Arts) tarafından Londra'da yapılacak bir edebiyat sempozyumuna çağrı. Resmen 'Festival of Literature' deniyor. Acaba 22–30 Eylül'de yapılacak bu festivale katılabilir miymişim? Benim tanıtımım ve konuşmam için programa 22 Eylül gününü koysalar, olur muymuş?

Gelişmekte olan ülkelerden, yani Balkanlar, Ortadoğu ve Türkiye'den çağdaş yazarlar festivaliymiş. Türkiye'den davet edilenler ben ve Orhan Pamuk imişiz. Benim tanıtımımı halen Londra'da bulunan Saliha Paker yapacakmış.

"Düşüneyim, kararımı bildiririm," dedimse de, düşünemeyecek kadar panik halindeyim. Memleketimizin demokratik, adil, daha iyi bir geleceği için beslediğimiz yeni ve büyük umut kapılarımdan Tarih Vakfı'mızın, HYD'nin, Helsinki Yurttaşlar Merkezi'nin toplantıları var; eski-yeni kitaplarımla YKY'ye taşınma meselelerim var... Var da var. Darbe Anayasası'nda yapılabilecek değişikliklere kafalarımız bütün ciddiyetiyle takılı bulunmakta: Değişikliklere razıyız, toptan 'lağvedilsin' diyemeyecek kadar da gerçekçi... Londra? Şimdi bir de vize mize almalar peşinde koş, itil kakıl dur...

(...)

ICA, Londra tel. no: 071-930 04 93, Faks: 071-873 00 51 (İngiltere Konsolosluğu vizeyi hemen verecekmiş. Şu ve şunlarla birlikte pasaportumu oraya götürmem yeterliymiş. Beni bu sefer arayanın adı: Helena John.

Çağrılarına teşekkür ettim. Prensip olarak kabul ettiğimi, İstanbul-Londra arası yolculuğa 21 Eylül Pazartesi günü çıkabileceğimi söyledim. Festival programı bana on-on beş gün sonra gönderilecekmiş.

Sus pus haldeyim. Doğrusu arada Orhan Pamuk telefon edip gitmemizin iyi olacağına birlikte karar vermiş olmasaydık, yazarlık 'işleri'nin yoğunlaştığı şu sıralarda bunu pek göze alamayabilirdim. Edebiyatımıza ayrılan günde sahneye Orhan'la birlikte çıkacağız galiba. Aman yarabbi, *Kara Kitap*'taki 'tarih düşürme' tutmazlığının kasten mi, yoksa bir kurgu oyunu mu olup olmadığını yeniden tetkik etmeliyim.

(...)

Ağustos, Çarş.

Cumhuriyet gazetesi *Kitap Dergisi*'nden gelen "MEB'ce okul kitaplarına girmesi yasak olan yazarlar üstüne düşünceniz? Kitap yasağına tepkiniz?" sorusuna yanıtım: "Askeri darbe anayasası yerini demokratik bir anayasaya bırakmış değil. Bu gerçekleşene kadar, bürokrasiye ilişkin her sorun ve soruya yanıtımız geçersiz, anlamsız olacak, MG en hafifinden 'yokmuşa' getirilecektir. Hâlâ daha sıkıdüzen yasalarının altında, özgür düşünceye, yaratma hürriyetine kapalı böyle bir velayetin kültürü, eğitimi, talim ve terbiyesi bize kucak açsaydı bu, birbirimizi onayladığımız, birbirimizden hoşnut kaldığımız anlamına gelmez mi? Darbe anayasası yürürlükteyken okul kitaplarına girmek, darbe talim terbiyesinin kullanımına sokulmak, itilip yasaklanmaktan daha çok düşündürmeli bizi..."

13 Eylül'den bugünün boş sayfasına aktarılmış notlar: Birkaç gündür burdayım. *Milliyet* gazetesinden Nemika Tuğcu *Gece Hayatım* üstüne bir röportaj istedi. "Adalet Ağaoğlu kırkından sonra azdı," diye yazılmış meğer, tepkim ne olabilir ki? Kemalettin Tuğcu yakını, dolayısıyla okuryazarlığın havasını hep solumuş bulunan Nemika'yı: "Çok nazik davranmışlar canım; pekâlâ atmışından sonra diyebilirlerdi," diye yanıtladım. Belden aşağı bir coğrafyaya tutunup kalmışlara daha da incelikli bir armağanımız olsun. Bu konuşma telefonla; haftaya buluşacağız. Hadi bu neyse ne de, yazarlığım boyunca 'front page'e ilk defa *Hürriyet*'in ilk sayfasıyla geçmiş bulunmaktayım: Ayının tecavüzü deseniyle!..

İletişim'de sırası şaşırılıp önce üçlememin üçüncüsü *Hayır...*'ın yayımlanması ardından aradaki *Bir Düğün Gecesi*'nin çıkmadan kitap fuarında Orhan'ın *Kara Kitap*'ı yanı sıra 'Kara Kapak'la yayımlanmış gibi gösterilmesinden mülhem olarak boşta kalmaları sonucu Simavi Yayınları üçünü birden art arda yayımlamak önerisinde bulundular. Moral tamiri. Eksik olmasınlar tabii de, bence orasıyla yeterince el sıkıştık. Her zamankinden iyi bir telif hakkı da alıp burasını kışa hazırladım. Meğer Ataol da Bundan böyle Simavi'nin sadece çeviri kitaplarıyla ilgilenecekmiş.

YKY'de temel atıp yerleşmeye doğru bir gidiş. Neyse ne, Remzi'den ayrılmakla iyi ettiğim duygum güçlenmekte.

Uluslararası PEN'in Türkiye 'şubesi' de kurulmuş bulunmakta. Yaşar Kemal kurucular arasında bulunmamı

istemişti, eksik olmasın. Ben de gerekli evrakı tamamlayıp gönderdim. Yıllık aidat 12 dolarmış, kasım ayına kadar gönderilecekmiş. Yarın şehre yolculuk. Zülfü Livaneli'nin Rumelihisarı'nda konseri var. 12 Eylül öncesi havalarımızı dinleyip söylemek ihtiyacı duymaktayım.

Ertesi Gün:

Güzel. Yine burdayım, Ada'da. Fakat Rumelihisarı hoparlörlerinden cızırtı patırtılarla sanki 'Gürültü Çağı'na ayak uydurmuş sevgili Livaneli, *Nerdesin?* Kalbim: *Ansızın haykırır bana Nerdesin?* Kendi zamanları içindeki o kendine has samimiyet nerde? (Fatma İnayet: Dikkat! İçine çekildikçe çekilmektesin. Kendini kendi karanlığında kaybetmektesin! Gördün mü: Hepsi K.) Livaneli: *Bir karanlık Bir aydınlık*... (Ben bana: Yakıştır bakalım, yakıştır. Aslında sen, Livaneli'nin Berlin'e ilk göçkün zamanlarında, *"Fikrimin İnce Gülü"*nün Almancasını yayımlayan Ahmet Doğan'ın evine gelip senin için çalıp söylediği zamanı özlemektesin. *Sürü* filminde, trenin bir köşesinde mahzun mahzun 'kendisini kendine çalıp söyleyen Zülfü'ler masumiyetine hasretsin... AST'a yan yana sahip çıkışlarınıza...

Dayanışma zamanlarımız. İçten içe sümük çekerek dıştan dışa herkes gibi yaşamalarımız. "Kaybolan şairliğimiz mi yoksa," gondolcu Livaneli? Nerdesin(ler) mi yoksa?

(...)

Sefa Kaplan'la bu yakınlarda burda buluşacağız. *Seçmeler*'e ilk adımları atma gayretleri... Piyasaya mal sürme uğruna harcanmış şiirlerimiz.

Alageyik Balcıoğlu yarından sonra buraya gelecek. Onun seviyeyi hazmetmiş ruhu yatıştırır beni. Sefa Kaplan'ın iç şiirini ona anlatırım.

8 Eylül, Salı

Michel Butor'un *Matières des Rêves* adlı kitabı Londra'da Cape Yayınları arasında çıkmış. Aman not et. Yaz cep defterine. *Lire* dergisinin okuruna verdiği bilgiler arasında.

14 Eylül, Pazartesi

Sabah saat 11'de vize için İngiliz Konsolosluğu'na gidildi. ICA'nın 20–30 Eylül arası edebiyat festivali için bir program taslağı verildi.

Halim'in Büyükdere defterindeki notlarına göre Oslo'dan Prof. Bernt Brendemoe gelmiş, İsveç Konsolosluk Enstitüsü'nde kalıyormuş. Birlikte, Yeniköy'e uskumru dolması yemeye gidilecek. *Skylife* yazılarını İngilizceye çeviren Mary Işın da aramış. Çeviride takıldığı yerler varmış, soracakmış. YKY'nin 'kurum dergisi' dedikleri derginin 'Misafir Odası' sayfaları için gürültü hakkında bir deneme yazısıyla, ayrıntılı biçimde 'hayat hikâyem' isteniyor. Süre: Ekim başına kadar...

Hürriyet'in beni 'front page' artisti yapması, iki tarafa da çok pahalıya gelmekte. *Duvar Öyküsü* kitabımın (YKY'deki ilk) provaları geldi. Okunup, düzeltilip, tamam paraflarıyla iade. Ekim başına kadar.

İzmir'den Mehmet H. Doğan'la Engin gelmişler. Fahir Aksoy da. Bu akşam Ortaköy köprü ayağının altındaki Karayolları kafeteryasında buluşuyoruz. Orası çok güzeldir, deniz üstü ve sakin.

Öğleye doğru *Nokta* dergisinden Berran Ersan aradı. *Gece Hayatım* hakkında bir söyleşi yapmamızı öneriyor. Sorularını yazılı fakslayacak, ben yanıtlayıp göndereceğim. Berran Hanım, Georges Perec'in rüyalarını yazdığı *La Boutique Obscure* diye bir kitabı olduğunu söyledi. Bilmediğimi söyledim. Kitabı Londra dönüşümde bana verecek. Merak içindeyim... Demek şimdi Michel Butor'un *Matières des Rêves*'ini, Perec'in şu 'Loş Dükkânı' ile, Graham Green'in rüyalarını yazdığı kitabı okumam gerekmekte. Acaba başka dillerde rüya anlatımının fiil çekimi ne, üslupları nasıl?

İngilizce, Fransızca o kadar kitap okudum, hiç hatırlamıyorum böyle özel bir rüya yazma tarzını. Şundandır: O dillerde çifte geçmiş çekimi yok. Rüya ve kâbusların yazın dilinde eylem kipleri uydurulan roman dilinin dünyasına oranla **zamanla yabancılaşmayı** daha kesin, belirgin istemekte. Bilinen eylem kiplerine farklı bir katkı.

Ertesi gün. Gece:

Berran Hanım öğleye doğru sorularını faksladı. Yanıtlarını yazıp akşama doğru geri faksladım. *Sanat Dünyamız*, ekim sayısı için benden yazı beklemekte. Tunca Aslan, *2000'e Doğru* için röportaj istemekte. Ankara'dan Nükhet adında bir hanım beni Aziz Nesin adına aradı. Aziz Nesin Bey, "Güneydoğu'da akan kanı durdurmak

için bir kurultay toplanması önerisinde bulunmamız yararlı olur mu?" diye soruyormuş. Bir nabız yoklaması. Ah, içi sorumluluk duygularıyla dopdolu, yakınıp durmak değil, yapıp çatmak peşindeki Aziz Nesin'imiz, Ankara'ya gittin, bana bile danışmayı ihmal etmiyorsunuz. Düşünce özgürlüğü için 'Aydınlar Dilekçemiz': Başta biz, milletin size borcu çok fazla. Onun gibi atılımcı olabilseydim! Olamıyor, Aziz Bey'den böyle öneriler gelince utanç içinde kalıyorum. Güneydoğu'dan gelecekler gelsin, biz de burdan katılanlar katılsın; oturalım karşılıklı danışıp görüşelim; akan kanlar dursun. Biz siviller 'barış' diye sızıldanıp durmakla olmuyor ki. Silahlar susmalı!..

(...)

Ataol bildirdi: *Gece Hayatım*'ın yeni basımı için izin vermem gerekiyormuş!!! Akşam yemeğinden az sonra Gürcan Türkoğlu Madrid'den aradı. Rüya kitabımı kutluyor. Ah Gürcan gibi dört dörtlük bir okurum, kültüre derin ilgisinden olma iç zenginliğini sanki yokmuşa getiren harika bir dostum var ya, daha ne isterim.

Yarın *Aktüel*'den Serhat Öztürk gelecek. 'Boy Aynası' sayfası için. TV kanallarından da öneriler arttı. Yeni bir kitap çıkınca yazar gündemin baş rolüne terfi eder.

(...)

Cumartesi günü akşamüstü Tarih Vakfı'mızın Eminönü Değirmen Han'da açılış töreni var. Başkanımız İlhan Tekeli'yle Ankara'dan sonra burda da bu kadar yararlı bir dayanışma içinde buluşacak olmamız nefis bir şey.

Ertesi gün, Londra'ya uçuş. Bugün oradan gazeteci arkadaşlardan Edip Öymen telefon etti. Orada buluşacağız. Geçenlerde *Bugün* gazetesinde onun *Madame Tussaud's ve Planetarium* üstüne bir yazısını okumuştum. Me-

ğer bu müzeyi 1757'de Bern'li bir doktor kurmuş. 'Dehşet Odası' diye. Sonraları, 1802'lerde Madame Tussaud müzeye el atıp kendi adına böyle mumyalar müzesine çevirmiş.

(Fatma İnayet: Aferin. Kupürü iyi ki saklamışsın da Edip Öymen'e havanı attıracaksın!)

*

21 Eylül–1 Ekim 1992
Londra

ICA (Institute of Contemporary Arts) Festival of Literature, Helena John'un çağrısını takiben bildirilen festival programı, cep defterime göre şöyle: (Aradaki festival kaçamaklarım bugünlere dahil.)

Eyvaah! Cep defterinde yer bittikçe oraya buraya bazı notlar sıkıştırmışım. Ortalığa dökülen kâğıt parçaları üstüne üstlük. Sakın bunlar başka zamanlardan kalma hafıza notlarım olmasın? İmdaat Başmüfettiş! İmdaat Fatma İnayet! Masa defterime özet çıkarma numaramda fahiş hatalar var iseee: Suçlamanız şimdiden kabulüm:

21 Eylül, Pazartesi: 14.50'de BA ile Londra'ya uçuş. 17.00 sularında varış. ICA'liler karşıladı. Victoria Station'ın hemen üstündeki Hotel Grosvenor'a yerleştirildim. Adres: Buckingham Palace Road. SW I. Phone: 071-834 94 94 (Halim'i ara. Numarayı ver. Sağ salim indiğini bilsin.) Orhan Pamuk, sanırım eşi Aylin de henüz vasıl olmamışlar.

Bu otel eskiden yüksek bürokratların, milletvekillerinin falan kaldığı antik bir yer olmalı. Ya da bizim otobüs

terminallerine, tren istasyonlarına falan yakın emeklilik otellerinden biri. Her iki dilden de konuşmakta. Bakalım.

Masamın üstünde hoş geldiniz dosyası. Program, ayrıntılarıyla... Londra'dan arayanların mesajları: Mesela, eksik olmasın yine BBC'den Edip Emil Öymen, geçmişte tanıştığım ve pek sevdiğim Zafer Baran. Telefon edeceğim.

Gece, saat 11.00: Benden sonra gelen Orhan Pamuk'tan zarif bir tutum: Beni yakınlardaki bir lokantaya davet ettiler Aylin'le. Çok iyi düşünmüş. Yarın toplantıların ilk günü ve akşamüstü saat 19.00'da baş başa ikimize ait Türkiye bölümü. Konuşa ede politikamızı tayin eyledik.

22, Salı: Programın en iyi yanı ülkelerine göre yazarların konuşacağı saatler öyle kör karanlıkta değil. 10.30'dan önce başlayanı yok gibi. Beni İngilizce tanıtacak Saliha Paker'le burda saat 16.3o'da buluştuk. 'Kadın yazar' belirlemesini kullanmamasını özellikle rica ettimse de, radikal feministlerden olmalı, buna pek aklı yatmadı. Program oturumlarından biri de 'İslam ve Postmodernizm' temasına ayrıldığı için, bizim 'Modern Türk Edebiyatı' bölümünün sözcülerinden biri olarak şeytan dürttü, son iki kitabım *Gece Hayatım* ile *Ruh Üşümesi*'nden sözaçtım; Türkçeyle yazmanın olanak ve tuzaklarına değinme fırsatı yakaladım. Tabii böylece çeviri ve çevirmenler sorunu ortaya çıktı. Orhan da *Kara Kitap* romanının kurgusuyla yazarken yaptığı gibi konuşurken de haşır neşir olaraktan, bizlerin edebiyat kuyusunu eşeleyen yazarlardan sayılmamız gerektiğini pek güzel ortaya koydu. (Ya da benim yorumum böyle.)

Yarın programın 'Intolerence' bölümü var. Saat 19.00–21.00 arasındaki panelde Irak'tan Samir el Kha-

lil, İsrail'den David Grossman yanı sıra Filistinli Emile Habib, yine İsrail'den Arhoran Applefield adlı yazarlar var. İsrail-Filistin arasındaki savaş tartışılacak. *Hürriyet* muhabiri Şerif Bey, saat 18.00'de beni otelden almaya gelecek, birlikte gideceğiz. Memleketimiz 'Batılılık' adına Filistin'in kıyıma uğratılışını bilmezden geliyor. Her iki tarafın yazarlarını dinlemek iyi olacak. İlginç.

24 Eylül, Perşembe: ICA resepsiyonu. 19.30'daki kokteyle kadar, saat 13.00'de Mısır'dan Naval El Saadavi'nin Müslüman kadın ezilmişliği üstüne konuşması var, fakat gitmeye niyetli değilim. Kitabını okudum. Batı'nın hevesle kucak açtığı 'İslam kültürünün gaddar yanı'... Belki soru soranlar olur.

Perşembe, geceyarısından sonra: Ortadoğu yazarları tanıştı. Resepsiyonda Edward Said de vardı; etrafı o kadar kuşatıldı ki, ite kaka yanına varma cesareti gösteremedim doğrusu... Baktım, bir ara Orhan Pamuk bu cesareti göstermiş gibi... (Keşke koşup onun koluna yapışabilseydin!!!)

Kokteylden erken çıktık sayılır, çünkü çok sevip saydığım M. A. Dikerdem bizi, Orhan, Saliha ve Oxford Türkoloji Bölümü'nden Celia ile birlikte akşam yemeğine çağırmıştı. Koşa koşa gittik ve Trafalgar'da kalitesi üstünden akan bir lokantada konuşa gülüşe güzel bir yemek yedik. (Aylin hasta mı?) Bir gündüz vakti toplantıdan kaçıp Saliha ile güzel bir kitapçıya gideceğiz. Cuma akşamı da ICA "dnner" var.

25 Eylül: Bugün 'Universalism' paneli vardı. 'Universalism&Idendity and the Writer in the Arab world'. Panele katılanlar: Edward Said, Samir el Khalil, Emile Habibi, Amin Maalouf. (Tabii bu yazarların bir kısmı Hı-

ristiyan Arap, birileri de Arap Müslüman. 'Kimlik' tayini dil bağlantısıyla bitmiyor; bir de 'dünya' ile bağlamlar var: Batı-Doğu arasındaki gerilimi E. Said'in Batı'nın 'oryantalist bakışına karşı duruşu' da ortadan kaldıracak gibi değil. 'Dil kargaşası' panel süresince beni epeyce yordu; arada kaçıverdim, ayıptır söylemesi. Yarın programı hem gündüz, hem gece epey yüklü: Gece biz 'bizimkilerle' birlikte, kalabalık bir halde 'yoksul Kıbrıslılar mahallesi'ndeki bir meyhanede buluşacağız. Cumartesi 10.30 ile 13.00 arasında 'Cultural Audenticity' paneli var. 14.00–18.00 arasında ise 'Women, Gender, Idendity' paneli. (Elbette oradasın. Oslo Kadın Yazar ve Editörler Kitap Fuarı'na sunduğun bildirinin izini burda da sürmezsen olur mu?)

Ertesi gün: Sürdüm ve iyi oldu. Sorular yanıtlar seansı epey canlıydı. Okurlarından birinin Orhan'a: "Sizin romanlarınızda neden hiç 'kadın kahraman yok?'" demesi, benim yaratıcılık damarıma basmaya yetti. Yarın bu toplantıda tanıştığım Amanda beni otelimden almaya gelecek. Amanda Sebestyen Londra'da oturan Ortadoğulu yazarlardan biri. Benim *Bir Kahramanın Ölümü*'nü (*Death of a Hero*) kendisine göndermemi istedi. Suriye'den gazeteci yazar Kazikhani gibi uluslararası yayın ajanı Sella müdürü Francis Dickson da bana yüz verenler arasında, fakat bu pazar/alış veriş meseleleri beynimi uğultulara boğmakta. Pazar deyince, sahi ya pazar gecesi Zafer Baran beni Londra dışında, banliyödeki evlerine götürüyor saat 16.30 sularında. Ruth'la buluşamadım henüz. Victoria Station'a bayılıyorum. Burdan bir otobüse atlayıp Oxford'a kadar gidip gelmeye de değer doğrusu. Celia Karslake, kendisini orada görmeye gideyim diye ısrar

etmişti. ICA programı bitince bir gün daha kalsam, di yorum. ICA'dan bağımsız birkaç gün daha kalsam? Bi ze ayrılan bu otel epey pahalı; arada kaçamak bir iki çev re otele de baktım. Duşsuzlar 35 pounddan başlıyor, duş luların en ucuzu 50 pounddan itibaren çık babam çık.

28 Eylül, Pazartesi:

Bütün gün Oxford'a gidiş geliş. Öğle yemeği Celia ile, üniversite kantininde yendi. Beni yalnız bırakmasını rica ettim; şehri yürüyerek keşfe çıktım. Huzur denen şey nedir, en iyi anladığım zamanlardan biri yalnız başıma bu Oxford gezintim işte. Hele eski Üniversite bölgesini keşfetmem... Derken şehir merkezinde UNESCO afiş 'tribününde'ki konser ilanında "Orkestra Yönetmeni Cem Mansur" adıyla burun buruna gelmek...

Kitapçılardan birinde Martin Amis diye bir yazarın *Time's Arrow* adındaki kitabını aldım. Penguin Yayınları'ndan. İlk satırlarına göz atarak seçtim bunu. Çekici geldi. Saat kulesinin döner kahvesine çıkıp orada okumaya başladım; çok da iyi dinlendim. Akşamüstü otelde Lâzicâni adında bir yazarla randevum vardı; 17.00 otobüsüne zor yetiştim.

Küçük kâğıtlardan birinde de şu: Knightsbridge mahallesindeyim; Güner'le yaşanmış 'kanser' takvimine dalmadan edemezdin. İşte sana fazlasıyla tanıdık köşe, Eagerton Gardens'ta Mrs. Wood'un kiralık stüdyolarından birinin bugünkü halini şöyle bir görmeye gittin. Artık mutfağı bodrumda, duşu ortak tek odalı stüdyo değil. TV'si, telefonu, oturma odasına bağlı minifırınlı, kahve kaplı mutfağı, yatak odası, çamaşır ve kurutma makinası, ütüsü,

ütü tahtası, duş ve tuvaletiyle hem de önden sokağa değil, arkadan bol çiçekli yemyeşil bahçelere bakmasıyla tam bir çalışma yeri. Günlük, haftalık, aylık kiralar birbirinden farklı. Hele aylık daha akıl kârı. Ciddi ciddi pazarlık ettin. İki gece kalsan 85'er pounddan 180'e yakın bir şey ödüyorsun, ama bir hafta kalırsan gecesi 60 pounda geliyor. İlerde bir tarihte uzun uzun buluşabilme(!) dileği içinde Mrs. Wood'la öpüşüp ayrıldınız...

İç yangınlığına derinlikle bağlı, o oranda da tanışık 'mahallen'deki ortopedik ayakkabıcıya uğramadan edemezdin. Üç çift pabuç alındı! Hep aynı ayak sorunu. Üstelik senin gibi yürüyüş hastası biri için... (Birkaç gün daha kalmaktan vazgeçince her şey bedavaya geliyor gibi: Teselli.)

Bir başka kâğıt parçasından naklen: Panellerden biri de: 'İslam ve Postmodernizm'. Yahu insanların Mekke ve Kudüs arasında gidip gelmeleri yetmez mi? Ya 12 Eylül generallerinden olma Cumhurbaşkanı Evren Paşa'nın kadınların başlarını örtüp bağlamaları zorunluluğu hakkındaki yorumu? "Kadın milleti pilav pişirirken tencereye saçının kılı düşüverirse diye bir mecburiyettir bu onlar için eyy millet!.." Buyrun hayatın postmodernine! Bunun yanında askeriyesiz Kıbrıs, Filistinlisiz Filistin kalmasının lafı bile olmaz ki postmodern kumandanım!.. Var savaş/Yok barış.

Sustuk ve çekildik (miiiii?).

1 Ekim, Perşembe.

Gece: Masadaki günlük defterimin başındayım. Mekân; Büyükdere.

Bugün saat 13.30'larda Londra Havaalanı'ndaydım. Doğru bara koşup bir 'flüt' istedim. Garson ince uzun kadehime şampanya doldururken Fransızca: "Çok iyi bir seçim yaptınız matmazel," demesin mi, bayıldım. Yan gözle aynaya baktım; burdaki çökmüş/bitmiş yaşlı birine dilimi çıkarasım geldi; kadehimi barmenin şerefine kaldırdım. Saat 17.00'ye doğru havalandık. Modası geçmiş bir uçakta kötü bir servisle karşılaştımsa da British Airlines tam saatinde İstanbul'a indi. Az önce, saat 22.00 sularında ise Halim'e kavuşuş. Evimdeyim. Var mı bundan güzel şey.........

*

"Ne kadar azsan
O kadar çoksun"
E. Fromm, Marx'ın İnsan Anlayışı

12 Kasım, 1992

Londra'dayken birikmiş mesajların, mektup ve önerilerin yanıtlanması, gidilecek yerlere gitmeler bugünleri buldu. Seher Hanım'cığım Halim'e çok iyi bakmış; haftada bir gelen temizlikçimiz bir yana, Seher Hanım'a karşı duyduğum boyun borcu arttıkça artmakta. En sevindiğim şeyse, benim zamansızlıktan ötürü oturup çalışamamama halime benden fazla üzülenin o olması. Yazarmış, kitapmış; okur hevesinin git gide aşağılara düştüğü bu devirde böyle insanlar nerde bulunur? Seher Hanım'ın kızı ortaokulda, kitap sevenlerden.

Evet Fethi Naci: *İnsan Tükenmez.* Sen bunu böyle diyeli nerdeyse 40 yılı buldu. 'Batıcılığa' yaranamayıp da,

on yıl kadar önce bu dünyadan göçüp giden Necip Fazıl Kısakürek'ten *Bir Adam Yaratmak* yaşamakta bari.

Bu arada, şu-bu derken neler oldu? Valla iyi/güzel şeylerden de oldu: Simavi Yayınları'ndaki telif haklarımdan cebim parayla doldu.

Bu ayın 6'sında başlayıp da yarın bitecek olan İstanbul Kitap Fuarı'nda okurlarla buluşuldu. Bu yılın TÜYAP onur ödülü yine Yaşar Kemal'in oldu. Erkek topluma erkek yazar yaraşır ki, Yaşar da bunların 'maçoluğu' en görünmez olanı. Yanılıyor muyum acaba; şimdiye kadar onun ağzından tek 'kadın yazar'ımızın adı çıkmış değildir.

Ha, bir de... ortalıkta şöyle bir fısıltı dolanmaktaydı: Sözde bu yıl TÜYAP Kitap Fuarı'nın onur ödülüne Yaşar Kemal yerine asıl kendini layık görenimiz 'En Kara Bıyıklılı'mızdan Demirtaş Ceyhun'muş... Yaşar Kemal'inki Yaşar Kemal'e helal olsun; Demirtaş'ın kendini bu kadar iyi sevmesi de varsın kendine helal olsun. Dobra dobradır. İçi dışı belli...

YKY'den ilk kitabım *Duvar Öyküsü* tertemiz yayımlanmış; nezaketiyle de ayrıca değerli İshak Reyna bunu bize, eve kadar getirmiş bulunmakta. İshak Reyna benim yine orada çıkacak *Kar-Şı-Laş-Ma-Lar* adını verdiğim denemeler kitabımın editörü imişler; müthiş sevindim. İlk denemelerim toplamı *Geçerken* de sıradaymış. Ama romanlarım filan derken kim bilir onun yayımı daha kaç yıl sonra mümkün olur.

Güzel dostum, tiyatro sanatçısı Zihni Küçümen, bana iyi bir göz doktoru adresi verdi. Yokluğumda çıkan haftalık *Aktüel* dergisinin 24-30 Eylül 1992 sayısını Halim benim için saklamış. Bu dikkat benim derin bir ne-

fes almamı sağladı. *Aktüel*'in 'Boy Aynası' köşesinde Serhat Öztürk, burdan gitmeden önce *Gece Hayatım* üstüne benimle yaptığı röportajı şu satırlarla bağlamış: "... *Bir çok rüyadan uyanmış ve daha birçok rüyadan uyanacak Ağaoğlu. Ama bu kez bir rüya değil sözkonusu olan. Ortada uyanılacak bir uyku yok. A. Ağaoğlu sıkıca kapıyor perdeleri, eski bir Facit marka daktilonun başında, tıpkı duvarındaki Victor Hugo illüstrasyonunda olduğu gibi, bu cüce kentin üzerine oturup yazıyor. -Düşünüyor-yazıyor.*

"*Sonrası, biraz iz'an sahibi herkesin malûmu nasılsa. Birtakım kıllı yaratıklar geliyor, insanın göğsü üzerine çöküyor.*"

İşte rüya anlatımımın bir gazetenin ilk sayfasında pornografiye bulanması yetmiyormuş gibi, bu rüyanın 'gündüz gündüz görülmüştür' vurguma aldırmadan 'kılsız ayı olur muymuş!' diyerekten de yazarını alaya almaya yeltenmiş bulunanlara Serhat Öztürk'ün işte böyle bizzat onlara kendilerini işaret etmesi, elbette derin bir soluk almamı sağladı yahu!..

Yıldız Kenter'ciğimin *Çok Uzak Fazla Yakın* oyunumun yakında provalarına başlayacakları haberi de iyi ve güzeller arasında. (Fatma İnayet: Hemen umuda kapılma. Her şey birbirine bağlı olarak iyiyken kötüye dönüveriyor artık. Unutma!)

Unutsan da, unutmasan da baksana: *Bir Düğün Gecesi*'nin yepyeni bir basımının dizgileri yapılmış bile. Bu arada beş altı günümü de Büyükada evinde geçirebildim bile. Veeee *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nı altüst etme cesaretini de gösterebildim! Bu romanı artık önümüzdeki yıl sağ salim çıkarmazsam, bileklerimi keseceğim!

Serhat Öztürk beni gündüz kâbuslarımdan kurtarmış olsa da, yine rüya üstüne rüya görüp durmaktayım. Hele şu uğursuz Viyana bitsin, *Gece Hayatım*'ı yeni bir önsözle ve ek rüyalarla yeni bir basıma hazırlamadan durmayacağım.

'Gündüz Gündüz Görülmüştür'e girebilecek en esaslı rüyalarımdan biri de 29 Ekim, Cumhuriyet Bayramı gecesine ait olanıdır. Hem de, Cumhuriyet Ankara Palas baloları hasreti geri tepip Ankara'dan buraya 'bayram sevinci yaşamaya' düşmüş arkadaşım Şadan Karadeniz'le dopdolu bir karnaval rüyası bu.

Meğer Cumhuriyet'imizin 69. Doğum Günü'nden iki gün öncesi bana bir telefon gelmiş. Meğer arayan Şadan(mış). Her zamanki gibi, "Senin bu sıralardaki takvimin ne durumda?" deme tenezzülünü göstermeden İstanbul'da olduğunu, şu gün şunu, bugün bunu yapacağını sayıp dökmüştür. "Adalet'çiğim, 29 Ekim gecesi sana aittir; söyle, ne yapalım?" (Ben bana: Dini olmaktan da öteye resmi/gayrı resmi sevinç sende nicedir sıfırı tüketmiş bulunmakta. Bir yanda sevdiğin arkadaşın 'kendine mahsus' Şadan, öte yanda da liseli kızlar oyunu oynama hevesinin solda sıfırlığı... Ne desen? Kem küm ederken birden: '**Ayıp olmasın diye yaşayamayıp ayıp olmasın diye ölemeyenler**' özdeyişimin işgaline uğramış olmayayım mı?

"Şadan'cığım, zaten biliyorsundur: O akşam, yani yarından sonra Taksim'de büyük bir tören şöleni olacakmış. Yok canım, şölen dediysem, töreni yüceltmek üzre öyle dedim. Ne mi yiyip içeceğiz? Korkma, korkma! Ben Marmara Otel'inin alışkınıyım. Onun barına çıkarız, aperatiflerimizi alırken şöyle yukardan yukardan töreni de iz-

lemiş oluruz. Yok canım, aşkolsun. Seni aç bırakacak değilim ya artık. Taksim'in hemen böğründe, yeme de yanında yat, dedikleri cinsten nefis bir Çin lokanta(m)var. El ele tutuşup oraya gideriz." Ah Şadan'cığımı bir sevindirmiş, bir sevindirmişim kiii...

Onun İstanbul evinin Anadolu yakasında olduğu aklıma gelmemiş. Akşam vakti Taksim'e nasıl geleceğim demekteymiş. (Başmüfettiş omuzbaşıma dikilmiş: Seni cimri Şadan Karadeniz, seniii! Baban vekildi, ondan sana kalan mirası ne yaptın ki? At elini cebine, atla bir taksiye, "Taksim"e de, gel işte!) falan demekte. Ter içinde kalıyorum. Başmüfettişten yargıcı sinek kovalar gibi kovalıyorum başımdan. Baktım, hâlâ daha başımı silkeleyip durmaktayım. Uyanmış mıyım, uyurla uyanıklık arasında mıyım?

Tamam işte, ortalık kalabalıklaşmadan Marmara Otel barda buluştuk; kucaklaştık öpüştük. Şadan'cığımın benim çok sevdiğim barmeni habire kusurlu bularak azarlayıp durması bir yana, içkilerimizi içtik, Bayraklarla donanmış töreni tepeden izledik. Bayraklar, havai fişekler, bandolar, korolar, *Çıktık açık alınla*'laaar. Şadan, damardan bir Cumhuriyet kadını olmanın gururu, mutluluğu içinde, ben de ona takılmakta kendimi hür'leşmiş hissetmek temperamanımdan dolayı iyinin iyisiyim. Hele edebiyatın kolayına sevicilerinden olmayan, *Gülün Adı*'nı çevirdiğinden beri büsbütün seçmeci kesilmiş bulunan arkadaşımın *Ruh Üşümesi*'ni övüp durmaları yok mu, büsbütün uçarılaşmış haldeymişim!!! Sulu viskim ikiyi, Şadan'ın cin-tonik'i üçü buldu (İlkini barmenin suratına fırlatmasına az kala iadede bulunmuştur.) Saat de olmuş 21'ler falan... Erkeksiz ve yaşlanmaya çoktan yüz

tutmuş iki kadın olaraktan Çin lokantasına yollanıyoruz. Şadan buraya hiç burun bükmemiş; çok şükür ki pek sevmişmiş... Çin mantısı, soya filizi salatası, Çin böreği, deniz mahsulleri yanında pirinci şusu busuyla epey de şarap içilmiştir. Buraya gelirken Şadan'ın otel vestiyerine bıraktığı şemsiyesini "Aman sakın orda unutmayalım" uyarıları da arada hiç ihmale uğramamıştır. Hesabı ödemekti, şuydu buydu, kalkalım artık bari falan derken bir de bakmışım ki, meğer bende kala kala beni Büyükdere'ye kadar götürebilecek bir taksi parası kalmış. 'Rüya bu ya' hiç derdim tasam değil. Çünkü biz ikimiz özgür Cumhuriyet kadını madalyalarımızı kuşanmış durumda, Taksim Alanı'nda yan yana... *doğdu gün ışıkları ülkünüüün*...le rap rap yürümekte ve fakat aniden 'gericilik ederek' Dede Efendi'ler, Itrî'ler canibine geçivermişiz: *Tûtu-i mûcize gûyem/Ne desem lâf değil/Çerh ile söyleşemem/Ayinesi sâf değil...* (Artık nasıl yazılıyorsa öyle işte) teganni eylemekteyiz. Yetmemiştir; sallana sallana *Yâdeller aldı beniii/Dağlara saldı beniii* ile sanki birer Müzeyyen Senar kesilmişizdir. Derken efendim, gelmiştir sıra Yesârî Asım Aksoy anısı önünde eğilmeye: *Ööömrüüm seni sevmekle/Nihaaayeet bulaaacaktır.../ iyi* olamadı geç: *Sazlar çalınır/Çamlıca'nın bahçeleriiindeeee/bahçeleriiinde/Bülbül sesi vaaaar.../* "Bahçelerin neresindeydi Şadan?" "O dursun artık, detone oldun, bozdun. Bak sen asıl şimdi şunu söyle. Hadi işte birlikte: *We love democratic's and republic's flaaaags/democratic's and rebuplic's flaaaagssss!..*

'Şadan'la rüyalık maceralar burda bitse iyi; tam da Marmara'ya şemsiyesini almaya geldik, geliyoruz: "Adalet'çiğim, buraya taksiyle gelmem bana çok pahalıya patladı.

Düşünmemişim. Bana bir taksi parası verir misin?" "Veremem Şadan'cığım, inanmazsan bak işte, valla da billa da beni ancak evime götürecek kadar bir şey kaldı." Sevgili arkadaşım: "Hay Allah, ben şimdi ne yapsam ki?" "Canım, bak işte hemen şurdan dolmuşlar kalkar; taksi dolmuşlar. Al şunu, bin birine git. Çok rahattır." İki ayrı cepheye yollandık yollanmadık: Bakalım Şadan bundan sonra ne zaman: "O gece bana çok pahalıya patladı; taksiyle geldim valla!" diyeceği gün için pusuya yattım. Sadece: "Aa, Şadan'cığım, ben Cumhuriyet'in 69. yaş gününe yayan gelip gitmedim ya!" diyebilmek için. (Ben bana: Seni hınzır seniiii!) Öyleyse öyle olsun. O zaman ben de *Hikâyelerin Hikâyesi* kitabını yazayım bari. Hani anlatılanı dinleyenin algılama biçimlerini bir bir teslim eyleyecektim yaaa!..

Bu arada iyi bir şey de HYD'mizin hukuken ve nihayet kabul görüyor olması. Rumuzumuz bu sefer de HYM. 12 Eylül dernekler yasası kurbanlıklarından. İki gün önce Taciser Belge aramıştı. Belediye Başkanı Nurettin Sözen bize bir yemek verecekmiş. (Yaşasın Hilmi Yavuz!) Sonra ne olduysa oldu, Ortaköy Belediye Konuk Evi mi, Sultan Restoran mı, neredeyse, bu davet iptal oldu.

(Ne oldu, nasıl oldu Hilmi?)

Simavi'den gelen dizgi kolonları kargacık burgacık. Düzeltiyi yapayım derken gözlerim sulanıp akmakta... Zaten tedavide. Yormamak gerekiyor. Gel de yorma. Sevgili Yıldız'dan bir öneri gelmiş bulunmakta. Tiyatroda Müşfik'le *Çok Uzak Fazla Yakın*'ın ilk okuma provasını yapmışlar; tam üç buçuk saat sürmüş. Ya otur sen kısalt, ya izin ver biz kısaltalım," dedi. Zaten *ROMAN-Tik*'i yeniden restorasyona almışım... İşte bu: Üç iyiye beş kötü.

Oyunuma tiyatrolarında –Şükran Güngör bir yana- Yıldız'dan başka yakınlık duyan başkası yok gibi; bense Kenter kardeşlerin 'nihayet birlikte' yeniden oynayacaklarını tarafımdan gizlice yapılmış bir devrim gibi görmekteyim.

(...)

21 Kasım, Cumartesi

Boğaziçi Üniversitesi Çeviri Bölümü'nden Prof. Suat Karantay aradılar. Uludağ Üniversitesi'ndeki bir sempozyumda bildiri olarak *Ruh Üşümesi*'nden bir bölümü çevirmek istiyorlar. Geldiler. Oturup konuştuk. Suat Karantay'ın PEN'imize çeviri katkıları olmasa uluslararası PEN'e üyeliğimiz nerden nasıl belli olacak ki! Suat Bey'le ben daha Ankara'dan Boğaziçi Üniversitesi'ne çağrılı gelip giderken tanışmıştık. Onu kendime çok yakın buluyorum; her geçen zamanda dostluk duygularım daha da artmakta...

İki gün sonra:

Pazar akşamı bizde akşam yemeğinde Atilla Dorsay'lar Ali Ulvi ve Alev'ler vardı. Atilla'nın kızkardeşi Ayla ile eşi Hakkı da. O kadar hoş bir akşam geçirdik ki... Seher Hanım da gündüzden hazırlamıştı her şeyi. Ayla da sofrada öyle yardım etti ki, hiç yorulmadım. Suat Karantay, derken onlarla da birlikte kendimi yumuşacık duygular içinde çok iyi hissettim. Çok neşeliydik. Bu arada TYS konusunda Demirtaş Ceyhun'un konuşmasından sonra *Evrensel Kültür*'e bir yazı yazmam gereği zuhur etti. Görevimi yaptım, lakin gözlerimi kapayamadan...

26 Kasım, Perşembe

Halim Ankara'ya gitti. Önceki gün Simavi Yayınları, şu hesap şurdaydı, bu burdaydı falan diye zaman boşuna akıp gitti. Oturup çalışayım derken şu haber: Vasfi Rıza Zobu ölmüş. Şehir Tiyatroları'nın tarihini yapan sanatçılar kendilerini de yapa ede birer birer sahneden de çekilmişken, geride hoş bir seda olup gittiler. Ona, İ. Galip Arcan'a, Sait Köknar'lara 'hoş seda' deyiverişim, kendilerine en iyi yakışan şeymiş gibi geliyor bana. Şehir Tiyatroları'nda kaç dönemi birden yaşadılar ve daima gençlerin 'hocası' olarak anılan Muhsin Ertuğrul bilgisi, bilginliği yaşıtlarının totaliterliğini de, naifliklerini de sanatkâr vasfıyla eşitlenmesini sağlayabildi. Sahne üstünde ve perde arkasında geçmiş yıllar birikimi...

Dün sabah saat 10.00'da Kent Oyuncuları'nda benim oyunun provası vardı. Vasfi Rıza Zobu'nun cenazesine gitmeden önce bir okuma provası daha yapıldı. Bu sefer üç saat sürdü. Sevgili(m) Şükran Güngör beni, üstelik de sessizce avutmakta.

Karar verdim. Oyun sahneye Yıldız'ın çıkmasıyla başlamayacak, Müşfik'in 'şair' rolüyle başlayacak. Yıldız'la birlikte metnimden çıkardıkları yerlere bakarak vardım bu karara. Turnede baş başa verip oraya 'ştrih', buraya 'ştrih'... kesip biçip gitmişler.

Okuma provası sürerken: "Yahu, ölmedim daha, canım acıyor!" diye bağırıvermeyeyim mi? Hoş zaten oyun dekordu, kostümdü; sahnede dirilmeye başladıkça görülür kör mü, topal mı olduğu. Bu benim 'roman'ın klasik, hatta modern yapısını değiştirmek diye diye piyes yazarlığımı terk eyleyip yıllar sonra yazdığım oyunun yapısı da

değişik. Dün bugünmüş, bugün gelecekmiş gibi oynanmalı; hem de hiç telaşlanmadan, olup bitenler, aralarındaki ilişkiler çok doğalmış gibi... Hayat ve sanat çelişkisi, ölüm ve dirim çatışması hiç altı çizilmeden işlenmeli seyircinin hayat gergefine.

Yıldız-Müşfik-Şükran güle oynaya beni de 'sahneye koyanlar' arasına kattılar. Yarın saat 17.00'de HYM'nin Murat Sarıca Kitaplığı'nda toplantısı var. İnsan haklarının çiğnenip çiğnenmediğini kollayıp kovalama projesi.

Gece Doğan Hızlan'ın yepyeni sayılabilecek *Karalama Defteri* TV 2 programı için kitap fuarı üstüne bir benimle, bir Yaşar Kemal'le, belki başka yazarlarla da yaptığı konuşmalar yayımlanıyor. (...) Doğan, uzun ve güzel bir sunuştan sonra seyrederken bana pek de anlamlı gelen sorularıyla ustaca bir sohbet sağlamış. Süresi uzun, yayın saati geç. Olsun varsın. Gördün işte: Demek doğru dürüst bir kitap saati de yapılabiliyormuş.

2 Aralık, Çarşamba.

10.30'da prova. TEM yapımdan Mustafa Küpüşoğlu beni en sık arayanlardan. Provalarda hep metin çözümlenmesi yapılıyor. Yıldız'ın öğrencilerinden iki genç, ayaklarını basacakları yer arıyorlar. Fakat geçenlerde verdiğim ilk sahnelerin yerini değiştirme kararımı sabahlara kadar çalışarak uygulamış bulunmamdan iyi bir sonuç çıkmakta gibi.

'Tiyatro bir aynadır' görüşünü şöyle bir kurcalayalım bakalım; bu inancı şöyle bir sarsalayalım. Hadi bakalım aynanın da önünde sonunda arkasına sır çekilmiş bir cam parçası olduğunu bilmiyormuşa getirmeyelim artık.

Anne rolündeki Selma'nın (Kadriye oynayacak) sağdu yuyla dile getirdiği gibi "...önüne geçersin, arkasını göremezsin, ardına geçersin kendini göremezsin. Evet öyle, ayna bizi, dolayısıyla hayatı da yansıtır, ama tek boyutta..." Ben, aynayı delelim bakalım, içine, içine, içine girelim ve bunu izleyiciyle birlikte yapalım, zaman denizine dalıp orada yüzelim, diyorum. Sadece yansıyan olmayalım, yansıtan da olalım... Haa sahi, metnimdeki zaman belirleyici kelimeler mutlak söylenmeli: Yaz. Akşamüstü. Bol yıldızlı bir gece. Bu ne yağmur!.. vb. Ahh Yıldız'cığım, "...uçan sineğin fotoğrafını çekerdi..." repliği sakın atlanmasın. Hız çağını belirleyen tek atışımız bu bizim... Lütfen...

(...)

"*Fikrimin İnce Gülü*" filmi davası 30 Kasım günü görülecekti. Avukatımın babası ölmüş, cenazesi varmış. O gün bugündür hava çok yağışlı. Karanlık. Her fırsatta Necatigil Şiir Ödülü'ne gönderilen kitapları okuyorum. Geçen yıllara da bakarak bazı sonuçlar çıkarmaktayım şiir kitaplarının kırktan fazlasını okuduktan sonra. Şairleri birkaç grupta toplamak mümkün sanki: 1. Daha ilk şiirleriyle dökülenler. Başlarken bitenler ki, sayıları çok. 2. Modernin bile sularında yüzmeden postuna sıçrayanlar. (Hadi sen bu takıma 'kolajcılar' de.) Aralarında bunu sahici bir yamyamlıkla yapanlar da var. Bazıları ise çekine çekine, bir Osmanlıcaya, bir Yunus Emre, bir iki Keats, arada bir de Latinceye batıp çıkarak... Bu sınıfta Tanpınarvari 'erguvan hüzün' derken birden menekşe yerine violet'e yaslanana da rastlanabilir. 3. Bu sınıf topluca Mevlana, Şeyh Galip, Kur'an, İncil, Tevrat'lara tutunarak yolalıp Rimbaud, Borges, Kavafis'lerde mola yapan-

lar demek. Kitaplarını birbiriyle ölçüp tartıp kıyıya şimdilik birkaç şairimizi kendime ayırmış bulunmaktayım: V. B. Bayrıl, Osman Hakan, Lale Müldür. (İlle bir 'kadın şair' de görünür olsun istiyorsun, değil miii? İmza: Fatma İnayet.) Gülten Akın katılsaydı cinsiyet farkı, şu-bu işin içine burun sokamazdı. Böyle bir suç işlememe karşın ve Lale Müldür şiirine sahiden 'geçer notu' verdiğim halde, bundan da emin değilim. L. Müldür şiiri hani sanki dışarda dokunmuş ithal şiir gibi... 4. Bir de ölçülü uyaklı şiire şöyle bir dönüş yapmayı seçmiş şairlerimiz var: Edebiyatımızda ağır aksak yaygınlaşmaya başlayan ve 'devrimci slogan şiiri' sanki eleştirmek adına 'nostaljiye' geçit verenler mesela. Gazeller, dörtlükler, kasideler... 5. Burda 'şeyler' şiirinin tek temsilcisi ve sanki nerdeyse: "Ben hepsinin dışında ve hepsinden farklıyım!" demeye getiren(ler) var. (Başmüfettiş: 'Tek temsilci' dediğine göre, nasıl olur da çoğullaştırırsın ha! Anladık efendim, işte öyleyse: Enis Batur. Buyursun, bütün nesneler, tablo ve fotoğraflar, kibrit çöpleri dilleri dumanlarıyla onun olsun.) Enis Batur *PeriŞey* adlı kitabıyla katılmış. Lale Müldür'ünki *Kuzey Defterleri*. Sahiii, bu arada serbest nazımı gündeme çeken Ahmet Necdet, Ahmet Ada, Eray Canberk'lerimizi hangi kefede tartıyorsun ki? Ayıp ayıp!

Behçet Bey'in ruhunu rahatsız etmiş gibisin işte! Çekil köşene, cetveli mezurayı bir yana atıp her zamanki gibi iç sesinin ahengine kulak versene... V. B. Bayrıl'ın *Melek Geçti*'si bu çağrıya şiddetle meyletmiyor değil. M. Mungan'dan *Yaz Geçer*... Kendime özel çok soru. (??????)

Jüri toplantısı ayın 8'inde salı günü Necatigil'lerin evinde, Huriye Necatigil'in ve kızlarının kurdukları her zamanki nefis sofralarının çevresinde. Ha sahi, iki gün önce Ta-

rih Vakfı'nın Eminönü'ndeki yeni yerinde saat 17.00'ler de üyelerin buluşup danışmaları toplantısı var. Terasın da manzarası Haliç'e karşı 'filbahir' bir bar-restoran açılmış. Toplantı burada şarap-peynir partisi şeklinde olacakmış ki, bir araştırma merkezimiz olmasına nihayet kavuşabilmemizi kutlayalım. Ankara'dan başkanımız sevgili Aydın Tekeli'miz de geliyormuş. Dinamizmi ve yaratıcılığıyla kimsenin rahat rahat boy ölçüşemeyeceği Genel Sekreter'imiz Orhan Silier'in telefonla şaka yollu "Her üye içtiği şarabın, yediği peynirin faturasını kendi cebinden ödeyecektir," demesi büsbütün cazip. Belki Halim de katılır o akşamüstü Fatih Köprüsü inşaat kadrosuyla bir bağlantısı yoksa... Epeydir gitmedi; bu haftasonu B.Ada'ya gidebilecek mi acaba, Seher Hanım'ın hazırladığı sefertasını koluna takmayı unutmadan tabii ki.

O kadar sarsıcı rüyalar görüyorum ki, en çarpıcılarını bu deftere döktürmeye yine başladım. Bazan burda, bazan Ada'daki 'okul defteri'me işte... Dert Dökme Defter'lerim epeydir piyasaya çıkarılmış durumda zaten. Notlar, zabıtlar vb.... İki ev arasında gelip gitmekten oluyor bu böyle.

14 Aralık, Pazartesi

Birkaç gün önce *Skylife*'tan çok sevdiğim Mustafa Sönmez aradı. Derginin yeni yıl için ilk sayısı hazırlanıyormuş. Bu sayıya 'bir yeni yıl yazısı...' yazabilir miymişim? Öyle bir tonla söyledi ki, durup dururken güldük durduk. Onun her arayışı, üstüne esirdiğim 'yeni, farklı, yapılmamış bir roman kurgusu' arayışımdan derin bir soluk almama yardım ediyor. İlham kaynağı gibi... Mus-

tafa: “Derginin kapağı bu sefer sizin yazınızdan doğma özel bir şey olacak,” der demez ‘Noel ağacı resmi’ dışında yepyeni, değişik bir şey düşüvermesin mi aklıma! “Mustafa Sönmez, bakın ne yapalım. Hani benim şurda, camlı vitrinde bir idare lambaları koleksiyonum var ya? Hani ben bunlara ‘gece bekçileri’, yok canım ‘gecelerin kâtibi’ demekteyim ya? Elektriksiz zamanların merdivenbaşı, yaşlı ve çocukların, hastaların başuçlarında, fitilleri de ayrıca kısılmış gaz lambaları?.. Yılbaşları için her yanı küçüklü büyüklü sarmış süslü püslü Noel ağaçlarının köşebaşlarındaki yerini bu benim antikalara versek? Hani yani fotoğrafçı(mız) Manuel Çıtak gelse, bunları pencere önlerine, bir masanın üstüne dizerek yapacağı ‘aranjmanın’ fotoğrafını çekse?.. Bak, o zaman ben de bir ‘İdare Lambası’ yazısı yazarım, böylece içiyle dışıyla giden ve gelen yıllara bir arada günaydın-iyi geceler denmiş olunur. Ne dersiniz?” (Ben bana: Ah sen kime pas vereceğini bilmez misin? İşte, değerli Mustafa Sönmez’ine pek iyi gelmiştir bu fikir.) Bu alışverişimiz sırasında Emil’i konuştuk tabii. Öyle hasta ki. Nefes darlığı çekmekte... Gittikçe de artıyor. Doktorlar bu yakınlarda ona bir oksijen tüpü bağlayacaklarmış. Emil Galip Sandalcı, aylarca bunu kimselere çaktırmadan İnsan Hakları Derneği’mizin İstanbul Başkanı olarak Beyoğlu’nun dar sokaklarından birindeki dik merdivenli İHD katına taşınıp durmalarına ne demeli? Bazı üyelerin tutumlarından rahatsız olmaya başladığına şöyle belli belirsiz değinmesinin sebebini şimdi anlıyorum. Kendi özel ‘dertlerini’ kimseye belli etmemiştir ki.

(...)

Ertesi sabah:

Evliliğimizin 38. yılı. Halim'in Ankara'ya gitmesi gerekiyormuş: Gitti. *Skylife*'tan aranıyorum. Mustafa, bizzat kendisi yine. Boşsam yarından sonra saat 15.00'te Manuel bana gelecek. Fakat lambaların hemen hepsini yakmak istiyormuş; fotoğrafları öyle çekecekmiş. Gazyağıyla birlikte gelecek. Bu akşam ise, saat 18.00'de Necatigil Şiir Ödülü'nün sahibine verilmesi töreni var CRR'de.

Helsinki Yurttaşlar'dan Ümit Fırat aradı. Bosna-Hersek savaşı dolayısıyla Barış kartları hazırlanmış. Kimlere yeni yıl kutlama kartı göndereceksek bunlardan gönderilecek. Teşvikiye, Ralli Apartmanı'ndaki iş yerine hemen gidip almam gerekiyor. Kartlardan yakınlarıma da verebilirim, 'barış zinciri' uzasın diye...

Peki ama 'İdare Lambası' yazımı da hemen yazmam gerekiyor.

Aynı gece:

Mustafa Küpüşoğlu beni sık aradı; buluşulamadı. Pek aramayanlardan Mustafa Demirkanlı aradı bugün. Mitos Yayınları diye, yalnız tiyatro oyunları basacak bir yayınevi var. Tiyatro dergisi de çıkarıyorlar. Demirkanlı oyunlarımın hepsini Mitos'un yayımlamak istediğini; buna ilgi duyup duymayacağımı sordu. İyi de, YKY ne olacak? Canım orasıyla bütün eserlerin için toptan bir anlaşma yapmadın ki...

Remzi'nin de tek ciltlik *Bütün Oyunları*'nın yeni basımını yapacağı yok. Bakalım bu yayınevi sahibiyle bir görüşelim de. Mustafa Demirkanlı bana, *Tiyatro* dergi-

si editörü olarak *Çok Uzak Fazla Yakın*'ın Kent Oyuncuları'nda sahnelenmesi nedeniyle bir röportaj yapmayı da önerdi. Ah benim Viyanalı romanım aahhh... Sanki tam bitti–bitiyor, kaleyi fethettik-ediyoruz derken, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa seferinde olduğu gibi geri püskürtülmekteyim. Hadi de ki sen, işgal planını Yeniçeri başındakinden daha iyi kurdun; kurgunun taktiklerini iyi ayarladığına inandın ve götürüp verdin romanı YKY'ye ve yayımlandı. Ya padişah yerine okurdan arşidükler kelleni uçururlarsa?..

(...)

Saat olmuş 01.00. Yeni bir karar almış bulunuyorum. Gerek *Çok Uzak Fazla Yakın*'ın provaları sırasında, gerekse sonrasında kâğıt parçalarına tuttuğum notları güzelcene bir araya getirip daktiloda temizcene yazacağım; *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* çalışmalarımın serüven notlarını da aynen öyle yapacağım; hepsini bir arada yeni bir deneme kitabım için koklamaya başlayacağım... Bu kararım şu hevesten doğdu: İshak Reyna'nın bildirdiğine göre *Karşılaşmalar*'ın YKY'de yayımı yakınmış. O zaman ben de çoğu hazırda duran üçüncü cilt denemelerimi -ilki *Geçerken* idi- *Başka Karşılaşmalar* adı altında derleyip toparlayabilirim artık. (Koca bir dosya da 'medyatik' söyleşiler var.) Oyununun provaları bir tamamlansın, 'ilk temsil' gecesi bir atlatılsın daaa... *ROMAN-Tik*'le itişip kakışman bir sona ersin de...

Oyunun dekorunu Osman Şengezer yapmakta. Provalara bir geliyor, bir gelmiyor. Onun da dokuz tarakta bezi vardır. Benim bir yana gömdüğüm oyun yazarlığımı on yıl sonra diriltmeye kalkışmamdan pek hoşnut olmadığı anlaşılıyor: Sinirli sinirli "Şööyle duman rengi/pem-

be karışımı renklerinde bir şeyler düşünüyorum," falan deyip durmakta...

18 Aralık, Cuma

Sırpların Bosna-Hersek kıyımına karşı olarak basılan kartları gidecek yerlere burnum kanaya kanaya yazdım, postaladım. Daha BM Uluslararası Yugoslavya Konferansı için Cyrus Vance (UN) ile Lord Owen'a (Avrupa Birliği Co.Chair) postalanacaklar var. Prag'da bana 'kartvizitlerini' verenlere de. Biraz geç kalındı gibi. Yüz binlerle, milyonlarla imza bu adamlara çoktan ulaşmalıydı. Ama belki sadece 'biz' geç kalmışızdır. Helsinki İnsan Hakları Anlaşması'nı imzalamış bütün öteki milletler de geç kalmış olmasınlar bari... Hepsi Cenevre, Palais des Nations'a ulaşacakmış.

Ertesi Akşam:

Halim Ankara'dan döndü. Burnumun kanaması çoktan durmuştu.

Fakat lambalara konan gazın kokusu bütün gün bir başağrısı yaptı bende. İyi haber: Halim'in çekilen azı dişlerinin yerine iyi bir protez konmuş. Yakınması yok. Rahatmış.

20 Aralık, Pazar

Aa, asıl güzel bir sürpriz bu işte! Ankara'dan Sevda Şener ve Metin And telefon ettiler. İkisi de ayrı ayrı ve 'aramızda kalsın' temennisiyle. Yani bana yazılı bildiri-

lene kadar: İş Bankası Kültür–Sanat'ça verilen tiyatro eseri ödülü benim *Çok Uzak Fazla Yakın*'a verilmiş. İşte asıl Kent Oyuncuları'nın 40. kuruluş yıllarının kutlanması bu. Çok anlamlı. Ah Yıldız, bu senin ödülün. Müşfik'le senin ve tabii Şükran'ın da, bir özel tiyatroyu bunca yıl seviye hiç düşürmeden ayakta tutabilmenize bir saygı duruşu. Keşke oyunum bunun hakkını verebilmiş olsa ve keşke Kâmuran Yüce o kazada ölmemiş bulunsaydı. (İş Bankası'nın hepsine bir yeni yıl armağanı bu aynı zamanda. Amma iyi denk düştü canım...) İletişim Yayınları'nın da bunda payı var. *Çok Uzak Fazla Yakın*'ı güzel güzel basıp sahnelenmeden önce okunmasını sağlamışlardır. Eğer benim bu oyunu herkesten önce Şükran Güngör okumadıysa bileklerimi keserim. Ortam Türkçemiz konusunda onu 'tutuculuk'la yerip durmuştur. Şükran'ın Türkçeyi hepimizden iyi bildiğini nerden bilecekler? Şiirimizi damarından tanır o. 'Öztürkçecilik siyaseti'ne el çabukluğu ile batmayışı bundan. (Gizlidir: Akşam sabah, nasıl rast gelirse provalara katıldıkça Şükran'ın o kendine mahsus şiirini daha iyi hissediyorum. Böyle böyle de ona âşık olmaktayım.) Allah'tan yarın sabah 10.30'da prova var. İşte bu sefer koşa koşa gideceğim. (Fatma İnayet: Onlar her şeyden önce senin 'ödül'ü kutlayacaklardır canım!!! Koş bakalım.)

Sahi, İshak Bey bütün yazarlığımın özeti demeye gelen *Seçmeler*'in de '93 yılının ilk aylarında yayımlanacağını bildirmişti. Sefa Kaplan'a 'imdaat' zili çalmalıyım. Şimdiye kadar Melih Cevdet Anday ve Tanpınar'dan *Seçmeler* çıkmıştı. Hayatta olanlardan Çetin Altan'la ben de varız bu projede. (Ah Çetin'ciğim baksana, Ankara 1945-50 yıllarının iki öğrencisi gibiyiz yine. İlk şiir kitabını ce-

binden iki lira vererek nasıl kendinin bastırdığını hatırlıyorum. Ya benim kitaplarını bağrıma bastırmış 'okur-yazar tavırlarım? Herkes görsün, bakın ben okurdan bir yazarım!..) Hava yağmurlu. Sürekli. Sefa ile daha uygun bir zamanda buluşacağız.

İki gün sonra.

Not: Radyo. FM'i açtım. Klasik müzik saatidir diye. Ortalığı Hasan Ferit Alnar konçertosu sardı. Ruhi Ayangil kanunuyla solist, Ruhi Ayangil orkestrası. Hemen bandını ya da plağını bulmalıyım.

23 Aralık,

Provadan çıktım. Kar yağmış. Babamı tam bugün karlı buzlu bir toprağa gömdüğümüzü düşündüm; yine çok üşüdüm. Harbiye'de Büyükdere'ye bir taksi bulana kadar dondum. Şükran beni arabayla götürmeyi teklif etmişti; keşke kabul etseymişim. Ya da iyi ki etmemişim; bir de Maslak'tan dönüşü var bunun.

Yıldız'la Müşfik sahiden bulunmaz değerde sanatçılar. İkisinin karşılıklı sahneleri beni adeta büyülüyor. Oyunda epey kısaltma yaptık; bazı boyutlar yokoldu, ama daha derli toplu bir hale geldi.

27 Aralık, Pazar

Prova iki gün yoktu, sonraki iki bütün gün vardı. Birinde Yıldız kapuska yemeği yaptırmıştı, birlikte yedik. İçim ısındı. Meğer ne kadar severmişim kapuskayı.

Geceyarısı:

Bülbül kaçıran sokaktan biz bir türlü kaçıp gidemedik. Ev buz gibi. Kalorifer yanmıyor. Bozukmuş. Biri küçük, biri büyük İki elektrikli kalorifer aldık. Küçüğü benim masanın yanında, ayaklarımı ısıtmak için. Büyüğü 'salon'da. Mutfakta da gaz fırınını yakmaktayız. Acaba Seher Hanım'a bir kapuska da bize mi yaptırsam? Olamaz. Çünkü Halim bugünler evde; lahana kokusuna dayanamaz. Yaa, evlilik denen iki kişilik hayat budur işte: Canın istiyor diye kapuska bile yiyemezsin. Fakat ötekine haftanın üç günü kırmızı şarap ilavesiyle 'à la Adalet' sosu haiz spagetti yapabilirsin...

Dün İş Bankası gazete ilanıyla bu yılın ödüllerini duyurmuş bulunmakta.........

1992 Yılının Son Günü

- Sevgili Nermin Abadan Unat teklifi: 14 Nisan 1993 günü Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nde 'Türk Edebiyatında Kadın' üstüne bir konuşma yapılacak. Füsun Akatlı anlatacak, ben değerlendirecekmişim. (Bana ben: Füsun'un senin üstüne yazdıklarını şimdiden derleyip toparlasan mııı?)

- Georges Perec *La Boutique Obscure*'ün (*Loş Dükkân. Rüyalar kitabı*) önsözünde şunları da not etmekte: "Rüyaların yazımında bir ölçüde homojenlik sağladığım oranda tipoloji ve mizanpaj üstüne bazı noktalar çıktı ortaya: 1. Satırbaşı boşlukları bir ruh halini, bir yer/zaman değişimini belirleyecektir. 2. İtalikler, özellikle altı çizilmesi gereken bir rüya parçasını gösterecektir.

3. Paragraflar arası boşluklar rüyanın önemli ölçüde unutulmuş bölümlerini gösterir. 4. # işareti isteyerek yapılmış çıkarmalardır."

Perec böyle saptamalar yapmış ama, tuhaf olan, beni çok düşündüren şeyden, yani rüya anlatısında fiillerin hangi zaman çekiminin kullanılması üstüne hiçbir kaygı yok. Hoş onların anlatı zamanları hep 'geldi, gitti, yattım, kalktım' gibi yakın geçmiştir, çok ender olarak "present tens". Berran Ersan bu kitabı bana ödünç vermişti. Perec 124 rüyasını yazmış. En başa adlarıyla ilk defa karşılaştığım Jacques Roubaud/La Moine Saigilleu'den şu alıntıyı koymuş: "*Puisque je pense que le réel n'est réel en rien/comment croirais-je que les rêves sont rêves.*" (*Mademki hiçbir şey için gerçek yoktur diye düşünüyorum/Rüyaların rüya olduğuna nasıl inanacağım.*) Derken önsözünün başlangıcı şöyle: "Herkes rüya görür. Bazıları hatırlar ama çok azı anlatır. Daha azı da yazar bunları. Yazılırken rüyalara ister istemez ihanet edileceğine göre -tabii rüyayı görene de- o halde neden yazmalı? Gördüğüm rüyaları not etmeye başladıktan sonra artık yazmak için rüya görmeye başladığımı keşfettim."

Ya ben Mösyö Perec, ya ben! *Gece Hayatım* yayımlandıktan sonra rüyalarım hızla, çok hızla çoğalmaya başladı. Bunların yazımında ise benim kaygı ve sorgularım arttıkça artmış bulunmakta. Siz yine şanslısınız. Rüyalar kitabınızın yayımı ardından çeşitli eleştirmen, incelemeci, psikolog öyle ciddi yazılar yazmışlar ki, önemli bir şey yaptığınız görülmüş bari. Ayının yazara tecavüzü veya değil, ben benimkinin yeni basımında kitabıma yeni seçme rüyalar ve uzuuun bir önsöz yazısı eklemezsem rüya olayım! (Sizin kendi dilinizde 'rêve' kelimesi zaten 'regard'

ya da 'déjà vue' demeye gelmekte midir? Bizde 'rüya' zaten 'görmek' demekmiş. Bunu bu vesileyle öğrendim.)

Skylife, kapağında Noel ağacı pırıltıları yerine benim gaz lambalarının hüzünlü ışınlarıyla çıktı. Sönmez'e takıldım: "Devrim yaptık!" Hem de gecelerin kâtibi idare lambalarıyla. Üstelik Manuel'in kamerası, dergi grafikçisi Meltem Ahıska'nın fırça ve dürbünü elde olunca: 'Beyaz devrim'!..

İşte koca bir yıl daha *rüya gibi* geldi geçti.

1993 - 1996

Sahnede Olmak/Veeee/Perdeee!

10 Ocak 1993

Hemen hemen tam on yıldır geçen yıldan bu yıla atlanılan gecede ilk defa Sinan'la birlikte olamadık. Eh artık delikanlılık yaşına basmıştır; elinde kolunda bir kızı vardır, yaşıtlarıyla birlikte 'sevgililer partileri' vardır. Yılın ilk gününü ise birlikte uzun bir öğle yemeği yiyerek karşıladık. Maçka'daki lokantamızda tavuklu-etli şnitzeller...

Bunları notlarken parmaklarım donmakta. Son üç gündür ev buzhane. Kalorifer motoru yine bozukmuş. Tavanlar, camlar, yerlerin parkesi o kadar soğuk ki, elektriklilerimizi sürekli yaksak da ısınamıyoruz. Bu gece Tarabya Otel'de Halim'in çok yakın ve aynı yerde çalıştıkları mühendis arkadaşı Celalettin Dursun'un oğlunun düğün kokteyli var ve fakat bende soyunup giyinmeye hiç cesaret yok...

Gece:

Erkek tarafı olma rolümüzü mükemmelen oynadık. Celal'in oğlu ne kadar hoş, nasıl zeki, esprili bir delikanlıymış, basbayağı keyiflendim. Gelin de sadenin sadesi, pek şeker bir kız...

12 Ocak, Salı

Astım mıdır, bronşit mi, hava mı, su mu?.. Soluk aldırmıyor: Nefessiz kalıyor, hele geceleri boğum boğum boğuluyorum. Bu halde yine de bütün oyunlarımı toplu basım için hazırlamaya çalışmaktayım. Mitos'un Yılmaz Öğüt'ü olağanüstü bir beceriyle tiyatro eserlerimin tümünü iki cilt halinde yayımlamak üzere ele geçirmiş bulunmaktadır da... (Yanında samimi samimi oturan ve beni İstanbul'da evsiz barksız bırakan Rutkay Aziz'i görünce nevrim dönmedi değil...)

Bu arada iddialı bir atılımla kurulmuş bulunan YKY, nedense olabilecek bir el çabukluğuyla gencin genci bir yazarın *Suç ve Ceza* diye bir kitabını piyasaya sürmüş bulunmaktadır. Acaba Dostoyevski'ninkinin bir özeti midir sanısıyla kitaba yumulmuş bulundum. Yazar kahramanlarını nasıl kurup nasıl öldürür kurcalamasına heveslenmiş bir denemeymiş. ABD'nin 'yazar nasıl olunur?' okullarından fırlama bir hali var. Toyluğun cesareti: Dostoyevski'de işin yaratılma yüzü mü suça giriyor, yoksa öldürülme yanı mı, sorgulanmasıyla bal gibi zihin jimnastiğine girebildiğim halde, bundan bir şey anlayamadım. Değişik şeyler yazılıyor artık. Fakat sanki belkemiksiz. Ayakta durmaları güç gibi...

Taciser Belge aradı. Murat Belge yarın Kozakçoğlu'nu görmeye gidiyormuş. Çarşamba günü de HYD, Tarih Vakfı'nın yeni yerinde resmen kuruluyormuş. Dernek mi olsun, Merkez mi, Vakıf mı diye diye 12 Eylül yasasının emirerleri olarak bugünleri bulabildik çok şükür. (Dur yahu, bundan önce topluca bir buluşmanız olduğunda henüz 'resmen' varolmuş değil miydik? Valla öksürük beni perişan eyledi. Kafam bir kazan.) Arada Yapı Kredi Kültür-Sanat Yayıncılık'ın hoş, anlamlı bir biçimde iş edindiği "Bir Usta Bir Dünya" arşiv sergilerinden Sait Faik Abasıyanık'a ait olanının 9 Ocak'taki açılışına gidemediğim gibi, sakin sakin görmeye nihayet gidebildim.

Evleri zaten müze olmuş yazarlarımızın arşiv sergileri birtakım sürprizlere yataklık etmekteymiş gibi olamıyor. Çoğu 'zaten malum'.

20 Ocak, Çarşamba

Müjen aşağı yukarı bir haftadır burdaydı. Çocuklu bir aile gibi olduk. Çalışma odam onun odası olmuştu. Yanıbaşımızda bulunması çok iyiydi, lakin hiç çalışamadım. Bu da meselenin öteki yüzü. (Başmüfettişin araya girmesine hiç gerek kalmaksızın, bu böyle.)

Yıldız *Çok Uzak Fazla Yakın*'ın gelecek ayın başlarında seyirci önüne çıkabileceğini söylüyor. Provalar sıklaşacak elbette. Basın gecesine 'gala gecesi' denir ya, işte o zaman oyunu beğenilsin beğenilmesin yazanın DA sahneye çıkıp selama durması gerekir. Şu töre ya da töreni bir atlatsam doğru B.Ada'ya gidip kapanacağım. Ocağı yakacağım, yazın fırsat buldukça topladığım kozalakları ateşe atacağım... Ahh hele hele, şu sahne işi bir geçse...

(F. İnayet: Yahu, git senin her giyim derdine deva olan Bilge'nin, Artizan'ında önünde diz çök de sana kalçanı malçanı ele vermeyecek rahat bir elbise yapsın. Eee, yaşlılık bu: Kuşhan'lar, nafile! Genişledin işte, genişledin!..)

Ertesi Gün. Geceyarısı:

Bugün ilk defa sahneye çıkıldı. Dekorlu kostümlü ilk prova. Sahne trafiği benim yazarken tasavvur ettiğimin çok dışında. Ben bahçe seyirciye göre sağ yanda diye tasavvur etmişim, burda sol yanda. Evin giriş çıkışları da bana tuhaf gelen yerlerde. Hele Meltem'in, yani Yıldız'ın televizyondaki röportaj sahnesi; sahnenin ta kulise açılan bir yerlerinde... 'cee' denilip bitecekmiş gibi. Her şey altüst. Metini de zaten kestik biçtik. Üstüne üstlük Yıldız'la Müşfik'in İzmir turneleri sırasında yaptıkları çıkarmalar.

Çok Uzak Fazla Yakın'ımı ilk görüp bilen bir seyirci gibiyim. Yılların oyuncuları. Sahneledikleri kırkıncı oyun belki de bu. Onlara ses çıkarmam yakışık almaz, deyip sustum. Ama Yıldız provanın sonunda "Ayy ben daha sağım, canım çok acıyor yahu!.." diye attığım çığlığı hatırlayıp hatırlayıp gülmekten duramamakta...

Müşfik sanatçı-şair rolünü azıcık benimsemiş olmalı; yine her zamanki Müşfik, harika!..

*

24 Ocak '93

Uğur Mumcu'yu ÖLDÜRDÜLER. Sabah, evden çıkmış, arabasına biniyor. Bommmm!

Güldal, Güldal, Güldal... Uğur, Uğur, Uğur... Çocukları, çocukları...

Karlar buzlar arasında dünyanın en güzel, en zeki, en arayışçı soruşturucu gazeteci yazarı Uğur Mumcu, Ankaralılığımızın da yakının yakını dostu... *Cumhuriyet* üyesi. *Sakıncalı Piyade*'miz... Gaziosmanpaşa. Karlı Sokak. Buranın en aydınlık kapısı... Erdem Apt. Uğur ve Güldal.

Arar yazar; bulur yazar; okurunda toplumumuzun göründüğü ya da gösterildiği kadar parçalanmış olmadığını, pislikler, hırtlıklar, dolandırıcılıklar, adiliklere karşı hâlâ tertemiz-bütüncene durduğumuz duygusunu yaratır, yaratırken... Kalemini, bütün güçlü yazma yeteneğini hırsızları, huysuzları, pislikleri çığlık çığlığa millete göstermeye çalışırken... Bommm! Aksoy'lar, Bahriye Üçok'lar... Hâlâ daha içimiz yanıp dururken...

Ertesi gün:

Dünden beri felçli gibiyim. Uğur'a suikast! Buzlaştım. Kanım dondu. Kaskatıyım. Tepkinin sonsuzu tepkisizlikle aynı.

*

Çok sarsıldık. Öfke denen şey kendi içinde boğulmakta. Bundan olmalı, öfke yerini sağduyulu, provokasyonlara pabuç bırakmayan bir toplu eyleme bıraktı. 'Teröre' ya da 'gizli devlete' karşı sanırım ilk defa böyle sivil bir lanetleme gösterisi bu kadar vakur biçimde yaratılıyor. Şeriatçılık varsa da, yoksa da, CIA'nın işi ise de, de-

ğil ise de, tek anlamı var: Şiddet! Terrör!!!!!!!! Devletten yurttaşın efendisi değil, hizmetkârı olmasını 'şiddetle' bekleyiş. Aydınlansın bu iş!..

26 Ocak

Dün Uğur Mumcu'nun gazetesi *Cumhuriyet* önündeki toplantıya koşarken, taksiye biniyorum, diye kaldırıma binmişim. Düştüm. Çorap morap, diz miz paramparça...

Döndüm. Şuram buram morarmış.

Bir yandan da, *Çok Uzak Fazla Yakın*'ın provaları hızlandı. Korkuyorum. 17 yıl sonra yeniden 'oyun yazarı' kesilmek... Metinde çok titiz bir dramaturji çalışması yaptık. Kadronun genç oyuncuları, bu piyes sahnede zaman ve mekânla fırıldak gibi oyunlar oynadığı için, ya seyirci karıştırır, anlayamazlarsa, diye kaygılanmaktalar; öyle belli ki!

Rüyalarımda provalar, derken işte dün geceki rüyam: Uğur'un evinin önünde gittikçe yükselen bir karanfil dağı. Güldal'ın her zamanki soylu duruşu, direnişi.

Ertesi Gün:

Atatürk'ün cenazesinin İstanbul'dan Ankara'ya getirilip TBMM önündeki saygı duruşuna tanık olmuştum. Ortaokulun ilk sınıfındayım; oradaydım. Tabutun Türk Ocağı'ndan (Halkevi) -yapılması sanırım on beş yılda bitmiş- Anıtkabir'e götürüldüğü gün de, oradaydım; hem de Anıtkabir'in yanıbaşındaki mahalde. O günkü kalabalık neyse, Uğur Mumcu'nun gömülüşü de nerdeyse öy-

le: Halk yürüdü, yürüdü, yürüdü... Sivil iradenin defin töreni: *Böyle bir aşk görülmemiştir.*

Ertesi Günler:

Gömülüşü naklen TV'mizden de izlemekteyiz.

Necatigil Şiir Ödülü'ne aday kitaplarla ilgilenebilecek gibi değilim. Bugünlerde durmadan Hilmi Yavuz'un, Hilmi'nin "aaah!" iç çekmeleriyle bezenmiş *Kıyamet Sonnet*'sini okumaktayım. (Bana ben: Eskiden 'hayat' kelimesini ender kullanır, hep 'yaşam' der dururdun. Son zamanlarda 'yaşam'ı hemen bütünüyle terk etmiş, 'hayat'ı baş tacı etmiş bulunuyorsun. Neden?) Şundan: Eskiden yaşamı çok, hayatı az tanıyordum.

(...)

Abonesi bulunduğum *Lire* dergisinin (Fransız) son sayısının dosyası yazarların depresyon ve intiharları üstüne. Camus ve Zenith'e başrol vermişler.

Yazar depresyonları: Psikiyatr Louis Bertagne'ın hastalarının '90'ı sanatçılar, bunların çoğu da yazarlarmış. Melankolikler, paranoyaklar, depresifler, alkolikler, nemfomanyaklar, intihar müteşebbisleri... Hayret. Roman Gary'den beri, 20. yy müntehir yazar pek yok. Canım işte Virginia Woolf sayılmalı bu arada ama, doğumu 1880'lere rastlamakta. Sylvia Plath?.. Neyse işte, onlardan sonra, Roman Gary dışında kaza kurbanları var. Esrarkeşler, yatağında sigarası yüzünden 'sözde kazaen' yanarak ölenler (Ingeborg Bachmann) var. Tabii Pavese var, ama sanki o da geçen yüzyıla aitmiş gibi... İtalya. II. Dünya savaşı sonlarına doğru, kendi canına kıymadan önce bir şiirinde *Ölüm gelip/Gözlerini Alacak* diye yazası...

Yasenin'ler, Mayakovski'ler sınıfından sayılır. Ya insanın insana kıydığı dünyadan kaçış infialini gidip taa Rio de Janeiro'larda söndüreyim derken, eşiyle birlikte kendilerini 'hallledivermiş' Zweig'lar?.. Althusser'in ise ne halt karıştırdığı belli değil. Burada, bu zamanda Türkiye denen bu tımarhanede, işte şu şantiyeden tımarhanedeki mekândaşlarım arasında ben, onların beni neden sevdiklerini, neden nefret ettiklerini de bilemeksizin söz-kelime manyağı olarak yaşamayı hâlâ sürdürebilmekteyim. Ayıp olmasın diye yaşayamayıp ayıp olmasın diye ölemeyen garibanlardan biri.

İşte, işte bak; uyumluculuk maskeni takınıp *Ruh Üşümesi* üstüne düzenlenmiş bir toplantıya gitmeye hazırlanmaktasın. Ankara'ya gidilecek; orada Sevda Şener'le, Nurşen Girginkoç, Ülker (Köksal), Jale (Birsel), Şadan Karadeniz'le buluşulacak. Dayanışacağız. Eski dostlar, eski dostlaaaar, eskidikçe yenileşen Leman'lar (Ağırnaslı), Fahire (Özbayrak) ve Sevim'leeer (Ünal). Geçmişi sevişlerimiz. Anılarla avunmalar... (Ne yapsam? Şu dert dökme defterlerimi toptan Ada'daki ocağın ateşine atıp kurtulsam mı?) Şubat ayı geldi bile. İlk günü Ayhan'ın doğum günü. Yine en en yakınlığın en en en uzağında buluşacağız demek ki.

3 Şubat, Çarşamba

Sabah erkenden felaket köpek ulumalarıyla uyandım. Villalı komşuların kötü, kaba, insafsız köpeği!.. Oğlan ve kız yeniyetme iki kardeşin kışkırtılarıyla azdıkça azmakta. Gündüzleri bahçe duvarlarının altından geçerken duvarın üstüne fırlıyor, köpükler saça saça kükrerken üstü-

me atlayacağından korkuyorum. İki adım karşıya sıçrasam daha tehlikeli; fırladı mı, tam tamına altına alır beni köpeğin faşisti! Kaçacak yer nerde?

Çok Uzak Fazla Yakın'ın son provalarından bir önceki: Tam gün. Memnun muyum, değil mi? Bilemiyorum.

5 Şubat, Cuma

Halkın ağzında sık dolaşan şeylerden biri de:

Sabrın sonu selamettir, sözü.

Son'un selamet olup olmayacağını ben kendi adıma bilememekle birlikte iki gün önceki *Cumhuriyet* gazetesinde bir haber: Helsinki Yurttaşlar Derneği kuruldu. Kurucular arasında benim adım da geçmekte. Bugüne kadar sabrede sabrede ve işin gereğini yerine getirip durmuş sabırsız insan hakları savunucularıyla yan yana, kol kola. Aynı gün, aynı gazetede bir de ilan var. Şöyle:

5 Şubat'tan İtibaren
A d a l e t A ğ a o ğ l u
ÇOK UZAK–FAZLA YAKIN
(Oyun 2 Perde)
Yön: Yıldız KENTER-Müşfik KENTER-A. AĞAOĞLU
Dekor: Osman ŞENGEZER
Kostüm: Çolpan İLHAN
Müzik: Babür TONGUR
K E N T O Y U N C U L A R I

Birkaç gündür basında Yıldız'la benimle provalar sırasında yapılmış röportajların özeti.

Üç Gün Sonra (Geceyarısı):

Son yirmi yıldır hayatımın en berbat ve en şiirli zamanını yaşıyorum. Pazar günü öğleden sonraki beşinci temsilinde oyunumu –ilk gecenin heyecanı yatışmış olarak- yeniden seyrettim. 'Oyunun ilk gecesi', diye sakin sakin yazsan da, o geceye mahsus seyircilerin tiyatroyu buz gibi terk edişlerini içine sindirebilmiş değilsin! Pazar günkü temsilde ise salon dolu: 'Sivil' izleyici, oyunu içine sindire sindire pürdikkat. Tebessüm edilecek yerlerde tebessüm, hıçkırıkmış gibi gülünecek yerlere hıçkırıkmış gibi gülüş... Yıldız'la Müşfik harikalar yaratıyorlar. Hele Şükran, ut çalıp içli içli şarkı söylediği akşamüstü sahnesinde!.. (Oyunu yukardan kaçak seyrettim ve seyircinin, olabilecek en doğal biçimde, bu sahnenin hakkını usulca gözaltlarını silmeleriyle verdiklerini gördüm. Duygu sömürüsü mü? Asla! Çünkü hayatın katı kaba gerçeği de şööyle çat diye düşmekte ortalığa... Kara kederle ak sevinç birbirinin içinde tam da olması gerektiği gibi erimekte.)

(...)

Yarın İng. kısaltılmışıyla hukuken izinli H.Y.D.'nin saat 18.30'da, Cumhuriyet Cad. Nur Han'daki Yapı Endüstrisi'nde toplantısı var. Uluslararası Himaye Projesi kapsamında Bosna, Bosna-Hersek konusunda dişe dokunur ne yapabiliriz, tartışması var. 13 Şubat'ta Taksim'de Sırpların Bosna kıyımına karşı bir miting yapılsın mı? Bu kıyıma karşı başka neler, nasıl yapılmalı? Peki, ya kıyımdan kaçanlar için BM'nin tutumu?

Aynı gece, Kent Oyuncuları, *Çok Uzak Fazla Yakın* basın galası: Koş, koş. Yetiş!

Bitkinim. Kullanılacak hale getirebilmek için o kadar zaman ayırıp emek verdiğim B.Ada evine yine gidemedim. Sözde orası *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nın elini yüzünü sakin sakin estetik muameleden geçirme yeri olacaktı!.. Sabrın sonunda tiyatro oyunu ile roman hayatı birbirine bulaştı.

(Fatma İnayet: Boşuna lanetler okuyormuşsun gibi yapmasana!.. İçin için sevinç çığlıkları atmaktasın: "Çehov'u geçtim ben! Çehov'u geçtim!.." Hadi ordan. Kaçacak delik arayan sıçandan farkın yok! Çehov'dan gel!.. Provalarda, birbirine küs, yıllarca buluşmamış iki yaşlı erkek kardeşten birini oynayan Mehmet Birkiye'nin yaz günü ev bahçesinde yapılan düğüne boynunda kocaman yün bir atkıyla girişini görür görmez kulise koşup "Bu ne bu yahu, bu ne bu?" deme tepkisi göstermen ne işe yaradı ki? Hem Mehmet'ten özür dilemeye zorlandın, hem de işte o yine aynı kızıl atkıyla gelip gitmekte bu düğün sahnesine! Amca Bey Yalçın Küçük olsun demeye mi getirmekte nedir? Hıh, Çehov'u geçmişmişsim... Yetmedi, sanki kendin de oyunun yönetmenlerinden biriymişsin! Bir dolak değişimi için bile önerine kulak veren yok, bari adını yönetmenlerden biri ve rol dağıtımı listesinden kaldırtsana!)

El cevap: Sanki Çehov'un başına bundan da acıklı durumlar gelmedi de. *Martı* ilk temsilinde yuhalandı be, yuhalandı! Ben öyle açıktan açığa yuhalanmış değilim: Direteceğim işte: Çehov'u geçtim!.. Çehov'u geçtim! Zamanı ve mekânı bütün boyutlarıyla avuç içi kadar sahneye taşıyan kim? Shakespeare'in kendi 'ortaoyunları' ile bi-

zim köy oyunlarını önüme atarsan kabulüm. Ama böy le bir iş, genel geçerleşmiş İtalyan sahnesinde becerilsin bakalım... Oyun yazarlığından romana atlamam nasıl bu arayışın cesaretinden doğduysa, romandan öğrendikleri mi de oyun yazarlığına katmam hayatı sanatla, sanatı hayatla bütünleyebilme sancılarımdan doğmakta işte!.. Çehov'dan bir sahneyi boşuna yerleştirmedim ya ben *Çok Uzak Fazla Yakın*'ın içine! Hatırlansın! İki ayrı dönemin iki ayrı oyunu birbiriyle nasıl ödeşirmiş görülsün!..

24 Şubat, Çarşamba

Hayat sert. Acımasız. Haksız.

Sabah gazetesinde "13,5 milyarlık yerli film" başlığı altında şu haber:

"Antalya Film Festivali'nde en iyi yönetmen, en iyi kurgu, en iyi ikinci film seçilen *"Fikrimin İnce Gülü"* 5 Mart'ta gösterime giriyor."

Beynim: "En iyi üçkâğıtçı, en iyi düzenbaz, en iyi yazar hakkı çiğneyicileri," yankılarıyla uğulduyor. Filmin bir karesi bile yazarına gösterilmemiş. Karşılıklı anlaşmanın maddeleri şirket ve yönetmence hiçe sayılmış, mahkemesi bir biçimde 'bilmezkişilere' tevdi buyrulmuş vesaire...

Eğer bütün bunlar roman kahramanı Bayram'ın erliği sırasında edindiği 'şiddet' ahlakını 'yokmuşa getirmek' oyunundan çıkmadıysa bileklerimi keserim. Anlaşmaya koyduğum en önemli madde: 'Ana fikir değiştirilemez' şartının yerine getirilip getirilmediğine kim karar vermiş? Vizyona çıkmadan önce yazara neden gösterilmemiş? Karar verme makamı neresiymiş, neymiş, nasılmış? Film gö-

rücülere sunulduktan sonra sinemacılarımızın dehşet bir narsistlikle 'film başka-roman başka' fetvalarına ne demeli? Sanki yazar bunu bilmiyor. Biliyor ve hepsinin yakasına yapışıyor: Anlaşma maddelerine uyulmaması, yazarının fikirleriyle oynanması da mı 'sinema sanatı'nızın keyfine kalmış?..

1 Mart, P.ertesi

Basında *Çok Uzak Fazla Yakın*'a iyi notlar verilmekte. Seyircinin kulaktan kulağa tavsiyede bulunması en iyisi. Sayısı usul usul artmaktaymış. Gazeteci ve ilk *Nokta*'cılardan Yazgülü Aldoğan'ın bir dergide yayımlanan görüşü içimi rahatlatan bir merhem oldu, diyebilirim: "... *Yıldız ve Müşfik KENTER'in 30. Sanat yılına Adalet Ağaoğlu'nun yıllarca aradan sonra yazarak armağan ettiği oyun nefessiz izlenecek kadar iyi... Ağaoğlu adeta bir Shakespeare metni yazmış. Bir de buna iki kardeşin yıllanıp şarap gibi gelen oyunculuğunu ekleyin. ...*"

Yıldız'cığım da bir röportajında: "Böyle bir oyunun okunması da çok keyif veriyor," demişti ki, oyun okumayı hiç mi hiç sevmeyen okurlara güzel bir çağrı; oyunumu oynanmadan önce bastırmak istemiş bulunmama da göz ardı edilemeyecek bir destek.

GECE:

Her yer aydınlık. ÇOK ÖNEMLİ: Villa sahibi komşu hanımın, oğlan kısmı artık yetişkin hale gelmiş çocuklarıyla sille tokat girişmesine, oğlanların ve annenin elbirliğiyle kız çocuğuna lanetler yağdırmalarına, küfürler yağ-

dırıp durmalarına, köpeğin bu orkestraya korkunç hav lamalarıyla solistlik edip durmasına karşın... Her yer aydınlık. Her şey çok güzel. TBMM'miz çok partililiğe geçişinden bu yana (Meclis'e 15 TİP milletvekilinin sol muhalefet sesi olarak girmesi ve bu sesin de susturulması isyanıma rağmen) ilk defa memleketin ufkunu pembeleştirmiş bulunmakta. Ülke hızla değişime uğruyor, fakat olumsuz yönde. Birleşmiş Milletler, sıra bizlerden yanaya gelince hiçbir şey görmemiş, bilmemişe geliyor. NATO mu? Eller tetiğe sürülecekse var, yoksa yok. AB ufku karanlık mı karanlık. Bu gün ve gecesi ise aydınlık. Yirmi yıldan fazla bir zamandır içimde hafif bir iyimserlik esintisi dolaşmakta. Çünkü ABD'nin Irak'a girme tasarısı kesinleşmiştir: Askerlerini bizim Güneydoğu'muzdan geçirecek midir, geçirmeyecek mi? Bu, bizim de Irak saldırısına katılmamız demek. Amerikan askerleri bizden geçerek mi girsin Irak'a, yoksa geçmesin mi? Geçsin diyenler bir yanda, geçmesin diyenler öte yanda... İp gergin. MGK'nın dahi sesi soluğu çıkmamakta. (Günlerdir içimden yine TSK'nın dediği olacaktır, diye geçip durmaktayken) Meclis'e verilen tezkerenin oylanmasına sıra gelmiştir. TBMM'sinde parti başkanları konuştukça konuşmakta, 'askerimiz gitsin'ciler var, bizim gibi barış, demokrasi, eşitlik, düşünce özgürlüğü takipçisi olan, terörü lanetleyen sivil örgütler bütünüyle ABD'nin 'hadi gel bakalım'ına 'hayır!'larını patlatanlar... Derken bugün işte TBMM toplanıyor, CHP başkanı ilk defa iyi bir şey yapıyor, vicdanlara sesleniyor, "Biz savaşa karşıyız, vicdanlarımızın sesini dinleme özgürlüğüne sahibiz," diyor, tezkere oylanıyor, BARIŞ yanlıları kazanıyor: Tezkere reddedilmiştir. Her yer aydınlık.

(...)

Taksim'de toplandık. Hepimiz çocuklar gibiyiz; aydınlık zamanlarımız için umutla dolu. Tezkereyi reddeden 'vicdanın sesidir'. İnsanın sesi.

2 Mart, Salı

YKY'den İshak Bey bildiriyor. *Karşılaşmalar* çıkmış. KA-KAR-KARŞI-KARŞILA-KARŞILAŞ-KARŞILAŞMA-KARŞILAŞMAMA: KARŞILAŞMALAR.

Deneme ve değini yazılarımın toplamı. İncelemecilerin el altında bulunsun; belki işlerine yarar.

Emil Galip, hep soruyordu. Bir tane kapıp götürsem, bile diyemiyorum. Çünkü geçen gün onu görmeye gittiğimde, oksijen tüpüne bütün bütüne bağlanması gerektiğini öğrendim. Değerli ev arkadaşı Ayşe hep başucunda. Ayrılmıyor yanından. Emil...

(...) Irak savaşı...

Ayın 11'inde Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kültür etkinliklerinden birine katılma sözüm var. 'Açık Ders' deniyor; öğrencilere 'Yazarken Öğrendiklerim'den sözaçmak istiyorum.

10 Mart, Gece:

Sabahleyin Murat Çelikkan telefon etti. Haberlerin en, en, en güç olanını iletmek üzre.

Emil Galip Sandalcı'mız ölmüş!..

Hayatta köküne kadar güvendiğim pek az kişiden birisi.

Kötü bir boşluğa düştüm. Evine gittim. Ayşe, kızı Defne. Murat, Mustafa Sönmez...

Emil Galip: İnsan Hakları Derneği'mizin İstanbul Başkanı. Tabanları yarılasıya 12 Mart sopası yemiş; TRT Dış Yayınlar görevinden atılmış; hak-hukuk adına konuşup yazabileceği her yerde konuşup yazmış veee... Haksız-hukuksuz 12 Eylül tokadı yemişlerin güven kapısı, dostu, abisi, insanı, her şeyi... Yazık ki hiç unutamayacağım durumlardan biri de: Onu İnsan Hakları İstanbul Başkanlığı'ndan düşürenlerin toplantı üslubundaki seviye bozukluğu... Emil, her şeye her yanını ölçe biçe yaklaşmıştır; benim şaşkınlık bakışlarıma karşı onları da anlamaya çalışmıştır; ama bir türlü anlayamadığım, 'insan hakkı' bağlamında ona karşı duranların üslubundaki seviye düşüklüğünü bile nasıl olup da şövalye adabıyla karşılayabilmesi... Neyyire, Mehmet Güler, bütün genç dostları onun. Evinde buluşmamız, Emil de yanımızdaymış gibi olmadı mı?

12 Mart.

Emil'i gömdük. Teşvikiye Camisi'nde onu alkışlarla gönderen bizlere homurdanan dincileri de gördük. Ankara'dan koşup gelen dostlar; Mahmut Öngören, Nili, Esin... Buluşmanın avuntusu.

Ertesi Gün:

Emil'in cenazesindeyken telesekreterde bir mesaj. İshak Reyna.

YKY'nin editörlüğünden ayrıldığını bildiriyor. Allah Allah, ne demek bu?

Tam da *Sanat Dünyamız* dergisince benden istenen 'radyo yayımcılığı' üstüne yazımı "Çağımızın Tellalı-Tekno-

lojik Çağın Halk Ozanı+Radyo Günlerim" başlığı altında yazıp bitirmişken... En eski 'temsil kolu' oyuncularından Muhip Arcıman Bey'in izini bulup evinde ziyaret ederek taaa 1940'larda çekilmiş temsil kolu fotoğraflarını da ödünç almışken; bunları İshak Reyna'ya teslime gidecekken... Saime Arcıman'lar, Kadriye Tuna'lar, Kemal Tözem, Vahi Öz'ler, ender radyo oyun yazarlarından Fahri Erdinç'ler... Ses dalgaları anılarımı kuşatmışken... Hani sanki her şey şimdi avucunda iken, şimdi yok. Salt: Emil'li anılarımız.........

14 Mart, Pazar

Bazan her şey, özellikle acılar nasıl da üst üste geliyor.

Tevhide teyzem ölmüş. Tuzla'da. Daha iki gün önce telefonla konuşmuştuk. Derdini hiç açığa vermezdi. Sesi de çok canlıydı. Gidivermiş. Gelini Dr. Emel aradı. Oğlunun, kardeşimiz ve hep 'çoban' dediğimiz Dr. Emin Çobanoğlu'nun hali nasıl? Konuştuk. Kısa kesmek gerek. Zaten Tuzla mezarlığına gömülmüş bile.........

"Fikrimin İnce Gülü" filminin *Sarı Mercedes*, *Arabam* vb. adlarıyla dolaşmaya başlaması üstüne üstlük. Avukatım Sayın Haluk İnanıcı film şirketine (Cengiz Tuncer???) karşı dava açmıştı. Tedbir kararı için 4 Mart'ta Sultanahmet Adliyesi'ne birlikte gittiydik. Tedbir kararı reddedilmiş! Fikir-Sanat Eserleri yasası, yargı organlarının bu konudaki tutumları, eserlerin kullanımlarından doğacak haklar üstündeki vurdumduymazlıkları, hatta yasaların dile getirilişindeki 'cehalet' kimin umurunda? "Sinema dili başka, roman dili başka," ya! Al birini, vur ötekine.

(...)

*

ROMAN-Tik'ten Madrid'e

Büyükada, 23 Mart, Salı

Deniz otobüsü çok iyi oldu. Arada bir İstanbul'a inmek zorunlulukları varsa da artık buradayım. Kapandım. Yarından sonra *Seçmeler* çalışmamız için Sefa Kaplan gelecek olsa da, hemen bütünüyle *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'na ait bulunmaktayım. 6-13 Mayıs arasındaki Madrid yolculuğuma kadar öyle. Konsolosumuz Gürcan Türkoğlu orada. Oslo'dan sonra Gürcan'la Madrid'de yeniden buluşabilmem az şey mi? Bu armağanı hak etmeli; romanı Gürcan'ı tepeden tırnağa avlayabilecek kadar iyi ve güzel bir hale getirmeliyim. Bu ona verilmiş bir sözüm olsun. 7-13 Mayıs günleri arasında Madrid'deyim. Sina ve Memet Baydur orada bulundukları zaman Memet'le hemen hiç yazışmadığımız zaman. Şimdi artık orada değiller. Üzülsem mi, sevinsem mi? Hiçbir şeye yer yok. Ocakta yanan kozalakların ışıltılarına baka baka, çıtırtılarını işite işite *ROMAN-Tik*'le en kıyıcı meydan savaşı halindeyim. Viyana'da 'bitti' sandığım romandan geriye ne kaldı ki. Baştanbaşa yeni bir romanmış gibi kuşanmış bulunuyorum YİNE...

5 Nisan, P.ertesi

Sefa Kaplan gelecek. *Seçmeler* için kitaplarımdan ayırdığımız parçaları 'print etmiş', bunların nasıl sıralanacağı görüşülecek. Kitabın kurgusu bölüm bölüm başlıklarıyla birlikte bende hazır. Giriş'ten sonra *İlk Adımlar* diye başlanıyor yolculuğa. Umarım Sefa beğenir.

Ertesi Gün:

Sefa dün geldi; bugün gitti. Genç şair arkadaşım geldi ama, pir geldi. *Aktüel* dergisine *Rıza Nur* kitabı üstüne hazırlayıp verdiği, yayımlanmış yazısından ötürü mahkemeye verilmişti. 1 yıla hüküm giymiş. Ceza kesinleşmiş: Gözdağı. Böyle 'ikinci bir suç' daha işlerse bu sefer 5 yıl içeri atılacak...

Bizlerin 'Düşünce Özgürlüğü' seferberlik ve seferlerimizden aldığımız sonuç bu işte. Bu ve benzerleri...

Üç çocuklu Sefa Kaplan'ın 'şimdi ne yapacağı' sorusu havada. Çünkü bu 'ne yapmayacağı'na bağlı. Sanki Viyana Kuşatması'ndan geri püskürtülen yayımlanmış bir kitabın basında özetini çıkarıvermiş Sefa Kaplan!.. Yargımızın Bosnalıları kesip biçen Sırplara bir diyeceği yok. Şu Miloseviç'i Nürnberg'e gönderseler ya!!!

2 Mayıs, Salı

Seçmeler: Sefa Kaplan'a bin teşekkürle yarın YKY'ye teslim.

Son bir aydır gece gündüz *ROMAN-Tik*'le boğuştum. El sıkışıp barıştım. Şu belirsizlik zamanında dün ve gelecek sahneye buyur edilmeliydi. Doğu-Batı; İslam-Hıristiyan arasındaki ikilemler, Cumhuriyet'imizin emekli tarih öğretmeni, kruvaze ceketli Kamil Kaya'mızın özlem/kaçış-bulma/kaybetme, gözleri kapalıyken görebilme bilinci kendi biçimini böyle bulmalıydı. Sisifosçuluğa dudak büken 'Yeni Peygamber!' Viyana, artık yavaşlıkla hızın çarpıştığı köşebaşında karnavalını bir de böyle yaşamalıydı: Katastrofik!

Romanın kurgusu benden bu cesareti (de) istiyormuş. Keyfim yerine geldi. Şimdi 'dinlenme zamanı'. Madrid'e gidip geleyim. (Ben bana: *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'nı yayınevine eylülden önce vermek yok. Kapağı açar açmaz okur ilk sayfada tek başına şu satırlarla karşılaşacak. Bunun böyle olması için başında nöbet tutmak gerekirse tutacaksın: **Bu sayfalardaki bütün kişi, yer, kitap adlarının, tarihlerin, coğrafyaların 'gerçektekilerle' her türlü ilişkisi vardır. Sadece, kitabın okunup üflenmiş roman kategorilerinden hiçbiriyle hiçbir ilişkisi yoktur.**

Yazarın özlemi bu romanın kafalarda önden hazır herhangi bir kalıba sokulmadan okunmasıdır. A. A.

Romanımı yeniden ele alırsam yine 'bitti' diyemem. Bunun sonu yok ki. O halde: Bitti. Yüzünü yayından önce ona tekrar çevirmek yok! Kaç yıldır sırtında!..

Yazılması çok istenen bir romanın romanı *ROMAN-Tik*. *Yazsonu* romanımda da yazılan bir romanın romanı sözkonusuydu, ama o, yazılması hiç istenmeyen bir romanın yazılması serüveniydi. Onu aşabilmem ancak böyle mümkün olabilecekti: Yazılması çok istenip de yazılmasından kendisi kaçan bir romanın romanı...

*

Madrid. 7–13 Mayıs 1993

Gürcan'ın kanatları altında geçirdiğim bu zamanın gün-gün-günler'i yok. Hepsi bir arada; bütün zaman. Bu zamanın değeri 'o' zaman oluşunda.

Baksana, cep defterine ve minik kâğıt parçalarına aldığın notlar azın azı: (Yazarın anlatamayacağı iki şey var.

1. Eksilik = Kendisinin hastalığı. 2. Artılık = Kendisinin dirimsellik doygunluğu. Çare: Bellek namına kayıt:

7 Mayıs '93. Saat:13.45: Madrid Barajah Havaalanı'na iniş. Beni çok değerli dost Gürcan Türkoğlu karşıladı. Akşam ve gece: Önce İspanyolların çeşit çeşit mezelerle dolu ünlü barların Gijon'da (Gihon?) Çam kokulu beyaz şarap Jerez (Herez?) eşliğinde mezeleri acısı-tatlısıyla tatmak.

Alacakaranlıkta Madrid'in eski dar sokaklarında dolaşmak. (Hani sanki Beyazıt'tan Yedikule'ye iniyormuşsun gibi.) Gürcan, Madrid bilgisi yerli yerinde bir mihmandar. Belki yarın, belki yarından sonra, Hamingway'in 1930'lardaki gazeteciliği sırasında yabancı gazetecilerle sık sık buluştuğu Chicote Kahvehanesi'ne gidebileceğimizi, orada Küba içkisi Mojito (Mohito) içilebileceğini söylüyor. Her zamanki inceliğiyle, herhangi bir baskı yapmaksızın. Hemen kabul ediyorum. Nasıl etmezsin; Hamingway'in yerine oturup hayatına gireceksin!.. Yeter ki son zamanlarda durmadan oyunbozanlık eden tabanların yürümekle barış imzalamış bulunsun.

(...)

Gürcan'ın evi iki oda bir küçük salon. Tabii banyo/tuvalet. Küçük odada küçük bir masa var. Üstü kitaplarla, broşürlerle dolu. Fakat iki üç ciltli kalın kitap var ki: Bunlar boğa güreşlerinin anlamı, felsefesi üstüne imiş. "Buna biraz merak sardım, çok ilginç," diyor Gürcan. Bense ona incecik *Göç Temizliği* arena güreşimi tosluyorum. O bütün gün elçilikte, işinde. Kartını veriyor. İşte elçilik adresi, telefon numaraları cebimde. Günlerin doldurulup boşaltılması bana kalmış. Madrid'in keyfini çıkarmak da.

Gürcan'ın sadece sergi, tiyatro gibi birkaç önerisi var. Notluyorum. Bu arada İspanyolcadan çevirmen Neyyire Gül Işık benimle buluşmak istiyormuş, dilersem Hotel Palace kahvesinde buluşabilirmişiz. Mesela yarınki cumartesi günü. Bir de İlhan Berk'in şiirlerini çevirip yayımlatan kadın (Türkolog?) bir akşam evinde bizi bekleyecekmiş. Hemen kabul ediyorum: Bakalım İlhan 'uluslararası şöhrette bir şair' olabilmek için nasıl bir kadını 'tavlayabilmiş' diye...

Konuk edildiğim evin adresi şurda. Şehir rehberi burda. Kent merkezine gidip gelecek otobüslerin No'su: 27.

Metro ağzı-durak yan yana...

8 Mayıs Cumartesi. Sabah, öğleye doğru: 27 numaralı otobüsle Prado Müzesi'ne. Bundan önceki Madrid maceramın bütün olumsuzluklarını silip süpürmek üzere: Giritli Greco'nun büyük sanatıyla daha önce Toledo'nun Le Prado'sunda, duvarları dahil bol bol kucaklaştığıma göre, buradaki yeni ziyaretimde, bir zamanlar sanatçıların 'etekler peşindeki ressam' dedikleri krallık ressamı Goya'nın *Üç Mayıs Katliamı* tablosu önünde saygıyla yeniden eğilmeli, Bosna kıyımları çağrışımına yüz vermemeye çalışarak 17. yy'da üstünde çok patırtı koparılmış ilk çıplak tablo *Maja nue*'yi de tavaf eyledikten, 'elleri başının altında sırtüstü çırılçıplak yatan kadın' karşısındaki kalabalığı yararak geçtikten sonra, Rubens'in *Les Menines*'ine varmalıyım. Hani geçen sefer tablonun bir 'kartpostalcığını satınalabilmiştin' ya?..

Fakat bu sefer asıl hedefim Titen ile Tinterot oldu. Dinsel 'manevi dünyalardan hayatın içine göç... Buyursun

'Şarlken'ler. Rönesans'ın eli kulağında. İyi de, buyur bakalım, senin ayaklar şimdiden isyan halinde...

Müze kahvesinde bunları kaydetmekteyim işte. Saat 18.00'de adı Palas Otel kahvesinde Gül Işık'la buluşacağımız aklımda... Neyyire Gül Hanım'la bir iki yıl önce İstanbul'da İspanya Konsolosluğu'nun bir kokteyl çağrısında tanışmıştık. O zamanki gibi bana yine I. Calvino'dan bahsetti. Ondan Türkçeye çevirdiği *Varolmayan Şövalye* başlıca konumuz. Başlıca derdi çevirisini basacak yayınevi. Gecikme.

Biz konuşurken Gürcan da geldi. Üçümüz bu akşamlık acı mezeler, kabuklu deniz hayvanları, zeytin, mantar çeşitleriyle tapas'lık barları boş verip bir lokantada hafif bir yemek yemeğe gittik. Eve döndüğümüzde baktım Gürcan'ın buzdolabında ayıklanmış kuşkonmazlar. "Hani, severseniz belki, diye... Şöyle bir haşlayıp yemek isterseniz?.." Gürcan'a kuşkonmazlarıyla ünlü olduğunu bir yerde okuduğum Aranjuez'i sormuşsundur şöyle bilgiç bilgiç. (Yoksa aklımda yanlış mı kaldı, ben mi uyduruyorum?) Bu şehir ya da kasabanın Madrid'den uzak olup olmadığını soruyorum. "Trenle bir saat kadar olabilir," diyor. "Ama değer mi bilmem..." Olsun. Madrid dışına küçük bir tren yolculuğu hiç de fena olmaz. Pazar günü evde dinleniriz, pazartesi çilek ve kuşkonmaz coğrafyasına gidip gelirim. Müze, kale, park, kilise, heykeller turlarına arada bir böyle hayat içre sivil tatlar katmak, verili olanlara dil çıkarmak iyidir.

"Klasik Tiyatro'da *Le Grand Sultan* oyunu var. Cervantes'in. Bizim tarihten Osmanlı sultanları, cariyeler falan arasında geçiyormuş. Kostüm ve dekorların 'acemiliği'ni görmek de hoş olabilir," demekte Gürcan. "Öyle

miii?.." O halde 11 Mayıs, Salı gecesi Cervantes'le randevuluyum sevgili Gürcan. Bu arada o, Modern Sanatlar Müzesi'ndeki Antonio Lopez sergisini görmemi hatırlatmıştır... Antonio Lopez: Hiper-realist bir ressammış. En en en üst gerçekçi... Besbelli Gürcan'ın ona özel bir ilgisi var.

Elbette gittim.

10 Mayıs Pazartesi: İlle tren, ille asperagoslara doğru Aranjuez. Pek de cazip olmayan bir tabiat görgüsü, o kadar. Kucaklayıp eve getirdiğim asperagoslar da işe yarayacak gibi değil. Uzun iş. Şehir pazarından acayip bir şapka almıştım; trenin aynasında kendimi görünce, çıkarıp pencereden fırlattım.

Ayaklarım izin verirse gitmeden bir gün önce Madrid bitpazarını da şöyle bir dolaşsam, belki idare lambaları koleksiyonuma Picasso, Dali dönemlerinden düşme antik bir parça bulurum hayalleri bile kurmuştum, olamadı.

11 Mayıs, Salı. Sabah. Geniş ve şık Serrano Caddesi. Retiro Park. Hava serin. Passo Salon del Estanque'ı tutturup göl kıyısında felaket acıyan ayaklarımla çemberi tamamlamak. Kahvede oturuş. Parkı Argentina yolundan terk eyleyip Calle de Maura'dan Borsa'ya... Bu sefer bir duvar dibine; ayaklar havaya. Havuz kıyısına yan gelip yürüdüğün bütün yolları Madrid planına çize çize özel tarihine geçiriş...

Doğuştan sorunlu ayaklar. Ayak ağrısı diş ağrısından beter. Bir türlü çekilemeyen, çekilip kurtulunması olanaksız ağrılı dişler... Yıllarca türlü türlü yollar çiğnettin onlara isyanlarına katlanarak...

Ertesi gün. Sabah. (Akşama Cervantes'leyim) İşte metroya da yüz vermeyip otobüsümle Plaza de la Cibeles'ye

varmış bulunuyorum. Şehrin merkezi ve tabii ortasında heykeller yükseltisi. (Işık oyunları için gece vakti gelinecek.) Tiyatro Müzesi'ne kadar çevrede öyle bir müze bolluğu var ki, bilmemişe getiriyor, ayaklarımın acıya azıcık kalmış direncini Museo Nacional Centro de Arte: Reina Sofia'ya saklamış bulunuyorum. Cibeles'den bir taksiye atlayıp sürücüye beni Atocha Caddesi'ndeki Reina Sofia'nın önünde bırakmasını buyurmuşumdur. Canım, oldu olacak şu caddenin havasını da şöyle bir koklayayım derken, burnuma tavada balık kokuları dolmuştur. Andaluzia der Variada'da. 'Endülüslünün Yeri'ndeyim, (karışık deniz mahsulleri lokantası). Müze, kapı komşumuz. Kabuklu deniz mahsullerini (sanki Paris'tenmişim gibi yaparak) beyaz şarap eşliğinde ayıklayıp ayıklayıp yemişimdir. Ne olur ne olmaz: Lokantanın adı şuraya kaydedilmiştir, ama âdetin üzre, asıl mönü kartını aşırmalıydın. Başka bir kâğıt. Notlar:

Tabanlarımın sızısı azalmış gibi veeee. İşte Ulusal Modern Sanatlar Merkezi Müzesi. Karşımda hiper-realist Antonio Lopez. Gerçeğin gerçeküstücüsü veya değil, Lopez'e vurulmuşumdur. Bu sefer Madrid'e yalnız bunun için bile gelinirmiş. Lopez tabloları fotoğrafa karşı bir mesaj! Objektifle boğuşan, resmi yeniden göz objektifine havale etme savaşı veren bir ressam. "Gerçeğin fotoğrafını çekiyor, tıpkı gerçek!" denegelen şeyin "İşte böyleyken de sanatın gerçeğinin gerçeği!" dedirten tablolar... Niyeti tam da bu mu, bilemiyorum ama, fotoğraf sanatını sanattan defetmek görüşünde gibi. Fotoğrafın ne kadar usta elden çıkarsa çıksın asla yapamadığını resim sanatı, hatta ona rağmen yapabilir. Bir savunu? Ressamlığını?

Tabloların çoğu 1960 yılının başlarına ait. Önlerinde dikilip dikilip kaydettiğim tablolar: *El Relaj:* Işık huzmeleri arasında duvar saatli, dolunaylı, iki kadınlı olanı. *Campo del Moro:* Yeşil bir kentin üstüne konmuş günümüzden iki kadın. *La Alacena:* Üstü dantelli büfesiyle kadın. *El Manzono:* Meyve Ağacı. Sergi kataloguna kapak olan: *Madrid.* Hangi usta fotoğrafçı bir kent 'havasını' bu kadar içinize üfleyebilir acaba? 'Hava yaratmak', 'atmosferi solutmak'! İşte sanatın anlamı. (Fatma İnayet: Yine kendine iyi sanatın gerisinde kalmayacak bir 'iyilik' çaresi buldun!)

Sanat = cıvasız hava! Ya şu kahvaltı masası. *La Cena.* Kadın ve çocuklu kahvaltı masası. Aklıma Sait Faik'in *Semaver*'ini düşürmüştür. (Hikâyenin kahramanı Ali, annesinin hazırladığı semaverin tıkırtısında hep huzur, sevgi, şarkı ve türküler bulur; bunu yaşar. Yazık ki annesinin ölümü semaverin başındayken olur.) Yeniden dantelli büfesi olan kadına bakıyor, ordan *El Aprador*'u belleğime kaydediyorum. Yine bir büfe. Fakat bu sefer kadınsız. Yalnız. Peki 1962 doğumlu *Lavabo y Espejo*'ya ne demeliyim? Şimdi ben dosdoğru Gürcan'ın evine koşmalı, onun banyosuna, banyonun önü camlı, tıraş aynalı musluğuna mı bakmalıyım? Gerçek mi bu, yoksa rüya mı görmekteyim? Şu lavabo tablosu, Gürcan'ın lavabosunun aynı. İkizi denemeyecek kadar tıpkısı; aynanın üstündeki kirli su lekelerine, kâğıdından yarı çıkarılmış jilete, camına-çerçevesine, musluğun içindeki çatlaklara, fayanslarına kadar! Şimdi yıl 1973. Peki Lopez taa 1963'lerde Gürcan'ı ve bu geçici elçilik evini nerden biliyordu ki, onun lavabosunun karşısına geçip de fotoğrafa inat, resmini yapsın? Peki Gürcan Türkoğlu nasıl oluyor da Antonio Lo-

pez sergisini bana önerdiği halde, lavabosunun tablosundan habersiz? Yoksa ikisini birbirine bu kadar eşitleyen ben miyim? (Oturmaktayım. Bunları notlamak şart.) Şimdi ben tabloyu duvardan kaldırıp götürmeli, Gürcan'ın banyo duvarına mı asmalıyım?

Öyle yaptım. Tabloyu çalamazdım ama, şükür Allah'ıma, çıkıştaki satış tezgâhında bunun da basıldığı kartı bulup satınaldım. Aynı yerde 'yapma' bir 'gece mavisi lale' de alıp taksiyle eve koştum. İşte burdayım. Kartı banyo kapısına yapıştırmış, gece mavisi laleyi de vazoda solmakta bulunan iki üç sarı lalenin arasına koymuş bulunmaktayım. Gürcan'ın işinden dönmesini beklemeyeceğim. Doğru Klasik Tiyatro: *Le Grand Sultan.* Bakalım bizim büyük sultanlardan birini nerde nasıl tanımış Cervantes?

Gece. Yatmadan önce. (Oyun broşüründen sözümona naklen:) İspanyolcası *La Grand Sultana* olan *Büyük Sultan* Cervantes'in 1615 yılına ait bir oyunu. İlk oyunlarından biri. 1605'te başlayıp tamamlanması bu yıllara kadar süren *Donkişot*'un ona sağladığı şöhretten haber yok daha. Hani ortaoyunu denebilecek türden, aşk, çapkınlık, kıskançlık üstüne komedyalar... (Başmüfettiş: Kendin de tiyatrodan romana geçmiş bir yazar olduğun için nerdeyse Mancha'lı Şövalye Donkişot'u Cervantes'le ortak yazdığınızı düşüneceksin! Tepki: İyi ki bunu sen benim aklıma getirdin!) Geleyim Büyük Sultan'a: Akdeniz'de kalyonların mekik dokuduğu, kölelerin katledildiği, cariyelerin alınıp satıldığı zamanlar. Sarayların adabı, yani adaleti yalan dolan edenleri, kandırmacı ikiyüzlüleri asıp kesmeyi buyurmakta. Yanılmıyorsam, bir adadayız. Sultan'ın bahçeleri, duvarlarıyla şatosu mu, köşkü mü, öy-

le bir yer. Korsanları önünde diz çökerler. Bir köle kalyonundan kurtardıkları kadınları anlatırlar. Emir üstüne iki hizmetkârla bir 'cariye' saraya dahil edilir. 'Cariye' deniyor ama o aslen kaçırılmış bir prensestir. (Bunların çoğunu uydurmaktayım, çünkü her şeyi ancak gördüklerimden çıkarmaktayım, işittiklerimden çıkarmaktayım. 'Prenses'ten cariye öyle güzel, öyle güzeldir ki, Sultan aşka düşer. Fakat gelin onun hiçbir buyruğuna uymamakta, baş kaldırmaktadır. Elbette aşk galip gelir. Sultan, prenses olduğunu bilmeksizin cariyeyi astırıp kestirmez. Burada 'Osmanlı sultanlarına' saygıdeğer bir köşe ayrıldığı, övgüyle takdim edildikleri söylenebilir. Gerçi oyunu sahneye koyacak olanlar, Gürcan'ın değindiği gibi İstanbul'a Topkapı Müzesi'ne gelip kostüm, dekor 'incelemelerinde' bulunmuşlar ama, sanırım bunlar devlet sanatçıları... İstanbul'u görmeleri için iyi bir fırsat yaratılmış. Sultan ve hempalarının kavukları, kılık kıyafetleri, sultan hanım hotozları, yeldirmeleri ise Topkapı'da görüp bildiklerini ifadeden aciz. (Ben bana: Fakat o dönemde sözkonusu olmayan kadın hakkı konusunda Cervantes'le bizim Ahmet Mithad Efendi'miz arasında cins-i lâtif haklarını savunudan yana bir yakınlık bulunduğunu hissetmedim diyemezsin.)

Yarın Gürcan'la ünlü İtalyan lokantasında tıka basa bir öğle yemeği yiyeceğiz. Virginia Woolf'un eserinden yapılma *Orlando* burdaki bir sinemada da var. Savaşmak için isteksiz, dövüşe karşı coşkusuz olduğu için, bir sabah uyandığında kendini kadın olarak buluverince: "Ben hep aynı kişiyim, sadece cinsiyetim değişik," diyen Orlando... Yemekte, filmi yeniden görsem mi, diye geçmiştir içimden...

Ertesi gün, 13 Mayıs, Perşembe. Uçak. İsviçre üstünden eve dönüş. Gürcan'a sonsuz teşekkürlerimle, çoğaldıkça çoğalmış dostluk duygularımla... Uçaktayım. Saat 15.35. Balkanlar'dan geçtiğimiz, şimdi Yugoslavya üstlerinde bulunduğumuz anons ediliyor.

Yugoslavya seması sütbeyaz. Büyük dinginlik. Sütbeyazlığın, aynı gökyüzünün altında Bosna-Hersek... Kanrevan. Kurşunlar camları kırıyor, duvarları, insanları delik deşik ederek her yana saçılıyor: Görür gibiyim: Sütbeyazdan olma ölümün rengi; kan kızılı. Kanı dökülmeyenlerin, geride kalanların ekonomisi dirilsin diye... Kaosun ikramı: En ucuzundan insan hayatı. Sırplar canlara değil, mal etiketlerine kurşun sıkmakta... Domatesler plastik. Kuşlar da... Hele kargalar hele kargalar!.. Ceset doygunları. Herkes kendi cesedi üstünde leş kargalarını görsün! Görsün! Belki herkes bundan ötürü lanetler savaşı, terörü, toplukıyımı, gerillası, ölüm fabrikalarından olma pisin pisi demokrasi soslarıyla!!!

14 Mayıs, Cuma

Döndüm. Halim'in notlarından: Dün ben yoldayken Aziz Nesin Bey aramışlar. Kürt sorunu kurultayı için. "Adalet gelir gelmez beni arasın," demişler. Aradım. O da Ankara'ya yola çıkıyormuş. Körfez sorunundan öteye Güneydoğu'da vuruşmalar aldı başını gitmekte. Aziz Bey: "Bir toplantı yapılsın, çağrıda bulunalım," diyorlar.

Sözleştik. Yardıma hazırım.

3 Temmuz, '93

Çok Önemli.

Dün Sivas'ta Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında, şenliğe katılanlar, kitaplarını imzalayanlar, sazlar çalıp türküler çığıranlar, fakat asıl başta Aziz Nesin'imiz olmak üzere düşünce özgürlüğü, sanat-edebiyat, topluca kültürel sorunlarımız üstüne konuşma yapanlar, şiirlerini okuyanlar muhafazakârların mı, ülkücüler ya da dincilerin mi, vahşi saldırılarına uğramışlar. Şenliğe katılanlardan hemen hepsinin birlikte kaldığı Madımak Oteli'nde... Otel 3.000 kadar yobazın saldırısına uğruyor; "Dinsiz Nesin'e ölüm!" naraları atarak kellesini istiyor; yetmedi; oteli ateşe veriyorlar. Yangın. İşte gazetelerde fotoğraflar: Aziz Bey yangın merdiveninde ite kaka 'kurtarılırken'!!!

Linç! Linç! Linç! Eyvaaah! Neyin hazırlığı bu? *Şeytan Ayetleri* meselesi mi? *Hayır*... romanımda Aysel'in kafasını taktırdığım 'Boş Alanların Kullanımı' mı? Bunun altında yine Sünni-Alevi meselesi yaratıp çatışmadan pay toplamak namussuzluğu yatmasın? Ahh devlet, ahh hükümet, ah SHP ahhh; lütfen bir cevap!

Ölenler, yaralananlar, kalanların korkuyla yarılmış, daha beteri öfkeye bulanmış yürekleri. Aziz Bey, hastane, komadaki Metin Altıok'çuğum, Behçet Aysan'ım... İşte işte, Altıok, Aysan, Bezirci'lerimiz... İnsanlıksız saldırının kıyımına uğramış herkes........

(...)

Ertesi gün. Geceyarısı. TV. Radyo. Biz:

Asım Bezirci öldü. Cahiliye tarikatınca öldürüldü. Metin hâlâ komada. Hastaneyeeee. Nereye? Ankara'larda

tutunamamış, Bingöl'lere kendini sürgün etmiş şairimiz. Senin küçücük, minicik bedenin, şiirin gibi büyüğün büyüğü sakalınla kim bilir ne mutluydun şiirine yol vermiş Sivas şenliğinde.

Tragedya = Dün, tam da içim keder ve öfkeden kabarıp dururken: İngiltere Konsolosluğu'ndan telefon. Sekreter Mrs. Cook: Siz şu musunuz? Evet. Ben o'yum. Bir dakika sizi konsolosluk sekreteri Sue Turunç'a bağlıyorum. Bağlandık. İngiltere Büyükelçisi John Goulden 5 Mayıs Pazartesi İstanbul'da olacakmış. Benimle tanışıp görüşmek istiyormuş. Sabah 11.30 bana uygun muymuş? Uygundur. Sizi evinizden alacağız. Hayır, teşekkür. Ben zaten Galatasaray'a, yayınevime uğrayacaktım. Taksiyle gelirim. Büyükelçiyle görüştükten sonra oraya giderim. O.K.? O.K.

(Madımak Oteli katliamından haberleri yok mu? Vardır canım. Hayatın akışı böyle istemekte. Eee, görüşme. Niçin?)

5 Temmuz, P.ertesi

İngiltere Büyükelçisi'yle tanışma. Kokteyl İngilizcemle işi götürürüm canım, derken... Bir de baktım John Goulden'ın kokteyl Türkçesi benimkinden iyi. İznim olursa benim bir romanımı İngilizceye çevirmek isterlermiş. "Hangi romanım?" "*Üç Beş Kişi?*"

Benim DAR ZAMANLAR üçlemesi elden ele dolaşmışken, neden bunu seçmiş ki? "Neden o, Goulden Bey?" "Yalnızca bunu okuduğum için." Kah kah kah, kih kih kih! (Müfettişim: Bak gördün mü, Sivas'ı, otel katliamını unuttun gitti. Elçiden de pek hoşlandın. Hele sen: "Ya-

zarlığım hakkında yeterince bilginiz var mı bari?" diye sorunca, o: "Oldukça iyi, oldukça iyi..." deyivermesi üstüne sen, nerden, nasıl yani'leri yüklenince espriyi patlattıktan sonra: "Her büyükelçi gibi ben de İngiltere'nin baş casusuyum! Allways on duty." Daha üst perdeden: kah kah kah'lar... Gevşedin gevşedin. İroniyse ironi. Aaa!) Özetle: El sıkıştınız. Elçi çevirisini yaptıkça, sen kontrol edeceksin. Ankara-İstanbul arası gelip gidişlerle olacak bu. Arada fakslar da geçerli, konsolosluk yolu da...

Aslında bunu araya sıkıştırmaya hiç vaktim yok. Yeni kurulmuş ve çok ilgimi çeken Oğlak Yayınlarıyla da bazı anlaşmalarım var. Mesela *Gece Hayatım*'ın yeni basımıyla çoktan tükenmiş hikâye kitaplarımın yeni basımları... *Gece Hayatım*, uzun, ayrıntılı, rüya anlatımında yeni yeni düşünüp öğrendiğim fikirler kapsayan bir 'Giriş'le çıkmalı. Yazdım. Bu deftere yazmak yerine, her sabah 'yayımlanacak' diye yazdığım yeni rüyalar ile yepyeni 'gündüz gündüz görülmüştür'ler de üstüne üstlük.

ROMAN-Tik'i YKY'ye ağustos sonu falan teslim etmeyi düşünüyorum artık.

Ertesi Sabah.

Kalkıp Büyükada'ya gitmem suç işlemeymiş gibi geliyor. Gidemiyorum.

Behçet Aysan ölü. Tertemiz yüzü, şairden doktorluğu geliyor aklıma. *...Değil, unutulur gibi değil, durup dururken geliyor*(sunuz) *aklıma.* Sizler, karikatürcülerimiz... Âşıklarımız...

TBMM 'karakutu. "Ordumuz halleder," mi demeye gelmekte bu ilgisizlik??????

Aziz Nesin tarzını ve tavrını hazmedemeyen bazı basın mensuplarına, köşe yazarlarına ne desem? Kendi korkaklıklarını Aziz Bey'in sırtından hazmetmeye kalkanlar? Ayol siz Aziz Nesin'in yanında olursanız, ekmeğinizi, suyunuzu, 'köşe'nizi savunmadan önce insanlığınızı savunmuş olursunuz; hem de ilelebet.

Nesin'in hak-hukuk peşinde koşturmasının, düşünce yüklü, uyarıcı mizahının karşılığı 'ölüm fermanı' ve bunun icraatı mı? İngilizleşmiş Salman Rüşdi bile alkışlamakta Aziz Bey'in 'dinsizliğini'. İster ağlayalım, ister gülelim.

7 Temmuz, Çarşamba.

Cumhuriyet gazetesinden aranıyorum. Tuna Erdem. Haber: Rıfat Ilgaz. Ölmüş. *Hababam Sınıfı Yetim Kaldı.*

Üzüntülerimi ifade gittikçe güç gelmekte... Tam da Asım Bezirci'nin, Âşık Nesimi'nin gömülme günlerinde... Cesetleri SHP sahiplendi. Sendikalar, bütün sivil örgütler akın akın yürüyor, gömülüşlerine 'sahip çıkmaya' geliyorlar... Örgütlü olmak iyi de, yazar ancak 'örgüt' ve 'parti' bayrağı altında yazardan sayılıyor ki; kötü. Kötü bilgi. *"Fikrimin İnce Gülü"* mahkemeye verilip de toplatıldığı zaman Güner'ciğimin bana: "Hadi sen de yazardan sayılırsın artık!" demesi geliyor aklıma. Edebiyat eleştirmenimiz Asım'la ne zaman karşılaşsak, *Türk Romanından Seçmeler* kitabıma *"Fikrimin İnce Gülü"*'nü de koydum, derdi. Birbirimizi takdirle bakışırdık: Hayatın asla unutulamaz anlarından biri daha benimle. Asım'ı yaktılar. O olmayınca bu anının ondaki sedası da silinip gitti. Lanet olsun insanlık düşmanlarına!

12 Temmuz

Dün akşam John geldi. (Artık Adalet ve John olduk.) Tesadüf bu ya, otuz yıl önce İngiltere elçiliğinde çalışmış bulunan Ruth da burda. Şöyle az biraz tanışıyorlarmış. Birlikte yemeğe çıkıldı. Ruth'la anılarımızdan, John'la Türk edebiyatından konuşuldu. Aleko'nun Yeniköy'deki yeri güzeldi, sakindi. Balıklar taze. Edebiyattan, tiyatrodan konuşuldu. (John Yıldız Kenter'in de arkadaşıymış; Kenter'lerin bir oyunumu oynamış olmaları Büyükelçi'yi büsbütün heyecanlandırdı. Gözünde on karış daha büyüdüm. Ona Türk edebiyatı şöyledir, böyledir, derken kendimi bir yabancıyı 'feeding' ediyormuşum gibi hissettim. İşi sadece balık ve şarap beslemesi yapmakla bırakmadığım için kendimden hoşnut kaldım.

15 Temmuz, Perşembe

Saat 15.15: *EP* (Ekonomi Politika) dergisinin kapak yazısı konusu: **Aziz Nesin Suçlu mu, Suçsuz mu?** Benden görüş istenmişti. Düşüncem şöyle -aynen yayımlandı. Özetle:

"... *Aziz Bey'in üstüne 'suç' gibi yanlış cetveller çıkarılarak devletsiz bir düzende ve sahte, ikiyüzlü bir laiklik altında yaşadığımız gerçeğinin üstü örtülemez. ...*" Sivas olayları hakkındaki bu demecim üstüne az önce telefonda kendilerinin 'İslamcı Gençlik' takımından olduğunu söyleyen birinin tehdidiyle karşılaştım. Adını sordum, mırın kırın bir şey söyledikten sonra, "Adımı boş verin, evinize grup halinde geleceğiz zaten, gün verin hele," Güler misin, ağlar mısın? "Beni basmanız için bir de randevu mu vereceğim?" İster verseymişim, ister vermeseymişim, "Biz sizi buluruz nasıl olsa"ymış.

Büyükada, 4 Ağustos

Ankara'ya gideceği için 'İslamcı Gençlik'ten Halim'e hiç sözaçmadım. İşi başından aşkın, bir de bu kaygı olmasın. Büyükdere'de o yokken de bekledim, bekledim. Gelen giden olmadı. Korkmak? Yok. Tuhaf bu ya, bende 'korku 'sıfır. Burdaki bitişik komşum Suna Hanım da, evde tek başıma nasıl kalabildiğime şaşıyor. Ben asıl bu 'tek başına'lığı seviyor, arıyor-buluyorum.

Büyükdere, 8 Ağustos

Tek başınalığı arıyor, bulamıyorsun. İşte yine burdayım. İşte 'kışa hazırlık' çatı yine onarılacak. Bir yakınım iyi bir 'çatıcı bulmuş', gelecekmiş. Dün geldi; baktı. Malzeme alıp yarın gelecek.

İyi de, bu arada mahalle izansızlarının üstümde yarattığı gerginlik. Biz eve girip çıkarken laf atmalar, karşılıklı ille bağırıp çağırmalar: Yeni gençliğimiz. '80'lerden sonra 'küçük Türkiye'ye hızla yayılan Amerikan özentisi 'özgür gençlik! Geceyarısından sonra araba kornaları, sarhoş çığlıkları ayrı bir numara. 'İslamcı gençlik' çarçabuk yerini 'vatan sevicilere' bıraktı. Özellikle akşamüstleri telefon edenler: "Vatan bize emanet, pis komünist"le başladılar. Cevap vermiyorum. Bu sefer telesekretere mesajlar. "Çalışamayacaksın! Yazamayacaksın!"lar. Aldırmıyorum. Aldıracak halim de yok. Ateşim çıktı. Yatacak yerim yok. Çünkü yatak odamız tam köşebaşında, gecenin ikisinde bile arabaların manevra yaptığı yerde. Havuzun suyunu 'tamamlamak için' 'su kamyonları' sabahlara kadar gelip gitmekte. Sabahları kapıcı: Ağzından düşmeyen

sigarasıyla değerli halkımdan türeme tam bir lümpen! Karısı malum, 'tüpgazcınınki'nin maşası. Casusu. 'Arkası sağlam'lardan.

9 Ağustos.

Saat 16.00 suları. Çalışma odamda yatmaktayım. Telesekretere mesaj: "Sen cevap verme hele! Biz seni konuşturmasını biliriz!" Bir arkadaşımın önerisine uydum. Telefonumuzu dinlemeye kaydettirdim. Çok nazik davranıldı.

Ertesi gün: 'Gizli telefon'dan yine mesaj geldi. Çok geçmeden: "Adalet Hanım, biz telefon dinlemeden, açın lütfen." Hemen atladım tabii. Beni 'illet eden' telefon ve kime ait olduğu bulunmuş. Yine Villa'lı alt komşu. Evde yalnız kaldığı saatlerde 'şu benim arsız kız' mahalledeki erkek arkadaşlarını eve alıyor, birlikte yapıyorlarmış. "Bu sefer hoş görmeyin Adalet Hanım. Sarıyer mahkemesine birlikte çağrılacaksınız. Henüz kimseye belli etmeyin."

Görevlerini hakkıyla yerine getirenlere teşekkürlerim tamam da, kakılıp kalmış haldeyim. Ne yapacağım? Evet, bu sefer çağrıldığım yere gideceğim. Mahkemeye çağrı kâğıdını alınca belki anne yine bana gelecek; ricalar minnetler yağdıracak. Bu sefer aldırmadın, mahkemeye gittin, diyelim. "Memleketin genel sorunudur hâkim bey; çocuk ayartılmıştır; tek başına ondan şikâyetçi olmaya içim razı gelmiyor efendim. Şikâyetçi değilim," deyip çıkmayacağımdan emin değilim.

(...)

Akşamüstü: Ben bunları böyle böyle düşünedurayım; telefon. Açıyorum: "Polis'e gittiğini öğrendik. Cezasını

çekeceksin! Anladın mı? Çekeceksin cezanı!..” İhtar! Demek olan bitenden haberleri yok daha. Ateşimin yükselmesiyle birlikte içimi bir acıma duygusu kaplamıştır. Bu grip de böyle, amma gripmiş haaa!.. Halim'ciğim çaresizdir. Çünkü bana yeniden: “Anneni kaybetmemize en çok, şimdi Adalet'e kim bakacak, diye üzülmüşümdür,” demiş bulunmaktadır. Gel de Villa'lı komşumuz, dul anneye üzülme!.. Şu değişim döneminde, kendisi de hâlâ gepegenç olduğuna inanmaktayken... Haklıdır. Güzelliği yerli yerinde. Üstü başı kendisine yakışmakta... Ne yapsın şimdi o, buluğ yaşına ermiş üç çocukla? Besbelli böyle hırçın, çok yiyici köpek möpek istediği yok onun da... “Buna her gün yarım kilo et yedirecek halim yok benim!” diye haykırmalarından anlıyorum. Doktor kocası semtin ileri gelenlerinden imiş. Komşucuğum üstelik de hür olamayan dullardan. Sağın solun tarassutu altındadır mutlaka...

En iyisi çık git Ada'ya canım. Gitmek iyi de/dönmek olmasa...

(...)

Büyükada, 6 Eylül Pazartesi

Arada bir deniz otobüsüyle şehre gide gele bir aydır burdayım. Ruh sağlığıma iyi geldi, derken bugün yazarımız Samim Kocagöz'ün ölüm haberi. Söke çiftliğinde sanıyordum, İzmir'de, oğlu, kardeşiyle birlikteymiş. Bundan bir hafta önce de Oben Güney'imizi kaybetmiştik. Aylardır hasta... Ankara'da Güner'e de kol kanat germiş Prof. Dr. Hüsnü Göksel Bey telefonda bana, umut kalmadığını söylemişlerdi. Oben'in tiyatro sahnesine ilk adımları-

nı atışı, kurucularından bulunduğum Ankara Meydan Sahnesi'nde olmuştu. *Zafer Madalyası* komedyasındaki deniz çavuşu rolünü unutamam, Sevgi (Nutku) ile itiş kakış oluşlarını... Oben, darbeden sonra Polonya'ya gitti; Brecht tiyatro kuramıyla epey ilgilendiğini söylemişti. O da kanser, o da kanser, o da kanser... Dökülen dökülene...

Halim iki haftasonu da buradaydı. Hava çok güzel. Bol bol yürüyoruz. Bu haftasonu eline *ROMAN-Tik*'i tutuşturdum; çünkü yarın YKY'ye teslim etme kararındayım. Akşamüstü: "Bu en iyi romanın. Çok farklı. Çok düzgün. Çok güzel..." diyerek alnıma üç öpücük kondurdu. Bu sabah da deniz otobüsüne yollandı. İşine. Ben de işime. Halim birkaç yerde cümle hatalarımı bulmuş. Kâğıtları makineye takıp düzelttim. Onun bilmediği bir şey var. Yayınevine götürmeden önce bu kitaba artık el sürmeyeceğim, kararında olduğum halde, romanın son sayfasının son cümlelerini tam üç kez daha değiştirmiş bulunmaktaydım. Halim dün akşam "Romanı çok hoş, çok şaşırtıcı bitirmişsin," demesin mi? 'Hoş' öyle mi? 'Boş' demeye gelmiyordur umarım. Bundan önceki finalde, Central Cafe'nin başgarsonuna içinden: "Hepsi de büyük hayatlar yaşamak için doğmuşlardı, ama hepsi de pek küçük yaşamışlar," dedirtmiştim; aylar sonra bu ucuz lafı nefretle ortadan kaldırıp, gümüş tepsi üstünde nefis bir bardak şarapla ortaya çıkışını ve meze yerine masaya *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* dosyasını koyuşunu (ilk finale dönüş) yerleştirince rahatlar gibi oldum.

Dosya artık gidiyor YKY'nin Turhan Ilgaz ile Enis Batur Beylerine.

Gece: Balkon 'fırınımızın' ızgarasına Yeniköylü Aleko'muzun yardımıyla seçilen istavritleri dizdik; yanına da –yıkaması Halim'den- bol roka salatası yapıldı; Selection'undan beyaz şarap ve tabii komşunun köpek havlamaları eşliğinde baş başa keyif çattık. Dün yayınevi sorumluları romanımın çok çabuk yayımlanacağını, hatta kasım başlarındaki TÜYAP Kitap Fuarı'na Sefa'nın tamamladığı *Seçmeler*'imle *Yazsonu*'nun kendilerindeki ilk basımının da yetişebileceğini bildirdiler. Güzel haberler de, aslolan bu sonuncu romanımın nasıl kabul göreceği. Okurumu düş kırıklığına uğratmayacağımı artık az çok bilsem de, piyasa kışkırtıcılarının ne yapacağı hiç belli olmaz. Kitabı teslim edince 'kurtuluş!' diye geçmişti içimden. Kurtuluş mu? Değil, hayır. Sadece müthiş bir boşluk. Ufku görülmeyen engin denizde sanki, tek başıma bir tahta parçasının üstündeyim; bilinmeyen bir yere doğru, süzüle süzüle gitmekteyim. Büyük sessizlik.

Öğleden sonra.

Telefon: Gökçin. Dert dökme faslım defterden çok onun dinleme sayfalarına da döküldü bol bol. O da bana okumakta olduğu İngilizce bir kitaptan şu satırları nakletti. Aynen yazıyorum:

"*... If you are not pleased with your lover, you can always get of his bed, but what can you do if your own country fucks you over and over?*"

Üç Beş Kişi'nin J.Goulden'lık İngilizce çevirisinden 25–30 sayfa geldi. Okuyorum. Yanlış anlamış olabileceği ya da benim doğru anlayamadığım yerleri işaretliyorum. Bir dahaki buluşmamızda görüşülecek. Kültür Bakanlığı'ndan bir çağrı. 8–11 Ekim arasındaki Frankfurt Kitap Fuarı'na... Çok sevgili arkadaşım Sevda Şener'le burda buluşmak üzere sözleşmiştik. Dört gözle bekliyorum. Ada'nın en güzel zamanı. Eylülü kaçırmayalım. Derin soluklar ala vere ta İskele'ye, çarşıya kadar iniyorum. Kırtasiye/kitapçıma uğruyorum. İki hikâye kitabımı armağan etmiştim. Öve öve bitiremiyor. (Nasıl uğramam ona ben! Birbirimizi hiç görmediğimiz zamandan beri güzelin güzeli okurum benim.)

5 Ekim'de Frankfurt Kitap Fuarı'ndayız. Kültür Bakanlığı'nın çağrılıları arasında Bilge Karasu, Füruzan, Orhan Asena da varmış. Başka yazarlarımız da. Henüz tam bilemiyorum. Bildiğim tek şey bürokratik işlemler için şu kâğıt, bu belge vb. Hele Alman vizesi edinmek sorunu. Bunu devletimiz halletse ya, davetlerine değsin!

Şimdi yine soluk soluğa şehre in-çık. Yabancı yayınevlerinde tek kitabı bulunmayan bizleri nerden bilecekler elin adamları? Şimdi 'kültürümüzü' birbirimize bakarak tanıtacağız yine? Standımızda bir iki turistik broşür, iki Kültür Bakanlığı memurlarının incelemeleri, çektikleri yazar fotoğrafları bulunur herhalde. Bakanımız Fikri Sağlar'ın yazdığı bir kitap tanıtılacakmış, diye bir söylenti dolaşmakta ortalıkta.

Haftaya HCA'nın, yani HYD'nin basın toplantısı var. İnsan haklarını korumanın yanı sıra, 'kollama' meselesi-

ni teftiş komitesine sunmadan önceki hazırlıklar. Sevda Şener'le anlaştık. Toplantıdan hemen sonra burada buluşacağız. Sözverdi. Bir hafta kalacak. Bayram bekleyen çocuklar gibiyim.

24 Eylül, Cuma

Sevda buraya geldi, yazık ki 'ada kaçamağı'nın takvimini bozdu. Bir hafta yerine dört gün kalıp bugün gitti. İkimiz de yaşlandık artık; yine de şuna buna koşturmalarımız bitmiyor. Hele onun birlikte okuduğumuz D.T.C.F.'nin Tiyatro Bölümü'ndeki verimliliği. Öğrencileriyle tek tek uğraşır; tiyatro sanatı üstüne nefis incelemeler yapar. Ne kadar idealist bir kuşakmışız biz canım! Baş başa oturup işimizi-gücümüzü-konuşma-konferans randevularımızı, üstelik hâlâ daha 'iyi ev kadını' olma gayretlerimizi ortaya dökünce pek güzel anladık bunu. İnadına hiç yemek yapmadık. Bol bol yürüdük. Aya Yorgi'ye çıkalım, dedik, kilolarımız itiraz etti. Âşıklar Kahvesi'nden sonra, Dil Burnu'ndaki lokantamızda ne bulursak yedik. Dün Beyoğlu'na bile gittik. Kitapçıları, dükkânları, giyim kuşamcıları da dolaştık. Sevda bana nefis bir filtre kahve kupası armağan etti. Bir eşi daha yok. Tek'tir bu, eminim ve öyle kalacak. Ben Sevda'ya Ada sefamızın anısına anlamlı bir şey bulsam dedimse de, baktım kendime bulup almışım: İçi ince pamuk kapitone yazmadan bol, çok rahat, cepli mepli, uzun bir ev ceketi... Sevda'nın asistanı sanırım doktora tezi olarak 'köy oyunlarımız' bahsini seçmiş. Tiyatromuz, diye diye unutup gittiğimiz bir konu. Sevda'nın o kadar ilginç değinileri oldu ki, hiç sanmadığım halde müthiş meraklandım. Osmanlı'dan bu ya-

na, İstanbul'daki 'sahneli' kent ortaoyunlarının bir tohu mu olmalı. Köy halkı kendini nasıl dışa vuruyordu? Demek ki 'köylü efendimizdir' demek fazla işe yaramamış. Cervantes'ler, Shakespeare'ler durup dururken çıkmadılar ya ortaya? Hele Donkişot/hele Donkişot! Hele bu, soylu takımın yıkılışına göbek atış karnavalı!..

Ah keşke daha çok zamanımız olsaydı, Sevda ile taaa nerelere uzanabilirdik. Gitti. Ben *Üç Beş Kişi*'nin İngilizceye çevrilmiş kısımlarının tetkikine kapaklandım yine.

8 Ekim, Cuma

Kör karanlık: Havaalanına yollanıyorum. 08.50 Frankfurt uçağı. (Uçaktayım.) Tevekkeli son günlerde basında YKY'ye sunduğum romanım üstüne bazı haber ve yazılar çıkıp durmakta; meğer *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* dağıtılmış: Satışa çıkmış. Dün bana iki adet gelmişti. Mehmet Ulusel'in yaptığı kapak çok hoşuma gitti. Kırmızı üstüne kruvaze ceketli, taşra cumhuriyetçisi havasında bir adamın ince uzun 'kara' gölgesi. Uçakta kimlerimiz yok ki. İstanbul'umuzdan Doğan Hızlan, Tuncer Cücenoğlu, Pınar Kür (beni hep görmezden gelir), Füruzan (başı hep yukarılara doğrudur, ama neme lazım benden selamını esirgememiş bulunmaktadır.). Ankara'dan Bilge Karasu, Orhan Asena. Taraflarından ayıplanabilirim korkusundan *ROMAN-Tik*'imi çıkarıp bakamıyorum bile!

Kültür Bakanı'mız bana da bir konuşma hakkı verirse, yasaklanan, sansürlenen kitapları toplatıvermek bir yana, yargı makamımızda 'edebiyat-sanat bölümü' diye bir bölüm açılmasına tavassutlarını rica edeceğim.

Hâkimler, yargıçlar, işte onlar, yargı organı bilirkişi'lerini bari o kadar cahilcesine seçmesinler. Bu seferki 'iki üyeli bilirkişi'm, dava konusunu bile elinin tersiyle itip geçmiş. Falsolarla dolu 'bilmezkişilik'!!! İnsan hakları üstüne bir 'eğitim' dalgası başladıysa da, ilk ağızda savcı ve yargıçların eğitimi şart. *"Fikrimin İnce Gülü"* romanım nedeniyle mahkemeye verilmem, kitabımın iki yıl süreyle toplatılmış kalması davasında bilir-bilmez kişiler raporuna bakılırken, dava konusu anlaşmaya şöyle bir göz atma lütfunda dahi bulunulmamış. Üçkâğıtçılık ettiği apaçık olan film şirketine taraftarlık, tek ölçü. Neden? Niçin? Nasıl?

Değerli avukatım Haluk Bey kararı temyiz edecek ister istemez...

Frankfurt filan, hepsi boş! Hukuk devleti diye bir devletimiz olmadan, hepsi boş Sayın Kültür ve hukuksuz Adalet Bakanlarımız... Adımın Adalet olması içime dokunuyor valla!

Ankara, 16 Ekim, C.ertesi

Müjen'leyim. Önceki gün geldim. ODTÜ Sanat-Kültür bölümünden değerli Jale Erzen'le genç mimarımız Emin Mahir Balcıoğlu SAN-ART adı altında sivil bir girişimdeler. Yaratıda, sanat ve edebiyatta 'tabu'ları masaya yatırmak için çağrıldım. Bizde 'tabu' sayılanları saymakla bitiremedik. Dün İngiltere Büyükelçiliği'ne öğle yemeğine çağrılıydım. Sivil sivile. John'la eşi Diana ile birlikte yedik. Yemekten sonra bu sefer de John Goulden'la *Üç Beş Kişi*'nin yeni çevrilmiş bölümlerini masaya yatırdık. Arada bir böyle yapıyoruz. Ya İstanbul ya

Ankara'da buluşuyoruz. John çok gayretli. Açıklama larımı çarçabuk kavrıyor; birlikte düzeltiyoruz. Çeviri lere böyle çalışmak en iyi yol olmalı. Çevirmenim ken disine çok yardımcı olduğumu söylemekte. Gerçekten yardımım dokunuyor. Farkındayım. Yarın arkadaşlarım la buluşacak, akşam uçağıyla döneceğim. Halim hafta sonlarını Seher Hanım'ın hazırladığı 'sefertasıyla' Ada'lı evimizde geçiriyor. Çok iyi oluyor. "Rahat rahat maç seyrediyorum," demekte. Şu deniz otobüsü öyle işimi ze yarıyor ki: Zamandan kazanıyoruz: Kabataş/Hisarüs tü. Hisarüstü/Kabataş. Ada'dan Fatih Köprüsü şantiye sine gitmesi Büyükdere'deki kadar kolay. Halim'in asıl keyfi, *ROMAN-Tik*'im üstüne basında olumlu yazılar çıkması. Bu sonuncu romanıma ilgi oldukça yoğun. Ben en çok kitabın iç bölüm başlıklarından hoşlanmaktayım: *Anahtar Deliği*, *Süpürge Çöpü*, *Tarih Dersleri* (en uzun bölüm), *Hayatın Kumarı*, *Geçmişin Kokusu*, *Rüzgârın Nişanlısı*, *Öte-Yan*. Fena mı yani? Fatma İnayet: '*Kulaklarda Fısıltılar*'ı niye hesaba katmıyorsun? Bölüm başlıklarının en güzeli budur, bu! El cevap: Orası iki bölüm arası küçük başlık, baksana!..

(...)

Bugünkü *Hürriyet*'teki 'yayın dünyası' sayfasında özetle şöyle denmekte:

"... *Adalet Ağaoğlu'nun çalışmalarındaki yenilik arayışını son romanı* ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı'*nda da görüyoruz. Yazar, günümüzün karmaşası içinde tarihi, geçmişi ve geleceği sorgulatıyor kahramanlarına. 'Okurunu tembel görmek istemeyen' romancının yeni* labirenti." (İşte burada, işte işte, eyy ahali! Fuarda kim bilecek bunları canım... Geç gitsin.)

Büyükada, 19 Ekim

6 Kasım'daki TÜYAP Kitap Fuar'ına kadar burada kalmak niyetindeyim. İlginç bir nokta: *ROMAN-Tik*'i okuyanlardan bazıları, birbirlerinden habersiz, metnin akışı ile rock müzik arasında bir ilişki olduğunu düşünüyorlar. Bense, romanın müzikal akışında ancak şunu gözetmiştim: Dilime takılan, içimde ısrarla dolanan cümleyle önümde akan hayatın (çocukların hızlı hızlı koşuşlarıyla onlara yetişmeye çalışan yaşlının yavaşlığı) yani hızla yavaşlık arasında uyumlu bur akım sağlamaya çalışmak. Barok'un seda alışverişi... Ama şimdi rock'un asıl bununla, yani hız ve yavaşlık çatışmasıyla bir ilişkisi olabileceğini düşünüyorum.

Büyükdere, 31 Ekim.

Günlerden Pazar. Zaman: Geceyarısı. Ada'ya haftasonu Halim de gelmişti; birlikte döndük asli mekânımıza. Telesekreter, (Bazan buna 'telekız' diyoruz. Özellikle Halim.)

Evet, telesekreter mesajları. Pek çok. (Bana ben: Hadi hadi, kabaramadın kel Fatma. 6 Kasım İstanbul Kitap Fuarı Etap'ta başlıyor ya, YKY'nin piyasaya sürdüğü yeni kitapların cazibesi ortalığı sarmış işte, besbelli! Basından arayanlar, yeni romanın için söyleşi istekleri, TV kanalları... Acilen sıvansana.) Ben ona: Barlas Özarıkça'nın *Dünya* için seninle yeni romanın üstüne yaptığı söyleşiden hevese gelmedim değil. Ne zaman çıkacak ki dergisinde bu söyleşi? Böylece tanıştığın Barlas, eksik olmasın vallahi, öyle ciddi bir okur gözüyle okumuş ki *ROMAN-*

Tik'i, kendine göre öyle fikirler üretmiş ki; yaratıcısıyla dalga mı geçmekte, tutulduğu keyifli heyecandan geber mekte mi, pek anlayamadım. Zamana bırak diyorum sa na, za-ma-na bıırak!

Atilla Özkırımlı fuar öncesi *Aktüel*'de: '70. yılında Ede biyat ve Meraklısı İçin Öyle Bir Hikâye'yi yazmış. Son larda: "Orhan Pamuk, özellikle *Kara Kitap*'la belleklere yerleşti. Adalet Ağaoğlu ise tüm romanlarıyla zirvedey di," diyor. Bu not yeni roman içindir, deyip çocuklar gi bi sevindim. Arayış içindeki yazarlar hiç büyümeyecek çocuklardır. (Orhan, hele o herkesten fazla hırslı çocuk, beni kıskanmıştır, eminim!) Zamana bırak dedik sana be!

17 Kasım,

Sabah gazetesinde bir ilan: Kenter'ler *Çok Uzak Fazla Yakın*'ı yeniden sahneye taşıyorlarmış. On gün için. (Hani bu oyunu Moskova'lara kadar götürecektiniz Yıldız'cığım?) İki genç rol sahibi öğrencileri TV'de rol mü kapmışlar ne? Bu sefer kadro farklı demek ki...

(...)

Bu arada Kitap Fuarı'ndan önce çıkan İshak Reyna'nın ilk kitabı *Mahşerin Dört Atlısı*'nı okudum. Yepyeni adımlar hep merakımı çekmiştir. Nerden nereye nasıl geldik, nereye gidiyoruz merakı. Kitap dört parça. Yani dört ayrı deneme. "Bakmak", "Görmek", "İzlemek", "Anlamlandırmak". Okuru hepsi üstünde düşünmeye çağırıyor. Dört edim de birbirinin aynı sanılır, ama değil. Kavramlarla 'oynaşmak' ne güzeldir, fakat İshak Bey'inki biraz cefalı. Cefası da anlatı diline çok ama çok özen göstermiş olmasından doğan 'zorlama' efekti. Sindirilmemiş. Bana öyle geldi. Yepyeni bir seda. Fena mı?

(...)

John, *Üç Beş Kişi*'nin İngilizcesinin adı *Curfew* olsa, ne dersin, diye soruyor.

Curfew--Gece Yasağı. Çevirirken çevirirken aklına bu düşüvermiş. Pek emin değilmiş ama, sanırım benden destek bekliyor. Romanımda olup bitenler gece yasağı süresince, herkes bir yerden bir yere yetişmek, başlarını çatılarının altına sokmak telaşı içindelerken olup bitiyor ya. Sıkıyönetim. Gece Yasağı. İyi bir öneri. Aslında *Üç Beş Kişi*'nin İngilizce karşılığı tam tamına bulunabilseydi, aynen böyle kalsın isterdim. Ama *Ruh Üşümesi* gibi bunu da Türkçedeki kavramsal anlamıyla İngilizcede vermek zor. Bulunamıyor. Kelime kelime çevirirsen, olur biter, ama bu ikisi de öyle değil.

İki gün önce Kitap Fuarı'na Marmara Etap'a gitmiştim. Pazar günleri okul çocuklarını tabur tabur getiriyorlar. Ortalık cıvıl cıvıl. Kitaplar çocukların tezgâhtan yeni çıkmış pırıl pırıl oyuncakları gibi. Bu minik okurlardan biri elimi tutup sallaya sallaya, kendisi de sallanarak: "Sen yazar mısın?" demesin mi? Öğretmeni söylemiştir canım. Olsun, o kendine göre yazar denen şeye dokundu ya? İlerde hatırlar eminim. Tuttum ona, çiçeği burnunda bir *Duvar Öyküsü* imzalayıp verdim, anne babaların küçük çocukları adına imzalattıklarında yaptığım gibi kısa saplı, iki yapraklı bir kır papatyasının resmini çizerek. (Kolayına yapabildiğim tek resim.) *ROMAN-Tik*'e ilgi hayli yoğun, diyebilirim.

Basında çıkan yazıları kestikçe kesiyor, arşivi için topluyor Halim. TV'lerdeki konuşmaları kesip alamadığı için ikide bir bana "Yayının bir kopyasını istesen ya!" diye mırıldanmayı eksik etmiyor. Bu romanın yayımından son-

ra beni gerilime sokacak her şeyden kaçmak istiyorum. İçinde yaşadığımız hayatın, terör olaylarının, terör yasası tartışmalarının içe ve dışa bağlı kötü nedenlerin beni dayanamayacağım kadar hırpaladığını hissediyorum. Her zamanki hal, diyemeyeceğim. Kaygılardan üreyen öfkem gittikçe artıyor...

Cemil Meriç'in *Jurnal*'ini okuyorum. 1955–65 yılları arasında tuttuğu günlükler. Bu daha ilk cilt. Bir düşünce adamının, Stalin teorileriyle hesaplaşmalardan geçerek, Kerim Sadi'ler, Nâzım Hikmet'lerle buluşup görüşmeleri olmuş, hapislere girip çıkmış, 'fildişi kuleleri' yazmaktan yılmamış bir toplumbilimcinin miyopluğunun sonucu körelmiş bir sosyalbilimcimizi günlük hayatı içinde, bütün doğal özellikleriyle izlemek çok sarsıcı... Dokunulmaz büyüklük birden insanileşiyor; herhangi biri gibi oluyor. Bir kadına âşık bile olmuş, mektuplaşmışlar bile... diyorsunuz sersem sepelek, salak bulak...

Gözleri görmezken tutulmuş günlükler. Acaba yayımlatmak üzre mi tuttu bu notları? 1987'de kaybettik. Acaba, günlüklerinin yayımlanmasını ister miydi? Bilseydi bu kadar rahat döker miydi kendisini ortaya?

Günlük defterlerimi Ada'daki eve götürüp, ya şöminesinde ya bahçesinde yakacağım bunları. (Fatma İnayet: Bunu hep düşünürsün ve hiç yapmazsın. Yap hadi. Bu sonuncu niyetin olsun, tamam mı?) İntihar gibi bir şey bu da yahu!!! Yap gitsin...

Kitap fuarından YKY'nin yeni basımı pırıl pırıl iki *Yazsonu* ile iki de *Seçmeler*'imden edindim. Kapakları sade ve güzel. Hoşuma gidiyorlar. Hele Sefa'nın bana omuz verişleri. Parça seçimlerini yazarın kendisinden başka biri yapmalı 'tezi' doğru bir tez. Ben 'ilk adımlar'dan 'son

adımlar'a kadar, bölüm başlıklarını attırarak kitabın kurgusunu yaptım sadece. Bu da böyle bir öneri işte.

Sürekli yağmur yağıyor. Sis de yoğun. Hoşuma gidiyor. Çoluk çocuk sokağa fırlayamıyor. Durmadan Bach'ın harp (harpiskord) konçertolarını dinliyorum. Harp/ piyano. Piyanet.

Oral Çalışlar aradı. Bizim acil demokrasi grubumuz. Yarın toplanıyormuşuz. Terörle mücadele için görüş alışverişi... Gazetesi için. Görüşler yayımlanacakmış. *Toplu Oyunlar*'ımın II. cildi basımı için Mitos Yayınları'nın sahibi Yılmaz Öğüt de görüşmek ister. Beni 'avladığı' zamanki gibi değil artık, şöyle üstten üstten davranıyor. Hem yerine getirilmesi gerekli olanlarda bazı aksamalar, hem şööyle yukardan yukardan... Hani derler ya, hem... hem bilmem ne. İyi işte canım, böyle böyle yayın piyasası eğitiminden geçiyorsun. Remzi Kitabevi'nden ayrılınca, "Şimdi nerede yayımlanacaksın?" diye soranlar karşısında kendini, boşanmış ama kocadan başka erkek tanımamış kadınların ürkek ürkek erkek cinslerini yoklama durumuna düşmüş gibi hissettiğini unutma! Fatma İnayet'in bunu kendinden dahi saklamış olsa da, bu böyle işte. Yaşaya yaşaya öğrenmek: İyi bilgi. (Bana ben: Öğrene öğrene nasır tutmamaya, öğrenecek şeyinin kalmamasına aman dikkat!) Gereksiz öğüt.

28 Kasım, Pazar

Dün gece Kenterler'de oyunumun bu mevsimdeki yeni durumunu gördüm. Tahminim gibi iki küçük rolü yine Yıldız'ın öğrencilerinden başka ikisi, bir de İzmir Devlet Tiyatrosu'ndan genç bir aktör oynuyorlar. Müşfik, Yıldız, Şükran, Kadriye... Tam anlamıyla döktürüyorlar. Doğ-

rusu bu yeniler de, eskilerinden daha iyi bence. Mehmet Birkiye'nin yazara karşı afra tafraları sürmekte. Ne olursa olsun, oyunum çok seviyeli.

Birçok topluluğun ve özellikle ödeneklilerin suya sabuna dokunmaz (sizi pisler!) zırıltıları yanında özüyle sözü yerli yerinde canım. Bundan dolayı, bu yılın ilk temsilinde 30-40 seyirci. (Mehmet'in bana tafrası bundandır.)

2 Aralık Cuma günü HCA'nın Ankara'da toplantısı var. İki gün önce gideceğim, çünkü ayın 1'inde TV 1. Kanal'ın *Akşama Doğru* programında canlı yayına çıkmak gerekiyor. Ertesi günü HCA toplantısının açılış kokteyli var. Bu toplantılar bana, uluslar arası insan hakları namına çalışmak için doğan çocuğumuzun büyüdüğü duygusu veriyor. Heyecanlanıyorum. Fakat istediğim kadar zaman ayıramıyorum. Yazarlığım çok ses seda getirmeye başladı. 12 Eylül sonrası yayın piyasasının sönük sörpüklüğünden bir silkinme var gibi. Kendi adıma benim "Dar Zamanlar" üçlememin sonuncusu *Hayır...*'ın yayımına kadar arayanım soranım bu kadar olmazdı. Şimdi birden havalandık. Düşünsene üçlemen, tam da istediğin gibi "DAR ZAMANLAR" başlığı altında, bu yılın kitap fuarına yetiştirildi. Piyasa yeni ve taze ürün istiyor. Bu da yeni ve hızlı bir yönelim.

7 Aralık, Salı

İstanbul'un Gözleri Mahmur: Bir oyun. Kaçırmamam gereken kaç filmi kaçırdım. İstanbul mahmurluğu bana bulaştı. Yorgunum, yorgunum derken yatağa düştüm. Yine. Yata yata daha çok yoruldum. Neyse ne. Büyük kazancım:

André Gide'in *Kalpazanlar*'ına el atışım. Yıllar önce okumuştum. Unutmuşum. Yeniden okumak istediğim o kadar çok kitap birikti ki kafamda. Mesela Joseph Conrad'ın *Under Western Eyes*'ını (dilimize *Razumov'un Öyküsü* diye çevrildiydi,) bir kere daha okumak isterim.

Ayın 10'unda Emil'i anacağız. Hem de onun hakkını yiyenlerle birlikte. Halim'den bana avuntu. 2 Aralık Perşembe günkü *Cumhuriyet Kitap*'tan kestiği bazı yazıları gösteriyor. Bazı paragrafların altını çizmiş. Prof. Dr. Gürsel Aytaç'ın "Adalet Ağaoğlu'ndan Mükemmel Bir Labirent: *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*" başlıklı incelemesi bana çok iyi geldi. Gürsel Hanım *Yazsonu* ile amaçladığımı nihayet tamamlanmış olarak görmekte bence. Bu hatırlayış bana nasıl iyi gelmez. Aynı dergide bir de "Tiyatromuzun Örnek Yazarı" denmiş benim için. Nedeni *Hürriyet*'te yayımlanmış Yaşar İlksavaş'ın *Çok Uzak Fazla Yakın* başlıklı yazısında.

Şu kadarını alıntılayayım bari: "... *Yazarın zamanla oynadığı bu oyunda bir aile çevresinde gelişen ilişkilerden toplumsala ulaşılmakta: Sevgi, nefret, yalnızlık, ölüm gündeme getirilmekte. Sanatla insan, bireyle toplum, bireysel başarı, toplumsal sorumluluk incelenmekte. Adalet Ağaoğlu'nun tadına doyulmaz Türkçesiyle, gerek anlatım, gerekse kurgu olarak şiirsel bir dünya yaratılmış sahnede. Yönetilmesi ve oynanması oldukça güç olan bu oyun, yazar-yönetmen işbirliğinin güzel bir örneği...*"

Basındaki 'tiyatrobilicilerin' genel suskunluğu üstüne düşen hakbilir bir ses.

Halim'le geldik. Yazdan kalma bir gün. İki uzun yürüyüş. Yalnız... Sonra Viranbağ'a kadar gidilip gelindi. Değirmen'in üstündeki orman içi, kanserin Güner'e *Bu Akşam Samerkant'ta* dediği eskilerden kalma kulübemsi evini görmek bile istemiyorum.

(...)

Kalpazanlar beni şaşkınlıktan şaşkınlığa düşürmekte. Yazar taa 1925'lerde romanın romanına girmiş. Kurgusuyla hesaplaşmış. Daha önce bu yolları arşınlamaya başlamadığımdan olacak, hiç fark etmemişim. Tabii şimdiki bana göre Gide'in romanla hesaplaşma serüveninin teyel dikişleri görünüyor daha. Öyle ki romanın kendi hayat serüveninin tadı, *Kalpazanlar* romanının hikâyesini gölgeliyor. Bende bu yepyeni kurgulanışta henüz tam oturmamışlık duygusu uyandırmakta. Ama düşünüyorum da, ta yüzyıl öncesinde roman içinde roman yazılmış. Ben de *Yazsonu*'nu benim keşfimdir diye bilmekteyim. Gide'inkine rağmen, yine öyleyim. Ama araya taraya, onun oturtamadığını ben yerine oturtmuş bulunuyorum. Keşke *Yazsonu* için *Kalpazanlar*'dan aşırmadır, denilseydi. Değişik ve iyi ne yaratmışsak bir ucu hep Batı'da arandığına göre!..

Ertesi Gün:

Yaz ansızın bitti. Yağmur yağmur. Adayı seller sular götürdü. Vapura koşarken iliklerimize kadar ıslandık. Bostancı–Büyükdere arasını üç saatte kat edebildik. Köprü trafik rezaleti; adım adım ilerleniyor. Şükran Güngör'den mesaj var: Oyunum yarın son defa oynanacak-

mış. "Belki görmek istersin," diyor bütün zarafetiyle. Ben niye böyle oluyorum? Ne zaman Şükran'ı görsem, onunla konuşsam kendimi şiir kitaplarına atıyorum. *Loş Sandık Odaları İçin Sonet:* Hilmi Yavuz. *Ayna Şiirleri:* Yitik bir ben/Yitik bir kent/yitik bir aşk......... Hüznümüz bile bizim/çürümüş insan eti. (Aaa, yapma Adalet. Sen bu kokmuş hüznü niye alıyorsun buraya?.. Şükran'ın her dem taze hüznü dururken burda...)

Çamaşır makinesinin yine kaprisi tuttu. Su taşırdı. Son derece sulak günler... Yarından sonra Behçet Necatigil'in ölüm günü. Huriye Hanım, Hilmi Yavuz'la bizi akşam yemeğine çağırmıştı. Ne tesadüf. Bizim mevlüdümüz de, hatim indirtmemiz de Behçet Bey'in şiirlerini Hilmi'den dinlemektir. Hocasının şiirinin değerini okuyarak da çok güzel ortaya koyan Hilmi. Okusun diye *Lambalar* ile *Şairler* şiirlerini seçtim. Hilmi'den dinleyeceğim.

18 Aralık, C.ertesi

Abidin Dino'yu kaybettik. Bugün öğle namazı. Bebek Camisi. Güzin Hanım'ı gördüm. Benimle buluşup görüşmek istediğini söyledi. Zeynep Avcı'dayım dedi. Abidin Bey Emirgan'da defnedildi. Paris'teki evinde bana minik minik yaptığı heykelleri gösterdiği gündeki gençliğini, çocuksuluğunu hatırlıyorum da...

*

Birkaç gün önce 'aydın'lar demekten daha iyi bir tanım bulamamış biz, çeşitli kesimlerden bir grup toplanmıştık. Değişik görüşler çerçevesinde Güneydoğu'da tırmanan şiddet ve her anlamda fikir özgürlüğüne getirilen

1994

SİSİFOS Söyleni (*)

8 Ocak, C.ertesi

Aklıma Takılanlar'dan:
(*) *SİSİFOS Söyleni*, Deneme, Albert CAMUS
Fransızca aslından çeviren: Tahsin YÜCEL
Kitaptan küçük bir alıntı:

"... *Doğrusunu söylemek gerekirse, insan ile insana aykırının bu geometrik yerini arı yürekler her yerde görebilir.* Faust'la Don Quichotte *sanatın seçkin yaratımlarıysa, bize yeryüzünün malı olan elleriyle gösterdikleri ölçüsüz büyüklükler nedeniyledir. Gene de, önünde sonunda, bir gün olur, düşünce bu ellerin dokunabileceği gerçekleri yadsır. Bir an gelir ki yaratım artık 'trajik' gibi görülmez; yalnızca önemsenir. O zaman insan umutla uğraşır. Ama ona düşen bu değildir. Ona düşen kaçamağa sırt çevirmektir. Kafka'nın tüm evrene açtığı amansız davanın sonunda da bunu buluyorum. Kafka'nın inanılmaz kararı köstebeklerin bile umut etmeye kalktıkları bu çirkin ve altüst edici dünyayı temize çıkarır. ...*"

SİSİFOS Söyleni'nindeki denemeler birçok nedenle aklıma geldi. En başta da, hoş geldin *Hayır*...'derken ve onu yabancı bir coğrafyada, Oslo'da yazarken içine yuvarlandığım çaresizlik duygusunu şimdi de derinliğine yaşadığımdan...

Kendime bağırıp çağırıyorum: "Her şeyi gösteriyorsun, hatta fazlasıyla bütün ayrıntıları sergiliyorsun, ama geride doğruladığın hiçbir şey yok! Toplumbilimci Aysel'in **Aydın intiharları ve geleceğin başkaldırısı** incelemesinde lafı şuraya getirip bırakıyorsun! Seni gidi yaratım ebesi seniii! Kaçılacak fare delikleri arayıp bulmak senin kahramanın Aysel gibi 'aydınlara' has bir şey! Ona kocaman harflerle yazdırıp durmuşsundur, intihar eden aydınlara teşekkürle: *HER DURUMDA ÖZGÜR KİMLİĞİMİZİ KORUYABİLMEK ANCAK EDİMLE SÖYLENEBİLECEK ŞU TEK VE SON SÖZE BAĞLI: HAYIR...*

Eee, hani nerde edimle söylenmiş o son söz? Şurda değil mi? Az önce bunu yazı makinesine takılı kâğıttan okumuş olan Asistan Üner kendini pencereden aşağı attı ya? Yok canım! Bu mesele aslında romanın başka bir kahramanı olan Yaşlı Yazar'ın hayali... Kendine kıyamıyordur, 'öteki'si, kendinden bir başkası yapsın bari: Kaçamak. Fare deliği, fare deliği...... Kendinden kaçan böyle bir kaçamak deliği bulur.

6 Ocak

Cumhuriyet Kitap'ta "Avrupa Nereye Gidiyor" başlıklı bir yazı var. Helsinki Yurttaşlar Derneği tarafından hazırlanmış gerçekten önemli bir kitaba, daha önemlisi Jale Parla'nın yazdığı önsözden alıntılar alınarak değiniliyor. Bu kitapta Jacque Derrida, Yaşar Kemal, Günther

kısıtlamalara karşı bir bildiri hazırlandı. Hepimiz imzaladık ve imzaya açtık. Düşünce özgürlüğünü sınırlayan yasalara karşı tutumumuz elde bir, yıllardır sürüyor da, Güneydoğu'da gittikçe kabarıp yaygınlaşan şiddet, önlenemez büyük bir kaygının kaynağı. Çocuklara, bebeklere kadar masum insanların kıyıma uğramaları, büyük kentlere doğru yaygınlaşan şiddetin barış içinde çözülmesi gerek. Hükümetten istenen, silahların yerini sivil görüşmelerin alması… Böyle bir çözüm yolu seçilmesi. Kaygıları dile getirmek, şiddet karşısındaki insanları görmezden-bilmezden gelmemek. Elimizden gelen bu. İşin acı yanı, son yirmi yıldır adım adım bir zamanlar saygıyla anılan 'aydın'ların artık 'entel/dantel' diye alaya alınması.

Müthiş bir değer kargaşası. Koca bir yıl daha şiddet, kıyımlar, yakmalar, yakınmalar ve geride insanın yarınını göremeyeceği kocaman bir soru işareti bırakarak geçti gitti işte. '1970'lerin *Ne Yapmalı? Nasıl Yapmalı?*larıyla yine... Hıçkırık tutmuş gibi. Bula bula bulunan tek isyan yolumuz: Bildiri hazırlayıp bunlara imza toplamak. Her imza şiddetin kıyımlarına bir damla gözyaşı. Mayın tarlalarında, ateş hatlarında, el bombası hedeflerinde kanlar çağıl çağıl akmaktayken…

Lokmaları huzur içinde yutuşlarımıza bile düşman kesiliyorum.

Yazmak bir 'hiç' demek. Nâzım Hikmet bir 'hiç' demek. Dostoyevski bir 'hiç'; bir hikâyemin başına uça uça kondurduğum Gramsci'nin şu lafı bir hiç: **Gerçek her zaman devrimcidir.** Şiddet şiddeti doğurmakta: İşte gerçek. İnsan insana kıymakta: İşte gerçek: Hem de capcanlı, doğura doğura uyumsuzlukları doğurmakta. Umut belki de burda. Arayan bulur. Mevlasını da, belasını da??????????????

Wallraff bir de benim yazılarımızın bulunduğu da belirtilmiş. HYD'mizin, neyimiz var neyimiz yoksa, nerden kalkıp nereye gidiyorsak bunları içine kapalılıktan çıkarıp dış dünya ile birlikte ele almasındaki gayreti alkışlanmayacak gibi değil. Zaten 'evrensellik künyesine' göre buna mecbur. Fakat böyle mecburiyetlerin kâğıt üstünde kalmışlığını çok gördük.

10 Ocak

Evin içindeyim. Kıvranmaktayım: İki gün önce azı dişine bitişik üç dişim çatır çatır söküldü. Tam iki saat sürdü. Yanağım mandalina büyüklüğünde şiş. Acım fazla. Dinmiyor. Yalnız su içiyor, yoğurt yiyebiliyorum. Suskind'in *Koku* romanını coşkuyla okurken (bizim Tevfik Turan'ımızın çevirisi; yıllardır Almanya'da) ona bile yanaşamıyorum. Esans patronunun çırağı Jean Baptist Granouille'un 'koku yolundan' her rayihayı ayırt edip depolayan, ayrıştıran ama kendisi kokmayan trajik benliğinden günümüzün nice sorununa/durumlarına köprüler kurarak esrikleşmekteydim. Koku'nun katli! Ne iş.

İlginç. *Skylife*'a bu ay "Latif Kokular Ülkesine Yolculuk" başlıklı bir deneme yazacağım. Hazır Sadberk Hanım Müzesi'nde esans şişelerinin tarihçesi boy boy sergilenmekteyken hem de. Sergiye tekrar gideceğim. Bu arada müze müdür ve müdiresi Çetin'le Tanju'yu (Anlağan) görürüm. En yakın, çok sevgili dostlarım... Oğulları veee yazarlığıma hayran Serdar da ordaysa onun övgü torbasından çıkardıklarıyla pekâlâ moralim de düzelir. İyi, iyi. Bu, Suskind eşliğinde nefis bir ziyaret olacak. Şimdi elim çenemde dişçime gitmeye hazırlanmaktayım.

Akşam:

Ameliyat apse yapmış. Tedaviye alınıyorum.

Üç gün sonra:

Durmadan antibiyotik yutuyorum. Yanağıma yangelmiş mandalina biraz küçülür gibi oldu. Benim taa Ankara'da yaşadığım zamanlardan beri hem okurum, hem dişçim olan öteki Serdar, yani Serdar Soytürk bu aralar muayenehanesini değiştirme, çocuklarının hastalığı arasında altüst olma durumunda bulunmasaydı, çaldığım bu yeni kapıda başıma bunlar gelmeyebilirdi, diye düşünmeden edemiyorum. Ne olsa Serdar Bey'in dişimle damağımla on beş-yirmi yıllık bir tanışıklığı var.

*

Uykusuzum, duraksızım demedim; giyinip kuşandım; Topkapı'ya gittim. "Çağlar Boyunca Kadın Giysileri" sergisini görmeye. (Ee, tabii. Serde kadınlık var...) Güngör Dilmen'in karısı Güngör orada çalışıyor. Davet edip duruyordu, eksik olmasın. Sergiyi birlikte gezdik. Çağrışım yüklü bir sergi ama, bugün artık birilerini 'İlk Kadın Başbakan', 'İlk Kadın Bakan' diye sergiye katmak gerekir mi? 'İlklerden' düzenin gelir geçer bekçisi olmayıp, tam karşıtı bir 'başkaldırı' timsali olan Behice Boran fotoğrafıyla görülüyor, neyse ki. İşte bu 'ilk' demeye değer. Afife Jale de mesela. O da kendine mahsus olma, kendisini kendine ait kılma yolundaki başkaldırısını ödedikçe ödeyenlerden. Bilmem ne paşa kızı özel ders alırmış da, piyano

çalarmış, okuryazarmış da, 'Batılı uygar kadının' ilkleri işte bunlarmış da... Fransa'larda, İngiltere'lerde 'Hasta Adam'ın ahalisiyle bir ilişkisi olmamışlar, hele özellikle onlar Cumhuriyet'i öyle istemiş, öyle istemişler ki... Bunlar arasında 'asli cumhuriyetçilerden bir kadınımız da işte, 'ilk pilotumuz', diye pilot kıyafetiyle sergide... Tarih boyunca düzenle uyum içinde 'yükselenler' yanı sıra 'ilk muhalif' kadınlarımızdan Behice Boran da bir fotoğrafıyla sergide. Aslında Afife Jale'ye de sergide yer verilmesi iyi, hoş. Çünkü o da kendine mahsus ve kendine ait olma yolunda az dayak yememiş değil. Siyasette Behice Boran ise, sanatta da Afife Jale'yi 'ilk'ler arasında görmek fena mı? Tartımı yapmak biz izleyicilere kalmıştır.

Güngör'den ayrılıp doğruca Nazan Ölçer'e gittim. İslam Eserleri Müzesi'nde "Osmanlı'da İstanbul" fotoğraf sergisi heyecan verici, ama aslolan benim Müze müdürü Nazan Ölçer'e gittikçe artan hayranlığım. O kadar sakinliği altında büyük bir verimlilik. Hiçbir şey yapmamış, yapmıyormuş gibi durur, müzede her sergi anlamı üstünde tıkır tıkır yerini hiç yadırgamadan bulur.

Çalışma yerlerini ziyaretten kaçınırım, ama Nazan Hanım'la beş on dakika otururken apsenin zonklamalarını duymuyormuşum gibi oldum.

İki gün sonra HCA'nın genel kurul toplantısı var. Üyelik aidatı yatacak. Unutma: 1 milyon. Ayın 18'inde İzmir'de YKY'nin Salı Toplantıları listesinden konuşman var. Sevgili Mehmet H. Doğan yönetiyor: *ROMAN-Tik*'in yayını üstüne: 'Romanın kendini sorgulaması, romanın kendine dönüşü, bu açıdan geçirdiği evreler' ele alınacak. Tabii bu arada 'verili hayat' da sözkonusu. Son romanımın kurgusunda, anlatım biçiminde öyle 'cesur'laşmıştım ki,

ele alınacak konularda kendimi dolgun ve doygun hissediyorum. Heybede taze taze *Kalpazanlar* da var.

20 Ocak

YKY'nin İzmir'deki Salı Toplantıları'ndan döndüm. Kalabalık ve sahiden meraklı bir izleyiciyle karşılaşmak hoşuma gitti. Bu, bence bütünüyle şiir ve deneme uzmanımız Mehmet H. Doğan'ın gayretleri sonucu. Salı Toplantıları hep böyle büyük ilgi görüyormuş. Benimkisinde son numaralarımdan *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* üstüne yoğunlaşıldı. Mehmet romanı öyle bir inceleyip altüst etmiş ki, çıkardığı edebiyat sorunlarına izleyicinin meraklı katılımlarını gördüm ve duydum. Kitabın okunmuşluğundan emin oldum. Mehmet Doğan, eşi Engin yemeğin de bitiminde bizi evlerine götürdüler. Sina Akyol ve eşi, Fadıl Kocagöz ve yeni eşi Esma, Ahmet Yurdakul ve 'onunki'si hep birlikte konyaklar yuvarladık. Saat sabahın 3'ünü buldu; Mehmet'lerde kaldım.

Mustafa Sönmez başka bir derginin şubat sayısı için de 'İstanbul' yazısı istemişti. Hızla kalabalıklaşıp olumlu/olumsuz değişimlere uğrayan şehrin erguvan saatlerini yazdım.

Avusturya Kültür Ofisi başta olmak üzere, *ROMAN-Tik*'e ilgi epeyce. Müdür Lucius'la buluştuk yine. Çevrilip Avusturya'da bir yayınevinde yayımlanması tasarısında olduğunu söyledi.

11 Şubat, Cuma

TÜYAP'tan Deniz Kavukçuoğlu telefon etti. Önümüzdeki kitap fuarında onur ödülünün bana verileceğini bil-

dirdi. Ödüllere 'maalesef' kafayı takmışlardan değilim. Bunun üstümüze fazladan yükleyeceği sorumluluktan kaçmaktayım herhalde.

Şaşırdıkça şaşırdım. Deniz'in derdi ise, kabul mü-ret mi olduğunu şimdiden bilmelilermiş ki, ona göre hazırlık yapsınlarmış. İşte bu 'hazırlık' bahsi de, TÜYAP'tan çok beni telaşlandırmış bulunmakta. Kitap Fuarı gibi büyük bir kültürel katkıda bulunan fuarcılık şirketinin yazarlara böyle bir desteği, hele Bülent Ünal Bey'le 12 Eylül yaralısı Deniz de orada çırpınıp dururlarken ne değerli bir şey!.. Kabulümdür.

Bu arada *Milliyet* gazetesi mensuplarından Mine Hanım (Kırıkkanat) aracılığı ile bana *Liberation* gazetesinin World Media -dünya bilişim- eki için bir yazı yazma teklifi geldi.

Dosya başlığı: Peygamberler hep erkek. Bunlar kadın cinsinden olsaydı ne olurdu?

Bu izlek yazarlığımın muziplik damarını ayaklandırıverdi. Hakkını vermeden duramam.

Yarın sabah HCA'nın genel kurul toplantısı var.

Dört gün sonra:

HCA kuruluna katıldım katılmasına da, ardından ağır bir grip beni yatağa devirdi. Huy edindi artık: Ateşim düşürülüyor, yeniden çıkıyor. Düşüyor, çıkıyor. Vücut ağrılarım dayanılır gibi değil. Enfeksiyon halinden kurtarılan dişetime Allah'tan dikiş atılmıştı İzmir'e gidiş öncelerinde... Fakat muayeneye devam... Ağız içim bile acıdan tepinmekte...

Ayın 22'sinde Kıbrıs, Doğu Akdeniz Üniversitesi'ne çağrılıyız. Halim'le birlikte üniversite öğretim üyelerinden Uluğ Çapar'la eşi Sezer'in içtenlik dolu dileklerini yerine getirmeye koşacağız. Salamis Bay'daki üniversite konuk evinde, yani minik dairelerinden birinde kalacakmışız. Tam bir hafta... Akşama yeniden ateşlendim. Yatak.

15 Şubat

Doktorum henüz kalkmayın, daha yatın demesine rağmen bugün kalktım. Çünkü annemi kaybettiğim gün bugün. Bana elleriyle ördüğü atkıya koklaya ede sarınıp, beresini de başıma geçirerek çıkmalıyım. Anne, deyince bitmeyen iç sızılarımı dindirmenin bir başka yolu da, kadın peygamberler yazısına kapaklanmak. Ayhan'ı aradım, "Alo" dedi, kapadım. Bazı an'larda duygulardan, tıkanıp yutkunmalardan kaçılır.

Sanki annemizin şefkatinden eksik kalınca iki kardeş, birbirimizden de eksik kaldık.

(...)

Ertesi gün:

Paris, *Libération*'un siparişini "Tanrının Sonuncu Tebliği" başlığı altında başlayıp taslağını bitirdim. Mine Hanım'ı aradım. Yeniden gözden geçirip Kıbrıs yolculuğu sonrasında vereceğimi söyledim. "Aman hemen!" diyor. Fransızcaya çevrilecekmiş. Çıkınca bana ulaştıracağına sözverdi, bakalım. Telif hakkı da ödenecekmiş. Para çıkarsa bununla Paris'e bir kaçamak yapsam mı?

20 Şubat

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Doğu Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü'nün Kültür Merkezi bana söyleşi yapacağım günlerle turistik gezilerin yapılacağı günlerin programını göndermişler. Anladığım kadarıyla bütün organizasyonun yerine getirilmesi Çapar'ların üstünde. Toplantılarda romanın dünü ve bugünüyle hesaplaşmak bana kalmakta... Keşke Namık Kemal'in *İntibah*'ına bir göz atabilsem. Kıbrıs'ta sürgünlüğünü yaşadığı Magosa zindanını herhalde göreceğiz. Namık Kemal 'uyanış' romanını kotarırken nasıl oluyor da kahramanı Ali Bey gibi Akif Bey'i de 'ailesi dışındaki' kadınlar hakkında o derece maço kesebiliyor? diye sormadan edememişimdir. Yine öyle. Annesi ve karısı, yani 'kendininkiler' pırıl pırıl, namuslu kadınlar, karısının üstüne yatıp kalktığı 'hatuncuk' ise kaltağın teki. Orospu! Vay anasını...

13 Mart, Pazar

Hayret, yeni edebiyat incelemecilerimiz, eleştirmenlerimiz kendilerinden önce yazılanlardan bağımsız bir fikir üretememekteler. Varolan kadarıyla yetinmek. İçlerinden en heveslileri, "Şunun da dediği, bunun da düşündüğü gibi..." diye ortaya konulmuşlardan alıntılar yapmaktalar, o kadar.

Tiyatromuzda da hep böyle olagelmiştir. Yabancı bir oyun yerlisinden daha iyi ve güzel yönetilir. Dekor, şu bu iyidir; çünkü 'öncesi' vardır. Görülmüştür. Değilse medyatik sunumlar yardımlarına koşabilir. Bunlara benzemeye çalışılır; olur biter.

(Kendinle övünmek gibi olmasın ama) *Ölmeye Yatmak*'ı ortaya atmandan bu yana romanımızın değişen yüzü yadırganmaktaysa, pekâlâ bu reddedilip yerine daha iyi, kendine mahsus ve benimsenebilir bir öneri gelse ya... Olmayan şey bu işte. Sen anlatıda çok boyutluluğu sağlamanın yollarını arayıp ortaya bir örnek koydun: Bir öneri, o kadar. Ancak artık orada duramazdın, duramadın. Arayışını sürdürerek gelip *ROMAN-Tik*'e kadar dayandın. Şimdi? Bilemiyorum. Sanki karnaval meydansız kalmış gibi. Bakalım. Hayat oyunu sürüyor; anlamlandırmaya kışkırtıyor.

20 Mart

Büyükada'ya gidip döndüm. Eve yeniden televizyon kondu. (Hırsıza iştah açıcı yem.)

"Tanrının Sonuncu Tebliği"ni mis gibi temize çektim. Hazır.

Buraya dönüşte Alpay Kabacalı ile konuştuk. Araştırmalarına, kitap fuarlarına hazırladığı yararlı kataloglara, PEN'deki fedakârca çalışmalarına saygım ve sevgim çok. Şimdi de aynı sessiz sedasızlıkla benim Fuar Onur Ödülü tanıtım dergisini hazırladığını hissetmekteyim.

Bu arada TRT 2'den Nilay'ın benim sanat alanından 'seçkim' Ruhi Ayangil üstüne hazırladığı programın görüşmeleri de var. Nilay böyle bir dizi için çok titizleniyor, sağa sola koşturup duruyor da, henüz ortalarda görünür bir şey yok.

(...)

Kurucuları arasında bulunduğum TYS'den Aziz Bey başkanlığına son verdikten sonra ayrılmıştım. 20. yılını kutluyorlarmış: çağrı var. Ortalıkta Aziz Nesin zamanın-

daki etkinliklere benzer bir aktivite yok. Kimse alıp satmasın, yine kapatılma tehdidiyle karşılaşılmasın da TYS sürsün bakalım. Edebiyatçıların bu kaçıncı kez 'dernekleşip' de kaçıncı kez maddi manevi haklarını savunacak biçimde dayanışılamaması... Üç Oktay Akbal yan yana gelince aralarında dayanışıyorlar, o kadar. Gazeteciler bu dayanışma işini daha iyi yapıyorlar. Herhalde onlarınki 'meslekler' sınıfından olduğu için. Edebiyat yazarlığı ise 'gönül işi'...

25 Mart, Cumartesi

Yarın Belediye seçimleri var. RP'nin gelişi MSP'nin devamından başka ne ki?

Geceyarısı.

Seçim sonuçlarını televizyondan izledim durdum. Halk sandık başlarında saatlerce beklemiş de... DYP öndeymiş ama RP de hızla yükseliyormuş. ANAP ve CHP'den ümit yok gibi...

Parti üyelerinden belediye başkanlığı adayları olur mu canım?

29 Mart, Salı

İstanbul şehri hayatımız RP'nin 'adil düzeni'ne tevdi edilmiş bulunuyor. Hoş zaten Türkiye'mizin öyle altı üstüne gelmiş, siyaset, göç, köşeyi dönmeciler, çöpler, düğün ve adımbaşı 'kadınlara müzikli gazinolar' ile öyle bir değer kargaşası içine yuvarlanmıştır ki, "Başımız gözümüz Allah'a emanet..." denilip gidilmektedir.

"Tanrının Sonuncu Tebliği" yazım aynen böyle bitmekte işte.

Biz oyumuzu kokuları dışarı uğrayan bir tuvaletin önünde bekledikten sonra burnumuzu tuta tuta verebildik. Unutamam. (RP toplam oyların '20'sine sahipmiş... Vatanımızın asli kurtarıcılarımızın elleri kulaklarına gitmekte olabilir...) Diş meselem: Çene kemiğinden iki kist alındı. Yüz yine şiş. Sürekli antibiyotik...

30 Mart

Bildirildiğine göre toplumumuzun '80'i gerilimdeymiş. Sokak kavgaları artmış. 'Dağ gibi çöplüklerde heba olan oylar aranıyor' denmekte hiç değilse...

Öğleden sonra, eksik olmasın sevgili Alpay Kabacalı kalktı, bize geldi. TÜYAP Onur Kitabı için çalışıldı. Alpay Bey çok ince, ayrıca gösterişsiz; karıncalar cinsinden. İğneyle kuyu kazan değerli araştırmacılarımızın, yazarlarımızın başlıcası.

Ne yapsam da, kitap hazırlığında o kadar fazla yorulmayabilse?..

(...)

Seçimlere hile karıştı, deniyor. Millet elleri, parmakları vıcık vıcık çöpler arasında 'atık oy'ları aramakta...

Ertesi gün:

Kültür ve Sanat Yıllığı 1993 sayılı *PEN Yazarlar Derneği* dergisindeki *1993'te Roman* başlıklı incelemesinde Prof. Dr. Gürsel Aytaç *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı*'na şu açıdan da değinmekte: "... Yazarı bu romanında ta-

rihle bugünü, DOĞU ile BATI'yı sembol katında bir araya getirmeyi başarıyor. Onun 'kentor' semboliği bunlardan biri. Roman dokusuna kattığı leitmotivler, anıştırmalar, edebi alıntılar ve kurgusuyla üslûbun, biçimle özün uyumu eseri nitelikli bir modern roman katına yükseltmiş. ..."

2 Nisan,

Halim dün köprü işinden çıkar çıkmaz sefertasını alıp B.Ada'ya gitti. Ben de İstanbul Sinema Günleri'mizin filmleri peşine düştüm. Mesela bu sabah taa Kadıköy'ün Reks'ine kadar yollanıp orada gösterilen L. Ulmann'ın *Sophie*'sine kapaklandım. Bu film bana Yahudi kültürünü seyretmekten bıkkınlık getirdiğimi söylemekten başka bir şey demedi maalesef. Uzun mu uzun, ağır mı ağır, seyircinin duyarlığına hiç güvenmeyen, onu aptal yerine koyan, kendini beğenmiş bir film.

Ertesi Gün:

Huriye Necatigil Hanım aradılar. Necatigil Şiir Ödülü için jüri toplantısı Saat 18.00'de evlerinde olacakmış. Her zamanki nezaketiyle orada yemeğe kalmamız ricasında da bulundular. Ne alçakgönüllülük.

Elemelerimden sonra, artı işaretleriyle geriye bıraktığım kitapları yeniden okumaktayım. Aralarından seçeceğim oy vereceğimi, her zamanki gibi. (Bana ben: Kendinden bile ne diye saklamaya kalkıyorsun? Oy'un kafanda çoktan hazır ya! Öyle. *Varduman*'ıyla Salâh Birsel Bey'i önereceksin ya, eğer katılanlardan ödüle değer bir kitap bulunamazsa...)

8 Nisan, Cuma

Saat 02.30: Öyle oldu. Oylar buluşamadı, başvuranlardan biri oy çokluğu alamayınca (böbürlen bakalım biraz) ben, Salâh Birsel Bey'i önerince oy birliği ile hemen kabul gördü. Gece antibiyotik falan demedim, şarap kadehlerimi üst üste devirdim; acım azaldı. Yarın bakacağım, yanağımdaki şiş de inmiş!.. Huriye Hanım'ın yemekleri yine nefisti. Halim dahi ferahlıklara gark olmuş durumda. Huriye Hanım'ın iyilik güzellik aşısı... Ya çocuklar ve damatlar; Ayşe ile Selma, Fatih ile Hüseyin! Haklısın Sefa'cığım: *İnsan Tükenmez.*

Pazartesi günü Ankara'da DTCF Tiyatro Enstitüsü'nde, saat 14.00'te "Romanın Gelişimi/Değişimi" üstüne bir konuşmam var. Tiyatro ve roman disiplinleri arasında ilişkiler de sözkonusu olacak. Bölüm başkanı Sevda Şener'in çağrısına koşa koşa giderim. Fakat bir gece kalabiliyorum. Çünkü çarşambaya da "*Fikrimin İnce Gülü*" davasının duruşmasına gidilecek avukatım Haluk Bey'le... İki gün sonra Necatigil Şiir Ödülü töreni. (Aferin kadın, nüfus kâğıdının iniltilerine yüz vermemeyi başarabiliyorsun.)

19 Nisan, Salı

Edebiyat eleştirmen ve incelemecisi Semih Gümüş'ün "Kara-Anlatı Yazarı" adı altındaki denemesini okuyorum. Vüs'at Bener'in anlatısını 'okuyor'. Düşündürücü bir metin çözümlemesi. Edebiyatımızda böyle inceleler pek yok. Bugünlerde Vüs'at'ı göze sokmaya çalışanlar çoğaldı; imzaların çoğuna kulak asılacak gibi değil, ama Semih Gümüş'ün girişimi farklı, çok değerli. Görüşlerine katılıyo-

rum, çünkü Vüs'at benim ilk eseri *Ihlamur Ağacı*'nı okuduktan sonra arkasından koşmadan edemediğim yazarlarımızdan. Ankara'da, Karayolları'nda çalıştığı için de 'ailecek' tanışıyor gibiyiz. Fakat asıl Semih Gümüş'ün *Roman Sanatı* incelemesine sanki örnek desteklerden ikisi de Vüs'at Bener'in *Buzul Çağının Virüsü* ile özellikle de *Bay Muannit Sahtegi'nin Notları* eserleri. *Ihlamur Ağacı* oyunu ile hikâyelerinde sezdirdiklerini Bener sanki bu iki kitabında temellendirmiş bulunuyor. Semih Gümüş, yazarın üretimi kendisini tüketmesi yolundan okumakta bu kitapları. Özetle, 'okur' bu türden anlatıların çeşitli boyutlarından geçerek 'yazarlaşmakta'dır. Benim 'yazar okurun yanına inmez, onu kendi yanına çeker' dememin daha derinliğine ortaya konuşu... *Bay Muannit Sahtegi'nin Notları* da, anlatı içinde yüzmenin notları. Notların bir yerinde, Gümüş'ün de alıntıladığı gibi, bunalıp duran 'Sahtegi' "*Şu piknik tüpünün düğmesini açayım sonuna dek, yatayım ölüme, ne bu be! Adalet Ağaoğlu yatar da, ben yatamaz mıyım!*" diye yazmıştır. Yazar olarak bana değil de bence, *Ölmeye Yatmak* romanımın karakteri Aysel'le bir çeşit 'hesaplaşmadır' bu. Zaman ve mekânda devingenlik de Vüs'at'ın *Ölmeye Yatmak*'la hesaplaşmasının işareti değil mi? Gerçi Gümüş'ün 'okuması' daha safiyane; daha ikirciksiz: dolayısıyla farklı yönelimleri var. Bu da ayrıca ilginç bir nokta. Çünkü ne olsa incelemeci adı geçen romancıların dışındaki okuru. Ayrıca Vüs'at'ın 1973'te *Ölmeye Yatmak*'ı okuduktan sonra yazarına "Çok sevdim. Çok düşündüm. Bu ne cesaret, Adalet!" dediğini bilmiyor. Ben de şimdi "Kara-Anlatı Yazarı"nı okurken buraya şu notu atmaktan geri duramamaktayım. Ah sevgili Vüs'at Bener, romanımızı alışılagelmi-

şin dışına çekme cesaretini sen de desteklemeye kalkmış değil misin? Korkunu yenmişsin. Yine de bunu 'kadın yazara' ancak yazarak açıklayabilirdin, bütün 'erkek yazarlar' gibi. İtiraf intihardan da güçtür, sizler gibi sahici aydın erkekten yazar milleti için. İmza: Muannit.

Bir not daha: Bence Vüs'at dilini de, anlatısı kadar zora koşuyor. 'Öztürkçecilik' edememekten büsbütün korkmakta gibi. Yorgun dil. Buna rağmen anlatı dünyası ile ölümün eşiğinde intihar meselesini kurcalayışı bana göre. Semih Gümüş ise dili konusunda: "Yazınsal dili yaratarak gerçekliğe egemen olmayı başarıyor," diyor yanlış anlamadıysam.

22 Nisan-9 Mayıs

Çoğu günler B.Ada'da:

John'la Diana Ada'ya geldiler. Yaptığım yemekler baştan sona kusurlu. Karidesler takır tukur olmuş. Yenecek gibi değil. İyi olan tek şey, patlıcanlı pilavım. Diana tarifini aldı.

Üç Beş Kişi çevirimiz baş uğraşımız. John neresi dün, neresi şimdi, neresi gelecekte geçiyor ve konuşuluyor çok iyi kavramış durumda. Bir yeri çözememiş. Çözdük. Dil Burnu'na kadar yürüdük; Osman Seden'in oralarda çektiği filmleri anlattım Goulden'lara. Şaşkınlıktan şaşkınlığa düştüler: "Sahi mi Adalet, burası film seti mi aynı zamanda?" diye sordular durdular. Âşıklar Kahvesi'ne, oradan lokantanın önüne öbeklenmiş arabacılara kadar götürmek farz oldu. Yazık ki Kâbe'mize çıkmaya vakit kalmadı. Kabataş'a vapur saati.

12 Mayıs, Perşembe

YKY'ye uğradım. *ROMAN-Tik*'imin 3. basımını vitrinde gördüm. Çıkmış, bugün haberim oluyor. *Hayır...* da diziliyormuş. Oradan çıkıp Tünel altındaki Oğlak Yayınları'na, Senay ile Raşit'e uğradım. *Ruh Üşümesi* ile *Gece Hayatım*'ın yeni basımları burada. Öyle güzel basımlar yapılıyor ki... Neyse, Simavi'dekiler de tükenmiş. Bu iyi oldu.

Ankara'daki operalı günlerimizde derecesi hiç eksilmeden hep sayılıp sevilen sanatçımız Aydın Gün'ün oğlu Mehmet Gün'ün Almanya'da yazdığı kitap çıkmış. İki gün sonra Swiss Otel'in Genève Salonu'nda tanıtım kokteyli var. Aydın Gün Bey -ki şimdi Yapı Kredi'nin sanat etkinliklerinden sorumlular- beni de içtenlikle çağırdılar; seve seve gideceğim. Güzel fırsat. Bu arada çok özlediğim Azra Gün'ü de görebileceğim; daha ne isterim?

Büyükada, 19–24 Mayıs

Gençlik Bayramı-Kurban Bayramı falan birbirine eklenince Köprü Şantiyesi tatile girdi. Böylece Halim'le birlikte buradayız. Tam bir dinlenme zamanı. İskeleye seyrek inmeye çalışıyoruz. Bir balıkçıya girmek, bir de alışveriş için, o kadar.

Kavaklar patladı. Yürüyüşlerde ağzımıza burnumuza pamukçuklar dolmakta. Tatil, öyle mi? Evin varsa, yorulacaksın demektir: Dışım, yani gövdem bir yere uzansa, içim ayakta; içimi yatırıp uyutabilsem dışım ayakta sanki. Bazan ikisi birden ayakta... Kendimi kendimden kurtarmam gerek.

Kurban Bayramı'nın ikinci günü Salâh Birsel ile Jale bize geldiler. Remzi yayıncıları, Sefa, Şehriban... derken dostlarla öyle güzel bir gün geçirdik ki. Halim'in ailesinden kalma, kocaman pirinç mangalın genişin genişi tepsisini mangalın üstüne koyunca öyle güzel bir içki/meze masası haline geldi ki... Çevresine halkalandık, laflar boşa gitmedi. En fazla edebiyatın ticaret malı haline getirilmesi konuşuldu.

26 Mayıs, Çarşamba

Dağılışıldı. Halim Rumelihisarı şantiyesine gitti, ben Ada'dayım. Kısacası, bugün benim günüm. *Hatırımdan çıkmaz asla/ahd-ü peymanın senin/Bin yemin ettin a zalim/Yok mu insafın senin,* şarkısı eşliğinde Nahid Sırrı Örik'in *Kıskanmak*'ını okudum. Sanki aradan yüzyıllar geçmiş gibi, "O zamanlar insanların ne kadar farklı kaygıları, nelere karşı sevgi ve nefretleri varmış," hissiyatı dolandı içimde. Evde kalmış kızkardeş Seniha'nın abisinin genç güzel karısı Mükerrem'i kıskanarak 'düşüşünü' hazırlaması; böylece abisinden de alıverdiği öç.

Şimdi insanlar tek şey kıskanıyor; yalnız onun öcünü alıyor: Para ve şöhret. Toplumu sırtından hızla buralara iten Özal'ımız bir Seniha mı yoksa? Öyle, öyle. Toplumu 'düşüşe' ittiğine göre...

6 Haziran, gece:

Akşamüstü Bülbül mahallesinin kıytırık 'asi gençliği', özentilerin özentisi mahlukatın pencerelerimizin altına toplanıp dırıltılarına, bağırıp çağrışmalarına karşı itirazıma yanıtları: "Sana ne ulan?" "Biz yaparız, sana ne?"

"Manyak sen de!" "Akıl hastası!" "Sen kim oluyorsun be!" veee, hep bir ağızdan kah-kah-kaaah'lar......

Gel de, *Hayır*... romanında kurgulanmış mahalle çocuklarının kurgusal yaşlı ozan/yazara "*Yazar yazaar bok yazaar,/Çükümü görse ne yazaaar*" diye bağrışmalarının gerçek olduğuna inanma!..

(...)

Daha da komiği, şimdi oturmuş *Skylife* için Alanya üstüne yazımı yazmaktayım. (British Council'daki "İngiliz-Türk Öykü Yazarlığı" semineri için konuşmanı hazırlaman da lazım. Seminer 'fantastik anlatı' üstüne olacakmış. İngiltere'den iki 'kadın yazar' geliyormuş. Biri *Flaubert'in Papağanı* yazarı Julian Barnes galiba. Sen de son numaran *Gece Hayatım*'ı öne sürersin artık. Bundan iyi 'fantastik anlatı' olur mu? Hem de Türkçenin çiftli geçmiş fiil çekiminin verdiği olanağı öğrenirler.)

Hepsi bir yana, Ağustos'ta Müjen'in Fransızca öğrenimi için birlikte Reims'e gidilmesi programı var. Lisans tezi "Turizm Eğitimi" üstüne. Master derecesini de aynı minval üstüne yapacağı için ikinci bir dil daha öğrenmesi 'şart'mış.

18 Haziran

Nermin Abadan, öğretim üyeliğine burda devam edecek. Küçük Bebek'te bir çatı katı almış. Onarttı. Her zamanki çalışkanlığı; güzelim dinamizmi onun. Bu akşam, bu yeni yerinde buluştuk. Eski Kültür Bakanımız Talat Halman'la eşi Seniha da gelmişler New York'tan. Nermin'in eşi Prof. Dr. İlhan Unat da var. O da Halim gibi, heyecanını dışa vurmayanlardan... Birlikte ordan-bur-

dan bilgi, değişik görüşler alışverişinde bulunuldu; sofra da mükemmel. Mahalle hınzırlarının tırmıklamalarından olma kaşıntılarım yatıştı. Basbayağı iyiyim; moralim yerinde.

Müjen'in dil okulu için British Counsil'la randevum var. Dil okulu hakkında ayrıntılı bilgi alınacak, zamanı, süresi, şartları şusu busu vb. Müjen'e de BC'nin Ankara şubesine gitmesini söyledim. Beni güzel güzel aramakta bulunmuş sekreterin adını da verdim. Neyse yeğenim bu sefer "...iyi ama halacığım..." falan diye başlamadı. Öğüdüme boyun eğdi, ya da eğmiş gibi yaptı...

Sinan'ın yaz okullarını ASSOS sahibi Deniz Bey ayarlıyordu, ne iyi!..

30 Haziran

Aktüel'de "Gençlerin İdolleri" başlıklı yazıda 'özetle' şöyle tanıtılmışım:

"*... A. Ağaoğlu ağır, oturaklı, neden-sonuç ilişkisine saygı duyan gençlerin idolü. Ankara DTCF Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun, mücadeleci, samimi, duyarlı ve tartışmacı bir kişilik. Okuruyla canlı ve sürekli bir bağı var. Kendi okurunu yaratan ender romancılardan. Yenilikçi. Romanlarının genel teması resmi tarihle cesurca hesaplaşma üzerine kurulu. Ayrıntıcı. Anlatımındaki özgürlük çoğu okuyucusuna göre çok çarpıcı. Romanları ve hikâye kitapları yanında deneme ve oyunları da var ...*"

Ne tuhaf, insan kendi dışındaki birinin tarifiyle yüz yüze gelince sevinçten üç takla atmakla utanç içinde yatıp başına yorganı çekmek arasında kalakalıyor.

Ya *Milliyet Sanat*'taki Akgün Akova'nın "*Bir Düğün Gecesi*'nin Sonu" başlıklı yazısındaki şu satırlardan etkilenişimin notunu nasıl döksem şimdi buraya? Şöyle diyor: "... *Eskihisar'ın gizli konuklarından biri de Adalet Ağaoğlu'dur. Yazar 1977 yılında* Bir Düğün Gecesi *adlı romanını bitirmek için Eskihisar'a gelir. Romanı dört kez yazmış, ama sessiz, hiç kimsenin kendini rahatsız etmediği, bir filmin ya da bir tiyatronun onu ayartmadığı, gündelik ev işlerinin zamanını çalmadığı bir buçuk ay geçirir. Kaldığı otelde sular akmadığı için, dişlerini bile şişe suyu ile fırçalar. Ama öylesine rahat ve huzurludur ki*, Bir Düğün Gecesi*'nin düğününü burada yapar, kitabı başgöz eder. Romanını istediği biçimde bitirirken en büyük yardımcısı doğa olur.* Bir Düğün Gecesi*'nin boğucu, bunaltıcı kültür karmaşası içindeki bol sigara dumanlı atmosferinden onu Eskihisar-Gebze arasında yaptığı uzun yürüyüşler kurtarır. Bilen bilir. Ağaoğlu iyi bir uzun yol yürüyüşçüsüdür. ...*"

Ah sevgili Akgün, Gebze Belediyesi'nde bir edebiyat konferansı için beni oraya götürüp getiren, mehtaplı bir gecede Gebze-Eskihisar arasındaki lokantada eşinle birlikte beni ağırlayan, bu kendine has kıyı kasabasını yukardan dökülen inci mavilikleri arasında bir de tepeden gösteren sensin ama, günlüklerimdeki Eskihisar sayfalarını nerden bilmektesin? Haa, öyle ya güzel bir şarap eşliğindeki yemekte yine çenem düşmüştü ya benim... Çağrışımlık anılar rüzgârına tutulmuşumdur mutlak.

*

Büyükada.

Müzik seti çalındı. TV çalındı. Bitip yetmedi. Yeni TV de götürülmüş. Nizam caddesinde, Dil Burnu'na doğru küçük bir büfemiz vardı. Burası da soyulup soğana çevrilmiş.

Evren Paşa'dan Cumhurbaşkanı artı Özal: *Bir Düğün Gece*'sinde o kadar da işaret verdiydin! Roman sözde o kadar da dikkate alınmış gibiydi, ama asıl siyasiler ve TSK tarafından dikkate alınarak romanının savcılığa ihbar edilmesiydi dikkatin odağı. Yetmedi, buyrun 'vatan haini yazar', 159'dan mahkemeye!..

Yahu, şu senin Bülbül Sokak'ın itleri de, Evren-Özal işbirliğiyle memleketin temeline atılmış tohumların meyveleri değil mi? 'Halk devrimi' eşittir 'Lümpen ihtilali'...

Okur-yazar sınıfımızda daha değişik bir gürlük var: Hemen her gün ortaya birkaç tane yeni yazar çıkmakta. Birinci hamur kâğıtlara basılıyorlar; tanıtımları da, 'kör gözün parmağına' şööyle ışıl ışıl... Bu yeniler biz eskilere dudak büküyor; yetmedi 'dinozor sınıfından bunlar' yaftası yapıştırıyorlar. Kendilerinden memnunların 'fetret' dönemindeyiz. Cezaevlerinde işkence görenler, çocuklarının ölü mü, diri mi olduğunu hâlâ bilemeyen ana babalar umurlarında değil. Artık bu devir, tez elden köşeyi dönme devri! Kapitalizmin ana şartı tüketim ekonomisi de böyle böyle becerilecek demek ki... Al/Sat. Kullan/at, kullan/köşeyi acilen dönemeyenler sınıfı aşağılık sınıftır. Hiç'tirler. Silinmelidirler. 'Bari kalabalık etmesinler.' Bunları besleyip duracağımıza asılmalıdırlar!.. 12 Eylül'den bu yana 'meçhul katiller' memleketi...

15-16 Haziran Disk'in başkaldırı yürüyüşünün 24. Yılı. Ölenler, hapse atılanlar... Şiddet değil, emeğimizin hakkını istiyoruz, demenin bedeli: Ölüm. İçeri tıkılmak. İşsiz bırakılmak...

2 Temmuz.

Ankara'dayım. Laiklik günü; Sivas yangını günü. Sivas yangını, bu vahşet olayından ötürü unutulmaz olmasıyla değil; bendeki asıl sarsıntısı yanarak ölmenin acısını iliklerimde kemiklerimde duymamdan ötürü unutulamaz. Aziz Nesin'e telefon edeyim dedim, edemedim. Aziz Nesin'e kıyılmaya kalkılması, bir sonuç. Bu sonucun nedeni hâlâ daha belirsiz. Mahkemeler sürüyor. Ama nasıl?

Kendimi artık parçalanmış gibi değil, toz gibi, molekül gibi hissediyorum.

Büyük kumsalda bir kum taneciğisiniz işte. İnsan haklarından yana, haksızlığa ses çıkarmaya çalışanlarımız bu kadar 'hiç'lenmiş olabilir mi?

Ayakta sallanıyorum. Önceki gün, Sultanahmet'ten dönerken sık sık sendeledim; düşme tehlikesi atlattım. Bugün, Madımak'ta 'katledilenlerin' aileleriyle buluştuk. Acılarını sürekli paylaşmak iyi de, geçmiyor ki.

B.Ada, 5 Temmuz

Evden çalınanlar için polisler geldi. Giden eşyaların künyesini ve maliyetlerini liste halinde istiyorlar. Gülsem mi, ne yapsam? Yine de çıkarıp verilmiştir:

1. Sony marka müzik seti. Bugünkü değeri 40 milyon civarında.

2. TV. Markası ve künyesi hatırlanamadı...

3. 10 kadar CD. Tanesinin bugünkü değeri 500 liradan, 5.000.

4. 2 erkek pantolonu. Biri ithal kot, öteki kumaş. Toplam ortalama 5-6 milyon.

6. 1 çift Avrupa marka yürüyüş ayakkabısı. 5 milyon. (Bundan daha rahat yürüyüş ayakkabım olmamıştır. Basbayağı üzüldüm.)

Altı kadar tişörtten yerlileri alınmamış, yabancıları alınmış. Vb.

(...)

Büyükdere, 15 Temmuz

Kendimden kendime bir soru: Kuyruklu yıldız Jüpiter'e çarptığı saatte ne yaptın?

Halim'e: "Korkma, bana sıkı tutun," dedim.

Ertesi gün: Adnan Binyazar ve kardeşi Gürhan ve Hilmi Yavuz birlikte Kuruçeşme'deki deniz kıyısı yerimize çağrıldı. Hilmi gelemedi, ötekiler geldiler: dertleşildi.

YKY "Dar Zamanlar" üçlememi kitap fuarına yetiştirecekmiş. Senay'la Raşit de bana birkaç gün sonra *Ruh Üşümesi*'nin Oğlak Yayınları basımını getirecekler.

23 Temmuz

Ruh Üşümesi 6. basımı nefis bir kapakla, dikişli ciltle dün geldi. Halim'e güzel bir doğum günü hediyesi oldu. Raşit ve Senay'la balkonda oturduk; Halim'i kutladık. Asıl armağan: Komşu köpeği gitmiş mi acaba? İlk defa havlama falan olmadı. Sakin bir akşam geçirdik.

Nar dergisi için *Göç Temizliği*'nin devamı olarak *Hiçbir Yer*'i kısa parçalar halinde yazmaktayım.

5 Ağustos–4 Eylül
Reims günleri

İstanbul, 11 Eylül, Pazar

Reims'den döneli nerdeyse bir hafta oldu. Çalışma masamın başına ancak bugün geçebiliyorum. Yolculuk demek, dönüşü bekleyen yığınla takıntı, halledilecek işler demek. Bizim telekız'ın mesajlarını sahiplenmek demek.

(...)

Fransa'nın doğusundaki bol şampanya/şarap şehrinde geçen bütün bir ağustos ayı. Müjen Sümer Ağaoğlu'nun Fransızca dil öğrenimi gördüğü L'Institut International Français burada. Buranın Parc Leo Legrange denen bir yerinde. Müjen'in de zamanla öğrendiğine göre, bu parkın bir köşesi de egzibistyonistlere aitmiş. Kadınlı erkekli çırıl çıplak soyunur, 'biz varız, işteyiz!' demeye getirirlermiş. Şampanya kavları tümen tümen mademki, bizler de böyle tümen tümen soyunanlardanız işte! Maşallah ki maşallah! Demek Fransızcayı bal gibi öğrenmek için bal gibi soyunaraktan uçuşmak gerek. İçin için, Reims'de müzelik gezintilerimin müzesi de parkın köşesindeki bu müzeyi ziyaret olsun, demişsem de, korktum mudur nedir, yapamadım.

Müjen'cik turizm-eğitim tezi peşinde olduğuna göre, bu dili de öğrenmesi gerekmektedir; güzel. Ama görülüyor ki, turizmin başka köşelerini de öğrenmek çağdaşlık eğitimine tabi.

Genç kızımızın bekçiliğinde Reims'de geçirdiğin haf talar gün be gün kaydedilmiş değil. Ancak işte şu mini cik cep defterine Madrid'dekinden de daha az attığın not lar var.

Reims'e varmak için Paris'e uçuldu; ilk iki gecemizi orada geçirdik. Müjen'in bu şehri ilk görüşü. Ona Seine üstündeki büyük-küçük köprüleri tanıtmak başta olmak üzere, iki gün içinde epeyce yeri gösterebildim. Notre Da me, elbette. Oradan çiçekleri, kuş cenneti, pazarları ha tırına Seine üstü küçük Paris adası, elbette. Modern ya da postmodern mimarisiyle Beaubourg Kültür Merkezi'ni şöyle bir görüp geçtikten sonra, evet. Daha yanına varır varmaz Müjen'in: "Hala ne fabrikası burası böyle?" diye sorduğunu notlamışım.

Kültür merkezi çevresi her şey satan tablalarla, turistik hatıra öteberisiyle dolu. İnsan ister istemez bolca zaman kaybedecektir buralarda. Lenox denen otelimize ancak yatmak üzere gittik. Geceleri Müjen'i Saint-Germain'e çıkardım. De Deux Magots'larda, Lipp ve yukarda, Café Fleurs'lerde falan yiyip içip durduk.

Reims'e bir öğle üstü, trenle vardık. Paris'e çok yakın. Günübirlik gelip gittiğim günlerim bile oldu.

Uluslararası Dil Enstitüsü'nde öğrenci odaları pırıl pırıl, ama pek küçük. Benim kız o kadar çok eşya taşımıştır ki, valizlerini odasının neresine koyacağını şaşırmıştır. Umarım bu da ona iyi bir ders olmuştur. Yükünü trene aktarırken de az çile çekmedi değil. Yaşı biraz daha büyük öğrencilerden bir İtalyan delikanlısı, burada öğrenci karşılayıcısı olarak görevli, mimarlık mastırı yapıyormuş. Çok sevimli bir genç adam. Müjen çanta-valiz yerleştirme derdini unutup, kendini birden 'gayet iyi' hisset-

miş gibiydi. Bu iyi ve önemli. Ergenlik çağının 'şıpsevdi'ciliği tutarsa eğer, bu gerçekten hoş 'gönülçelen', pek de iyi sayılmayabilir. Ayrılık zorlaşabilir.

Okulda bir André Malraux salonu, bir de Saint-Exupéry kafeteryası var. İçecek, atıştıracak şeyler bulunabiliyordu.

(...)

Reims'e inince bana bir aylığına kiralık bir stüdyo ya da ucuz bir otel aramaya koyulmuştuk ama, şampanya festivali dolayısıyla ortalık turist dolu. Tek bir otel odası bulmuştuk, bu da hem çok pahalı, hem hiç gözüm tutmadı. Enformasyon ofisinde öğrenci yakınları için ayrılmış yerlerde, pansiyonlarda yer araştırılırken, buuuum! Şansım yaver gitti.

Bulunan yer, işte artık 'Benim Otel'! Oradaki rahatlığım, iç cümbüşüm ruhumdan çıkıp gidecek gibi değil: **L'Assiette Champenoise.** Reims'in banliyösünde, eski bir şato/konaktan yapılmış. Tarihi adı **Château de Muir**. Küçük yüzme havuzu, seçme yiyecekler restoranıyla otelin yeni adı ise tam yerine ve zamanına uygun: L'Assiette Champenoise. (Şampanya Tabağı ya daaa sofrası...) Bu küçük şato evvel zaman içinde dönümlerce üzüm bağlarına sahip şarap imparatorlarından birinin 'bağevi', ya da onlardan biri olmalı.

Odama her sabah bir elma, bir de croissant yanı sıra iki küçük çörek bırakılıyordu. Akşamları ayrıca çikolatalar. Bunları biriktirip biriktirip Müjen'e ek gıda götürmek de ek 'şenliklerimiz' arasındaydı. Bir oyun: Bakalım bu sefer paketten ne çıkacak, kaç tane çıkacak??? Ladeeees!

Onlar arkadaş arkadaşa habire McDonalds'lardalar... Bana sıcak sıcak tavuk lokma ikram eden de Müjen. Hani şu chicken rost mu, crust mu neyse, onlardan... Fast food nağmelerden biri ama, en sevdiğim şeyi...

Fransızca Dil Enstitüsü, yokuş aşağı şehir merkezine doğru iniş yolumun üstünde, gölgelikler içinde. Müjen'le buluşmamız epeyce kolay olmuştur.

Bir akşam, artık bu sefer otel restoranında baş başa bir yemek yesek, demiştim. (Orayı da bir görmeliydi, değil mi?)

"Hala boş ver, çok pahalıdır orası şimdi!" diye cüzdanımı korumaya kalkması ayrı şenlik. Fakat asıl bilinmesi gereken şuymuş: Otelin modern adı aynı zamanda lokantanın da adıymış. Tevekkeli ben akşamüstleri yorgun argın dönünce barından birer flüt şampanya yuvarlamaktayım. Çünkü bar da aslında şampanya barı. Beş kiloluk kocaman bir şişesi yan yatmış, barmene küçük bir el işaretinizi bekliyor. Bilinmesi gereken, lokantanın da yan yatmış şişeye layık yemeğiymiş!

Müjen'le süslenmiş püslenmiş olarak öyle şık mık, bir masaya kurulduk. İlerde yaşlı bir karı koca bulunmakta, o kadar. Zaten garson da bir adet. O da otelin hem işleteni, hem aşçısı... Artık Müjen beni yemek fiyatından korumak istediğinden mi, yoksa burdan çıkınca doğru yaşıtlarıyla katedralin oralara atıştırmaya gideceklerinden mi, nedense, ısrarla çok hafif bir şey yiyeceğini söylüyor. Bense, "Olmaaaaz, lokantanın spesiyalitesi neyse, ondan yiyelim ki, değsin bari!" diyorum. Şampanyamızdan sonra, şarabımızı yemeğe göre istemeyi kararlaştırıyoruz, ama daha flütlerimizi yarılamadan önlerimize koccaman ve resmen antikasından birer tabak konuyor. Tabaklar gö-

rülebileceği kadar görülmüştür; lakin eğiliyor, eğiliyoruz, içindekini bir türlü göremiyoruz. Meğer içindekiler minik minik lokmacıklar imiş: hepsi de yok ıstakoz ezmesi, yok bilmem ne çekmesi, şu yaprağı, bu dumanlısı ve hele benmari'de damla damla damıtılmış domates suyu sosuyla mousse avacado gibi şeylermiş. Bu sefer birbirimizin yüzüne bakıp kalmışızdır: Başlasak mı? "Mösyö! Garçon! S'il vous plait, L'assiettte?.." Lütfen yemeğimiz! İşletmeci ve aşçıdan yapılma şık garsonumuz kibarlıkla işaret etmiştir: "İşte madam- matmazel, yemeğiniz!" Ellerimiz kollarımızla sormuşuzdur: "Bu kadarcık mı?" Garson aynı zarafetle eğilmiş: "İsterseniz birer tabak daha getirebilirim," demiştir, bu sefer 'gökgörmedik'liğimizi anlayışla karşıladığını belli ederek: "Ah evet, kabahat benim cher madam! Size lokantamızın gourmand'ların değil gourmet'lerin yeri olduğunu söylemeliydim." Çok yiyip içen oburların değil, ağız tadına, tadımlıklara düşkün olanlar için... Eh biz de artık kıkırdaya kıkırdaya işi tatlıya bağlamış, büyük bir güngörmüşlükle: "Hesap şu oda numarasına!.. Cher monsieur," denmiştir yapma bir nezaketle. (Ağız tadına düşkünlük yemeğimizin kaça patladığını otel faturasını öderken öğreneceğim ya, unut gitsin...)

Şimdi bakıyorum, bu sahne not defterime bol ayrıntıyla kaydedilmiş, ama sanki masamdaki takvimli defterime bu kadarını bile geçirmeyecektim...

Artık Reims günlerinin aslını faslını *Skylife* için yazarsın. Başlık? Ne olsun, nasıl olsun? Buldun!

"Tarihin Tepesi ile Şampanya Fıçıları Üstünden"

Dilin dolaşıyor. Kakafonik bir başlık bu. Değiştir şunu.

(...)

13 Eylül

İstanbul Fuarı. Gitmedim. Oğlak Yayınları'mın sahibesi Senay Haznedaroğlu'ndan nefis bir armağan: *Dreams Writing* kitabı ya da defteri. Ben yokken o da Boston'a gidip gelmiş. Rüya Günlüğü defteri de ondan. Kitap rüya anlatısı üstüne önemli yazarların görüşleri. Araştırma. Bir inceleme. Defter için Senay dedi ki: "Yeni rüyalarınızı da buraya yazarsınız *Gece Hayatım*'ın yeni basımı için." Duygulandım.

Sabahları artık günlüğüme kaydetmiyordum rüyalarımı pek de çok gördüğüm halde. Ama defter dışı yerlere yazdıklarım var, hatta uydurduklarım, 'Gündüz gündüz görülmüştür', 'bu bir uyanıklık kâbusudur' notlarıyla. Nasıl yapmalıyım? Henüz tam belli değilse de, ya iki gün sonra, ya ayın 18'inde İHD İstanbul Şubesi'nin genel kurul toplantısı varmış... Mutlaka gitmeliyim.

16 Eylül

Skylife için Reims yazısını yazdım. Böylece yine oralara dönmüş bulunmaktayım.

İşte geride kalan diğer bazı notlardan:

Reims: Zarif yer. Gizli güzellik. Görmüş geçirmişlik. Haçlının ayak sesleri. Paris'in doğu kapısı. Melodi kanatlı melek. Reims: Şu yaralı soylu at. (Ne yapıyorsun sen? Yazının başını değiştirip aynen böyle mi başlasın istiyorsun o satırları buraya geçireyim derken?..)

Ertesi gün: Kaldığın yerden devam.

Bura halkı, eskiden kalmış adıyla Remois'lara ya da Remi'lere göre Les Croissades'a, haçlılara karşı savaşmış

kahramanlık şehri Reims. Fransızlar için 'kutsal kent'. (Meydan muharebesinin olduğu yer benim şatodan otelime çok yakın yerlermiş.) Ayrıca II. Dünya savaşında tepesine Alman bombalarının yağdırıldığı Notre Dame Katedrali'nin şehri ki, katedralin hemen yanındaki mahallenin bütün evleri yanıp kül olmuş, fakat iskeletleri hâlâ durmakta; UNESCO tarafından 'korunması gerekli mevki'ler arasına alınıp restorasyonlar için para bağışlanmış. Sadece cumartesi akşamları, saat 22.00 sularında kilisenin saati, derken çanları çalarken meydandaki insanlara müzikli şimşek gösterileri yapılması da, buraların şampanya imparatorlarını takdis eylemek demeye gelmekte. Mumm ile Moet ve Chandon İmparatorluklarının kavları burada bulunmaktadır. Trenle Marnes bölgesindeki köy ve kasabaları da hem katedralleri, hem de şarap kavları bakımından ziyarete değmektedir. Jean de la Fontaine memleketinin vadisine yayılmış Château Thierry hükümdarlığına ayak basmadan, buranın Blanc de Blanc'larını tatmadan duramazdın. Hem de gölgesi Marne nehrine vurmuş üç dört asırlık şatonun restoranında. En başta şampanyanın mucidi baba Dom Perignon'un Manastırı'na biletle girip kadehlerle tadıp durduklarını, çıkarken de Perignon heykeli önünde selama durduğunu hatırlasana. Aslında Fransızların kutsal kenti Reims kavlarına gire çıka bedavadan kanat çırpmaya başlamışsındır. Yollarda kalmamak için garın önündeki otobüslerden birine atladığında ise yolcuların madenden tutacak yerine kapaklanıp kaburgalarını kırdırmışsındır. (Uzatma. Atla burayı. Zaten döner dönmez Sarıyer'e gidip röntgenini çektirdin ya; işte kırık falan değilmiş, kendisini onarmaya başlamış küçük çatlaklarmış. Sokak satıcılarından

aldığın kayısı rengi mayonla otelin yüzme havuzunda kulaç bile atamadığın günlere pek güzel dayanmıştın...)

Reims'in kuzey köylerinden birinde doğmuş bulunan 'kadın kahraman' Jeanne d'Arc efsanesi, turistlerde ayrı bir büyülenme yaratmış bulunmakta, şampanyalar onun şerefine de kaldırılmaktadır; lakin kaburgalarımı incitmeden önce beni asıl ilgilendiren şey trene atlayıp Charleville'e gitmek olmuştur. Rimbaud'nun doğum yeri. Köyünde içine kapandığı samanlıktan sıkılıp daha 17 yaşlarında Paris'e düşmüş bulunan 'isyankâr' şairin Verlaine'le kavgalı gürültülü, yumruklu tabancalı aşkları da trendeki yolculuk boyunca içimde dallanıp budaklanmaktan geri kalmamıştır. Düşünsene. Öğretmeni bilmem kimin: "Düşünüyorum, öyleyse varım," diye ders verirken onun yüzüne karşı: "Olmaz! Doğru değil! Düşünüyorum, demek yanlıştır! Düşünülüyorum, denmeli," diye diye tepinmiş Rimbaud'dur bu. İnsanın görüp bildiğini sandığı her şeyi görüp bilme tutkusuna sahip Rimbaud: "Ben başkasıyım,"dır. Derken sessizlik: *Assez vu./Assez eu./Assez connu.*'nün (Yeterince gördü./Yeterince oldu./Yeterince tanıdı) büyük yorgunluğu: Ya henüz hayattayken yayımlanmış ilk eseri *Cehennemde Bir Mevsim*? Aleyhinde ne kadar gürültü koparıldığına tanık olduğu zamanları onun?..

1990 yılında Frankfurt'ta edindiğim *RİMBAUD* kitabını bunları bile bile yanıma almıştım. Cep kitabı. Doğduğu yerin havasını koklaya koklaya elimden düşürmemem büyük kazanç. Yoksa yıllardır olduğu gibi, şurda kitaplarımın arasında sözümona okunmuş'lar arasında durup duracaktı. Romanlarımı yazarken en çok şiir kitaplarına uzanmak ihtiyacı duyarım. Rimbaud'nun son şiirlerinden *Ô Saison! Ô Château!/Quelle âme est sans*

défaut?'suyla olduğu gibi. *Eyy mevsimler/Konaklar/ Hangi yürek/Pir-ü pâk?* Hani bizim *Hatasız kul olmaz/Hatamla sev beni*'mizdeki gibi...

Müjen bir haftasonu okulun toplu gezisine katılmıştır. Grup halinde Amsterdam'a götürülüp getirildiler. Dönüş günü ondan haber çıkmayınca çok merak ettim. Meğer geceyarısı dönmüşler.

Onunla birlikte bir geceliğine de Mantel'lerin Paris dışında, Marines, Cergy Prefecture'deki rahibeler manastırından olma evlerine gidip gelişimiz var. Claude öldü, ama Pierrette iki oğlu, Bertrand ve Laurent ile hâlâ orada yaşamakta. Telefon etmiştim. Bir ısrar, bir ısrar, ille bizi evlerinde görmek istermiş. Artık genç de değil ki, sen kalk, bir haftasonu arabayla Reims'e kadar gel; at içine ikimizi de, götür Marines'e. Evin duvarları taş, yerler epey eskimiş, gıcırdayan ahşap. Müjen'le üst katta ayrı odalarda yatırıldık; Müjen'in ödü patlamış. Burası eskiden bir rahibeler okuluymuş, bir manastır, diye anlatmıştı ya Pierrette, kızcağız herhalde geceyarısı ortalığı İsa-Musa'lar sardı hayallerine kapıldı. Gece şiddetli bir rüzgâr vardı üstelik korunun çamları çınarları haşırdamakta. Delikanlıdan iki Mantel'in evi ayrı. Haftasonları Marines'e annelerini yoklamaya zaten gelirlermiş; bizle de buluştular. Valla iyi oldu. Ben onların 5-6 yaşlarındaki hallerini biliyorum yahu... Sabah kahvaltısı birlikte edildi. En güzeli Laurent'nın bizi o yakınlardaki Van Gogh köyüne götürmesi. Onun kulağını kestiği, pencere önündeki tablosunu, önündeki belediye binasını yaptığı evi bile gördük. Kilisenin üst yanlarında bulunan, hani kargalar uçarken, toprak yolda bir kişinin de arkası dönük yürüdüğü buğday tarlası, (yoksa mısır mıydı?) Evet, evet. Bu tablonun

canlısını gördüm. Aynen tablodaki ışın kırılmalarının hâkim olduğu bir zamana rastlamış olmalıyız. Resim aynen canlandı. Tarladaki küçük yaya yolunda ben de yürümekteydim sanki. (Sanki'si yok, bekçi, oradan öteye geçmeyin, dediği halde bu karga yolunda birkaç adım yürümüşümdür.) Laurent'a nasıl teşekkür etsek az. Abisinin çalışabilsin diye Van Gogh için bir oda tuttuğu otel, yani L'Hostellerie du Nord. Besbelli pazarları kuzeyden gelenler için bir çeşit konaklama yeriydi burası. Köyün adı: Auverns Oise.

Mantel'lerin evinin arkasında geniş bir koruluk ve bir kısmı bakımlı geniş bir bahçe var. Pierrette, Claude Mantel'in emekli olur olmaz elleriyle diktiği gülleri gösterdi. Meyve ağaçlarını. Güllere tek başına kendisi bakıyormuş, aman sakın ölmesinler, diye. Bahçıvan haftada bir gelirmiş… İçim burkuldu. Sabah uyanır uyanmaz, evsahibimizin tarifi üstüne köyün fırınına kadar güzel bir yürüyüş yapmış, fırından yeni çıkan croissent'lardan alıp gelmiştim. Claude her sabah böyle yaparmış. Hem yürünecek, hem kahvaltı çörekleri sıcak sıcak fırından alınacak.

Döndüm ki, işte Laurent'la Bertrand da gelmişler. İkisi de bizim Alanya, İncekum'daki evi çok iyi hatırlıyorlar. Babaları Fransa Büyükelçiliği müsteşarı olarak uzun süre yaşadıkları Ankara'da büyüdü Bertrand'la Laurent.

Dönüş için Bertrand bizi arabayla Pointoise metro istasyonuna götürdü. RER'e bindik, Reims'imize Paris üstünden döndük. Kısa zamana güzelin güzeli birçok şey sığdı. En iyisi Claude'un geride kalan ailesine bir başsağlığı ziyareti yapabilmiş olmam ve Auverns Oise'da Van Gogh'un *Pencere Önündeki Masa* tablosu ile *Kargalar*'ın -hiç değilse- kartpostallarını bulup almam.

Ağustos Reims Notları'nı deftere nakletmeye devam:

(...)

Müjen'den bilgi:

Reims'in epeyce uzak bir mahallesinde, Ave d'Augustins'de her cumartesi her şeyin 5-10 franka satıldığı bir açık pazar kurulurmuş. *13 Ağustos, Cumartesi* tarihli not:

Bu pek çağırgan pazar yerine taksiyle gittim. Ucuzuna ne bir şey gördüm, ne bir şey buldum. Ortalık bomboş. Sessiz. "Her şey çoktan kapışıldı, bitti," bilgisi edindim. Köşedeki tozlu bir dükkândan 10 ve 17 frank karşılığı iki eski okunmuş kitap aldım. Benim 'antika kitap'larıma snopluktan doğma bir katkı: Züppelik pahalıdır; tıpkı 'ucuzuna özgürlük' gibi. Kitaplar: 1.) Flammarion Yayınları, 1928 yayımı olan bir René Bazin. *Pie X*. 2.) Nefis ciltli kırmızı bir kapak içinde ve resimli cinsinden La Rochefoucault'nun *Maximes et Mémoires*'ı. Dikkat! Kendisi tam anlamıyla erotik, aşk-kadın düşkünü kösnül biri olsa da hikmetleri, özdeyişleri son derece ahlakçı imiş. Anılarına geceleri otel odanda bir göz attığına göre, daha çok Fransa'nın İspanyol'lara karşı 1635 de ilan ettiği savaşla ilgili. Mareşaller emrinde cepheden cepheye koşmuş anlayabildiğim kadarıyla. Avien'deki 20 Mayıs günü vuruşmasının 'Kocatepe' kahramanı gibi bir şey. (Sana göre daha dikkat çekici olan şey, kendi hayatını yazmaya başlaması ya da 'otoportre'si. Bu işe şöyle girişiyor: "... *Orta boyluyum. Yapım, boyum posum gayet dengeli. Yakışıklı sayılırım. Tenim esmer, ama muntazam... Alnım yukarı doğru çıkık ve normal büyüklükte.* Gözlerim

siyah, küçük ve içeri kaçık. Kirpiklerim de siyah ve gür, güzelcene kıvrık. Burnum ne biçim, tam tamına tarif etmekte güçlük çekmekteyim. Çünkü ne sivri, ne kartal biçimi, ne dolgun, ne kuru. Bilebildiğim kadarıyla küçük değil de, büyük; üst dudağıma yakın. Ağzım da büyük ve dudaklarım genelde normal sayılandan daha kırmızı. Çizgileri ne geniş, ne dar. Dişlerim bembeyaz ve düzgün sıralanmış; sağlam. Eskiden yüzüme karşı biraz gerdanım olduğu söylenirdi; aynaya bakıp durdum; bunun doğru mu, yanlış mı olduğunu bir türlü çıkaramadım. Yüz biçimime gelince, kare mi, oval mi, bilemiyorum; artık dışardan nasıl görülüyorsa öyledir. Siyah saçlarım kendiliğinden kıvırcık. Onun için her zaman çok gürmüş gibi durur ve bir şekle sokulabilmesi güçtür. ..."

(Fatma İnayet: Hayrettir! Hazır konforu yerinde sessiz sakin bir oda bulmuşken kitabın tamamını çeviriverseydin bari! Küçük küçük notlar dediğin buysaaa... vah vah...) Öyledir. Çalışılacak yer böyle olmalı. Reims ve çevresini keşfetmenin yanı sıra *Nar* dergisi için *Hiçbir Yer*'in ilk bölümlerini bile yazmışımdır. Yaşasın Oslo! Yaşasın Viyana! Yaşasın Reims... ki bitmedi daha.

(...)

Reims'in yerel gazetesi *L'Union*. Katedralin oradaki Turizm Enformasyon'a başvurduğum gün. Şampanya, kavlar, gittiğim güzel bir konser, büyük bir şans eseri Fransa'daki ilk gösterimini burda yakaladığım Nikita Mikhalkov'dan *Le Soleil Trompeur* filmi ve elbette Rimbaud'nun Charleville'i; hepsi iyi güzel de Remois denilen Rémi halkının siyasal eğilimleri nasıl, toplumsal hayatın içyüzü ne demeye gelmekte? Gerçi bu 'şarap sarhoşu' havalide bir Akdeniz havası esmekte; önünüze deniz kabukluları tabakla-

rını koyukoyuveren garsonların şakaları, güler yüzleri yerli yerinde de, nasıl oluyor da benim otel bir karı/koca tarafından bu kadar mükemmel işletilebiliyor? Görsen görsen iki oda temizleyicisi genç kız, bir de yüzme havuzundan sorumlu toparlak adam ve iki garson... Müşterinin kaydını kuydunu yapan bile Madame Colette. Aşçıdan yönetici Mösyö Pierre Lallement'nın eşi. Maliye işleri de Colette Hanım'a aitmiş; ayrılışta toplu ödemeyi yaparken öğrendim. İşte şu kafamı kurcalayan sorular hakkında birazcık aydınlanmalıyım, derken başvurdum resmi turizm bürosuna. "Buranın en iyi yerel gazetesi nedir acaba?"

Elime hem bir *L'Union* tutuşturulmuş, hem de gazetenin yeri tarif edilmiştir. O yakınlarda bir yer. İsteğimi karşılayan genç kız "Umarım oradadır," diyerek yazı işleri müdürünün adını bile verdi bana. Jean François Scherperelle. Doğal karşılayıp "Merci" diyerek aldım. Çünkü anlamıştım; buralarda 'yazarım' dediniz mi, çok, çok kıymetlisiniz. Avrupa'ya çıkışlarımda bu bana hep kendisiyle övünmek gibi gelmiş, Paris'ten verilmiş Société Des Auteurs'e üyelik kartımı bile yanıma almamışımdır, ama artık öğrendim. İyi bilgi: Efendim ben yazar şu, Türkiye'den geliyorum deyiveriyorum. Hele şu son niteleme yok mu, karşınızdaki bir 'mucize' görüyormuş gibi oluyor. Tabii 'kadın' cinsindenseniz. Hem Müslüman, hem kadın, hem başı açık, hem yazar! 'Mucizeler' önünde eğilinir ya, genellikle öyle yapılmakta. Üstelik burası gibi 'kutsal bir din yeri'ndeyseniz; Jeanne d'Arc'la kardeşsiniz.

Tam da *L'Union*'a doğru koştururken bir sağanak boşalmasın mı? Islak bir kedi gibi dalmışımdır içeri. Yazı işleri müdürü orada. İki kişi daha var. Tanışma faslı ve hayli yakışıklı, ince uzun, güzel giyimli M. Scherperelle'in "Lüt-

fen buyrun, aşağıda sakin bir kahve var, orada konuşalım, daha rahat olur," deyişi. Saçlarımdan hâlâ daha sular akmakta. İndik. Ne içerim? En iyisi kahve konyak. Pek sevindi: Anlaştık. Kırk yaşlarında, yerinin taşra değil, merkez olduğuna inanır görünen gazeteciye: "Ben," dedim, "Reims'i hep Haçlı Seferleri ışığında görebiliyorum. Din ve savaş. Bu kilisede Clovis'le başlayan kral kutsanması neye işarettir peki? Hem 'kutsal kent hem Haçlılar hücumuyla karşılaşmak?.." Jean Pierrre biraz irkilmiş: "Birbiriyle hiç ilgisi yok," dedi birdenbire. Yok haa? Kendi kendime: Öyleyse öyledir. Başka soru: "Buraları aynı zamanda şampanya/şarap imparatorluklarının yeri. Din ve alkollü ticaret birbiriyle nasıl uyum sağlayabilmiş acaba? Toplumun eğilimlerini bu ilişkiler çerçevesinde hissetmek mümkün olabilir belki?.." Bu pek hoşuna gitti, hoş bir şekilde: "Aa, biliyorsunuzdur: Hıristiyanlıkla şarap barışıktır," dedi. Gülüşüldü. "Hayır efendim, ben burda yalnızca Modern Sanatlar Müzesi'ni gezmekle Corot'ları, Cranach'ları görmekle yetinmedim de, Eski Reims Dostları Derneği'nin mekânı da olan 10. yy'dan kalma, ilk şarap imparatoru Krafft Ailesi konağının Hotel le Vergeur adı altındaki müzesini de gezdim. 10. yy şarap tüccarının yatak odasında, yatağının başucundaki masada kocaman ciltli, kalın iki 'Yolculuk Notları' da vardı. Burdan kalkıp denizyollarından taa Avustralya'lara kadar gidiyor ve yolculuğunu gün be gün yazıyor. Evin çinilerini, çiniden eşyalarını hiç saymayalım. Beni asıl müzedeki 18. yy'a ait Rouen çinileri çekmiştir, o başka. Bunları Modern Eserler Müzesi'nde de görmüş ve babası kumaş tüccarı olan 18. yy ressamlarından Camille Corot'nun tatil evine ait bulunduğunu öğrenerek acaba Emma Bovary de bunla-

ra sahip olabilmiş miydi, diye düşünmeden edememişimdir..." (Bana ben: Jean Pierre'i avlamaya da az çalışmamış değilsin.) Nitekim kendileri: "Sizinle *L'Union* için ayrı bir görüşme yapmak isterim," demiştir. "Sizi nerde bulabilirim?" Hiç umutsuz, otelimin kartı kendilerine toslanmıştır. Tuhaf bu ya, kibarın kibarı gazeteci benim orada olmadığım bir zamanda aramış. Mesaj ve telefon numarası bırakmış. Aradım.

Château de Muir'imde buluştuk, tabii L'Assiette falan ısmarlamaksızın. Başka, başka?

Şu ve şöyle: "Sizden özür dilemek isterim Madam Ağaoğlu. Siz haklıymışsınız. İlk Haçlı Seferi Reims'de karara bağlanmış. Frankların kralı Clovis'in Notre Dame Kilisesi'nde kutsanması bundanmış, demeye geldim. En iyisi siz bu konular için burdaki önemli tarihçilerden Patrick Demory ya da Dominique Hoizey'le görüşün. Biri hayatta değil, ama kitapları var. Öteki çok yaşlı olsa da, isterseniz sizin için bir randevu alabilirim." Doğrusu bu konularda bilgim nedir ki? Bu kadarına cesaret edemedim. Tarihin derinlerinde yüzebilmek için Fransızcama da güvenemedim. Yazık ki vaktim kalmadığını beyan eyledim. Ama pişmanlık duyduğum daha büyük bir şey var. Rimbaud'yu tavaf eyleyip onun mezarını dile getirtmeye çalışmam iyi de, dipdiri hayatta olan ve kitaplarıyla uyumlu bir kan dolaşımına sahip olduğum Reims doğumlu Jean Baudriallard'la burda ya da Paris'te bir randevu ayarlaması ricasında bulunsaymışım! Tarihçilerin geçmiş zamanı eşeleyip bulması, bulduğu 'tabletleri' okuması iyidir, güzeldir de aslolan 'şimdi'nin ruhunu okuyabilmek. Geçmişe hayat içre şimdi'siz yaklaşmak fenersiz dolaşmaya benzer.

Zamanımızın önde gelen felsefecilerinden Baudriallard, günümüzün toplumlarına artık 'kitle' demek gerek uyarısını yapmakla kalmıyor, *Sessiz Çoğunluk'un gücünü de* vurgulamaktan geri kalmıyor. Picasso gibi muzaffer bir nihilist o! Ankara'dan tanıdığım ve sinema konusunda kendime çok yakın hissettiğim Oğuz Adanır'ın Jean Baudriallard'dan çevirdiği *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu* kitabını okurken muhafazakâr solumuzun ondan öğreneceği ne çok şey var, diye düşünmüşümdür. Ama onu benimseyebileceklerini de pek umamıyorum. Çünkü salt 'nihilist' lafını duymaları bile tüylerini diken diken edebilir. Ayrıntı Yayınları düşüncelerimi besleyip tazeleştiren yayınevlerinden biri. *Sessiz Yığınlar....* incecik bir kitap. Sonuncu formatında Oguz Adanır'ın Paris'te Baudriallard'la yaptığı söyleşi de yer almakta ve bunu kıskanarak okumuştum. Adanır'ın Sönsöz'ünde şu satırların da altını çizdiğimi görüyorum:

"*... Baudriallard bize içinde yaşadığımız ve algıladığımızı sandığımız bir simülasyon dünyası olduğunu söylemektedir. Çünkü toplumsal denen şey buharlaşıp yerini kitleler almıştır. ... Politik arena ortadan kalkmış, yasak ve şiddet buharlaşarak yerini terörizme bırakmıştır. Batı artık politika-ötesi bir dönemin içine girmiştir. Bu, kapitalizmin Baroklaştığı aşamadır. ...*"

Bunların altını çizerken yüreğim nasıl çırpınıp durmuşsa, şimdi de öyle. *ROMAN-Tik*'te Barok zamanın Barok bir mekânını seçişim tam da buna, yavaşlıkla hızın çarpıştığı köşebaşındaki, işte o EŞİK'teki ân'ın belirsizliğini işaret ânı olduğunu düşünmemden ileri gelmiştir. Yıllar önce Frankfurt Kitap Fuarı'nda kürsüye davet edilip Aziz Bey'in yanına oturtulduğum zaman, "Kültür emperyalizmi yoktur, Mao döneminin Çin'inde Beethoven'ın plak-

ları yerlere atılıp üstlerinde tepinildiği zaman bizzat kapitalizmin kendisinin can çekişmekte olduğunu göstermektedir," deyince izleyicilerin beni bir yuhalamadıkları kalmıştı. Öyle ki biricik Aziz Nesin'imiz "Adalet kültürü kutsadığı için böyle söylüyor," diyerek beni savunmak 'mecburiyeti' hissetmiştir. Reims'in yerel kültürü de sahiden kendine mahsus. Din ve savaş muharebeler bölgesi. (Biraz İspanya'ya doğru Pireneler'deki gibi ama, La Rochefoucault'un anılarına bakarak, pek de öyle değil.) Buna karşın Rimbaud ile Baudriallard'ın genlerinde bir 'akrabalık var bence. Genelgeçeri ret. Verilmişi zekice alaya alma becerisi...

(...)

Scherperelle benimle gerçekten uzun bir röportaj yaptı. Neler, nasıl şeyler yazdığımı sordu, Reims'de bulunuşumun sebebini falan. (Fatma İnayet: Bu otelde *Libération*'dan gelen telif hakkınla kalabildiğini araya sıkıştırmadan duramadığını neden kaydetmedin peki?) Cevap: Ettim sayılır. İşte şu köşeye: Tek kişilik oda fiyatı, gecesi 610 frank. Fakat dört hafta kalınınca 308 franka iniliyor, diye kaydedilmiş ya. Yanında da "Tanrının Sonuncu Tebliği" notu var ya? Bu arada sevgili Jean Pierre'in benimle yaptığı röportaj *L'Union*'da yayımlanmıştır. (Sen de kendini Niğde Belediyesi'nin daveti üzerine İstanbul'dan kalkıp orada şarkı söylemeye gitmiş Ajda Pekkan veya Nükct Duru'ymuşsun gibi hissetmişsindir (!))

Büyükdere, 6 Ekim

Elektrik yine kesik. Hem de bir buçuk saattir. Eriyik mumlar defterime saçıldı. Çıkmaz sokağımızın başındaki trafo mahalleyi çekemiyor, kontak atı atıveriyormuş,

mahallenin lümpen takımı da çöplerini trafonun önüne atıp atıp duruyorken... Benim de kafamın kontağı atıp atıp durmakta... Bizim apartmana dışardan uzatılmış kablodan karşıya kaçak hat çekenler bile var. Biz böyle ha bire polise, şuraya buraya mı başvuracağız canım? Ada hırsızı yakalandı. Sonuç mafiş. Hâkim mahkemede bana dönüp kızgın kızgın: "Nesini alacaksınız bu garibin? Affedin, bitsin şu iş," demiştir; bir de solcu geçinirsiniz, demeye gelen bir ifadeyle. Sultanahmet Adliyesi'nden yine başın önünde suçlu ve mahcup çıkmışsındır, sabahın köründe yollara nefes nefese düşüşüne yana yakıla...

14 Ekim,

Elektrik geldi, şükür, dedik. Ardından telefon kesildi. Hâlâ gelmedi. Yeni bir hayırsız sabahın şiiri: Telefon kesik/Su yok/çünkü yok elektrik/Ev soğuk/çünkü yanmaz kalorifer./Geldi temizlikçi/Dedi/Ne yapayım abla/Sakın fıttırma./Olur kızım/ Sen git bari/İnşallah haftaya... Saat 13.00'te/Lebon'da/Buluşulacaktır mecburen/Doğan Hızlan ve Orhan Koçak'la./Hadi bismillah...

(...)

(Benim bu defterler kimsenin eline geçmesin. Bir Allah'ın kulu inanmayacaktır hep aynı şeylerin aralıksız başıma gelip duruşuna...)

Hikâye kitaplarının Oğlak'taki yeni basım dizgilerini ne zaman gözden geçireceksin?

Kitap Fuarı'nın açılışı 4 Kasım'da imiş. Ondan önce, bu ayda Yapı Kredi Kültür Merkezi'nin benim adıma hazırladığı "Bir Usta, Bir Dünya" sergisinin açılışı var. Sermet Çifter Kütüphanesi'nde. Kütüphane görevlisi Fatma

Türe çok emek verdi. Benden istenenler de harfiyen yerine getirildi. Hayat hikâyemi belgeleyecek fotoğraflardan bir kucak seçildi. Ne olsa ömrün uzundur. Dergi kapağı ve sergi afişi için Ara Güler'in çektiği portremin kullanılmasını çok istedim. Çalışma masamın üstünden bana has birtakım öteberiyle, antikasından, Halim'in avukat annesinden geçme 1930'ların Remington yazı makinem ve idare lambası koleksiyonumdan birkaç parça da serginin 'görün bakın'larından…

Sayın Behçet Necatigil ve Oktay Rıfat'tan sonra benim de 'usta'lar sırasına konmamdan hem onur duyuyor, hem çok utanıyorum. Benden önce sergilenmiş ustalarım benden o kadar yukardalar ki. Neyse, benden sonra da İlhan Berk'ininki olacakmış; o da buna yansın. Zaten ben ondan önceye geldim diye 'sinsi sinsi' yanıp yakınıp durmaktadır yaaa, sesini kes sen başmüfettişten F. İnayet!

Öğleden sonra Yapı Kredi Yayınları halkla ilişkilerden Zeynep telefon etti. Dergi çıkmış. Serginin açılışı ise 7 Kasım günü saat 18.30'da imiş.

3 Kasım TÜYAP Kitap Fuarı açılışı. Onur Ödülü sahibi olarak oradasın. Asıl 8 Kasım akşamı saat 19.00'da Ülkü Ayvaz'ın hazırlığı altında TÜYAP ödül töreni Küçük Sahne'de. Sahneye de çıkacakmışım. Ödülümü fuar başkanı Bülent Ünal Bey'den alacakmışım. Anladığıma göre Ankara'dan üniversite tiyatro kolu başkanı sevgili Sevda Şener de gelecek, tiyatro yazarlığım üstüne konuşacakmış. Yorulacak. Öteki konuşmacılar Ahmet Cemal, Adnan Özer, Doğan Hızlan, yanılmıyorsam. Işık Yenersu, Zafer Ergin, Ülkü Ayvaz da Devlet Tiyatrosu'nun katılımını temsilen kitaplarımdan parçalar okuyacaklar…

Önceki gün Alpay Kabacalı, eşi heykelıtraş İffet'le bize geldiler. *Onur Ödülü Kitabı* çıkmış; onu getirdiler. Mahcup oldum. Alpay Kabacalı her zamanki titizliği ile o kadar temiz, doğru ve dürüst bir iş çıkarmış ki yine. Çok duygulandım. Peki ben Küçük Sahne töreninde sahneye çıkma işini nasıl yapacağım? Ne giyeceğim? Allah'tan Bilge Mesçi, Artizan'ı ile imdadıma yetişmiş bulunmaktadır. Bana siyah şifondan sade bir elbise dikmekte her zamanki ince zevkiyle. Bilge benim giyim kuşam tutumumu o kadar iyi ezberlemiştir ki, yaptıklarını hiç yadırgamam; yıllarca da giyerim doğrusu.

1 Kasım '94, Salı

Bugün kalabalık önüne çıkma talimi yaptım. Sabahın saat 10.00'unda British Council'da yeni bir panel vardı. Çok önceden kararlaştırılmıştı. Londra'dan gelen yazarlar Antonia Byath, Christopher Hope ve Helen Simpson bir yanda, ben, Erendiz, Feride Çiçekoğlu bir yanda günümüz edebiyatının ne yana doğru nasıl gitmekte olduğu üstüne fikir alışverişinde bulunduk. Üst kattaki konferans salonunda izleyiciler epeyceydi. Tartışma hızlanınca İngilizcemin de hızlanıverdiğini gördüm. Beyoğlu'ndan şimdi döndüm. Bitkinim. TÜYAP Kitap Fuarı'na üç gün kaldı. British Council Müdürü Martin Fryer'la, şu-bu derken bayağı dost olduk. Evine yemeğe çağırdı; özür diledim. Gidecek zaman yok. Ben de onu ödül törenim ile serginin açılış kokteyline davet ettim.

Fuarın açılışı akşamı Oğlak Yayınları bütün yazarlarını yemeğe çağırıyor. Güzel bir fikir. İlk kitapları Oğlak'ta yayımlanmış genç yazarlarla tanışacağım. Anlamlı bir fuar buluşması.

Fuar programında yazarlığım üstüne çeşitli konuşmalar, paneller var. Bazılarında benim de bulunmam, okur sorularını yanıtlamam gerekmekte.

11 Kasım, Cuma

Gergin, çarpıntılı, sevinçli, yorucu... Fakat her şey bir bir olup gidiyor. Onur yazarı olarak portrem geçen yılın onur yazarı Yaşar Kemal'in yanıbaşına asılmış. Beni kutlamaya gelen çok okur ve az yazarlar beni öpüp, kucaklayıp moral veriyorlar. Yaşar hariç. Çünkü o, ne de olsa, kutlanmaya alışmış; böyle şeylere artık önem vermiyor olmalı. Birbirimizi severiz. Fakat 12 Eylül sonrası yazarlığıma çamur atılması, hem de bunun toptan üyesi bulunduğumuz TYS yayını maşasıyla olması, kitabımın toplanması sırasında sevgili Yaşar'ımızın sessiz kalmasından çocuksu bir kırgınlık duymadım değil. Yazko'nun bir iftiraya alet oluşuna karşı bir şey söylemesini en çok ondan beklemişimdir. Buna karşın onun yazarlığına sevdam her şeyin üstündeki yerini korumakta.

Bugün fuarda Halim'le birlikteydik. Genç edebiyat incelemeci ve eleştirmenlerimizden Semih Gümüş'ün *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* romanım üstüne yazdığı kitap *Yazının ve Tarihin Bilinci* adını taşıyor. Eve oldukça geç saatlerde geldik ve kolumuzun altındaki yeni kitapların en başında bu var. Hemen şimdi okumaya başlayacağım.

Semih Gümüş'ün basındaki bir söyleşisinden öğrendiğime göre *Hayır...* romanım üstüne de bir inceleme kitabı varmış. Önce o çıkacak sanıyordum, *ROMAN-Tik* çıktı. Merak içindeyim. Edebiyatımızın eleştiri alanında alışık olunmadık bir çalışma: Okurun okuma romanı tar-

zında. Bu anlamda derinlemesine incelemeler izlenimi edinmiş bulunmaktayım. *Yazının ve Tarihin Bilinci*'ni okurken aynı dikkati göstermek gerek. Romanlarımız 'tanıtım' namı altında sadece 'anlatılıyor'. Oysa 'anlaşılması'na çalışılmalı. Konuları değil, kurgunun bütün kanalları tartışmaya açılmalı.

"Dar Zamanlar"ımın üçü birden kitap fuarında YKY standındaki yerini almış. Armağanlık, diyerekten üçü bir arada satışa sunuluyor. Bakalım kaç okur elini cebine atacaktır üç cilt bir arada bu kadar pahalı bir 'kitap yatırımı' için!..

16 Kasım

Allah'ın belası çamaşır makinesi, yine su taşırdı. Bütün sabahımı yedi bitirdi. Oysa yarın Ankara'ya yolcuyum. Mülkiyeliler Birliği'nde konuşma. Sonra John Goulden'le elçilikte; çevirisinin yeni takıldığı yerlerini çözme. Ha sahi, Murat Çelikkan da aramıştı. Aralık başında İHD toplantımız olacak, ayrıca Emil Galib'imizi anacağız. O kadar arıyorum ki Emil'i. Sahi Murat, Köln Türk Kültür Merkezi ile ne işimiz vardı? Dönünce konuşuruz.

3 Aralık

Saat 14.00. Sosyal Araştırmalar Vakfı'nda toplantı. Cumhuriyet 'aydın'ları ne durumda. Aydın olmak ne demek? 12 Eylül sonrası aydınlarımızın durumu ne merkezde? Romanlarında aydınlara bakışın öne çıkıyor; başlıca sorunlarından biri gibi. Ne dersin?

Böyle bir söyleşiye katılıyoruz. Gitmeden önce Murat Çelikkan, ben, Ahmet Oktay ve gelirse Semih Gümüş de buluşup görüşeceğiz. Politik hayat, kurulabilen sivil derneklerle demokrasi taleplerimiz de tartışmaya dahil. ('Cumhuriyet aydını'nın ne durumda olduğunu ve olup olacaklarını *Ölmeye Yatmak*'ında kurup kuruşturdun ya!)

(...)

Bütün bunlar '94 seçimlerinde alınan sonuç nedeniyle. Erbakan ve ülkücülerin yükselişi, Özal'ın Cumhurbaşkanlığı... Tansu Çiller'e Başbakanlık ışığı... Kaos.

15 Aralık

Evliliğimizin 40. yılı. Demek ki, Halim'le olmasaydı bu kadar olamazdı. Birliktelik üstüne emek vere vere, dayanışa dayanışa, anlamı güzel, öğütlemeye layık bir dostluk kuruldu. Bu iyi de, evlilik evi o kadar iyi değil. Bugünkü kutlama programı: 1. Temizlikçi Seher'imiz bir yanda, canımız ciğerimiz, düşünceli, bedeni gibi ruhu da incelikli 'aşçımız' Seher Hanım bu yanda olmak üzere: Seçme yemekler ile pırıl bir ev çıkmıştır ortaya. 2. Çamaşır makinesinin onarımcısı ikinci defa karşılandı. 3. Bozuk alt kapı zilleri ve tezgâh üstü olup da epeydir yanmayan mutfak lambası onarıldı. Bir ayağı kırık yemek masası ile altına yayıldığı halde buna uygun gelmeyen halısı 'palyatif olarak' halledildi. Akşama Fındıklı, Güzel Sanatlar Akademisi'nde Nâzım Hikmet Şiir Ödülü ve yemeği toplantısına Halim'le birlikte mi gidilmeli, yalnız mı gitmeliyim soruları arasında bocalandı; Borges, *Yedi Gece*'sinin önsözünün bir türlü okunup bitirilemediğine yanıldı, yakınıldı. Halim yorgun geldi. "Nâzım Hikmet'e senin yal-

nız gitmen daha iyi olur," fetvası verdi. Bu arada Oriana Fallaci, *İnşallah*'nı yazarken ikide bir tavanının akmadığı, zilinin bozulmadığı, tüpgazının en münasebetsiz zamanda tükenivermediği, onarımcıların randevu saatine zamanında geldiği, geldikten sonra hemen onarıp gittiği, böylece buna ayrılan zamanın boşa gitmemiş olduğu art arda akıldan geçirilirken bu 'kadın yazar'a karşı derin bir kıskançlık nöbetine yakalanıldı ve fakat Halim'in sarı gülleri vazoya yerleştirilirken bu nöbet atlatılıverdi. (Karanfil ve kırmızısından gül sevmediğimi bilmiş ya, daha ne?) 40 yılda öğrendiğim en güzel şeylerden biri: **Hiçbir şeyin delmeden geçemeyeceği.** İyi bilgi. Aşkınlık. Yoksa keşişlik mi?

Özet: Nâzım Hikmet Vakfı toplantısına gidilmedi. Kırk yıllık iki yoldaş el ele dışarı çıkıp Bebek Ambassadeur'de limonlu turşu ve iyi beyaz şarap eşliğinde balık yendi. Boğaz'ın yağışlı kış görünüşü, birbirini tekrarlayan günlerde güzel bir değişiklik yarattı.

Birkaç gün sonra: Hulki Aktunç telefon etti. "Bak dinle. Hani *Büyük Argo Sözlüğü*'me de almıştım ya, seçimler, bu arada olup bitenler karşısında sık sık ağzımdan dökülüyor bu laf; 'hayretler mütemadiyen' diye. Sıklıkla gençlerden işitmişliğim vardı. Yaa Adalet, böyle işte: 'Hayretler mütemadiyen!' Çok dağıldık. Bir buluşsak artık?"

Eşi Semra, kendisi, iki oğlundan biri, Emrah, hep birlikte bu ayın 25'i olan pazar gününde Kireçburnu Ali Baba'da buluşulmaya karar verildi. Tarihi Ali Baba balıkçımız. Giderek turist otobüslerinin akınına uğramaya başladı, ama Ali Baba, Ali Baba'dır. Yeniköy Aleko'su, hep Aleko'nun Yeri olduğu gibi. Aleko yaşlandı. Yatıp kalırsa, diye korkuyorum. Boş kalmak ona yakışmaz. Bu ara-

da Fatih köprüsü yapılıp bitmiş bulunuyor. Halim'in bu metropol köprü işi sona erdi. 'Emekli'liğini istemiş. "Artık evdeyim," diyor. Japonlar, İtalyanlar 'goodbye yemekleri' vere vere memleketlerine dönmekteler. Bizden şirket STFA ihtiyaç olur da çağırırsa Halim danışman olarak haftada bir iki kere Anadolu yakasına gidip gelebilirmiş. Köprünün şirketler arası konsorsiyum sekreterliği yeni ve ağır bir işti. Yazık ki bu arada annesini, kızkardeşini üst üste kaybettik. Müjen'in ortada kalakalışı. İkimizin de sık sık Ankara'ya gidip gelişlerimiz derken Halim'imiz son yıllar çok yoruldu. Her şeye karşın en büyük aşkı 'valide hanım'ının, annemin çalar saatini kurmayı hiç ihmal etmedi. Elektrik, su, kalorifer şu bu sık sık kesilse de çalar saatin sesi hiç kesilmedi. 40 yıl içinde Halim ilk defa sürekli evde. Yadırgayabilirim. Yalnız çalışmaya alışığım ben ne de olsa...

Dün yeni bir gazete çıktı. *Yeni Yüzyıl*. *Cumhuriyet*'ten kırgın ve üzgün ayrılanlarla iyi bir gazete bu. Umalım böyle devam edebilsin; ömrü uzun olsun.

30 Aralık, Cuma

Sabah. Ahmet Cemal aradı. Karşılıklı yeni yıl kutlaması yaptık şimdiden. Sonra? Sonra, kutlamaları burunlardan getiren bir şey oldu. Çok şey oldu: The Marmara oteli kahvesinde millet oturmuş, yiyip içerken, görüşürlerken bir bomba patlayıvermiştir.

Eşşoğlueşşek birinin askılıkta asılı paltosunun cebine koyduğu saatli bombaymış. Onat Kutlar, Hilmi Yavuz bir masada oturmaktalar. Ergin de. Bir genç kadın parçalanıp ölüyor. Onat Kutlar ile Ergin Ertem'in belkemiğine

cam parçaları saplanıyor. Onat kendinden geçmiş durumda. Hastaneye kaldırılmış. Omurilik zedelenmiş. Çok çok sevgili Onat'ımız yoğun bakımda. Galiba iç organlarında da zarar var. Çok şükür Hilmi'de bir şey yok, Ergin ne yapmakta acaba? Ya o genç kadın? Onun ailesi?.. Masada oturmuş çay kahve yudumlayıp dururken bombalı ölüm. Aklım tam alamadı, ama ya arkeolog ya da sosyolog bu bilgisi, aklı başı yerinde kadınımız...

Yine bomba! Lanetler olsun. Yine 'toplukıyım! İnsanların bu derece insanlıktan çıkabildiklerini görmek midemde fiziksel bir bulantı yaratıyor. Titriyor, bulanıyorum. Bulanıyor, titriyorum. İçim dışıma çıkmakta.

31 Aralık

1994'ün son günü. Yaaa? Bir sonrakine nasıl giriliyor? Onat Kutlar hâlâ yoğun bakımda. Ölümle dirim arasında. Sancılıyız. Ölümün kucağına atlayacak kadar tedirgin. Demek bu kadarı yetmemiş.

Bugün de Ankara-İstanbul seferi yapan bir yolcu otobüsü, sabaha doğru, Gerede yakınlarında yolcular arasındaki dört kişi tarafından taranıyor. Masumun masumu insancıklar ölüyor gidiyor. Yılları kıyımlarla kapıyor, kıyımlarla açmaktayız. Terör esirleriyiz. Buyrun adı 1995 olan 'yeni yıl'a.

(...)

Not: 22 Ocak Cumartesi, öğle saatlerinde Anadolukavağı'nda Diana ve John'la buluşacaksınız. 1995 günlüğüne yaz. Bu gece Sinan'layız eskisi gibi. (Pek öyle değil. Taslar eski de, yeni hamam kanrevan!..)

(...)

1995

Damlıyor Güneş Bilinmez Yerlere

13 Ocak, 1995

Günler eriyip gidiyor damlaya damlaya.

Birtaneciğimiz Onat bitti. Ölüme yenildi. Görülsün işte:

Bir kurbanımız daha.

Bir kişi hedef alınmadan dahi, ölüm yakınımızda; burnumuzun ucunda.

Bilinmektedir:

Her canlı varlık ölümün içine doğar.

Ancak vandallıkla, vahşet ve şiddetle gelen ölüm insanın içine doğmakta.

Azrail üçkâğıtçı. Casusça avlıyor avını.

Arkadan vurmadır bunun adı.

Onat Kutlar'ımız bütün bütüne bir kültür insanıydı.

Buna pratik becerisini de eklemek gerekir. Bilgiyi hayata geçirenlerdendi o.

En muhtaç olduğumuz şeylerden biri.

Ertesi Gün:

Onat Kutlar Teşvikiye Camisi'nden yolcu edildi. Yağmur, soğuk, gözyaşı. Şiddete karşı böyle bir dayanışma.

16 Ocak, Pazartesi

Hiçbir Yer'e çalışmaya çalışıyorum. Zaten ilk üç bölümün taslaklarını Reims'de yazmıştım. *Nar* dergisine vermeye hazırladıklarım yeni kılıklara bürünmekte.

Onat Kutlar üstüne uzunca bir yazı yazdım, fakat bir yere verip yayımlatmak içimden gelmedi.

Yazdıklarım da kendim gibi, yersiz. Yayınevlerinin değerli ilgilerine karşın bu duygum çok güçlü.

(...)

Hayatı Savunma Biçimleri adı altında yeni bir hikâye kitabı hazırlıyorum. Bir ikisi zaten *Adam Öykü*'ye verdiklerim; orada yayımlanmışlardan. Daha önce Anı-Roman diye yeni bir tür icat etmiştim. Ankara'daki 22 yıllık çalışma odamın hayatı, onun romanı gibi bir şeydi o: *Göç Temizliği*. Bunun yeri yurdu belli.

Her şeyi yerli ve yerli yerinde. *Hiçbir Yer*'i, bunun ikinci kitabı olarak tasarladım. Yabancı yerlerin, göçülen, gelip gidilen coğrafyaların yukarda, boşluktaki romanı gibi. Dili yersiz yurtsuz. Ya da alfabesi olmayan diller.

21 Ocak

Ses rüyası. En çok 'gördüğüm' değil de, 'işittiğim' rüyalardan biri.

Ortalıkta hiç kimse yok. Kendim de görünür değilim. Yok'um. Yani dudaklarım kımıldamıyor ama ben sürekli yanımdaki birine bir şeyler anlatıyorum. Selis, özenli, çok güzel bir dil, sanki cımbızla seçilmiş kelimelerle; bu kelimeleri sürekli birbirine ekleye ekleye: Hah onlar mı? Jenerali kâhya, kâhyayı jeneral yapanlar mı? Zehirli örümcekler gibi ağlarını karanlıkta örenler değil mi bunlar. Kâhyayı jeneral, jenerali kâhya yapanlardır değil mi özlerinden tohumları atanlar, tarlalarda zehirli örümcek yuvaları var; ulaşılamazlar, derinlerdedirler; ulaşsan tutamazsın zehirlidir, ulaşılmaz jeneral...

Böyle böyle bir dizi cümle: Ses cümleleri.

Günlerden ertesi gün:

Apartmanın giriş katındaki yaşlı teyze ölmüş. Hastanede can çekişe çekişe. Yüksek bankacılarımızdan Burhan Bey'in annesi.

(...)

Gece Hayatım'ın Oğlak'taki yeni yayımı için ek rüyalar, gündüz gündüz görülmüş, uyanık uyanık yaşanmış kâbus örneklerinin anlatıları tamam. Yepyeni uzun ve rüya anlatısının anlamları üstüne ikinci bir önsöz de yazmaktayım. Elimde malzeme bol. Senay Haznedaroğlu'nun armağanı Dreams Writing başlı başına bir kaynak. İlkini öyle, bir önsezi itisiyle yazmıştım. Naif, uçucu bir şey. Bu ise bilgi yüklü. Arapçada rüya, ya da ruya derken 'rüyet'; bu da meğer görmek, bakmak demekmiş. Bu benim kendi keşfim. Bilgilerin en iyisi.

PEN'de düşünce özgürlüğü ile son olayların değerlendirilmesi üstüne bir toplantı. Az kişi vardı. Sevdiklerim, az sevdiklerim, hiç anlaşamayacaklarım ve anlaşmak istemediklerim. Fakat 'uygarlık belası' rezalet bir şey yazdığımı biliyorum. Herkes birbirine katlanıyor. Ortak bildiri hazırlıyor, açıklıyoruz. Genişletilmiş yönetim kurulu da seçiliyor. Düşüncesini ifade edenler suçlu sayılıp da 'şöhret' olunca, 'suça iştirak' sayılarımız da arttıkça artıyor.

Ertesi Gün:

Dün PEN toplantısında hazırlanan bildiri bugün Küçük Sahne önünde okundu. Bakalım savcı -Nusret Demirol- bu sefer ne edecek? Ne ederse etsin; kaşarlanmışız.

Bu patırtı arasında genç şairlerimizden Orhan Alkaya yanıma yaklaştı: "Adalet Hanım, bir yazımda sizi kötüledim," dedi. Ne hoş bir itiraf. Ne yapmışım peki? Bir yazımda 'genç şairler' diye bir laf etmişim. 'Genç' sözümde bir küçümseme var gibiymiş. Sanki böyle bir laf ilk defa söyleniyor. Öyle ama, benim söylemiş olmam önemliymiş. Eleştirisi önemsenmemden geliyor demek ki? Öyleyse, bu da güzel. Ahengimde biraz küçümseme varmış ha? Orhan'cığım, bunu sen en iyisi aradaki büyük yaş farkına ver. Yaşlıların dil alışkanlığından başka bir anlamı yok bunun. Severim seni. Şiirini de, dürüstlüğünü, sorgulayıcı yanını da. Asıl çekindiğim sinsilerdir.

3 Şubat

Uçak. Saat 14.00. Ankara'ya gidiş. AFSAD'daki panel: *Memleketimden İnsan Manzaraları.* 7 saat sürdü. 'Siyaset Meydanı' gibi oldu. Herkes memnun. Can Dündar'ı nasıl özlemişim. Çok sevindim, pek pek sevdim konuşmasını. Kimi fotoğrafları seslendirmesini. Gece birlikte yemek yendi. Halit Çelenk Bey coşkuluydu. Harikaydı. Nâzım Hikmet'in şiirlerini, gençlik günlerimizdeki gibi içtenlikle dolu, dolgun, duygulu, yüksek pek güzel okudu. Ben manzaralardaki düşünsel yoğunluğa, yapısal katmanlara, zamanı algılayışındaki değişken boyutlara, dünü yarına aktarmadaki ustalığına değinmeye çalıştım. Biliyorum, benden kendi romanlarımdaki 'insan manzaraları'na değinmem bekleniyordu, ama yazarın 'kendi yaptıklarından' sözaçması bana hep zor gelmiştir.

Ankara'ya iki gün önce gelebilseydim, kardeşim Ayhan'ın doğum gününü kutlamaya, fazla yakınlığın uzak düşürmelerine dilimi çıkarmaya giderdim. Özleştik. En iyisi İstanbul'da 'resmi' bir randevuyla buluşma oyunu oynamamız.

13 Şubat

Hava yağışsız. Sabah çıktım. Epeyce yürüdüm. Sonra bir minibüse atlayıp Levent'e geldim. Sabrımı, direncimi kutlamak için, kendime teşekkürle bir kucak papatya, kır çiçekleri, beyaz frezyalar aldım. Ayrıca iki sarı demet nergis. Mis kokulu. Eve dönüşte Halim beni öyle kucağımda çiçeklerle görünce, almak, yardım etmek istedi. "Dokunma," dedim. "Dokunma. Bunlar benim!" Sarı ner-

gis demetlerini uzattım: "İşte yalnız bunlar senin!" Hiç alınmadı. Hiç unutmazdı. Nişan günümüzü unuttu bu sefer. (Fatma İnayet: Sen de bütün bu numaralarının sebebini söylemedin!)

(...)

Rimbaud'nun *Le Coeur Volé*'sinden; "Uçmuş Kalp" ya da "Çalınmış Yürek":

Mon coeur Triste/Bave à la Poupe

Kederli kalbim/Pupa yelken/Uçup gitmekte...

İşte, bu da böyle. *Bave à la Poupe*. Kelimeler tek tek biliniyor, fakat Fransızca bilenlere sordum soruşturdum, bu deyiş ya da deyimin anlamını çözebilen çıkmadı. Bu da göstermektedir ki, şiir ancak anadille yazılabilir.

24 Şubat, Cuma

Panasonic marka faks aleti geldi. Başıma bir de faks meselesi çıkardım. Gençlerin çoğu daktiloya gülüp geçmekte, bilgisayar dostu kesildi. Ben, artık daktilo tamircisi bile bulunmadığı halde eski yazı makinelerimi yanımdan ayırmıyorum. Remzi Kitabevi'ndeki Pınar'ın erkek kardeşinden satmaya karar verdiği eskinin eskisi bir Baby yazı makinesini de kapıp aldım; Büyükada'ya arzuhalci masamın üstüne koydum. Bir iki tuşu eksik, ama orada işe yarıyor.

"Bilgisayara geç," diyen diyene, işitmezden geliyorum. Fakat şu faks kullanmak meselesine mecbur kaldım. Gazetelere, dergilere gidecek iki üç sayfalık, bazan tek sayfalık yazıları götürüp elden teslimin bir anlamı kalmadı sahiden. Vakit kaybı. Para kaybı. enerji kaybı. Hele şu aydan aya durmadan artan trafik kalabalığında. Eskiden

Büyükdere-Taksim arasını minibüsle –İnönü Caddesi'ne kadar- yirmi dakikada alıyorduk, geçen gün, üstelik de taksiyle tam bir buçuk saatte alabildik. Aşka değil, faksa mecburum. Çünkü Halim eve çekileli büro fakslarına yaslanmak şansı bitti gitti.

Her şeyi, telesekreteri, yazının kopyasını sağlaması, bunların gerekli faks numarasına gönderilmesi, print kâğıdı takıp çıkarması, senin yerine gerektiğinde telekızın yanıt vermesi falan dahil, zil sesi soluğu da istediğin gibi ayarlanan bu tam takım telefona kavuşmak iyi olmaz mı? İyi oldu. Ancak faks çekmek bahsini öğrenmek, rulo kâğıt takıp çıkarmak bir iki sefer elimi ayağımı dolaştırmıştır. İşte öğrendin! Ne de kolaymış...

27 Şubat

Basın/yayındaki genç okuryazar dostlarımdan Sabahattin Şen aradı. Eksik olmasın, sık arar. Bana hayatı elinden geldiğince kolaylaştırmak için çırpınır. Bir kitap hazırlıyormuş. Bağlam Yayınları'nda çıkacak *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu* üstüne bir kitap. Orda benim de bir yazım bulunsun istiyor. İzlek hoşuma gitti. Yazacağım. Bu arada YKY yazarlarından 'görmeyi çok istediğiniz bir filmin hikâyesinin, sinopsisinin yazılmasını' istemiştir. Bunlar da bir kitap olacakmış. Tam bir kışkırtı. Görmek istediğim filmin adı bile hazırdı bende. *BAĞEVİ*. Suluboya. Kurtuluş savaşı bizde genelde hep 'askeri yönü', cephe manzaralarıyla anlatılır. Halkımızı köy kadınlarının kağnı arabalarıyla bomba taşırlarken 'göstermekten' ibarettir hemen hemen. Yakup Kadri'nin *Yaban*'ını da bir yana koyalım, çünkü o da 'şehirli aydın' ile 'köylü insan'

arasındaki yabancılık üstüne. Peki cephe gerisi, 'kan kustum, kızılcık şerbeti içtim'ci sivillerin, erkekleri savaşta köy, kasaba kadınlarının için için ve zarafetle verdikleri hayat savaşımı nerde?

Bu sinopsisi yazacağım, benim yazarken kare kare çektiklerimi kimsenin görüp anlamayacağını bile bile...

7 Mart, Salı

Efendim, kırk yıldır adım adım yaklaşılmaya çalışılan Avrupa Birliği'ne, AB'ye üyeliğimize adaylığın ilk adımı dün, Brüksel'de bir kararname imzasıyla atılmış bulunmaktadır. Adaylığa adaylık hazırlığı namına...

Türkiye Cumhuriyet'i Devleti, hadi toptan Batı diyelim, Batı'ya çok hizmet etti. Onun açık pazarı, şusu busu da oldu. Bu hakkın kabulü gecikmiş bir kabuldür. Bari biz kendi kendimizi onarsak da, AB'ye böylece 'kabul edilsek'; hiç değilse bir oy hakkımız olur; kalenin dışını da içi gibi yakından görürüz; şu olsun, bu da böyle olmasın, deme hakkımız doğar. Tek yanlı 'küçümsenme' yerine, karşılıklı hesaplaşma hakkımız doğar. Brüksel'de olup biten, şimdilik şatonun kapısı önünde durmamızın kabulüdür. Bakalım sofraya kabulümüz ne zaman mümkün olacak. Elimizi yüzümüzü temizlemeyi; 'onlar için' olmaktan önce 'kendimiz için'...

Ertesi Gün:

Sabah gazetesinden bir muhabir sormakta: Eski kuşaklarla yeni kuşak edebiyatçılar arasında fark var mı? Ne gibi farklar var? Fakslanan cevap: İkisi arasındaki mesafe çok açık değil. İlişki demokratikleşti. Genç edebiyat

yazarı kendisinden öncekinin önünde artık öyle yaprak gibi titremiyor. Kendine güveniyor. İç dünyalardan çok dış görünüme, 'görünmeye' çok daha istekli. Genel olarak 'çok satma'nın 'çok iyi yazar' demeye geldiğine inanıyor olmalı ki, bu yolda rahatlıkla zaman harcayabiliyor. Bu da yayınevlerinin hoşuna gidiyor. Mal'a yapay değer biçmek için birbirlerini tamamlıyor gibiler. Aslında eski kuşakla yeniler arasındaki hiyerarşinin silinmesi, ilişkilerin demokratikleşmesi iyi bir şey. Ama eşitlikle terbiyesizlik, kendine güvenle topluma ve gelecek zamanlara karşı sorumluluk arasındaki çizgi çok ince. Yeni kuşağın, ne olacaksa çarçabuk olsun isteğinden doğma gözü kara bir yarış, bence hayli tehlikeli. Bireyciliğin, ben ben'ciliğin hâkimiyeti demeye geleceği için. Yeni kuşak, kendinden öncekileri bilmemekten, eskilerin duyduğu eksiklik kadar bir eksiklik duymuyor gibi... Kendisini 'bu ve böyle yapan' koşullarla bir sorunu yok sanki.

21 Mart

Epeydir burda, Büyükada'daydım. Arada Halim de gelip gitti. Ocakta çam kozalakları yaktık Çıtır çıtır. *BAĞEVİ* senaryo hikâyemi yazıp bitirdim. İçim rahatladı. Yarın Büyükdere'deyim. Komşunun huysuz köpeği öldü gitti bitti sanıyorduk. Yeniden zuhur etmiş. Halim söyledi. Şehirde işlerim, takıntılarım olmasa hiç dönmezdim oraya. Ben Ada'dayken komşum Suna Hanım da burda kalıyor biraz. Biz yoksak, hiç gelemiyor. Yalnızken korkuyormuş. Bahçelerimiz bitişik. Onların gülleri var, çok güzel. Bizim oraya oldukça seyrek ve düzensiz gitmemizden sanırım hoşnut değil.

Dün Gürol Sözen geldi. Ben de Metin Sözen'le görüşmek istiyorum. On bine yakın kitabımız artık küçük apartman dairelerine sığmıyor. İşe yarayacak bir yere bağışlamak iyi olacak. Eski eserleri koruma peşinde karısıyla birlikte çok emek veren, hepimize başkalarına da armağan olmak üzere ağaç dikme kapılarını açan Metin Sözen belki bu 'saklanacak kitaplar' için de bana bir fikir verebilir. Gürol, kendisinin kalem ve objektifinden çıkma *Mavi Uygarlık* albüm/kitabını getirmiş. Harika bir armağan. Duyguyla ve bilgiyle hazırlanmış. Baskısı da nefis. 'Manzaralar'a edebiyattan da göndermeler var. Benim *Skylife*'ta çıkan "Doğu Akdeniz'de Zaman" yazımdan da alıntılamış Side/Alanya bölümü için. Sevindim. Çünkü fotoğraflarla yazılı anlatı birbiriyle gayet uyumlu kucaklaşmış.

Ertesi gün. Akşam.

Ölüm. Ölü Ingeborg Bachmann'a ithaf'ımdır:

Bir annem olsaydı bari
Bulacak ruhumdaki
Minörlerle majörleri

Güldal, Sabancı Kültür Merkezi'ndeki İdil Biret konserine çağırıyor. Gideceğiz. Güldal ki, bizim Ankara Tuna Caddesi'ndeki bahçeli evimizde yaşadığımız yıllarda annesi babası bahçedeki 'müştemilat'ta otururlardı. Önce ablası, sonra kendisi annemin kucağına doğmuşlardır. Şimdi Sabancı Kültür Merkezi'nde çalışmakta; yakında

evleneceği nişanlısı da öyle. Beni buldular. Nerde? TÜYAP'ın onur ödülüm için adıma hazırlanmış toplantı akşamında. Yıllar sonra bu buluşma bana lise-fakülte yıllarımı hatırlatmıştır.

Bu ayın 25'inde Metin Sözen'in Sadberk Hanım Müzesi'nde bir sergisi var: "İstanbul'a Yeniden Bakmak". Fotoğraflar, dialar. Geçmişi kayıplardan çıkarmak. Dün ve bugünü yan yana, iç içe görmek. İstanbul bilinci sağlamak.

17 Nisan, Pazar

Masa başına oturacak durumda değildim. Bütün gün uzanıp okudum. Bu sefer de gözler isyan etti. Yine mil çekiliyormuş gibi oldum. Mil çekildi, kezzap atıldı: Çok acıyor. Okumam kaldı. Geçmişte üst üste günlerce 18 saat çalışabiliyordum. Besbelli gövdemi kollayamadım; ona hiç bakamadım. O da benden böyle böyle intikam almaya başladı. Anlıyorum; yine de moralimin bozulmasından kendimi alamıyorum.

(...)

Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne karşı 'Düşünce Özgürlüğü' kampanyası başlatılmış, 1.000 den fazla imza toplanmıştı. Kampanya 'suça iştirak' suçu işlemeye gönüllü olanlarımız kendimizi savcıya ihbar etmiştik. Yaşar Kemal'in bir yazısı nedeniyle ona dava açılması üstüne... İçimizden yedi kişi sorguya çekilecekmiş. Doğru haber mi acaba? Erdal Öz 'suça iştirak'çilerden yazılar aldı. Gönderdim. Benimki nedense kitapta yok. İlgilenenler, herhalde postada kayboldu, diyorlar. Erdal'ı aradım."Canım sen bildiriyi imzaladın ya yeter; yazını yine gönder, kitaba yeni bir basım daha yapılacak ona koyarım..." dedi.

Ertesi gün:

Akşam. Ne kadar sık yakalanır oldum: Yine ağırın ağırı bir grip. Ateş 38,5. Yataktayım. YKY bana Uğur Kökden'in henüz basılmamış ama dizilmiş, eli kulağında çıkacak olan *Seslerin Resmi* deneme kitabını göndermiş. Okuyordum, yarına bıraktım.

22 Nisan

Vücut ağrılarım biraz hafifledi. *Seslerin Resmi*'ni okudum. Okuru her anlamda çoğaltan, düşündürücü, hatta etkileyici denemeler. Resim sanatı, müzeler: renkleri okumalar. Yabancı bir yerin iklimine alışabilmek için yirmi yıl geçmesi gerek demek ki. *Seslerin Resmi* için *Kitap-lık* dergisine bir yazı yazmaya başladım bile: İçimin emri.

Oğlak ve Metis Yayınları'ndan bana kitaplar geldi. Gözlerim. Göz nezlesi alerjiden daha mı etkili oluyor acaba? Geçenlerde göz doktoruma gittiğimde gözlerim için 'alerji' teşhisi konulmuştu ama, alerjiyi grip ve nezle azdırıyor belki de...

Gece:

Oklahoma'da patlayan bomba ile 180 kişi ölmüş. Dünyada korkunç bir hava esiyor. Terör, şiddet... Bizdeki olaylar yalnız değil. Japonya'da insanlar metroya basılan gazla zehirleniyor. Bizim Güneydoğu kan gölü. Mehmetçiğe yardım kampanyasında savaşanlarla izleyenler bir arada, herkes 'ölüm'ü yüceltiyor, 'kahramanlık' -vatan için ölüm- gündeme damgasını vuruyor: Yaşam için savaş tedavülden kalkmış durumda.

23-24 Nisan

İyileşmiş gibiyim. Halim bana bir yığın gazete, dergi, haftalıklar falan almış. Saatlerce haşır-huşur sayfalarını çevirdim; içimdeki öfke köpükleri kabara kabara. Ahmet Altan'ı *Milliyet*'ten selamsız sabahsız atıvermişlerdi; basında bir iki dokunuş dışında kimseden gık çıkmadı.

Aferin Can Dündar! *Milliyet*'e 'Romantik devrimci' diye ışıldak reklamlarla o getirilmişti; şimdilik yalnızca Ahmet'in çıkarılışını protesto ederek gazeteden istifa etti. Tevekkeli hep gözüm tutmuş, pek sevip durmuşumdur bu çocuğu! Solcuysan çalışacak, üreteceksin vee üretimin dört başı mamur olacak. Öperim seni Can Dündar.

27 Nisan

Güner'in ölüm günü. 18. yıl. Bugün ondan yalnızca *Yeni Yüzyıl* sözaçtı. Başka, hiç.

*

Ertesi sabah:

Dün gece İhsan Kudret Hanımlarda edebi sohbetle dolu güzel bir yemek yendi: Alpay Kabacalı, İffet, Tahsin Yücel ve eşleri, Hilmi, Halim, Müntekim Ökmen'lerle birlikte hayli de esprili bir toplantı.

İhsan Hanım bir 'Cevdet Kudret Ödülü' oluşturmaya çalışıyor da, konuklarına fikir danışıyor. Çıkınca, yolda Tahsin Bey'e *Üç Beş Kişi*'yi Zeytinoğlu Ailesi'nden bir hücreyi dahi tanımadan, bilmeden yazmış bulunduğumu

nihayet açıkladım. İtiraz: "Nasıl olur? Oturdukları mahallenin caddenin adı bile aynı!" dedi. Karşılıklı şaşkın bakışakaldık. Tahsin Yücel Bey'i inandırmam mümkün olmayacak galiba; fakat çoktandır bu konudaki dedikodulara, 'Mümtaz Zeytinoğlu'nun sevgilisiymişim hatta, onunla mavi yolculuklara çıkarmışım' vb. söylentilere rağmen içim rahat. Çünkü epeyce geçmişte bir gün Halim'le Rejans'tan çıkarken çok hoş genç bir kız kapıda beni durdurmuş: "Ben Banu Zeytinoğlu, Adalet Hanım. Annem, ben, hepimiz Eskişehir'de geçen romanınızı çok sevdik. Söylentileri de biliyoruz ama, hiç üzülmeyin. Tanışmadığımızı biz biliyoruz. Keşke babam da sağ olsaydı..." demiş bulunmaktadır sevimli sevimli. Zeki mi zeki, muzip mi muzip.

Eskişehir festivallerine çağrılıyorum. Gidiyorum. İyi ki yazmışım şu *Üç Beş Kişi*'yi. Mümtaz Bey'den geri kalanların dostluğunu kazandım.

20 Mayıs'ta Rotterdam'da yapılacak bir edebiyat toplantısına yolculuk var. Benim yazarlığım ve özellikle *"Fikrimin İnce Gülü"* üstünde durulacakmış. Rotterdam'dan telefon: KLM bileti hazırmış. Şu adrese gidip alabilirmişim.

Yarından sonra ATV'deki Siyaset Meydanı saatinde "Terör ve Demokrasi" tartışılacakmış. Katılmam isteniyor. Gidemem.

2 Mayıs, Salı

Sabahleyin Beşiktaş DGM'deki duruşmamıza yetişmek için epey zorlandım. Erdal Öz girişimiyle *Düşünce Özgürlüğü* kitabında toplanan, Haluk Gergin'lerin hapse atıl-

masına neden olan yazıların yazarları, bunu basan yayınevlerimizi, kitaptaki yazıları yazanlar kadar suçlu sayılmalarına imzalarıyla destek verenlerimizin mahkemesi. Savcı önünde ifade vermeye çağrılıyız. Savcının sorgulamasına karşı, "Evet, aynı yazıları destekliyorum; bunları ben de yazmışım sayın, tutuklayın beni, hapse attıklarınız gibi beni de hapse atın," demeye hazırım. Herhalde hepimiz hazırız buna. Bekledik, bekledik. Çağıran yok. Meğer duruşma günü yanlış anlaşılmış. Yarına kaldı.

Ertesi gün. Gece.

Bu sabah Halim beni arabasıyla yine DGM'nin önünde bıraktı.

Baktım, Aziz Nesin Bey, Erdal Öz, Orhan Alkaya, Ataol Behramoğlu, Arif Damar ve daha yirmi kadar 'gönüllü suçlu' gelmişler, oradalar. 'Yazarçizerler takımı' sıraya dizildik. Sırayla ifadelerimizi verdik. Ben çıkınca baktım, Nilüfer Göle ile Asaf Savaş Akat da geldiler. Ayaküstü, ne oluyor-bitiyor kabilinden biraz sohbet ettik. Nilüfer Göle'ye daha önce, Taksim'de rastlaştığımız bir gün: *Modern Mahrem* inceleme kitabınızı okurken bir şeye takıldım. Kadın hakları üstünde dururken hayattan ve edebiyattan bazı örneklere de başvuruyor; kitaplara göndermeler de yapıyorsunuz, ne güzel. Bu arada benim *Ölmeye Yatmak* romanımın ana karakteri Aysel'e de değinirken hakkında yaptığı yorıma katılmadığımı, söylemiştim. Çünkü Aysel'in ancak intihar ederek özgürleştiği kararına varıyordu. Romanda intihar sözkonusu değil, ama aslında üçlememin ardından gelen ikinci romanında olduğu gibi *Hayır...*'da da Aysel hayatta. Nilüfer Göle, değer-

li şairimiz Hilmi Yavuz'un *Ölmeye Yatmak* üstüne yazdığı romanı baştan sonra olumlayıcı yazısındaki 'hükme' bel bağlamıştı. Taksim'de şakalaşarak bu işi geçiştirmiştik ama mahkeme kapısında bana öyle güzel bir haber verdi ki Nilüfer: Kitabı İngilizceye çevirirken bunları dikkate almış. "Hatta, dedi, benim yorumlarımı tepeden tırnağa gözden geçirmemi sağladınız. Eksikliklerimi gördüm, tamamladım. Teşekkür ederim." Daha ne isterim?

İşte düşünceyi ifade özgürlüğüne engel olmaya çalışan askeri mahkeme kapılarında aydın buluşmaları böyle olur, dedim. *Yazko* dergisi eliyle bana iftira edilmesine göz yummuş ve hep susmuş aydınımız Memet Fuat'ı yazık ki şimdi yine düşünmeden edememekteyim.

7 Mayıs

Dün sabah Eminönü'ne, Mısır Çarşısı'na gittim. Yeni Cami'ye bakan tarafındaki açık pazar bir kalabalık, bir kalabalık. Yoksul insanlarımız bayram alışverişinde. Oralardaki bir tencere-tava dükkânında benim pek ayılıp bayıldığım mavi çinkodan çaydanlıklar görmeyeyim mi? Bir kendime, bir de Seher Hanım'a aldım. Bendekini su kaynatırken yakıp patlatmıştım da, o zaman söylemişti, "Ben de çok severim bunları," diye.

Seher Hanım bugün öğleden sonra geldi. Yarın Halim'le birkaç günlüğüne B.Ada'ya kaçacağımıza göre bize atıştırmalık yiyecekler hazırladı. Annemin kabaklı böreklerinden bile yaptı. Duruşuyla, iki çocuğuna ve bir büyük terzi yanında çalışan kocasına rağmen hayatla barışık; gayet dinamik ve zarif biçimde, hiç yakınmasız onunla başa çıkışıyla bende gerçek bir saygı uyandırdı Seher Hanım.

Kızı ortaokulda, onun küçüğü oğul minicik. Sade yaşça değil, bedence de öyle. Hani sanki bir karışla kucaklanabilecek kadar ince. Seher Hanım benim insana güven duygumu sağlıyor. Bülbül sokağımızdaki çoğunluğun güven, hatta insana karşı anlayış duygularımı törpülemelerine karşın onun tutumu tam bir panzehir. İnsanlar birbirlerine elense çekmeden de pekâlâ bu kadar yakın olabiliyorlar işte.

B.Ada, 8 Mayıs

Geldik. Geçen yıl ellerimle diktiğim papatya 'ağacı'm çok neşeli. Çadır gibi, çiçek içinde. Yardıma gelen Ferdane Hanım evi temizlemiş. Ama kepenklere dışardan şööyle bir el sürmemiş. Toz içinde. O içerden sorumlu ise, kocası Abdullah da dışardan sorumlu. İkisi el ele verseler, her şey tıkırında gider. Sevgili Abdullah apayrı bir tip. İki yıldır bahçede şunu şunu şöyle, bunu bunu da böyle yapacağını söyler durur. Söylediklerinin tekinin gerçekleştiğini görmedik henüz. Umut vermese daha iyi. Bahçeyi sulama işini dahi tam da deli çağındaki oğluna yıkmış bulunmakta. Her çim sulayışında ya kare taşlardan bir ikisi kırılır, ya su motoru yanar, ya trafo atar, ya bahçedeki 'sulama kuyusu trükü' hava yapar. 2 metrekarelik yer iki yıldır sebzelenemediği gibi, taze maydanoz nane 'yetiştirme yeri'mizden de henüz hiç yarar sağlayamadık. Tohumları taaa Eminönü'nden nasıl da büyük bir heyecanla alıp getirmiştim. Abdullah'a, "Bari orasını da çimle geç," dedim.

Fakat bu sefer cinleri asıl tepeme toplayan şu oldu: Gözüm gibi diktirip kendi ellerimle baktığım güller bitlen-

miş! Benim zaten indikçe inen, sallantıdaki tansiyon büs bütün düştü. Benim bu kadar değişik tipten adamın karşısında düşüp bayılmasam bari, diye dualara gark oldum.

Anlaşılan bu 'şekerin şekeri' adamla yürümeyecek bu iş. Ada'daki bahçemizi gözden çıkardım. Tabii bahçıvan'ımızı da. Meğer o başka bir yere girmiş. Üzülmemeliymişiz, o oğlunu yine bize göndermeye devam edebilirmiş. Halim yine de alttan almakta. Elinden tutup bir bir gösterdim: Bak, su boruları ve sulama 'köşkünün' kapısı açık. Anahtarları kayıp. Suna Hanım'larla ortak yer, üzülüyorlar. Bak, şu karolar ta nerelere kadar kırık. Bak, odunluktaki inşaat artığı tahtalar hâlâ daha istiflenmiş değil. Kışları ocağı bunlarla yakacaktık hani? Bak, bak, bak şu güllere! Bitlere bak bitlere... Hüüü, hüüü, hühhhh: Gözyaşları.

Halim'ciğim yahu, Seher Hanım'ın kabakları börekleri çok fazla, pek de güzel olmuş. Biraz paket ettim, Abdullah Efendi'ye versene bunu, lütfen! Hah hah hah-hih hih hih: Bol kahkaha.

Büyükdere, 13 Mayıs

Önceki gün Ada dönüşümüzde vapur çok kalabalıktı. Zaten Büyükada da öyle; ellerde çalgılar, ayaklarda toplar: Bayram tatili yapılıyor(du).

Buna karşın İstanbul birkaç günlüğüne bizim gibi sessizliği, edebi temizliği sevenler için yaşanır bir şehir olup çıkmıştır. Herkes, tatil olduk, diyerek bayrama taa iki gün önceden şehir dışına gitmiş bulunmaktadır. Haftasonu da tatil. Yaşasın el öpme ziyaretleri. Rize'den gelen oraya, Antep'ten, Erzurum'dan gelenler de geldikleri yere büyük zi-

yaretine, burdan yurtdışına gidenler buraya... Trafik? 48 ölü 58 yaralı.

Bizim buranın 4-5 'iti' vardı ya, (biri dişi cinsten) tatilde onları da alıp götürmüşler. Mahallemizde alışılmadık bir güzellik. Her yanın nasıl çiçek içinde olduğunu görebiliyor, 'gelin ağacı'nın zevkine varabiliyorum. Bugün akşam yemeğini terasta Huriye Necatigil Hanım'la yedik. Emekli'den Halim bize evsahipliği yaptı: Balık ve salata. Çilekle süslenmiş dondurma. Değerli şairimizin eşine yazılmış mektupları. Huriye Hanım'ın bize onlardan bazılarını okuma yüceliği, nasıl desem, bize bu kadar derin bir yakınlık göstermesi... Mektuplar büyük ozanımızın büyüklüğüne denk.

Bu satırlar üçümüze de çok iyi geldi. Yüreğimizdeki bütün çerçöplerden arınmış gibiyiz. Bu arada, tabii besbelli: Komşunun azgın köpek de tatilde!..

19-24 Mayıs: Rotterdam'a yolculuk.

İlki Rotterdam'da benim yazarlığım üstüne temalar, düşüncüler açısından bir forum. Ben de konuşuyor, açıkçası soruları yanıtlıyorum. Amsterdam'daki toplantı: Adalet Ağaoğlu yazarlığında yolculuk ve *"Fikrimin İnce Gülü"*... Oradan geçeğim üçüncü toplantı Leiden Üniversitesi'nin çağrılısı olarak, Ortadoğu-İslam Kültürü Bölümü'nde: Bir geçiş dönemi yazarı olarak Adalet Ağaoğlu "Dar Zamanlar" üçlemesi üstüne ve Çağdaş Türk Edebiyatı. Bana düşen: Tarihin değişim ânı. Değerler değişimi. Yaşam, yazın ve yaratı bakımlarından. (Dersimi çalışmaya başlıyorum.)

*

Öyle bitkinim ki, kendimi buraya dönmüş gibi bilmemeye çalışıyor, evin içinde sürükleniyorum.

Leiden'den önce hem Rotterdam toplantısında, hem Amsterdam'da benimle birlikte olan Petra (Petra de Bruijn), doktora tezini benim sahne oyunlarım üstüne yapmıştı. Tez çalışmaları sırasında Metin And da hocası, danışmanı olmuş. Bu sefer hem Barbara Fleming'le tanıştım, hem Prof. Dick Kopmann'la. Dick kanal kıyısındaki pitoresk bir lokantada bize nefis bir yemek ısmarladı. Kendisi şişman ve çok neşeli. Ardından kanalda baş başa kayık gezintisi. "*Fikrimin İnce Gülü*"nü Felemenkçeye çevirmek istiyor iznim olursa. İzin oldu gitti. Aslolan sonuç. Kopmann kanalda, suyun içinde nasıl ettiyse bir şey buldu, çıkardı. "Bir pipo ağzına benziyor bu, antika galiba. Size armağanım olsun," dedi. İşte böyle, zaman zaman çocuklaşmak iyidir. Yazık ki eşi yatalakmış. Kanserden. Çeviriyi ne zaman, nasıl bitirebileceğini bilemiyormuş.

Barbara Fleming'le daha önce yazışmıştık. Hayatımın hikâyesi bir dergiden istenmiş, ben de yazmıştım. Almanya'da iken bunu görüyor, çeviriyor. Fakat tabii dergide bu yazımın nasıl dizgi hatalarıyla, cümle atlamalarıyla, yalan yanlış çıktığından haberi yok ve bu dergi sahibinin kaçamak 'satışından' başka bir şey olmadığı anlaşılmış bulunuyor. Ben kendisine aslını göndermiştim. Bunu konuştuk. Amsterdam'da Leiden öğrencilerinden, lisans tezi hazırlığındaki Mehmet Emin Yıldırım'la tanışmak, evinde buluşmak bir keyifti. Dick'i o da seviyor. Çevirisi çok iyi imiş.

Ayın 27'sinde PEN kongremiz var.

Nar dergisi Sayı 3'te bazı gazetelerle birlikte şu haberi görüyorum: Adalet Ağaoğlu *Hiçbir Yer* adı altında ikinci Anı-Roman'ına devam ediyor.

(...)

Semih Gümüş'ün *Başkaldırı ve Roman* adlı inceleme kitabı Oğlak Yayınları'ndan çıktı. Kitabın alt başlığı: *HAYIR... İçin Bir Çözümleme Denemesi.* Semih Bey'in *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* için yaptığı inceleme geçen yıl *Yazının ve Tarihin Bilinci* adıyla YKY'den çıkmıştı. Yazarlığımın başından bu yana ilk defa böyle bir edebiyat incelemesiyle tanışmış bulunmaktaydım. Kendisiyle de hesaplaşarak romanın, ama aslında anlatının derin sularına daldıkça daha çok dalmaya yazgılı eleştirel bir edebiyat incelemesi. Semih Gümüş'ün yenileri arasında bir de İş Kültür Yayınları tarafından basılmış *Yazının Sarkacı Roman* adı altında bir eleştiri kitabı var ki, bunu incelemenin oldukça dışındaki durumuyla tek başına 'eleştiri' tanımıyla yayımlamak daha doğru. Çünkü burada aşağı yukarı yirmi roman yazarımızın romanları tek tek ayrı yazılarla ele alınmış; bu yazıların bir toplamı ve her bir roman edebiyat terazisinde tartılarak ele alınmış. Doğrusu ya, bu kitap benim *Hayır...*'a hangi açılardan nasıl yaklaşıldığı merak ve heyecanımı büsbütün körüklemiş bulunmakta.

Üstelik bu sefer genelde edebiyatın, özelde romanın başkaldırı sularına dalınmakta. Ben bu romanımda *Hayır...* 'başkaldırısının' yanına özellikle ad olarak üç nokta yan yana koydum; sloganvari bir ünlem sanılmasın diye... Çünkü bu roman kahramanları yoluyla kişinin ken-

dine başkaldırmasının, kendisiyle barış sağlama çabasının romanı. Elbette 'o kişi'leri 'bu kişi' yapan dışarısıyla keçiler gibi alın alına toslaşarak...

(Başmüfettiş: Dur yahu, kendini kendine anlatıp durma. *Başkaldırı ve Roma*n'ı hatmet de ondan sonra ötmeye başla. Anlaşıldı, 'Öte Yana' geçildiğinden hâlâ emin değilsin, *Hayır...*'ı böyle üç noktalı falan yayımlatmayı göze aldığın halde. Genel okuru ilgilendirmez böyle üstü kapalı ayrıntılar, fakat dua et ki, Semih Gümüş öyle okurlardan değildir.) Valla da, talla da, her seferinde benim katlime çalışan Yıldız Ecevit postmoderncisinin bu sefer de 'efendime söyleyeceğim'lerimi seve seve kullanmış ve ilk romanıyla çok ilgimi çekmiş, beni kendisine sevdirmiş Hasan Ali Toptaş'ı her şeyimi ona yamayarak omuzlaması fena canımı sıkmıyor değil: Oğuz Atay'ın da bir kerecik adımı, üstelik yalan yanlış geçirmesi yetmezmiş gibi! Töbe töbe estağfurullahhhh... (Ben bana: Dikkat! Kültür hayatımızın pazar hayatından kurdeşen kapmışa benziyorsun. İlaçlan, ilaçlan!..)

14 Haziran

Günler akıp gidiyor. Arada konserlere gidiyorum, Aya İrini'de Ruhi Ayangil tambur konserini de içim okşana okşana dinlemiş bulunmak buna dahil. TRT'deki Nalan'ın hazırladığı programların ne zaman yayımlanacağı hâlâ belli değilmiş. Aradan iki yıla yakın bir zaman geçmiş olmalı. Al memleketi, vur 12 Eylül sonrasının TRT'sine...

Hiçbir Yer'ime iki bölüm daha yazdım. Raşit ve Senay'ın *Nar* dergisinde yayımlanmaya başlaması iyi mi oldu, kötü mü, bilemiyorum. Kendimi sağlık olarak pek güçsüz, hayata küsmüş gibi hissediyorum.

Sık sık sinemaya kaçıyorum. Arada bir Sefa Kaplan'la buluşuyoruz. Eksik olmasın, Ada'da da ziyaret ediyor bizi. Yeni şiirlerini getiriyor. Halim bunları öyle güzel okuyor ki, kelimeler hayatın içine çekiliyor, diriliyor gibi oluyor.

Dün Fransa Konsolosluğu Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'ndeki bir toplantıya gittim. 'Dil Oğlanları' yani Fransız mütercimler sergisi. Çıkarken Stefanos Yerasimos'la yan yana gelip konuştuk. Fransa'da L'Orient, dört-beş ayrı Türk yazarının İstanbul üstüne yazacağı farklı farklı yazılarının bugüne kurgulanışıyla bir ortak roman gibi montajlayıp (Postmodern yaklaşım mıymış, neyse işte) ortak bir basım yapmak istiyormuş. Enis Batur'a, Murat Belge'ye Orhan Pamuk'a, bir de bana teklif gelecekmiş.)

15 Haziran

Dikkat! İstanbul Ansiklopedisi'nde benim adım Büyükada'ya bir gönderme yapılırken geçiyor. Büyükada'yı açıyor, bakıyorum. Bu maddede benim *Bir Düğün Gecesi* adlı romanımda Büyükada Anadolu Kulübü'ndeki bir düğünü anlattığım söyleniyor. Ankara coğrafyası da büsbütün hasıraltı olmuş gitmiş. Düğün anlatımın adresi Ankara Anadolu Kulübü'dür. Bu, ansiklopediye bütün güvenimi kaybetmeme yetti.

Ankara üstüne kitaplar yazılır, romanlardan alıntılar yapılır; başkent Ankaralı olmayan yazarlara yazdırılır; Yakup Kadri'nin Cumhuriyet başkenti Ankara'sından beri ilk defa şehir içinde geçip, bütün şehir coğrafyasına yüklenmiş *Ölmeye Yatmak* akıllara bile gelmez; bu sefer de kasten Ankara Anadolu Kulübü'nü roman mekânı ola-

rak seçmişliğim götürülür, Büyükada'ya yamanır. Hoş, İstanbul üstüne yazanların da, bu şehir için yazdırılanların aklına, bir küçük saptama için olsun *Üç Beş Kişi*'nin İstanbul'u gelmez.

23 Haziran

Birkaç gün Ankara'da kaldım. Müjen'le Medine ilişkisi biraz daha iyi gibi. Emin Mahir ve Alageyik'lerle buluşmak beni rahatlattı. Hele küçük oğulları Can'ın yazarlığıma verdiği önem! Unutulur gibi değil. Birbirimizle yakın dost anlaşması yaptık.

Dönüşte de ne göreyim. Hikmet Altınkaynak evleniyor ve nikâh davetiyesine benim *Karşılaşmalar* kitabımdan bir alıntı yapmış. Hevese geldim. *Başka Karşılaşmalar*'ı da hazırlayıp YKY'ye sunmaya karar verdim.

6 Temmuz, Perşembe

(Dünü bugüne bağlayan gece. Saat 01.10. Aziz Nesin İzmir'de ölmüş...........)

Yalnız 'vatan'ın değil bütün dünyanın ve dünya insanının hakkaniyet içinde sağ salim olması yolunda gecesini gündüzüne katıp durmuş Aziz Nesin'imiz bizim. Edebiyat dünyasının yeri doldurulamaz büyük mizah ustası. Bunda hemen herkesin birleştiğinden kuşku duyanlar varsa, alınları karışlansın. Bunlar da otelde yazarçizerler yakma, katletme müteşebbisleri zaten. Mizah yazını ustası Aziz Bey, çok daha temel anlamda bir yönünden ötürü de büyük, yeri büsbütün doldurulamaz bir kişimizdir. O, içine doğduğu dünyadan, arasında yaşadığı insandan

sorumluluğun bilincinde, bu bilincin gereklerini yerine getirmekten, hayata geçirmekten hiç geri kalmamış bütün bir aydın. Bence Aziz Nesin yazar olmasaydı, düz bir vatandaş olsaydı bile hayata karşı aynı sorumlulukla tavır almaktan geri kalmazdı. O yine büyük harflerle Aziz Nesin olurdu. Bu toprağın insanı ve bütün insanlık hakları uğruna çırpına çırpına can verdi. Gelip geçmiş yönetimler onun için iyi tarafından hiçbir şey yapmadı; o ise başta onlar, bu topluma çok şey verdi. Bari istediği, dilediği biçimde gömülmesine yol versinler de, vicdanlarının karasından birazcık kurtulsunlar.

(Bir bilgi: Aziz Nesin'in isteği yakınlarınca –el altından– yerine getirilecektir. Kimse duymasın.)

10 Temmuz

Akşamüstü *Cumhuriyet*'ten bildirdiler: Mehmet Ali Aybar ölmüş.

TİP, onun başkanlığı altında dalga dalga yükselmiş, TBMM'ye hayatımızda ilk defa sol'dan tam 15 milletvekili girebilmişti. Ne kadar, ama ne kadar umut dolu günlerim. Olup bitenler, kargaşa, içerden bölünmüşlük, darbe üstüne darbe'ler... Hepsine tam bir aydın tavrıyla 'güleryüzlü sosyalizm' anlayışıyla 'efendice' direnmiş Aybar, bu kadar işte: 89 yaşında. Gitti. Karşısına geçenler: 'Sosyalist dendi mi kirli pasaklı, aşksız-meşksiz, asık surat, vurducu kırdıcı olmalıydı' öyle mi? Eğitimsizlik, kültürel seviye bizi 'anlayışlı' olmaya çağırmıştır, ama nereye kadar, nasıl? Aziz Nesin Bey boşuna haykırmak zorunda kalmadıydı 'bizim halk budaladır' diye. Her şey gibi sabrın da bir sonu vardır.

(...)

Dün İstanbul sele kapıldı. Arabaları bile seller sular götürmekte. Altyapısız şehir, kendi içinde boğulmakta; kendi kendisini boğmakta. Bizim tavan yine aktı. Onca bakım, tamir neye yaradı. Bunun yanıtı yok, çünkü birçok insan, gecekondularda, bodrumlarda sular altında kaldı. Giden gidene.

Gece:

Gazetelere bakmak şimdiye kaldı. *Yeni Yüzyıl* "Bölünme Korkusuna Son" başlığı altında şöyle diyor: Helsinki Yurttaşlar Derneği, TOBB raporu gibi çalışmaların artmasına destek arıyor. Yazının alt başlığı şöyle: "Bu rapora gösterilen tahammülsüzlük, barış içinde bir arada yaşama yönünde çaba sarf eden ve çözüm öneren kişi ve kuruluşları harekete geçirdi. Dernek, Türkiye'yi bölünme tehlikesine sürükleyen şey, bölünme korkusunu yayanların telaşı ve cadı kazanıdır," diyor.

Bildirinin hazırlanışını biliyorum. Çağrıya katıldım. Zaten çağrı metnini benim gibi Helsinki Yurttaşlar Derneği kurucu üyelerinden olan Murat Belge, İlhan Tekeli, Mete Tunçay, Orhan Pamuk, Ercan Karakaş, Fikret Tokgöz, İsmail Özay'la birlikte bütün üyeler imzalamışlardır. Haber benim de dahil olduğum bu isimleri vermiş.

21 Temmuz

Güneydoğu-Terör. Bunu durdurmak silahla, savaşla olmaz; siviller arası görüşme olmalı, deyip duruyoruz. Fakat 'öyle bir sallayacaklar ki' vatan kurtulacak!!!

(Bu arada yazarlık sürüyor da, ayıptır söylemesi, bazı yerlerde telif hakları da yokmuşa getiriliyor.)

Toplu Oyunları'mı iki cilt halinde yayımlamış yerden ikincisi için telif hakkı falan gelmedi, zaman geçti. Avukatım (kadın cinsinden ve çok gayretli) Üzüm Ateş telefon etti. Yayınevi takıntısını çözebilecek gibi görünüyor. Oyunlarımı topluca alma anlaşması imzalanacakken patrondan Yılmaz'ın ne kadar alçakgönüllü, saygı ve sevgi dolu olduğunu düşünüyorum da...

Benim de yayın dünyası hakkında hiçbir fikrim yoktu canım. Yaşadıkça öğreniyorum.

Yarın Halim'in doğum günü.

Birdenbire aklıma Cesare Pavese'nin *Yaşama Uğraşı* kitabı geldi. Günlüklerinin yayımı. İntihar ediminin onu da çok sık düşündürdüğü anlaşılıyor ve o bunu, öyle de kestirip atmış bulunuyor. Günlerden 26 Ağustos 1950. Roma'da verilen ödülünü almaktan sürekli kaçtığı Torino'ya dönüş. Günlüğü dışındaki bütün özel kâğıtlarını yakarak yok ediş ve küçük bir otel odası. Küçük bir uyku hapı. Tamam. İki yakın arkadaşına göre Pavese günlüğünün ölümünden sonra belki de yayımlanacağını düşünürmüş. Ahh onun o *Ay ve Şenlik Ateşi.* Gençliğin şiiri!..

Yaşama Uğraşı'nı kitaplarımın arasında arayıp buldum. Karıştırmaya başladım nedense??????

Günlük: 1935-1950 yılları arası. 15 yılcık ve I. Dünya Savaşı ile II.'si insanlık dışı yıkım yakım... Korku. Acı. Nefret. Kaçış ve dönüş. 1923-1974 Türkiye. İnsanlık ufkunu genişletmek isteyenler tutuklanıyor, gençler asılıyor. *Yaşama Uğraşı.* E Yayınları. Türkçesi: Cevat Çapan. İlk okuduğum yıl 1974. Altını çizdiklerimden:

7 Haziran 1938:

... Ölüm huzursuzdur. Ama ölüm düşüncesi her türlü huzuru ortadan kaldırır. ... Ben en az sekiz yıl daha gerideyim çağdaşlarımdan. Onların yirmi iki yaşındayken emin oldukları konularda, ben otuzumda hâlâ kararsızım. ...

10 Haziran 1938:

... Eğer kendi isteğimizle seçmişsek, tatsız ve güç bir şey bile bize rahatlık verir. Ama onu başkalarının zoruyla benimsemişsek, o zaman bir işkence olur bu bizim için. .. En kutsal sevgilerimizin hepsi tembel bir alışkanlıktan başka bir şey değildir.

25 Temmuz 1940:

Zorbaca bir adaletsizliğin herhangi bir direnişle karşılaşmadan ve kolayca uygulanması bunun açıkça belirli ve sayıca sınırlı bir gruba yöneltilmesiyle gerçekleşir. Varlıklarıyla, hayat karşısındaki tutumlarıyla beğendiğimiz yazarlar -sözgelimi Stendhal- çoğu zaman yazılarında bile üslupçudurlar... Sanatçılar burjuva toplumun keşişleridir.

20 Ekim 1944:

Hem korkusuz olmak, hem haklı olmak; tarihin (ve hayatın) iki ayrı kutbu. Genellikle birbiriyle çelişen iki niteliktir bunlar.

16 Ocak 1948.

... Günümüzde bir hikâyeyi birinci tekil şahsın ağzından anlatma eğilimi insanın hem o sayfada kalmayı isteyip hem de bilinçaltından doğalcılığa içgüdüsel bir dönüş

özlemi duymasından başka bir şey değildir. Bir şeyi anlatmaktır bu, bir devinimi çizmek değil. Artık tiyatroyu gereğinden çok akademik bulduğumuz için, bu bize tek çıkar yol olarak görünmektedir. ...

Daha pek çok. (Ben bana: Nerdeyse kitabı aktaracaksın. Geç.) Ah yazardan dostum Pavese. Ben oyun yazarlığından ne diye romana sıçradım sanıyorsunuz? Ama ben bunu ayrıca kendi çıkar yolumu bulmak için yapmış, *Ölmeye Yatmak*'ı bunun için öyle kurgulayıp yazmışımdır. Ben, sen, o, onlar iç içe ve dün-şimdi-yarın devinimleri de fiilen böyle. Hani "*Yapılması gereken şey çözümleme değil, göstermektir,*" demişsiniz ya; tam öyle.

Ertesi gün:

Amsterdam'da "*Fikrimin İnce Gülü*"nü tek kişilik sahne oyunu olarak bana yaptırıp da, Almancasından oynamaya kalkmış Şaban Tonguç buraya gelmiş, yarın ziyaretime gelmek istiyormuş; beni o kadar uğraştırmış, verdiği sözü de tutmamış olması yetmezmiş gibi... Belki onun içindir *Yaşama Uğraşı*'na sarılışım.

22 Temmuz

Alışkanlıkla ayrı yataklarda kocamakta olduğum koca(man) Halim'in doğum gününe armağanım irmik süt portakal ve annemin öğretisine ek olarak Cointreau eklenmiş pastamsı şeydir. Pek sevdiği dağ çileği eşliğinde. İstinye bayırından inerken görüverdim. Minicik sepetlerde satılıyor yol kıyısında.

24 Temmuz

19.30. *Kadınca* dergisinin Armada Otel rufundaki kokteyl daveti. Okurlarının 'yılın edebiyatçısı' kategorisinden seçtiği 'kadın yazar' benmişim. (Fatma İnayet: 'ödül' verilince 'kadın yazar' olmayı da kabul edebilirsin değil mi?)

El cevap: Kadın haklarını inkâr etmiyorum ki! Yazar demek 'insan'la uğraşmak demektir'e getiriyorum.

Dur bakalım, bu akşam orada teşekkürünü şunlar gibi bir şeyler söyleyerek tamamlayabilirsin pekâlâ:

Bilirsiniz, Nâzım Hikmet'in "Bizim Kadınlar" şiirinde sırtında ağır çuvallarla silah yüklü Kurtuluş Savaşı kağnılarını çeken kadınlarımız için söylediği hani şu "*Yeri soframızda/ineğimizden sonra gelen*" sözünü edebiyatımızın 'Kurtuluş Savaşı' için de söylenebilir. Toplumumuzdaki yeri her şeyden sonra gelen kadınımıza basın yayın araçlarında hep arka sayfalarda, cinsiyet aracı olarak yer verilirken hiç değilse *Kadınca*'nın okurları 'kadın yazarı'nı alkışlarıyla göze sokmayı bilmekte. Bu ödülü yazan kadınlar adına ayrı bir kategori gerektirmeyecek günlerimiz adına alıyor, kabul ediyorum.

Sen böyle yazarken bir şeyler anlatabilirsin de, konuşurken sıfırsın. Bu sefer ne yapacaksın bakalım.

25 Temmuz

Günlüğüme not düşmesi bile bana çok güç gelmekte ama, Seher Hanım'la el ele evi toplayıp, perdeleri söküp, kitapların üstüne masa örtüleri çekip durmaktayız. Bugün işte tavan çatı onarımı yukarda, boya badana işleri ise altında başladığı gündür. Boyacı ustalarına 'göz aler-

jim var, sakın sentetik boya kullanmayın, mat bir şey olsun' ricalarında bulundum ama henüz astar çekiyorlarmış; ne yapacaklar bilemiyorum.

Bu hallerde Güldal'ın nişanlısı Aziz Bey'le nikâh törenine gidilecek. Annesi Nafiye ve babası, kardeşleri ile yıllar sonra ilk defa karşılaşacağım. Ankara, Tuna Caddesi bahçeli evimizde annemin kucağına doğmuş bulunan Güldal'ın nikâh tanığıyım. Boyadan gözlerim kızarıp şişmese bari...

Aa sahi, Manuel Çıtak'la Maslak Pabetland'de buluşacağız. *Skylife* dergisi için çektiği fotoğraflarımın dialarını verecek. Ah biz ikimiz de Mustafa Sönmez âşıklarındanız.

30 Temmuz

Boya-badana işi sürmekte. Sentetik boya kullanmışlar. Gözler yaralanmış gibi. Bitişik komşusuna uzun süredir rahatsızlık veren köpek için Sarıyer Cumhuriyet Savcılığı'na dilekçe verilmesi gerekiyormuş. Orası Büyükdere zabıtasına havale edermiş. Komşunun kız çocuğunu, erkekten arkadaşlarının kışkırtmasıdır diyerek iki defa telefon meselesinden ötürü affettik. Ama ne oldu? Bu sefer de kızın abileri tarafından ille köpek bağırtıları, köpek bağırtıları. Zabıtaya başvurmak da pek korunma yolu olamıyor. Deneyle sabittir. Bakalım bu sefer ne olacak?

Kaplumbağa gibi evini sırtında taşıyan hallere geldik.

Derin bir soluk al: Müjen'i bu sefer de 'master'i için Londra'ya götürüp okula kayıt ve kalacağı bir ev bularak yerleştirmek var. Ona bir oda bulunca alışkını olduğun Mrs. Sharon Wood'un Apartotel'inde kalırsın artık.

Değerli şair arkadaşın mecburi göçmen Sefa Kaplan'ı bulur, 'siyasi sığınmacılık' hal-i pür melali içindeyken bağrına basma fırsatını kullanırsın. Sefa vatan hasreti çekenler sınıfından; hele geride üç küçük çocuğu kalmışken... Çalıştığı gazetede bir kitap özeti çıkarmaktan 'suçlu'. Hiçbirimiz de onun adına imza toplamış, mahkeme kapılarına kümelenmiş değiliz. Londra'da onu görmem iyi olacak. Gidiş ağustos sonlarına doğru. Ah şu vize almak işi olmasa...

(...)

Bosna'daki mezalim bizim Güneydoğu'muzdaki T.C. mezalimine eklenince, insanın insan olmaktan hoşnut kalabileceği anlık bir aralık bulamıyorum.

Bosna'ya gitmeliyim; orada kendimi vurdurup cesedimi yaktırmalı, küllerimin de Tunceli'ye gönderilip savaş düşkünlerinin gözlerinin içine içine doldurulmasını sağlamalıyım.

Bosna'ya gidecek aydınlar. Eğer bu hem din, hem savaşan ruhları tatmin için olacaksa kalsın varsın, kalsın, kalsın...

22–29 Ağustos:
Londra'ya Gidiş-Dönüş

Müjen'in Üniversiteye kaydı yapıldı. Üniversitenin 'dormitory arayanlar' listesi kılavuzluğunda ona Nothing Hill'deki eski İngiliz evlerinden birinde, içinde mutfağı da olan bir oda bulundu. Müjen mutfaklı odayı temizlerken bir koşu gidip çok neşeli iki yastık, bir battaniye alarak geldim; yatağının üstüne serdim. Oda bir 'yuva' sıcaklığı edinmiş gibi oldu. Yeğenim memnun görünüyor. Ya-

zık ki duşu alt katta. (Kızım, ABD'ye burslu gittiğimizde dayınla ben de master yapma dönemini aynen böyle yaşadık, aklında bulunsun... Hiç değilse tek başına öğrenci bursuna tabi değilsin. Döviz serbest!.. Memleket özelleşti. Fatma İnayet: Senin öğütlerinden hoşlanmıyor, anlasana artık!..)

1 Eylül, Cuma

Cumhuriyet'te 'Barış Şenliğine Çağrı' başlıklı bir ilan var. Alt başlık: *Artık yeter! Barış için sen de bir şey yap!*

Çağrıyı yapanlar arasındayım. Buluşma yeri Kadıköy Otopark Alanı, Pazar günü saat 11.00-19.00 arasında.

İki Gün Sonra. Geceyarısı:

Londra'dan döndüğümden beri bir yandan masada birikmiş posta öteberisiyle uğraşıyor, sekretarya işlerini yapıyor, bir yandan da Semih Gümüş'ün editörlüğü altında çıkacak *Adam Öykü* dergisi için taslak halinde çekmecede duran hikâyelerimin elini yüzünü düzeltmeye çalışıyorum. Bu arada yepyeni bir şey: *İlk Cinayet*. Fiilen öldürme işi değil de, içten kopma öldürme isteği!.. Bu adı değiştirip değiştirmeme kararım daha sonra ÇIĞLIK demem de mümkün. *Adam Öykü*'yü desteklemek iyi olacak. Şu an için bana en zor görüneni *Rabia'nun Dönüşü* adındaki uzunca hikâyemin daha bir hale yola konulması. Halide Edip'in *Sinekli Bakkal*'ını günümüze 'tercüme etmeyi' akla koymuşluğumdan doğma bir çalışma.

Taslağını taa 1987 yılının Nisan ayında yazmışım.

6 Eylül,

YKY'den koordinatörümüz Aslıhan Dinç telefon etti. *Bir Düğün Gecesi* Boğaziçi Üniversitesi'nde ders kitabı olmuş; 1.000 adetlik yeni basım yapılıyormuş. Yazık eskisinin dizgi hatalarını düzeltmeye vakit yok. Aceleymiş.

Londra'ya gitmeden önce *Gece Hayatım*'ın Oğlak'taki 2. basımı da yeni önsözüyle birlikte çıkmıştı. Önsöz'ü üstünde durulmalıydı. Gık çıkmış değil.

Ertesi Gün:

Bak bak, şuna bak! Eksik olmasın, *Cumhuriyet Kitap*'taki "Evet, Edebiyat Bir Sanattır" başlıklı yazısında Alman Edebiyatı Profesörü Gürsel Aytaç yine hatırını sormuş. Hani sanki '80 sonrası edebiyat dünyamızın, gençlerin siz yaşlıları dinozor ilan etmelerine inat, şöyle demekte: "*... 'Toplumcu gerçekçi' edebiyat ürünlerinde varolagelen toplumsal sınıf ayrımlarının proleter, küçük burjuva, burjuva özelliklerinin gerçeğe uygun kullanılıp kullanılmadığını tespit ve yazarın 'çözüm'ü doğru bulup bulmadığını teşhis etmek Fethi Naci'nin eleştiri ölçütlerinde önemli bir yer tutuyor. Oysa toplumcu gerçekçi sayılamayacak, ama başka meziyetleri olan bir romana o ölçütlerle yaklaşmak, sözkonusu romanın aleyhinedir ve onun artılarını görmemeye sebep olur. Bu yolda ve ilk ağızda hakkı yenen romanlara bir örnek olarak* Ölmeye Yatmak*'ı gösterebilirim. Adalet Ağaoğlu'nun Türkiye'nin toplumsal değişimine bakışı tipik bir 'küçük burjuva bakışı'dır saptamasında bulunurken bu romanı 'başarısız' olarak niteliyor. Oysa o romanın başarısını başka yerde, me-*

sela kurgusunda ve 'zaman' kavramında görmek gerekiyor, çünkü sanatsal anlatının göstergesi bunlar......"

Ah ya da bir bilseydiniz bütün anlatı sanatında ideolojik yaslanmalardan dörtnala kaçtığımı... Resmi ideolojiyle anlatı sanatıyla hesaplaşmak kaypak, şundan buna değişimci bir 'ortaoyunu' kurgusu gerektiriyordu. Karnavalesk bir yol ki, burda zamanın çok boyutluluğu ile 'oynamak' cesaret isteyen bir şey... Büyük bir anlaşılmayabilme ihtimaline karşı gözü kara atılmak...

15 Eylül, Cuma

Gazetelere bir göz atıp yürüyüşüme çıkayım, derken *Milliyet*'te şu başlık altında bir haber: **SANDALCI Kitabına soruşturma.** Devamı: "Cumhuriyet Başsavcılığı, Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) tarafından Haziran ayında yayımlanan **Emil Galip Sandalcı'ya Armağan** adlı kitap hakkında TCY 159. Maddesi uyarınca soruşturma açtı. ..." Bu kitapta benim de Emil'e özlemler dolu bir yazım var, İnsan Hakları Vakfı'nın bu vefakârlığına çok çok teşekkürlerle. Emil'ciğimizin İnsan Hakları Derneği'nin İstanbul Başkanlığı'ndan bin beter sevgisiz ve saygısızlıkla düşürülmesi yetmemiş demek! İnsan hakları adına evrensel planda bütün boyutlarıyla sahip çıkılması savaşımına sağlığında değer biçmekten aciz 'etnik baskı'ya rağmen bunlardan bir tekine bile yan bakmaksızın adım adım ölümüne ilerleyen böyle bir aydınımızı yazıyla anma 'suçu'... Düşünce özgürlüğü davaları süregiderken katmerli kaymak. Önümüzdeki ay Can Yayınları *Yine Düşünce Özgürlüğü Yine Türkiye*'yi de ikinci defa yayımlamış olacaktır. Orada da "Çoklukta Yokluk" diye bir yazım

var. Görülmüştür: Bol bol DGM soruşturmalarına git-gel'lerimiz. Bir alınyazısı sanki.

16 Ekim, P.ertesi

Bir yanda soruşturma, bir yanda yazarlık atılımı. *Milliyet*'te bu sefer de şöyle bir haber, 'ilanen'. 18 Ekim'den başlayarak Fatih, Reşat Nuri Sahnesi'nde Engin Uludağ yönetmenliği altında Adalet Ağaoğlu'ndan *Çatıdaki Çatlak*.

Gülme de, ağlama da. Senin bu oyunun ilk defa Muhsin Ertuğrul hocamın Şehir Tiyatroları danışmanlığı sırasında Zeytinburnu'nda bir bölge sahnesi yeşertme bağlamında tam otuz yıl önce oynanmıştı. Oyunu seyirci samimiyetle kucaklayınca, hemen ardından hooop Ankara Devlet Tiyatrosu'nda da Devlet Konservatuvarı ilk mezunlarından yeteneği ve heyecanı bol Muazzez Kurdoğlu Lutas sahiplenmesi sonucu sahnelenmişti. İşte oyunun başına bela çıkması da o zaman oldu. Sağcı yönetimlerin koyuldukça koyulduğu, 68'ler eleştirisinin de yükseldikçe yükseldiği zamanların Kültür Müsteşarı Adnan Ötüken *Çatıdaki Çatlak*'a sansür buyurdulardı. Ankaralı yazarlarımız hemen her gece Küçük Tiyatro'da nöbete girdiler Ötüken'e 'suçüstü' yapabilmemiz için. Buna daha beter öfkelenen Kültür Müsteşar'ı kendine uygun gördüğü dergi ve gazetelerde şu minval üzre yazılar yazmaktan da geri durmamıştı: "*... Bu oyunun yazarı evde kalmış bir kızdır. Erkeksizlik başına vurmuş olmalı ki böyle şeyler yazmakta...*" vb.

Oyunun karakterlerinden biri de delişmen, aklından geçen dilinde bir komşu kadındır. "Valla komşucuğum,

kalk yıka ütüle, giydir; koş ayıkla, pişir yedir, yine de benimki gibi hödük bir kocaya yaranama git! İnan ki orospu olmak, koca eline bakan ev hanımı olmaktan çok daha iyi! Adın çıkmış 'ev hanımı'na, senin şu Fatma gibi hizmetçilik dahi edemeyiz yaaa!" 'Evde kalmış kızkurusu' suçu işlememin nedenlerinden biri bu ise, öteki daha yenilir yutulur cinsten değil Ötüken'sel kafalara göre: "... Kız komşum dinle hele, bu böyle gitmez göreceksin, yarın birgün bütün evsizler barksızlar, işsizler güçsüzler tepelerden aşağı bir inecekler ki, görecekler!" bile demekte bu delişmen kadın... Zaten Kültür Müsteşarı makasıyla ilk ağızda kesilip atılan laf, bu laftır. Oysa bu rol, Şehir Tiyatroları'ndan çıkma Melahat İçli gibi kendini sanatına adamış bir oyuncuya düşmüşse, eeeh yeme de yanında yat. Ankara'dakinde aynı inançlı sanatkâr Süreyya Taşer'in oyunu da gidilip elleri öpülesi cinstendir, ama işte başta ben, hepimiz suçluyuz. Sonuçta çatlak çatı altındaki oyun Adnan Ötüken malı devlet tiyatrosundan deport edilmiştir. Otuz yıldan fazla bir zamandır da orada tek oyunum dahi oynanmış değildir. Alev Alatlı adındaki zihni keşküllü 'roman yazarı' bir 'eser'inde okuruna Adalet Ağaoğlu'nu adıyla sanıyla Devlet Tiyatrosu kapısındaki mafya çetelerinin bir üyesi olaraktan burada durmadan, hiç durmadan oyunlarını oynatıp duran biri diye sunmuş bulunsa bile... (Düşünce özgürlüğü böyle 'aydın'lara bol gelmekte...)

Sen bunları bırak da, boya badana diye yerlere yıktığın kitaplara bak. Kalk yerlerine yerleştir bunları. Neyse ki en üst rafları Seher Hanım yardımıyla yerleştirmiştin.

Perdesiz camsız duş kabinine konulan cam çerçeve uygun düşmedi, geri gitti. Yüzlerini değiştirttiğin İsveç işi iki koltuk bir kanepeyi en iyisi Ada'ya gönder. Pek 'rüstik' olmuş; oraya daha iyi gider.

(Senin hani şu 'İlk Cinayet' bir 'Çığlık' attıktan sonra *Çınlama* diye vaftiz edilip gözünü açacağı kucağa teslim edilmiştir. Hikâyem *Çınlama* oldu, çünkü gözden geçirirken birden hatırladım ki Ömer Seyfettin'in *İlk Cinayet* adında bir hikâyesi vardır. İnsan mayasındaki kırıcılığı anlatır. Bu doğuştan böyledir, demeye getirir. Küçük bir çocuk vapurda yakaladığı ve pek sevdiği bir yavru kuşu boynunu sıkarak öldürüverir. Bense 'kıyım' psikolojisi dışardaki etkilerden doğma bir şeydir, demeye getiriyorum. Öldürme arzusunun öne çıkışı... *Adam Öykü* dergisi uzun yaşasın.)

18 Ekim

DGM Savcısı Aytaç Dolaç. Bizim "Düşünce Özgürlüğü" davamızın duruşması 26.10.1995'te saat 9.30'da imiş. Ahmet Altan'ı "Atakürt" yazısından ötürü 1 yıl 8 aya mahkûm etmişler. Tecilli.

Bu sabah isyan duygularım çok yüksek.

8. Madde'ye yalnız Anayasa'ya ve İnsan Hakları Sözleşmesi'ne -Helsinki- aykırı olduğu için değil, böyle maddelerin beyinleri dumura uğratarak ona yaratı, buluş yolunu kapadığı için karşıyım. İnsanlar zihniyetleriyle dahi hesaplaşamaz duruma düştüler.

21 Ekim

Başıma bir de *"Fikrimin İnce Gülü"*'nün Amsterdam'daki bir kültür evinde sahnelenmek üzere tek kişilik oyun

yapma işi çıkmış bulunuyor. Orada 'tiyatro' peşinde koşan gençlerimizi kıramamak... Halim yarın B.Ada'da, ben burda çalışmakta.

Ha sahi Ahmet Altan'ın mahkûmiyet haberini okuduktan sonra, ona telefon etmiş, vaziyeti güldürüye dökerek çok gülmüştük. Şimdi arıyor, bana: "Uçağınızda şu gün için rezervasyon yapar mısınız?" diye soruyor. Kahkahalara boğuluyoruz. "26'sında DGM'de buluşuyoruz; size çıkış yok!" dedim ben de ona. Dur hele dur!

Bunu ben rüyamda mı gördüm yoksa? Rüyalarımı günlük defter yerine yazı makinesine kaydetmekteyim nicedir? O da artık atlaya sıçraya...

Bugün 23 Ekim efendim. Annemin baştanıklık kaydına göre 76, babamın tek kızını ilkokula kaydettirme kaydına göre 78. yaşıma el koymuş bulunmaktayım. Halim'ciğimin en kestirmeden armağanı çiçekler bana bakıp durmakta. Bakışmaktayız yani...

26 Ekim

Beşiktaş. DGM. 9.30. 3 No.lu oda. Önünde 8 kişi bekleşmekteyiz. Kimlik tespiti yapıldı. 12.30'a kadar sürdü. O saatte ara verildi. Saat 14.00'te çağrıldım. Dava inceleme için 7 Aralık 9.30'a bırakılmıştır.

Şimdi döndüm. Yorgunum. Ancak iki sayfa çalışabildim. Raşit Çavaş telefon etti. Oğlak Yayınları tarafıma *Gece Hayatım* telif hakkım olan şu kadar lirayı banka hesabına ödemiş. Mahkeme kapılarında bekleşmenin pansumanı. İyiyim.

Ertesi Gün:

Elektrikler geceden öğle 12.00'ye kadar kesik. Ev buz. Çalışma odam karanlık. Halim evde. Yemek falan derken gün aktı gitti. Şu oyun yetişmeyecek, oturup çalışayım, derken zırr telefon. Cumhurbaşkanlığı Kültür Danışmanı titri altında Dinçer Sümer arıyor. Herkes onu Güner Sümer kardeşimle karıştırıp kardeşim sanır. Değildir ve bu bizim genç oyun yazarımız ne zaman Çankaya tepelerine kadar ulaşmıştır, doğrusu şaşırmadım değil.

Dinçer diyor ki: Devlet Ödülleri denen şey kalkmış (iyi olmuş), bunun yerine Cumhurbaşkanlığı Kültür Ödülleri konmuş. Bu yılki ilk ödüller edebiyat, müzik, resim dalları üstüne veriliyormuş. Edebiyatta ben, müzikte flütist Şefika Kutluer, resimde Burhan Doğançay seçilmiş. Seçiciler: Bozkurt Güvenç, Namık Kemal Zeybekoğlu, Rengin Gökmen, Emre Kongar, bir de galiba Cüneyt Arcayürek.

Ne diyeceğimi bilemedim. Resmi ideoloji ile benim kadar çok hesaplaşmış edebiyat yazarı az. *Ölmeye Yatmak*'la böyle bir hesaplaşmayı ilk başlatanlardan biriyim, diyebiliyorum. Muhalifim. Yazar olarak beni ben yapan, devlet biçiminin cumhuriyet olması, ama asla ve kat'a demokrat olamaması görüşümdür. Atatürk başkanlığı çok kısa sürdü, onun Cumhuriyet ideolojisi altı ok toplumsal değişimlere dar gelmekte. İdeolojinin karar verme makamı TBMM'nin elinden alınıp gizli bir güç gibi TSK'ya devrolmuş bulunmakta... Haksızlıklar işlendi. İşleniyor. Ben Cumhuriyet'in uslu çocuğu olamadım; 12 Eylül Anayasası'nda da açıkça "Hayır" dedim. Genelgeçerle uyumlu değilim. Çevremle dahi uyumlu olamamaktayım.

Şimdi Cumhurbaşkanlığı Kültür Ödülleri seçici kurulu böylece bu yaramazlıkları ve eleştirel uyumsuzlukları sevdiğini mi göstermek istemekte acaba? Devletin sanki bir çeşit 'özür dileme' gibi giriştiği bu işi reddetmek de anlamsız. Hükümet değil, partiler değil bu girişimi yapan Cumhurbaşkanlığı. Bunu reddedeceksem nüfus kâğıdımı, T.C. vatandaşlığını da reddetmeliyim. Tam bu noktada boynum kıldan ince. Çünkü benim dilim olan memleketimden başka dışarda sırtımı dayayacağım bir yerim yok. Örgütüm, etik kulübüm, alışveriş mağazalarım falan yok. 1953'lerin bütün Paris'i yayan yaşamış Adalet'i gibi fiziksel güce de sahip değilsin artık be Fatma İnayet! Söylesene, başka ne düşünmeliyim? Tıssss.

Dinçer'den biraz izin istedim. Düşüneyim dedim. Telefon numarasını verdi, yazdım.

31 Ekim

Aydın Engin *Cumhuriyet* gazetesi için benimle bir söyleşi yapmak üzere dün aramış, sözleşmiştik. Bugün geldi. 14. İstanbul Kitap Fuarı için yazar-yayıncı-okur ilişkileri üstüne bir dizi hazırlıyormuş. Bu çerçevede benimle konuşmayı yaptı. Aydın ne kadar sevimliymiş. Ankara'da, 12 Mart öncesi ve sonrasının en patırtılı günlerinde AST'ın darmaduman olduğu günlerde Halk Oyuncuları adıyla galiba, evet öyle bu ad altında toplulukla tiyatro sanatını inadına diriltmeye kalkışmışlardı; hatta bir oyunlarının sahnelenmesi için 'boşluğa atılmış' Güner'in yardımını istemişlerdi, ama işte gelsin Güner'e 'defterden silinmişlik' gelsin onlara hapis mahpus, Almanya'lar, siyasi sürgünlükler falan... Bak bunlardan hiç konuşmadınız.

Aydın'ın sana geçmişe ait sorduğu tek soru Sevgi Soysal'ın son zamanları oldu.

1 Kasım

Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından yayımlanan ve hakkında dava açılan Emil Galip'e armağan kitapta ki yazımın başlığı "İnsan Haklarının Örnek Savunucusu ve bir Özgürlük Simgesi". Kitabı ve içindeki yazıları sevdim, benim yazımın bu başlığı hariç.

Başka bir haber, *Yeni Yüzyıl* gazetesinden: "**Sanatçıya Ödül Cumhurbaşkanı'ndan** - Ankara. Bu yıl ilk defa verilecek 'Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülü'nü alanlar belirlendi. Edebiyat dalında Adalet Ağaoğlu, müzik dalında (flütçü) Şefika Kutluer ve resim dalında Burhan Doğançay ödüle layık bulundu. ..."

İşte bugün bunu duyanlar duydu. Yarın da fuar açılışı ve Alman Konsolosluğu'nda bir kokteyl var. Alman tarihçi ve Tarih Vakfı'mız üyesi Christoph Neumann'la eşi Christine yemek için bize B.Ada'ya ayın 12'sinde gelecekler. Neumann Almanya'daki bir edebiyat sempozyumunda benim *Yazsonu*'ndan uzun bir parça çevirmiş, orada bu okunmuştu. Tanışmamız böyle oldu, bugüne kadar da pek güzel sürdü. Arada bir ders vermeye Prag'a gider, arada bir Münih'e (ailesi oradandır) ve hep dönüp buraya gelir.

Telefon: Ödül töreni Çankaya Köşkü'nde 4 Kasım Cumartesi saat 18.00'de imiş, davetiye gönderilmiş. Verdiğin kararı hayata geçir bakalım, otur şöyle kısacık derli toplu, fakat içinde olmasını istediğin ne varsa hepsini özetle içeren konuşmanı yaz. Bunu orada mutlak oku. Aziz Bey

öncülüğünde yerine ulaştırmak için o kadar çırpınıldığı halde yokmuşa getirilen 'Aydınlar Dilekçesi'ne minik bir katkı olur belki. Ankara'ya Halim'le gidiliyor. Uçakla.

5 Kasım, Pazar

Gece:

Az önce döndük. Ankara'daki iki gece otelde geçirilmiştir. Yepyeni, yıldızı bol Sheraton'da. Ödül töreninden önce konuşma yazımı orada teksir ettirdim, ne olur ne olmaz diye...

Resmi makamda resmi, zarif bir tören oldu. Halim İTÜ'den sınıf arkadaşı Süleyman Bey'le buluştu. Evliliğini Ankara'da yakından bilip tanıdığımız Nazmiye Hanım da her zamanki sessizliği, içine kapalı ama insani yakınlığı ile resmi görevinin başındaydı. Başkentimizdeki bütün yakın arkadaşlarım da en eskisinden en yenisine kadar hepsi orada... Heyecanım kendileriyle dolu güzel anılarım sayesinde yatışır gibi oldu.

Bu ödülü aynı zamanda omuzlarıma yüklenmiş bir sorumluluk gibi hissediyorum. Cumhurbaşkanımız Demirel madalyalarımızı boynumuza, rozetleri yakamıza taktıktan ve elimize ödül çekini de verdikten sonra (300 bin liraymış) yüz kişilik bir çağrılı topluluğu tarafından alkışlandık. Alacaklarımızı alırken teşekkürlerimizi zaten terennüm etmiş bulunuyorduk ve anlaşıldığına göre tören bitmişti, fakat Süleyman Bey'e doğru parmak kaldırıp: "İzninizle ben bir konuşma yapmak istiyorum efendim," dedim. "Eh tabii buyrun," dedi o da bana. Her kelimesini miskalle tarta tarta yazdığım konuşmamla Türkiye'de özel-

likle basın ve yazarlık açısından düşünce özgürlüğünü engelleyen yasal ve ahlaksal, yani hatta siyasal, ideolojik tutumlara cevaz veren maddelerin (159. ve devamı...) kaldırılması üstüne terbiyesizce olmayan ve asla 'hamasi' ton taşımayan, dalkavukluk kokmayan, slogandan kaçınan taleplerimi tane tane dillendirdim; sanat ve edebiyata, topluca kültürümüze verilen önemin devamlı olması umuduyla teşekkürlerimi sundum efendim. Alkışlar beni şaşkınlıktan şaşkınlığa düşürdü. Ödülden çok bu konuşmam nedeniyle kutlandıkça kutlandım. (Fatma İnayet: Yaşar Kemal meselesi üstüne olup biteni de notlasana şuraya!..)

Canım işte, basında da çıkmış; seçici kurul edebiyat ödülü için Yaşar Kemal'i seçmişmiş de, Cumhurbaşkanı galiba "Şimdi o mahkemeye verilmiş durumda; o kalsın da ikinci gelen kimse, o olsun bari..." demişmiş.

Köşke girişte Cumhurbaşkanlığı basın danışmanı yanıma gelmiş ve son kerte kesin biçimde: "Adalet Hanım, böyle şeyler yazılıp söyleniyor; oysa doğru değil bu. Ödül sekreteri olarak da başından sonuna oradayım. Seçici kurul üyelerinin oyları bütünüyle size ait olarak sunulmuştur Cumhurbaşkanlığı'na... Bunu ödülü kabulde kararsızlık çekmeyesiniz diye açıklıyorum," demiştir. (Edebiyatımızda Yaşar Kemal yanında 'kadın' cinsinden insan ve insanlığı yazan biri daha zuhur etmişse ne olurmuş yani? Çukurova rüzgârına şehirlilik esintileri karışır, yerin göğün bereketi bol olur.) Ah sevgili Yaşar'cığım; bütün bunlar senin umurunda değildir herhalde. Törenden sonra Necati Cumalı'nın kardeşi Mübeccel ve eşi Ömer Tekin, genç ve evrensel planda çalışan mimarımız Emin Mahir ve Alageyik'le (Balcıoğlu) altılı bir grup halinde bizim 22 yıl içinde oturduğumuz İlbank Kooperatif Sitesi'nde-

ki Madam lokantasında içi tertemiz dostluk duygularıyla dolu, şakaların da gırla gittiği bir yemek yedik.

6 Kasım

Çok ayıp. Nerde hani Cumhurbaşkanlığı'na çıkalım, düşünce özgürlüğü önündeki yasal engeller kaldırılsın diye imza toplayıp imza verenler? Bunu yazar hakkına verilmiş saygıdeğer bir fırsat olarak Cumartesi akşamı herkesin önünde gerçekleştirdim işte! Ama ne yazar örgütlerinden ne medyadan tıss çıkmamakta. Oysa ben sözde ihtiyatlı davranıp hiç yapmadığım bir şey yapmış, konuşmamı bazı gazetelere fakslamıştım, hani yanlış bir şey anlaşılmış olmasın diye…

(…)

Bu arada ben Güneydoğu'daki 'içsavaşı' gözüm-kulağımla izliyor, ekmeksiz susuz kalmış insanlarımıza mesela Hakkâri belediyesinin 'bedavadan' ekmek dağıttığını biliyor, bu yurttaşların birbirlerini ezercesine ekmeğe hücumlarını televizyonlarda görüyor, kahroluyorum. İşsizlik, yoksulluk. Ölüme mecbur kılınmış yurttaşlar; PKK ile ölüm yarışına girişmeler. Hani nerede *Silahlara Veda*? Silaha verilen para iş alanı açacak yatırımlara verilse ya!.. Ödül çekinden uçak ve otel paramızı çıkıp geri kalanını Hakkâri'ye gönderdim. Belediye Başkanlığı'na. Ana kucağındakilere bir şey yani işte, ne bileyim işte yani… Süt, mama, ilaç... Ne bileyim işte… Böyle şeyler olabilir……

Komiksin sen de. Uçak ve otel parasını kesmesen olmaz mıydı yani? Hayır, olmazdı! Bu tam tamına popülizm batağına düşmüşsün demeye gelirdi. Kesinti, bir teselli. *Bir teselli veeer yarabbiii…*

*

Ertesi gün:

Amsterdam'dan Lee (Lu?) Denhoff adında biri aradı. Bali Kültür Merkezi'nden imiş. "*Fikrimin İnce Gülü*"nün tiyatrolarında oynanması kontratını göndermişler. Avansı da ben anlaşmayı imzalayıp kendilerine gönderdikten sonra ödeyeceklermiş.

İyi güzel de, benim senaryoyu teslim için, oraya gitmem de gerekiyor. Oyunu sahneye koyacakla tartışacağım yığınla şey var. Bunun için de otel isterim; kimsenin evinde falan kalamam. Muhsin Hoca'dan aldığım terbiyeden ötürü gençlere omuz verip desteklemek gerek diyorsan, canım işte böyle diyorsun. Yaşlı vücut 'konfor' diye inleyip durmakta.

Dünkü pazar günü *Hürriyet*'te Doğan Hızlan "Teşekkürler Sayın Cumhurbaşkanı" diye bir yazı yazmış. Edebiyat, müzik, resim alanlarından bizleri kutluyor. "... Ama asıl kutlamak istediğim kişi Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'dir. Çankaya artık sanatın güzelliği ile daha da güzel, daha da yüce," diyor.

(...)

9 Kasım

Hürriyet "Demirel'den Sanatçılara Ödül" başlıklı yazıda sanatçıların adını verdikten sonra şöyle devam etmiş: "*Hürriyet*'in edindiği bilgiye göre, Ağaoğlu ile birlikte Köşk'e, edebiyat alanındaki büyük ödül için Yaşar Kemal'in adı da bildirildi. Ancak Demirel, Yaşar Kemal yerine A. Ağaoğlu'nu ödüle değer buldu. Yaşar Kemal, Almanya'nın ünlü *Der Spiegel* dergisinde yayımlanan bir

yazısından ötürü halen İstanbul DGM'de 'bölücülük' iddiasıyla yargılanıyor. Yaşar Kemal'in seçilmemesinde bu yargılanmanın etkisinin olabileceği öne sürüldü."

Benim adaylığımı benden habersiz kim koydu peki? Buna değinen yok. Hem sanki ben aynı suçun sanığı olarak yargılanmakta değilim? Benimle alttan alta, özellikle *Bir Düğün Gecesi*'nin büyük yankı yapmasından bu yana, tuhaf bir manevrayla üstüme gölge düşürülmeye çalışıldığını en azından sezebilmiş bulunmaktayım. Romanımızda, hikâyemizde yaptığım değişimlerin bile üstü örtülmekte, bunlar hep benden sonra gelenlere hibe edilmekte. Hele Fethi Naci'nin, belki de çok haklı biçimde *Bir Düğün Gecesi*'nin eleştirisinde "düğün"ün 'erkek yanı' orgenerallik, askerlik, Korelik, harbiyelik bahsine hiç el sürmemesine, durumu 'roman tabii bunlardan ibaret değil, kalanına sonradan değineceğim,' diyerek hiç değinememesine ne diyeceğim? Kendini de beni de korumuş bulunan çok deneyimden geçmiş 'otosansürüne' teşekkür etmekten başka...

Bende git gide bir 'derin devlet' sorgulayışı uyandıkça uyanmakta... 'Meçhul katiller' hep hem ayakta hem meçhulde kalmalarıyla böyle oluyor bu. TSK'ya 'dokunmak' kabullenilmiş bir tabu.

(...)

YKY incelikli davranmış, *Cumhuriyet Kitap*'a bir ilan vermiş:

Tebrikler Adalet Ağaoğlu
Yapı Kredi Yayınları bu büyük ustayı bütün okurlarıyla birlikte
İçtenlikle kutluyor.

(Hiçbir şey bilmesen, derinlerde olup bitenleri sezerken sezmemişe getirsen de, okurunun yazarı olduğunu pek güzel biliyorsun. 'Halka göre' bir edebiyat yapmadığın, onun keyfi için seviye düşürmeye yanaşmadığın halde...)

Aslında bana okurum kadar büyük onur veren ikinci bir şey de Oğlak Yayınları'nın 5 Kasım Pazar günkü *Yeni Yüzyıl*'daki şu ilanı olmuştur:

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülleri'ne
ONUR VEREN
Adalet Ağaoğlu'nu kutluyoruz.

11 Kasım

Akşam yemeğine Alev ve Ali Ulvi'nin evine çağrılıydık. Şimdi döndük. Ferruh Doğan, Hilmi Yavuz, Doğan Hızlan'lı enfes bir gece. Ali Ulvi'nin *Cumhuriyet*'teki karikatürleri yanı sıra her zamanki ve müthiş sevimli meraklı halleri, Alev'in nedense kendisinden hiç beklenmeyen olgun, dengeli evsahipliği... Bence buna kendisi bile şaşmakta... Her gün yeni bir güzelliğini keşfettiğim Ferruh'un geceyi gündüzü keyifle kucaklayan bilgili bilge kişiliği... Ya benim erkek kardeşlerimden öte kardeşlerim Hilmi Yavuz'la Doğan Hızlan'ın sanat edebiyat haberlerindeki zengin renklilikler; bense Hilmi'ye *Bedrettin yaşıyor mu hâlâ/Lala*... diye diye... Ender güzel zamanlarımdan biri.

Bu arada elbirliği ile 'ödül'üm de kutlandı üstelik. Raşit Çavaş ve Senay, Oğlak Yayınevi adına bana 'özel' bir

kutlama töreni hazırlayanlardan. Rumelihisarı, İskele balıkçısına çağırıyorlar. 17 Kasım Cuma akşamı onlarlayız. Bak şifahen, telefonla, faksla seni kutlayan kutlayana... Ya medya?

O daha sonra. Sonrası sonraya...

1 Aralık

Bu sabah DGM kapısında Yaşar Kemal'e destek 'suçlu' adayları arasında bekleşirken duruşmanın bittiği, Yaşar Kemal'e beraat kararı çıktığı haberi geldi. Yaşar'ın mahkemeye verildiğini öğrendiğimiz gün Aziz Nesin'le birlikte bir taksiye atlayıp onun evine gittiğimiz günü düşünmeden edemedim. (Benden bana: Oysa iki büyük yazarımızın araları çoktandır pek iyi değilmiş! Bu da Aziz Bey'in başka bir büyüklüğü sence.) Biz beraat kararıyla elimizi yüzümüzü yıkamaya hazırlanırken PEN'den bir üye yanıma geldi ve şunu bildirdi: "Cumhurbaşkanlığı Kültür Ödülü'nün bana verilmesi üzerine PEN Yönetim Kurulu'nda gazetelere bunun PEN'le hiçbir ilgisi yoktur, ilanları verilmesi görüşülmüş. Sonradan vazgeçilmiş. Neden acaba? PEN'in üyesi bile değilken, onlarla ne ilgisi olabilirmiş ki?

Bence gazete ilanı çok az. Beni Petitbüro'ya da gammazlamalılar ve Olcaz Süleymanof'lar gibi edebiyat dünyasından sürdürmeliler mesela. İyi olur. Böylece bu kadar mankafa bir 'aydın' ortamındaki iç sürgünlüğü maddeten de tamamlanmış olur. Zarf kapanır. Kırmızı mumla yapıştırılıp mühürlenir. 'Görülmüştür' dahi yasaktır.

Arşivci Halim'den naklen, **Dikkat!** kaydıyla:

Evrensel gazetesinde bir başlık. (Hani yayınına el konulduğu zaman Taksim'de bu karara karşı yapılan yürüyüşe fiilen katıldığın gazete.) Başlık şöyle:

"Cumhurbaşkanlığı Ödülü'nü Alan Adalet Ağaoğlu'nun Sözleri Yazar Çevrelerinde Tepkilere Neden Oldu"

(Bu bir soruşturma yazısı, ama imza yok. Hazırlayan gazetenin Kültür Servisi. Gazete 7 Kasım'da değerli şairimiz Refik Durbaş gayretiyle *Yeni Yüzyıl*'da çıkan konuşma metnini özetlenmiş, özet sonunda şöyle denmiş: "... Kendisi de yüzlerce yazarla birlikte 'düşünce suçlusu' olarak DGM'de yargılanan Adalet Ağaoğlu'nun bu sözlerine yazar çevresinden gelen tepkiler değişik oldu." (Bu tepkilerin konuşmamın teşekkürler bölümüne ek olarak şöyle de demiş bulunmamdan ötürü olduğu anlaşılmakta)

"... *Yazarlığımı buraya kadar beslemiş bulunan bütün bir geçmiş birikime, bu yaratısal, düşünsel zenginliğin değeri ölçülemez her bir damlasına ve tabii yazdıklarımı benimle paylaşan okurlarıma, kitaplarımı bu okurlara ulaştıran yayıncılara, kitapçılara –hem de tam şimdi 14. İstanbul Kitap Fuarı'ndaki stantlarındayken- selam ve sevgilerimi gönderiyorum. Yine bu ödülü ben, kitaptan korkmayan, edebiyattan caymayan, düşünce ve duyguların engelsiz ifadesinden yana bir okurun, yayıncının da onaylanması, kabulü olarak değerlendiriyorum. Bu anlamda şu an, benim için tarihi bir andır.*

"Kendi kendime de bir teşekkür payıyla edebiyatın bayrağını Çankaya'da dalgalandıran bütün görünmez,

alçakgönüllü ama akıllı ve dirençli karıncaları birlikte alkışlayalım."

Yeni Yüzyıl'da 'değişik tepkiler gösteren yazarlar sırayla dile getirilmiş.

Mahmut Makal (Yazar): "*Bunlar Ağaoğulları. Bunların ne yapacağı belli olmaz. 8. Madde'ye karşı da olurlar, ödülü de alırlar. Ödülü verenler de, ödülü alanlar da düzenin adamı. Ününe ve yerine göre davranırlar. (Konuşması) ciddiye alınmayacak laflar. Kimmiş bu Ağaoğulları? Samet Ağaoğlu ailesi zannediliyorsa da çok ayıp bir yanılgı. Edebiyatla ilgi derecesi belli oluyor. Bu kadar iyi tanıdığına göre bunları herhalde* Bizim Köy'*ün ağasının oğulları bunlar.*" (Üslup yeterli. Ödül verilen yazarın 'oğul'lardan olmaması bir yana, Makal'ın *Bizim Köy*'üyle birlikte düzenin bol bulamaç koruyup kolladığı da ortada. Ödül tutarını gönderdiğim Hakkâri Belediye Başkanı'ndan anlamlı bir teşekkür mektubu gelmiş, gerek bu mektup, gerekse banka dekontu bu 'tepkisel'lerin de üyesi bulunduğu PEN'e gönderilmiştir. Hem de PEN Tüzüğü'nün bir maddesinde 'ahlaksal açıdan kusuru bulunanlar üye olamaz' dendiği halde bana iftira atan 'yazarlar takımından baş mimarının' üye kabul edilmesi karşısında Onur Kurulu hareketsiz kaldığı için PEN'den istifa etmiş bulunduğum halde... Öyle olanlar, bakmışsın böyle de olabilirler diye.. Nitekim işte, olmuşlar bile.)

Leyla Erbil (Yazar): "*Ağaoğlu'nun Çankaya'da T.C. yazarlığının simgesi olarak bütün yazarlar adına yaptığı ve gerçeklerden bütünüyle kaydırılmış konuşmasının tek bir satırına bile katılmıyorum. ... Böyle bir yazarla PEN*

gibi bir derneğin çatısı altında bulunmak ilk kez rahatsızlık veriyor bana.

Beni PEN'den 'elbirliği ile' kovdurmaya kalkışılmışsa da, çok yazık. Adalet Ağaoğlu PEN, Onur Kurulu üyelik şartlarından biri olan 'ahlaken yazar kalitesi'ne sahip bulunulmasını sağlayamadığı' için istifa etmiş bulunmaktaydı. Onlar ise hem 'müfteri' hem bir meslektaşına, kadınlığından ötürü, "Ya nerelerini okşadınız hanım?" diye alenen yazıp yayımlatan biriyle aynı çatı altında bulunmaktalar.

*

Evrensel gazetesinde, aynı konuda şu yazarlarımızın da demeçleri, hemen hemen aynı biçimde yer almakta: Bekir Yıldız (Yazar), Şükrü Erbaş (Şair), Sennur Sezer (Yazar), Özdemir İnce (Yazar), Adnan Özyalçıner (Yazar), Erhan Bener (Yazar), Burhan Günel (Yazar), Kemal Özer (Yazar).

Not: Bu ödül gelecek yıl bir başka yazarımıza da verilecek. Belki de o, düşünceyi ifade özgürlüğü üstünde durmam gibi öne çıkarılması gerekli bir istek ve önerim yerine protokol icabını yerine getirerek teşekkür edip ayrılacaktır. Bakalım bana karşı tepkilerini pek de seviyesizce gösterenler o zaman ne yapacaklar? Benden sonraki ödülü reddetse, neyse. Bunu da ben kabul etmem; çünkü o zaman da ben, Cumhurbaşkanlığı Ödülü'nü reddeden bu yazar aynı zamanda nüfus kâğıdını da fırlatıp atmalıydı; T.C. yurttaşı olmayı reddetmeliydi, diye düşünmekte serbestim. İlahi Erhan Bener Beyler, sizlere de ilahi valla.

Artık hep yarın için yazıyorum. Gelecek için. Tarih doğru anlaşılıp yorumlanabilsin diye. Yaşanan tarih içindeki insan dünyası kim vurduya gitmesin diye... Belki hep bunu gözettim, ancak zamanı 'değerlendirmede' sanki -istemeden- hep bugün, şimdiki zaman önemliydi.

Bugünlerde büyük sıklıkla babamı düşünüyorum. Onun, benzerleri gibi iki kültür arasında daralmışlıklarındaki dramı hiç mi hiç anlamadığımızı düşünüyorum. *Ölmeye Yatmak*'ın Salim Efendi'sinin daralmalarına şöyle bir değinip geçmek yetmezdi. 'Aydın romanı' denilen o romandaki yazarlık tutumumun, 1968'lerde bile hâlâ daha laiklik koltuğuna yangelip yatmaktan, Batılılık demenin toptan bu demekten ibaret kaldığını, 'özgürlük' kavramını didiklemekten öteye geçemediğimi düşünüyorum.

Bu bile ilaç gibi ne kadar iyi gelmişti okur-yazar takımımıza...

Pazartesi Çırağan'da bir sempozyum var. Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu da burda. Sabah 9.30'da başlayıp 18.00'e kadar sürecek sempozyum "Avrupa ve Türkiye" üstüne. "Avrupa için Türkiye bir ortak mı, yoksa yabancı mı? Avrupa Birliği üyeliğine aday adaylığı Türkiye için bir fırsat mı, bağımlılık mı?.."

Tartışılacak konular bunlar. Ben, Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin kurucu üyelerinden biri olarak da AB'ye girmemizden yanayım. 80 yıllık laik –Batılılaşma hareketini artık geri çeviremeyiz, ABD gibi emperyalist ve silah taciri, dolayısıyla savaş yanlısı bir ekonomiye git gide köle olmuş bulunmaktayız. AB'ye üyeliğimiz bize Avrupa'da

bir oy sahibi olmamızı sağlayacak: Orayı eleştirimizi de yüz yüze dile getirebileceğiz. Dışarda, kapı önlerinde sızıldanıp durmak yerine insan ve toplum haklarını oylarımızla arayacağız. Sempozyum nabız atışlarını hissetmemi sağlayabilir.

7 Aralık

Dün, Bursa Tömer'den Hayati Özen telefonla aradı. 12 Eylül zulmüne uğramış, başından geçmedik kalmamış Hasan'la birlikte bir röportaj için beni ziyarete gelmişlerdi. Olabileceği kadar doğru ve dürüst gençler. Onlara yakınlık duydum. Hayati, Cumhurbaşkanlığı Ödülü meselesinden ötürü üzüntü duymamamı rica ediyor. Bunun *Evrensel*'in bir 'oyunu' olduğuna beni inandırmaya çalışıyor evlatçık. 'Oyun' deyip geçti, ben olsam 'huruç hareketi' derdim. *Evrensel* yazdıklarımla, kitaplarımla bir nefesçik ne zaman ilgilenmiş ki, 'tepkiciler konvoyuna' kapılarını ardına kadar açıyor? Gelecekte hayatın daha iyi olmasından başka dertleri bulunmayan sevgili gençler, *Evrensel*'e gelene kadar M. A. Kışlalı yönetimindeki *Yankı* dergisi, bilerek-bilmeyerek 'oyun' dediğiniz şeyin şifresini çözmekte bana ne kadar yardımcı olmuştur, bir bilseniz!

8 Aralık

Akşam yemeğinde Neumann'lar, Ayla ve Hüsam(ettin) Ünsal'lar bizdeydiler. Az önce dağılındı. Seher Hanım ıspanaklı börek yapmış, harikaydı. Mayonezli kereviz benden, iri fasulyeden pilaki yine Seher Hanım'dan. Aleko'yu

Sarıyer balık pazarında görüp de ona seçtiremediğimiz karideslerle balık Halim'le bizden... Benim likörlü pudingimle peynirleri de finiş diye eklemeliyim. Çok iyi oldu canım. Bir taraftan edebince içtik; yanı sıra durmadan İslam'ın yükselişinden konuştuk. Özellikle C. Neumann'la Hüsam. Christoph diyor ki: "Demokrasi deniyorsa, RP'nin seçimleri kazanması halinde bunu hazmetmek zorundasınız." Hüsam da: "Canım gürültü patırtı istemem ben de, ama gitmezler sonra," diyor. Christoph tarih bilimcimiz ise bizim demokrasi noksanlığımıza uzun be uzun değinerek kendisine baştan taraftar ettiyse de, Hüsam'ın 'hazmetmek gerekir, bunu biliyorum ama, bir geldiler mi, bir daha gitmezler' sancısı havaya hâkim olmaya başlayınca Christoph kestirip attı: "O da sizlerin bileceği bir şey!.." Besbelli, o zaman da gitmelerini sağlarsınız, demeye getiriyor. Kim, nasıl sağlayacakmış bunu? Seçimle, tamam. Fakat işte 'halk oyları' meydanda. Ordu karışmasın da, ne olursa olsun...

11 Aralık

"*Fikrimin İnce Gülü*"nü tek kişilik oyun haline getirmek nerdeyse dört ayımı aldı. Metni Şaban'a göndereli üç hafta var; kendisinden ses soluk çıkmadığı için ona telefon açtım. Dosyanın kaybolduğunu sanmıştım; almış. Beş gün sonra Amsterdam'dayım. Oyun metnini orada bunu yönetecek olanla gözden geçirmek, provalara gözkulak olabilmek için dört günüm var. Pazar günü John'la Diana Brüksel'den gelecekler. Öğle yemeğini birlikte yiyip Den Haag'daki Van Gogh sergisini görmeye gideceğiz. Büyükelçiden çevirmenim ve eşinin bu dinamiz-

mine bayılıyorum. Yazdıklarına göre Bürüksel 'sefirliği'nden memnunlar. İkisi de tiyatro sanatına yakından ilgililer. "*F.İ.G.*" meselesi benden çok onları heyecanlandırmakta. Telif hakkım diye avans ödenmiştir. Şimdiye kadar Bali Kültür Merkezi'yle anlaşmaya uyulmuştur. Devamını göreceğim.

17 Aralık

Amsterdam. Şaban ve Tonguç ile buluşuldu. Otel yerine, (bir reklamda oynama işi bulduğu için yarı yarıya evinde bulunmayan) Şaban'ın evine Şaban Otel diye ilişmiş bulunmaktayım.

Gönderdiğim metni henüz okumamışlar bile, ama 'siz nasılsa çok iyi yapmışsınızdır'a getiriyorlar. Başkaca 'her şey tamam'mış.

Büyükdere, 23 Aralık

Gidilen yerden, oralı bir kitapçıdan çıkıp giderken yüzükoyun yere kapaklanıp morarmış yüz-göz, şişmiş burun, sargılar içindeki sağ bilekle dönülmüştür. (Düştüğün yer üniversite civarı imiş.) Gençler hemen bir ambülans çağırıyorlar; bendeniz hafif baygınlık arasında oraya bindiriliyor ve karşıma çıkan hastabakıcıya: "Yüzümün tek gözde yanı burnumdu, o da kırıldı! Bakın bakın, kırılmış değil mi?" diye sorup duruyorum. Hastanede röntgen çekiliyor; burun kemiğim biraz yerinden oynamış, ama kırılmamış. El bileğimde incinme varmış. Sarıldı. Ne şirin doktormuş! Yanaklarımı şapşaplıyor: "Giderken köşedeki eczaneden bir kutu şundan alın; üçer saat arayla iki-

şer adet için. Çünkü bu gece düşmeden ileri gelen ağrılarınız olabilir. Üstelik bakın yarın yola çıkıyormuşsunuz...” diyor benim inildemeli gevezeliğim üstüne. *“Fikrimin İnce Gülü”*nün başıma sardığı bu ikinci kazayı hafif atlattım sayılır. Genç oyun yönetmeni(min) ‘birlikte çalışmaya’ her gece reklam işini bitirip geceyarısından sonra gelmesine hazırladığım oyunu okumamış bile olması eklenince hemen tedbirimi aldım; sol elimi de hiç boş bırakmadım ki yüzüne bir tokat vurmayayım. Kendisinden koparabildiğim boş kâğıtlara sahnenin planını dahi çizip yol akışı üstünde yürüyen oyundan araba ve sürücüsü nerden gelip nerden geçecek vb.leri bile çiziktirdim. Tonguç daha gayretli: Bayram rolüne zaten peşinen ısınıkmış, ayna karşısında prova yapıp durmaktaymış.

Artık neyse ne, ben verdiğim sözü tuttum; bu mesele bitti. Yıl da bitti. İşte bu!

Edebiyat hayatında ve gittikçe değer yozlaşmasına uğrayarak şiddete prim tanıyan bu dünyada kendini nasıl hissediyorsun Adalet?

Tüyleri yolunmuş asil bir ördek gibi. Ya da pencere önündeki sedirine oturarak tüh-tühleye tüh-tühleye dizine vurup duran hanımnineler gibi...

1996

Eksik Günler
Yaban ve Yalan Zamanlar

2 Ocak

Kardeşim Ayhan'ı, eşi Serpil'i, hele hele biricik oğulları Fuat'ı çok özledim. Babaevinde ailecek buluştuğumuz masa başlarını; babamla şakalaşmalırımızı... Halim ilgisini, Fatih Köprüsü'nün bitimiyle boygösteren 'danışmanlık' işi dışında, hemen nerdeyse bütünüyle kendisine emanet ya da vasiyet gereği Müjen'e hasretmesinden olmalı, kendimi pek şefkate muhtaç hissediyorum. (Sonra da bundan utanıyorsun?) Peki neden şimdi hemen aramıyorsun Ayhan'ı "Bak dinle, Fatma İnayet," diyerek? Şimdi olmaz, şimdi olmaz. Eski yılsonu-yeni yılbaşı, işi başından aşkındır. Hem de bizim neşemiz, tatlımız, ailenin bütüncene durduğu zamanlarımızın ilk miniminisi, akvaryum, evde tavşan, kaplumbağa, civciv havuçsever Fuat'ımızın hayatın bu yeni gidişatına ayak uydurmakta sanırım biraz sıkıntıda olması hele bir atlatılsın bakalım. Hemen şimdi değilse bile bu yeni yılda mutlaka buluşulmalı, hep birlikte olmalıyız.

İki gün sonra:

Reasürans'ta galeri müdiresi olarak çalışan çok sevdiğim Amélie Edgü, Ara Güler ve Tekin Aral'ın, (barış-insan hakları paylaşımcılığı çerçevesinde) *İşte Bizim Dünyamız* fotoğraf sergileri için kataloga bir yazı yazmamı istemişti. Yazının "Kendisi Olmak" başlığı altındaki taslağını yazdım; ütülenmesi gerekiyor. Peki yine *Adam Öykü*'ye göndereceğin *İki Yaprak*'ın gözden geçirilmesi ne olacak? *Nar* dergisi 7. sayısında *Hiçbir Yer* kitabının "Paris Buluşması" başlığı altındaki yeni bir bölümünü daha yayımlamış bulunmakta. (Devam edeceksin, hiçbir yerin yersizlik demeye geldiğini, yerküre insanı olmanın ötesinde bir varoluşun kendisi olmak demeye gelmediği üstüne homurdanmalarını sürdüreceksin.)

7 Ocak, Pazar

Halim Ankara'ya gitti. Öğleden sonra bana bir telefon geldi: Nazmi Ağıl. Boğaziçi Üniversitesi'nde doktora tezini *ROMAN-Tik Bir Viyana Yazı* üstüne yapıyormuş.

Roman üstüne soracak soruları varmış; görüşmek istiyor. Yarın akşamüstü gelecek.

Ertesi gün. Gece:

Nazmi Ağıl mis gibi kokulu karanfiller yanı sıra kendi yazdığı ve İngilizceye de çevirdiği şiirlerden bir demetle birlikte geldi. Şiirini *Sevgili Adalet Ağaoğlu, yazdığınız için teşekkürler,* diye imzalamış bana. Marquez'e cevaben,

yazarı yayınevine götüren bu okurdur işte, derim ben. Yapıcı incelik budur işte. Hani Marquez "Kitabını yayınevine yazarın kendisi götürmez," demişti ya, onun için. Ağıl'ın soruları da çok akıllıcaydı. Az önce gitti. Romanın zaman akışından, özellikle geçmişle şimdiyi ve hatta geleceği yan yana değil de, üst üste işleyişim üstünde durduk. Viyana caddelerindeki Barok zaman karnavallarının geleceğin karnavalları 'hayalimle' yazılışından mesela. Buna edebiyatta da pikaresk deniyor ya, işte öyle.

Nazmi romanı anlamlandırışı üstüne yazdığı bir yazıyı getirmişti bana; hoşuma gitti doğrusu: Onu uğurlar uğuldamaz buraya, masamın başına geçtim. "Kendisi Olmak" yazımı yarın Amélie'ye fakslamak üzere hazır ettim.

İlk yazılışını 1986'da yaptığım *İki Yaprak*'ın bende uyandırdığı şiirsel duyguya şaştım kaldım. Sefa haklı imiş.

Aslında önümde başlı başına 'görev 'olan bir iş var. 15-19 tarihleri arasında Paris'te yapılacak ve memleketimizin 'onur konuğu' diye çağrılı bulunduğum "Expolangues 96, Uluslararası Dil, Dünya Kültürleri ve Seyahat Fuarı"nda yapmaya sözverdiğim konuşmanın yazılması. Büyükada komşularımdan Tanyolaç'ların İstanbul Üniversitesi'nde Tahsin Yücel'in öğrencisi olan Nedret, Fransızca çevirisi için bana yardımcı olabileceğini kabul etti. Çünkü Kültür Bakanlığı konuşmaları yazılı istiyor.

11 Ocak

Evrensel gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İhsan Çaralan beni aradı. Cumhurbaşkanlığı Ödülü'ne tepkiler meselesini açıklamaya çalışıp özür diledi. Oraya yazmak is-

terim istemesine de hele bakalım, yaralar biraz soğusun. Soğursa tabii. Baksana son iki gündür terörist katliamlar uç uça, iç içe. Bir yandan gazete muhabiri Metin Göktepe ölü bulunuyor, öte yandan Sabancı Center gibi korunaklı bir yerde Sakıp Bey'in kardeşi Özdemir Sabancı vuruluyor.

Ertesi sabah: Metin Göktepe hiç kuşku yok ki polis sopasıyla öldü. Mızrak çuvala sığmaz durumda; görülen ve bilinenler ortada, yine de meçhulüne meçhul; aman be!..

Doktorun kötüsünden sözaçacaksan, kötü askerden, kötü polisten, kötünün kötüsü partilerden de sözaçacaksın. Hükümet RP-DYP-ANAP arasında üç eşit parçaya bölünmüş, bütüncene duruyor sanılan CHP muhalefeti kendisine dönük muhalefet üretmekte birebir. Metin'cik düpedüz dövüle dövüle öldürüldü.

16 Ocak

PKK'ya karşı savaş Türkiye'ye yılda en az 7 milyar dolara mal olmaktaymış. Çetin'in güzel güzel dile getirdiği gibi, 'üretime katkısı sıfır olan kurumun' tüketimde payı çok mu çok yüksek. Bu harcamaya Kıbrıs'taki Türk askerinin varlığı dahil değilmiş.

22 Ocak

Güzel güzel kar yağıyor, yine de katliamların izini örtmüyor.

Halim evde. Bir aralık bana: "Git gide tatsızlaşıyorsun," dedi. "Kan şekerimi ölçtürdüm, sınırda çıktı," dedim ben de ona. Tatlılık matlılık bir yana da şu 'git gide' meselesi bütün gün yordu bitirdi beni.

Neyse, kadından başbakanımız, Metin'in duvardan muvardan düşerek değil, basbayağı gözaltında iken öldüğünü itiraf ediverdi. Suçlular yakalanmış, mahkemeleri görülecekmiş. Kendilerine bir hatırlatma olsun: İki gün sonra da AKM'de Uğur Mumcu'yu anacağız. Katlinin 3. yılı. Suçlular hep 'meçhul'.

1 Şubat

Ayhan'cığım doğum günün çok güzel geçsin. Annemizin kalpten yatağa düştüğü günküne hiç mi hiç benzemesin, olur mu?

İnsan kendi yakınlarının kaybını ne kadar sık düşünüyor, fakat inan olsun Özdemir Sabancı'dan arkada kalanları aynı yakınlıkla düşünüyorum. Hele Metin'inkiler, hele onlar.

(...)

İşte şurda bu ayın 15'ine ne kaldı?

4 Şubat

Buyur işte, bugünün *Cumhuriyet*'inde bu haber yer almakta. Türkiye ve Türk Dili Onur Konuğu, diye... Ben bu 'Türk Dili' bağlamında hep ikircikli olmuşumdur. Pek çok dilin yazılıp konuşulduğu Türkiye'de Sevr'di, Lozan'dı derken Kürtçenin öteki etnisitelerden farklı muamele görmesi sonucu dilimize Türk Dili denmesi bende ırkçı bir çağrışım yaratmakta. Ben de bakanlık bülteniyle basına benim konuşmamın başlığının "Cumhuriyet Sonrasında Edebiyatımızda Türk Dili" diye geçmesine rağmen sekreterliğe "Türkiye Cumhuriyeti'nde Ede-

biyat Dili Olarak Türkçe", başlığı altında yapacağımı bildirmiş bulunuyorum. Print edilip izleyicilere dağıtılmasını da rica ettim.

25 Şubat

Cumhuriyet ekinde İpek Çalışlar Ara Güler ile Coşkun Aral sergisini ele almış ve benim sergi katalogundaki yazımdan şu alıntıyı yapmış: "... *Bir yere, bir renge, bir inanca ait olma duygusu yeniden bu kadar öne çıkacaktıysa, tarih niçin bu kadar kanlandı? İnsanın bilim, teknik, sanat, genelde kültürel zenginlikleri toprağında hâlâ daha kişilerarası bağlamda kendine ve kendinden sorumlu bir insanlık dünyası gerçekleştirilemedikten sonra, niye? ...*"

1 Mart

Yeni Biçem dergisinde Melih Elal, "Bir Dergi, Bir Öykü" başlıklı yazısında benim *Adam Öykü*'de yayımlanmış bulunan "Rabia'nın Dönüşü" hikâyem için: "*İlginç, İlginç olduğu kadar da güzel; güzelliğin yanında kesinlikle okunması gerekli bir öykü,*" diye yazmış. Nilüfer Kuyaş da buna dikkat çekenlerden. Geçmiş bir zamanda yazılmış eserleri bugünün havasına suyuna taşıyan böyle çalışmalara ihtiyaç olduğuna değinmiştir.

Nar'ın 8. sayısında *Hiçbir Yer*, "Boğaz Karşılaşmaları" bölümüyle devam etmekte.

Adam Öykü'ye desteğim de "İki Yaprak"la sürmekte.

10 Mart

Yine *Cumhuriyet* pazar ekinde Enis Batur, "Köşebent" köşesinde "Yürüyüşsüzlük" başlığı altındaki yazısından bir alıntı: "*... Adalet Ağaoğlu ile konuşuyorduk geçenlerde. Son zamanlarda hiçbir yazarımızda rastlamaz olduğumuz bir özeleştirel yaklaşımla, kendisini de suçlayarak, artık kimsenin ötekinin haklı davasına arka çıkmadığını söylerken hüzün içindeydi. Gerçekten de simgesel çıkışlar bir yana, kimse haklı davasında başkasına sahici bir destek vermez oldu bu ülkede. Yorulduk, kanıksadık, çaresizlik kuyusuna mı düştük, yoksa adamsendecilik mi iliklerimize işledi, kestiremiyoruz. ...*"

12 Mart

Tam da ülkenin başına koca bir balyozun indiği gün. Tam 35 yıl olmuş.

Yeni Yüzyıl gazetesi haberleri arasında bir başlık: "Düşünce Suçluları Yine DGM'de". Haberin devamı: "*Düşünceye Özgürlük Kitabı*'nı yayımlayan aydınların yargılanmasına yarın devam edilecektir."

Ve süresi kendilerine ancak yarın gelebilmiş olanların arasında benim de adımın geçtiği bir liste...

28 Mart

Dünkü Dünya Tiyatro Günü'ne bir selam gibi, *Hürriyet*'te şu haber var: "*Fikrimin İnce Gülü*" Hollanda'da. Açıklaması şöyle: "Adalet Ağaoğlu'nun aynı adlı romanından uyarlanan aynı adlı oyun Amsterdam kentinde

Theatre de Balie'de sahneleniyor..." (Romandan yazarının bizzat uyarladığı... denmeliydi.)

1 Nisan

Yaşasın *Varlık* dergisi! Bu ayki sayısında benim "Paris Expolangues Dil Fuarı"nda yapıp geldiğim konuşmamın Türkçesini tam istediğim gibi "Edebiyat Dili Olarak Türkçe" başlığı altında yayımlamış. Fuarda konuşmam bakanlık tarafından izleyicilere "Cumhuriyet Sonrasındaki Edebiyatta Türk Dili" olarak bildirilmişti. Konuşmama başlarken açıkladım ki, aslı şudur. O kadar çok telefon konuşmasına karşın konuşma metnimi orada 'bilen birilerine' rica minnetle kendim teksir ettirdim. Türkiye standı çok silik bir durumda. Çağrılı yazarların bazılarına ait kitapları Bakanlık yayınlarının dibine, yerlere yaymışlar, başında da Vecdi Sayar dikili; ne gelen var, ne giden. Oysa arkamızdaki stantlarda Kürtçe, Ermenice yayınlar büyük merak konusu. Bilgisayarları, TV ekranlarıyla falan çok da donanımlı görünmekteler. Olup olacaklar hakkında büyük işaret. Bütün yabancı medya ve TV kanalları bu stantlarla ilgili. Ben tesadüfen Kürtçe kitapların standına bakarken bir Türklere Türkçe yayın yapan radyo istasyonunun mikrofonuna yakalandım. Belki Latife Tekin'lerin, Nedim Gürsel'lerin şansı daha parlak olmuştur, tabii eğer kendilerine mahsus bir cilalayıcıları varsa... Hiç şaşmamak gerek. Devir bu devir.

Benim içimi ferahlatan tek iyi şey Canan Yücel'le aynı otelin aynı katında kalıyor olmamız. Resmi program bitince kendi adıma birkaç gün daha kalacağım oteli tam da istediğim Montparnasse-Saint Germain arası bir yer-

de sağlayan Canan olmuştur. Biz ikimiz gençler tarafından naftalinli sandıklara kaldırılmış bulunmaktayız. Yine iyi. Hiç değilse börtü böcekten korunmuş hallerdeyiz.

Elektrik kesildi. Komşunun köpeği. Dilekçeymiş falan, beş para etmedi. Toplam: Sinir harbi. Teselli: Elektrik gelir gelmez Behçet Necatigil Şiir Ödülü'ne gönderilen kitapları okumaya devam. 12 Nisan'da jüri toplantısı.

14 Nisan

Baharın benim 'gelin ağacım'a karşı Mustafa Sönmez'ler ve Manuel Çıtak-Şebnem İşigüzel ile bizim burda buluşulması... Çadır gibi pembe beyaz çiçekler gözlerimizin içine dolup dururken 21. yüzyıl dünyasını ve o dünyada Türkiye'nin yerini konuşa konuşa kalkan balığı eşliğinde çok şarap içtik, ikide bir: "İntihar etmeyeceksek içelim bari!.." demeyi ihmal etmeksizin. Sönmez'lerin oğlu hepimizden çok kitap kurdu. İstinye'de tepe üstünde bir apartmanda oturuyorlar; bir kere orada da buluşmuştuk. Birbirimize yakın oturmamız güzelliklere açılan bir kapı gibi. Hiç değilse orkideye benzer çiçeklerinin ömrü kısa süren 'gelin ağacı'nın içlere şırıngaladığı direniş gücünü birlikte ediniyoruz.

17 Nisan

Huriye Hanım için olduğu kadar nerdeyse benim için de, ustalık şiirinin doğum günü gibi sevinçle uyanılacak bir gün.

Yarın saat 18.00'de YKY Kütüphanesi'nde Necatigil Şiir Ödülü'nün veriliş töreni var.

Seçe seçe seçtiğimiz üç adaydan biri benim favorim. Haydar Ergülen: *Eskiden Terzi.*

(...)

Şu malın girdisi, bu paranın çıktısı vb... Ben bunu sadece ticaret dili, ekonomi meselesi sanıyordum. Şimdi artık şu kitabın bilgisayar girdisi, bilgisayar çıktısı, diye de yazılıyor. Bu da tabii "Kitabın önünde sonunda bir 'mal' olduğunu kabul ediniz," demeye geliyor. Bkz: *Puslu Kıtalar Atlası.* Önsöz: Hulki Aktunç. Sen de mi Brütüs, sende mi? Gerçi bir yandan bu da işin doğrusu. Kitap da parayla üretilen bir şey olduğuna, alım satımı da parayla olduğuna göre elbette kitap da bir 'mal'. Bunu reddetmiyorum da böyle böyle içeriğinin boşaltılmasından, 20. yüzyıl sonlarının insanları gibi bunun da kendine yabancılaştırılmasından, üzülmekten öteye, korkuyorum. KORKU-YO-RUM.

18 Nisan

İktisatçılar Haftası
20-27 Nisan

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunlarının yıldönümlerini kutlama toplantılarının bir sürekliliği var. Daha önce Kuruçeşme'deki Mülkiyeliler 'yeri'nde de yapılmış, ben de gitmiştim. Bu seferki program daha yüklü, çok daha ilgi çekici görünüyor. Basına da bildirildiği gibi bu yılın 21. İktisatçılar Haftası'nda "Dünya Nereye Gidiyor? Küreselleşme ve Türkiye" konularındaki panel The Marmara Oteli'nde, 20 Nisan Cumartesi günü saat 14.00'te başlayacak. Panele ait program şöyle:

Açılış: **Ufuk Uras**

"Dünya Nereye Gidiyor?"

Tebliğ verecekler: **Prof. Dr. Mübeccel Kıray**

Prof. Dr. Bedia Akarsu

"21. yüzyılda Nasıl Bir Türkiye?"

Oturum Başkanı: **Prof. Dr. Taner Berksoy**

Panelistler: **Adalet Ağaoğlu**

Doç. Dr. Hacer Ansal

Prof. Dr. Bakır Çağlar

Saynur Gelendost

Nail Güreli

Sedat Yurttaş

Yaaa işte böyle! Panelin daha ilk adımında oradasın. Yeni bir sol harekete, solcuların bir araya gelerek dayanışması girişimine omuz verenlerin başlıcalarından Ufuk Uras'la hemen ardından Mübeccel Kıray'ın fikirlerinden yararlanacaksın elbette. Ama sen kendin belkemiği sağlam bir konuşma yapabilecek misin bakalım? Hele bir yokla kendini. Görüyor musun buna dair küçücük bir ümit kırıntısı bile yok içinde. Prof. Dr. Taner Berksoy'un da izleyebildiğin yazılarından ötürü, yarının dünyasına onun yaklaşımlarına duyduğun yakınlık hepsine ek bir moral kaynağın. Canım 21. yy eşiğinde Türkiye'nin hal-i pür melalini ifade edebilmekten bu kadar çekiniyorsan öneriyi niye kabul ettin? Ettim çünkü, ben de bir edebiyatçı olarak romanlarımda, denemelerimde kapitalist dünya insanının hallerine epeyce dokunaklı göndermeler yaptın; bir türlü demokratikleşememiş cumhuriyetimizi kıyasıya sorguladın, bürokrasinin apoletli takımına da dokunma yasağıyla hesaplaştın ya? 21. yy'da Nasıl Bir Türkiye? Bu

arayış uğruna birtakım düşünceler üretmeye meyletmiş bir edebiyatçının küçük bir katkısı bulunsun yani. Zaten seni İktisatçılar Paneli'ne davet edenler bunu böyle bildikleri için etmişlerdir, değil mi ama?

*

19 Nisan

Sayıklamalarım'dan. Söylemeyi unutma bari:

Evrenselleşme ya da küreselleşme üstüne görüşler genellikle daha çok ekonomik, politik açılarından ele alınıyor. Bunlar bütün boyutlarıyla tartışılmaya değer görülüyor. Dünyanın çokkültürlülük bağlamında daha iyi yaşanır hale geleceği de olumlu karşılanmakta gibi. Fakat daha başlangıcından beri 'Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin gereklerinin dünyanın her yerinde eşit biçimde uygulanmadığına tanık oluyoruz. Ekonomik alışverişler 'nerden ne kadar talep-oraya o kadar arz' kuralına uygun olarak tartıya girmekte. Yani ekonomik küreselleşmeye hizmet ön planda. Mesela Türkiye'nin AB'ye girmesi meselesinde toplumumuzun insanı, onun insan hakları ve burdaki eşitsizlik ön planda değil. Yarına hazırlanılırken ekonomi, siyaset, toplumsal ırk, din bağlamlarındaki sorunların çözümü arayışlarının temeline, üstelik daha AB kapısı önünde bekleşirken Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi konulsa? Gündemlerin başında uygulamalardaki eşitsizlikler bulunsa? Soğuk savaşın, bu dengenin ortadan kalkmasıyla ABD'nin nükleer enerji peşine bütün insanlık haklarını çiğneye çiğneye düşmesinin nedeni nedir? Öyle ya; silah gücü eşittir para gü-

cü. Para gücü eşittir silah gücü. Bu zihniyet değil mi ABD'den durmadan borç para ile silah gücü alınmasının nedeni?

21 Nisan

Dünkü panelde kendimden hiç hoşnut kalmadım. Çevremde iyi olduğum etkisi yaratıldı ama iyi değildim. Söylemek istediğim şeyleri hiçbir biçimde isyankâr ruhuma uygun biçimde söyleyemedim. İnsan hakları, bağımlılık, özgülük, evrensellik, çökkültürlülük bahsinde Kürt yurttaşlarımızın ne perişan durumda oldukları, Güneydoğu'ya devletin yatırımsızlığı ayrıntılarıyla dile getirildi. Güneydoğu'da teröristler ve terörün kurbanları büyük bir sorun olarak önümüzde dururken 'küreselleşme'ye katılım çarelerini tartışmak. Her yaklaşımın kendisine göre bir önceliği var. O zaman şunu sormak beyinlerin borcu olmasın mı? Güneydoğu'da işsizliğin, yoksulluğun önlenmesinde silaha sarılmak yerine hükümetin yapacağı çok şey varsa da, söyler misiniz bana, bundan önceleri bölgede on köyün sahibi ağalar vardı ve onlar hakkında çok konuşuldu, yazıldı çizildi ya, onlar şimdi nerdeler? Irgatlarından derledikleri servetleriyle aynı bölgeye yatırım yapmadan nereye, neden çekip gittiler acaba? Neredeler?

Şehirlerdeler ve özellikle Marmara çevrelerinde; sözümona fabrikacılık, aslen de yap-satçılık etmelerdeler... Kusura bakmayın sorunlara önyargıyla tek yanlı yaklaşmak benim zihnimin kolay kaldırabildiği bir şey değil.

İşte böyle bir şeyler geveleyip durdum. Yazarak ifadeyi beceriyorum da, sözle ifadede acemi çaylak. Kürsü adamı olamamak buna denir.

Bereket yeni asır hakkındaki ütopyalar konusuna geçildi. Değerli Taner Berksoy benim ütopyamı sorunca aptal aptal mahallemdeki çocukların arkamdan düdük çaldıklarını, buna rağmen burada bulunma cesaretini gösterebildiğimi söyledim. "Bu cesaretle söyleyeyim, içine adım atmakta olduğumuz yeni yüzyılda benim ütopyam ya da önerim bütün dünyada orduların lağvını görmektir. Bunu görebilmemizdir. Aksi halde 'yurtta sulh, cihanda sulh' gölgesinde BARIŞ isteme kampanyalarımız hayalden ibaret kalacaktır. İkide bir 'savunu' mecburiyetine yaslanmak ancak böyle ortadan kalkabilecektir. 20. yüzyıl savaşlar asrı oldu. 21. yüzyıl evrensel planda silahsızlanma yılları olmalıdır."

22 Nisan

Değerli arkadaşım Gürcan Türkoğlu, Madrid'den dönüşünden sonra beni yakın dostu Serhan Ada ile tanıştırmıştı. O gün bugün, eşiyle birlikte yakın ilgisini gördüm. Alanı sanat tarihi, eşi ise seramik çalışmaları yapmakta. Bana minicik ama şiir gibi bir tabak armağan etmişti. Masamda durur. Bugün Serhan telefon etti. *Fol* diye bir dergi çıkarıyorlar. Çok alımlı ve bakımlı bir dergi. Ancak yere koyacaksın, sen de yüzükoyun yatıp öyle okuyacaksın. İşte öyle geniş bir boyutu var derginin. Farkındayım, 'yapacaksan yapılmamış bir şey yapacaksın,' denmeye getirilmiş. Burda benim de bir yazım olsun isteniyormuş. Ah Serhan'cığım, ben böyle modern sonrası boyutlara pek alışık değilim... Aa, Adalet Hanım *ROMAN-Tik*'i nasıl yazdınız peki, neden öyle? Fakat Serhan, o benim kendi içimden öyle geldi. O halde

siz de *Fol*'a içinizden ne gelirse öyle yazarsınız. Sanatın istediği alanında, içinizden ne koparsa... İşin kötüsü yazı makinem tamire gitti. Antika olanı ise beni terk etti. Elyazısıyla verin. Elyazınızla basılsın. Bakın bu çok daha iyi... Temmuz sayısı için olacak... Düşüneyim...

Büyükada, 26 Nisan

Adalı evimize dün geldim. Gelmeden önce, düşündüm taşındım. Plaklarımı karıştırırken elime birden *Opéras à Mourir* disketi geçti. Oturup dinledim ve aklıma operalardaki ayrılık ve ölüm aryalarının ne kadar uzun oldukları fikri düştü. Hiç böyle düşünmemiştim, hep ah daha bitmese, diye dinleyip durmuştum. Bu sefer bunlar bana bıktırasıya uzun geldi. Oturup elyazımla *Uzun Ölümler-Ölüm Aryaları* başlığını attırdım. Plağı arka arkaya çala çala yazımı yazıp bitirdim. Böyle kısa sürede bitirebildiğim yazılarım pek azdır. Elyazımı temize çektim. Ertesi sabah lütfen birini gönderip benden aldırmalarını söyledim. Ada'dan önce bitecek ne varsa bitmeli. Örnekse 'kısanın kısası öykülerimden' "Asri Zamanlar Kilimi"ni sol elimin parmaklarını masada tıklata tıklata nasıl yazdım, eleğini eleyip duvara attımsa öyle.

Şimdi burada birkaç gün boyunca birçok arkadaşla buluşacağız. Sabahları ve geceleri *Başka Karşılaşmalar* kitabını hale yola koymakla uğraşacaksın. Bu arada Halim'le arabaya atlayıp Bursa'ya, edebiyat toplantısına gidip gelme meselesi var. Halim'in STFA'da iki toplantısı vardı gelemedi. Yarından sonra gelir. Tatil.

Ertesi Gün:

Evi gelip gideceklerin gözüne sokmaya çalıştım. Bir iki à la Adalet yemek hazırladım. Bahçe ile uğraştım. Çiçeklerin altlarını usul usul kazıp havalanmalarını sağladım. Terasları yıkadım......... Bitkinlik.

Büyükdere, 9 Mayıs

Levent'e gidip geldim. Şu meseleyi kaydetmekten bıktım; tavanda yine çatıcı çalışmakta. Bu sefer tepeden tırnağa sökülüp tepeden tırnağa giydirilecekmiş. İyi de apartmanın öteki sakinlerinden paylaşımda bulunan yok.

Levent'te Remzi Kitabevi'nin aile köşküne gittim, "Kızım bundan sonra annen benim," diyerek beni bağrına basmış Hacer Hanım'ı ziyarete. Bahçede, güllerinin arasındaydı. Birlikte oturduk. Remzi'den ayrılmam vaki olmuştur ama, başta annemiz hiçbir şey olmamış gibi, eski tas eski hamam halimizle gidiyoruz. Güzel olan da bu. Ancak Hacer Hanım, her zaman olduğu gibi hiç ele vermese de, bana biraz soluk soluğaymış gibi geldi.

11 Mayıs, Cumartesi
Bursa, Admiral Otel'de notlar:

Sabah saat 10.00'da Halim'le Bursa'ya doğru yola çıktık. Tömer'in çağrılısıyım.

Halim arabayla, otobüs terminaline bitişik ve adı Admiral olan bu otele beni bıraktı; kendisi İzmir'e doğru devam etti. Dönüşüm vapurla.

Yolculuğumuz bahar sisi içinde geçti. Sise ek, hava kirliliği. Mis gibi bir bahar havası olmalıydı. Çevrecilerin kurtarıcılığı en iyi bu havaliye yarayacak.

Yalova, yazlık Aydın 6. Blok'larının yanından geçerken annemin her geçen gün artan yokluk acısına dayanmak... (Hâlâ mı? Evet, hâlâ!..) Artık '82'den beri orada değil; zaten yeri de satıldı ama, burda yazları 4-5 yıl kadar bir yaşamışlığı var. Giden gider de, yaşamışlık silinmez.

Beni toplantı salonuna götürecek, Bursa *Olay* gazetesinden Nihat Kayabaşı telefon etti. Hemen geliyor, ama acaba daha önce benimle bir söyleşi yapabilir miymiş... Nihat'ın bu kaçıncı yakın ilgisi. Bir türlü gerçekleşemedi. Program bitiminde, beni buraya geri getirdiği zaman olsun bu, dedim. Yarın Burgazada'da Sait Faik'i anma töreni de vardı, artık bu anıyı burda tazeleyeceğiz.

Geceyarısı:

Buradan saat 15.00 sularında alındım. Doğruca Bursa Tömer'e gittik. İlgililerle, daha önce evime kadar gelip gitmiş gençlerle sohbet. Tayyare Sineması artık bir Kültür Merkezi olmuş durumda. Restorasyon oldukça başarılı. 16.00'daki konuşmama çocukluğum ve gençliğimdeki Bursa anılarımla başladım. Dinleyicileri şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüren şey Nâzım Hikmet'i Bursa'da cezaevinde yatarken görmüş bulunmamı anlatmam oldu. Lise yıllarım. Belki ilk sınıfında Nâzım'ı güneşli bahçeye çıkarmışlar. Sırtında sanki bir kaput, arkası taş duvara dayalı. O gün bugündür hep, *Bugün pazar/Bugün beni ilk defa/Güneşe çıkardılar* ..., şiirini işte o gün, o saatte yazdı-

ğını düşünürüm. Onu gördüğüm gün de bir pazar günüydü zaten. Hapishane müdürü bir aracı vasıtasıyla bana böyle bir kıyak çekmişti işte. Aynı müdürün Nâzım Hikmet tarafından orada yazılmış ve 'ne olur ne olmaz' diye kendisine bırakılmış bazı yazı müsveddelerinin 12 Mart'ın korku belası yakılmışlığının kulağıma çarpmışlığı da var. (Fatma İnayet: Konuşmanda bundan niye hiç sözaçmadın?) Açılmamalıydı. Cezaevi müdürünün çocukları hayatta daha... Zaten askeriye kendisi bu bilginin daha ballı-baharatlısına sahiptir.

Büyükdere, 13 Mayıs

Dün Tömer'in arabası beni 08.30'da otelden aldı. Yalova deniz otobüsü 10.35 vapuruna bindirdiler. Saat 11.40'ta Kabataş'ta oldum. Büyükada evinin tadını bir türlü çıkaramadığımız yeniden aklımdan geçti. Fakat asıl hayalimi işgal eden şey, 'Babamla İstanbullar'ımız yılları oldu. Hele bir seferinde Yalova vapuruyla Bursa'daki, zamanın ünlü *Hüsn-ü Güzel* kaplıcalarına gitmekteyken abim Cazip'le kardeşim Ayhan'ın giyim kuşamları... 3-5 yaşlarındayız. Vapura binilecek diye olmalı ve mutlaka annemizin 'öyle olması gerek' düşüncesiyle kardeşlerim bahriyeli kıyafetindeler. Şöyle yaka niyetine sırta doğru dört köşe ve çizgili çizgili pelerinvari inen ceketle pantolon yanları yine lacivert biyeden zırhlı, sütbeyaz takımlar. Başlarında sözümona kokartlı kasketler de var. Güvertedeyiz. Ayhan, bir kanepede ciddi mi ciddi oturmakta bahriyeliden kaptan asaletiyle. Derken usulca ayağa kalkıyor; annemin kulağına fısıldıyor. Annem de abimizin kulağına. O da kardeşini elinden tutup vapur tuva-

letine doğru götürüyor, derken... Off müthiş bir esinti!.. Ayhan'ın bahriyeli kasket denize uçup gitti!.. Öteki kardeşlerinin sarışın ve kumrallığına karşın esmer güzelinden olan ve abisi tarafından her itilip kakılışında sürekli, "Ben zaten üvey evladım, üvey evladınızım ben!" diye homurdanma fırsatını hiç kaçırmayan Ayhan, çişini bile edemeden üzgünün üzgünü. Acaba o zaman da içinden deniz rüzgârına da "Zaten üvey evlat olduğum için yaptınız bunu." diye bir şey geçmiş midir? Bunu hâlâ hep merak ederim. Oysa biz, ailenin yaş araları çok az iki ortancası, ailenin çocuklara düşen sorumluluklarını yüklenmeye en hızlı koşanlardanız. Hele benim küçüğüm! Bütün titizliğine, ince eleyip sık dokumuşluğuna karşın babamızın mağazasında müşterilerine içinden geldiği gibi esi esivermesinin 'kahrını' üstelik de seve seve hep Ayhan çekti canım!

Mesleğiyle birlikte, baba anısını hem de büyük bir zarafetle ayakta tutan odur valla...

Yan yana olduğumuz zamanlar özellikte denize uçan kasket bahsi oldukça sık açılır; ama o an içinden ne geçtiği hakkında hiç ipucu vermemiştir. Canım zaten o günler daha üç yaşında mı ne! Bilemedin dört. Fakat tuhaftır, eskinin eskisi her şey, herkesten çok onun belleğinde...

17 Mayıs

Tiyatro Festivali. Rumelihisarı'nda 21.30'da *Persephon* oyunuyla açıldı. Çok sevgili arkadaşım Sevda Şener bir gün önceden gelmişti. İkimiz bu akşamüstü 18.00 sularında Bebek Bar'da buluştuk. Tiyatromuzun gidişatı hakkında konuştukça konuştuk. Düşüncelerimizi paylaştık Oyundan sonra Esma Sultan Yalısı'nda bir kokteyl de var-

dı. Oraya dahi gittik. Sevda, benim has arkadaşım. Alçakgönüllü ve bir şey yapmıyormuş gibi dururken olağanüstü tiyatro sanatı öğretisi onun. Yunandan günümüze kadar bütün akımları elden gözden geçirmişliği onun. Tombul tombul oradan oraya koşturmaları. Yakınmasız kendinden verenlerin en mükemmel örneği, akıllı kadın. (Şimdilerde toplumuna, insana sorumluluk duygusu yüksek olanlara, hafiften şöyle bir burun kıvırarak 'idealist' diyorlar. 'İdealistler... Bir anlamda verili olana sadakat gösterenler demeye de gelir ya, bunu birbirinden ayırmayanlar benden uzak dursunlar. (Ben bana: Canım siz de Sevda ile birlikte kendinizle aynen böyle dalga geçmiyor değilsiniz yaaa...)

20-26 Mayıs arası Büyükada'da kaldım.

Karşılaşmalar'ın yayımından epey bir zaman sonra *Başka Karşılaşmalar* kitabımı da yayıma hazırlamış bulunuyorum. *Hayatı Savunma Biçimleri* hikâye kitabım henüz eksik. Zaten bir kısmı önceden yayımlanmış. Orijinal dört beş hikâyem var, fakat hele ikisi hâlâ içime sinebilmiş değil. Hiç de acelem yok.

Ada'ya yeni bir müzik seti alıp koymadık. Küçük bir CD çalar edinip, kendime konserleri burdan veriyorum. Yakın komşum Osman Seden Bey, akustik farkını hemen anladı. Su Yücel de, İpekçilere ait orman köşküne gelin gelmiş ya da gelecek. Ben yokken yine aramış eksik olmasın, not bırakmış. Bir türlü buluşamadık ama Aşiyan'daki sergisini görmeye gitmiştim: Ada'nın atlı arabaları baskın. Doğası ise neşe kaçırmamaya çalışan bir mahzunluk içinde.

Ada'da bol bol yürüdüm. Dil Burnu plajına gitmeyi bir an olsun düşünmedik. O kadar değişti ki... Gürültü patırtı; illet olduğum neşe çığlıkları bende empati eğitimi yapar oldular. Haa sahi, Orhan Pamuk da çalışma yeri peşinde. Bir kere telefonla konuştuk. Bostancı mı, Erenköy mü, oralarda bir yer tutmuş, ama Sedef'e geçeceğim, bir gün buluşalım, diyor. Büyükada'dan başka nerede buluşacağız ki bu şartlar altında?

Çağırmasına çağırırım da, şöyle kesintisizce bir kalamıyoruz ki orada. Burun buruna olduğumuz halde edebiyat profesörü Fahir İz'i bile ziyarete gidemedim daha. Bilge ile Ertan Mesçi'ler müthiş dinamikler. Fahrünnisa Hanım'dan boşalan evi alıp onartmışlar bile. Ertan'ın mimarlığı, iç mimarisi başlı başına bir sanat eseri yaratmış o eski döküntü yerden. Orada buluştuk. Bilge Artizan'ını defileye hazırlamakta bir yandan da. Zaman bana neden o kadar eksik geliyor acaba? Bunun 'kötü kullanıyorsun onu' demekten başka cevabı yok. Var. Var. Yazarken hep ve çok yalnız olmam gerek benim.

*

Toplum ve Siyasa: Islıkla Kumar

16 Haziran, Pazar

Bu sabah oturdum, Ayhan'a telefon etmedim de, özellikle yazdım. Zarfı yarın Seher Hanım'a verip postaya attıracağım. İşine en uygun geldiği bir zamanda Halim kadar onun da çok sevip rahat ettiği Bebek Ambassadeur'e 'inmesini' istedim. Bu evin merdivenleri onun için fazla

sakat. Bebek de onların ikinci Cinnah Caddesi oldu çıktı, çünkü Fuat'ın Boğaziçi Üniversitesi'nde geçirdiği yıllar buralı yıllar. Hisarüstü'ndeki evinde annem de kalmıştı bir zamanlar, ben de…

Önümde bir de Londra seyahati var yine. Müjen'i yoklamak gerekiyor.

18 Haziran

Piyasa Caddesi yürüyüşümde ayaklarıma misina dolandı; dizüstü kapaklandım. Kıyıda yürüyüşler gittikçe güçleşiyor. Sokağın hemen başına iki adet gazino, çalgılı lokanta açıldı. Geceleri tek başıma gidip gelmelerim azaldı. Çevremiz içtikleri bilmem nerelerinde insanlarla doldu. Gazinoda haftanın bazı günleri çalgılı çengili yalnız kadınlar içinmiş. Gününü bir yakalasam da 'kadın olarak' ben de aralarına bir karışsam, diyorum. Ama galiba kadınlar oralara dolma-köfte-börek-çekirdekleriyle birlikte geliyor, yiyip içerken arada bir kalkıp göbek de atıyorlarmış. (Halkından kopuksun, halkından kopuk! Bunların hiçbirini yapamıyorsun… Fildişi kuleleriniz yıkılmıştır. Ya 'Refah'lılara katılacak, ya mahallenin Ülkü Ocak'lı oğlanlarını seveceksin.

Valla n'olduysa oldu, geçenlerde bir pazar sabahı Halim'le uzun yılların dostluğuna hürmeten yan yana yürüyüşe çıktık. Kireçburnu körfezinin oralarına gelirken aynı yaya kaldırımda vızır vızır geçip giden bir motosikletle araba tarafından ezilmekten zor kurtulduk. Yaya kaldırımında belediye arabasını suçüstü yakaladıktan sonraki kamu ve sivil kurum oturumumuz işe yaramış değil kısacası. İşte o pazar motosikletle arabadan yana sıçrayarak zor kurtulmuştuk, ama ta karşıdan hızla bir ara-

ba daha geldiğini görür görmez, kaldırımın yürümekte olduğumuz yerinde inatla dikilip kaldım. Halim'in beni elimden kolumdan bütün çekiştirmelerine rağmen 'yayalık hakkıma' sahip çıkma eylemine koyuldum. Karşıdan gelen araba biraz yavaşlar gibi oldu; içinde dört kadar yeni moda delikanlıdan var, çekil be kadın, çekilsene, işareti yapmaktalar. Halim de aynı uysallıkla beni asfalta indirme hevesinde; bir yandan da içimde şimdi ikimizi böyle itiş kakış olurken ya gören birileri olursa, diye 'saygıdeğerliğim' peşindeyim. Araba durdu, motoru çalışmakta; "Canına mı susadın be kadın," sesleri çoğalmakta. İçlerinden ikisi yere inivermesin mi, benim 'erkeğimin' üstüne yürüyerekten, "Bak hesaplaşacaksak hesaplaşalım," diye diye ellerini şöyle arka ceplerine doğru atmasınlar mı? Neyse ki ekibin arabada kalan parçası: "Gelin yahu, geçin binin, bulaşmayın şu moruklara," dediler de attılar onları geri içeri, arabayı indirdiler asfalta; ben Halim'e muzaffer kahraman tebessümleri yağdırırken bunlar arabayı on adım kadar sürüp bizim arkamızdan yeniden çıktılar yaya kaldırımına dumanlar tüttürerek, kaldırımı titreterek. Egzoz dumanıyla boşluğa: Biz böyle istedik mi, böyle olacaktır, yazısı yazarak. Yetmedi, tabii bütün bu olup bitenden sonra benim erkek arkadaşım, halim selim eşim de bana bir kere daha mükemmel bir insanlık dersi verme fırsatını kaçırmadı: "Bana şöyle bir baksana Adalet, benim zıbın gibi dört delikanlıyla başa çıkacak halim var mı?" Hoş olsa da, başa çıkmaya girişmez ya. Biz okur-yazar takımı böyleyiz.

Durdum. Halim'e öyle bir baktım: "Bugün yine tıpkı Michel Piccolo'sun," dedim. Ben onun bu efendiliğini bozmaz halinden hoşlanmışımdır.

Evet, ne diyordum? Biz okur-yazar takımı böyleyiz: Yaşar Kemal'in İnce Memed'i, hem de haklı haklı, dağ taş öç almaya çıktı da, Yaşar'ın ta kendisini birine bir yumruk atarken gören oldu mu?

İyi yazar dediğin, kendi yapamadıklarını yazandır. (Hadi işte o günkü fasıldan çıkma aforizman da bu olsun bari de, teselli bul.)

23 Haziran, Salı

Ayhan telefon etti. Mektubumu almış. Mektubun Büyükdere postanesinden Ankara Ziya Gökalp Caddesi'ne varması belli ki epey zaman istemiş. Bugünü yarına atıp durmakla kendilerimizi yaşayamaz hale geldiğimize onun da aklı yatmış. Buluşma gün ve saatini ayarladık: 27 Haziran Perşembe, akşam 20.30'da, Ambassadeur'de şööyle uzun uzun konuşup dertleşmek üzere buluşuyoruz. (Fatma İnayet: Birbirinizin duygularına, duyargalarına sakın fazla dokunmayın. Siz hassas ve alıngan milletler takımındansınız.)

30 Haziran–10 Temmuz

Güzelin güzeli, anlamlının anlamlısı Nallıhan Abant günlerimiz. (Abant: Londra'ya hareketimden önce hem de iki defa.)

Birincisi Fuat'la, onun arabasıyla. Bu nefis programı ayarlayan babası, annesiyle birlikte iki gece kalındı. İlk gece Fuat benim dikkatimi göle vurmuş ay ışığı kırılışlarına çekti. Oradan Nallıhan'a gidildi. Çünkü Ayhan'ın önderliğinde kurulmuş Nallıhan Vakfı 'cemaati' ile tanış-

ma töreni vardı. Vakıf bizim çoktan bakımsız kalmış doğum yerimize ne iyi bir kalkınma işareti vermiş. Bizim Kocahan karşısındaki evimiz yok. Vakt-i zamanında bütün yerlilerin 'Ermeni evi' demiş bulundukları bu ahşap evin yerini en çirkininden, hani şu BTB'lilerden beton bir yapı almış. Fakat babamızın hafızlık ettiği Nasuh Paşa Camisi olduğu gibi durmakta, ancak pek bakımsız. Evimizden sesi duyulan çeşme de yok ortalarda. Nallıhan ahalisi çok partili döneme geçişte memleketin birçok bölgelerinde olduğu gibi DP peşine takılmıştı. Derken işi dinciliğe vurmuşlar, sonra DYP ya da ANAP veee son zamanlarda gelen işaretlere bakılırsa 'aydınlık azınlığa karşın' çoğunluk sanki Devlet Bahçeli yönüne bakmakta... Allah'tan abimin sınıf arkadaşı Nusret Mutlu, genç çağdaş adamlarından Süleyman ve ailesi, uyanık, mimardan Belediye Başkanı Ahmet Öntaş, dahası elbette ki en başta kardeşim ile İlhan Çetinkaya gibi uyanıklıkla çalışkanlıkta eşi zor bulunur aydınlık insanlar var. Eskiden hiç beğenmediğimiz Beypazarı'nın UNESCO tarafından 'korunan' bir kasaba olması Nallıhanlının da duygularını kırbaçlamış gibi. Nallıhan, Anadolu'nun uygarlığa en yakın ve yatkın mahallerinden biri iken, benliğine sahip çıkamamış olması üzücü, ancak vakıf, besbelli güzel bir ışık yakmış. Bu arada 'Hoşebe'mize bile bir canlılık gelmiş. Orada büyük bir yemek verildi. Serpil kardeşim akıllıca gelip yanı başıma oturdu da, kimin kimlerden olduğunu ondan fısıl fısıl öğrenmeye çalıştım.

Bütün bu buluşmanın en önemli noktası, oğlu Ayhan tarafından babamız Hafız Mustafa Sümer adına kurulacak Huzurevi'nin temelinin atılması. İlçenin bütün ileri gelenleri oradaydı. Ayhan Sümer'imiz babanın dününü

bugüne en anlamlı biçimde taşıyan çocuklarından bir tanesi. Tek o. Yaptıklarını ve kendisine gösterilen büyük saygıyı gördükçe varlığıyla gurur duydum. Babamız adına kurmaya giriştiği huzurevinin temeli kazılırken ben de bir küreklik kazı yaptım (!).

'Nallıhan Eşrafı'ndan miyopluğundan ötürü 'Kör Hafız' denilen babamız tam anlamıyla bir roman karakteri. Hem Osmanlı'nın sanatçı aydını, duvardaki çerçeveli fotoğrafına göre ceketli, kravatlı, Namık Kemal sakallı Tevfik Fikret hayranı, belediye meclisi üyelerinden ve Padişahçılar tarafından Mudurnu hapishanesine kapatılmış abisi Tevfik Bey'in kardeşi hafızandan Memişoğlu Mustafa, hem de Kurtuluş Savaşı'nda İsmet İnönü'yü Bolu'dan dağ tepe Ankara'ya kaçak getiren jandarma eri; yetmedi bir de 1915'lerde Bosna'dan İstanbul'a kaçıp/göçüp sarayın eczacı/tabip künyesiyle Sivrihisar'a tayin eylediği ve oğlunun da İstanbul'larda hukuk okuyup Nallıhan'a 'müdde-i umumi' olarak gönderilmiş, her taşra memuru gibi akşamcı Fuat Önder'in damadı ki, kendisi ağzına tek sigara, bir yudum rakı sürmemiştir, ama sürüsünün ağılında bütün memurin takımına kayınpederi önderliğinde kuzu ve rakı ziyafetleri çekmiştir. Nallıhan'a ilk gramofonu İstanbul'dan atının sırtında Hafızandan Mustafa Sümer getirmiştir. Burda çalınan plakları da, tuhaf bu ya, hiç unutamadım Hafız Burhan ve Münir Nurettin şarkılarını havi plaklardı. Babamın durup dururken Tepebaşı Gazinosu'ndanmış gibi bir şarkı tutturmasına biz gülüşürken, "Neden gülüyorsunuz, sesim terbiye görseydi ben Münir Nurettin'i fersah fersah geçerdim" deyip durmalarının anlamını ancak kırk yaşlarımda falan değerlendirebilmişimdir. *Sinekli Bakkal* romanının Rabia'sını Doğu-Batı tera-

zisinde tartmakla kalmayıp iki kültür arasında sıkışmış insanların dramını sanki bütün sahiciliği ile anlamlandırabilmem de babamı 'nihayet' anlayabilmeme bağlı...

İşte böyle ve böyleee. Bu kuşağın orasına burasına dokunup geçmek yetmez. Kültürel değişime zorlukla morlukla ayak uyduranların 'yokmuşa' getirilişleri üstüne kitaplar yazılmalı. İTÜ'den çıkma "Bu Erbakan da nerden çıktı?" diye şaşıp düşmek yetmiyor. Taşın bağrından sadece filizler fışkırmıyor, altından solucanlar, kurtlar murtlar da çıkıyor şöyle bir kaldırınca...

14 Temmuz

Londra'ya gidilip gelindi. Müjen'in çok aklı başında bir ev arkadaşı var. Şimdi oturduğu daireyi tutmuşlar. Keyifleri yerinde. Yine Nothing Hill'de. Beni yemeğe çağırdılar, fakat mahallenin önde gelen bir pizzacısında yenildi tıka basa...

Sefa'yı gördüm. Mehmet Ali Dikerdem tatildeydi. Göremedim. Fakat Orhan Suda'lar ve Roni Margulies'le buluştuk. Hızlı bir gidiş geliş oldu.

Bugünkü *Cumhuriyet*'te Zeki Coşkun'un "*Ölmeye Yatmak-Hayır...*" başlıklı bir yazısı var. Dikkat çekici bir yazı. Hapishanelerde ölmeye yatırılmışları unutmamaya dair bir uyarı bence.

21 Temmuz 1996

Londra'dan döndükten sonra birikmiş, yapılıp çatılması gerekli ne varsa hepsi oldu. Kala kala Nallıhan'dan bu yana gerçekleştirmeye heveslendiğim bir hevesim kaldı.

Her şeyden önce yarına, Halim'in doğum gününe hazırlanmalıyım. Yeğen-torun, eş dost nerde gençten yakınlarımız varsa, onları tek tek hemen şimdi aramaya başlamalı, yarınki pazartesi akşamı koşa koşa bize gelmelerini sağlamalıyım. Artık hangilerini bulabilirsem. Bulamadıklarımın da son dakikada yakalarına yapışırım.

Rengârenk bir açık büfe hazırlayacaksın. Beyaz şarapları buzdolabına koymayı unutma. Fındık fıstık, peynir, turşu ne varsa bunlardan almaya Levent'e gitmelisin. Oradaki pazarın meyveleri iyidir, hele kirazları!.. Haa, ordan önce Şişli'ye inmelisin, perde kumaşı ısmarlamıştın, geldi demişlerdi; gidip ona bakmalı, Levent'e dönüşünde uğramalısın.

Halim'e ne armağan edeceğin daha ta baştan aklındadır. Onun sabah tıraşı uzun sürer. Sen ondan önce çıkıp Çayırbaşı'na kadar yürümelisin, o seni mis gibi arabasıyla oralarda bir yerde bulur nasıl olsa; yanına biner Hisarüstü'ne gidişinde seni de Bebek'e bırakır; armağanını oradan alırsın. Sonra... Yok canım sen bugün vazgeç Şişli'den falan, Bebek'ten doğru çık Levent'e.

Evet evet, asıl ve en taze planım, pazartesi günü Büyükada'ya gidip, eve postu sermek. Alttaki iki oda çatıdan sular fışkırdığından bu yana nem içinde. Duvarlar berbat. Giriş katındaki bu iki odayı elden geçirteceksin. Mis gibi yapacaksın. Bahçeye bakan üst pencerelerin önüne sardunya saksıları dizeceksin. Ada çarşısındaki 'yazlık eşya möblecisi'nden üç yatak edineceksin. Odanın biri zaten dolaplı, duşu da yanıbaşlarında... Velhasıl Serpil ve Ayhan çiftine iki yataklı, Fuat'a da tek yataklı birer oda hazırlayacaksın. Onların fazlasıyla işe düşkünlüklerini ellerinden alacaksın, 'Babaevimiz' artık burası, di-

yeceksin. Hayattaki en yaşlınız benim, burası böyle olacak. Burada toplanılacak. Bir hafta on gün sonra, muhakkak burda tatil yapılacak; hem de bahçedeki 'ızgara ocağı'nı yakarak. Hakkımız değil mi canım?

*

Gece. Dün Halim Ankara'dan döndü. Yarınki programıma hiç değinmedim. Sürpriiiz! Sadece sabah çıkarak yürüyüp gideceğimi çıtlattım, o kadar. Yürüyüş bende sigara tiryakiliği gibidir. Sigaradan geçtim, bundan vazgeçemem.

(...)

Üstümde bir tuhaflık var. Yakın zamanlara kadar yazmaya hiç vakit kalmadığından, çalışamadığımdan yakınır dururdum. Oysa birkaç gündür çalışmaktan kaçıyorum. Canım hiç yazmak istemiyor. Yazmaya karşı böyle bir soğumayı yaşamamıştım. Kitabın da, yazarın da büsbütün pazara dökülmesinden etkileniyor olmayayım?.. Hadi canım, sanki tepeden aşağı etkilenecek hiçbir şey olmadı da bu memlekette. Her engel, yazmaya büsbütün kışkırtmaydı senin için? Değil mi? Geçenlerde Halim ben biraz çalışabileyim diye ve maç dinlemeye Ada'ya gitmişti. Tek satır yazmak, yarım hikâyelere elimi sürmek bile içimden gelmedi. Sadece biraz okuyabildim. Ahmet Mithat Efendi'nin *Beşir Fuad* 'notlarını' -intihara hazırlık- ve Londra'dan aldığım *The Black Album*'u (Hanif Kureishi'nin). O da Pakistanlı.

Afrika, Güney Amerika yazarlarının estirdiği hava durulurken Asya'dan esintiler başladı. Kılık kıyafetler de öyle. Dün Gombrowicz'in *Ferdydurke*'sine başladım. Şimdiye kadar okumamış olmam büyük eksiklikmiş. İyi bir

kitap da beni yazarak yaratmaya kışkırtırdı... Şimdi öyle değil. Yazmak gelmiyor içimden. Günlükler de sanki bir el alışkanlığı olup çıktı......

Sahi pazartesi akşamı *Saraydan Kız Kaçırma*'yı görüp dinlemeye Topkapı'ya gideceğiz. Büyükada'ya da salıya gidersin artık.

.........Hadi bakalım. Şimdi doğru yatağa. Ayak uçlarına basa basa... Yarın sabah mükemmel bir yürüyüş ve akşama hazırlık.

...

22 Temmuz 1996

BOŞ SAYFALAR
(22 TEMMUZ 1996-23 EKİM 1998)

DAMLA DAMLA Günler'e
Sonsöz Yerine

17 Mart 2007

Günlüklerimin iki ayrı ciltte toparlanıp yayımlanması üç yıldan fazla sürdü. 2004'te çıkan birinci cildin ilk sayfasında sadece şu üç satır yer almaktadır:

"*... Günler birer damlaya dönüştü. Her gün tek bir damla gibi; hiçbir şey birikmiyor. Bir yıl ancak yarım bardak ediyor...*"

Bu kısa alıntıyı Elias Canetti'nin *İnsanın Sılası* kitabından yaptım. *Körleşme* kitabı başta olmak üzere kendisine fazlasıyla yakınlık duyduğum bu değerli yazarın çok yüklü, sürgünlük-göçebelik yolundan hayli 'yersiz' geçen ömrünün kendi zamanına bağlı notları sayfalarca tutmakta. İyi Şeyler Yayıncılık yayınları arasında 1996 Ağustos'unda yayımlanmış *İnsanın Sılası* bu notlardan seçmeler. Almancasından Sayın Ahmet Cemal tarafından çevrilmiş. Benim yaptığım bu küçük alıntı ise Ca-

netti'nin 'gündökümleri'nden 1977 yılına ait olanı. Bu kitabın yayımlandığı 1996 Ağustos ayını hemen hiç hatırlamıyorum. Çünkü elinizdeki bu cilde 21 Temmuz 1996'da son verdiğim günün ertesi, yarım yüzyıldan fazla el ele yoldaşlık ettiğimiz Halim'in doğum gününe hazırlandığım gün, bir trafik saldırısıyla benim ölüm yolculuğuna çıkarıldığım gündür; büsbütün karanlıktır. Büyükdere'nin deniz kıyısı kaldırımında iyi niyet, renkli hayallerle dopdolu bir halde sabah yürüyüşümü yapmaktayım. Kıyı kanepelerinden birinde hiç oturmam; yine oturmuyor, bol yapraklı ağaçların gölgesinde Çayırbaşı'na doğru gidiyorum.

Sonrası yok.

Şişli Etfal Hastanesi yoğun bakımından çıkarılıp da bir odaya yatırıldığım 19 Ağustos Cuma gününe kadar olup bitenleri sadece bana anlatılanlardan anlatıldığı kadar biliyor, ölüm-kalım arasındaki bugünlerden hiçbir şey hatırlamıyorum. Bir kasıt olduğu sanılan bu araba çarpmasına nasıl uğradım, Boğaz sularına nasıl bir maharetle fırlatıldım, denizden yarı ölü halde kimler tarafından nasıl çıkarıldım, Şişli Etfal aciline ne zaman, nasıl teslim edilmişim; hâlâ bilmiyorum. Hayal meyal bildiğimi sandığım ilk ve tek şey, Prof. Dr. Gencay Gürsoy'un elimin üstündeki eli. Çok sonraları emin olabilmek için kendisine de sormuştum. Doğruymuş. Evet, o imiş. Yanıma uzman doktordan başkası alınmadığı için. Tuhaf bu ya, aynı anda "Halim, gel seni bir öpeyim," diyen de benmişim.

Şişli Etfal, Marmara Otel, Frankfurt Giessen, kapısında *Vulneranda Sanamos* diye yazan ortopedi hastanesi ve Bad Nauheim kliniği...

22 Temmuz 1996'da evimden çıkmış, 23 Ekim 1998'de oraya dönmüşümdür. Hayata tek başıma katılabildiğim günlerin merhabası ise: Kocaeli depremi!..

(Yıkıntılar altındakilerle hayat ortaklığı.)

Büyük Öğreti:

Cenazemi görmüşümdür.

Beni hayata döndürerek, kesilme aşamasına gelmiş bacaklarımı onarıp tekerlekliden ayağa kaldırarak yakınlarımı, beni sevenleri daha fazla üzmeyen değerli doktorlar sayesinde şükran duygusunun ne olduğunu öğrenmişimdir. Herhalde yazarlığım adına pek çok değerli kişinin, basının bana gösterdiği sevgi ve yakın ilgi sayesinde edindiğim direnme gücünden ötürü, onların hiçbirine istediğim gibi bir karşılık verememenin mahcubiyetiyle dolu bulunmaktayım. Böylece, bir yazarın kendi hastalığını yazamayacağını biliyorum.

Yazar, kendi çaresizliğini yazamaz. Başkalarını yazması da bundandır.

Halim, yazarın eşi Halim Ağaoğlu; Ayhan, yazarın kardeşi; Sinan, yazarın erkek kardeşi Güner Sümer'in oğlu Sinan Sümer; Serpil, Ayhan Sümer'in eşidir.

Yazarın kitaplarının adları olan *Ölmeye Yatmak*, "*Fikrimin İnce Gülü*," *Bir Düğün Gecesi*, *Yazsonu*, *Üç Beş Kişi*, *Sessizliğin İlk Sesi*, *Hadi Gidelim*, *Yüksek Gerilim*, *Çatıdaki Çatlak*, *Evcilik Oyunu*'na dizinde yer verilmemiştir.

DİZİN

A. Dumas Fils 177
Abdi İpekçi 115, 330, 384, 394
Abdullah Baştürk 550
Abidin Dino 117, 204, 216, 689
Aç Sınıf Laneti 329
Adalet Çutsay 324
Adam Öykü 773
Adam Paker 193
Adi Suçlu 315
Adnan Bey 168, 169
Adnan Binyazar 188, 479, 714
Adnan Ötüken 776, 777
Adnan Özer 339, 546, 733
Adnan Özyalçıner 792
Afife Jale 694
Agatha Christie 455
Ağca 115
Ağrı Dağı Efsanesi 12
Ahmet Ada 625
Ahmet Altan 753, 778, 779
Ahmet Arif 173, 366
Ahmet Baydur 295
Ahmet Celal 169
Ahmet Cemal 13, 14, 15, 18, 52, 154, 161, 162, 323, 353, 409, 414, 416, 423, 460, 555, 575, 733, 739, 829
Ahmet Cemal Bey 168
Ahmet Doğan 61, 212, 448, 604
Ahmet Hamdi Tanpınar 51, 55, 56, 108, 128, 332, 564, 565, 566, 567, 569, 631
Ahmet Haşim 23, 135, 412
Ahmet İsvan 8
Ahmet Kaya 367
Ahmet Mithat Efendi 387, 664, 827
Ahmet Mithat 51
Ahmet Muhip Dranas 135
Ahmet Necdet 625
Ahmet Oktay 13, 46, 64, 81, 83, 90, 301, 302, 319, 546, 737
Ahmet Öntaş 823
Ahmet Rasim 328
Ahmet Turhan Altıner 469
Ahmet Yurdakul 696
Akgün Akova 711
Akrep Nalan 507
Akşamüstü 190
Alageyik Balcıoğlu 184, 196, 306, 605, 764, 784
Albert Camus 691
Aleko 25, 337, 338, 522, 670, 675, 738, 794
Alev 621, 788
Alev Alatlı 777
Alev Ebuziyya 217, 218
Alexander Dumas 382
Ali Bulaç 99, 577
Ali Poyrazoğlu 152, 578
Ali Sirmen 9, 10, 191
Ali Suat 567, 568
Ali Taygun 9
Ali Ulvi 621, 788
Alice Walker 267, 273, 307, 386, 390, 429, 442
Alpaslan Işıklı 468
Alpay Kabacalı 700, 702, 734, 753
Altan 278
Altan Aşar 582
Althusser 644
Altın Kitap 596
Alvin Toffler 29, 30, 32
Amadeus 199
Amanda Sebestyen 611
Amelie Edgü 800
Amin Maalouf 610
Anais Nin 249, 438
André Gide 687, 688
André Malraux 717
Angela Carter 172
Ankara 129
Anna Turay 499
Anna'nın Yedi Günahı 15

Anton Çehov 63, 561, 647
Antonio Byath 734
Antonio Lopez 660
Apo 372, 375, 377, 380
Ara Güler 384, 733, 800, 804
Argos 351
Arhoran Applefield 610
Arif Damar 755
Arif Keskiner 122, 137
Aris Fakinos 596
Arkadaş 530
Arman Usta 13, 18, 46
Artun Ünsal 371
Aruz Papazyan 87, 88
Asaf Çiğiltepe 278
Asaf Savaş Akat 98, 755
Asım Bezirci 666, 669
Aslıhan Dinç 774
Aşık Nesimi 669
Aşk-ı Memnu 168
Aşkım ve Başkaldırım Ankara 136
Ataol Behramoğlu 204, 205, 212, 217, 529, 533, 577, 587, 598, 599, 603, 607, 755
Atatürk 5, 9, 322, 347, 393, 442, 501, 780
Atıf Yılmaz 36, 367
Atilla Dorsay 365, 367, 621
Atilla Erten 401, 402, 413, 417, 419, 436, 438
Atilla İlhan 20, 32, 54, 73, 74, 361
Atilla Özkırımlı 682
Avni Arbaş 109
Aydın Cumalı 525
Aydın Emeç 224, 231
Aydın Engin 781
Aydın Gün 707
Aydın Köymen 97
Aydın Tekeli 626
Aydın Yeşilyurt 476
Aydınlar Dilekçesi 25, 94, 154, 174, 183
Ayhan ışık 513
Ayhan Sümer 44, 45, 59, 136, 163, 180, 181, 184, 228, 236, 250, 309, 319, 371, 512, 530, 563, 644, 698, 799, 803, 816, 819, 822, 823, 826
Ayla Erduran 397
Ayla Kutlu 14, 19
Ayla Ünsal 794
Aylin 608, 609
Aysel 31, 57, 275, 282, 375, 705
Ayşe 591
Ayşe Necatigil 246
Aytaç Dolaç 778
Aziz Nesin 6, 11, 21, 25, 59, 86, 94, 122, 123, 156, 246, 247, 334, 336, 351, 357, 367, 391, 468, 501, 606, 607, 665, 666, 669, 670, 700, 713, 755, 764, 765, 782, 789
Aziz Nesin 11
Aziz Nesin 21

Baba ile Oğul 46
Bach 294, 432
Bağevi 747, 749
Bahriye Üçok 462, 641
Bakır Çağlar 809
Balık 109
Balkan Naci İslimyeli 157, 166, 230, 299, 305, 353, 481, 522, 545, 552, 589
Balzac 133, 370
Banu Syvertsen 261, 263
Banu Zeytinoğlu 754
Barbara Fleming 760
Barbarları Beklerken 172
Barlas Özarıkça 681
Başka Karşılaşmalar 629, 764, 813, 818
Baudriallard 730
Bayram 37, 61, 92, 648
Bayram Bey 180, 184
Bayrıl 625
Beatrix Caner 477, 540
Bedia Akarsu 809
Bedrettin Cömert 115, 215
Bedrettin Üzerine Şiirler 466
Beethoven 452
Behçet Aysan 666, 668
Behçet Necatigil 25, 26, 62, 114, 115, 128, 135, 156, 242, 244, 245, 287, 323, 324, 412, 463, 473, 546, 549, 625, 643, 689, 733, 807

Behice Boran 92, 296, 694
Behlül 168
Bekir Yıldız 335, 792
Belkıs 169
Belkıs Kılıçkaya 328
Ben Anadolu 116
Beni Aşktan Koru 43
Benito Cerano 44
Berci Kristin 141
Beril Eyüboğlu 172
Bermuda Günleri 182
Berna Moran 50, 51, 52, 55, 56
Bernt Brendemoen 261, 263, 264, 274, 319, 325, 605
Berran Ersan 589, 590, 606, 634
Bertolt Brecht 106, 122, 199, 322
Beşir Fuad 827
Betül Mardin 146
Bi Sevmekten Bi Ölümden 188
Bihter 168
Bilge Karasu 221, 340, 488, 536, 676
Bilge Mesçi 67, 109, 537, 734, 819
Bilgesu Erenus 104, 174, 175
Bilgin Adalı 540
Billur Kalp 63
Bir Adam Yaratmak 615
Bir Düğün Gecesi 47, 82, 113, 117, 119, 131, 136, 137, 172, 194, 200, 245, 250, 291, 343, 362, 481, 547, 585, 589, 603, 616, 711, 763, 774, 787
Bir Kahramanın Ölümü 499, 515, 611
Bir Levantenin Beyoğlu Anıları 394
Bir Millet Uyanıyor 574
Birkan 433
Bizi Aşktan Koru 233
Boğaziçi Şıngır Mıngır 146
Borges 624, 737
Boynu Bükük Öldüler 365
Bozkurt Güvenç 780
Bozuk Düzen 182
Brassens 106
British Museum 195, 201
Budaka 50
Buddenbrook Ailesi 32, 34
Burhan Arpad 39
Burhan Doğançay 780, 782
Burhan Günel 792
Burhan Uygur 109
Burt Lancaster 167
Buzul Çağın Virüsü 705
Bülent Arel 340, 341, 487
Bülent Ecevit 232
Bülent Erkmen 31
Bülent Ünal 697, 733
Büyük Gözaltı 4

Calvino 659
Camille Claudel 386, 387
Camilo José Cela 352
Can Balcıoğlu 184
Can Dündar 745, 753
Can Gürzap 138
Canan Yücel 806
Canetti 52, 68, 323
Carl Moll 453
Carlos Saura 77
Carmen Prosper Mérimée Bizet 77
Cassier 69
Cazip Sümer 816
Celal Kırcı 353
Celalettin Dursun 637
Celia 610, 611, 612
Cem Mansur 612
Cem Taylan 495, 554
Cemal Demirer 479
Cemal Gökçay 320
Cemal Kafadar 529
Cemal Meriç 567
Cemal Reşit Rey 396, 487
Cemal Süreya 237, 363, 364
Cemil Eren 193
Cemil Meriç 99, 290, 291, 566, 684
Cengiz Bey 122
Cervantes 659
Cesare Pavese 767, 769
Cevat Çapan 549, 767
Cevdet Bey ve Oğulları 32, 352
Cevdet Kudret 388, 573, 579, 584, 590
Chopin 106, 107, 108, 209
Christoph Neumann 478, 782, 794, 795

Christopher Hope 734
Cihan Ünal 36
Claude Mantel 369, 723
Coetzee 172
Conrad 256
Conversation Piece 167
Costa Gavros 157
Coşkun Aral 804
Coşkun Özdemir 445
Crista Wolf 267
Curfew 683
Cüneyt Arcayürek 780

Çağdaş Eleştiri 81
Çağımızın Çocuğu Tanguy 71
Çağımızın Tellalı 652
Çalıkuşu 169
Çatıdaki Çatlak 776
Çaylar Şirketten 25
Çetin Altan 4, 187, 631, 802
Çetin Anlağan 251, 525, 460, 501, 593, 693
Çetin Emeç 393
Çığlık 285
Çıkış 515
Çınlama 778
Çile 77
Çin Seddi 96
Çok Özel Küçük Şeyler 41
Çok Uzak Fazla Yakın 315, 317, 318, 323, 325, 351, 391, 392, 480, 516, 525, 536, 538, 543, 544, 571, 616, 620, 629, 631, 639, 646, 649, 682, 687
Çoklukta Yokluk 775
Çöp Masalları 141

Dali 660
Dantelci 167
Danton 339, 413
Dar Zamanlar 557, 736
David Grossman 610
Dede Efendi 294
Degas 197
Deliliğe Övgü 456
Demir Özlü 20, 364
Demirtaş Ceyhun 26, 615, 621
Denhoff 786
Deniz Gezmiş 99
Deniz Kavukçuoğlu 696
Deniz Türkali 31
Devlet Bahçeli 823
Devlet Efsanesi 69
Dezanşanteleri 351
Diana Goulden 679, 706, 795
Dick Kopmann 760
Dilek Türker 581
Dilleri Var Bizim Dile Benzemez 591
Dinçer Sümer 780
Diriliş 120
Doğan Hızlan 26, 46, 487, 528, 549, 587, 623, 678, 733, 786, 788
Doğanın Diyalektiği 143
Doğu Akdenizde Zaman 750
Donkişot 691
Doris Lessing 172, 267, 596
Dostoyevski 50, 120, 131, 133, 178, 638, 690
Dramlık Söyleşiler 302
Dublinliler 305
Duvar Öyküsü 536, 585, 586, 605, 615, 583
Duvarların Dışında 304

Ecinniler 133
Edebiyat Üstüne Makaleler 332
Edip Cansever 25, 250
Edip Öymen 607, 609
Edvard Said 610, 611
Egil 266
Ela Güntekin 365
Eleştiri 104
Elias Canetti 829
Elisabeth Beilland 259
Ellen W. Ervin 243, 296, 340, 341
Emel Çobanoğlu 180, 464, 600, 653
Emil Galip Sandalcı 339, 428, 591, 627, 651, 687, 736, 775, 782
Emile Habib 610
Emin Çobanoğlu 180, 653
Emin Mahir Balcıoğlu 184, 305, 306, 679, 764, 784

Emre Kongar 780
Engels 143
Engin Doğan 130
Engin Uludağ 116, 244, 776
Enis Batur 472, 547, 585, 763, 805
Enver Ercan 589
Enver Nalbant 524
Enver Paşa 129
Erasmus 456
Eray Canberk 625
Ercan Karakaş 766
Erdal İnönü 171, 484, 516, 526, 541, 546, 548, 571
Erdal Öz 99, 367, 368, 369, 483, 751, 754, 755
Erendiz Atasü 734
Erhan Bener 792
Erhan Erol 478
Erkal Yavi 598, 599
Erkan Yücel 233
Ernest Hemingway 368, 657
Erol Aytekin 130
Erol Erduran 16, 23, 24, 30, 34, 35, 42, 69, 100, 117, 123, 162, 227, 297, 298, 362, 404, 405, 407, 408, 409, 414, 415
Ersin Salman 445
Ertan Mesçi 109, 537, 819
Esber Yağmurdereli 304
Esin Afşar 189, 367, 469
Eşber Yağmurdereli 308
Ettore Scola 406, 407, 408, 409, 415, 423
Evcilik Oyunu 217, 233, 580
Evdal Atabek 8
Evelyn Waugh 238
Evimizin Saatleri 564
Evren Nalbant 414
Eylül 145, 596
Eylül Denizleri 595

Fabrizio 40
Fadıl Kocagöz 166, 696
Fahir Aksoy 109
Fahir İz 819
Fahire Özbayrak 135, 412
Fahri Aksoy 606
Fahri Aral 467, 481, 539, 544, 553, 583, 589, 593
Fahri Erdinç 653
Fahriye Özbayrak 644
Faize Hücum 54
Fakir Baykurt 69, 148, 149, 188, 404, 462, 476
Faruk Ulay 118
Fassbinder 23, 80
Fatih 593
Fatih Esemen 260, 280, 287
Fatih Harbiye 48
Fatma Aliye 387
Fatma İnayet 20, 24, 30, 33, 37, 43, 59, 60, 72, 91, 93, 124, 129, 152, 168, 176, 177, 214, 355, 408, 411, 428, 543
Fatoş Güney 364, 523
Faust 691
Fazıl Hüsnü Dağlarca 578
Fehmi Işıklar 367
Fehmi K'nın Acayip Serüvenleri 500
Fellini 40
Ferdi Tayfur 76, 338
Feride 169
Feride Çiçekoğlu 734
Feridun Andaç 554
Ferit Edgü 4, 20, 21, 47, 96, 234
Ferit Erkman 45, 100
Ferit Öngören 91
Ferit Sakarya 16, 78, 81, 83, 84, 103, 113, 173
Ferruh Doğan 290, 788
Fethi Naci 25, 70, 96, 97, 103, 120, 131, 237, 324, 549, 576, 614, 774, 787
Fikret Tokgöz 766
Fikri Sağlar 590
Fikrimin İnce Gülü 61, 85, 92, 117, 122, 136, 183, 204, 205, 212, 219, 297, 362, 379, 448, 523, 540, 544, 577, 583, 604, 624, 648, 653, 669, 679, 704, 754, 759, 760, 769, 778, 786, 795, 796, 805
Filigram 26
Filiz Akın 513

Filiz Ali 589
Firdevs Hanım 168
Fitnat Hanım 16
Forster 194
Francesco Rosi 73
Francis Dickson 611
Françoise 203, 208, 214, 218, 370
Franz Werfel 429
Fréres Jacques 365
Fuat Önder 465, 824, 236, 799, 820, 822, 826
Funda Soysal 488
Fuzuli 472
Füruzan 64, 118, 127, 676, 678
Füsun Akatlı 63, 64, 90, 306, 543, 555, 633
Füsun Altıok 205

Galileo Galilei 47, 92, 104
Galip Arcan 622
Gece 221
Gece Aşevi 244
Gece Hayatım 444, 471, 510, 528, 559, 569, 590, 598, 599, 603, 606, 607, 609, 616, 617, 634, 668, 707, 709, 743, 774, 779
Geçerken 123, 124, 154, 158, 262, 615, 629
Gencal Şaylan 9
Gencay Gürsoy 21, 246, 445, 830
Gencay Gürün 536, 543
Genco Erkal 47, 54, 92, 103, 357, 548
Generale à Vendre 365
George Orwell 182
George Sand 106, 109, 209, 382
Georges Perec 606, 633
Germaine Greer 267
Gertrude Stein 249
Giovenni Scognamillo 394
Glen Closs 552
Goethe 31
Goriot Baba 133
Gorki 77, 109
Goya 658
Göç Temizliği 20, 24, 30, 37, 42, 44, 53, 57, 59, 80, 91, 94, 96, 115, 123, 136, 137, 145, 154, 158, 168, 220, 225, 227, 231, 232, 238, 247, 251, 272, 290, 324, 363, 497, 657, 742
Göçkin 78, 79, 183 297, 426, 481, 556, 675
Gönül Sümer 155, 194, 200, 227, 228
Gösteri 46, 53, 96
Graham Green 606
Gramsci 690
Grean Türkoğlu 554
Greco 658
Greta Garbo 54
Gri Divan 466
Grieg 426
Gustave Mahler 386
Güher Süher Pekinel 322
Gül Gürses 426, 433
Gülay 372
Gülçin Çaylıgil 41, 175
Güldan Mumcu 641, 642, 750
Gülten Akın 625
Gülten Dayıoğlu 189
Gülten Ökten 54
Gülün Adı 431, 442
Günaydın Geceyarısı 250
Güner Sümer 4, 9, 21, 46, 50, 58, 72, 73, 74, 76, 85, 96, 121, 138, 139, 170, 174, 177, 181, 182, 183, 193, 200, 201, 217, 235, 236, 295, 324, 365, 478, 488, 544, 612, 669, 673, 688, 753, 780, 781
Güner Sümer Toplu Eserleri 4
Güner Sümer Toplu Eserleri II 153
Güneyli Bayan 68, 104
Güngör Dilmen 116, 173, 388, 694
Güral Sözen 750
Gürcan Türkoğlu 263, 266, 269, 271, 275, 276, 282, 283, 325, 607, 654, 656, 665, 812
Gürhan Binyazar 714
Gürsel Aytaç 82, 687, 702, 774
Güzin Dino 117, 204, 216, 689

Habib Bektaş 445, 475
Hacer Anne 34, 35, 253, 404, 814
Hacer Ansal 809

Hadi Çaman 46
Hadi Gidelim 180
Hadi Olca 514
Hakan 433
Hakkı Celis 169
Haldun Taner 60, 171, 357
Halide Edip Adıvar 51, 387, 773
Halikarnas Balıkçısı 134
Halil Ergün 338
Halit Çelenk 321, 367, 745
Halit Ziya Uşaklıgil 48
Haluk Gergin 754
Haluk İnanıcı 577, 653, 679, 704
Hammets 104
Handan 168
Hande - Güzel 413
Handel 432
Harold Pinter 199
Hasan Ali Toptaş 762
Hasan Ali Yücel 322
Hasan Cemal 224, 231
Hasan Esat ışık 337
Hasan Ferit Anlar 632
Hasan İzzet Dinamo 334
Hasan Öztoprak 339
Haşim Akman 490
Hayatı Savunma Biçimleri 742, 818
Hayati Özen 794
Haydar Ergülen 546
Haydn 432, 455
Hayır... 247, 253, 254, 257, 261, 263, 265, 266, 269, 270, 275, 283, 284, 290, 291, 297, 298, 299, 301, 303, 305, 310, 321, 325, 329, 331, 362, 364, 373, 375, 377, 404, 423, 478, 481, 486, 489, 490, 497, 539, 603, 666, 686, 707, 825
Hayvan Çiftliği 90
Hayvanat Bahçesi 46
Hedda Gabler 68
Helen Simpson 734
Helena John 601
Henry Paker 193
Herşey Satılık 31
Hıraç Papazyan 87
Hırçın Kız 116
Hiçbir Yer 715, 742, 761, 762, 804
Hikmet Altınkaynak 764
Hikmet Çetin 526
Hilmi Yavuz 25, 26, 388, 466, 472, 497, 500, 549, 620, 643, 689, 714, 739, 753, 756, 788
Hiroşima Mon Amour 486
Hitler 52
Hoca Hanım Vay 54, 73
Hubert Dumas 203
Hulki Aktunç 113, 319, 338, 357, 547, 738, 808
Huriye Necatigil 25, 26, 40, 114, 245, 246, 260, 287, 324, 516, 549, 554, 625, 703, 704, 759, 807
Huxley 47, 70
Huzur 55, 56, 169
Hülya Koçyiğit 507
Hüsamettin Ünsal 574, 794
Hüseyin Akdemir 477
Hüseyin Akdeniz 445
Hüseyin Baş 9, 191
Hüseyin Rahmi Gürpınar 51, 63, 67, 145, 320
Hüsnü Göksel 673
Hüzzam 138, 139, 144, 153
Hüzzam Mavisi 478, 479

Ihlamur Ağacı 705
Ingeborg Beacmann 643
Ingmar Bergman 282
Isabel Allende 267
Isabelle Huppert 167
Issızlığın Ortasında 101
Istvan Szabo 468, 552
Işık Yenersu 69, 733
Işıl Özgen Türk 507

İbrahim Tatlıses 95, 135, 178
İbrahim Ünal 136, 412
İbsen 68
İdil Biret 750
İffet 379
İhsan Çaralan 801
İhsan Kudret 388, 573, 579, 591, 753
İhsan Yılmaz 599

İki Yaprak 801
İki Yaprak 804
İlber Ortaylı 593
İlhan Başgöz 14,,339
İlhan Berk 658
İlhan Çetinkaya 823
İlhan Erdost 142
İlhan Mimaroğlu 522
İlhan Selçuk 173, 367
İlhan Tekeli 607, 766
İlhan Unat 709
İlk Gibi Son 549
İlyas 43
İnce Memet 88, 822
İngeborg Bachmann 244
İnsan Bir Yalnızlıktır 466, 473
İnsanın Sılası 829
İntibah 128, 699
İpek Çalışlar 804
İshak Reyna 586, 615, 629, 631, 651, 652, 653, 682
İskender Savaşır 589
İsmail Özay 766
İsmet İnönü 824
İsmet Sezgin 334
İsmet Sümer 246, 252
İstanbulca 565
İstanbullarım 565
İşte Hayatımız 548
İtalo Calvino 241

J. L. Goddard 77
Jab Faber 573
Jack Lemon 157
Jacque Derrida 692
Jacques Brel 365
Jale Baysal 499
Jale Birsel 46, 90, 306, 644, 708
Jale Erzen 679
Jale Parla 692
James Joyce 55, 56, 173
Jean Baudrillard 413
Jean Gauthier 203, 209
Jean Rhys 249, 250
Jeanne d'Arc 722
John Goulden 667, 670, 676, 679, 683, 706, 736, 795
Jorg Kuglin 478
Joseph Conrad 687
Julide 548

Kadın Cinsi Erkek Cinsi Yazar Cinsi 259, 572
Kadınca 770
Kadriye Kenter 624
Kadriye Tuna 653
Kafka 14, 15, 16, 18, 154, 346, 347, 386, 691
Kalemin Ucu 591
Kalpazanlar 688
Kamelyalı Kadın 68, 177
Kamil Kaya 440, 442, 456, 458, 486
Kâmuran 169, 329
Kâmuran Şipal 25
Kanlı Düğün 77
Kara Kitap 602, 609, 682
Kara Mustafa Paşa 340, 347, 440, 442, 456, 629
Karar Gecesi 72
Kararlılık Noktaları 302
Kardelen 16, 79, 113
Karşılaşmalar 587, 594, 629, 651, 764, 818
Karşılaştırmalar 331
Kavafis 624
Kazikhani 611
Kemal Anadol 8, 468
Kemal Gülay 379
Kemal Özer 792
Kemal Sülker 330
Kemal Tahir 55, 127, 128
Kemal Tözem 653
Kemalttin Tuğcu 603
Kenan Evren 86, 95, 170, 327
Kerem Usta 3, 4
Kerim Sami 684
Kesibe 196, 197, 198
Keywords 305, 373
Kılavuz 488
Kıskançlık 708
Kısmet 15, 16, 17, 79, 113
Kiralık Konak 169
Koku 693

Kolera Günlerinde Aşk 337
Komet 204, 217, 537
Komşu Kadın 167
Kozakçıoğlu 639
Köpekli Kadın 561
Körleşme 323, 829
Kudret Zeytinoğlu 12, 479
Kula'da Üç Gün 77
Kurban 282
Kurtarılmış Haziran 113
Kurtlar 483
Kutsal İsyan 335
Küçük Prens 34
Kürşat Başar 490, 553

L. Ulmann 703
La Boutique Obscure 606
La Fontain Masalları 34
La Traviata 177
Laic 442
Lale Müldü 625
Lamartine 382
Lamia 168
Latif Kokular Ülkesine Yolculuk 693
Latife Tekin 14, 36, 70, 806
Layana 374, 423
Le Grand Sultan 659
Le Soleil Trompeux 726
Leman Ağırnaslı 136, 295, 412, 477, 644
Léo Ferré 106
Les Ennemis 109
Les Estivants 77
Leylâ 169
Leyla Erbil 791
Leylâ Umar 430
Lillian Helman 68, 69
Limon 31, 40, 46
Lisistrata 116
Luciano Pavarotti 447
Lucius 696
Ludmilla Behramoğlu 212

Madame Bovary 68
Maddy Dumas 204
Madımak 666
Mahit Sırrı Örik 708
Mahler 452
Mahmut Dikerdem 8, 11, 372
Mahmut Makal 791
Mahmut Öngören 134, 652
Mahmut Temizyürek 491
Mahşerin Dört Atlısı 682
Mahur Beste 108
Mai ve Siyah 168
Malina 244
Mandela 383
Manilerimiz 14
Manuel Çıtak 627, 635, 771, 807
Marcello Mastroianni 561
Mari Terez 454, 455
Maria Braun 80
Maria Braun'un Evlilik Öyküsü 23
Marian Evans 269
Marquez 36, 172, 337, 801
Martin Amis 612
Marx 40
Mary Işın 605
Mary Kaldor 573
Matiére des Réces 606
Maurice Jarr 380
Mavi Karanlık 19
Mavi Uygarlık 750
Max Frisch 61, 96
Mayakovski 173, 254, 644
Mc Carthy 69, 104
Mefharet Cansever 25
Mehmed Kemal 309
Mehmet Eroğlu 101
Mehmet Aksoy 480
Mehmet Ali Aybar 765
Mehmet Ali Dikerdem 305, 373, 378, 379, 523, 527, 610, 825
Mehmet Ali Kışlalı 794
Mehmet Birkiye 647, 686
Mehmet Dai 445, 467, 471
Mehmet Emin Yıldırım 760
Mehmet Fuat 756
Mehmet Güler 21, 115, 652
Mehmet Gün 707
Mehmet H. Doğan 22, 130, 131, 135, 606, 695, 696

Mehmet Keçeciler 97
Mehmet Rauf 145, 596
Mehmet Ulusel 678
Mehmet Ulusoy 548
Mehmet Yaşın 379
Melahat Teyze 180
Melih Cevdet Anday 200, 631
Melih Elal 804
Melike Demirdağ 531
Meltem Ahıska 635
Memet Baydur 31, 39, 40, 50, 116, 117, 142, 143, 152, 241, 250, 295, 305, 325, 328, 352, 363, 654
Memet Fuat 61
Mephisto 468
Merhaba 357
Merih 197
Meryem Güler 21
Mesut Caner 477, 540
Mete Akyol 60
Mete Tunçay 510, 532, 766
Metin Altıok 205, 464, 542, 547, 666
Metin And 308, 630, 760
Metin Elaoğlu 109, 238
Metin Göktepe 802
Metin Kaçan 543
Metin Özek 304
Metin Sözen 750, 751
Metin Talayman 510
Mevhibe İnönü 108, 227, 571, 572, 575
Mevlâna 113, 189, 259, 624
Michel Butor 605, 606
Michel del Castillo 71, 72
Michel Piccoli 439
Michel Piccolo 821
Michele Barrett 164, 165, 181
Micheline 203, 370
Miet 573
Mikhailkow 561
Milan Kundera 178, 500
Milano Mucizesi 141
Milena 386, 387, 442
Milliyet Sanat 30, 32, 47
Milos Forman 199
Mimar Speer 52
Mina Urgan 48, 50, 137
Mine Kırıkkanat 697
Miss Julie 581
Missing 157
Mithat Kuntay 108
Mitterand 84, 85, 87, 88
Moliére 208
Moulin Rouge 107
Mozart 431, 452, 454
Mrs. Dallowey 55, 56
Muammer Aksoy 384, 641
Muazzez Kurdoğlu 776
Muhammer Aksoy 330
Muhip Arcıman 653
Muhsin Ertuğrul 171, 574, 580, 622, 776, 786
Muliére 370
Munch 285
Munise Arel 468
Munsieur Verdoux 68
Murat 16, 17
Murat Belge 36, 470, 489, 491, 526, 573, 575, 577, 639, 763, 766
Murat Çelikkan 573, 651, 736, 737
Murat Sarıca 489, 623
Musée d'Orsay 380
Mustafa Demirkanlı 628
Mustafa Kemal Ağaoğlu 70
Mustafa Kemal Paşa 129
Mustafa Küpüşoğlu 623, 628
Mustafa Sönmez 591, 626, 635, 651, 696, 771, 807
Mustafa Sümer 246, 512, 823, 824
Mustafa Şaylan 9, 11
Mutlu Ol Nazım 581
Mutsuzluğa Doyum 226
Muzaffer İlhan Erdost 142, 321
Muzaffer Kuşhan 504, 507
Mübeccel Kıray 533, 809
Mübeccel Tekin 784
Müge Gürsoy 396
Müjdat Gezen 156
Müjen (Sümer) Ağaoğlu 709, 715, 716, 723, 739, 764, 771, 799, 820, 825
Müjen Sümer 155, 186, 221, 228, 234, 236, 237, 243, 291, 292, 293,

309, 333, 338, 410, 411, 412, 459, 500, 574, 581, 587, 595, 639, 679
Müjgan Ağaoğlu 108, 118, 227, 240, 572
Mükâfat 531
Mümtaz 169
Mümtaz İdil 519, 526, 553
Mümtaz Zeytinoğlu 64, 65, 754
Münir Nurettin 824
Müntekim Ökmen 753
Mürebbiye 63
Mürşit Balabanlılar 491, 554
Müsahipzade Celâl 171
Müşerref Akay 325
Müşfik Kenter 30, 182, 318, 321, 329, 351, 391, 392, 525, 539, 571, 620, 631, 646
Müzeyyen Senar 619

Naciye Sultan 129
Nadir Nadi 174
Nafi Ağaoğlu 108
Nafiz Yürekli 5, 172
Nail Güreli 809
Naim Efendi 169
Namık Kemal 128, 699, 780, 824
Nancy Cunard 249
Nar 715, 761, 804
Nawal El Sadaawi 267, 273, 610
Nazan Cumalı 525
Nazan Erten 402
Nazan Ölçer 695
Nazım Ağıl 800
Nazım Hikmet 48, 58, 71, 127, 189, 323, 329, 357, 469, 470, 487, 548, 559, 684, 690, 737, 745, 770, 815
Nazire Hanım 13, 46
Nazmiye Demirel 783
Necati Cumalı 784
Necdet 169
Necip Fazıl Kısakürek 615
Necla Akat 69
Necla Baykula 554
Necmettin Erbakan 825
Necmettin Tanyolaç 801
Necmi Tanyolaç 517
Nedim Gürsel 205, 206, 597, 806
Nedret Tanyolaç 518
Nejat Ebcioğlu 35, 49
Nemika Tuğcu 603
Neriman Samurçay 411
Nermin Abadan 459, 533, 633, 709
Neşe Tunçay 510
Nevzat Altuğ 397
Nevzat Helvacı 468
Neyfel Cumart 475
Neyyire 652, 658
Nihal 168
Nihat Behram 205, 206, 207, 216
Nihat Kayabaşı 815
Nihat Tuna 467, 484, 495, 547
Nikita Mikhalkov 726
Nil Ağırnaslı 66, 175
Nilay 700
Nili Tlabar 652
Nilüfer Gökçay 320
Nilüfer Göle 755
Nilüfer Reddy 459
Nimet 169
Nisa Serezli 139, 543
Nitah Tuna 480
Niyazi Ağırnaslı 136, 148, 172, 335, 412, 477
Niyazi Ak 475
Nokta 237
Nubar Terziyan 104, 147
Nur Sürer 356
Nuran 169
Nuran Yavuz 497
Nurana Hanım 475, 477
Nurer Uğurlu 237
Nurhan Karacak 12, 115, 116, 188
Nuri Çolakoğlu 197, 198
Nurset Demirol 744
Nurullah Taşkıran 80
Nusret Fişek 468
Nusret Mutlu 823
Nüket 606

O Kadınlar 571, 573
Oben Güney 673
Oğuz Adanır 730

Oğuz Atay 56, 173, 543, 762
Okay Gönensin 231
Oktay Akbal 22, 25, 66, 98, 161, 224, 236, 357, 701
Oktay Arayıcı 163
Oktay Ekinci 560
Oktay Rıfat 156, 463, 538, 733
Olcaz Süleymanof 789
Old Times 199
Oliver Twist 292
Onat Kutlar 739, 741, 742
Oral Çalışlar 685
Orhan Alkaya 466, 472, 546, 744, 755
Orhan Apaydın 8, 9, 10
Orhan Asena 676
Orhan Duru 364
Orhan Pamuk 18, 19, 32, 352, 594, 601, 602, 608, 609, 610, 682, 763, 766, 819
Orhan Peker 109
Orhan Silier 626
Orhan Suda 589, 595, 825
Orhan Veli 135, 412
Oriana Fallaci 302, 738
Orson Welles 241, 439
Orwell 90
Oscar Wilde 368
Oskar Laske 453
Osman Çutsay 324
Osman Gülay 433, 445
Osman Hakan 625
Osman Seden 518, 706, 818
Osman Şahin 30, 66
Osman Şengezer 629
Otobüs 122

Ölmeye Yatmak 31, 56, 57, 114, 117, 190, 250, 374, 379, 443, 485, 495, 544, 547, 592, 700, 705, 737, 756, 763, 769, 780, 793, 825
Ömer Faruk Sağlam 580
Ömer İnönü 571
Ömer Seyfettin 128, 778
Ömer Tekin 784
Ömer Uluç 204, 217
Özcan Yalım 176, 595
Özdemir Coşkun 21
Özdemir İnce 792
Özdemir Sabancı 803
Özden 187, 190
Özden Toker 516, 571, 575, 576
Özel Bir Gün 409
Özkan Mert 187, 189, 277

Pablo Neruda 71
Pakize Türkoğlu 264, 275, 276, 283
Parçalanmış Divan 466
Pascuak Duarte ve Ailesi 352
Paul Auster 560
Paul Claudel 387
Paul Eluard 107, 216
Pavese 643
Pelegrini 51, 168
Peride Celâl 483, 487
Peter de Bruijn 308
Peter Handke 226
Peter Stein 77, 78
Petra de Bruijn 397, 760
Peyami Safa 48, 51
Pınar Kür 678
Pia Ingström 269
Picasso 107, 195, 660
Pierrette Mantel 369
Pirkko Çiğiltepe 271, 277, 278, 280
Prado Müzesi 658
Prévert L'Audace 106
Prof. Ömer 31, 57
Prof. Uzunçarşılı 150
Proust 178, 308

Rabia 51, 168
Rabia'nın Dönüşü 773, 804
Rahmi Satlık 366
Rampal 590
Raşit Çavaş 707, 714, 779, 788
Rauf Mutluay 245, 549
Raymond Williams 305, 373
Razumov'un Öyküsü 256
Recaizâde Ekrem 51
Refik Ahmet Sevengil 578
Refik Durbaş 25, 790
Refik Erduran 430

Refik Ozmal 168
Reha İsvan 8, 9, 11, 468
Reinhard Sallinger 449
Rembrandt 215, 541
Rengin Gökmen 780
Renoir 215
Reşat Nuri Gültekin 351, 578, 776
Rimbaud 624, 722
Robespierre 370
Rodin 386
Romain Gary 32
Roman Gary 643
Roman Kitabı 576
Roman-Tik Bir Viyana Yazı 301, 307, 337, 343, 345, 386, 401, 403, 409, 416, 420, 430, 456, 485, 514, 557, 584, 592, 616, 647, 654, 678, 695, 702, 800
Ronald 188
Roni Margulies 825
Rousseau 370
Rubens 658
Ruh Üşümesi 342, 343, 344, 345, 350, 353, 354, 355, 356, 357, 361, 375, 388, 392, 403, 416, 424, 430, 434, 458, 467, 480, 484, 490, 495, 498, 499, 501, 502, 513, 522, 523, 544, 553, 554, 555, 589, 593, 609, 621, 644, 683, 707, 714
Ruhi Ayangil 554, 562, 632, 700
Ruhi Su 179, 189, 234, 318
Ruth Paker 191, 192, 193, 195, 199, 380, 611, 670
Rutkay Aziz 638
Rükzan Günaysu 311, 554

Saatleri Ayarlama Enstitüsü 56, 565
Sabahattin Batur 147
Sabahattin Kuderet Aksal 463
Sabahattin Şen 747
Sadberk Hanım 146, 147, 251
Sadun Arel 467, 468
Safiye Hanım 596
Safiye Sultan 129
Saime Arcıman 653
Saint Exupéry 717
Sait Faik 58, 639, 662, 815
Sait Köknar 622
Sakıncalı Piyade 136, 641
Salah Birsel 46, 90, 146, 306, 703, 704, 708
Salahattin Pınar 392
Saliha Paker 373, 379, 601, 609, 610
Salman Ruşdi 669
Sam Shaperd 329
Samet Ağaoğlu 791
Samim Kocagöz 673
Samir Khalil 609
Samiye Öz 367
Sanat Dünayası 606
Sanat Olayı 20, 32
Saraydan Kız Kaçırma 828
Satılmış Nişanlı 348
Satie 424
Savun Sevdan Sen Savun 475
Saynur Gelendost 809
Saz Caz Düğün Varteye 176, 177
Schubert 450
Sebim Ünal 412
Seçmeler 604, 631, 654, 675, 684
Sedat Hakkı 501
Sedat Simavi 21, 245, 517
Sedat Yurttaş 809
Sefa Kaplan 466, 471, 472, 473, 490, 495, 497, 516, 532, 554, 604, 605, 631, 654, 763, 772, 825
Seher Özkan 462, 464, 465, 583, 614, 621, 626, 633, 680, 737, 756, 757, 758, 770, 777, 794, 819
Sekiz Buçuk 40
Selahattin Batu 251
Selahattin Bey 596
Selçuk Baran 251, 589
Selçuk Demirel 218
Selim Bey 527
Selim Işık 173
Selim İleri 13, 46, 52, 53, 71, 96, 120, 161
Selma Esemen 280
Selma Necatigil 246, 260, 287
Sema 67
Semaver 662

Semih 66
Semih Fırıncıoğlu 243
Semih Gümüş 576, 704, 735, 737, 761, 773
Semih Gürsoy 396
Semih Tezcan 475
Semim Kocagöz 166
Semra Aktunç 338, 738
Semra Özal 40
Sen Ey Kutsal Işık 22
Senay Haznedaroğlu 707, 714, 720, 743, 788
Seni Kalbime Gömdüm 46
Seni Seviyorum 36
Seniha 169
Seniha Halman 709
Seniye Hanım 184
Sennur Sezer 792
Serdar Anlağan 554, 593
Serdar Soytürk 391, 694
Serge Reggiani 383
Serhan Ada 812
Serhat Öztürk 607, 616, 617
Sermet Çağan 227
Serpil Sümer 59, 181, 195, 228, 236, 309, 513, 799, 823, 826
Serpil Tamur 138
Server Tanilli 367
Sessiz Ev 18, 19
Sessizliğin İlk Sesi 498, 513, 544
Seul 365
Sevda Şener 64, 89, 630, 644, 676, 677, 704, 817
Sevdalı Bulut 548
Sevgi (Sabuncu) Soysal 32, 365, 488, 507, 546
Sevgi Gönül 252
Sevgi Sanlı 90
Sevgi Suda 589
Sevgili Arsız Ölüm 14
Sevim Burak 217, 243
Sevim Ünal 136, 644
Sevinç İnönü 516
Seyit Ali 577
Sezen İslimyeli 157, 166, 230, 353, 522
Shakespeare 647
Sharon Wood 771
Sıdıka Su 234, 318
Sınırlarda Aşk Kış Barış 484
Sihirli Flüt 431
Silvia Beach 249
Simone Signoret 241
Sina Baydur 116, 142, 325, 654
Sinan Sümer 21, 22, 24, 34, 45, 46, 54, 72, 90, 120, 121, 122, 141, 144, 161, 176, 223, 234, 235, 237, 291, 292, 293, 295, 304, 306, 307, 327, 336, 337, 350, 352, 360, 408, 410, 431, 459, 488, 501, 533, 542, 547, 570, 579, 587, 592, 593, 596, 637, 710
Sinekli Bakkal 51, 168, 773, 824
Sisifos 691
Sissi 429
Siyah Gözler 561
Skylife 635, 693, 750
Smetana 348
Sodome ve Gomore 169
Sofia Loren 167
Sophie 703
Sönmez Baykurt 149
Sözcüklerin Bilinci 52
Sözen 590
Sözmez 462
Stefan Zweig 254
Stefanos Yerasimos 763
Stendhal 77
Stephan Zweig 644
Strinberg 581
Su Yücel 818
Suat Baydur 31
Suat Karantay 621
Sultan Hamit Düşerken 128, 169
Sumru Yağmurdereli 304
Suna Hanım 527
Suna Selen 20, 22, 45
Susan Sontag 298, 556
Suskind 693
Suzanne Brögger 43, 44, 233
Süha Arın 77
Süheylâ 169
Süleyman Demirel 232, 783, 786
Süreyya Berfe 32, 240, 242

Sylvia Plath 556, 643
Şaban Tonguç 769
Şadan Karadeniz 431, 617, 619, 644
Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı 32
Şahika Tekand 500
Şakir Misçiler 119
Şebnem İşigüzel 807
Şefik Bey 169
Şefika Kutluer 780, 782
Şehzade Osman 454
Şerif Bey 610
Şükran Güngör 30, 323, 329, 392, 539, 621, 622, 631, 689
Şükrü Erbaş 792

Taciser Belge 491, 573, 575, 639
Taha Akyol 577
Tahsin Öztiryakiler 580
Tahsin Saraç 86, 94, 336
Tahsin Yücel 89, 308, 549, 691, 753, 754, 801
Talat Halman 709
Tamur Atagök 500
Taner Berksoy 809
Tanhauser 552
Tanju Anlağan 251, 460, 501, 593, 693
Tanrının Sonuncu Tebliği 698, 700
Tante 507
Tante Rosa 546
Tanyeri Erkman 45
Tarık Akan 367
Tarık Günersel 543
Tarihle Söyleşiler 302
Tarkovski 282
Taşıran Damla 363
Tekin 277
Tekin Aral 800
Tektaş Ağaoğlu 364
Terras 409
Tevfik Fikret 824
Tevhide Teyze 180, 181, 309, 334, 410, 464, 653
Tezel 31, 172
The Brideshead Revisited 167
The Color Purple 273
The Fratelli 73
The Waves 202
Theatre de Balie 806
Tiksinti Çağı 252
Times Arrow 612
Tinterof 658
Titen 658
Tolga 543
Tolstoy 120, 133
Tomris Oğuzalp 144
Tomris Uyar 178, 227, 250, 325, 464
Toplu Eserler II 20
Toplu Oyunlar 685
Tore G. Bareksten 269
Truffaut 167
Tuğrul Eryılmaz 582
Tunca Yönder 361
Tuncay Betil 109
Tuncer Cücenoğlu 678
Tunç Başaran 356
Tunç Hamarat 428, 436, 437, 438
Tunç Okan 122, 137
Tunç Yalman 329
Turgay Kantürk 547, 549
Turgut Özal 4, 40, 65, 81, 97, 333, 361
Turgut Özben 173
Turgut Tanyol 230
Turgut Uyar 227, 228, 241
Turgut Zaim 435
Turhan Ilgaz 584, 585
Tutsaklar 19
Tutunamayanlar 56, 173
Tülay Oktay 13, 90, 109
Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 50, 52
Türkân Hanım 16, 79, 113
Türkân Şoray 36, 600
Türkçem Benim Ses Bayrağım 578

Uçurtmayı Vurmasınlar 356
Ufuk Uras 809
Uğur Dündar 548
Uğur Kökden 6, 8, 11, 252, 553 752
Uğur Mumcu 136, 468, 641, 642, 803
Under The Volcane 172
Ursula K. Le Guin 267

Uzakta Piyano Sesleri 578
Uzun Ölümler Ölüm Aryaları 813

Üç Beş Kişi 15, 17, 19, 23, 30, 31, 32, 34, 35, 41, 42, 48, 49, 53, 63, 64, 65, 67, 69, 78, 81, 82, 89, 90, 100, 117, 161, 187, 357, 411, 562, 575, 667, 676, 678, 679, 683, 706, 754, 764
Üç İstanbul 108, 128, 169
Üç Kuruşluk Opera 322
Üçüncü Adam 439
Üçüncü Dalga 29
Ülker Doğan 130
Ülkü Ayvaz 733
Ümit Bayazoğlu 526
Ümit Fırat 628
Ümit Kıvanç 480, 498, 539, 547

Vaclav Havel 395
Vahdettin 454
Vahi Öz 653
Van Gogh 795
Varduman 703
Varlık 806
Varoluşun Dayanılmaz Hafifliği 178
Varsın Çatlasın Yüreğim 560
Vasfi Rıza Zobu 622
Vasıf Öngören 91
Vatan Yahut Silistre 128
Ve Gemi Gidiyor 561
Veedi Sayar 806
Vedat Filiz 265
Vedat Türkali 19
Vehbi Dede 168
Vehbi Koç 38, 146, 314
Venins 275
Venüs ile Buluşma 552
Vera Feanova 469
Vera Tunyakova 469
Verdi 177
Victor Hugo 370, 381, 616
Virginia Woolf 55, 56, 191, 194, 202, 369, 643, 664
Visconti 167
Vivaldi 294, 426
Voltaire 370
Vüsat Bener 704, 705

Wagner 552
Wajda 339, 499
Walltaff 693
Wild Flovers 58
Wjla 413
Women's Opression Today 164

Xénia Celnarova 345, 348, 478

Yaban 169, 747
Yahya Kemal 135, 517
Yakın Cerit 368
Yakup Kadri Karaosmanoğlu 48, 129, 198, 747, 763
Yakup Paker 192, 200
Yalançı Şafak 46, 53, 90, 96
Yalçın Küçük 32, 41, 174, 175, 324, 390, 647
Yanlızlığın Keşfi 560, 561
Yarının Minareleri 560
Yasenin 644
Yaş Yetmişbeş 591
Yaşama Uğraşı 767
Yaşar İlksavaş 687
Yaşar Kemal 84, 85, 87, 138, 414, 603, 623, 692, 784, 786, 787, 789, 822
Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz 59, 351
Yaşar Özbayrak 135, 412
Yavuz 190
Yavuz Abadan 533
Yavuz Baydar 277
Yavuz Özkan 582
Yavuzer Çetinkaya 593
Yaz Sonu 19, 78, 93, 96, 103, 116, 117, 118, 123, 138, 144, 152, 154, 155, 235, 243, 266, 280, 297, 320, 361, 395, 406, 407, 424, 443, 478, 502, 596, 656, 675, 684, 688, 782
Yazarın Uğraşı 52
Yazgülü 582
Yazgülü Aldoğan 649
Yazının ve Tarihin Bilinci 735
Yazko 20, 37, 48, 61, 70

Yazko Çeviri 18
Yeni Duvarlar mı? 574
Yeni Gündem 97
Yenins 374
Yeraltından Notlar 131
Yesari Asım Aksoy 531, 562, 619
Yıldız Ecevit 762
Yıldız Kenter 29, 30, 116, 318, 329, 351, 391, 525, 536, 539, 570, 571, 616, 623, 631, 643, 670
Yılmaz Çolpan 87, 365
Yılmaz Güney 359, 364, 365, 366, 383, 530
Yılmaz Öğüt 638, 685
Yunus Baydur 142
Yunus Emre 189, 472, 562, 624
Yusuf Ziya Bahadınlı 479
Yüksek Gerilim 30, 42, 45
Yüksel Aslan 217
Yüksel Erdoğan 35
Yüksel Erduran 253
Yüksel Gözem 46
Yüksel Selek 468
Yves Montand 470
Zafer Baran 609, 611
Zafer Ergin 733
Zafer Şenocak 479
Zamanın Kokusu 565
Zehra Ağralı 173
Zehra Alptekin 186
Zeki Coşkun 825
Zeki Müren 130, 133, 134, 135
Zeki Ökten 54
Zeki Sözer 302, 303, 320
Zeliha Berksoy 12
Zeliha Berksoy 15
Zeybekoğlu 780
Zeynep Altıok 464
Zeynep Avcı 363, 564, 565, 689
Zeynep Kerman 564
Zeynep Oral 92, 261, 262, 548
Zeynet Taşkın 426, 433
Zeynet Taşkın 433
Zihni Küçümen 615
Ziya Gökalp 128
Zühtü Müritoğlu 525
Zülfü Livaneli 604

"Yazar, kendi çaresizliğini yazamaz. Başkalarını yazması da bundandır."

Damla Damla Günler III (1983-1996), 1983 Seçimleri sonrası günleriyle başlayan bu cildin derinlikli tanıklığı ise 1996 yılının 22 Temmuz sabahı Adalet Ağaoğlu'nun uğradığı trafik saldırısıyla noktalanmak durumunda kalır.

Damla Damla Günler, yazınsal duyarlılığı ile toplumsal duyarlılığı hep el ele gitmiş bir Türkiye aydınının gözünden, içinden hep birlikte geçtiğimiz o hareketli ve hararetli günlerin hem soluk soluğa hem de defalarca okunacak izleri...

Adalet Ağaoğlu (1929); '50'li yıllarda başlayan oyun yazarlığından '70 sonrasında hız alan roman, öykü, deneme ve günce yazarlığına, yazınımızın en önde gelen modern klasiklerindendir.

KDV dahil fiyatı
32 TL